

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTIK

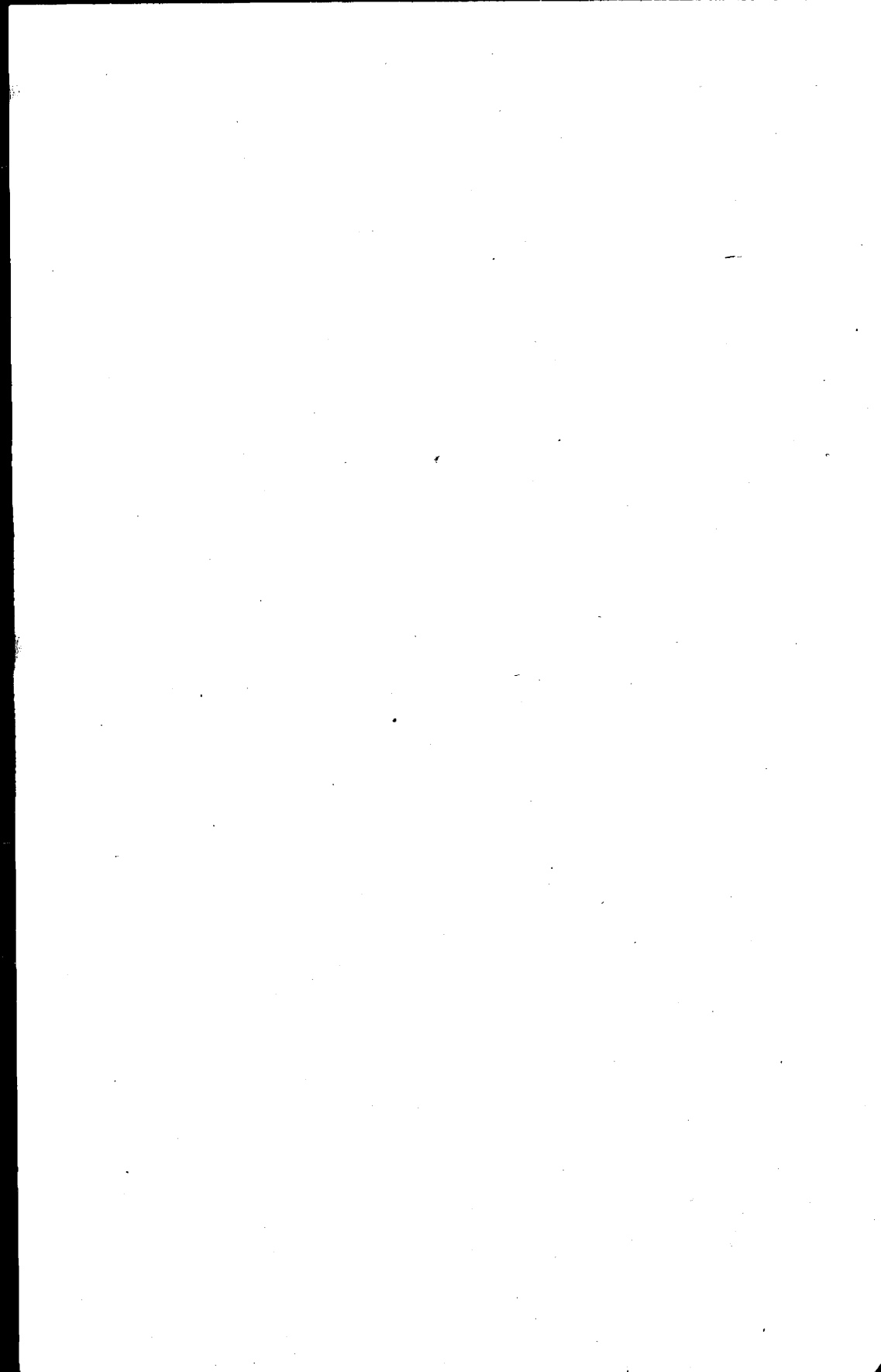
HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**
a Magy. Népr. Társ. titkára a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. ÉVFOLYAM.

1891.

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

TARTALOM:

I. Értekezések. Néphagyományok.

A néprajz a nemzeti kiállításon	404
<i>Balassa József.</i> Visontai népdalok és gyermekjátékok	291
<i>Ralázs Márton.</i> Szilágysági néprajzi adalékok	200
<i>Bálint G.</i> Mutatvány a mongol népköltészetből	138
<i>Bartha Gy.</i> Érmelléki néprajzi adalékok (Tojás hajgálás. Katonadal. Babonák.)	401
<i>Benkő A.</i> Háromszéki babonák	357
<i>Borbély S.</i> Az aranyosszékiek tánca	243
<i>Dorner S.</i> Komárommegyei lakodalmi szokások	210
<i>Esztegár L.</i> Karácsonyi népjáték Szamosujvárról	123
<i>Farkas S.</i> Népköltési adalékok	256
<i>Gönczi F.</i> Muraközi horvát ballada	—
<i>Gopcsa L.</i> Erdélyi örmény panaszos ének	125
<i>Harmath Luiza.</i> Nyárád-menti babonák	400
<i>Herman Ottó.</i> A harangok szava és még valami	323
„ „ A néprajzi muzeum (Országgyűlési beszéd)	23
<i>Herrmann Antal.</i> Turistika és ethnographia	16
„ „ A néprajzi muzeum elhelyezéséről	21
„ „ A finn-ugor népek vizözön-mondái	142
„ „ A millenniumi nemzeti kiállítás és a néprajz	330
„ „ Hunfalvy Pál mint ethnographus	—
<i>Illésy I.</i> Adalékok a hazai babonáság történetéhez	353
Hunfalvy Pál † (H. A.)	375
<i>Br. Eötvös L.</i> gyászjelentése	376
<i>Gyulai Pál</i> Hunfalvy ravatalánál	377
<i>Réthy László</i> Hunfalvy sirjánál	378
A néprajzi társaság Hunfalvy ünnepélye	379
<i>Istránffy Gy.</i> Palócz találós mesék	110, 219, 297
„ „ Bethlehemi pásztorjáték a mátraalji palóczoknál	388
<i>Iványi István.</i> A szabadkai bunyevácok és szokásaik	185
<i>Jankó J</i> Kalotaszegi babonák	273
<i>Juhász Mór.</i> Vizi manó a Hernádban	303
<i>Kálmány L.</i> Ráolvasások	35, 69
„ „ Délvidéki népmondák	72
<i>Katona L.</i> Párhuzamok magyar meséinkhez	12, 58
<i>Király Pál.</i> A biróné	79
„ „ Regések mondókája	237
<i>Király Pál.</i> A palázulás	365
„ „ Ugocsai babonák	367
<i>Kiss Áron.</i> Régi lakodalmi szokások Tokaj-Hegyaljáról	246
„ „ Tornyos-Pálczai babonák	249
<i>Idé. Kis Áron.</i> Porcsalmi babonák	301

TARTALOM

<i>Kórody J.</i> Karácsoni vers	80
<i>Kovács S. S.</i> A méhekrül való hasznos beszéd	18
<i>Kúnos Ignác.</i> Helva-osztó ünnep Ada-Kaléban	133, 213
" " Jelentés harmadik ada-kalei utamról	2 3.)
<i>Lózárr B.</i> A „Gesta Romanorum“ hatása a magyar népköltészetre	232
<i>Lehoczky T.</i> A magyar orosz pásztoréletből	335
Magyar gyermek ethnographiája	218
Magyarországi ethnographusok (<i>Lehoczky T., Marienescu A., Versényi György,</i> <i>Huszka József</i>)	37, 85, 87, 156
<i>Mailand O.</i> Rumén találós mesék	127
<i>Marienescu At.</i> Az áldozatok (rumén népmyth. képek)	2, 53
<i>Márton József.</i> Sorki-Tótfalu néprajzi vázlata	63, 111
<i>Munkácsi B. és Vikár B.</i> Vogul imádság	29
<i>Nagy József.</i> Árvamegyei tót népszokások	81, 130
" " Regölés	398
<i>Pápai K.</i> Párta-felköszöntő	33
" " A néprajz a prágai kiállításon	306
<i>Pintér S.</i> Régi palócz táncz-nóták	221
" " A palócz születése, házassága és halálózása	97
" " A kimuzsikálás	295
<i>Réthy László.</i> A magyar nemzet alakulása	171
" " Francziák és elzász-lotharingiak a magyarságban	229
" " Hunfalvy Pál helye az irodalomban	385
<i>Strausz Ad.</i> Bolgár népdal	33
<i>Sróth P.</i> Mármarosí oláh babonák	363
<i>Szivós B.</i> Hajdúszoboszlói babonák	254, 299
<i>Veres Endre.</i> Erdélyi mese-változat	80
<i>Vikár B. és Munkácsi B.</i> Vogul imádság	23
<i>Vikár B.</i> Somogyi tanulmányutamról	118
" " Népköltési adalékok	222
<i>Vrábely M.</i> A bácskai ruthénekről	338
<i>Weber S.</i> Lakás és butorzat a szepesi szászoknál	286
<i>Wlilocki H.</i> Czigány tűzre-olvasás	234
" " Czigány tolvajlási babonák	394

II. Társasági ügyek.

Szerkesztői értesítés	1
A néprajzi muzeum és társaság ügye a képviselőházban (<i>Herman Ottó</i> beszéde)	23
<i>József főherczeg</i> Ő Fenségének távirata	26
A n. m. vallás- és közokt. miniszter leiratai I. II	26 52
<i>Brankovics György</i> szerb metropolita levele	27
Jegyzőkönyvek 28, 77, 78, 159, 227, 258, 260, 307, 371, 406	
A miniszter adománya	74
Ungvármegyei kör első ülése (<i>Krompaszky J.</i>)	74
A néprajzi társaság vidéki köreinek szervezése	157
Besztercze-Naszódmegye közigazgatási bizottságának átírata az egyházi és iskolai hatóságokhoz	158

TARTALOM.

Elnöki megnyitó, <i>Hunfalvy Pál</i>	169
Titkári jelentés, <i>Herrmann Antal</i>	181
Pénztári kimutatás. <i>Dr. Borovszki Samu</i>	183
Számvizsgáló-bizottság jelentése	259
<i>Leland Ch.</i> jelentése a londoni folklore-congressusról	306
Pénztárnok kimutatása, Felhívások, Könyvtár gyarapodás, Néprajzi irodalmi vállalatok, Ülések napirendje — minden tüzet borítékán.	

III. Irodalom.

<i>Kroft Jones.</i> The Folk-Tales of the Magyars (Katona Lajos)	39
<i>Istvánffy Gyula.</i> Palócz mesék a fonóból	42
<i>Sbornik.</i> Bolgár tudományos gyűjtemény (Strausz Adolf)	43
<i>Gyarmathy Zsigmondné.</i> A királykisasszony varrottása	87
<i>Garda Samu.</i> Horváth Ádám életrajza	"
Iskolai értesítők	"
<i>Klein Samu.</i> Szepesi német tájszólású versek (H. A.)	88
<i>Nagy József.</i> A tótok otthonáról Árvamegyében	"
<i>Dr. Munkácsi B.</i> Votják szótár	"
<i>Stefanovic-Vilocszky.</i> Ursprung u. Einwanderung der Serben u. Bulgaren	89
<i>Dávid Mac-Ritchie.</i> The testimony of tradition	"
Uj-görög néprajzi munkák	"
Német néprajzi társaság	"
<i>Charles G. Leland,</i> Gypsy sorcery and fortune-telling	"
<i>Dr. Richard André.</i> Die Flutsagen (H. A.)	100
<i>Dr. Kiss Áron.</i> Magyar gyermekjáték gyűjtemény (H. A.)	227
<i>Sztankó Béla.</i> Dalos könyv (H. A.)	"
<i>Dr. Réthy László.</i> A magyar nemzet s a nemzetiségek	267
Az Osztrák-Magyar monarchia irásban és képen	"
<i>Kiss—Pösa.</i> Apró emberek könyve	268
<i>Dr. Balassa I.</i> A magyar nyelvjárások	"
<i>Dr. Gopcsa László.</i> Büntető elvek a legrégebb népeknél	"
<i>Gyarmathy Zsigmondné.</i> A havas regéi	208
<i>Weber Samu.</i> Szepes-Béla város története	264
Forschungen zur deutschen Landes u. Volkskunde	"
<i>Dr. L. Niederle.</i> Cseh anthropologiai dolgozatai	"
<i>Giuseppe Pitre.</i> Canti popolari siciliani	"
<i>M. Wankel.</i> Mährische Ornamente III.	270
Az Erdélyi Magyar Közm. Egyes. jelentése, 1890—91.	308
Emke Uti-Kalauz Magyarország erdélyi részében	309
„Erdély“	310
Magyar Lexikon	"
<i>Nagy József.</i> A tótok otthonáról	311
<i>Zolnai Gy.</i> Mátyusföld nyelvjárása	"
<i>Kálmány Lajos.</i> Szeged népe, III.	"
<i>Jókai Mór.</i> Levente	"
<i>Mallery—Krauss.</i> Israeliten u. Indianer (Dr. Wislocki H.)	"
<i>Ferd. Andrián.</i> Der Höhengcultus (Wislocki H.)	308

<i>Dr. Wlislöcki H.</i> Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier	371
<i>Radnóthi D.</i> Emke emlékkönyv	406
<i>Dr. H. v. Wlislöcki,</i> Volkslaube u. religiöser Brauch der Zigeuner	407
<i>Dr. H. v. Wlislöcki,</i> Die Szekler u. Ungarn in Siebenbürgen	"
<i>Strausz Adolf.</i> Bolgár népköltészet	"
<i>Margitai József,</i> Nemzetközi naptár	"
<i>Nagy József,</i> A tótok otthonáról.	"
Román folklore	408
<i>S. Weber,</i> Geschichte der Stadt Béla	"
<i>Felbermann L.</i> Hungary and its people (S J)	"
<i>Hellwald F.</i> Ethnographische Rösselsprünge. (<i>Dr. Wlislöcki H.</i>)	409
<i>Geissler K., Wanschaffe F.</i> művei	"
Hazai folyóiratok	45, 89, 161, 228, 261, 312, 368 —
Külföldi folyóiratok	48, 92, 163, 263, 316, 369, — —

IV. Vegyes közlemények.

- I. Füzet. — Erdélyi helyi mondák. (*Benedek Elek—Sebesi Jób*) — Pilátus-verés. (*Trencsény Károly*) — A kún vizi manó. (*H. A.*) — A merseburgi ütközet a német nép hagyományában. (*H. A.*) — Czigány vajdák. (*B. S.*) — Munkácsy festménye az új országházban. (*H. A.*) — A képes palota. (*H. A.*) — Csárdás-ballett. (*H. A.*) — Dr. kúnos Ignác. Török népszínház. — Szerb daloskör Budapesten. (*H. A.*) — Folklore-congressus
- II. Füzet. A népszámlálás eredménye. — Haranghangok utánzása. (*Trencsény Károly*) — Felsővidéki helységnevek népetymologiai magyarázata (*Trencsény Károly*) — Délmagyarországi bolgárok viselete. (*Dr. Czirbusz Géza.*) — Erdélyrészi Kárpát-egyesület. — Haller K. felolvasása
- III.—IV. Füzet. David Mac-Ritchie hazánkban. — A magyar gyermek ethnographiája. — Párhuzamok magyar meséinkhez. (*Binder Jenő.*) — Fail Gábor, makói főszolgabíró buzgolkodása. — Felolvasások. — Debreczeni adomák. (*Borbély Sándor*) — Bács megyei mesék. (*Prohászka Ferencz.*)
- V. Füzet. Vámbéry levele dr. Réthy Lászlóhoz. — Az erdélyi ország-ismertető egyesület.
- VI. Füzet. Firczák Gyula. — Aranyosszéki adomák. (*Borbély Sándor.*) — Szentesi török-gyujoló mondokák. (*Farkas Sándor.*) — A palócok temetkezési szokásaihoz. (*Binder Jenő*) — Zalamegyei községek gúnynevei. (*Bellosics Bálint.*) — Jegenyei helynevek. (*Dr. Jankó János.*)
- VII—VIII. Füzet. Hol van Attila sirja. (*Bellosics Bálint*) — Mátyás király emléke a szlovén népmondákban. (*Bellosics Bálint*) — Néprajzi tárgyú önképzőkori munkálatok. — Falusi házak feliratai. — Keleti tanfolyam. — Amerikai utazók. —
- IX. Füzet. Budapest nyelve. — Drohobeczky Gyula — Cseh néprajzi kiállítás. — Hogy eszébe jusson. (*Prohászka Ferencz.*) — Erdélyi örmény közmondások. (*Dr. Gopcsa L.*) — Bálint Gábor. — Felolvasások. — Magyar népelet. — Vándor cigányok úgye.
- X. Füzet.) Millenniumi kiállítás. — Kossuth mint keresztnev. — Felolvasások. —

Mélyen tisztelt Igazgatóság!

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur a következő rendeletet méltóztatott az összes kir. tanfelügyelőkhöz, kir. főigazgatókhoz s egyházmegyei hatóságokhoz stb. intézni:

Valamennyi kir. tanfelügyelőségnek és (mutatis mutandis) egyházmegyei hatóságnak és tankerületi főigazgatónak.

«A magyarországi néprajzi társaság» azon kéressel fordult hozzám, ajánlanám hivatalos közlönyét, az «Ethnographiát» a vezetésem alatt álló miniszteriumhoz tartozó hatóságoknak és intézeteknek támogató figyelmébe

Miután az említett folyóirat tartalmassága bármely hazai szakfolyóirattal kiállja a versenyt, tartalma bő anyagot szolgáltat iskoláink legfontosabb tantárgyainak élénkítésére, szemléltetésére, népies tehát nemzeti szellemben való tárgyalására, azon kívül pedig a társaság csak úgy tudja betölteni dicséretes feladatát, hazánk népeinek eredeti vonásait, ősi hagyományait összegyűjteni, még mielőtt azok nyomtalanul elenyésznek, ha kellő anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, szívesen teljesítem a kérését és felhívom a kir. Tanfelügyelőséget, hogy nevezett társaságnak «Ethnographia» című folyóiratát, a melynek évi előfizetési ára csak 3 frt, a tankerületében levő felső nép, polgári és kereskedelmi iskoláknak, valamint tanítóképezdeknek beszerzésre ajánlja.

Budapest, 1890. évi december 3-án.

Gf. Csáky.

Hivatkozva e kegyes miniszteri rendeletre, a mely különös nyomatékkal és szokatlan bő indokolással ajánlja az „Ethnographiá“-t az iskoláknak beszerzésre, kérjük a m. t. Igazgatóságot, kegyeskedjék az „Ethnographia“ ide mellékelt mutatványszámát szíves figyelemre méltatni, s a folyóiratot a vezetése alatti intézet tanári vagy ifjúsági önképzőköri) könyvtára számára megrendelni és a t. tanári karnak is szíves pártolásába ajánlani. Bátorkodunk megjegyezni, hogy az „Ethnographia“ első évfolyamából 1890. 31 $\frac{1}{2}$ iv, diszes kiállításban gazdag tartalommal) néhány példány 3 frtéért még szintén megszerzhető. Mindennemű értesítéssel szolgál a titkár (Budapest, I. Attila-utca 47.) Budapest, 1891. január hó.

Kiváló tisztelettel

a Magyarországi Néprajzi Társaság
elnöksége.

Tagdijaikat

sziveskedjenek befizetni azon tisztelt tagtársaink, a kik 1889-iki vagy 1890-iki tagdíjajkkal még hátrálékban vannak. Nagyon kívánatos, hogy a folyó évi tagdíjak is minél előbb befolyjanak.

Dr. Borovszk Samu
pénztáros.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogassák a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kulturmunkára egyesítvén, a legszámosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Néprajzi dolgozatok szerzőit és kiadóit

kérjük, legyenek segítségünkre a hazai néprajz minél teljesebb bibliographiájának összeállításában (folyóiratunk egyik feladatában) és küldjék meg az „Ethnographia“ szerkesztőségének vagy társaságunk könyvtárának néprajzi érdekű régebbi és újabb kiadványaikat (könyveket, cikkeket stb.), a melyeket lapunkban megemlíteni és ismertetni fogunk. Különösen *a vidéki időszaki sajtó* számos értékes cikkét lehetne így a végleges elfeledéstől a tudomány számára megmenteni.

Társaságunk könyvtára a következő ajándékokban részesült:

Nagy Gézától: Crigányok végső romlásáról való historia. A Székely Nemzeti Múzeumban levő mult századbeli ponyva-nyomtatványról másolta Nagy Géza.

Lehoczky Tivadartól: Beregvármegye monographiája. Irta Lehoczky Tivadar, II. kötet. Ungvár, 1881. — 1890. Beregvármegyei naptár.

Gerő Ödöntől: Az én fővárosom. Irta Viharos (Gerő Ödön). Budapest, 1890.

Dr. Réthy Lászlótól: Dr. Theodore Duka, An essay on ugor languages.

Hefele Ferencztől: Opančar i opančarija, napisas Ferdo Hefele, Zagreb 1890.

Dr. Borovszky Samutól: Dr. B. Platz, Der Mensch, sein Ursprung, seine Rassen u. s. Alter. — Asboth János, Bosznia és Hercegovina, I. II. Budapest, 1887.

Istvánffy Gyulától: Palócz mesék a fonóból. Meséli Istvánffy Gyula, Liptó-Szt. Miklós. 1890.

Felkéretnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographia“-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás címzéssel kapták, sziveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

Mélyen tisztelt Igazgatóság!

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter ur a következő rendeletet méltóztatott az összes kir. tanfelügyelőkhöz, kir. főigazgatókhoz s egyházmegyei hatóságokhoz stb. intézni:

Valamennyi kir. tanfelügyelőségnek és (mutatis mutandis) egyházmegyei hatóságnak és tankerületi főigazgatónak.

«A magyarországi néprajzi társaság» azon kéressel fordult hozzám, ajánlanám hivatalos közlönyét, az «Ethnographiát» a vezetésem alatt álló miniszteriumhoz tartozó hatóságoknak és intézeteknek támogató figyelmébe

Miután az említett folyóirat tartalmassága bármely hazai szakfolyóirattal kiállja a versenyt, tartalma bő anyagot szolgáltat iskoláink legfontosabb tantárgyainak élénkítésére, szemléltetésére, népies tehát nemzeti szellemben való tárgyalására, azon kívül pedig a társaság csak úgy tudja betölteni dicséretes feladatát, hazánk népeinek eredeti vonásait, ősi hagyományait összegyűjteni, még mielőtt azok nyomtalanul elenyésznek, ha kellő anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, szívesen teljesítem a kérését és felhívom a kir. Tanfelügyelőséget, hogy nevezett társaságnak «Ethnographia» című folyóiratát, a melynek évi előfizetési ára csak 3 frt, a tankerületében levő felső nép, polgári és kereskedelmi iskoláknak, valamint tanítóképezdeknek beszerzésre ajánlja.

Budapest, 1890. évi december 3-án.

Gf. Csáky.

Hivatkozva e kegyes miniszteri rendeletre, a mely különös nyomatékkal és szokatlan bő indokolással ajánlja az „Ethnographiá“-t az iskoláknak beszerzésre, kérjük a m. t. Igazgatóságot, kegyeskedjék az „Ethnographia“ ide mellékelt mutatványszámát szíves figyelemre méltatni, s a folyóiratot a vezetése alatti intézet tanári vagy ifjúsági önképzőköri) könyvtára számára megrendelni és a t. tanári karnak is szíves pártolásába ajánlani. Bátorkodunk megjegyezni, hogy az „Ethnographia“ első évfolyamából 1890. 31 $\frac{1}{2}$ iv, diszes kiállításban gazdag tartalommal) néhány példány 3 frtért még szintén megszerzhető. Mindennemű értesítéssel szolgál a titkár (Budapest, I. Attila-utca 47.) Budapest, 1891. január hó.

Kiváló tisztelettel

a Magyarországi Néprajzi Társaság
elnöksége.

Mémoires historiques de la République de Venise

Le Sénat de Venise a résolu de publier ces Mémoires, pour servir de monument à la gloire de sa République, et de leçon à la postérité. Ils ont été composés par un homme d'un grand mérite, et d'une sagesse consommée, qui a vu de près les actions des Princes, et des États de ce Royaume, et qui a pu en faire un tableau fidèle, et impartial.

Ces Mémoires sont divisés en six livres, qui contiennent l'histoire de la République de Venise, depuis sa fondation, jusqu'à la fin de la République. Le premier livre traite de la fondation de la République, et de son accroissement. Le second livre traite de la République sous le règne de Marc-Aurèle. Le troisième livre traite de la République sous le règne de Trajan. Le quatrième livre traite de la République sous le règne de Hadrien. Le cinquième livre traite de la République sous le règne de Antonin le Pieux. Le sixième livre traite de la République sous le règne de Sévère.

Ces Mémoires ont été traduits de l'italien en françois, par M. de la Harpe, qui a été un des plus grands hommes de lettres de son siècle. Ils ont été imprimés à Paris, chez la Citoyenne, l'an 1771.

Paris, chez la Citoyenne, l'an 1771.

ETHNOGRAPHIA.

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESENITŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL
a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS
a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. január 1.

1. szám.

Szerkesztői értesítés.

A Magyarországi Néprajzi Társaság választmánya reánk alóírtakra bizta az „Ethnographia“ szerkesztését, a melyről Dr. Réthy László lemondott. Nekünk e helyen kevés a mondani valónk. Első szavunk az őszinte elismerés az eddigi szerkesztő iránt. Buzgó lelkesedéssel vállalkozott volt arra a nehéz és hálátlan feladatra, hogy magyar ethnographiai folyóiratot szerkesztszen. A nagy munkát egy éven át szakavatottan és odaadással teljesítette; az „Ethnographiá“-nak tekintélyt szerzett a tudományos körökben, népszerűséget a nagy közönségnél. Réthy ezután is hű munkása marad e nagy-jelentőségű ügynek.

Mi, a kik a munka folytatására vállalkoztunk, általában az eddigi úton haladva, arra fogunk törekedni, hogy e folyóirat hű tükre legyen társaságunk működésének és a hazai néprajzot illető minden mozzanatnak, s hogy felölelje a tanulmányozásnak az alapszabályokban körülírt összes tárgyait, különös figyelmet fordítva mégis a nyelvi, szokásbeli és tárgyi hagyományra, a melynek megmentése kétségtelenül a legkevésbbé halasztható feladat. A lehetőség szerint tekintetbe vesszük azt is, hogy néprajzi folyóirat alig lehet el rajzok nélkül.

Az „Ethnographia“ munkásai ezután némi szerény tiszteletdíjban részesülnek, (önálló dolgozatokért ivenkint 16 frt.) Néptanítók részéről értékesebb gyűjtések tagsági díj fejében fogadtatnak el.

Kérjük társaságunk tagjainak s általán a hazai néprajz ügye iránt érdeklődőknek szives támogatását.

Budapest, 1890. december hó 20-án.

Herrmann Antal,

a Magy. Népr. Társ. titkára

Katona Lajos,

a Magy. Népr. Társ. jegyzője

mint az „Ethnographia“ felelős szerkesztői

Az áldozatok.

Román népmýthologiai képek és szokások.

Dr. Marienescu Athanázról.

(Felolvasta a társaság 1890. október 25-iki ülésén)

Ezen értekezésnek a tárgya a jó istennők és különösen a kegyelmes istennők tiszteletére hozott oltári ajándékok vagy áldozatok és az ezekkel összefüggő román népszokások. De minthogy ezek a szokások az említett lényeknek megismertetése nélkül meg nem érthetők, azokról is fogok szólni.

I. Az Istennők általában.

Az istennők általában felosztatnak 1-ször *Jó istennőkre* (dine bune), kik többfélék és együttvéve 99-en vannak; 2-szor *Rossz istennőkre* (dine rele), kik szintén többfélék és együttvéve 99-en vannak. Ugy a jó valamint a rossz istennők hármanként vagy kilenczenként szoktak járni. ¹⁾

Ez alkalommal csak a *jó istennőkről* fogunk szólni.

A jó istennők olyanok, mint a fiatal és igen szép leányok; sárga hajuk van, a mely úgy tündöklik, mintha aranyból volna. Repülnek, kellemetesen és elvarázsolón dalolnak; sokszor a földre és kiváltkép a mezőre, az erdők legelőire és tisztásaira ereszkednek le, de többnyire a hegyeken, az erdőkben, a forrásoknál és tavaknál tartózkodnak, és ezeken a helyeken játszanak, tánczolnak és vendégséget tartanak.

Az istennők rendszerint láthatlanul repülnek vagy járnak; de némelyeknek, leginkább a szép fiatal legényeknek és gyermekeknek, meg van adva, hogy az istennőket megláthassák és meghallhassák.

Rendesen jó indulatúak és az embereken segítenek, ha megbecsülik, vagy valamely módon meg nem sértik, de haragusznak azokra, a kik őket tánczukban (*hora*) vagy az asztaluknál (*masa*) nyugtalanítják vagy nekik rosszat tesznek; ezeket különféle betegséggel büntetik.

Az istennők tánczhelyét gyakran felfedezték és sokan ismerik, tavasszal és ősszel a mezőkön, az erdei legelőkön és más nedves helyeken egy vonal látható, mely majdnem egészen bezárt kört képez, csak egy öt lépésnyire áll nyitva. Ezen a vonalon a fű nagyobb, sűrűbb és zöldebb, mint egyebütt a közelségben. A kör közepén a fű szintén szebb és zöldebb és ez 2—4 lábnyi tért foglal el, úgy hogy ezen a téren egy álló ember megférhet és könnyen körül fordulhat.

Az istennők e körvonalon tánczolnak ²⁾, a középponton áll a *Dudás* (Carabas, Cimponeriu) az istennőknek zenélője; a nyitott rész

pedig arra van szánva, hogy itten az istennőknek *Kapusa* (portariu) álljon és hogy embert a körbe be ne ereszszen, továbbá, hogy a nyíló részen az istennőknek hintója bevonulhasson. Az istennők a körnek közepe felé az asztalokat terítik, hogy megebédeljének, vagy mint mások mondják, hogy vendégséget tartsanak. ³⁾

De a határok dombjainál is ebédelnek és itten gyakran vendégeskedésüknek nyomai is maradnak, mert itten az istennőknek tortája, szitája és kanalai találtnak; ⁴⁾ a ki ezeket megtalálja, szerencsés, és ha azokat jól meg becsüli, három forrásból meritett vízben tartja. ⁵⁾

Az istennők látatlanul járnak, de vannak előttük jó és ártatlan emberek is, és ezeknek meg van engedve, hogy tánczukat és asztalukat megláthassák és némelyek meg is tudják őket becsülni és óvakodnak attól, hogy tánczukat és vendégségüket meg ne zavarják, de mások az istennőknek szépségétől elragadtatva vakmerők, a körbe erőszakkal betolakodnak és őket megérintik vagy nekik más kellemetlenséget vagy rosszat okoznak. De az emberek általában nem látják, nem hallják őket, és a midón alkonyatkor vagy napviradkor a mezőn s az erdőkben ide s tova járnak, és a nélkül, hogy tudnák, vagy akarnák, a körvonalat áthágják, őket megérintik, vagy arra a helyre lépnek és a tánczukat megzavarják, vagy az istennőknek asztalára és hintójára reáakadtak és ezeket feldöntötték vagy azokon valamit eltörtek: akkor az istennők megsértve érzik magukat, és ezért az illetőket megigézik vagy is megbüntetik, mert a fejükre, a testükre nehezen vagy sohasem orvosolható betegséget küldenek, jelesen, vagy elveszik az illetőknek a látását, hogy ne lássák, vagy a hallását, hogy ne hallják többé őket és az embereket, vagy kábultságot okoznak nekik, hogy táncz helyükre és asztalukhoz többé ne járhassanak; vagy elragadják az álmukat, hogy pihenéssel nem aludhatnak, hanem füleikben a Dudásnak zenéje és az istennőknek dalai folyvást zengenek; vagy az egész testük elzsibbad, ellankad és abban az esetben, ha az istennőknek hintóján egy keréküllő tört el, elveszik a károsítónak a kezét, hogy ebből küllőt csináljanak, ha pedig lőcs tört el, elveszik a lábát, hogy abból lőcsöt csináljanak, és ha valamiképp megtörtént, hogy valaki az istennőknek táncz helyét bepiszkolta, azt gyógyíthatatlan betegséggelátkozzák meg.

De betegség érheti az embert azért is, mert az istennőknek egyik ünnep napján dolgozott, a midón nem volt volna szabad dolgozni.

Egyébiránt a jó istennők és közöttük kiváltkép a *Miluite*-k, vagy is a *Kegyelmese*k, engesztelhetők, mert ők szándékosan az embereknek

ártani nem akarnak, és a beteg meggyógyulhat némelykor, és jelesen: ha visszaemlékszik arra a helyre, a hol az istennőknek dalait hallotta és tudja a helyet, a hol az istennőknek tánczhelyére lépett. Akkor a beteg egy év múlva ugyanazon napra menjen arra a helyre, mert az istennők egy év múlva ugyanazon a napon ugyan arra a tánczhelyre térnek; a beteg a körvonalon kívül álljon és kérje meg őket, hogy bocsássák meg neki a bűnét és engedjék meg, hogy meggyógyuljon. És ha a beteg az istennőket ott találja, akkor megbocsátanak neki.

Ha pedig a beteg a helyre és a napra vissza nem emlékszik, vagy netalán oda el nem mehet, az istennők megengesztelhetők és kibékihethetők, ha a beteg az istennők tiszteletére *asztalt terít* és az őket megillető *ajándékokat és áldozatokat* meghozza, mert ekkor az istennők szintén kegyelmesek lesznek iránta és meggyógyítják őt

II. A kegyelmesek.

A *Miluite*-k ⁶⁾ vagy is a *Kegyelmesek* a jó istennőknek egy faja; kilenczen vannak és neveik: Leosténa, Ocresténa, Bugiana, Samziana, Sandalina, Magdalina, Reosia, Todosia és Szolomia. ⁷⁾

Ezek a legelőkelőbb istennők leggyakrabban említettnek és legtöbbet tiszteltetnek a román nép részéről.

A *Kegyelmesek* társaságában van egy *Dudás* (Carabas, Cimponeriu) a ki a dudába fúj és az istennőknek a táncz- és mulattató zenét csinálja; van egy *Zászlós* (Stegariu), a ki az istennőknek a zászlóját viszi; van egy *Kocsis* (Cociasiu), a ki a hintó-lovakat hajtja és van egy *Kapus* (Portariu) a ki a kaput kinyitja és bezárja . . . A *Dudás* egyszersmind az istennőknek főnöke (Vatavu.)⁸⁾

Miután az előadottakból láttuk, hogy azt, a ki az istennőket valamely módon megsérti, betegséggel büntetik meg; továbbá, hogy az istennőket oltári ajándékokkal vagy áldozatokkal lehet megengesztelni — térjünk át az áldozatokra.

III. Az áldozatok.

Az áldozatok a román népnél általában „*Cinstele*“-knek neveztetnek.⁹⁾

A *Cinstele*-k azon ajándékok vagy áldozatok, a melyek az istennők, jelen esetben a *Kegyelmesek* és azok tiszteletére adatnak illetve hoztatnak, továbbá azok tiszteletére is, kik velük társaságban járnak, t. i. a *Dudás*-, *Zászlós*-, *Kocsis*- és *Kapuséra*.

Az ajándékok vagy áldozatok bizonyos étel-, ital- és más tárgyakból, továbbá egy kakas vagy tyukból állanak, különös szertartások és

az illető istennőkhez intézett külön-külön imádságot képező nép költemény szavalása, előadása mellett.

Az áldozatokat a beteg és illetve ennek nevében az anyja vagy a neje, vagy a nővére hozza és adja akkor, a mikor más orvosság, vagy az egyházi kenet, nem segített, és a mikor a beteg azt hiszi, hogy a betegség a jó vagy rossz istennők által reá kimért büntetésből keletkezett.

Az áldozatokat a férfiak ritkán, hanem rendszerint a nők mutatják be. Erre nézve vannak különös nők. Azok, kik az emberre bajt tudnak hozni, *Vraszítóre* (varázsnők,) *Farmacatóre* (igéző) nők; azok pedig, kik a rosszat elhárítják, elvezetik: *Descantatóre* (eligéző) és *Sciutóre* (tudó) nőknek neveztetnek.

A legjobb eligéző nők azok, kik a holdvilágnál járnak (alvajárók); vagy *elragadt* eligézők, t. i. kik a földre esnek és egy néhány óráig vagy napig öntudatlanul fekszenek. Azt hiszik, hogy a földre esett, elragadt eligéző nőknek lelkei addig, míg öntudat nélkül fekszenek, az istennőkkel járnak, velük repülnek, tánczolnak és vendégeskednek; hogy akkor az istennők megtanítják őket mindenféle varázásra és eligézésre és ezért ők *Sciutóre* (Tudók). Ezek igen nagy becsben vannak az emberek előtt és az ilyeneket az áldozatok előkészítésére és foganatosítására még a hetedik faluból is meghívják.

Csak olyan tudó eligéző nő, ki az istennőktől tanulta meg a szer-tartásokat és az istennőkkel összeköttetésben van, igézhethet el jó eredménnyel; de az ilyen nőnek nem szabad az istennőknek tánczáról és asztaláról s mindarról, mit látott, hallott és tanult, bármit is elmondani, felfedezni, mert akkor az isteni ajándékot, t. i. a gyógyítási tehetséget és hatalmat elveszti, vagy az istennők bosszuját maga ellen ingerli. ¹⁰⁾

Az oltári ajándékok vagy áldozatok felosztatnak:

1-ször tiszta, vagy fehér, vagy nagy áldozatokra.

2-szor nem tiszta, vagy fekete, vagy kis áldozatokra.

Az áldozatok szám szerint 9-félék: és pedig a tiszták 8-félék, a nem tiszták egyfélék. A 8-féle tiszta áldozatok neveiket az áldozatokhoz szükséges tárgyak színétől kapják, és pedig: fehér, vörös, zöld, sárga stb. színtől. Ez a 8-féle áldozat — a fehér szinten kívül — tarka áldozatnak is neveztetik, de szoros értelemben vett különös tarka áldozat is szokásos. ¹¹⁾

A tiszta áldozatok hozatnak:

1. A különösen megnevezett jó istennők egy fajának, p. o. a Kegyelmeseknek tiszteletére.

2. Az összes 99 jó istennők,
 3. A különösen megnevezett rossz istennők egy fájának p. o. a Halele-k (falánkok.)
 4. Az összes 99 rossz istennők tiszteletére.
 5. A heti vagy hétnapi szent istennők p. o. Santa Dumineca, Santa Luni stb. (Szent Vasárnap, Szent Hétfő stb.) tiszteletére.
 6. A nagy Szent Mária.
 7. A nagy Szent Vinere (Venus Péntek.)
 8. A Szent Illés, és
 9. Az összes jó istennők és heti szentnők tiszteletére.
- A *nem tiszta* áldozatok adatnak:
1. A Muroni és Strigoi (az elhalt emberek hazajáró lelkei egyáltalában) ellen.
 2. Az ördög és neje ellen, mert ezek nem tiszta, hanem rossz szellemek.

Hogy milyen áldozat szükséges, azt mindenkor a tudónő határozza meg és pedig úgy, a mint ő a betegségnek kezdetét és természetét felfogja. A tudó nő a betegtől egy jegyet, p. o. az ingnek nyakmadzagát vagy gyűrűt, vagy fülbevalót, vagy más jegyet vesz el, azt egy pohár vízbe dobja, és halkán kezd imádkozni addig, míg neki a kívánt jel mutatkozik; ez a jel vagy a jó és rossz istenőktől, vagy a heti szentektől, vagy a nem tiszta lelkektől mutatkozik és miután a jel mutatkozik (mi és mikép, azt nem szabad megmondani) elrendeli, hogy miféle áldozat és kinek tiszteletére szükséges.

A legszokásosabb áldozatok a fehérek és különösen a Kegyelmesek tiszteletére. Ezek általában szerdán és pénteken este alkonyat után történnek, mivel az istennők általában alkonyat után mutatkoznak.¹²⁾

Miután az eligéző, a tudónő meghatározta, hogy miféle áldozatok szükségesek, megrendeli, hogy a beteg az előre mondott napra a szükséges tárgyakat az előirt színben beszeresse.

A Kegyelmesek tiszteletére hozott áldozatokhoz 9-féle tárgy szükséges; ezekből 8-féle, 9—9 darabból vagy részből a 9-ik pedig csak egy példányból áll; 9 darab szükséges, mert a Kegyelmesek is kilenczen vannak.

Az áldozatokhoz mindenek előtt egy *Szenia*, azaz egy fehér, tiszta, kerekded, székérkerék nagyságu asztal szükséges,¹³⁾ a mely tál-alakra van elkészítve, a mennyiben a közepe mélyebb, az oldalai pedig magasabbak, hogy rajta a szükséges tárgyak jól megállhassanak. Ez a Senia az istennők, vagy a heti szentek oltárjának képzelgetik.

Az eligéző nő mikor az asztalra a szükségeseket felrakni kezdi,

kezdi egyszersmind az alantabb közlött eligéző verset illetve imádságot az istennőkhez, jelen esetben a Kegyelmesekhez intézni. A különféle áldozatoknál különféle eligéző versek szokásosak a különféle istennők vagy hétnapi stb. szentek szerint, habár a betegségekre vonatkozó részeik, kevés változtatással, csak ismétlések.

Az asztalra egy tiszta fehér abroszt vagy egy új vásznat terít, és némelykor a betegnek új vagy kimosott ingét körül helyezi. Ekkor az eligéző nő mindenekelőtt 9 marok buzalisztet vesz, azt 9-szer szitálja és az asztal oldalain 9 rakásba rakja, azután sót vesz, és azt a 9 lisztrakásra 9-szer rá hinti. Midőn a garmadákat rakja, minden garmadát egy névszerint megnevezett Kegyelmes istennőnek ajánlja, ajándékozza, p. o. Geosténa istennőnek stb. és szabály, hogy mind a 9 istennőt sor szerint megnevezze, hogy egy sem maradjon el meg nem említve, mert a meg nem említett istennő megsértettnek érezheti magát és az áldozatokat elronthatja, úgy, hogy azok a beteg hasznára ne legyenek.

Ezután az eligéző nő fehér viaszból készített 9 gyertyát gyújt meg, azokat a 9 megszózott lisztgarmadába helyezi, vagy a garmadék mentében az asztal oldalaihoz ragasztja. Ennek utána az asztal közepébe egy tálcskát helyez, ebbe pedig 9-féle p. o. buza, kukuricza, paszuly, lencse stb. magot tesz; továbbá 9 fehér tyuktól tojt tojást, 9 fehér és új kanalat, a melyekben kevés, de tiszta tehén- vagy juh-vaj van, ¹⁴⁾ helyez az asztalra. Ekkor 9 kertből összeszedett 9 drb virágokrétát rendez körül, de a virágokból azoknak, melyek az istennőknek neveit viselik és kiváltkép a bazsalikomnak hiányoznia nem szabad. A 9 virágcsokorra 9 fehér selyem vagy pamut czérnára, a betegnek magasága szerint megmérve, különösen a bazsalikomra akasztja, mert ez az istennők zászlójának neveztetik, végül 9 új vagy kimosott krajczárt helyez a garmadék mellé. ¹⁵⁾

Most a nő egy tiszta, *meg nem kezdett* vízzel töltött kancsót tesz az asztalra; meg nem kezdett víz pedig az, a mely jókor hajnalban oly forrásból vagy kutból hozatik, a melyből azon nap vizet még senki sem merithetett ki. ¹⁶⁾

És ha a beteg férfi, a nő a balkezébe illetve karjára egy fehér kakast, ha pedig a beteg nő, egy fehér tyukot tesz és a szertartást megkezdi.

Ez alatt az asztal mellé és körül egy darab tiszta vásznat teritettek, a tudó nő arra térdel, keresztet vet, a jobb kezébe egy tányért, a melyen zsarátnok és tömény ég, adnak; 9 nő térden az asztal körül

9-szer körüljár. a betegnek nevét, ki az áldozatokat hozza, megemlíti, a szertartást 9-szer ismétli és az alantabb közlött eligézõ imádságot 9-szer elszavalja

Ez imádságok verses alakúak, de némelyek oly rövidek, vagy oly sajtáságosak, hogy alig lehetséges azokat magyar versekben fordítani, a miért is csak azoknak lényeges értelmére fordítottam figyelmet. Az imádság így szól:

„Leosteana! Ogreseana! Bugiana! Sandalina! Magdalena! Rosia! Tododia és Szolomia!

Az útban álljatok meg, engemet hallgassatok meg, mert én vagyok eligézõ, Jánosért kérelmezõ. ti pedig irgalmasak és õt megsegítõk.

Mert János az útra indult, vele a nagy úton találkoztatok és ti õt megigéztétek és ti õt nyilaztátok, a szempillán, a szemöldökön, a feje tetején és a szemefehérén át, az izmokon, a kezeken, a karokon, a beleken át az összes tagokon, az összes hajlásokon át.

Jánoshoz siessetek, jól vendégeskedjétek, neki irgalmazzatok, õt orvosoljátok az összes igézésektõl, az összes nyilámlásoktól; adjátok vissza a kezeit, a lábait és erejét, mert János adott nektek fejet fejtért, szemet szemért.

(Mostan az eligézõ nõ elsorolja az emberi testnek összes egyes részeit, különösen a beteg testének szenvedõ részeit, és a midõn ezeket megemlíti, kezét a tyuk vagy kakas testének arra a részére tette, mely mint János testének beteg része jelöltetett meg.)

Jánost hagyjátok tisztának, mint a napot, világosnak, mint a napot, a melyen született, mint az anyját, ki õt szülte. Az áldozatok orvoslásul és János örömére legyenek. ¹⁷⁾“

Az eligézõ nõ a térdeplés és imádság folyamán idõrõl-idõre a kakast vagy a tyukot a kancsó szája felé meghajtja, hogy vizet igyék, vagy a tálacska felé, hogy magot egyék, és ha a kakas vagy a tyuk eszik és iszik, akkor ez jó jelnek tekintetik, hogy t. i. az áldozatok a Kegyelmesek által elfogadtattak, és hogy a beteg meggyógyul, a miért is mindnyájan, a kik jelen vannak, rendszerint családbeliek, rokonok és házi jó barátok, a jelnek örülnek; ha pedig a kakas vagy a tyuk nem eszik és nem iszik, az rossz jelnek tartatik és miatta mindnyájan szomorkodnak, mert azt hiszik, hogy a beteg meg nem gyógyul, vagy azt, hogy az eligézõ nõ az áldozatok elõhozatalánál valamit elhibázott, és ez esetben a kegyelmesek tiszteletére új áldozatok szükségesek, de más tudó nõ által, vagy azt hiszik, hogy a tudó nõ nem találta ki a sértett istennõket és ezért más istennõk, vagy a nem tiszta

szellemek részére kell áldozni és azután úgy tesznek, a mint hiszik. A 9-ik imádság után az eligéző nő az asztal körül 9-szer a földre borul, ¹⁸⁾ homlokával a földet megérinti és azután felkelvén, a kanalakban lévő vajjal a betegnek kezeit és lábait jól megkeni és megdörzsöli; a kancsó vízből a betegnek arcát egynéhányszor befecskendezi és megmossa; a beteg pedig a megmaradt vizet, a megrendelés szerint bizonyos napokban kiiszsa, az asztalra helyezett inggel a beteget felöltözteti, és a beteg az inget a megrendelés szerint bizonyos napig viseli. A selyem vagy pamut szálakból különféle begönyölések által egy mentőszert, illetve büvereklyét készít és a beteg azt addig, míg meg nem gyógyul, a nyakához kötve hordani tartozik. A fehér kakast vagy a tyukot a beteg fejénél, a felrakott asztalt pedig a beteg ágyánál elhelyezi és ezek az egész éjen át ott maradnak.

A tudó nő más nap reggel ismét eljön és ekkor meghatározza, hogy az áldozatokat hány napig kell megtartani, illetve, hogy az istennők ajándékait az asztalról hány napig nem szabad elvenni, és ha szükséges, hogy az áldozatok néhány napig megtartassanak, a tudó nő mindennap este alkonyat után a térdeplést és az imádságot ismétli.

Ha a beteg jobban érzi magát, akkor az eligéző nő az áldozatokat *felemeli*. A felemelés abból áll, hogy az áldozatokat azon rend szerint, a mint elhelyezte, az asztalról elviszi, és azokkal azt teszi, a mi előírva van, és jelesen:

A szózott lisztből 9 tortát (turte) vagy pogácsát süt; ¹⁹⁾ ezekből mindenik kegyelmes istennőnek ajánl, illetve ajándékoz egyet, megemlítvén az illetőnek a nevét. Ezek a torták azután 9 nap alatt a gyermekek közt felosztatnak és pedig oly módon, hogy minden torta 3 darabra töretik, és ha a beteg férfi, a két darabot fi- és egy darabot leány gyermekek kapják, ha pedig a beteg nő, akkor a két darabot leány- és egy darabot figyermekek kapják. Ezek a torták maguk is „Cinstele“-knek neveztetnek.

A kakast vagy a tyukot levágják, de a vérre jól vigyáznak, hogy egy csepp se folyjon le belőle a földre, mert a Halelek, rossz istennők (a Falánkok) az áldozatokhoz jönnek és kapzsian vigyáznak, hogy a jó istennőknek áldozataiból ők is ragadjanak el valamit, úgy a kakas vagy tyuk-fejre is jól ügyelnek és az eligéző nő azt magával elviszi. A kakas vagy tyukból a beteg részére ételt csinálnak, de abból azok is, kik az áldozatoknál jelen voltak, egy keveset kostolnak. Hasonlókép nincs megengedve, hogy az ételből egy darab csont is a földre vettessék, sem hogy a tollak a ganéjdombra dobassanak; az eligéző nő a csontokat és

a tollakat is magával viszi és azokat alkonyatkor a falu alatt a folyó vizbe dobja, hogy a *Falánkok* a falun kívül kapjanak valamit; ha pedig a falunál patak nincs, az eligéző nő a fejet, a csontokat és a tollakat a határdombnál eltemeti, hogy azokat a szelek a faluba vagy a beteg házába el ne hajtsák és a *Falánkok* a betegnél ne gyülekezessenek.

Az eligéző nő az összes asztali vagy oltári ajándékokat magával viszi, azokat jól megőrzi, hogy ezekhez kutya vagy macska ne juthasson, mert a nem tiszta lelkek ezekbe az állatokba bujnak; aztán az ajándékokat kiosztják 9 kis gyermeknek, kik nem tudhatják azt, hogy az ajándékok a kegyelmesek asztaláról vannak, és nem tudják mondani: Isten fogadja; vagy hogy a kegyelmesek fogadják! Az áldozatok hozatalától számítva bizonyos napig a Halele (*Falánkok*) önként eltávoznak.

Az istennőknek szánt ajándékokból az eligéző nő is kap ajándékot, rendszerint a fehér vásznat vagy fehér kendőt, mely az asztalon volt, vagy a melyen térdepelt, kapja, továbbá az imádság tartama alatt a beteg, vagy annak nevében egy másik személy az eligéző nőnek egy darab új vagy megtisztított ezüst pénzt, rendszeren 20 krt dob, és az áldozatok befejezésével neki még másfélét is ajándékoznak, mert az eligéző nőnek nem szabad alkudnia, hanem köteles megelégedni azzal, a mit neki ajándékba adtak.

Ha az áldozatoknak ismétlése szükséges, ekkor az áldozatok csak reggel és más napon tétetnek meg

És ezzel az áldozatok általános rendszerét és az azokkal összefüggő népszokásokat kimerítettem. ²⁰⁾

Jegyzetek az Áldozatokhoz.

¹⁾ Lázár Tódor, krassó-szörénymegyei dogmácskai lakós, Rugács György börtönfelügyelőnek mondotta, hogy az istennők egy csoportban 12-en is jelentkeznek; így írta Pocrean György resiczabányai lelkész is; a többi gyűjtők 9-et hoznak fel.

²⁾ Közölték velem, hogy ezen a vonalon igen jóízű gombát szoktak találni.

³⁾ Én is láttam a mezőn hasonló körvonalat, és ismerettel bírván az ügyről, annak okáról egy fuvarost kérdeztem meg, ő pedig ezt felelte: Uram! Ottan a mult évben nyomtató-szerű volt, miután a közepét kiásták, és a földet a kör oldalaira hányták, ez jó földdel lett meghordva és magasabbnak maradt a felszántás utóp is; az oldalakon több mag maradt és ezért nagyobb és sűrűbb a fű. A közepén volt a karó beverve, és ahhoz a lovak megkötvé, itt állott a nyomtató, a ki azokat hajtotta; a karó mellett a föld nem volt úgy beverve, taposva, mint ott a hol a nyomtató lovak gázoltak! Én e felvilágosítással megelégedtem.

⁴⁾ A rosta, szita és kanalak neveit egyes növények is viselik.

⁵⁾ A 4-ik és 5-ik pont alattiakat csak Orza János román- csiklovai tanítótól kaptam meg.

⁶⁾ Miluitele-knek neveztetnek Pocrean György resiczabányai lelkésznél és a

legtöbb beküldőnél. Utóbbi hallotta az Alduite nevet is; az áldottak, die Huldreichen. Andreiu Helena oraviczabányai lakósnő, a ki nekem bizonyos részleteket mondott, Milostivele-knek nevezte őket.

7) Andreiu Helena 7 Milostive-t mondott, de ez hiba, a mint a többi gyűjtemény által igazoltatott, és a mint a Kegyelmesek részére adott 9 nemü áldozatokból is kitűnik. Andreiu Helenánál az istennők nevei között ezek is forduluak elő: Anna Mária, Szamarinénka és Paraszkéva, és mondja, hogy a Milostive-k a plánétákban laknak, ott a hol a szelek is laknak. Zintza György csukicsi lelkésznel még a következő nevek fordulnak elő: Axenia, Eomonía és Trandafira. Ivacsko Stefan gornjai lelkésznel, Zeogéna, Oglesténa; a zsurzevoi S. G. tanítónál: Zena és Samarina. Carburnarius Miklós székási lelkésznel Szemelkita név is fordul elő.

8) Lintza György csukicsi lelkésznel a nevek Petru Carabasiu, Ilie Cociasiu, Jon Stegariu; Ivacsko Stefan gornjai lelkésznel: Jonaşel, Cocieşel, Stegerel. Csaka Popescu Szilárd csiklovabányai tanítónak gyűjteményében van a Kapus (Portariu).

9) Cinste, általában ajándék; cinstitu: a) megajándékozott, b) tisztelt. A mennyiben pedig az istennők az ajándékokról Cinstitele-knek is neveztetnek, az értelem úgy megajándékozottak, valamint: megtisztelték.

10) Több szokásgyűjtő azt írta meg nekem, hogy a nők, a kiktől leirtak valamit, nem akarnak mindent megmondani, mert félnek az istennőktől. De magam is felhíván egy néhány nőt, hogy többet mondjanak, azt kérdeztem: Többet nem tud már? De igen — felelte — még tudnék, de nem szabad mindent megmondani! és az illető még jó pénzért sem mondott el többet. Ily módon töredékekből kell egy egészet helyreállítani.

11) Ivacško István gomjai lelkész az áldozatokat felosztja: a) fehérekre, b) tarkákra és c) feketékre. A fehérek és tarkák a könnyebb, a feketék a nehezebb betegségeknel hozatnak. A zsurnovai S. G. tanító mondja, hogy a tarka áldozatok leginkább a hányással beállott kábulás és forróság miatt hozatnak.

12) De vannak elígéző nők, kik az áldozatokat kedden és szombaton fogatosítják, a mint Popescu Szilárd bányacziklovi tanító és Zintza György csukicsi lelkész megírta.

13) Mikor valaki valakinek lakadalmára, mint násznagy, vagy mint rokon vagy mint barát ajándékokat (csinste) küld, a melyek főzött és sült ételkből és italokból állanak, azokat egy ilyen szeniára helyezi el, és egy egyén e szeniát a fején viszi a lakadalom ebédre vagy vacsorára.

14) Kecskéket nem szabad használni, mert azt az illető istennők el nem fogadják, a kecskéket ugyanis olyan állatok, a melyekbe a nem tiszta lelkek belemennek.

15) Legtökéletesebben leírta ezeket Olariu József dománi tanító. Ez közölte velem, hogy neki Prodán Petra majdani lakosnő diktálta és pedig ezeket a Romániából ide átköltözött anyjától tanulta meg.

16) Popesku Szilárd csiklovabányai tanítónak közlése szerint $\frac{1}{4}$ liter bort is tesznek az asztalra. Eddig a borról csak ez tett közlést.

17) Az imádságot, illetve az ígézőverset, legteljesebb példányokban Olariu József dománi tanítótól, Carburnariu Miklós székási lelkésztől kaptam. és én Andreiu Helena oraviczabányai nőtől írtam le.

18) Zintza György mondja hogy az ígéző 100-szor borul a földre!

19) A sütemény általában turta-nak neveztetik; Popesku Szilárd tanítónak és Clendi Ilénka, vanidiai nőnek közlése szerint, a sütemény pogácsának neveztetik.

²⁰⁾ Az előbbi jegyzetekben megjelöltem általában a különbségeket; a többi egyenlő részek beküldettek: Olariu József domani tanító, Prodán Petrától gyűjtve; Ivaesko István, Popovics gomjai lelkésztől; Orza János román-csiklovai, Popescu Szilárd bányacsiklovai tanítótól, ennek mondotta Joanu Gyorgye, ki Rudatiáról költözött át; én pedig leirtam Lippa melletti Hosszuaszói Jonescu Mariétól 1859-ben és Andreiu Helena oraviczabányai lakosnőtől 1872-ik évben.

A kutforrásokra nézve előadnom kell, hogy mikor az egyes gyűjtésekből majd az összes mythologikus tárgyakat ismerte n, de azokat teljeseznek nem tartottam, 1871-ik évben egy nyomtatott levelet, melyben szünte az összes népies tárgyakat megjelöltem, gyűjtési utasítás mellett fűnek-fának megküldtem és ennek folytán az anyag szaporodott; de ezzel még nem voltam megelégedve, hanem a püspök urakhoz is folyamodtam, hogy a tanítókat és papokat a népszokások és hasonló tárgyak szedésére utasítsák és a gyűjteményeket nekem küldjék meg.

A boldogult Saguna erdélyi érsek és Popazu János karánsebesi püspök e czélból körrendeleteket bocsátottak ki, Metianu János aradi püspök, mint zernesti esperes, szintén erélyesen járt el, és gyűjtéseimet nagyban elősegítették.

(Folytatása következik.)

Párhuzamok magyar meséink- s egyéb fajta népies elbeszéléseinkhez.

Dr. Katona Lajostól.

Bevezetés.

A mesék, mondák, legendák s egyéb népies elbeszélések vándorlás útján való korlátlan csereforgalma ellenében, csakis öröklés révén történő s csupán egymással rokon népek szűkebb körére szorítózkodó átszállásukat egész mereven csak addig lehetett vitatni, a míg a mesegyűjtés Európa nyelv- és részben vérrokon nemzeteknek, az indogermán népcsalád tagjainak enemű hagyományain túl nem terjeszkedett. De már a 20-as években, Grimmék elméletének megszilárdulása idején, az akkori gyér és fölötte hézagok mellett is némi elfogultság kellett ahhoz, hogy a mesék mythikus jelentésének vesződéses és háládatlan kihámozása kedvéért, teljesen szemet hunyjanak a tudomány romantikusai, pl. a magyar, tehát egy eredetére és nyelvére korántsem indogermán nép meséiből levonható következtetés előtt. Ma e következtetés, t. i. *a mesék valamint egyéb hagyományok kölcsönös kicserélésének nem annyira, vagy legalább nem kizárólag a fajrokonoságtól, hanem annál inkább a történelmi és földrajzi érintkezés kisebb vagy nagyobb fokától függése*, a lehető legmeggyőzőbb bizonyítékok hosszú láncolatán alapul. A föld legellentétebb pontjain, egymással semmiféle genetikus

viszonyban nem álló népeknél honos mesék föltűnő egyezéséhez minden újabb gyűjtemény s annak majdnem minden darabja becses adalékokat szolgáltat. Ma már nem is igen juthat valakinek eszébe a mesék vándorlását kereken tagadni s a Grimm-féle iskola tanítását a maga eredeti naivságában fenntartani.

Az 50-es évektől innen *Benfey Tódor* korszakot alkotó munkájának, a Pancsatantra német fordításához irt terjedelmes bevezetésének, *) továbbá a nevezett német tudós egyéb hasonló tárgyú dolgozatainak **) üdvös hatása alatt, az összehasonlító mesevizsgálat gyermekkorának szivárványszínű ködképeitől lassankint megválva, realisabb alapra helyezkedett. A nevezett göttingai tudós iskolája *Köhler Reinhold*-dal ***) a mesék vándorlását vagy öröklését *ténykérdésnek*, nem pedig aprioristikus feltevések szolgálatába tetszés vagy izlés szerint bekényszeríthető és forgatható alternatívának tekintvén, komolyan hozzá látott, hogy a történeti kritika éles világitása mellett, ha lehet, fellelje az utakat, a melyeken az ázsiai és európai népek s ezek révén aztán a többi világ-rész lakóinak legtöbb csodás és tréfás tartalmú hagyományos elbeszélése elterjedt. További célja e kutatásnak az volt, hogy a vándorlás útjainak pontos követése által lehetőleg magáig az illető mesetárgy forrásáig eljutván, a benne nyilvánuló eszmék és világnézet segítségével meghatározza a kort és népet, mely azt szülte.

Benfey a keleti és nyugati irodalmakban való páratlan otthonosága-, vasszorgalma- és lelkiismeretes alaposságával alkalmasabb volt bárkímásnál ama tömérdek apróságból összehordandó szilárd alap megteremtésére, a melyen ő utána ma az összehasonlító irodalomtörténet munkásai tovább építenek.

Ez alap egyes kövei, meglehet, idő haladtával el fognak mállani, a mikor aztán helyöket majd másokkal kellend kitölteni; de a mi B. alkotásában örökéletű, az a geniális vezér-gondolat és a módszer megbízhatósága, a melyet követve kutatásaiban a koncepció merészségét mindig a legkritikusabb óvatossággal tudta egyesíteni. A Pancsatantra bevezetésében európai meséink nagy részén kívül a középkorban közke-

*) *Pantschatantra*: Fünf Bücher indischer Fabeln, Märchen und Erzählungen. Aus dem Sanskrit übersetzt mit Einleitung und Anmerkungen von *Theodor Benfey*. Leipzig F. A. Brockhaus, 1859. 2 köt. az I. a (bevezetést, a II. a fordítást tartalmazza)

**) *L. Bulletin de l' Acad. de S.-Petersbourg*, 1887. szept. 4–16. — *Ausland* 1858, 41–45. sz. — *Götting. Gelehrte Anzeigen* 1857 s köv. — *Orient und Occident*, 1860–66. — *Bickel, Kalilag und Damnag* Leipz. 1876. (bevezetése Benfeytől).

***) *Weimarer Beiträge zur Litteratur und Kunst*, 1865. 190. I.

letívé lett novellatárgyak legtöbbször, valamint számos tréfás és pajkos elbeszélést, adomát és élczet, furcsaságot és ráfogást, a minővel egyik község a másikat világszerte faggatja, — szóval a népies epika kötetlen beszédű s határozott helyhez nem igen kötött termékeinek java tömegét *Indiából*, még pedig korántsem ama sokáig az árja népek bölcsőjeként tekintett őskori (helyesebben csak képzeleti), hanem a *historiai* Indiából látjuk kisugározni. Benfey a legtöbb mesének eszme-csapadékában, a csodálatos és képtelen történetek eseményeiben nyilvánuló felfogás- és világnézetben határozottan *buddhistikus* gondolatokat és hitelveket vél látni s ilyenekül jelöli meg különösen a mesékben fölülte gyakori alakcseréket, a lélekvándorlásba vetett hitet, a jótéteményekkel lekenyerezhető állatok háláját, az önmegtagadás és önsanyargatás árán megszerezhető csodatevő erőt s még számos mást. Rendkívül érdekesen mutatja ki a jeles orientalista lépten-nyomon ez alapeszmék többé-kevésbé világos, néha félreértések által elhomályosított vagy idegen, sőt ellentétes czélzattal elferdített töredékeit, a melyeket egykori összefüggésökbe visszahelyezvén, számos mesénkben megtalálja a hajdani buddhista példázat eredeti szövegét. Szerencsés rekonstrukcióiból azt a következtetést vonja le, hogy meséink legnagyobb része a buddhizmussal, a föld legerterjedtebb vallásával, együtt született s eredetileg ugyanazon célra szolgált, mint az Evangelium példázatai, t. i. vallás-erkölcsi tanok hirdetésére. Később e példázatok részben önkéntelen toldás-foldás, részben a buddhizmussal szembeálló más vallások tanítóitól eszközölt szándékos ferdítések és módosított alkalmazások által erősen megviselve, egykori színezetüket sokszor egészen elvesztve, útra keltek s eljutottak világkörüli sétájokban számos oly helyre is, a hol az indiai vallásalapító-, illetőleg reformátornak soha még hírét sem hallották, s gyönyörködtetik immár évezredek óta majdnem az egész emberiséget szín-, faj-, vallás- és nyelvkülönbsége nélkül, holott valaha csak arra voltak szánva, hogy az elfajult brahma-hit követőit a teljes önmegtagadás útján elérhető üdv: a nirvána vagyis megsemmisülés tanának megnyerjék.

E máris kissé hosszúra nyúlt bevezetésem nem kísérheti Benfeyt elméletének részletezésében és nagytudományú bizonyításában. Csak annyit mondhatok, hogy az utak követése, a melyeken az állítólag buddhista parabolák Indiából kiindulva az egész földkerekségen elterjedtek, a lehető legtanulságosabb és annyi érdekes fölfedezéssel biztatja még az epigont is, a mennyit egykönnyen az emberi szellem történetének tán egyik provinciájában sem lelhet a kutató.

Hogyan van mégis, hogy e tan is elég és több oldalról emelt ellenmondásra talált? A Müller-Cox-féle összehasonlító mythologusok ki nem engesztelhető és meg nem téríthető táboráról itt nem is szólván, csak az u. n. anthropologiai iskolát említem, a mely főleg Angliában számlál néhány jeles vezér nyomában lelkes hiveket. Ez irány egyfelől a pozitivista bölcséletben, más oldalon pedig a Darwinizmusban gyökerzik és vezérférfiának *Lang András*, a londoni Folklore-Society ez idő szerinti elnöke tekintendő, a ki éles elmével és igen vonzón irt nagybecsű munkái közt ismételten rátért a népmesék eredetének és vándorlásának kérdésére is. Az utóbbit különben Lang sem tekinti többé kérdésnek, hanem egészen magától értendő tényként számol vele, mint a mesék világszerte feltűnő hasonlóságainak *egyik* főokával. S ez, t. i. hogy ezen ok mellett Lang és követői még egy másik körülményre is nagy súlyt helyeznek, midőn a mesék szembeszökő hasonlóságainak magyarázatát keresik, — ez az, a mi az anthropologiai iskolát Benfey tanának nagyon is merev és kizárólagos fogalmazásától előnyére megkülönbözteti.

A másik ok, a melyben Lang és a nyomán járók nemcsak a mesékre, hanem a népies hagyományok egyetemére nézve a feltűnő megegyezések alapját fellelni gondolják: az emberi szellemnek mindenütt és minden időben közös működési törvényei, a melyek analog viszonyok között mindenkor és minden helyen hasonló termékek születését teszik lehetővé. De csak *lehetővé*, emeljük ki az anthropologiai irány túlzóival szemben, a kik sokszor egészen fölöslegesnek szeretnék feltüntetni a vándorlás tanát, midőn arra utalnak, hogy egymástól teljesen függetlenül keletkezhetnek a föld száz különböző pontján teljesen hasonló mesék mindaddig, a míg ama szellemi dispozició s a szükséges egyéb körülmények, a melyek közt ilyen alakulatok teremnek, itt is, ott is, meg amott is egyenlőképen fellelhetők. Ezzel szemben csak annyit jegyzünk meg, hogy mi ugyan szívesen elismerjük a legtöbb mese főmotivumai-ban az általános emberi jellemvonást, a mely bátran feltehetővé tenné, hogy az illető elbeszélés egyes elemei akár Indiában, akár a piramisok honában vagy akár az eszkimók, zulukafferek és acztekek közt is, egymástól teljesen függetlenül és bármely időben, sőt ismételten is megteremhettek, — de azt már semmikép sem engedhetjük meg, vagy csak a lehető legnagyobb valószínűtlenség csodával határos esetének tekintenők, hogy ezen elemek a földgömb száz meg száz helyén egészen önként és természetesen rendezkedtek ugyanazon művészi mozaik-ká, ugyanazon főesemények analog sorozatába, ugyanazon peripetiával

biró kis dráma egészen hasonló expozícióját, bonyodalmát és kifejlését mutatva minden égalj alatt.

A mesék eredete- és elterjedéséről szóló nézetek e futólagos átpillantásából is láthatunk annyit, hogy e téren még sok a teendő s hogy addig egészen megállapodott véleményhez jutni egyáltalán nem lehet, a míg az egész világ összes népeinek e nemű termékei jellemző példákban előttünk nem fekszenek, a mikor is a lehető legteljesebb adattárból tiszta és áttekinthető képet alkothatunk magunknak az utak- és módokról, a melyeken az emberi képzelőtehetség ez örökifjú szülőttei keletről nyugotra s innen vissza vándorolva, rég elfeledett korokból egész napjainkig s tőlünk még késő unokáinkra is átszállanak.

Ez adattár óriási halmazához mi is hozzájárulhatunk, saját népies elbeszéléseinknek világszerte elterjedt párhuzamaikkal való egybevetése útján. Ez a célja az alább következő adalékoknak is, a melyek kiegészítéséhez majdnem minden olvasójuk nyujthat a maga részéről vagy egy újabb változatot, vagy egy-egy olyan párhuzamra utalhat bennünket, a mely e sorok írójának figyelmét elkerülte. Ezzel kérjük is mindazokat, a kik az összehasonlító irodalomtörténet ez ága iránt érdeklődnek, hogy e rovathoz (mindíg az illető thema sorszámára való egyszerű hivatkozással) mentül sürűbben hozzászólani sziveskedjenek.

(Folyt. köv.)

Turisztika és ethnographia. *)

Herrmann Antaltól.

A föld mindenekelőtt mint az emberek lakóhelye érdekel minket. Ez a föld annyiban a mi drága hazánk, a mennyiben a mi nemzetünk él rajta. Minden helynek leglényegesebb tárgya az ember. A turisztika ne tekintse az embert csak a tájkép staffage-ának, lássa meg a vidéken a népet, és ezt első sorban.

Mily tanulságos annak a vizsgálása, hogy a föld, a vidék hogyan alakítja át és meg a maga lakosságát s hogy néhol némi vonásokban az embernek hogyan sikerült a természetet megegyeztetni a maga életmódjával és szükségleteivel. Igaz, hogy a geologia adja meg a táj ala-

*) Részlet a szerzőnek a „Magy. Népr. Társ.” nov. 29-iki ülésén az „Erdély-részi Kárpát-Egyesület”-ről előterjesztett értekezéséből. (I. a. „Kolozsvar” 1890. 275. számát) Az alapszabály-javaslatot készítő bizottság a decz. 3-án tartott ülésen figyelembe veendőnek ítélte H. A. javaslatát, s így kilátás van arra, hogy a társaságunkban megpendített eszme megvalósul egy igen fontos téren, a miből igen nagy haszna volna a hazai néprajznak. Szerk.

kulatát, a flóra és fauna ad életet neki, de a mi a tájat emberileg közel hozza szívünkhöz, s a mi a haza vidékeit előttünk különösen kedvessé teszi, az maga az ember, a maga sajátságaival, mint a vidék nemtője, az a hon tájain a mi honfitársunk. A turista nem misanthrop, nem azért menekül a szabad természetbe, hogy szabaduljon az embertől! És milyen sajátságos, milyen érdekes a természet ölen élő ember! Milyen fölfrissítő a vele való érintkezés, ha tudunk vele bánni! A turista kirándulásoknak legérdekesebb, legtanulságosabb része a vidék népének szemlélése, néprajzi eredetiségének, sajátságainak vizsgálása. A nép emberével való foglalkozás a pihenő állomások fűszere lehet.

S mily előnyös a turistára nézve, ha foglalkozik a néppel és tud vele bánni. Könnyebben és megbízhatóbb kalauzt talál, a nép figyelemzeti a vidéknek Baedeker nem látta lokális szépségeire és különösségeire. S mikor a turistában felébred az ember, könnyebben és jobb szívvel kap eledelt és szállást, ha ismeri a nép nyelvét, felfogását, szokásait és tájékozottságon alapuló kellő érdeklődést tud mutatni ügyei iránt.

És mennyi alkalom kínálkozik a turistának néprajzi észleletekre? A kalauzok rendszeren már maguk is ethnographiai specialitások, néha valóságos kabinetdarabok szoktak lenni. Ők ismerik mindenk fölött a vidék összes mondáit, többnyire jó mesemondók és danolók. Útközben, könnyű úton, pihenéskor szívesen mesélnek és dalolnak. És ismerik az egész vidék népének szokásait és a népelet minden zegét-zugát. S ha érdeklődést vesznek észre az ilyenek iránt, maguk is jobban utána járnak s valóságos depotjává lesznek a nép összes hagyományainak.

S a turisták rendszeren alkalmas emberek arra, hogy ethnographiai anyagot, népipari tárgyakat stb. gyűjtsenek. Egy részök jó módu, egy kis költségtől nem kell visszariadniok. Van köztük sok amateur-photograph, jó rajzoló, zeneértő ember és stenograph. Mind igen becses tulajdonságok a népelet jelenségeinek, a néplelek nyilvánulásainak megrögzítésére.

A turista tehát, midőn magának is új élvezetet, tanulságos szórakozást és kedves lokális emlékeket szerez, igen hasznos dolgozó társa lehet a népvizsgálónak.

Ezen szempontokból igen kívánatos volna, ha a turista egyesületek a népre és néprajzra több gondot fordítanának. És ép ezen szempontokból igen nyomatékosan ajánlom az Erdélyrészi Kárpát-Egyesületnek:

Vegye fel programmjába „*az országrésznek turisztikai szempontból való ismertetése*“ mellé „*az országrész népeinek ethnographiai ismertetését is.*“

Az Méhekrül való hasznos beszéd.

Közli Kovács S. János.

Az 1888 karácsonyi ünnepekkor *Sárvárott* időzésem alatt Szalay Gyula kötélverő iparoshoz épen akkor toppantam be, midőn ebben a füzetben nagy buzgalommal betűzgetett abból a czélből, nem találna-e valami hasznos tanácsot a méhekre nézve, „mit karácsonykor megtenni jó.“ A füzetke szép írása fölkelte figyelmemet s látván Szalay érdeklődésemet, nekem ajánlotta.

Nem győzte dicsérni a könyvecske hasznavehetőségét.

Kérdeztem tőle, vajjon hát miben áll az a nagy hasznavehetőség, hiszen mint látom, merő babonán alapszik?

Nem bizony, uram! nem mind babona, a mit mond. Mert már tapasztaltam nem egy izben, hogy ha példának okáért márczius havában vörös posztón ereszttem ki a méheimet, hát soha se szállanak messze levő fára, hanem megmaradnak a kertemben. Meg ha karácsony éjszakáján búzát hintek közibök, az is igen jó, mert a közibök hintett magot nem türik békével, hanem már februárban hozzá látnak a kitisztításhoz és ezen közben egészen megtisztulnak a téli szenytól, mi által aztán sokkal üdébbek, munkásabbak lesznek már kora tavasszal.

S ebben lehet valami igaza!

A könyvecske egy sárvári börtönőrtől került birtokába, de hogy az hol és kitől vette, nem tudja.

Az Méhekrül való hasznos beszéd.

Melyben leiratik egészben a méhékről való dajkaságnak igaz módja, és hasznos mestersége, melyet a Méltóságos Erdéli fejedelem öreg Rákóczi Györg fő méhés mestere Horits Miklós egész életének folyásában Harmintz két esztendeig folytatott NagyVáradon laktában.

1° A ki botsátásban a Tavaszi ki rakásban és ki botsátásban, idejére, módjára nézve, ha meg akarod tudni, majd szép rendel meg tanitlak, igaz és könnyü tisztaságban, ha meg akarod tudni böcsülni. A Szent György havának első hetében Szerdán vagy Tsötörtökön botsásd ki, de job Szerdán, ki botsáthatod a hétnek egyéb napjain is szép tiszta, és tsendés napon, de nem használz véle, mert a többi napokon nem oly hasznos.

Hétfőn ha ki botsátod.

Mindenkor ben ülök, álnok tunyák, betegek, bágyottak, annak feletto restek és lopók lesznek.

Kedden.

Veszekedők, háborgók, marakodók, prédálok, károssak, irigye ellenségesek és tolvajok lesznek

Szerdán.

Erőssek, kemények, győzödelmessek, érzékenyek, kereskedők. Sörinyek, és Vigak, egésségesek, köverek. Nyughatatlanok, szorgalmatossak, szaporodók és tiszták lesznek.

Tsötörtökön.

Építők, munkálkodók, takargatók. Szelidek, jámborok, engedelmesek, tiszták, jók és maga birók lesznek.

Pénteken

Barátságosok, szerelmeskedők, és nyájosok, egymáshoz vendégségben járók, imit-amott mulatozók lesznek.

Szombaton.

Kedvetlenek, mordok, erőtlenek, gonos kedvüek, változók, szütek, meddük, magtalanok, mérgessek, fősvények, haragossak, és magoknak valok lesznek.

Vasárnap.

Mindenkor kin ülők, tsendesek, heverők, kevélyek, könnyen élők, kényesek, vendégeskedők, filelmesek, és vesztég ülők lesznek.

Mikor ki botsátod a méhéket.

Legelső tiszted is az légyen, hogy a dugaszt ki a kas lukjában vagyon, és aban telelt akár miből lett legyen az, te azt el ne vessed, hanem kösd egy mazagra és kösd a kas tetejére, hogy a rajj elne menyen.

No imár azt akarod, hogy a méhek igen jámborak légyenek, és egyszersmind jók. Tsötörtökön ki botsáthatod ugyan tiszta jú gyapjura, meg mosván a motsoktul. Szározan huzd a kas lukjában, hogy meg mászkálhassák és így jámborak lesznek

De mind azon által ne irtozzál a haragos méhektül, mert mindenkor job az jámbornál, a mennyivel erősebb is annál. Kend meg a kas lukját köröskörül jutéjjel, ne fély hogy tsipjenek. Viszont ha azt akarod, hogy a méhek haragossak légyenek, úgy vörös posztón botsásd ki de nem tsötörtökön, hanem szerdán, és ha meg kened a posztót kakas vérrel, és ugy tészed a kas lukjában, annál kegyetlenebb lészen, job is, mert keményebb és érzékenyebb lészen, és sörényebb, nyughatatlanabb, erősebb, meszebb járosb, hordób, gyűjtőb mint a hangyál munkássak, ebben is áll a méhéknak kiváltképen való igazgatása, a ki botsátásban, hogy tudni illik, metölös pókhálós és más büzü légyen is az, de ilyen formán

gyakran sós borral tápláld meg gyógyul, hogy e jól meg vidámitja, és erősíti, el távozhatatlan lanktságokat, és dohosságokat.

Hogy a méhék a helet szeressék.

Egy kesken vállutskát tarts előttök, mikor fel kelsz regvel mindenkor hugyozzá belé igen szeretik, és reá gyűlnek ugy kedvez nékik.

Ha nem akarnak szaporodni.

A mezőkrül vity hangyalt egy keszkenyőben és mindenik alá tegy egy egy marokkal mind fészkestül, búségessen szaporodnak, mind adig mig akarod.

Hogy a méhék idején szaporodjanak.

Husvét tájban futkoztasd meg ama nagy öreg hangyálokkal, meg pünkösd előtt el kezdik a rajzást, búségessen rajoznak mind adig mig akarod, mind egész kissaszon napig akor osztán szed ki az anya házat.

Hogy a raj el ne mehessen.

Mikor ki ütt a rajj mindjárt egy leveles ággal, hány vizet föl közikben, el nem mehet, meg szál, harmad napig ott üll rakásban.

Ha ember nélkül találna el menni.

Old a dugaszt a kas tetejéről, és egy czövekkel szegezd a méh ház közepében, helyre vissza megy, akaszd a lábod ujára a dugaszt. Ülj le székre szépen. Akár a lábodra száltsad, fogd bé mint akarod.

Hogy ne tsipjenek.

Mosdjál meg magad vizelletiben és azután füstöld meg magadat fenyő szurokkal és meg nem tsipnek, annak utána egy bizonyos jelre szoktasd, vagy csengetésre vagy kolompolásra vagy füttyölésre, Néme-lyek hegedülésre is szoktatyák.

Mikor a rajt be akarod venni.

Hugyozd meg a kast jól, azután füstöld meg fenyő szurokkal.

Hogy a méhék gazdagok legyenek.

Karátson étzaka vity a predikatióra tiszta buzát, onnan ki jövén, öntsd bé mindeniknek a lukjában, de azt minden karátson étzaka tselekedjed.

Hogy ha el lopják a méhedet.

Forralj édes tejet egy poháral, öntözd a helet a honét a lopó ellopta, a lopó megöszül vagy meg kopaszul, mennél többet öntözöd, annál eléb meg tudod hogy ki lopta el a méhédet.

Hogy a rajj el ne mehessen.

Mikor ki ereszted a méhédet, a kapufának külső részéből mess forgátsot s ározd a padhoz, rázd meg a kapufát, nem mégyen el a rajj mikor ereszt.

Ha azt akarod hogy a méhédet ne hordja el a tolvaj méhe.

Mikor a méhét tavaszal ki rakod tedd disznó vállura elsőben eleivel, az után ereszd ki, akár mind el hordasd a másét a tieddel.

Hogy a méh ne tsipjen.

A majoránnát törd öszvő olajjal timporáld öszvő kend meg magadat véle nem tsipnek a méhék.

Ha a méhédet el lopják.

Az méhésbül lőjj azon helyre a hol a kas volt és a lopó meg hal, a vagy azon kasnak ha csak egy bogara maradna is ott, mikor halottat temetnek, vesd a sirban azon bogarat, meg nem lábulhatja a ki el lopta meg hal azon esztendőben.

Mikor méhét adsz el.

Vond végig a kezedet a kason a kit el adsz, és a mellette valon vonyad vissza felé a kezedet, azonban a kit el adsz ved ki a vese lépét ne félj hogy el vigye (?) a szerentsédet

Ha vennéd eszbe hogy a méhédet meg igézték.

Nap föl költő előtt merits szólatlan vizet a kutból, töltsd pohárban, vess három eleven szenet bele, lotsold meg véle nap költő előtt.

Hogy a rajj el ne mehessen.

Karatson éjjel hálj az övedben, mikor a méhét kiereszted, az övön ereszd ki, mikor rajzik. ha az rajj el akarna meni köss tsomót az övön vesd fel a rajj köziben, el nem mehet a rajj.

Finis.

Irárné Nes Tütő István Puszta Radoczon Böjt elő havának 16-ik napján 1801-dik Esztendőben.

A néprajzi múzeum elhelyezéséről.

Herrmann Antaltól.

A magyarországi néprajzi társaság programjának első pontjai közé vette fel a hazai néprajzi múzeum ügyét. Már az első felolvasó ülésen, 1889. nov. 16-án a titkár behatóan értekezett hazai néprajzi múzeum alapításának fontos és sürgős voltáról. (L. Nemzet, 1889. 344. sz. tárcza, és Ethnographia, 1890. I. füzet.) A választmány a néprajzi múzeum ügyében állandó bizottságot küldött ki, melynek tárgyalásai alapján Herman Ottó memorandumot szerkesztett és adott át a kultuszminiszter úrnak. (L. Ethnographia 1890. II. füzet.) A néprajzi társaság actiója értelmében a múlt télen felszólalás történt a képviselőház közoktatásügyi bizottságában, és a szabadelvű clubban is igen nyomós hang

emelkedett fel ez ügyben, a br. Nikolics Fedoré. A képviselőház f. évi november 29-iki ülésében Herman Ottó, a ki már több ízben felszólalt a néprajz ügyében, társaságunk szempontjából kiindulva meggyőző beszédben fejtegette a néprajzi múzeum és társaság fontos voltát. (L. Ethnographia 1891. I. 23—26 l.). Mondhatni, hogy mindenütt rokonszenvvel, biztató helyesléssel fogadták az eszmét. Különösen gróf Csáky Albin miniszter úr kezdettől fogva meleg érdeklődéssel viseltetett az ügy iránt, azt a biztos reményt keltvén fel bennünk, hogy ez elhanyagolt dolog végre-valahára kellő méltánylásra talál a legilletékesebb forumon.

S e reményünk nem hiúsult meg. A miniszter úr gondoskodott arról, hogy az eddig hajléktalan néprajz legalább zselléres otthont találjon, és intézkedett, hogy az építendő iparművészeti palota az ethnographiának is menhelyet nyújtson.

Ez a kapcsolat ugyan egyáltalában nincs a dolog természetében, és nem látszik alkalmasnak az igazi szakemberek előtt. Annak a bírónak a szelleme érzik ez összekényszerítésen, a mely mint e szaknak nem igen hivatott hivatalos intézője, eddig inkább késleltetője volt a hazai ethnographia fejlődésének. Az iparművészeti múzeumnak, e fontos kulturmisszióju intézetnek hatása sem volt eddig kevező a hazai néprajzra nézve; ezt rendesen feláldozták amannak. A személyesen nem érdekelt érdeklődők bizonyára helyesebbnek tartják vala, ha a múzeumi bizottság terve szerint a természetiek tárával külön múzeumba vonul a néprajzi gyűjtemény, társaságunk múzeumi bizottsága memorandumra értelmében inkább az egy lelkes szakember áldozatkész buzgóságából nagy értékűvé emelkedett, de felülről eddig szintén elhanyagolt és türehetetlen állapotban senyvedő anthropologiai múzeummal szerette volna kapcsolatban látni az ethnographiát. Én magam pedig nem engedek azon meggyőződésemből, hogy a millennium legméltóbb megünneplése egy nagyszabású országos néprajzi kiállításnak külön ethnographiai múzeumban való megnyitása volna.

Ezek mellett azonban társaságunk igaz úgyszeretből fakadó őszinte hálával fogadja a miniszter úr korszakalkotó intézkedését, mint a hazai néprajzra virradó nap hajnalát. A legmelegebb érdeklődésről tanuskodó ebbeli leiratának tartalma nagyjelentőségű és kiváló figyelmünkre méltó. Hitelesen konstatálja, hogy az ethnographiai gyűjtemény nagyobb része ládába csomagolva őriztetik, a honnan csakugyan ideje már, hogy napfényre kerülve kissé „szellőztessék.“ Minden kételyünket eloszlatva, teljes megnyugtatónkra szolgál az, hogy a néprajzi gyűjteménynek az iparművészeti múzeumban való elhelyezése egyáltalán nem akar az ügy végleges megoldása lenni, sőt ki van emelve, hogy „természetesen az áthelyezést csak ideiglenesnek kell tekinteni!“ Örömmel üdvözljük és várva-várjuk a tárgyi ethnographiának abba a számára biztosított, teljesen elkülönített 4—5 terembe való bevonulását. Nagy haladás az, hogy valahára már lesz egy alkalmas raktár, a hol együtt lesznek a tárgyak és biztosítva a további elkallódás és elpusztulás ellen. Még csak az a nem szerénytelen óhajtásunk volna, hogy jusson ott az új palotában a néprajznak legalább még egy dolgozó szoba és egy raktár-

féle. S akkor arról az 1000 □ méternyi területről még országhódító útra indulhat az ethnographia.

Biztat ezzel némely kedvező körülmény. Mindenekelőtt a miniszter úrnak az a kijelentése, hogy: „a különféle eszméket sorban léptetjük életbe, úgy, a mint azt a sürgősség magával hozza.“ Már pedig nem képzelhető sürgősebb nemzeti kulturfeladat, mint a néphagyományoknak, a nemzeti szellem e rohamosan pusztuló ereklýéinek megmentése. S a miniszter úr rendeletében kilátásba helyezi a teljesen külön épületet, mihelyt „a néprajzi gyűjtemény oly tekintélyessé válik.“ Hogy az óhajtott cél elérésében mi is hathatósan közreműködjünk, arra a miniszter úr is buzdít, midőn felkéri az elnökséget, hogy a társaság néprajzi gyűjtései eredményét mint ajándékot vagy letétet az országos gyűjteményben helyezzük el. Rajta tehát, tegyük országossá a néprajzi tárgyak gyűjtését, és minél előbb szükségessé a külön néprajzi múzeumot!

Még megérhetjük a Csáky-regime alatt, hogy midőn a megérett nemzeti szellem, mint a mesebeli királyfi, magához méltó királynót fog magának választani, a favorizált és tolakodó vetélytársak mögött is megtalálja a kultura mostoháját, az akadémiai tudományok mostani hamupipókéjét, a hazai ethnographiát.

A néprajzi társaság és múzeum ügye a képviselőházban.

(A ház naplójából.)

Herman Ottónak az 1890. november hó 29-iki ülésen, a kultuszminiszteri budget tárgyalásánál a Nemzeti Múzeum tételénél tartott beszédéből:

„De van még egy más dolog is. Egészen concret alapon kívánok állani. (Halljuk!) Egy oly intézmenyről akarok szólani, a mely mellett már többször emeltem szót e ház kebelében, mely iránt bizonyos érzék nyilatkozott is, de a mely iránt az érdeklődés mintha megesappant volna. Értem, t. ház, a néprajzi múzeum kérdését, (Halljuk! Halljuk!) a néprajzot, mint tudományos szakot. T. ház! Ez is egyike azon jellemző vonásoknak, a melyekre bizonyos fényt deríteni, kötelességemnek ismerem. A néprajz újabb időben, mint tudományszak rendkívüli fontosságot öltött, még pedig méltán: nincs nép, a mely megvethetné azt, a mit ethnos-nak nevezünk, mert ha nem ismerjük a népet, legyen a saját népünk is, helyesen fel nem foghatjuk semmi viszonyában. Már most, buzgó emberek neki dőltek a dolognak, felbuzdulva a külföldön mindenütt megindult mozgalomtól, nálunk is megkísérlették, hogy a néprajznak alapot rakhassanak, hogy e tudományszak fejlődésnek induljon. Megalakult egy társaság, eljártunk benne — én is, mások is — voltunk

a közoktatásügyi miniszternél, irtunk memorandumot, tartottunk felolvasásokat, szóval minden lehető megtörtént, a resultatum pedig mégis az, hogy a társulat tudtommal ma hanyatlóban van és kénytelen lesz megindított folyóiratát megszüntetni.

Itt két dolog lehetséges: vagy az, hogy ez csak magyar szalmatűz volt és hogy nem vették kezökbe illetékes férfiak; vagy pedig, hogy itt egy mélyebben gyökerező baj van. Mert lehetetlenség, hogy midőn egy ilyen eszme, a mely mégis különböző köröket érint, a mely mellé sorakoztak is a ház ezen oldaláról, a társadalom minden rétegeiből, fájdalom csak egyesek, hogy az mégis zátonyra fog jutni, hogy feloszlásnak indul.

Hát én az ügynek alapos ismeretéből merítve, nemcsak a néprajzi ügynek, hanem más ügyeknek is, rá akarok mutatni arra a körülményre, hogy Magyarországon minden fontos, nemes dolognak kezdetben és végig igen csekély számú közönsége van és fájdalom, mindig egy és ugyanaz. (Igaz! Ugy van!) Nem azok a dúsgazdagok, nem azok a kik a társadalom élén szeretnek járni, a társadalmat reprezentálni; hanem azok a szegény 1000—1200 frt fizetéssel bíró tanárok, a szerény polgári állású elemek, a kik az ők asztalukon mégis irodalmi műveket akarnak látni, s Magyarországon nem tesznek ki többet mint másfélezret, a kik igénybe vannak véve minden oldalról, ezek tartanak fön mindent, a mi ide vág! Ám azok elérték a határt, a melyen túl anyagi tekintetből már nem mehetnek; az eszme belevitte őket, belátták az eszme fontosságát, érezték, hogy azt pártolni kell, de a budget már azt nem tűrte. (Igaz! Ugy van!)

Hát t. ház! mi akkor megmondtuk a t. miniszter urnak őszintén, hogy miután ez egészen kezdő dolog, ennek számára úgy szólván még munkásokat is kell teremteni, nevelni, ezek pedig csak egy módon nevelhetők, t. i. szakkönyvtár és szakintézet által, tehát adassék meg erre az alkalom. Én t. ház, meg voltam győződve mindenkor, a mint nem is tehetnék fel mást, hogy a t. miniszter úr komolyan vette szavát, mikor azt mondotta, hogy ő belátja az ügy fontosságát, hogy ő annak barátja s kész érte a lehető megtenni.

Hát t. ház, most sem vonom azt kétségbe. Egyet azonban közbevetek, hogy mi nálunk már most is a nemzet ezer éves ittlétének ünnepélye sok mindenféle elemet hozott mozgásba, az irány pedig, a melyet én behunyt szemmel is tisztán látok: én már látom azokat az embereket, a kik úgy vélik azt az ünnepet megüldőnek, (Halljuk! Halljuk!) hogy felöltik az ősi kaczagányt és majd ők fogják most

Árpádot és a hét vezért az utcán végig vonulva reprezentálni. (Derültség) és elhiszi nekik a közönség, elhiszi most a XIX-ik században a magyar kultúra mostani állapotában is, hogy valóban Árpád és a hét vezér. (Derültség.)

T. ház! Én nem bánom azt, ha látványosságok vannak, különösen ha van bennök bizonyos tartalom. De történjék ez ott, a hol a kultúra rendes fejlődése mellett van egy kis felesleg is, (Helyeslés) vagy történjék az bizonyos osztályok vagyonából, én az ellen egy szót sem hozhatok fel. Ha a bécsiek elő tudtak állani és felhasználták Makart talentumát, hogy nagy színpompát fejtsenek ki egy nagy körmenetben, annak még művészi értéke is volt, látjuk annak színvázlatát ma is nyilvános gyűjteményeikben. De mi magyarok nem vagyunk olyanok. Én mindig úgy látom, hogy nálunk ezek a nyilvános fellépések „sok hűhó semmiért” és hozzá állami költségen (Úgy van! Úgy van! a szélsőbaloldalon.) És én azt mondom, hogy éppen tekintettel ennek a nemzetnek és társadalomnak múltjára, tekintettel arra, hogy az hosszú időközön át el volt ütve még attól is, hogy saját magával, saját ethnosával alaposan foglalkozzék, tekintettel vissza még arra is, hogy a modern kultúra, a közlekedés fejlődése a valóságos népiest, az ethnost, az ethnographiai dolgokat nyeli és eltünteti, (Igaz! Úgy van!), hogy tehát itten még most meglevő dolgoknak úgyszólván a tizenkettedik órában való megmentéséről van szó: (Helyeslés) én abban találom annak az ezredévnek méltó megünneplését, hogy a midőn az ünnepléshez lépünk, mutassuk meg egyszersmind ennek a népnek az ő néprajzi értékét, hogy ebben a néprajzi értékben is felismerje önmagát és azt, hogy méltó arra, hogy egy új ezredévbe léphessen be. (Élénk helyeslés.)

Én tehát t. ház, tekintettel ép arra, hogy itt veszendőbe menő dolgokról van szó, első sorban arra kérem a t. miniszter urat: legyen szives, váltsa be szavát bármely formában, de akként, hogy az a mozgalom, mely e téren keletkezett s a mely valósággal csak olyan okoknál fogva szünetel és hanyatlik, a mely okok fájdalom, társadalmunk jelenlegi állapotában rejlenek s melyeken pillanatnyilag nem változtathatunk, hogy ezek az első nyomok, ez az első csira ne pusztuljon ki, hanem, hogy az ethnographia találja meg a maga helyét, a hol művelhető legyen. (Élénk helyeslés.)

Gróf Csáky miniszter válaszából:

Hasonlóképen figyelemmel kísérem a néprajzi egyesület működését és annak bizonyítására, hogy tényleg érdeklődöm iránta, mondhatom

azt, hogy egy ízben a rendelkezésemre álló Röck-alapból már segélyezésben is részesítettem a Társulatot és a mennyiben hasonló irányban eljárhatok, ha rendelkezésemre állanak az eszközök, hogy ezen egyesület működését támogassam, azt természetesen mindig készségesen meg fogom tenni, (Élénk helyeslés.)

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK.

József főherczeg távirata.

József főherczeg ő Fenségének a társaság újévi üdvözetére adott távirati válasza.

Hunfalvy Pál, királyi tanácsos, tudor urnak, Budapest, Akadémia palotája.

A néprajzi társaság szives üdvözetéért fogadják legőszintébb hálaomat. Adja Isten, hogy e társaság viruljon és haladjon ez új évben, és hogy boldog legyen minden egyes tagja.

Alcsúth, 1891. jan. 1.

József főherczeg.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi Miniszter úr leiratai.

I.

A Magyarországi Néprajzi Társaságnak Budapest.

2381. eln. szám. Folyó évi november 22-én kelt kérelmét meghallgatva, a magyarországi néprajzi társaságnak „Ethnographia“ czimű havi közlönyét valameny nyi alárendelt hatóságnak és intézetnek támogató figyelmébe ajánlottam.

A társaságnak segélyezés iránt kifejezett kérése iránt később fogok határozni. Budapesten, 1890. évi december hó 3-án.

Gr. Csáky.

A Magyarországi Néprajzi Társulat elnökségének.

II.

2398 szám. Örömmel vettem a Társulatnak egy néprajzi múzeum fölállítására végett 1889 évi december hó 24-én hozzám benyújtott memorandumát, mint jelét annak, hogy tudományos társadalmunk végre kiterjeszté figyelmét az eddig majdnem teljesen érdeklődés nélkül hagyott ethnographiai gyűjtés szükségességére is.

A kormány részéről, a rendelkezésére álló pénzanyag mérvéhez képest mindenkor megtörtént, a mi lehetséges volt, de egy külön ethnographiai múzeum létesítésére, daczára annak, hogy a néprajzi gyűjteménytárgyaknak csak egy kis része van a nemz. múzeumban, egy erre teljességgel nem alkalmas helyiségben felállítva, míg azoknak nagyobb része ládákban csomagolva őriztetik, mind ez ideig gondolnia

sem lehetett, miután a meglevő tárgyak egy külön múzeum létesítésére nem elegendők.

Most azonban, hogy az eddigi helyiségeiből kiszorult iparművészeti múzeum és iparművészeti iskola számára egy megfelelő épület fog a legközelebbi jövőben emeltetni, ezzel kapcsolatosan figyelmemet a nemz. múzeumban összezsufolt néprajzi gyűjtemény elhelyezésére is kiterjesztettem, a mennyiben gondoskodtam arról, hogy a mint az elnökség az e napokban kihirdetett pályázat mellékletét képező, ide csatolt építési programmból láthatja, az emelendő épületben az ethnographiai gyűjtemény elhelyezésére 4-5 teljesen elkülönített terem biztosíttassék.

Természetesen ez áthelyezést is ideiglenesnek kell tekinteni, de addig, a míg a néprajzi gyűjtemény oly tekintélyessé nem válik, hogy teljesen külön épületre lesz szüksége, mindenképen elegendő helye lesz felállíthatásának, gyarapodásának és rendben tarthatásának.

Midőn erről az elnökséget ama megnyugtatóssal értesítem, hogy az ethnographia ügyét, mint eddig tettem, úgy ezután is teljes érdeklődéssel fogom kísélni, fölkérem, hogy a mennyiben az elnökség a néprajzi gyűjtést egyik feladatának tekinti, gyűjtései eredményét az új helyiségekben nagyobb terjeszkedési teret nyerő országos néprajzi gyűjteményben szíveskedjék, akár mint ajándékot, akár mint letétet elhelyezni.

Budapest, 1890 november hó 21-én.

Gr. Csáky.

A fent említett építési program czime: „Az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum és iparművészeti iskola számára emelendő épület programja.“ (Jóvá hagyott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak 1890 évi nov. hó 9-én 50,556 sz. a. kelt rendeletével.) Az idetartozó tétel az 5. lapon van:

II. Néprajzi Múzeum. 4-5 terem a néprajzi gyűjtemény számára. Terület körülbelül 800-1000 □ M. — E termek az iparm. gyűjteményétől lehetőleg függetlenül lesznek hozzáférhetők.

*

Brankovics György szerb patriarcha levele.

A «Magyarországi Néprajzi Társaság» nagyérdemű Választmányának Budapesten.

Nagyérdemű Választmány.

Azon őszinte és reánk nézve oly megtisztelő üdvözetért, melylyel a Nagyérdemű Választmány szerénységünket karlóczai érsekké és szerb metropolita-patriarchává megválasztása folytán üdvözölni szíveskedett, kérjük a Nagyérdemű Választmányt hálás szívünk által sugalmazott forró köszönetünk őszinte nyilvánítását fogadni.

Örülni fogunk, ha alkalmunk lesz a Néprajzi Társaság fontos tudományos és hazafias céljait szerény közreműködésünkkel előmozdítani

Fogadja a Nagyérdemű Választmány kiváló tiszteletünk őszinte nyilvánítását, melylyel maradtunk a Nagyérdemű Választmány szolgálatkész jóakarója

Karlóczán, 1890. évi julius hó 9-én.

Brankovics György,
szerb metropolita.

*

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1890 október 25-én tartott IX. felolvasó és ezt követő X. választmányi üléséről.

A felolvasó ülésen mindenekelőtt Strausz Adolf, a bolgár szakosztály előadója, bemutatja a bolgár kormány költségén szerkesztett «Sbornik, Za narodni umotvo-venja, nauka i knizsina» három vaskos kötetét.

A felolvasó ülés második tárgya dr. Marienescu Athanáz értekezése az áldozatokról a román népmythológiában.

Harmadik felolvasásul dr. Kúnos Ignác ismerteti az ada-kalehi törökök népszokásait és folklöre-ját.

Végül Katona Lajos bemutatja a távollevő Herrmann Antalnak «A halottak és a virágok» című dolgozatát.

A választmányi ülésen jelen vannak: Hunfalvy Pál elnök, dr. Marienescu Athanáz, Popović István, dr. Borovszky Samu, dr. Munkácsi Bernát, dr. Pápai Károly, dr. Kúnos Ignác, dr. Patrubby Lukács, Strausz Adolf, Vikár Béla és a jegyző.

Herrmann Antal titkár távollétében a jegyző terjeszti elő a titkári jelenteni valókat. Először is bemutatja a Brankovics György szerb patriarchának, választmányunk tagjának, szerb patriarchává történt megválasztása alkalmából a társaságunk részéről hozzá intézett üdvözlő iratra adott köszönő válaszát. Örvedetes tudomásul szolgál.

Társaságunk jóakaró barátja, Charles G. Leland, mint a jövő évben Londonban tartandó folklöre-congressus előkészítő bizottságának elnöke, már most a legszívesebb meghívást intézi társaságunk tagjaihoz e congressuson való részvétel érdekében. Tudomásul szolgál.

Gróf Csáky Albin vall. és közokt. min. úr ő Nagyméltóságától és méltóságos Berzeviczy Albert államtitkár úrtól, társaságunk vál. tagjától, azt a szóbeli biztatást nyerte a titkár, hogy folyóiratunkat nyomatékosan fogják beszerzésre ajánlani kivált a középiskolák könyvtárainak. A titkár tehát megbízást kér a választmánytól az erre célzó folyamodvány megszerkesztésére.

A választmány hálásan tudomásul véve a min. úr és az államtitkár úr előzetesen kijelentett készségét, megbizsa a titkárt az e tárgyban benyújtandó folyamodvány megszerkesztésével.

A titkár a választmányt egy bizottság kiküldésére kéri, mely a részéről a társaságnak felajánlott ethnographiai könyvtárt tőle hivatalosan átvegye

A választmány a könyvtár átvételével a pénztárost és a jegyzőt bizza meg.

Bejelentett új tagok: A titkár részéről: A budapesti VII. ker. áll. főgymnásium ifjúsági könyvtára (Klauzál u. 10). Vértes József tanár és szerk. Budapest, Kremnitzer utca 30. Szikszay Lajos kir. tan. alispán, Zilah. A pénztáros részéről: Békés-csabai ág. ev. gymn. Balog István tanár, Békés-Csaba Jeszenszky Ferencz orsz. képvis. Budapest. Kóváry László ak. tag, Kolozsvár. Tudomásul szolgál.

Népköltési hagyományok.

Vogul imádság.

(A világügyelő férfi, mir-susné-xum (a Nap) Tarem-pi' (Isten-fi) igézete Nax'sém-vol' faluban.) *)

— *Munkácsi Bernát dr. közlése.* —

Kworés- Sorni (= aranyos Ég)
 atyácskánk alatt,
 'Sis'-Sorni (= édes aranyos,
 anyácskánk alatt,
 hét ¹⁾ sas röptényi magas Ég
 atyácskánk hajlította
 abroncs-kerék módra forgó ka-
 rikós föld hét tája fölött, ²⁾
 5 hét istent szült urasszony-anyánk
 alkotta (tpk. fölbuktatta)
 nap-fordulta szent föld fölött
 kórral ködös ködös nap lón,
 vészszel ködös ködös nap lón. ³⁾
 10. Inséges subáju sok szegény
 erőhöz nem jutva kórtól,
 erőhöz nem jutva véstől,
 csontunk im nagyon sorvadni
 kezdett. ⁴⁾

Szarvas hét állat ⁵⁾ áldozatos
 tereden
 15. gyönyörködő szárnyas hátú
 háta isten nem látunk.
 Hajdan, míg az ének-korás em-
 ber, mi atyánkfia,
 míg a monda-korás ember,
 ősiünkfia élt,
 szarvas hét állat áldozó téren
 állta napiban,
 hajdan im ez ének-korás ember,
 monda-korás ember
 20. hójáróbot-karikájakép ⁶⁾ hajlí-
 tott kerek földön
 Numi-Tarem, a mi atyánk, meg-
 jelent. ⁷⁾

A balfele láthatatlan,
 fehérvizü eledeles Ob fején ⁸⁾
 urasszonyos földeket forduló
 férfi fejedelemnek,
 25. uras földeket forduló férfi fej-
 delemnek hivatunk tégedet.
 Hét istent szült urasszony-
 anyád ívezte
 ezüst-ivü íves bölcsődön
 hét éje üldögélsz,
 hét napja üldögélsz.
 30. Jobb felül kezecskéd hogyha
 mozdul,
 ülő szent föld végighosszatt reng;
 balfelül kezecskéd hogyha
 mozdul,
 ezüst-rúdu Szent Vizözön ⁹⁾ vé-
 gighosszatt habzik. ¹⁰⁾

Numi-Tarem atyád teremtette
 35. hét oldalu szent házadnak ¹¹⁾
 földjén,
 hét osztályu ¹¹⁾ arany házad
 földjén,
 arany lábu hét asztalod szélén,
 arany tetős hét ládád ¹²⁾ fölött,
 egy lábu hét kehely (szülte)
 mámorodtól futásodban.
 40. egy lábu rovátkos hét galócza
 (szülte) mámorodtól ¹³⁾ futá-
 sodban
 tó-nagyságu szent fülecskéd,
 Ob nagyságu szent fülecskéd ¹⁴⁾
 ide hadd hajoljon!
 Tóba tükröző arany szemed,
 45. Obba tükröző arany szemed ¹⁵⁾

*) A vogul szók nem magyar, hanem általános ejtés szerint vannak írva. A sajtósági hangok számára még nem rendelkezünk megfelelő betűkkel; a x körülbelül = kh. Szerk.

- ide hadd ragyogjon!
 Ez inséges subáju sok szegényed,
 ez inséges bocskoru sok szegényed
 tapodta (tkp. állta)
 szarvas-hét-állat áldozó terezen
 50. tarkatomporu ¹⁶⁾ szent állatot
 kívánó elméd ¹⁷⁾
 fölbuzgó tóviz gyanánt,
 fölbuzgó Obviz gyanánt
 ide hadd buzogjon! ¹⁸⁾
- Hét osztályu arany házad földjén,
 55. ezüst szélü hét asztalod szélén,
 hét istent szült úrasszony-anyád
 öltözte
 hét lúdszárnyas ¹⁹⁾ ruhád
 kelő naptól aranyos válladra ²⁰⁾
 60. öltsd föl!
 Arany-patkós két csizmádat
 húzd föl!
 Ezüst-lábu hét asztalod szélén
 állj föl!
 65. Napforduló három útag fordul!
 Hét istent szült úrasszony-anyád
 övezte
 hét lúdszárnyas övedet övezd föl!
 Vizi tündér-kisasszony ²¹⁾ simogatta
 kelő napos arany fürtöcskédre,
 70. erdei tündér-kisasszony ²¹⁾ simogatta
 kelő napos arany fürtöcskédre
 hét sas röptényi magas Ég
 atyácskád teremtette
 hét oldalu szent siphátat tedd föl!
 Tündököltesd föl! ²²⁾
75. Hét oldalu szent házadnak
 arany részekből alkotott hét
 ajtaját
 tárd széjjel! ²³⁾
 Kelő napos arany fürtödet
 abroncskerék módra menő kerek
 földre
 80. sugározd ki! ²³⁾
 Arany kezü szent állatod ²⁴⁾
 körüljárta
- hét lóval kötött ezüstös oszlo-
 pod ²⁵⁾ tövérül
 hét rojtos ezüst gyeplődet old le!
 Hátas állat háta fölé (hátára)
 85. hét istent szült úrasszony-anyád
 kiszabta
 hét nyelvü szent csöngetyüs
 hét szögletü ²⁶⁾ szent nyerged
 terítsd föl, fejdelem!
 Hét szögletü szent nyergedre
 90. kelő napos arany kéz
 sugározz föl! ²⁷⁾
 Hét rojtos arany gyeplődet
 ránts meg!
 Két ég közé, két menny közé ²⁸⁾
 kerekedjél föl!
 95. Napforduló hét ívben
 a hét táju szent földet
 végighosszatt járd körül!
 Ez inséges subáju sok szegényed állta,
 ez inséges bocskoru sok szegényed állta
 100. véráldozó tereid fölé,
 ételáldozó tereid fölé
 tarka váll-lapoczkás szent áll-
 latra vágyó elméd
 fölbuzgó aranyos tó gyanánt,
 fölbuzgó aranyos Ob gyanánt
 105. ide hadd buzogjon! ²⁹⁾
 Csontunk őrlő kór ruhája
 szélét ³⁰⁾
 paripád nyakát ijesztő
 hét rojtos szent ostoroddal
 fekete hátú szent föld alá
 110. üzd alá! ³¹⁾
 Csontunk őrlő kór ruhája szélét
 arany-rudas szent Vizözön
 alá ³²⁾
 üzd alá!
 Lányidejü futkosó napunkat
 éldelejük,
 115. fikorbéli futkosó napunkat es-
 dekeljük. ³³⁾
 Lányidős idős napunkat
 hét istent szült úrasszony-
 anyád ülő

ezüst polczu polczos házad
 pallójáról ³¹⁾
 onnan deritsd föl!
 120. Fikoros koros napunkat
 hét istent szült úrasszony-
 anyád ülő
 ezüst polczu polczos házad
 pallójáról ³²⁾
 onnan deritsd föl!
 Tovább-élő étekevő boldog na-
 punkat
 125. hét sas röptényi magas Ég
 atyácskád ülő
 szép színekkal szőnyegzett há-
 za ³³⁾ hét ajtajából
 onnan deritsd föl!
 Ez inség szenvedte sok leányod,

ez inség szenvedte sok fiad
 130 elsírni sok átszenvedett insé-
 ges siralma,
 elkönyörögni sok átszenvedett
 inséges könyörgése,
 hét sas röptényi magas Ég
 atyád ülő
 szép színekkal szőnyegzett háza
 hét ajtajához
 mint futó felhő, kis pára
 135 hadd hatoljon föl!
 Hét hímszarvast összekötő ál-
 dozatos köteleddel együtt, ³⁶⁾
 hét lovat összekötő áldozatos
 köteleddel együtt
 hadd hatoljon föl!

A kiadatlan vogul eredeti szöveg és *Munkácsi B.* szószerinti fordítása nyomán
Vikár B.

Jegyzetek: Munkácsi Bernát dr. közlése nyomán.

¹⁾ Nem értendő szorosan matematikailag; itt és általában a vogul népköltésben egy határozatlan nagy mennyiség kifejezésére szolgál.

²⁾ Azaz a földnek számos vidékein, az egész földkerekségen.

³⁾ Más szóval: az ég alatt, a föld fölött (a földön) betegség ütött ki, mely mint pára tölti el a levegőt.

⁴⁾ A betegség miatt erőtlének levén, ruházatunkra sem fordíthatunk gondot: külsőnkre, belsőnkre nézve egyaránt nyomorultak vagyunk. A suba és a bocskor az egész öltözet helyett áll.

⁵⁾ Az állat tiszteletből nincs valódi nevén nevezve (a mely *sali*), hanem csupán a jelzőjével «szarvas» Így a medvénél is. (L. a *Munkácsi Bernát* közölte medvéneket a Nyelv. Közleményekben, a hol a medvének ilyen elnevezései csoportosítva vannak.) V. ő. a magyarban: *szarvas, farkas* stb.

⁶⁾ A hójáróbotnak (*su-juw*) alsó végén van egy karikája, mely gátul szolgál, hogy a bot mélyebben a hóba ne hatoljon. Ennek a finneknél megfelelő a *sompa*.

⁷⁾ Az egész szakasznak értelme az, hogy ime most nem látjuk a szárnyas isten vigadását áldozó terünkön, a hol egykor midőn az énekek és mondával egykorú apáink éltek és ezen a téren állottak, Numi-Tarém atyánk megjelent.

⁸⁾ Az Ob felső folyásánál van a Világgyelö-férfit, *mir-susné-xum* lakása, ott ül ő mint gyermek.

⁹⁾ A Vízözön, vagyis az óceán, itt személynek van véve. Másik neve *vit-xan* = vízi fejedelem. A csónakokban rudakkal eveznek; innen az „esüst rudu“ epitheton.

¹⁰⁾ Az egész szakasz oda megy ki, hogy: a te kezdedben van a hatalom, te szüntethetéd meg a vést és mégis hagysz bennünket tovább szenvedni.

¹¹⁾ Az isten lakása az ég, 7 oldalra azaz mindenfelé kiterjed; 7 osztályu, azaz igen sok részből álló.

¹²⁾ A vogul *kwol*-ban is vannak ládák, tehát az isten lakában is soknak kell lenni. Numi-Tarém lakása részletesen le van írva a medvénekekben is.

¹³⁾ Itt a »légyölő galóczárol«, e mérges gombáról van szó, melynek ernyője alul rovátkos. A világteremtési énekekben is említetik a betegség elterjedésének okául, hogy az egyik főisten ilyen gombától megmámorosodván, elfeledte a világnak gondját viselni. Ebből arra következtethetünk, hogy a vogulok régente valamely bódító italt készítettek a galóczából, s ez vala isteneiknek mámorító itala is (a vogul *nektár*).

Az ének tehát azt panaszozza itt, hogy az isten mámoros fejjel tétova jár a világban, nem gondolva inség sújtotta népével.

¹⁴⁾ Az isten mindent hall, tehát nagy fülének kell lenni. A kicsinyítő alak kedveskedést fejez ki.

¹⁵⁾ A tóba és a folyóba is az ég tükrözik; az ének eredeti képzete s megsemmélyesítése egymás mellett is fordul elő.

¹⁶⁾ A »tarka tomporu« állat különösen kedvelt az áldozatokra.

¹⁷⁾ Tehát az isten kedveli az áldozatot.

¹⁸⁾ A mily hirtelen buzog a forrás vagy a tó vize, oly hirtelenséggel teremj itt köztünk. — A világteremtési énekekben egy helyt azon panaszkodik az isten, miért idézték oly hirtelen, hogy majd összetörte a csontjait; más helyt az éppen tehát élvező istennek a gyors idézés miatt izre-porra török a csészéje.

¹⁹⁾ A világuügyelő férfi és Numi-Tarém a regékben mint *lúd* is szerepel. Innen ez a mellék neve: *lunt-atér* (lúd-fejedelem); ugyanerről szól egy terjedelmes, de igen homályos *oszttyák* ének, a melyet (Lunt-atér czimen) Reguly jegyzett föl. Külömben a lúd mint gyorsröptű madár a sebesség jelképe. A *Mir-susné-xum*-nak lúd- és hattyrészeket áldoznak a vogulok.

²⁰⁾ Itt már az ég és nap képzete összefoly; a *Mir-susné-xum* maga a nap és mégis vállán hordozza a napot.

²¹⁾ Vizi tündér kisasszony és erdei tündér kisasszony voltakép egy személy, a Világuügyelő férfin kedvese vagy felesége. Anyja öltözteti őt (l. 57. 66. sor); kedvese pedig simogatja fürteit.

²²⁾ Egy szóval (54—74 sor) öltözködjél föl. A napsugarat egyrészt a nap hajtítu teinek, másrészt sapkájának is fogják föl. «A nap föltette sapkáját» = sugárzik. »A nap kiterjesztette a karját« = sugár kévét bocsát a felhőkön keresztül.

²³⁾ Azaz: lépj ki lakodból, a felhők közül.

²⁴⁾ A szent állat a ló, melynek a teremtési és vizözön-regékben is nagy szerepe van. A ló keze = első két lába.

²⁵⁾ A déli vidékeken s a voguloknál is a sátor előtt levő oszlopokhoz kötik a lovat, nem istállóba. A vagyonosabbak több lovat is tartanak; természetes, hogy a vogul isten hét, azaz igen sok lónak ura.

²⁶⁾ Azaz: igen sok szögletű = kerek.

²⁷⁾ Azaz: pattanj föl lovad hátára

²⁸⁾ Egyik Numi-Tarém, a felső ég másik Joli-Tarém, az alsó ég vagyis a föld. Tehát: két ég közé = a levegőbe, levegő-színbe.

²⁹⁾ Egy szóval (75—105 sor): bárhol vagy (a világon való forgásod közben), azonnal jer ide áldozatos helyedre.

³⁰⁾ A kór személynek van képzelve; ruhája, vagyis a lepel, a melybe ő burkolózik, az embereket is homályba, sötétségbe borítja.

³¹⁾ A vogul *pank* (fekete) szónak tulajdonképi jelentése: piszkos, ronda. A vogulnál a földnek nincs oly nagy jelentősége, mint a földművelő népeknél; ő még inkább a vizet tiszteli, s azért az Ob jelzője: aranyos, a földé: piszkos, fekete.

³²⁾ Az óceánba (a Jegestengerbe) kívánják úzni a kórt, mivel a vogul mythologia szerint ott van a Hades, a mint a róla szóló igen érdekes énekek leírják.

³³⁾ Azaz még alig éltünk, csak most volnánk futkosó fiatal leányok és fiúk; engedj meg, hogy azok lehessünk.

³⁴⁾ A vogul házakban egy közös szobán kívül rekeszek vannak, a rekeszek számlyszerű padkákon nyugosznak, melyeken ülni lehet. A *Kaltés* vagyis a hajnal, ki néha mint a nap testvére, de legtöbbször és itt is mint szülője szerepel, nem az ég *boltján*, hanem az ég *pallóján*, az ég szélén ül ilyen polcos, számlayos házában az ő saját — sötétebb — női rekeszében; e számlayos ház pallójáról ragyogtasd föl — úgy mond az ének — a mi napunkat, más szóval: a hajnali szürkületből bontakozzék ki a mi egünket földerítő nap.

³⁵⁾ Az ég határán levő élénk színű felhőket apercipiálják Numi-Tarém háza szőnyegeinek.

³⁶⁾ Azaz: hatoljon föl hozzád imádságunk együvékötött bőséges hímszarvas- és lóáldozatunkkal egyetemben.

Párta-felkőszöntés.

(Egy kéziratós vőfélykönyvből Lapujtón, Nógrádmegyében)

Jaj nekem szegénynek, árva idegennek,
Elmult szabadságom, oda vigasságom.
Jaj pártám, pártám!
Gyönyörű gyöngy pártám, édes szűz koronám!

Apám, anyám mellett vége van éltemnek,
Mert szegény fejemet adták idegennek.
Jaj pártám, pártám! stb.

Mikor leány voltam, akkor vigan éltem;
Ha reggel elmentem, este haza jöttem.
Azt sem kértek tőlem, hol jártál, hol voltál?
Időt mulasztottál, napot halasztottál.
Jaj pártám, pártám! stb.

Éltem a világon, mint madár az ágon,
Minden boldogságban, egész szabadságban,
Nem jött bí fejemre, siralom szememre;
Nem hervadt virágom, boldog volt világom.
Jaj pártám, pártám! stb.

Egyedül nyugottam magányos ágyamban,
Ha meguntam magam, dudoltam magamban.
Jaj pártám, pártám!
Gyönyörű gyöngy pártám, édes szűz koronám.

Közli: *Pápai Károly.*

Bolgár népdal.

(Strausz Adolf nagy gyűjteményéből.)

Ifju ember fogad a nappal.

(Éneklük nős férfinak.)

Ifjú ember, nőtlen ember,
Fenhéjazva dicsekedett
Tegnap este a forrásnál,
A forrásnál többek előtt:
„Van gyors lovam, mint a villám,
„Nyomába a szél se hághat,

„És a napot, fényes napot
„Úgy elhagyom mint a szelet!
Ragyog a nap, hallja a szót
És így fordul a legényhez:
„Hej! legényke, üdvözöllek!
„Dicsekedtél a forrásnál,

„Hogy olyan jó paripád van
 „Mint a villám, szél se éri,
 „A fényes nap be nem éri;
 „Jer hát tegyünk próbát egyszer,
 „Kelj fel holnap korán reggel,
 „Korán reggel pirkadáskor,
 „Várj meg engem napkeleten,
 „A hol fényes sugaraim
 „Korán reggel kibukkannak.
 „Igaz esküt teszünk akkor,
 „Szent fogadást, igaz esküt!
 „Ha te hagysz el, úgy tiéd lesz,
 „Tiéd lesz az én szép hugom,
 „Szép hugom, a fényes csillag;
 „De ha én hagylak el téged,
 „Elveszem jó paripádat,
 „Gyorsanjáró paripádat!
 Alig pirkad, már is ébred,
 Kantározza paripáját,
 Gyorsan járó paripáját!
 És fel ül reá az ifjú
 És úgy indul jó lovával
 A világnak széle felé,
 A hol a nap, a fényes nap
 Első fényes sugarai
 Kora reggel kibukkannak.
 Igaz esküt tesznek ottan
 S elindulnak versenyezni,
 Mindegyik a maga útján;
 Fönt az égen halad a nap,
 Az ifjú meg lent a földön.
 S mire a nap reggelt ére,
 Az ifjú már ott jár délen,
 Kipányvázza paripáját,
 És lefekszik szundikálni,
 Déli álmat szóni fonni.
 Kelti kelti paripája,
 Dobog a föld, rúgja lába:
 „Kelj fel uram, kelj fel uram,

„Nyugovóra tér a nap már,
 „És mi még csak délen járunk!
 A legény fölébred gyorsan,
 Fölpattan a paripára,
 A gyorslábú paripára,
 Kengyelvason van a lába,
 Mint a szél fut paripája,
 Megjár nyolczvan kadilukot,
 És kilenczven vilajetet,
 Utoléri és elhagyja,
 Elhagyja a fényes napot
 És betér az udvarába.
 Alig lépett az udvarra,
 Jött elébe a nap huga,
 Szép huga a fényes csillag,
 És azt kérdi a legénytől!
 „Szép legény te, üdvözöllek!
 „Hol hagyta a fényes napot?
 Így felel a legény erre:
 „Köszöntelek, napnak huga,
 „Köszöntelek, fényes csillag,
 „Elmaradt a nap egy kisé,
 „El is mondom, jer közelebb,
 „Elmondom majd hogyan esett.
 Oda lép a napnak huga
 Meghallgatni hogyan esett,
 Lehajol a legény hozzá,
 Megragadja a nap hugát,
 Föl is kapja a lovára
 És elindul sebtén véle.
 Az udvart már messze hagyta,
 Túljár immár sziklán, bércezen,
 Mikor összejött a nappal.
 És a nap így szólott hozzá:
 „Köszöntelek ifjú legény.
 „Vedd a lányt hát feleségül,
 „De ne hozd többé vissza.
 „Megnyerted a fogadásunk:
 „Nálunk többé meg ne lássunk!

Ráolvasók.

1. *A férget kiolvasó.*

(Napfönkötte előtt fő'kel az embör oszt' sénkíhön sè' beszél; ha a jószág kötélön van, elcsapja, elindítyta, mén a jószág után, a jószágra néz oszt' a mutató ujjával olvassa:) 9, *nem* 9. *ha'* 8! 8, *nem* 8, *ha'* 7! 7, *nem* 7, *ha'* 6! 6, *nem* 6, *ha'* 5! 5, *nem* 5, *ha'* 4! 4, *nem* 4, *ha'* 3! 3, *nem* 3, *ha'* 2! 2, *nem* 2, *ha'* 1! 1, *nem* 1, *hanem écscsöp' se'*! (Utánna köp, azután fölvösz éty kis port, viszzakézbú' utánna veti, hogy ojan hamar mújjon a férög a mint a por léesik, eszt 3-szô köl' tönni egymás után mög 3 nap, akkô kihul' a jószágbul a férög.) — Ó-szent-Iván. —

2. *Patkányt elolvasó.*

(A patkánt mikor elolvassák, akkor a küszöbre ül az embör, kifelé fordul, úgy olvassa; mikor a második versöt monygya, befelé fordul; mikor a harmadikat, akkor mögén' kifelé fordul oszt' aszt monygya 3-szô:) *A mi házunknál 9 patkány van, nem* 9, 8! *nem* 8, 7! *nem* 7, 6! *nem* 6, 5! *nem* 5, 4! *nem* 4, 3! *nem* 3, 2! *nem* 2, 1! *nem* 1, *écscsöp' se'*! (De égy lélökszet alatt köl' elmondani éeczör; akkor el köl' neki pusztulni.) — Szőreg. —

3. *Poczkot elolvasó.*

(A poczkot úgy köl' épusztítani a háasztul, hogy 3 napfönkötte előtt olvassa:) *Száz, kilenczvenkilencz, kilenczvennyolcz* (Oszt' így olvas lefelé egész végig:) *három, kettő, égy', sémmit*. (De ára vigyázzon, hogy ê né téveszsze. Oszt'an asz'onnygya:) *Eregy az én legkedveseb' drusámhon!* — Deszk. —

4. *Mindönrü' jó.*

(Ha valakinek valamije fáj, a búbájos asszony a jobb keze nevetlen ujjával körösztozve mondja:) *Gyékén káka* (körösztozi), *kü párna* (körösztozi), *Jézus mondotta: májjon el!* (Körösztozi. Itt egy darabig megáll, majd újra kezdi s az egészet 3-szor végezi el egyfolytában.) — Szőreg. —

5. *Jámbor embör, gonosz asszony, gyékény ágy, kü párna, Jézus mondása jusson eszödbe!* — Egyházas-Kér. —

6. *Ó, jén édös Jézusom szent száddal lehöj' rá!* (Ezt 3-szor ismétli s ugyanannyszor a fájdalomra lehel.) *Elindult kis Jézus, elötaná't*

egy' zsidó asszonyt, ágyat vetött neki: gyékény ágyat, kü párnát. Jézus a kü párnán nem nyukhatott, ezön a nyavala se' nyukhasson, se' pedig ez ne marathasson, ez a Jézus szava. — Egyházas-Kér. —

7. Mikor Jézus Krisztus szent Péterre a fő'dön járt, bemönt egy' hászhon, tandítak engödelmes gazdát, engödetlen gazdaszszonyt. Az embör akart hálást anni, az asszony nem akart: ott háttak, kaptak termés küvet, gyékén ágyat. Gyékén ágy, kü párna, Jézus fekszik rajta. Jaj, de kemény ágy! Engödelmes gazda, engödetlen gazdaszszony. Jaj, de fáj! (Mökkörösztozi öcczör, 5 Miatyánkot, 5 Üdvözetöt émond, émulik a fájdalom.) — Hosszúhát. —

8. Nehezen járóra.

(Mikö a gyer'ök nehezen keszd járnai, 3 péntökön fölültetik, sujokká mögverik a lábát, oszt' monygyák neki:) *Ma van péntök, Hónap szombat, Szalagygyd' vasárnap!* (Asztán nem fog nehezen járnai.) — Szöreg. —

9. Fogfájásrul való.

(Mikö zsáját lát oszt' fáj a foga, szakácscon belüle, szagújja oszt' mongya:) *Zsája, zsája, Akkô fájjon a fogam, Mikor a tijéd!* — Szöreg. —

10. Torokfájásrul való.

Fö'd anyám, Torkom fáj, Néköd panaszolom, Gyógyicsd mög, Maj' nem fáj! (Keresztet vet jobbával a torokra, de *ament* nem mond. Csóka. A 3 első sor elmondásakor „balta fokkal a torkát mögkörösztozi, a fő'dre üt“ és a végén „a kemönczét mökcsókoli.“ *Egyházas-Kéren.* Míg *Szöregen* csak az 1. 2. 4. sort mondja el, azután „a kemönczét tüürü'közövé mögöleli oszt' a'val köti be a torkát.)

11. (A torkot kezével húzogatva mondja:) *Atya isten eloszlasson! Fijü isten gyógyicscon! Szentlélok isten hejre hozzon!* — Hosszúhát. —

12. Csöcsfájásrul való.

(Jobb kezével a fájós csecset símogatja, mi közben 3-szor mondja:) *Erös asszony, engödelmes embör, A Jézusnak gyékény ágya, Kü párnája, Ez a csöcsfájóknak legnagyobb' orvossága!* — Szöreg. —

13. Támadásrul való.

(Jobb kezének a nevetlen újjával keresztezgeti a támadást s mondja:) *Krisztusnak gyékén ágya, Kü párnája, Tüskös lepedöje, Sajtalan ká-*

sája, *Jézus mondása: Mújon el a támadása!* (Három röggel napfő-kötte előtt köl' emondani, akkô emúlik.) — Monostor. —

14. (Ha valakin támadást látok, akár árpa nyól a szömibe', akár miféle támadás, csak a — jobb kezem — nevetlen újjammal 3-szor mökkörösztozóm oszt' mondom:) *Az Atyának nevibe', Fijúnak szerelmibe' Mulaszsa el a ki teremtötte!* (Az ujját a földhöz kenyi s mind ezt *napfönkö't* előtt végzi.) — Szőreg. —

15. (A nevetlen ujjával keresztezi a támadást s mondja:) *Atya isten gyógyíd mög, Fijú isten mulazd el, Szentlélok úr isten oszlazsd el!* — Egyházaskér. —

16. *Kelésről való.*

(A kelést mök köl' kerekíteni 3-szor oszt' mondani: *Mikô az Úristen a szögény aszszonyhon bemönt, bajlókodott, asz' monygya: Kü párna, káka ágy, Isten monygya szó* (akkô emúlik). — Tápé. —

17. *Gilváról való.*

(A jobb keze nevetlen uljával a gilvát oszlatja:) *Az Atya roncon, A Fijú boncon, A Szentlélok eloszlason!* — Hosszúháti. —

Közli: *Kálmány Lajos.*

Magyarországi ethnographusok.

Bio- és bibliographiai vázlatok.

Néprajzi könyvészet összeállítása alapszabályaink 4. §-a értelmében egyik irodalmi feladata társaságunknak. A szakok szerinti bibliographia szerkesztése, kivált a kellő előmunkálatok hiánya miatt, rendkívüli nehézségekkel jár s közlését csak akkor lehetne megkezdeni, mikor az egész nagyobbára már össze van állítva. Másrészt azonban a tárgyak szerinti csoportosítás nagyjában a biographikus rendszernél is érvényesül, a mennyiben egyes ethnographusok többnyire úgy is kiválóan bizonyos szakkörrel foglalkoznak, s épen a néprajzi munkásságra nézve határozók szoktak lenni a gyűjtők és írók életviszonyai. És nem is áll semmi sem utjában annak, hogy a magyar ethnographia könyvészetének írók szerinti közlését folyóiratunk meg ne kezdje. Kérjük tehát mindazokat, a kik a hazai ethnographiával foglalkoztak s mindazon honfitársainkat, a kik általában néprajzi tárgyú munkát irtak, sziveskedjenek ethnographiai érdekü összes dolgozataik pontos czimének minél kimerítőbb jegyzékét egészen tömör életrajzi vázlattal együtt szerkesztőségünk-

nek megküldeni. Nagyon kívánatos volna, hogy néprajzi műveiknek (egy-egy folyóiratoknak is) egy példányát a társaság könyvtára számára felajánlanák, hogy azokat a néprajz tanulmányozói és a hazai ethnographiai irodalom történetének megírói felhasználhassák. Általán kérünk mindenkit, a ki ügyünk iránt érdeklődik, sziveskedjék könyvtárunkat a hazai ethnographiai irodalom mindennemű termékeivel, életrajzi és könyvészeti jegyzésekkel, néprajzi kéziratokkal gyarapítani.

A szerkesztőség.

I. *Lehoczki Tivadar.*

Lehotkai Lehoczky Tivadar turóczi megyei családból született 1830. okt. 5-én. Atyja korán elhalt, anyja nevelte. Tanulmányait Rózsahelyen, Rozsnyón s a kassai jogakadémiában végezte. 1856 és 1860-ban bírói, 1861 és 63-ban ügyvédi vizsgálatot tett. 1858-ban a helytartótanács felhívására megírta a munkácsi gör. kath. püspökség leírását, 1863-ban mint beregmezei főszolgabíró sokat foglalkozott a munkácsvidéki rutén néppel, később a tótok közt gyűjtött. A néprajzon kívül ősrégészettel és történelemmel foglalkozott, értékes régiség-, érem- és könyvgyűjteményt szerzett. Az 1876-iki budapesti nemzetközi régészeti és embértani congressuson ki volt állítva beregmezei régészeti gyűjteményének egy része. Lehoczky tanuló beutazta Európa nagyobb részét; Munkácson lakik, s a munkácsi uradalom főügyésze; a történelmi társaság igazgató választmányi tagja, a műemlékek országos bizottságának kültagja s a Magyarországi Néprajzi Társaság rutén szakosztályának egyik előadója. (Életrajzát kiadta Erdélyi János a „Magyar-orosz népdalok“-kal 1864; Abafi Lajos a „Figyelő“-ben; s legújabbban Kóródy Sándor az általa szerkesztett Beregvármegyei Naptárban, L. jól sikerült arcképével.)

Ethnographiai munkái: Tátrafüred. Kirándulás a Szepességre, a Kárpátokra stb. *Magyar Hírlap* 1852. 855 stb. számaiban. — Nehány szó Gömör megye történeti és népismei viszonyairól. *Sürgöny* 1861. 79–84. stb. tárczái. — **Magyar-orosz népdalok** I—XII. »*Felvidék*« 1864. 3. stb. Erdélyi János nyílt levele ez ügyben U. o. 5. sz. Válaszom U. o. 8. sz. — **Magyar-orosz népdalok**, gyűjtés fordítá Lehoczky Tivadar, kiadta Erdélyi János. Sárospatak, 1864. 172. lap. Függelékül: *A ruthén nép szokásairól.* — **Magyar-szláv népdalok. »*Felvidék*« Kassa, 1865. — **Magyar-tót népdalok.** *Vasárnapi Ujság* 1865. — **Magyar-tót népdalok.** Kiadta a Kisfaludy-Társaság 1866. A hazai nem magyar ajkú Népköltészet tára I. köt. — **Bereg megye népességéről** *Sürgöny*. 1869. 193. sz. — **Éskü Népmonda.** *István bácsi Naptára*. 1865. — **A tatár vágás.** Népmonda ugyanott. — **Kirándulás a galicziai határszélre** 1863. — **Ruthén Népdalok** a beregi havasok aljáról. *Vasárnapi Ujság*. 1872. — **Kirándulás a beregi havasokra.** *Vasárnapi Ujság* 1872. 7. 19. 30. — **A ausztriai hadsereg hajdani szokásai és intézményei.** *Hazánk***

és Külföld. 1871. — Menyegzői szabályzat a mult századból. *Százalok*. 1875. — Fényüzés a mult század elején. *Vasárnapi Ujság* 1875. 105. — A bereg-ung-megyei hegylakók. Népismeri czikkek. *Családi Kőr*. 1865. 16. 20. — A magyar-orosz nép közmondásai és példabeszédei. (730 darab). Kisfaludy Társaság *XII. Évkönyve* 1877. — Képek a bereg-megyei havasokról. *Kárpátgyűjtemény évkönyve*. VII. évfolyam. 1880 — Munkács-lemergi utam. »Munkács« 1888. 25. 26. sz. — Kigyós eredete. Népmonda. »Munkács« 1889. 53. sz. — Vázlatok olaszföldi utazásomról. 1887. »Munkács« 51—52 és 1888. 1—7 számaiban. — Munkáctól Ázsiáig. Uti rajzom. 1888. »Munkács« 42. 7. sz. — Konstantinápoly felé Uti rajzom. »Bereg« 1888. 42. 43. 45. 48. sz. — Munkáctól Párisig¹ és Londonig. Uti rajzom. 1889. »Munkács« 34—46 számaiban. — Néprajzok, Beregvármegye Monographiája. 1881. II-ik kötet. Nevezetesen: Magyar népszokások 192. lap. Oroszok 199. lap. Oroszok közmunkája 217. A bereg-megyei oroszok népszokásai 220. Keresztelés 237. Temetkezés 239. Ünnepi szokások: Husvét 243. Szent János éje 246. Babona és rokonneműk 248. Áldomás 262. Czigányok és zene 266. Intézmények hatása a nemzetiségre 270. lapon. A kenézi intézményről. Beregv. monogr. I. 438. A jobbágy- és hűbéri viszonyról. U. o. 413. és Tört. Tár. 1890. I. 155—173 l. A magyar-orosz pártizületből. (Megjelenik az »Ethnographia« 1891. évi folyományában.) — Számos jegyzet és czikk kéziratban. —

Irodalom.

Magyar mesék angol fordításban.

Előterjesztett a Társaság 1890. decz. 20-iki ülésén.)

A londoni *Folk-Lore Society*, mely a folyó évvel fennállásának tizenharmadik esztendejébe lép s a vele egy czélú és működési-körü társaságok sorában a legrégebb, tagilletményei sorában már 1884-ben felvett egy magyar mese-gyűjteményt, de kiadásai programjának ez igéretét csak a mult évben valósíthatta meg.

Időszerűnek találjuk, ez angolra fordított magyar mesék többszörös halasztás után való megjelenését egyúttal a kiadásukra vállalkozott társulat eddigi működésének rövid ismertetésére is fölhasználni.

A *Folk-Lore Society* 1878-ban alakult meg Londonban, már nevével jelezve mintegy, hogy a *folklore* szó atyjának, Ambrose Merton-nak programját tüzte ki maga elé. Szerény anyagi eszközeivel és máig sem valami nagy tagszámával aránylag eléggé gyümölcsöző munkásságot fejtett ki s nem egy újabb eredményes mozgalomra adott ösztönzést és buzdító példát, a lefolyt tizenkét év alatt, e komoly igyekezetű társulat.

Mintájára és programjának átvételével alakult meg 1886-ban a párisi *Société des Traditions populaires*, a mely 1889-ben, a párisi világkiállítás alkalmával, az első világ-cgressusra hívhatta már meg a földkerekség összes folkloristáit. Az angol társulat ösztönzésére és részben egyes külföldi tagjainak buzgalmából Olasz- és Spanyolországban, majd utóbb egyebütt is alkultak részben hasonló irányú és tanulmánykörü társulatok, részben pedig legalább folyóiratok, a melyek ismét más, belőlük kiindult, vagy velük versenyző vállalatoknak lettek szülőkaivá. Sőt ott is, a hol, mint pl. Német-, Olasz- és Magyarországon, az angol társaság egyenes hatásától függetlenül, vagy azt megelőzőleg is mutatkoztak már némi rokonnemű törekvések, ott is többé-kevésbé érezhető hatást gyakorolt ezen úgyszólván központi szervezet, a mely internationalis jellegéhez képest, mindenhová elágazik és a föld majdnem minden zúgában serény munkatársakkal és képviselőkkel rendelkezik.

Igy történhetett, hogy a londoni társaság, a működése szűkebb körébe eső nagy-britanniai népies hagyományokon kívül, egyéb országok folklore-jára is kiterjeszthet éber figyelmét. A mennyire anyagi viszonyai megengedték, 1883-ig negyed-

éves, 83 és 84-ben havi, innentől fogva pedig ismét negyedéves folyóiratában (1878-tól 1883-ig: *Folk-Lore Record* I—V; 1883-tól 1889-ig: *Folk-Lore Journal* I—VII; 1890-től *Folk-Lore*.), valamint önálló kötetekül kiadott tagilletményeiben is jókora tért szánt más nemzetek hagyományainak egybegyűjtésére és összehasonlítására, nem különben a gyűjtött anyag rendszerező nyilvántartására. Az utóbbinak említésével rámutattunk a londoni társaság munkásságának legfontosabb részére. Mert a kifelé irányuló termékenyítő impulzusoknál és a többfelé örvendetesen utánzott példaadásnál is jelentősebb és becsebb ama szolgálat, melyet a *Folk-Lore Society* a néprajz és a népies hagyományok fejlődő tudományágainak azáltal tett, hogy a világszerte már régebbi idő óta elegendő igyekezettel gyűjtött anyag rendszerező osztályozása tekintetében nagyon figyelemreméltó javaslatokat vetett fel a többiek alapos hozzászólása által fölötte gyümölcsözővé vált discussió tárgyaivá.

Folyóiratában az angol társaság már több ízben foglalkozott magyar népies hagyományokkal. Így a *Folk-Lore Journal* első kötetében: *Magyar Folk-Lore by Rev. W. H. Jones & J. L. Kropf*. Továbbá ugyanannak második kötetében: *Székelly Folk-Medicine by Rev. W. H. Jones and Lewis H. Kropf*. Hazánkra vonatkozó kisebb közleményeket és jegyzeteket itt nem említvén, csak arra akarjuk még utalni a velünk rokon népek hagyományaival foglalkozókat, hogy ezekre vonatkozólag is nem egy érdekes adalékot találhatnak a londoni társulat folyóiratának különböző évfolyamaiban és egyéb közleményeiben.

Legújabb időben, különösen a mióta a társulat *Lang Andrásnak*, az összehasonlító mythologia terén az anthropologiai irány alapos tudományú és szellemes előharczosának személyében az eddigiéknél is buzgóbb elnököt állított ügyei élére, — a minden irányú munkásság, különösen pedig a rendszerezés tovább már alig halasztható munkája igen örvendetes lendületet nyert, az ép oly genialis a milyen buzgó elnök vezérlete alatt. A széles mederben folyt mesehasonlítás, valamint a népirodalom és népszokás egyéb párhuzamos jelenségeinek egybevető tanulmányozása: immár világosan kifejtett alapelvek szerint és mindegyre céltudatos módszer segítségével történik. Számos, központosítás híjában eddig elforgácsolt erő immár biztos kézzel megrajzolt tervezet szerint hasznos munkát végez, s napról-napra szembetűnőbbek lesznek a jól fegyverezett gyűjtés, hasonlítás és rendezés néppszichológiai tanulságai.

A főntebbiekben vázlatosan ismertetett társulat egyrészt az összehasonlító mesevizsgálat inkább irodalomtörténeti jellegű tudományának, másrészt azonban a néprajz szorosabban az ethnikus jelleg kiderítésével foglalkozó ágának is jó szolgálatot vélt tenni, midőn egy a népies hagyományok minden nemében oly gazdag és genuin színezetű kincsel rendelkező népek meséiből, a minő a *magyar*, jól megválogatott és minden tekintetben jellemző példák gyűjteményét kívánta a nemzetközi tudományosság közbirtokává tenni. Mindenesetre nem kevésbé érdemes mint a mily hasznos ajándék, a melyért mi magyarok kiváló köszönettel tartozunk az angol társulat derék intencziójának. Ha e szándék nem valószínűleg meg egészen a mi óhajításunk talán kissé követelő mértéke szerint, ezért semmi csetre sem érheti vád a kiadótársulatot. Sőt a fordítókat sem. Legfeljebb azt sajnálhatjuk, hogy oly kitűnő eszközök birtokában, a minőkkel *Kropf* és *Jones* urak, az itt ismertetendő mesegyűjtemény fordítói, kétségtelenül rendelkeztek, — nem használták fel ez eszközöket teljes mértékükben. E kitűnő segédeszközökön azt a szerencsés találkozást értem, a melynek folytán egyrészt az ily vállalathoz szükséges irodalmi források jóformán teljes készlete kezük ügyében volt a munkatársaknak, a kiknek egyike már csak azért is kiválóan alkalmasnak mondható magyar mesék angolra fordítására, mivel magyar születése révén teljesen jól bírja nyelvünket és ismeri nemzetünk érzés- és gondolkozásmódját; hosszabb idejű angolországi tartózkodása folytán pedig az angol nyelvnek is elsajátíthatta mind ama finomságait, melyek különösen eredeti zamati népies szövegeknek hí és mégis élvezhető fordításánál kell, hogy nagy mértékben álljanak rendelkezésére az átültetőnek. Szerencsés körülmény gyanánt említendő továbbá, hogy *Kropf* Lajos hazánkfának munkatársában oly férfi állott oldala mellett, a ki a magyar nyelvben való szintén nem mindennapi jártasságot oly nagy becsű népirodalmi olvasottsággal egyesíti, a minőről az előttünk fekvő mesegyűjtemény bőséges kommentárja tanuskodik.

Kropf és Jones könyve *«The Folk-Tales of the Magyars collected by Kriza, Erdélyi, Pap, and others»* czímen ötvenhárom mesét tartalmaz 302 nagy nyolczadrétű lapon, a melyeket 72 lapnyi bevezetés előz meg és a 303—438 lapig terjedő kommentár és tárgymutató követ. Az utóbbi különös gonddal készült és felöleli a mesékben előforduló, vagy a jegyzetekben tárgyalt összes motívumokat, nemkülönbön a bevezetés ethnologiai és ethnographiai adatait is. A munka *Vámbéry Armin* nagynevű hazánkfianak van ajánlva, «whose indefatigable labours and indomitable zeal have done so much to advance our knowledge of mankind: and whose illustrious life is so bright an example to every student.» A könyv fényes és izléses kiállítása a Folk-Lore Society áldozatkészségét dicséri és a kiadó czég (Elliot Stock, 62, Paternoster Row, London) jó hírnevét öregbíti.

Az ötvenhárom mese az idézett források közt a következőképen oszlik meg: *Kriza*, Vadrózsák: 1 (VII), 2 (VIII), 3 (IX), 4 (X), 5 (XI), 6 (XII), 7 (XIV), 8 (XV), 9 III, 10 (XVII), 11 (VI), 12 (V), 13 (XIII), 14 (XVIII), 15 (XIX), 16 (IV), 17 (I), 18 (II), 19 (XVI). *Kriza* huszadik meséje nincs lefordítva.

Erdélyi. Népdalok és mondák: 1. köt. 1-3 (XX—XXII), 2. köt. 1-7. (XXIII—XXIX), 11 (XXX), 8 (XXXI), 9 (XXXII), 10 (XXXIII), 12 (XXXIV), 3. köt. 1-4 (XXXV—XXXVIII), 7 (XXXIX), 11 (XL), 9 (XLI), 15 (XLII), 19 (XLIII), 16 (XLIV), 8 (XLV), 17 (XLVI). 6 (XLVIII).

Pap, Palócz népköltemények: 1—5 (XLVIII—LII.)

Meréngi, Dunamelléki népmesék: 2 köt. 165 lap (LIII)

A fenti jegyzékben a római számok az angol mesegyűjtemény sorszámaikat jelölik.

A bevezetésről ez alkalommal röviden csak annyit, hogy I—XIX. lapig tömören előadja, főleg *Hunfalvy Pál* és *Vámbéry* idevonatkozó munkái nyomán, a magyarok eredetének, a hun-magyar és hun-székely rokonságnak és honfoglalásnak nagyobbára még eldöntetlen kérdéseit, elég biztos kézzel válogatva ki a kétségtelen tényeket a még vitás állítások tömegéből, helyenkint azonban talán kellőnél több figyelmet szánva és nagyobb súlyt tulajdonítva az utóbbiak némelyikének. A székelek, csángók, húnok, jászok és palóczok futólagos ismertetése után, a XIX. lapon rátér a magyar mesék általános jellemzésére, különösen kiemelve a rokonnépek párhuzamaival eszközlendő összehasonlítás fontosságát, a mihez képest a munka végén álló jegyzetek közt csakugyan kiválóbb figyelemben részesülnek a *finn* és *lap* párhuzamok, vagyis körülbelül mindaz, a mi az e tekintetben ma még vajmi gyér forrásokból a fordítók rendelkezésére állhatott. A XXII—XXIII. lapon magyar meséink irodalmának *Arany László* 1867. évben összeállított jegyzékét követő repertoriuma jó, a melyet csak a *Nyelvőr* meséinek fölemlítésével egészítenek ki a bevezetés szerzői, nem véve tudomást *Arany*, *Gyulai* és *Kálmány Lajos* nagybecsű gyűjteményeiről. Egyáltalában sajnálatos, hogy a kiválogatott ötvenhárom mese között *Krizának* egy híján teljesen közölt zamatos és jellemzetes meséi mellett, az *Erdélyitől* átvettek helyett, nem válogattak ki a fordítók néhányat *Arany László*, *Arany-Gyulai* s még inkább *Kálmány* és a *Nyelvőr* meséi közül. Ezután röviden megemlékezik a bevezetés meséink eddig megjelent, nagyobbára német nyelvű fordításairól, a melyeknek jegyzékét azonban korántsem mondhatjuk teljesnek és kimerítőnek.

A XXIV—XLIV. lapig, az Óriások, Tündérek és Boszorkányok három fejezete alatt, meséink főszereplőinek jellemzése következik, főleg *Kozma* 1882. évi akadémiái értekezése alapján. A XLIV—XLVII. lapon végül *Varga János* „A babonák könyve“ (Arad 1877) czímű munkája nyomán, a legelterjedtebb magyar babonák ismertetése — és a bevezetés három utolsó lapján néhány jellemző népszokás leírása zárja be az idegen olvasónak egészben jó tájékoztatóul szolgáló dolgozatot. A jegyzetekre (a melyek közt elsősorban szintén számos népszokás és babona van megemlítve s a párhuzamok közt egyébnemű népies hagyományainkra is történik elég gyakran hivatkozás; alkalmilag részben kiegészítőleg, részben pedig helyreigazitólag még visszatérünk.

Nem fejezhetjük be azonban ez ismertetésünket a nélkül, hogy a népies hagyományainknak a legtekintélyesebb és legszélesebb körben ismert folklóre-társulat részéről történt oly örvendetes figyelembe vételeért, a minő e minden tekintetben elismerésre méltó és hálára kötelező mesegyűjtemény, — úgy a kiadó társulatnak,

mint a fordítóknak a magyar néprajzi tudomány nevében is őszinte köszönetet ne mondjunk. Vajha e szép és becses munka láttára nálunk is buzdítást nyernének az illetékes és a kellő anyagi eszközök birtokában lévő faktorok a néprajz ügyének hathatósabb támogatására!

Palóc mesék a fonóból. Meséli *Istvánffy Gyula*. Liptó-Szt.-Miklós 1890. Szerző tulajdona. (VII+121 l.) Ára 80 kr.

Magyar mesegyűjteményeink máris elég szép száma egy újjal gyarapodott. Társaságunk egyik buzgó tagjának, *Istvánffy Gyulának* karácsonyi ajándéku jelent *palóc* meséi a jobbízűek és zamatosabbak közül valók. Illetékesebb embernek alig ajánlhatta volna meséit a szerző, mint *Mikszáth Kálmánnak*, „a Magyarországi Néprajzi Társaság palóc-osztálya szakelőadójának s a *Jó palócok* koszorús írójának“, a kit már magunk is szeretnénk mentül előbb társaságunk előadó asztalánál látni.

Istvánffy meséi, szám szerint 10, a gyűjteményben az irodalmi nyelvre vannak átírva, de így is eléggé népies hangon szólnak s telvél jellemző idiotizmusokkal. (Pl. *megmeg* = megint, *egybe*, *egybéstenegybe*, *egyvéstenegybe*, *ütték*, *felérez*, *ruhaszáritó csillag* = nap, *déli kenyerezés* = ebéd, *huzós tarisznya*, *bordás leves* = csigatésza l., *előkeveredik* = előkerül, *enyém uram* = az én u., *egyeb*, *szeker*, *ittég*, *itten* = ekkor, *gyereki* = gyereke, *fakajtani* = vallani, *karúl* = gurúl, *jelenség* = előjel, *serdit* = pörget, *serdül* = fordul, *sereg* = forog, *meneket* = mendegél, *mihentségesen* = mihelyt, *szurdok* = hegyszakadék, *zobékol* = borzsékol, *óbégat*, *felülélette* = fölnyalabolta, *másánt* = máskép, *vadonat erdő*, *kérdezzetődnek*, *elsőbbed hasidék*, *szerte-ütni*, *szülött-földi*, *nenje*, *csalba* . . . hagyni = cserbe h., *krippant* = vijjog, (a griffmadár), *szakajjal* = szakits, *szöttyen* = szottyán, *szarazalja* = alom, *kikarít* = kigurit, *hőndörít* = hengerit, *türöm tagadom*. stb.)

A mesék egytül-egyig már ismert és feljegyzett, sőt eddigi gyűjteményeinkben is többszörösen képviselt témák egészben érdekes és nem egy új vonást, vagy figyelemre méltó kombinációt mutató változatai. A 1. (Az elátkozott ember) a szegény öcsését lelketlenül elutasító gazdag irigy kapzsiságának bűnhődését adja elő. *Dram. pers.*: (szereplő személyek). Gazdag idősb testvér. Szegény ifjabb testvér. Jézus Krisztus. Elátkozott csónakos (Charon-féle alak) az alvilágba vezető tavon. Kis sánta ördög. Zsidó koresmáros. *Tárgyak*: Arany-tojó fekete tyúk. Rongyos abrosz. (Tischtuch deck dich!) Szűr-tarisznya, melyből parancsszóra katonák jönnek elő. *Topographia*: Az alvilágba vezető nagy tavon túl: „Nagy-vaskapu“ s ezen túl egy „kis vaskapu.“

A 2. sz. (Babszem Jankó) meséről már szoltunk e folyóirat I. köt. 5. és 7. füzetében, e mesének Istvánffy úr részéről egy török párhuzamos mesével történt egybehasonlítása alkalmából. — A 3. sz. (A mészáros legény) a „hálás halott“ themájának egy igen sok érdekes részletet tartalmazó variánsa. *Dram. pers.*: Mészáros legény. Szegény özvegy, kinél az előbbi vásárra menet megszáll. Az özvegynék hét év óta temetetlenül fekvő férje. Ugyanez később mint „rongyos öreg“ a legény segítő társa Király. Ennek megvakult s a m. legénytől „rongyos öreg“ segítségével kigyógyított leánya. Mellékszempélyek: lelketlen pap, tizenkét rabló, két ördögfiu, (kiket a királyleányból ki kell üzni, miután már szemévilágát visszanyerte, hogy ismét el ne veszítse.) *Tárgyak*: Az alvó mészáros legény feje fölött nőtt topolyfa tetejéről szakított három levél, melyekkel a királyleány szemét meggyógyítják. Rablók kincsei az erdei barlangban. *Topogr.* Fekete gyászszal bevont város. — A 4. sz. (A kit nem anya szült) a Basile Pentameronejából ismeretes „Le tre melarancie“ themájának nálunk máris többszörösen feljegyzett, de ez újjal alakjában is elég új vonást mutató variánsa.

A „szegény asszony fia“ cz. 5. mese az Aladdin-forma egy részletesb elemzésre méltó változata. Erre azonban ezúttal em lévén elég terünk, egyelőre ennek valamint a többi öt mesének is csak megemlítésére szorítkozhatunk, megjegyezvén, hogy a 6. sz. (A csonka leány) tárgyát már czimével elárulja. Ugyanez mondható a 7. sz. meséről ('Ankó meg az aranyhajú leány), a mely a „Gründkopf“-themához tartozik. A 8. (Hamupipóke) mese a finn Tuhkamo v. Tuhkimo-félék családjába tartozik, a melyből Erdélyinél Népd. és mond. II. 11. sz.) is van egy változat s a melylyel és párhuzamaival már foglalkoztam egy ízben az Ethnol. Mitteil. I. köt. 268. lapján. A 9. sz. mesét (Bolondos Jankó, meg az ördög) már maga Istvánffy úr ismertette az Ethnographia I. köt. 223. lapján. A 10. végül a „sárkány ölö királyfi“ czimen a „három hálás állat“ (itt oroszlán, medve, farkas) segítségével diadalmaskodó meshős kalandjait tartalmazza. (L. e themáról szóló összehasonlító jegyzeteimet az Ethnol. Mitteil. I. köt. 468. lapján.)

K. L.

Sbornik. Bolgár tudományos gyűjtemény.

(Bemutatta Strausz Adolf a népr. társaságnak 1890. okt. 25-én tartot ülésén.)

Mint a népr. társaság bolgár szakosztálya előadójának van szerencsém a választmánynak tisztelettel bejelenteni és egyuttal bemutatni három vastkos kötetet, melyet a bolgár kormány saját költségén szerkesztet, nyomtat és kiad, s mely nem csak a tudományos világban érdemel figyelmet, de az olyan testület részéről, mint a miénk, feltétlen elismerést. E három nagy kötet csupán kezdete ama nagyszabásu munkának, melyet a bolgár közoktatási miniszterium a néprajz, a tudomány és irodalom emelésére, ápolására kiad. Hivatalos ezime: «*Sbornik, za narodni umotvorenia, nauka i knizsina,*» első sorban említi az ethnographiai részt, melynek nemzeti kulturális fontosságát a bolgár nemzeti kormány nemcsak felfogta, hanem e célra nagy anyagi áldozatokat is hoz. E tekintetben valóban példát vehetne tőle nem egy európai kormány. Alig néhány éve hogy a bolgárok nemzeti függetlenségüket elnyerték, s ezen rövid idő alatt igen nagy politikai és gazdasági válságon mentek keresztül, de bármily küzdelmes volt is függetlenségük első korszaka, nem mulasztották el egy perczre sem nemzeti kulturájuk művelését. Két látható örökbecsü emléket mutat föl a *Ferdinánd* fejedelem kormánya: a vasutat, és a Sbornikot. Míg az első az anyagi, az utóbbi a bolgár szellemi és nemzeti életnek tesz megbecsülhetlen szolgálatot. Hogy mekkora súlyt fektetnek a Sbornikban az ethnographiai részre, megemlítem, hogy az első kötet első czikke, melyet a főszerkesztő *Dr. Sismanov* Iván irt, magával az ethnographiával foglalkozik, különös tekintettel a bolgár néprajzra, s minden kötet eddig is mintegy 5—600 oldalt tartalmaz tisztán néprajzi dolgozatokkal. Meg kell jegyeznem, hogy ebben a Sbornikban nem egy klikk dolgozik, hanem bátran lehet állítani, hogy az egész nemzet részt vesz ez alapvető munkában; ott találjuk a szegény néptanítót a miniszterekkel, a mi a bolgár demokratikus szellemet jellemzi, de egy lapon látjuk a legnagyobb oroszbarát nevét, a nemzeti függetlenségért féltékeny bolgár hazafi nevével. A Sbornikban nincs politikai ellenségeskedés, ez valóban általános nemzeti munka. Meg kell említenem, hogy a népköltészet, népszokások és közmondások valamint a népmesék gyűjtésénél a Sbornik szerkesztőse nem szorítkozik csupán a geographiai Bulgáriára, hanem ép oly szorgosan és gondosan gyűjti össze a tulajdonképeni Bulgaria határain túl élő bolgárokra vonatkozó adatokat, a mi bizonyára nagy becsü alapul fog szolgálni. a macedoniai szlávság nemzeti hazájánál. Kötelességemet teljesítem, mldőn erről a magyar néprajzi társaság ülésén általánosságban jelentést teszek, s ígérem, hogy a Sbornik tartalmát időközönként ismertetni fogom.

Megjegyzés. A *Sbornik* szerkesztője, *Dr. Sismanov*, a «*Revue de l' Orient*» rövid ismertetéséből tudomást szerezvén bolgár szakelődönk ez előterjesztéséről, nov. hó 16-án kelt levelében hálás köszönetét fejezi ki azért, hogy a magyarországi népr. társaságban (a melyről *Sismanov* nagy tisztelettel emlékezik meg) oly rokonszenves elismeréssel mutatta be a Sbornikot, nem riadván vissza vastkos köteteinek

alapos áttanulmányozásától. Igen tanulságos és hasznos dolog érdeklődnünk a szomszédos népek kultúrája iránt, és társaságunknak igen kiváló szerepe lehetne abban a kelet és nyugot közt közlítő feladatban, a mely föld- és néprajzi viszonyainál fogva hazánknak jutott. Szerk.

Képek az emberfajok életéből. Festette Leutemann Henrik. Magyarázta Kirchhoff Alfréd dr. Budapest. Lauffer Vilmosnak irodalmunk már több nagyszabású díszművét köszön, a melyek az ethnographust is érdeklik (pl. a Forray-album, a legpompásabb magyar könyv). E díszes kiadványban, a mely messze felülemelkedik a képes könyvek nivóján, Leutemann a jeles művész szövetkezett Kirchhoffal a nagy tudóssal, hogy mintaszerű könyvet nyujtsanak kivált a serdültebb ifjúságnak. A magyar kiadás pedig igazán hivatott tolmácsra talált Dr. Fialowski Lajosban, a ki a néprajzi társaságnak első ülésén bemutatta volt az e könyvhöz tartozó nagy szakismerettel összeállított művészi becsü albumot, a mely 12 színes lapon ausztráliai, papua, polinéziai, észak-amerikai, indiánus, hotentót, néger, nuba, arab, indián, kínai, japán népcsoportokat mutat be jellemzetes környezetben és foglalkozás közben s igen praktikus módon úgy van a könyvhöz kötve, hogy a megfelelő kép és szöveg nyitva egymás mellett tartható. Iskoláknak és szülőknek, a kik gyermekeiknek helyes néprajzi képzeteket akarnak nyújtani a főbb exotikus emberfajokról, ajánljuk e könyvet, néprajzi irodalmunk gazdagodását.

Hazai folyóiratok repertoriuma. *)

Akadémiai értesítő. Szerkeszti Szily Kálmán, 1890. — Acsády Ign. A magyar nemesség és birtokviszonyai a mohácsi vész után, 103. — Dr. Szádeczky Lajos. A czéhek történetéről Magyarországon, 139. — Hunfalvy Pál A mohácsi magyar nyelvemlék, 152. — Dr. Kúnos Ignác. Kisázsiai török népregények, 155. — Dr. Simonyi Zsigmond. Kombináló szóalkotás, 503. — Dr. Demkó Kálmán. A felső magyarországi városok életéről a XV—XVII. században, 542. — Budenz József. Adalék a jubák-szamojed nyelv ismeretéhez, 623.

A magyarországi Kárpát-egyesület évkönyve. 1890. Mihalik József, Úti jegyzeteimből, 93 — 114.

Az én Ujságom. 1890. 47. sz. Herrmann Antal. Mért nem tudnak a fák járni. Erdélyi cigány mese. — 50. sz. Herrmann A Czigány népmesék, 1—2

Archaeologiai értesítő. A M. T. Akademia arch. bizottságának s az országos régészeti és embertani társulatnak közlönye. Szerkeszti Hampel József, X. évf. 1890. — Dús tartalmából kiemeljük a minket közelebről érdeklő következő cikkeket: Lepszy Lénárt. A magyar sod-

*) Több hazai és külföldi folyóiratról a jövő számban. Azon folyóiratoknak és lapoknak, a melyek hozzánk rendszeren járnak, vagy külön beküldetnek, néprajzi tartalmát minden esetre regisztráljuk. Szerk.

ronyos zománcz Lengyelországban, 46—59 l. — Téglás István, 1501. évi rovatos botok Lemnekről 168. l. — Nagy Géza. A magyar középkori fegyverzetről, 289—301, 403—416. l. — Huszka József. A csikménasági templom falfestményei, 345. l. — Petrovai Zs. Régi mozsár 1595-ből, 380. l. — Ballagi Aladár, Brassai ötvösök és ötvösművek 1526—1540, 385—402 l.

Armenia. Magyar-örmény havi szemle. Szerkeszti Szongott Krisztof IV. évf. 1890. Cselingarián Jakab, két örmény legenda, 84 l. — A keleti örmények társas életéből, 199. l. — Esztegár László. Az örmény népdalnokok, 89. 155. A magyarországi örményekről, 368. — Harmath Lujza. Mikes és az örmény házasság keleten, 109. — Dr. Patrubány Lukács. Az örmény ethnographiához, 241. — Dr. Réthy László. A magyar örmények, 129. — Szongott Margit. A váni örmények életéből, 274. — Házasodás keleten, 61. — Helyi szokás, 61. — Karácsonyi népszokás, 30. — Örmény családnevek, 158. — Örmény népszokások, 255. — V. évf. 1891. I. füzet. Dr. Molnár Antal. Szent Ripszima legendája, 5. — Fáraó Simon. Örmény szépirodalom (mesék), 18.

Az erdélyi múzeum-egylet bölcsélet-, nyelv- és történet-tudományi osztályának *kiadványai* 1890. I. füzet Moldován Gergely. A román nép hitvilágából, 73—91. V. füzet. Moldován Gergely. A román jobbágyok történetéből 483—489.

Budapest. 1890. 336. sz. Vizszántás Oroszországban (képpel)

Földrajzi közlemények 1890. VIII. füzet. Dr. Pápai Károly. Előleges jelentés a palóczokhoz tett néprajzi kirándulásomról. (393—3951.) Ethnographiai közlemények.

Kisfaludy-társaság évlapjai. XXIV. kötet. (1889—90) Mailand Oszkár. Az oláh költészet fővonásai. (Jelentés). — Herrmann Antal. Újabb adalék a Szilágyi és Hajmási-féle témához.

Kalotaszeg, 1890. Móricz Iduska. Vistai népdalok (7—11.) 14. sz. (12—15.) 16 sz. — Czuczsa János, Kalotaszegi nyelvjárás 16. 17. sz. — Zilahi György, Kalotaszegi népdalok (18—29.) 19. sz. Ugyanaz, kalotaszegi karácsonyi versek (1—5) 20. sz. — Molnár Anna, Bánffi-Hunyadi régi népdalok (1—4) 20. sz. — Eötvös Albert, Nagymási karácsonyi ének, 21. sz. — 1891. Zilahi György, Újesztendei köszöntők Kalotaszegen, (1. 2.) 1. sz. — József főherczeg, Háládatos cigányok mint életmentők, 2. sz. — Gyarmathy Zsigáné, Egy képről, 2. sz.

Kelet. Szerkeszti Drohobeczky Gyula. Ungvárt, 1890. 50. sz. Dr. Novák Endre. Egy új tanrendszerü intézet. (Bába babonákról) 51. sz. Herrmann Antal levele a szülés körüli babonák gyűjtése ér-

dekében. — 1891. 1. szám. Balog Irma, Tót karácsony (Sáros megyében). — Karácsonyi ének dallammal. — Dr Gy. Karácsonyi népszokások (Mármarosban, Kis-Lonkán). Dr. Gy. Menekülés Egyiptomba. (Valóságos népmonda Beregben).

Egyetemes philologiai közlöny. Szerkesztik Heinrich Gusztáv, P. Thewrewk Emil, Némethy Géza. XIV. évf. 1890. Bognár F. D. Az kopaszagnac diczireti, 514. — Czirbusz Géza, a huno-gót Atli eposz. 507. — Heinrich Gusztáv, Mabinogi, 612. — Az ófelnémet bölcsődal, 796. — József főherczeg. Czigány levelek, 737. — Matirko Bertalan. Eurialus és Lucretia a magyar irodalomban, 644, 769. — Pozder Károly. Müller Miksa bölcséleti művei, 677. — Ifj. Szinnyei József. Ahlquist Ágost, 40. — Ismertetések: Fischer K. A. A hun-magyar irás, ism. Balassa J. 255. — Giesswein S. Az egyiptomi halottas könyv és Az összehasonlító nyelvészet, ism. Pozder K. 830. 832. — Kolosváry Sándor és Óváry Kelemen. Magyar jogtörténeti emlékek, ism. Bartal Antal, 394. — Kohn Sámuel. A szombatosok, ism. Erdélyi Pál, 234. — Kúnos Ignác. Oszmán-török népköltési gyűjtemény és török népmesék fordítása, ism. Pozder K. 336. lap.

Egyetértés. 1890. 191. sz. Romanecz Mihály. Hunyadi János a szerb népköltészetben.

Egyenlőség. Zsidó felekezeti és társadalmi hetilap. Szerkeszti Szabolcsi Miksa. Dr. Jellinek Adolf, A zsidó törzs a magyar közmondásokban. 41—52. szám Dr. Kúnos Ignác, Képek a török-zsidó életből. 46. sz.

Esztergom és vidéke. (1890. 103. sz.) „A vidéki sajtó természetrajza“ című cikkében élénk kifejezést ad annak az üdvös elvnek, (l. Ethnographia I. 467.) hogy a vidéki lapok legfőbb feladata az illető vidéknek kivált néprajzi ismertetése volna. Óhajtjuk, hogy az „E. és V.“ maga is gyakorolja ez elvet!

Magyar Nyelvőr. 1890. XII. füzet. Katona Lajos, Szivmátra (vége.) Zolnai Gyula, Mátyus föld nyelvjárása. Paksi szólásmódok. Gömöri párbeszéd. Szathmár-németii gyermekjáték. Veszprémi, zalai, nagybányai tájszók.

Néptanítók lapja. 1890. 104. sz. K. P. ismerteti Sirisaka A. művét: A magyar közmondások könyve.

Protestans tudományos szemle. Szerk. Kenessey Béla. II. évf. 1. sz. Dr. Kiss Áron, Bornemisza Péter élete. (Foglalkozik B.-nak az „Ördögi kísértetekről“ című könyvével is, a magyar folklóre ez elsőrendü régi forrásával. — A ráolvasókat Barna F. közölte.)

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. XXIV. évf. 1890. — Dr. Hunfalvy Pál. A magyar nemzeti krónikák, 377, 458, 537. — Pettkó Béla. Egy magyar vers 1670-ből, 425. — Zsatkovics Kálmán. A magyarországi oroszok történetirása, 568. 644. — Birálatok: Étude sur l'origine des nationalités de la Transylvanie par m. le comte Géza Kuum, ismerteti Dr. Darnai M. 168. — Herrmann Antal, Alternatívák a rumén ethnológiához, ismert. Hunfalvy Pál, 353. — Jakab Elek. A hajdani töröcsvári uradalom jogi állapotjához, 49. 154. — Die Rumänen und ihre Ansprüche, írta Hunfalvy Pál, ism. Jakab Elek, 249, 355, 435. — Die Rumänen, írta Hunfalvy Pál, ism. Jakab E. 590. — Szabó Károly. A régi székelység. Ismerteti L. B. 238. — A szombatosok, írta Dr. Kohn Sámuel, ismert. Dr. Váczy János, 242. — Péczeli József meséi, kiadta Dr. Takács S. 173.

Üstökös. Utolsó számaiban érdekes adatok magyar közmondások keletkezéséhez.

Ungarische Revue. 1890. Dr. B. Munkácsi, Bericht über meine linguistische Studienreise im Lande der Wogulen. V.—VI. Heft 369—398. u. VII. Heft. 588—611. — Moriz Wosinsky, Das praehistorische Schanzwerk von Lengyel. Erbauer und Bewohner II. Theil. VII. 513—549. — August Beér. Alte magyarische Musik (Julius Kaldy's Sammlung) 563—570.

Veszprémi Független Hirlap. 1890. 48. sz. Herrmann Antal. Az én Náci sógorom. (Heltai Nándor szinigazgató, Herrmannak útítársa 1886-ban az erdélyi cigányok népdallamait gyűjtő tanulmányútjában. Ez útról szól e tárczacikk, a melyet a „V. f. h.“ némely vidéki lap módjára értelemzavaró sajtóhibákkal közölt s aztán szintén némely vidéki lapnál divatozó előzékenységgel rá sem hederített a szerzőnek a hibák helyre-igazítását kérő levelére.)

Az „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns“ I. évi, I. füzetének tartalma: Mitteilung der Redaction 1. — Charles G. Leland, Begrüßungsschreiben an die Gesellschaft 2. — Ludwig Kálmány, Kosmogonische Spuren in der magyarischen Volksüberlieferung 3. — Dr. L. Réthy, Die Armenier in Ungern 11. — Dr. Athanasius E. Marienescu, Baba-Dokia 12. — Dr. Sam. Czambel, Zur Kritik der Editionen slovakischer Volksdichtungen 18. — Adolf Strauss, Fremd zu Hause (Aus Ungarn ausgewanderte Bulgaren.) 21. — Notizen 24 —

Külföldi folyóiratok szemléje.

Das Ausland. 1890. M. Przyborski. Skizze von den Banater Romanen, 30. sz.

Göttingische Gelehrte Anzeigen. 1890. H. v. Wislocki. Vom wandernden Zigeunervolke, ismerteti R. Pischel. 23. sz. 969—980. I.

Neue Fr. Presse. 1890. Szeptember 2. 3. 4. Zigeuner und Zigeunermusik, von Porzó. (Három tárczaczikk Agai Adolftól.)

Suomalais-ugrilaisen seuran aikakauskirja. Journal de la société finno-ougrienne. Hälsingissä. V. kötet, 1889. Les restes de la mythologie Mordvine, par W. Mainof. I. 159 lap. — VI. kötet. 1889. K. Krohn, Bär (Wolf) und Fuchs. Eine nordische tiermärchenkette. Aus dem finnischen übersetzt von O. Hackmann 1—133. — Donner, Jahresbericht über die Fortschritte der finnisch-ugrischen Studien. 1886—87. 1887—88. 151—173. I. — VII. kötet 1889. Ost-Tscheremissische Sprachstudien von Arved Genetz. — VIII. kötet. Aug. Ahlquist. Über die Kulturwörter der Obisch-ugrischen Sprachen. I. I Aug. Ahlquist. Einige Proben mordwinischer Volksdichtung. 23. I. Hj. Basilier, (Les Vepses du volost Isajeva) 43. I. E. N. Setälä, Ein lappisches wörterverzeichnis von Zacharias Plantinus 85. E. N. Setälä, Lappische lieder aus dem XVII. jahrh. 105. 3. R. Aspelin, Types des peuples de l' ancienne Asie Centrale 124. H. Paasonen, Ersä-Mordwinisches lied, 135. H. Paasonen, Récit de voyage parmi les Mordvines, 138. Rapport annuel 1889. 148. —

Journal of the Gypsy Lore Society. II. kötet. 1890—91. Rudolf v. Sowa. O dui tovarisha: a slovak-gypsy tale 53—55. Wlad. Corn. von Zielinski, Gypsy Anecdotes from Hungary, 65—73. — John Abereromy, The first mention of gypsies in Finland 73. — R. v. Sowa, Slovak-Gypsy vocabulary 110—114. 181—186. 240—245. 307—313. — Ethnographia, 115—116 (Méltányló ismertetése folyóiratunk 1—3 füzetének s a 164. lapon közölt cigány adat fordítása). — A Hungarian gypsy in Northern Africa. 120. — Prof. Emil Thewrewk de Ponor, Gypsy grammar by the archduke Josef 148—160. — Vom wandernden Zigeunervolk. Von. Dr. H. v. Wislocki. 189—190. — Dr. H. v. Wislocki, Love forecasts, and love charms among the tent-gypsies of Transylvania. 221—225. (fordítás az Ethnographia 1890. juniusi füzetéből). — J. Eggeling. Die Mundart der slowakischen Zigeuner, von Pr. Rudolf v. Sowa 245—249.

Zeitschrift für Volkskunde. III. 3. füzet. Die Übernamen der Heanzen. 100—101. I.

Vegyes közlemények.

Erdélyi helyi mondák. 1. A medgyesi torony egyike Erdély legmagasabb építményeinek. A nép azt beszéli róla, hogy az építők annyira büszkék voltak rá, hogy mikor a gombot feltették, szárnyat készítettek maguknak és lerepültek vele. Azonban megjárták, mert egyik a medgyesi szőlőkertek karóiba esett, a másik a Küküllő vizébe s így mindkettő elpusztult.

2. Szilágy-Somlyó határán emelkedik egy rom, melyet a nép Pogányvárnak nevez. Eredetéről az a hitök, hogy soha se épülhetett föl egészen, mert első ura, ki építeni kezdé, nagyon kínozta a népet az építési munkával Volt az úrnak egy jószágos felesége, a ki nem tudván máskép a számtalan kinzásnak elejét venni, a mit férje nappal épített, lerontotta éjszaka és ráfogta, hogy az angyalok rontják le. (Benedek Elek és Sebesi Jób kéziratos gyűjteményéből.)

Pilátus verés. Szász-Régenben Nagycsütörtökön mindenki esti imára siet. A gyermekek a templom udvarán gyülekeznek. Mindeniknek hóna alatt egy darab deszka, s kezében egy kilapított s három lányi hosszú bot van. A nép a templomból kijöve nem széled el, hanem az udvaron tágas kört képez, melynek terét a botos és deszkás gyermekek hirtelen elfoglalják, s deszkáikat a földre hánnya, egész elszántsággal kezdik verni a botokkal. «Üsd jobban, te! Ne hagyd, te!» szólnak biztatólag a körülállók; mire a gyermekek a boszuállás dühével ütik a deszkákat. »Pilátust verik.« (Régi följegyzés után) *Trencsény Károly.*

A kún vizimánó. Cantimpré (Cantiprätanus) Tamás 1256 bevégzett könyvében: Bonum universale de apibus, a méhek és az emberek társadalmának összehasonlítását sok igen érdekes mesével és olbeszéléssel illusztrálja. Ez alkalommal a következőt közöljük: (1627. évi kiadás, II. 57. cap 11 §.) Midőn a kúnok népe a tatárok által leverettetett és szétszóratott, e nép egyik legelőbbskelő családjából való fiatal ember a Krisztus hitére tért. Mint hét éves fiu, még pogány korában, mint maga beszélt nekem, egyszer nővéreivel s ezek barátnőivel egy folyó partján játszadozott. A vízből egyszerre egy rettenetes tekintetű szőrös ember merült fel, a játszóknak ment és rájuk kiáltott: „Mért zavartok nyugalmamban? A leányok megfutamodtak, a fiut azonban, a ki nem tudta őket elég gyorsan követni, az ember egy doronggal úgy megütötte, hogy halottként összerogyott; az ember pedig visszaugrott a vízbe. Nővérei fölvették a tetemet és elvitték egy sátorba, mert a kúnok akkor még nem laktak házakban. A szülők megjelentek s általános jajveszéklés támadt; éjfélkor pedig a halottnak vélt ismét feléledt. (H. A.)

A merseburgi ütközet a német nép hagyományában. Rendszeres kutatást kezdettem azon nyomok iránt, a melyek külföldön a magyarokra vonatkozó történelmi eseményekre nézve az illető vidék népének hagyományaiban esetleg fennmaradtak. A merseburgi ütközet emlékét őrző lokális néphagyományokról kérdezőskölvé, 1890. ápril 23-án kelt levelet kaptam Meyer keuschbergi evang. lelkésztől, (Dürrenberg, Pr. Sachsen) melyet elég érdekesnek tartok arra, hogy itt közöljem: «Szívesen adom meg a kívánt tudósítást. Igaz, hogy emberemlékezet óta az itteni templomban, a bucsu napján, október végén, az Orsolya napját követő hétfőn, közeltenül a bucsuprédikáció után elolvastatik a 933. márcz. 14. történt «magyarok csatájáról» szóló tudósítás, mert Madarász Henrik, a kinek itt volt elsáncolt tábora, a nyert győzelemért való hálából állítólag kápolnát emeltetett, a melyet későbbi időkben nagyobb templommá bővítettek. A felolvasott tudósítás Brottuf Ernő merse-

burgi polgár krónikájából van véve, a mely azonban újabb keletű, 1556-ból való. Az az egész nagyszerű sáncrendszer, a melyet itt Henrik állítólag emeltetett, a jelen században a 40-es évekig fennmaradt volt, s akkor a határelkülönítés következtében kiegyenlítettet. Élnek még öreg emberek, a kik látták azt a sáncrendszert, sőt közreműködtek annak széthányásában. A régi sánczárók némely maradványa még fennmaradt, ilyenén áll a lelkési kert keleti fala. Mutatnak most is egy jókora követ, hogy annál állott Henrik, a csatát vezetve. Itt s az egész vidéken a nagyobb művekben többnyire merseburginak nevezett ütközetet keuschberginek nevezik. Keuschberg egy német mértföldnyire fekszik délkeletre Merseburgtól. Egy ideig tagadták nemcsak azt, hogy a főütközet Keuschbergnél történt, hanem általán azt, hogy Merseburg táján lett volna. A főütközet e szerint nem a Saale, hanem az Unstrut mellékén történt, még pedig Ritteburg helység mellett Wiehe közelében. E hypothesis fővédője, talán felállítója Kirchhoff tanár volt, (később mint a volapük buzgó védője lett ismeretes). Néhány évvel ezelőtt azonban egy régi katona kimutatta a Kirchhoff-féle hypothesis teljes lehetetlenségét. Ez a katona, Schultze Móricz, wiehei lakos (vajon még él-e, nem tudom), a ki előbb ezen a vidéken is tartózkodott, katonai szempontból kimutatta, hogy csak tudós ember, a lámpa homályos fényénél helyezhette a csatát Wiehe közelébe, a hol a talajviszonyok egyáltalán lehetetlenné teszik a lovassági ütközetet, kivált márcziusban, midőn ott rendszeren minden víz alatt áll, vagy legalább mocsáros. Schultze egész határozottan a régi nagymány mellett szól, mely szerint az a csata itt vívatott, itt e nagy lipcse-lützeni síkon, a hol később is gyakran ütköztek össze nagy hadseregek.» — Király Pál tanár, t. kollégám, szives volt engem arra figyelmeztetni, hogy a Felső-Magyar-Országi Minervában (1827. III. negyed, 826 lapon) érdekes közlemény van a merseburgi ütközetre vonatkozó hagyományról. E helyen ugyanis E. I. P. (Edvi Illés Pál) megemlékezik a keuschbergi hagyományos szokásról, megemlíti, hogy a felolvasás szövege megvan e folyóiratban: Allg. Anzeiger der Deutschen, 1823. Nr. 142 és megjegyzi, hogy „a falnak mostani neve is (keusch = tiszta, szűz) a csata környülállásától van megváltoztatva, holott az ütközet előtt Riadenak hivatott. Henrik t. i. a csata előtt táborából minden tisztátalant a Szálán által kergetett.“ — H. A.

Czigány vajdák. 1553. febr. 6. Báthory András Szathmár és Szabolcs megyék főispánja, királyi tárnokmester, erdélyi vajda és székely ispán «attentis et consideratis fidelitate et fidelibus servitiis egregiorum Pauli Sebessy, Nicolai Zelemery *vayvodarum czyganorum* . . . [Tran]ssylvanorum ac Francisci Polyak de Zekeltalva,» a kolosmegyei Méhesen és Velkéren, továbbá a tordamegyei Bodouban, Iklandon, Sályiban és Sós-patakon való s a néhai Thamássy Bernád fiainak Lászlónak és Ferencznek magvaszakadtán a koronára szállt részbirtokokat nekik adományozván, azokba őket a kolosmonostori convent által beiktatni is rendeli; de az iktatásnak a Csányi Lázár és leányai nevében Török Tamás, a néhai Thamássy Lajos, Miklós és István nevű fiainak nevében pedig Boros János ellenmondottak. [Eredetije az országos ltárban, Kolosm. conv. comitatus Thorda S. 23.] — B. S.

Munkácsy festménye az új országházban, mint hírlík, azt a jelenetet fogná feltüntetni, hogy a szlávok vizet és szénát (!) ajánlanak fel Árpádnak, a ki fehér lovon vette meg országukat. — Hát igaz, hogy Anonymus e meséje némiképp hagyományná vált nálunk és a hagyomány igen alkalmas tárgyakat szolgáltat a művészetnek: de ezen a helyen ez a sujet legalább is mód felett stilszerűtlen volna. Hisz ezzel a törvényhozás legalább csarnokainak díszítésével sanctionálná a pászla-

vizmusnak azon fictióját, hogy a magyarok itt szláv országot találtak és azt ravasz furfanggal és erőszakkal vették el ősi birtoklótól. Az országházban, ezeréves alkotmányunk szentélyében, nem örökítendő meg monumentáliter a houszerésnek oly fel fogása, a mely nem felel meg sem a történelmi igazságnak, sem a nemzeti érdeknek! H. A.

Képes palotát terveznek, a mely egyesitené három helyen ideiglenesen elhelyezett nyilvános képgyűjteményeinket és képkiallitásoknak is alkalmas helyiségül szolgálna. Ez utóbbi körülmény folytán eladó lenne az Andrássy-uti múcsarnok. Nagyon kívánatos volna, hogy a főváros e parádés, de minden nemzeti vonás nélkül való vidékén rendeznék be a legnemzetibb látnivalót, a néprajzi múzeumot, a melynek talán alkalmasabb helye volna az üllői úti félreeső teleknél a mostani múcsarnok. Ennek a helyiségében van most is a néprajzi múzeum tárgyainak nagy része, mindjárt ott is maradhatna. H. A.

A «Csárdás» **ballet** előadását még nem volt alkalmunk megnézni, de a hirlapi tudósításokból az derül ki, hogy úgy a czigányok bevándorlását féltüntető, mint az erdélyi népeleti jelenet fittyet hány az ethnographiának. Az érdemes magyar művészeknek ez az egyébként kedves és értékes műve elkerül majd Bécsbe s talán Párisba is, s aztán a Tissot uraknak nem kell hazánkba fáradniok, hogy — magyar ethnographiát tanuljanak. H. A.

Dr. Kúnos Ignác a «Magyarországi kereskedelmi utazók egyesületé»-ben decz. 13-án igen élvezetes és tanulságos előadást tartott «A török színészetről,» török szerkezetű színpadon, átlátszó fehér függönyön át, bemutatva a «Karagöz» nevű szindarabok Paprika-Jancsi-féle báb-alakjait. A közönségnek Vámbéry Armin mutatta be az előadót, nagy elismeréssel méltatván annak a török népköltészet körüli korszakalkotó érdemeit. A bábakat és egyéb felszerelést a néprajzi társaság múzeumának szánta Dr. Kúnos, és az ő közbenjárására a függöny készüléket a fent említett egyesület fogja társaságunknak felajánlani. Az első ajándék ez a társaság néprajzi gyűjteménye részére, a melynek számára a közoktatási Miniszter úr gondoskodni méltóztatott ideiglenes letéti helyről.

Szerb daloskör Budapest. Sztankovics Kornél, a ki Budán 1831-ben született s ott halt meg 1865-ben, a szerb nemzeti zenének a népzene alapján való megteremtője volt. Buzgón gyűjtötte a szerb népdalokat és dallamokat és ezeknek művészi alakot adott, a nélkül hogy elvette volna népies zamatjukat. Az ő nevét vette fel a Belgrádban 1880-ban előkelő körökből alakult szerb daloskör, a melynek fennállását a bajai születésű Mraovics Teodóz metropolita 25,000 frknyi alapítvánnyal biztosította. E daloskör december 13-án a tabáni s 14-én a pesti szerb templomban tartott fényes Sztankovics-rekviemen gyönyörű egyházi énekeket adott elő, Sztankovics szerzeményeit; mindkét nap estéjén pedig a városi vígadó kis termében sikerült szerb hangversenyt rendezett, a melyen a festői (de nem egészen néprajzi hűségű) nemzeti öltözetű vegyes kar pompás szerb népdalokat énekelt. A magyar közönség élénk érdeklődésére érdemesek az ilyen előadások, a melyek a hazánkbeli nemzetiségeknek nagy ethnographiai érdekű népies sajátosságait mutatják be igen élvezetes módon. (Sztankovics K. arczképe és Popovics I. írta életrajza a «Vasárnapi Ujság» 1890. évi 50. számában.) H. A.

Phonographfal mentették meg az enyészettől a kiháló félben levő passemag-neddy indian törzs dalainak és nyelvhagyományainak egy részét.

Ethnographiai tanulmányok támogatására a M. T. Akadémia II. osztálya, mint az I. évfolyam I. számának 58. lapján jelentettük volt, 500 frtot vett fel az 1890-iki

költségvetésbe. Sajnálattal konstatáljuk, hogy utólagosan törölte ez összeget az osztály

Folklore-congressus lesz Londonban 1891. szeptember 23—27-ig. Társaságunk titkárát beválasztották a védnök bizottságba és kijelölték az állandó nemzetközi folklore-tanács tagjául.

Az „Élet.“ Irodalmi, művészeti, társadalmi és közgazdasági folyóirat. Szerkeszti *Katona Lajos*. Kiadják: Braun Sándor, Diner József, Diósy Béla, Gerő Ödön, Herrmann Antal Jancsó Benedek, Kabos Ede, Katona Lajos, Lenkei Henrik, Vikár Béla. — Havonként 5 iv. Egy évre 6 frt. Ez új folyóiratot, a mely új irányt jelez kulturtörekvéseinkben s a mely kiváló tekintettel lesz az ethnikumra, ajánljuk a néprajzi társaság tagjainak különös figyelmébe

Új tagokul beléptek a néprajzi társaságba: Brassói állami keresk. Akadémia. — Deutsch Tibor, Király-utca 59. — Fejér Emmanuel, kanonok, Ungvárt. — Hosszúfalvi állami iskolák önképzőköre. — Jorgovics Dusan, II. Zsigmond-utca 47 — Kassai kir. jogakadémia könyvtára (1890-re is.) — Keszthelyi kir. kath. gymnasium. — Miskolczi Bálint, ref. lelkész, Hódmező-Vásárhely. — Székely-udvarhelyi ev. ref. kollegium. — Székesfehérvári állami főreáliskola önképző köre. — Tordai polgári iskola.

A nagyméltóságú vallás- és közokt. m. kir. Miniszter úr rendelete az „Ethnographia“ támogatása érdekében.

Valamennyi kir. tanfelügyelőségnek és (mutatis mutandis) egyházmegyei hatóságnak és tankerületi kir. főigazgatónak.

A „magyarországi néprajzi társaság“ azon kéréssel fordult hozzám, ajánlanám hivatalos közlönyét, az „Ethnographiát“ a vezetésem alatt álló miniszteriumhoz tartozó hatóságoknak és intézeteknek támogató figyelmébe.

Miután az említett folyóirat tartalmassága bármely hazai szakfolyóirattal kiállja a versenyt, tartalma bő anyagot szolgáltat iskoláink legfontosabb tantárgyainak élénkítésére, szemléltetésére, népies, tehát nemzeti szellemben való tárgyalására, azon kívül pedig a társaság csak úgy tudja betölteni dicséretes feladatát, hazánk népeinek eredeti vonásait, ősi hagyományait összegyűjteni, még mielőtt azok nyomtalanul elenyésznek, ha kellő anyagi és erkölcsi támogatásban részesül, szívesen teljesítem a kérést és felhívom a kir. Tanfelügyelőséget, hogy nevezett társaságnak „Ethnographia“ czimű folyóiratát, a melynek évi előfizetési ára csak 3 frt, a tankerületében levő felső nép, polgári és kereskedelmi iskoláknak, valamint tanítóképezdeknek beszerzésre ajánlja.

Budapest, 1890. évi december 3-án.

Gf. Csáky.

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmányának 1889. nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Megjelenik havonként legalább egy iven az „Ethnographia“ alakjában, mint az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ melléklapja, és csak ezzel együtt rendelhető meg. A társaság kültagjainak ingyen jár. I. évfolyam. Az első szám 1891. január végén jelenik meg.

II. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Völkerkunde Ungarns und der Nachbarländer.“ Kiadja és Katona Lajossal szerkeszti Herrmann Antal. Havonként (augusztust és szeptembert kivéve) 2 iven az „Ethnographia“ alakjában. II. évfolyam. Megjelenik 1891. január hó végén. E két folyóira: ára együtt egy évre 4 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára féláron, 2 frt. Néprvizsgálattal foglalkozó minden más egyesület tagjainak 3 frt.

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzeté f. év tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedréte alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzet csak azon birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. Südost. Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 iven, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. Comes Géza Kuun: *Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima*. Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. Katona Lajos és Herrmann Antal: *Magyar népmesék*. Kritikai kiadás német fordításban, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparattal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet)

3. Strausz Adolf és Herrmann Antal: *Bolgár népköltészet*. Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

4. Dr. Marienescu Atanáz és Herrmann Antal: *Novák. Rumén népeposz*. Rumén népballadák sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. Fr. S. Kubač. *Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik*. Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. Dr. Fr. S. Krauss. *Auf Ungarn bezügliche epische Gesänge der südslavischen Völker*. Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal, a délszláv folklore terén ezen első tekintélytől.

IV. Ural-Altai. Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Évenként 4 kötet, 40—50 iven, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. Dr. Bernhard Munkácsi: *Die Volkspoesie der Wotjaken* Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöcki. Egy kötet.

2. Dr. Ignaz Kúnos: *Osmanisch-türkische Volkspoesie*. (Europäische u. asiatische Türkei) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. Dr. Karl Pápai: *Ostjakisch-samojedische und ostjakische Helden-sagen u. Märchen*. Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész: *Béla Vikár: Finnische Studien*. — Egy kötet.

4. Bálint Gábor: *Mongol népköltészet*. Egy kötet

A Südost és Ural-Altai egy évi sorozatának 8 kötete a kiadótól (Herrmann Antal, Budapest, I. Attilautca 47) vagy a „Közművelődés“ nyomdától (Kölozsvárt Bel-tordautca 1.) egyenesen megrendelve, bérmentes küldéssel 10 frt. Az egyes kötetek ára 2 frt 50 kr.

Ugyanonnán megrendelhetők még: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. I. kötet 4 füzet. 4 frt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoésie (kótákkal). 1 frt 50 kr. — 2 Dr. H. v. Wlislöcki: Zauber- und Besprechungsformeln der transylvanischen und südunгарischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallóczy: Südslavisches. 30 kr. — 4. A. Herrmann: Heimische Völkerstimmen. 60 kr. — 5. Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W. v. Schulenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wlislöcki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteilen bei den transylvanischen Zigeunern. 60 kr.

Ugyanazon kiadótól:

„Kalotaszeg.“ Kalotaszeg vidékének érdekeit képviselő hetilap. Együttal Jegenyefürdő értesítője Szerkeszti Bölöni László Bánffy-Hunyadon, földolgozó társai: Gyarmathy Zsigáné és Herrmann Antal. Negyedévre 1 frt. (Az 1890. évfolyam 1 frt.) (Különös tekintettel van Kalotaszeg ethnographiájára.)

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. január hó 31-én d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia heti első emeleti üléstermében tartja **XI. felolvasó ülést.** Targyai:

1. *Mikszáth Kálmán*, A palóczokról.
 2. *Bálint Gábor*, A mongol népköltészetéről, mutatóványokkal. Bemutatja Dr. Jancsó Benedek.
 3. *Strausz Adolf*, A bolgár népköltészetéről.
 4. *Dr. Kúnos Ignác*, Adakalehi török népszokás.
- Vendégeket szívesen látunk. Felolvasások után választmányi ülés.

TARTALOM.

I. Szerkesztői értesítés	1.
II. <i>Dr. Marienescu Atanáz</i> , Az áldozatok (rumén népmítológiai képek)	12.
III. <i>Dr. Katona Lajos</i> , Párhuzamok magyar meséinkhez. I.	20.
IV. <i>Herrmann Antal</i> , Turisztika és ethnographia	16.
V. <i>Kovács S. Sándor</i> , Az méhekrül való hasznos beszéd	18.
VI. <i>Herrmann Antal</i> , A néprajzi múzeum elhelyezéséről	21.
VII. A néprajzi múzeum és társaság ügye a képviselőházban (<i>Herman Ottó</i> beszéde)	23.
VIII. Hivatalos közlemények:	
1. <i>József főherceg</i> ő Fenségének távirata	26.
2. A n. m. vallás és közokt. Miniszter leiratai I. II.	26.
3. <i>Brankovics György</i> szerb metropolita levele	27.
4. Jegyzőkönyv	28.
IX. Népköltési hagyományok:	
1. <i>Dr. Munkácsi B.</i> és <i>Vikár B.</i> : Vogul imádság	29.
2. <i>Pápai Károly</i> , Párta-felköszöntő	33.
3. <i>Strausz Adolf</i> , Bolgár népdal	33.
X. <i>Kálmány Lajos</i> , Ráolvasók 1—17.	35.
XI. Magyarországi ethnographusok. I. <i>Lehoczky Tivadar</i>	37.
XII. Irodalom:	
1. <i>Jones-Kropf</i> , The folk-tales of the Magyars, ismerteti <i>Katona Lajos</i>	39.
2. <i>Istvánffy Gy.</i> Palócz mesék, ism. <i>K. L.</i>	42.
3. Sbornik. Bolgár tudományos gyűjtemény, ism. <i>Strausz Adolf</i>	43.
4. Képek az emberfajok életéből	44.
XIII. Hazai folyóiratok	45.
XIV. Külföldi folyóiratok	48.
XV. Vegyes közlemények	49.
XVI. Miniszteri rendelet az „Ethnographia“ ügyében	52.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**
a Magy. Népr. Társ. titkára a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

(Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár. — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztárhoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz, Budapest, I. Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

Pénztáros kimutatása.

A Magyarországi Néprajzi Társaság pénztárába 1891. január hó végéig befolyt tag-sági díjak:

7 frt 50 kr. (1889, 90 és 91-re): Radosavlyevics Dragutin, Pancsova. — 6 frt. (1890 és 1891.): Csányi Andor, Nagy-Szalonta. — Dr. Karácsonyi János, Nagyvárad. — Zentai gymnasium. — 4 frt 50 kr. (1889 és 90-re): Brand Ede, Fiume. — György Aladár. — Jorgovich Dúsán. — Kolba Lajos, Kőbánya. — Nicóra Vince, Fiume. — Szabadkay Ignác, Hertelendyfalva. — Thallóczy Lajos, Bécs. — Zambra Péter, Fiume. — 3 frt. (1891-re): Dr. Alexi György, Kassa. — Baksay Sándor, Kún-szentmiklós. — Balog István, B. Csaba. — Dr. Békefi Remig, Pécs. — Bencze Zsigmond, Szászváros. — Brassói áll. keresk. akadémia. — Budapesti I. ker. Paedagogium ifjúsági könyvtára. — Budapesti orsz. izr. tanítóképző-intézet. — Christian Antal, Pancsova. — Csurgói ref. főgymn. könyvtár. — Dévai áll. tanítóképző-intézet. — Dr. Dirner Gusztáv. — Fekete János, Bánffy-Hunyad. — Fenichel Samu, Bukarest. — Fischer Károly Antal. — Fodor Sámuel, Vág-Szered. — Dr. Fűzy Béla, Eperjes. — Dr. Gerecze Péter, Pécs. — Gyurtsik Márton, Sz.-Fehérvár. — Dr. Hamary Dániel. — Iványi Ödön, Arad. — Jancsó Gábor, Répczelak. — Jeszenszky Ferencz. — Kassai kir. jogakadémia. — Keszthelyi kir. kath. gymnasium. — Klein Samu, Dobsina. — Komáromy Lajos. — Koós Ferencz, Brassó. — Körösszeg-Apáti község. — Lejtényi Sándor, Arad. — Dr. Lörgetporer Pál, Feldkirch. — Ludaics Miksa, Ráczekeve. — Michels Sándor, Torontál-Szécsány. — Munkácsi áll. főgymnasium. — Pálffy Tihamér, Temesvár. — Piskitelepi állami iskola. — Podhadszky Lajos, Besztercebánya. — Polyánszky Gyula, Iza. — Prukker Károly, Pécs. — Dr. Radu P. Sebestyén, Balázsfalva. — Rozsnyói kath. főgymnasium. — Sas Ede, Arad. — Simó Béla, Torda. — Soproni ev. lyceum. — Szalay L. Bécs. — Székely-udvarhelyi áll. főreáliskola. — Székelyudvarhelyi ev. ref. collegium. — Székesfehérvári áll. főreáliskola. — Szilágyi Sándor. — Dr. Sinnyey J. Kolozsvár. — Szumrák Pál — Dr. Teutsch G. D. Nagy-Szeben. — Zorma Zsófia, Szászváros. — Wigand János, Pancsova. — Zentai gymnasium. — Zloczky Theodoz, Gernyes. — Zolnai Gyula, Sz.-Fehérvár. — Zsilinszky Mihály, Szentés. — Nagy Bálint, Hodmezővásárhely. — 1 frt 50 kr. (félévi tagdíj): Fejér Emmanuel, Ungvár. — Paulovics Sándor, F.-Szvidnik. — Pratscher Ede, Kőszeg.

Jegyzet: A mely név után lakásczím nincs kitéve, oda Budapest értendő.

Társaságunk könyvtárának gyarapodása:

*Weber Sámuel*től, Szepes-Bélán: A Magyarorsz. Kárpátgyesület Évkönyve, 1889. XVI. év. Benne: Weber Samu, Egy alpesi falu a Magas Tátrában. — Mihálik J. Liptómege öskori telepei. — Gebauer A, Kirándulás a Kárpátokba. — Dénes Ferencz, Barangolások a Tátrában.

Kováts S. Jánostól Budapesten: Az méhekrül való hasznos beszéd. (Az Ethnographia II. évf. első füzetében közölt méhész szabályok eredeti régi kézírata.)

Kovács Jánostól Szegeden: Szeged. Tájékoztató ismertetésül Irta Kovács János. Szeged, 1889. A város térképével és 30 látképpel.

Tisztelettel kérjük az alább megnevezett tagtárs urakat, sziveskedjenek velünk tudatni, mely czim alatt kívánják az „Ethnographia“ küldését, minthogy a nálunk bejegyzett czimre szóló küldemények kézbesíthetők nem voltak: Birkenheuer tanító, Chalupka Rezső, Feichtinger Sándor, Heringer Sándor tanárjelölt, Kispál Mihály tanár, Pekár Károly tanárjelölt, Szántó Ede tanár, Vértés Lajos tanár és szerkesztő.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESETŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL
a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS
a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. február 1.

2. szám.

Az áldozatok.

Rumén népmýthologiai képek és szokások.

Dr. Marienescu Athanázról.

(Befejezés.)

IV. Magyarázatok.

Első hallásra az egész dolog talán babonának látszik, -- mert általában hozzá szoktunk ahhoz, hogy az, a mi a népektől van és nem keresztény eszme, mind babona.

Magam is eleinte, mikor még kevés anyagot gyűjtöttem volt és az egészet át nem láthattam, fel nem foghattam, sokat, igen sokat babonának tartottam, és többször mosolylyal csak azt mondtam rá: Beata simplicitas! De mikor már sok anyagot gyűjtöttem volt és azt osztályozni, rendezni és összefüggésbe hozni kezdtem, akkor arra a meggyőződésre jöttem, hogy ha van is benne elég babona, de úgy némely egyes tárgyak, valamint az egész anyag hol a legrégebb római cultusnak maradványait, hol pedig a rumén népnek önállóság tovább képzett pogány cultusát igazolják.

Az egyes tárgyak közül az áldozatok kiválóan egy *cultus-rendszert* képeznek, és határozottan a régi római cultusra mutatnak. Ugyanezért legalább a leglényegesebb körülményeket értelmezni fogom.

1-ször. A zínák (zínák).

Az istennők ruménül zínáknak neveztetnek és zínák-nak iratnak. A szó a latin *divina*-ból, mely isteni-t jelent, származott; és így a zínák az *isteni*-ek, az *istennők*.

A zínák természetük szerint a görög nymphák, a régi romai lymphák, és a román Feé-knek felelnek meg. Majd minden népnek vannak ilyen elemi lényei vagy szellemei, de természetükre nézve majd közelebb, majd távolabb állanak egymástól, mert némely népek önálló mythológiát alkottak.

A rumén népnél az előadottak szerint van 99 jó, és 99 rossz istennő. A számra nézve hasonlítsuk össze Virgilius Georgicon művének 4-ik könyvében előforduló 382. és következő verseit: „Oceanumque patrem rerum, Nymphasque sorores, centum quae silvas, centum quae flumina servant.“ Tehát 100 erdő-, 100 folyóvíz-nymphát számít. a ruméneknél pedig kétszer 99 fordul elő, talán mivel ez a legnagyobb számnak tekintetik.

2-szor. A zindák kísértői.

A jó istennők közül a legnagyobb szerepet a *Miluite-k* vagyis a kegyelmesek játszzák. ¹⁾ Ezek társaságában van a *Dudás*.

Apollo (Preller Röm. Myth. 207. lap) egyszersmind a nyájak és legelők istene volt és ő is a nymphák társaságában fordul elő, fújja a fuvolát, vagy játszik a cziterán és mulat a nymphákkal. De a nymphák rendes társaságában (Preller 581. lap) *Pán* isten is volt, ez jár a földéken és kaszálókon, a völgyekben, az árnyékos hegyeken és a tánczot szerető nymphákkal mulatozik, ezek hijják Pánt magukhoz, ez fuvolázik, a nymphák pedig énekelnek és ugrándoznak; de Pán is tánczol majd a körben, majd a középben. Este fuvolázik, és a nympháknak éneke hallatszík, és ezek mindenkor Pánnak a társai és követői.

Ezek folytán a *Dudás* nem más, mint Pan, ki a földmivelők istene volt. A zászlós, a kocsis és kapus személyesítéseket a görög vagy római mythológiában felfedezni nem sikerült, ennél fogva ezeket a személyesítéseket a rumén nép új mythologiai termékeinek kell tartani.

3-szor. A betegség.

Láttuk, hogy azok, kik az istennőket megsértik, valamely betegséggel bünhődnek

1871-ik évben Oravicabányán, a midőn az áldozatok anyagát rendezni kezdtem és az utánküldött anyaggal bővítettem, K. orvos úrral a nymphák által küldött betegségekről eszmét cseréltem, s az orvos ur arról biztosított, hogy ilyen betegekhez többször hivatott meg, és azt a tapasztalást és meggyőződést szerezte, hogy az emberek, rendesen

¹⁾ A *Miluite* név származtatása. *Mila* rumén szó kegyet jelent. (Gnade, lat. gratia.) *Miluita* mint melléknév = kegyelmes, irgalmas, innen *Miluita* mint főnév használva. A *mila* szó gyöke szeriut szláv szó. Az értelem szerint a *Miluites* inkább a *gratiáknak* felelnek meg, de ezek csak bárman voltak, a *Miluites* kilenczen vannak. Preller 379. lap szerint: A *Muzsák* is lényegileg és eredetileg mint forrás nymphák képzeltek, 9-en voltak, és *Apolló* volt a társuk. Itten valami mythologiai összevegyítés van.

tavaszzsal és ősszel, mikor a mezőn munkálkodnak, vagy az erdőben irtanak, fát vágnak, a munkától elfáradva és elizzadva a hűvös, gyakran nedves fűre fekszenek, hevernek, majd elizzadva hideg vagy rossz vizet isznak és így meghűtik magukat; az egyik vagy másik tagjaiban csúzt (rheuma) kap, és ebből gyakran köszvény (podagra) keletkezik, de a meghűtés következtében forróságok és más betegségek is mutatkoznak.

Tehát értjük, hogy hol és miképen találkozhattak ők az istennőkkel, és miért büntették meg őket.

4-szer. Az asztal.

Az asztal tulajdonképen oltárnak képzeltek, és reá helyeztetnek az oltári ajándékok.

De mielőtt az áldozatok fejtegetésébe bocsátkoznám, meg kell említenem, hogy a római cultusnak három korszaka volt; a Faunus, a Numa és a Tarquinius- vagyis a görögösített korszak.

A jelen áldozatok és népszokások határozottan a Numa által behozott cultusnak maradványait, részben átalakulásait igazolják.

Legelőször is láttuk a *szeniá-t* vagyis az oltári, az áldozati asztalt, mely különösen ilyen czélokra készített. Numa Pompilius második király és cultus-reformáló idejében még nem voltak templomok, hanem csak szent helyek, a hol áldoztak és imádkoztak; ilyenek voltak a Curiák és Atriumok. ²⁾

Ezekben a helyiségekben *asztalok* voltak felállítva, és ezekre helyeztettek a kosárban vagy tálban hozott ajándékok.

5-ször. A sózott liszt.

Láttuk, hogy az eligéző a lisztet 9-szer szítalta meg, az asztalra 9 garmadába helyezte el és megsózta, azután a lisztből tortákat (pogácsát) sütött.

Plinius (Hist. Nat. XVIII. 2) szerint: Numa instituit deos fruge colere et mola salsa supplicare. Ez a mola salsa pedig far tostum et sale respersum-ból állott. Tehát Numa rendelte, hogy az isteneket mindenféle földterméssel kell megtisztelni, és hozzájuk pörkölt és sózott liszttel kell esedezni.

Numának intézkedése szerint a nem véres áldozatok között első sorban a mola salsa említett meg, de ez más áldozatoknál is feltét-

²⁾ Ennius Varrónál VII. 43. Numa mensas constituit idemque ancilia.

lenül szükséges volt.³⁾ A jelen *torta* vagy a pogácsa a régi *liba* (Opferkuchen).

A tálban a 9-féle mag sem helyeztetik el ok nélkül az áldozati asztalra. Varró (de vita populi romani lib. 1.) mondja: In eorum saceris, liba quum sunt facta iniicere solent farris *semina* et dicere se ea februare, id est pura facere. A magok a frugesek-et, vagyis a földnek mindenféle ennivaló terméseit, gabonáit képviselik.

6-szor. *A fehér kakas vagy tyúk.*

A tiszták és kegyelmesek részére adott áldozatoknál, ha a beteg férfi, fehér kakas, ha pedig nő, fehér tyúk szükséges.

Az áldozatok tekintetében az áldozók rendszeren az *Augurokat* kérdezték meg, hogy miféle áldozatokat adjanak, és az Augurok rendszeren a madarak repüléséből és énekéből, és leginkább a tyúkok és csirkék evéséből merítették a jeleket és jóslatokat. A jelen áldozatok foganatosításánál láttuk az eligézőnőt, hogy a kakast vagy a tyúkot a vizes kancsóra és magtálra hajlították, hogy az egyék és igyék, és hallottuk, hogy az evésből és ivásból a betegre nézve mily szép jóslat mondatott ki.

Az eligéző nő itten az Augurt, a tyúk annak tyúkjait képviseli. De a tyúk véres áldozat helyett is szerepel.

Numa előtt itt-ott emberáldozatok is voltak. Preller (Röm. Myth. 171. lap) idézése szerint: Jupiter megjelent Numa előtt, és egy embernek *a fejét* és *lelkét* követelte. Numa ekkor fej (caput) helyett egy hagymát (cepa), lélek (animus) helyett egy halat (moena) adott, és a jó Jupiter mosolygván, kinyilvánította, hogy ezzel is meg van elégedve.⁴⁾

Az eligéző versben hallottuk, hogy az eligéző nő a tyúkra mutatván, fejet fejért, szemet szemért stb. ad az istennőknek. Itt is a tyúk az emberi áldozatot helyettesíti, a beteg életeért adatik.

³⁾ A *mola* far és adorból állott, de nem az eredeti alakban, hanem össze-törve, őrölve, ugyanezért én a *mola*-t értelem szerint a német Mehll (liszt) egynek tartom, és a rumén *mala* (málé) is *mola*-t jelent.

⁴⁾ Kővári László, Száz történelmi rege 91. lapján Ordög-pataka czim alatt közöl egy regét. Egy szász leány vizért ment, a völgyben egy kalmár ékszereket árult, a leánynak pénze nem volt, de a kalmár az ékszert oda adta neki azzal, hogy majd mikor a leány nagy lesz, neki *zilt* fog adni. Ez a szó szászul kötelet és lelket jelent. (Seil és Seele.) A kalmár a maga idejében eljött, hogy a lelket átvegye. „A bölcs vének összedugták fejüket, de mi okos ötletre sem jöhettek. Jelen volt az oláh pap, a vettemagára a dolog kiegyenlítését. Egy kakast hozott be s átadja, odaveti az ördögnek (ez volt a kalmár). Itt a lélek, szólt.“ stb.

A római mythologia szerint is léteztek *fehér* és *fekete* áldozatok, és pedig (Preller 292. lap) a jótevő teremtő, nyugtató szelek fehér, a rossz szelek pedig fekete áldozattal engeszteltettek meg; és így nem ok nélkül látjuk, hogy a jó istennők részére fehér kakas vagy tyúk szükséges.

7-szer. Az imádság.

Hallottuk az eligéző verset, s láttuk, hogy az valóságos imádság, a melyet a tudó nő fohászszal és esedezéssel ád elő.

A Numa cultusában is szükséges volt az imádság, és pedig az illető istentől jóváhagyott (*consecrata formula*) alak szerint, és a papnak nem volt szabad annak előadása folyamán valamit elhibáznai, mert különben az egészet ismételni kellett; sőt ha az áldozat körül hiba történt, volt eset, hogy az áldozatot 30-szor is meg kellett újítani; visszaemlékezhetünk itt a jelen értékezésnek ama részére, mely szerint az áldozatokat hibák elkövetése miatt ismételni kell.

8-szor. Az elragadt eligéző vagy tudó nő.

Előadtam, hogy az olyan eligéző nő, a ki földre rogyott (*cadiuta*), el van ragadtatva (*haluita*), a ki egy néhány óráig vagy napig magán kívül fekszik, jós és tudó nőnek tekintetik, mert azt hiszik, hogy addig, míg a teste fekszik, a lelke az istennőkkel jár és ezektől tanulta meg a mesterségét.

Preller (Röm. Myth. 507. lap) előadása szerint a rómaiaknál *lympha* vagy *lumph*a, az oskoknál *diumpa* különösen forrás és patak-istenség volt, és hogy egyenlő a görög *nymphával*. Innen *lymphati* vagy *lyphatici*, a görögöknél *nympholeptoi*, vagyis a *nymphák* által fellelkesítve elragadtatott, magán kívül lévő emberek.

És így az elragadt, eligéző nő nem más, mint a római *lymphata*, a görög *nympholepta*.

Az ilyen nő *scitulore*, tudó nőnek neveztetik, és ilyen tudó nők a rómaiaknál is voltak.

Festus (261. lap) mondja: *Sed feminas antiqui, quas scias dicimus, viras appellabant, unde adhuc permanent virgines et viragines.*

Továbbá Petronius (13. pont) említi: *Rogo vos, oportet credatis, sunt mulieres plus sciae, sunt nocturnae, et quod sursum est, deorsum faciunt.*

Ez a tudó nő képviseli a régi magán Augurt, (*publici* és *privati* voltak), ez a tudó nő az áldozatoknál helyettesíti az áldozó papot; ez tartotta fenn a régi századokból származott pogány cultust;

ez módosította és részben átalakította azt; ez egy nép nemzeti szokásainak őrzője. Preller (R. M. 127. lap) mondja: Az etruszai haruspicium és a római augurium, valamint az ősi nemzeti istenségek nem csak a nyilván, de a magán életben is a pogányság megbukásáig fenn tartattak.

De ezek a rumén népnél, a mint láttuk, nemcsak a pogányság megbukásáig, hanem egészen napjainkig fenn tartattak; és miután ez a pogány cultus a keresztény vallással párhuzamosan halad, jövőre is fenn fog tartatni.

Párhuzamok magyar meséink és egyéb fajta népies elbeszéléseinkhez.

Dr. Katona Lajostól.

II. Párhuzamok.

1.

Altalánosan el van terjedve hazánkban a cigányról szóló adoma, a melyben a barna ficzkóval liba- vagy egyéb szárnyas-pecsenyét küldenek a szomszédságba, a hol aztán kisül, hogy a moré útközben a rábizott ínycsiklándó holmit megdézsmálta s a sültnek egyik czombját megette. Mikor ezért kérdőre vonják, azzal védekezik, hogy hiszen *a ludnak* tudvalevőleg *csak egy lába van*, a mit úgy akar igazolni, hogy a tél idején egy lábon álldogáló ludakra mutat kinn az udvarban; sőt a hessegető gazda elől két lábon tovább szaladó állatok látára sem adja meg magát, hanem egész szemtelenül azt mondja: Próbálja meg az úr a hessegetést a sült libával is; mihelyt az ott a táliban meghallja, annak is két lába lesz.

Ez az adoma meg van *Boccaccio*-nál, a VI. nap 4. novellájában. (V. ö. Valentin Schmidt, Beiträge zur Geschichte der romantischen Poesie, 63. l. Lásd továbbá *Dunlop-Liebrecht*, Geschichte der Prosadichtungen, Berlin 1851, 237. l.)

A Schmidt-nél i. h. említett keleti párhuzam a török néphumor „Till Eulenspiegel“ vagy „Csalóka Péter“-féle alakjának, a hírhedt *Nasr-eddin hodsá*-nak kalandjai közt fordul elő. L. „*Meister Nasr-eddin's Schwänke und Räuber und Richter*. Aus dem türkischen Urtext wortgetreu übersetzt von Wilh. von Camerloher, und resp. D. W.

Prelog, Mitglieder der Morgenländischen Gesellschaft in Konstantinopel. Mit einem Titeltupfer. Triest, Buchdruckerei des österreichischen Lloyd. In Commission bei A. V. Geisla in Bremen. 1857.“ VI. 72 kis 8-adr. I. — Az idevonatkozó párhuzamos tréfa a török népkönyv 75. számú elbeszélése. (*Nasr-eddin* kópéságainak más népek hasonló tréfás elbeszéléseivel való egybevetését l. *Köhler Reinhold*-nak a Benfey-féle „Orient und Occident“ cz. folyóirat I. kötete 431—448. lapjain közölt s az épp idézett könyv ismertetéséhez fűzött megjegyzéseiben, valamint ezeknek ugyancsak az „Or u. Occ.“ I. kötete 764. s köv. lapján foglalt pótlékában.)

A magyar változatokban rendszeren előfordul *liba* helyett *Boccaccio*-nál *daru*, *Nasr-eddin*-nél pedig *kacsa* szerepel.

2.

Ismeretes epizódja a magyar *legatus*-kalandok hosszú sorának ama furfangos kálomista papjelölt historiája, a kit azzal akartak a tiszteletes úr pajkos lányai megtréfálni, hogy evangyéliomos-könyve helyébe ezéhez egészen hasonló kötésű szakácskönyvet csempésztek. A sok helyütt Csokonai Vitéz Mihálylyal azonosított légátust azonban, a mint tudjuk, nem hozta zavarba az „*eczetes uborkáról*“ szóló fejezetnél felütött furcsa szentírás. Az Úr szolgálja ugyanis mindjárt az első, vaktában kimondott szónál észreveszi a turpisságot s ügyesen feltalálván magát, az „*eczettel, epével itatott, kínszenvedő Megváltóról*“ kezd beszélni a gyülekezetnek.

Ennek a légátusnak a lélekjelenlétére emlékeztet a *Frater Cipolla* esete *Boccaccio*-nál, a VI. nap 10. elbeszélésében, a hol az ereklyékkel szélhámoskodó prédikátort úgy akarják az egybesereglett hívek előtt nevetségessé tenni, hogy a szekrénykéjébe zárt *tollat*, a melyet Gábor arkangyal szárnyából valónak állít a barát, *széndarabokkal* cserélik fel távollétében. De *Cipolla*, a mint észreveszi a cserét, azzal vágja ki magát hevenyében, hogy számos ereklyei közül tévedésből ezúttal az ígért arkangyaltoll helyett ama szénből hozott néhány morzsát, a melynek tüzenél Sz.-Lőrinczet rostélyon megsütötték.

L. a sfuttgarti Literarischer Verein kiadványai 91 - 94. kötetében, *Barack*-tól közölt „*Zimmerische Chronik*“ II. 491, 14. s köv. sorait. Továbbá *Liebrecht Felix* jegyzetét, a „*Germania*“ XIV. kötete 396. lapján, az idézett krónika idevonatkozó részletéhez. Ide tartozik *Bebel(ius)* Facetiái közül is a tübingai, 1544-ből való kiadás 55. számú elbeszélése, a 16. lapon. V. ö. *Kirchhof*, *Wendunmut* 1, 2, 76. és

77. elbeszélésével s a stuttg. Lit. Verein kiadásának az id. helyhez szóló jegyzetével.

3.

Ugyancsak a „*Zimmerische Chronik*“ I, 304, 8. s köv. soraiban egy másik jó ismerősünkkel és — azt hinnők — földünkkel találkozunk. Értem a jó palóczokról országunkszerte elterjedt adomát, a melyben a kút mélységét mérő vagy fáról lefüggő *emberláncz* úgy szakad széjjel, hogy a legfelső lánczszemet képező palócz erejét gyöngülni érezvén, markába köp, a mire aztán valamennyien lezuhannak.

A 16. századbeli német krónika a wittershauseniekre fogja e schildai vagy aberdai hőstettet, a melynek indiai, román és germán párhuzamaiból jó csomót idéz *Nyrop* a „*Romania*“ IX. kötete 137—140. lapjain. A magyar változatok egyikét l. a „*Nyelvőr*“ V. kötete 179. lapján. A külföldiekhez még hozzáadhatjuk az egymással szomszédos Réunion és Mauritius szigetek francia-kreol variánsait. Az előbit *Héry* közli „*Didier Maillot au tribunal de Monsieur Dupar*“ czímen. L. „*Esquisses africaines. Fables créoles et explorations dans l'intérieur de l'île Bourbon*, par M. L. Héry, prof. au Lycée. Paris, typogr. et lithogr. J. Rigal et Cie. 1883.“ (2., C. Cerisier-től sajtó alá rendezett kiadás.) A másodikat *Sébillot* idézi a „*Revue des Traditions populaires*“ II. kötete (1887) 278. s köv. lapján. Liebrecht a krónikához irt megjegyzései során („*Germania*“ XIV, 390) a szóban lévő részlethez a „*Grillenvertreiber*“ második részére utal. (L. v. d. Hagen „*Narrenbuch*“ 474. l.)

4.

Még mindig előbbi krónikásunknál maradv, elbeszélései egyik-másikából, így különösen a IV, 105, 11. s köv. sorokban foglaltból azt látjuk, hogy pajkos uriember lehetett ő kegyelme, a ki nem mulasztá el alkalomadtán egyet suhintani a papi életszentség sebezhetőbb oldalára. De kérdés, hitelt adhatunk-e szavainak, mikor helylyel-közzel olyan dolgokat is a dátum és hely megjelölésével erősít s valóban megtörtént esetnek állít, a melyek századok óta forognak számos nép-nél közszájon, a nélkül, hogy bárhol is ama sok hely közül, a melyhez fűződnek, igazán meg kellett volna történniök.

Az itt sikamlóssága miatt nem igen közölhető, de rendkívüli elterjedése s részben már műirodalmi szereplése folytán is fölötte érdekes adoma egyik magyar változatát l. a „*Nyelvőr*“ VIII. kötete 519. lapján. A Somogy megyében följegyzett elbeszélésnek csak első része

tartozik ide. A második azonban szintén nincs külföldi párhuzamok nélkül. A legtöbb megfelelő adomában szereplő elveszett tárgy (borju, tehén, szamar) helyett a „Nyelvőr“ magyar változatába *csizma* került; de e sorok írójának kézirati gyűjteményében két, még pedig más-más vidékről való két oly közlemény van, a melyek mindegyikében lábas jószág, az egyikben tehén, a másokban borjú a keresett tárgy.

A „Zimmerische Chronik“ szerzőjétől 1547-ben történetnek állított furcsa eset száz évvel idősb elbeszélését a „*Cent Nouvelles Nouvelles*“ 12. sz. darabjában találjuk, a melynek elég körülményesen előadott tartalma a forrás szavaival a következő: „La dousiesme nouvelle parle d' ung Hollandois qui nuyt et jour, à toute heure, ne cessoit d' assaillir sa femme au jeu d' amours; et comment d' aventure il la rua par terre, en passant par ung bois, soubz un grant arbre sur lequel estoit ung laboureur qui avoit perdu son veau. Et en faisant inventoire de beaux membres de sa femme, dist qu' il véoit tant de belle choses et quasi *tout le monde*; à qui le laboureur demande s'il véoit point son veau qu'il cherchoit, parce qu'il disoit qu'il lui sembloit en veoir la queue.“ A „Cent Nouv. Nouv.“ *Le Roux de Lincy*-től való legjobb kiadásában (Paris, Paulin, 1841, 2 nagy 8-adr. köt.) s ennek nyomán a Charpentier-féle kiadásban is (1884) számos további utalást találhat az olvasó. A francia novella-gyűjteménybe vagy *Poggius* akkoriban közkénen forgó Facetiáiból, vagy a „*Cento novelle antiche*“ olasz adomái és novella-tárból került e darab. Hisz a francia mű a sok helyütt vele egyező tartalmú, régibb olasz munkának nyíltan bevallott utánzata.

A már a „Cent nouv. nouv.“ szövegén alapuló későbbi francia változatok közül kiválóan a *Sieur d' Ouville*-é érdemel említést (1661-ik évi kiad. II. rész, 72. l. *), s még inkább a *Lafontaine*-féle, a „Contes“ II. kötete 12. sz. a. „Le Villageois qui cherche son veau“ czimen. V. ö. *Congreve*, Miscell. Poems: „The Lout looking for his Heifer.“ *Poggius* „*Asinus perditus*“-ához l. még *Dunlop-Liebrecht* id. munkája 296. lapját, a „Zimm. Chronik“ idevágó helyéhez pedig *Liebrecht* jegyzetét a „*Germania*“ XIV, 400. s köv. lapján.

5.

„*Hiába csókolsz, még se lesző viczispán!*“ — mondja, a szája szélét nyalogató kutyát hizelkedő jelöltnek vélve, a sárban heverő rézszeg kortes. V. ö. *Kirchhof*, *Wendunntut I*, 147. (A stuttgarteri Lit. Verein kiadása.)

*) Az én, évszám nélküli kiadásomban II, 59. l.

6

Merényi, Eredeti népmesék I, 157: „Patkós Körmöndiné.“ V. ö. egy a XIV. sz. végéről való königsbergi kéziratban foglalt elbeszéléssel, a melyet *Schade Oszkár* közölt a *Germania XIV. kötete 280. lapján.* Továbbá *Krauss, Sagen u. Märchen der Südslaven II, 75.*

7.

(Az igazmondó juhász. — „Bauer Wahrhaft.“) *Erdélyi, Népdalok és mondák III, 306.* V. ö. *Gesta Romanorum c. 111.* (Oesterley kiadása 452, 7.) *Wendunmut II, 190: „Ein schäffer ratschlagt mit seim stecken.“* *Gonzenbach, Sicilianische Märchen 8. sz. Krauss, Sagen u. Märchen der Südsl. I, 55.*

8.

„*Mi hárman, egy sajtért, az az igazság.*“ E szintén *Erdélyi* épp idézett gyűjteményében (II, 1. sz.) közölt bohóságához *Krauss*-nál (i. h. I, 40) egy délszláv, *Turiaux* „*Étude sur le langage créole de la Martinique*“ (Brest, 1876) cz. munkája 222. lapján pedig egy *néger-francia* változatot találunk. Az utóbbinak rövid tartalma a következő:

Három néger fiú a sziget belsejéből lejön a kikötő-városba francia szót tanulni. Útközben előbb az egyik, aztán a másik, végül a harmadik felkap egy-egy francia morzsát a beszélgetők szavaiból. Az első csak ennyit jegyez meg magának, hogy: „C'est nous autres, messieurs.“ (Mi, uram.) A másik meg ezt: „Parce qu'il l'avait mérité.“ (Mert megérdemelte.) A harmadik pedig a következő szavakat: „C'est très-juste.“ (Ez nagyon igazságos, t. i. ítélet.) Francia tudományukban teljesen megbizva, útra kelnek s útjukban egy agyonvert ember hullájára találnak. A mint ott nézik a halottat, oda jön a vizsgálóbíró s kérdi tőlük: Ki ölte meg ezt az embert? „Mi, uram“ — felel rá nagy hetykén az első néger. S ugyan miért? — kérdi a törvény embere. „Mert megérdemelte“ — veti oda a második. A ki embert öl, az maga is halállal bünhődik mondja erre a bíró. „Az az igazság“, — hagyja rá bölcsen a harmadik. Persze, hogy fel is akasztják aztán mindhár-mukat.

A mint látjuk, e néger-francia változatban csak a második testvér mondása mutat eltérést a hasonló magyar adomától, a mely a benne szereplő tót fiúk másodikának az „egy sajtért“ szavakat adja a szájába

(Folyt. köv.)

Sorki-Tótfalu néprajzi vázlata *)

Irta: Márton József.

I. Keresztelő, házasság, temetés.

Keresztelő. A gyermeket a keresztanya, vagy anyák (mert szokás 3—4-et is hívni) a bábával elviszik kereszteltetni.

Haza menet megállnak valamelyik korcsmában, hol a koma asszony a bábának meg a kocsisnak bort fizet. A komaasszonyok a keresztelő után több napig szoktak a gyermekágyasnak ebédet s vele 1—1 liter bort küldeni. Az ebéd jó tyúkleves, a marhahushoz zsemlyemártás, rántott szilva, kalács, vajas tészta és paprikás csirke. A gyermekágyas asszonyokkal rendszeren sok bort itatnak. (Némelykor 2—3 litert egy-egy nap.)

Házasság. A házasodni akaró legény egy vasárnap reggel magát kicsipve, az illető leány vagy a maga rokonával vagy ismerősével elmegy a leányos házhoz. Itt szívesen fogadják. Míg a legény és kísérelője oda benn beszélgetnek, sürgés-forgás támad a konyhán. Evés után bor mellett elmondja a kérő, hogy miféle járatban vannak, hogy „ezen fiatal becsületes legény uram-öcsémnek a szeme megakadt a sógor, vagy koma stb. Juli leányán, s ha az Isten, meg a Juli és szülei úgy akarnák, hát egy pár nép lehetne belőlük.“ Egyszermind meghivatnak a vőlegényhez háztáj vagy háztűz nézőbe. Ez idő alatt a legény aztán meglesz tetőtől talpig fundálva és a konyhán rostálva. Ha esetleg a legény nem tetszik is, vagy mert hirtől tudják, hogy nem a legjobb viseletű, azon ígérettel bocsátják el, hogy legrövidebb idő alatt tisztelüket teszik nála.

Ekkor azután elkezdődik az alattomban való kérdeztetés, tudakolódzás. A legény részéről ez már megtörtént. Nagy baj, hogy ilyenkor gyakran ki irigységből, ki érdekből, ki haragból, ki féltékenységből, mindenféle alaptalan rossz pletykákkal és hírekkel árasztják el a leányos szülőket, de gyakran a legényt és szüleit is. Ezen álhírek folytán néha dugába dől a dolog, s ez sokszor szerencsétlenséget, de bizonyosan éves haragot szül. A vőlegény eltávozta után, néhány napra vagy hétre, a leány és szülei váratlanul betoppannak a legény házába. Ezek is magukkal viszik a maguk közbenjáróját, a leendő kiadó násznagyot;

*) Sorki-Tótfalu vasvármegyei község a Sorok folyó mellett, két órányira van Szombathelytől, Körmentől és Vasvártól, a vasvári járásban. Lakosai mind magyarok, vallásra r. k. 95; ref. 76; ág. ev. 20; izr. 6. Temploma nincs. Sorki-Kápolnával közös iskolájának tanítója e vázlat írója.

kikérdezik a családot, körülnézik a háztájat stb. azután azon ígérettel, hogy rövid idő múlva tudatják, lesz-e a kezdett dologból valami, eltávoznak. A háztáj nézéskor nem szokás megmondani, hogy igen-e vagy nem.

Az újabb időben nem ritka dolog, hogy mindkét fél megnézi a telekkönyvet. Különben van eset, hogy a legény és leány sohase látták egymást, s mégis néhány hét alatt megvan a lakodalom. Majd össze szoknak, szokás ily esetben mondani. Néha ilyen háztűz nézés alkalmával a vőlegény jelölt háztája nem tetszik, vagy egyéb okok merülnek fel s akkor nem adják oda a leányt. Ilyenkor néha nem is tudatják ezt a vőlegénynyel; az udvariasabbak azonban mentegető levelet irnak vagy izennek. Ha azonban a jelölt beválott, akkor megízenik, hogy jöjjön el szombaton estére kézfogóra. Azért szombaton, hogy mindjárt más nap egy hirdetésen átessenek, hogy a lakodalom hamarabb legyen. Kézfogókor nagy multság van, többnyire 50-en is vannak jelen. Rendes vendégek ilyenkor a kérő és kiadó násznagy, a nyoszolyó asszonyok 3—5, a nyoszolyó lányok 2—5, a vőfélyek 2—5, a vendégshivó, a vőlegény és menyasszony szülei, közeli rokonok, pap, tanító, és a szomszédok.

Megérkezéskor a menyasszony nem fogadja a vőlegényt, nem szabad magát mutatni a jegy átadásáig. A vendégek bemennek a szobába, hol már az elkészített asztal le van terítve szép fehér asztalterítővel, s rajta egy szájával lefordított ivó poháron kívül semmi sincs.

Letelepedvén az asztal körül, közönyös dolgokról kezdenek beszélni, útról, időről, lovakról stb. később a kérő násznagy engedelmet kér, és előadja az összejövétel célját, felkéri a kiadó násznagyot, mondja meg, mit s mennyit kér a leány nevében móríng gyanánt. (Ezen ily alkalomkor móríngolt összeg vagy birtok a netán magtalanul történő elhalálozás esetére tétetik a felek részére.) A leány szüleiével való megegyezés alapján kiadó 100—500 frtot vagy többet is kér az egybekelendők anyagi viszonyai szerint. A vőlegény mindig többet móríngol a menyasszonynak, mint ez amannak. Ezután kezdődik az alku, mely ha mindkét fél makacs, pár órát vesz igénybe, sőt nagy ritkán az egész félbe is szakad, ha nem tudtak megegyezni.

Ha soká tart az alku, a konyhán a menyasszony néha kicsit piytyereg is, attól félvén, hogy nem lesz belőle menyecske. A szakácsnék pedig azért haragusznak, mert az étel vagy elforr, vagy elhül, s így nem lesz oly jó, mint szeretnék. Ha megtörtént az egyesség, a menyasszony, a ki az alkudozás alatt szépen felöltözik és elkészítette a je-

gyet, bemegy a szobába, a vőlegénnyel kezét fog, s átadja neki a jegyet, a jegykendőt. Ez áll 4 különféle színű selyem keszkenyőből, piros vagy kék szalaggal átkötve. A vőlegény ezért aztán egy kis papirba göngyölt pénzt (1—10 frtot, vagy többet is) csusztat a menyasszony kezébe. E közben gyorsan terítenek, tálalnak s megkezdődik a vacsora. A menü: leves, leveshus zsemlye- vagy paradicsom mártással, alma fánk, káposzta disznóhussal, felfujott kása darából vagy rizsből, vajas tészta (kráfi), pecsenye salátával, egyéb fajta sütemény, s bor mellé az ú. n. perecz. Borról a vőlegény tartozik gondoskodni. Evés közben nem igen társalognak, de a vacsora végével megkezdődik az általános beszélgetés, tréfa, s végül a nóta is, és eltart 6—7 óráig. Egy megbízott személy pedig elküldetik a paphoz, hogy az isteni szolgálat végeztével az új párt kihirdesse.

A lakodalmat szintén a leányos háznál, rendszeren a harmadik hirdetés után következő szerdai napon szokták megtartani.

A vőlegény megfogadja a zenészeket, (5 frt és ellátásért.) Készítik a vőlegényi és menyasszonyi ruhát; a hozzávalót Szombathelyt veszik meg. A fiatal nyoszolyó asszonyok mindegyike egy-egy fejkötőt (tekedli) vesz a menyasszonynak, a nyoszolyó leányok pedig a koszorukat és bokrétákat a násznagyok, vőfélyek, kocsisok és zenészek részére.

Vendégeket lakodalom előtt két nappal szoktak hivatni. A vendégshivó ünnepélyesen felöltözik s elmegy a leányos, illetve lakodalmas házhoz, átveendő a meghívandó személyek jegyzékét. Itt kalapját felpántlikázzák, bokrétázzák. Kilépvén az utcaajtón, egy jó nagyot kurjant, s a szélső házak egyikénél elkezd a hívást. Ha a vőlegény vagy menyasszony tehetős, rendszeren az egész falu meghivatik, szegényebbeknél a fél falu, de még más falukból is az ismerősök és rokonok. Így egy lakodalomra csak a meghívott gazdákat és nejeket számítva, összesen 40—50 pár. De ha a gazda meghivatott, hivatalos az egész ház, szolgáló is (ezek csak táncolni mennek el este), s így összejön egy tehetős gazdánál tartott lakodalomban 150—200 lélek is.

A vendégshivó mielőtt valahová bemegy, nagyot kurjant. Kalapját levéve megáll katonásan az ajtóban, s a következő meghívót mondja el: „Követségbe jöttem kigyelmedhez, úgy mint N. N. menyasszony és N. N. vőlegény részéről, hogy ha őket meg nem vetnék, és szerdán estére eljönnének, egy pohár borra, egy tányér levesre, egy tál káposztára, egy forduló tánczra, s a mellé még arra a mit Isten ad.“ Erre leültetik, borral kínálják, s ha leány is van a háznál, szalagot kap a kalapjába. Így megy azután házról-házra. A meghívottak lisztet, tyúkot,

kalácsot, tejet, vaját stb. küldözgetnek. Összehivatnak a legjobban főzni tudó asszonyok s kezdődik a sütés-főzés.

Lakodalom napján már reggel gyűlnek a hivatalos személyek a menyasszony házánál. A nyoszolyó lányok mind fehér ruhában koszorúsan, a nyoszolyó asszonyok színes ruhában tekedlivel fejkön. A férfiak ünnepi ruhában. Mikor a vőfélyek is mind együtt vannak, a nyoszolyó lányok megosztóznak rajtok s ki-ki a maga vőfélyének kabátjára feltűzi a csokrot, ép úgy a násznagyoknak is; (régebben a kalapra tűzték volt). Kiosztják még a zenészek bokrétáját, meg a kocsisokét is, s a lovak kantárjára kötendő kendőt vagy fátyolt.

Ha együtt vannak a vendégek, elővezetik a menyasszonyt, ki rendesen keservesen sir. Felolvassák az előre elkészített házassági szerződést, a vőlegény és menyasszony aláírják, s a két násznagy előttemezi. Ezután kocsira ülnek; az elsőre a kocsis mellé a vendégshivó, hátul egy vőfély és egy nyoszolyó leány, a másik kocsin az első vőfély a menyasszonnyal, utána a vőlegény az első nyoszolyó leánnyal; azután a násznagy egy nyoszolyó asszonnyal stb.; végül a vőfélyek egy-egy tele csutorából kínálják az úton a násznépet vagy jó ismerőst, ha találkoznak ilyenekkel. Megindul a kurjongatás s az apró alkalmi versek elmondása, miben egy némely nyoszolyó asszony és leány valódi mester. A cigány indulókat huz. A nagy neszre azon községekben, a melyeken a menet keresztül halad, a lakók mind kisereglenek az utcára. Megérkeznek végre a templommal bíró községbe (a reformátusok Egyházas-Radóczra) s egyenesen a templom udvarára hajtatnak. A násznagyok meghívására a lelkész a násznéppel a templomba megy, s elvégzi az esketést. Ezután zeneszó és kurjongatás közt a korcsmába vonulnak s iddogálni kezdenek. A fiatalok azonban csakhamar tánczra kerekednek s estig ropják. A mit így délután megisznak, azt a vőfélyek fizetik. (10—12 frt és több is). Estére haza érvén a násznép, nyáron a fiatalok a zenészekkel a pajtának szépen kicsinosított, sima földű középső részébe (cséplő pajta), az idősebbek pedig a szobába szállásoltatnak el. Amott tánczolnak, emitt beszélgetve iddogálnak.

Vacsoránál az asztalfőre, vagy ha az asztalok a szoba két oldalán vannak, a sarokra ül az új házaspár. A nyoszolyó leányok az új házások mellé ülnek kétfelül, egyik nyoszolyó leány mellé egy vőfély, (a többi az ételt hordja és később vacsorál), ezután a nyoszolyó asszonyok, násznagyok stb. A fiatal házások közösen kapnak egy terítéket, s az ételt nem magok merik vagy veszik, hanem a nyoszolyó lányok adnak nekik, hasonlóképp etetik a vőfélyt is. A vacsora ugyan-

olyan ételekből áll mint a kézfogókor, csak néhány süteményfélével van megtoldva. Az egyes ételekre nem szoktak verseket mondani a felhordó vőfélyek, a kiket a nyoszolyó leányok egy-egy pohár borral, meg egy-egy darab kézbe fogható enni valóval kínálnak meg.

Mikor az utolsó tál ételt, a pecsenyét beviszik, az egyik szakácsné ezeket mondja :

„Nincsen lakodalom jó pecsenye nélkül,
Erre a szakácsné különösen készül,
És ha megégeti ügyes kis kacsoját,
Szépen összeszedi szenvedése díját.“

Ekkor egy másik szakácsné, egyik keze bekötve, másikban nagy merő kanalat tartva, jön a szobába, s elégett kezének gyógyítására pénzt szed; ezen a szakácsnék reggel pálinkát vesznek. Szednek még pénzt a nyoszolyó leányok is, a menyasszony részére bölcső kötőre. A vőfélyek pedig a zenészeknek. Minden vőfély 1 frtot ad, reggel 2 frtot. Így a vőfélynek 7—8 forintjába is belé kerül egy lakodalom. Mindezek végeztével megindul a táncz s tart virradtig. Táncz közben czifra apró verseket mondanak: A ki kinéz az ablakon, talán az az én galambom. Rikojsd el babám magadat, megösmérem a szavadat, karcsu vékony derekadat Ih! Juh! — Azért vagyok olyan nyalka, mert koszorú piros tarka Ih! Juh! — Ez az élet a gyöngyélet, kinek tetszik velem jöhét. Ih! Juh! — Csinát virág bokréta, a vőfényem kidugta. Ha kidugta jól tette, csolkot kapott érette. Ih! Juh! — Égi harmat zuzmora, kezembe a csutura. Ih! Juh! — Virágoznak a megyfák, aggyon Isten jóczokát. Ih! Juh! — Fekete a hegy teteje, fehér a menyasszony feje. Ih! Juh! — A ki minket megutál, nyomja meg a boszorkány, csütörtökön délután, háromszor egymásután. Ih! Juh! — Kinek élek bosszujára, forrjon méreg a torkára, fuladjon meg véradtára, hogy méhessek a torjára. Jh! Juh! — Szakadj czipóm szakadtáig, vész az uram haláláig. Ih! Juh! — Az én czipóm lagéros, kocsma felé macséroz. Ih! Juh! — Piros rózsá levele, ide hát csak be vele Ih! Juh! — Fehér kötín előttem, vőlegény ül mellettem. Ih! Juh! — Piros az én keszkenőm, vőfély az én szeretőm. Ih! Juh! — Kicsiny nekem ez a ház, kirugom az oldalát. Ih! Juh! — Kiki tánczol a máséval, vőlegény a magáéval. Ih! Juh! — Láttatok-e kecskét? leányból menyecskét? Ih! Juh! — Most láttunk egy pörge kecskét, lányból csináltunk menyecskét. Ih! Juh! — Sárga korsó piros bor, éség rám kerül a sor Ih! Juh! — Száraz fa a gégém csapja, elért a szomszág napja. Ih! Juh! — Ha özvegy asszony fiatal férjhez

megy, így bosszantják: Soh se láttam olyan csudát, vén tehénnek tullok párját. Ih! Juh! — Éjfélkor szünetet tartanak, s ekkor különféle társas játékokat vesznek elő. Legjobban szeretik a *fordulj balhát* játszani. Ezután ismét tánczólnak. Egy idő múlva a nyoszolyó leányok és nyoszolyó asszonyok félre húzódnak a vőlegénnyel és menyasszonnyal s a következő szertartások közt teszik fejére a menyasszonynak az asszony jelképét, a fejkötőt: A vőlegényt leültetik egy székre, ölébe ültetik a menyasszonyt, s kétfelül két nyoszolyó asszony a fejére teszik a fejkötőt, a halk zenétől kísért alábbi dalt énekelve. A menyasszony eközben siratja leányságát, s néha a vőlegény is elkezd sirni. A dal im ez: Oh te szép hajam hova lettél? talán kontyom alá keveredtél? Oda tekeredtem én, le sem ereszkedem én, soha többé. Vagy: Vasárnap reggel, kútra mentemben, elhullajtottam gyöngy koszorúmat, ha leszek, lészek, menyasszony lészek — Az így felfejkötözött menyasszonynak ölébe sok felaprított kalácsot tesznek, kezébe pedig egy pintes üveg bort adnak, s hujogtatás és zeneszó mellett bevezetik a vendégek közé, a hol a kalácsot az asztalra borítja, a bort is mellé teszi. Ezután az új asszonnyal mindenki tánczol egyet. — Reggelre a násznép zeneszó mellett elmegy a korcsmába pálinkára; (ezt szintén a vőfélyek fizetik). Egy óra múlva visszamennek a lakodalmas házhoz s még mulatnak egy darabig. Ha a menyasszonyt vidékre viszik, korábban megszakad a multság. A menyasszony nagy sirás közt bucsuzik el az otthon maradóktól. A násznép egy része elkiséri az új asszonyt férje hajlékába. Itt terített asztal várja a vendégeket, ismét mulatnak egyet, néha estig is, a mivel aztán végződik a lakodalom.

A temetéseket rendszeren halotti torral ülik meg, a melyre a temetésen jelen volt minden egyén meghívatik. Módosabb háznál 100-ra is felmegy a torozók száma, elfogyasztanak 1—2 akó bort. A férfiak és a nők külön-külön helyen mulatnak, emezek rendszeren a halottas háznál. — Igen rossz szokás. A szobában, a melyből csak az elébb viték ki a halottat, a halott szagot nem oszlatja el az a kis szellőzés. Fertőző betegségben elhalt után a torozókra könnyen elragadhat a kór s így járványnyá változhatik. A halotti tor a legviszásabb és legveszedelmesebb népszokás.

(Vége következik.)

Ráolvasók.

(Második közlemény)

18. Pokolvarrul való.

(Négyszegletesre vagdal 9 kenyér darabot, nevetlen újjával keresztet vet a pokolvarra s mondja:) *Mikô az Úr-Isten ezôn a fô'dôn járt, Tanált jámbor gazdát, Haragos gazdaszszont, Gyékén ponyvát, Sajtalan kását. Ez a nyavaja ennek a lánnak úgy né árthasson a testyin, mint Krisztus Urunk nem marathatott a kü ágyon.*

(Ezután 9 Úrangyalát mond el, de csak az „Ime az Úr szolgáló leánya“-ig, ezt már nem mondja. Ezalatt kenyérrel kerekíti a pokolvert és pedig minden Úrangyala alatt másik darabbal; végre keresztet vet a betegre.) — Majdán. —

19. (Először a nevetlen újjával 3-szor kerekíti a pokolvert, azután mondja:) *Én tégöd mökkerekítelek az Atyának, Fiúnak, Szentlélok istennek nevibe!* (Jobb keze öt újjával megfogja a pokolvert s folytatja:) *Én tégöd mögfoglak az 5 újjammal! Az Atya törjön, a Fíjú roncon, a tejjes Szentháromság elosztasson!* (Nevetlen újjával keresztet vet reá:) *Én tégöd mökkörösztollek az Atyának, Fíjúnak, Szentlélok istennek nevibe', valamint Krisztus Urunkat szent János a Jordán vizibe' mökkörösztolte.* — Szöreg. —

20. Sühről való.

Gyékén ágy, kü párna, Haragos asszony, Engödelmes embör, Sü'. 77-féle sü', Úgy étisztújjatok, Mind ennek elötte vôt! Szentök. szent anygyalok Úgy étisztújjatok: Mind ennek elötte vôt! (Egy lélegzet alatt mondja el s jobbával a beteg ábrázatját simogatja.) — Egyházas-Kér. —

21. (Nevetlen újjával a sühöt „elkörösztolli“ Atya, Fíú, Szentlélok-Isten nevében s mondja:) *Atya éroncon* (keresztet vet) *Fíjú szétboncon* (ismét keresztet vet) *Szentlélok Isten sémmité teremcsön!* (ismét keresztet vet) *77-féle sü', fô'dbű' gyütt, fô'dbe mönynyön!* („Amén“-t nem szabad mondani, 3-szor kell elmondani s utoljára keresztet vet a földre.) — Hosszúhát. —

22. *Sü', Benne sü', 77-féle sü', Atyajisten mulaszszon, Fíjújisten mindön Mindön tetemibe' né hagygyon!* (Jobbjával simogatja a süht.) — Egyházas-Kér. —

23. *Uram Jézus Krisztus, mondom a té szent nevedbe': Tök sü', Mak' sü', Hájog sü', 77-féle kögyetlen sü'! Körösztollek tégödet a Jézus Krisztusnak, Atya isten* (keresztet húz a sühre) *teremcsön! Fíjú*

isten (keresztet húz reá) *gyűlöljön!* *Az egész tetemödbe sü', köszvény mög né marathasson!* *Az ü szent vérivel, halálával, Mőnyneji harangnak hangjával, Szűz Margit aszszony szűzességivel, Kőrősztlő szent János arany gyűrűjével! Ammen!* (Ismét keresztet von reá.) — Szőreg. —

24. *Gancsórul való.*

(Először kancsóval kerekíti meg 3-szor a gancsót, aztán 3 szál tollat vesz elő, mindegyikkel külön-külön 3-szor kerekíti s mindegyik toll kerekítése alatt „Amen“ nélkül 3 Miatyánkot és 3 Üdvözetlet mond el, majd folytatja:) *Az Atya teremcsön!* (keresztet vet a gancsóra) *a Fijú isten gyűlöljön!* (ismét keresztet vet) *a Szentlélek úr isten tiszticscon, hogy sömni tetemödbe' sömni fájdalom né maraggyon mög!* (újra keresztet vet a gancsóra, ezután „csöcsös korsó“-t vesz elő, melynek „réstás“-nak is kell lenni, ennek a fenekéről sarat vesz és azzal kereszt alakjában kenyi a gancsót, mi alatt mondja:) *Az Atyának, Fijúnak, Szentlélek istennek nevibe' műjon el!* (Ezután a kezét a földhöz dörzsöli, „hogy a föld alá sijegygyön a fájdalom.“) — Szőreg. —

25. *Höttetömrül való.*

(A kezemön vót egy' höttetöm, asz'mon'ták, hogy ha tanálok hót csontot, embör csontot, nézzem mög: hogy ál' a földön, úgy köl' létönni ára a hejre. Osz't mikor fő'vöttem, mökkörösztsöttem a höttetemöt, asz'on'tam:) *Az Atyának, Fijúnak, Szentlélek Istennek a nevibe' műjon el!* — Szőreg. —

26. *Árpárul való.*

(A kinek árpa nyöl a szemében, 3 reggel jobb keze nevetlen ujjával keresztet vessen felette s a következőt mondja el 3-szor:) *Atya isten mökteremtötte, Fijú isten möksémmitötte, Szentlélek úr isten mökszentölte. Oszlassa el az Atya isten! Oszlassa el a Fijú isten! Oszlassa el a tejjes Sentháromság isten!* — Majdán. —

27. *Szempájásrul való.*

(Jobb kezének nevetlen ujjával keresztet vet a fájós szemre s mondja:) *Az Atyának nevibe'* (újra keresztet vet) *Fijúnak szerelmibe'* (ismét keresztet vet) *Szent Jánosnak áldása terjegygyön rájá!* *Boldog-ságos szűz Márija teje* (a föld felé viszi a kezét) *Mozs' lé, mosogassa lé eszt a bajokat!* — Szőreg. —

28. *Hájogrul való.*

(Jobb kezével a hályogot símogatja s mintha mosná le, kezét a

föld felé viszi:) *Hiszök egy' Istenbe'; Jézus, Mária, József a té szent nevedbe' kezdöm eszt az imádcscságot a té dücsőségödre és tüstötletödre. Uram, Jézus Krisztus, mikor a fekete fő'dön járt és mönt, fenyüfa ága között sújtván szencségös szömejit; kérdi a Boldokságos szüz Mária az ü szent Fiját: Miért szomorkodván, bänkódván? Vagyon a mi Urunk Jézusnak 3 szál virágja: éyygyet szakajtok vérrül, másikat termésrül, harmadikat hájogrul. Vér és termés, hájog hasadozatosok és szakadozatosok errül az szömekrül. — Szóreg. —*

29. *Mikor elmönt a Jézus a jéruszlómi ker'be, mökcsapta a száraz szöllő ág a szömit; elötandáta a Boldokságos szüz Anyánk: Ó, szerelmes szent Fijam, mi lelta a té szencségös szent szömödet? Mökcsapta a száraz szöllő ág. Ó, szerelmes szent Fijam, tudok én arrul, elmék a jéruszlómi kertbe, szakajtok 3 virágot: a pirossat vérrül, a sárgát termésrül, a fehérét hájogrul. Mikor én eszt a három virágot lészakajtom, a té szencségös szömödrül a hájogot lehasítom. — Egyházas-Kér. —*

30. *Ficzemödésrül való*

(Keresztet vet magára is mög a ficzemödésre is:) *Az Atyának és Fijúnak és Szentlélok istennek nevébe' kezdöm az imádcscságot. Uram, Jézus Krisztus, mikó a fekete fő'd színin jártá' és mönté': Lovad lába mög ficzemödvén, ára möne szent Máté, Szent kezévé simogatá, Szent szájává fúvogatá. Erősim! Csont, bür ojan lögyé', mind mikor a Krisztus Urunk mökteremtött! (Asztán 3-szó rá köl' lehölmi; eszt 3-szó köl, émondani, akkó használ.) — Szóreg. —*

31. (A ficzemödésre teszi a kezét s mondja:) *Elindult a kis Jézus Ó szamarán. Szamár hátán, Kúszikla hígygyán. Mög ficzemödik szamarának lába, oda mén a ficzema-per, ráolvas, Szent szájával fúvogatytya, Szent kezével tapogatytya. Ühön! Csont csonthó', Hús húshó', Vér vérhön, Azután pediglen ojan vig lögyön, mint vót! — Egyházas-Kér —*

32. *Mikor elmönt a Jézus az ü kinynyára, kínhejjire, kúsziklárul kúhegyekre, az Áspiom hígygyára, lova lába mög ficzemödvén, ára mén a Ficze Márton, szöllá, mondá a Krisztus Jézus: Bizony, bizony, bizony — mondá Ficze Márton — lovam lába mög ficzemödvén, olvass rá, lehöjj rá! In hejre, csont h-jre! Éldös Jézusom töd' hejre! — Egyházas-Kér. —*

33. (Fogdosi a hun ki van ficzemödvé a lónak a lába:) *Krisztus Urunk elméne kü hígygyára, kín helére, mögcsuszamodik szamarának*

lába kü sziklába, ára méne szent Ficze Márton, szent kezivé túlökteni (= nyomkodja), szent szájává huhogatytya (= rálehol), mondá: Csont csonthon, Hús húshon, Vér vérhön. Ol víg lögyé, mint ennek előtte vótá! Názáretbeli Jézus, gyógyicsd mög szögén jószágnak a forgóját! Édös anyám, Boldokságos szent szüz, Márijám, gyógyid mög a té szent Fijad érdemijé! Szent Cziczé Márton tödd helére szögén jószágnak a forgóját! — Lőrinczfalva. —

34. Nyilamlásrul való.

(Egy lélegzet alatt mondandó el a jobbját a nyilamlásra téve:)
Oh, édös Jézusom, mikor elindultál Jeruzsálijomba, Lovad lába mög-marulván, Szent keze'del tapogatóván (tapogatja), Tapogazs' mög ezön lánynak fejit, mejjit, hasát, háttát, Mindön termő tagját! — Egyházas-Kér. —

Közli: Kálmány Lajos.

Délvidéki népmondák.

I. A Szentföld elnyerése.

Mikö az Úr Istentül kérték a Szen' földet, émönt a török oszt' monta az Úr Istennek: Ó, Uram Teremtöm, ad' neköm aszt a Szen' földet! Mos' nem adom. Azután émönt a magyar, az is csak úgy kérte: Ó, Uram Teremtöm, ad' neköm aszt a Szen' földet! Annak is asz'on'ta: Mos' nem adom. Osz'tán émönt a német mög a zsidó, mög az oláj, osz'tán asz'on'ta nekik: Gyertök el hónap röggel! Osz't émönt másnap röggel legelsőb' is a török, mon'ta neki: O, Uram Teremtöm, ad' neköm a Szen' földet! Osz'tán az Úr Isten od'atta a töröknek a Szen' földet. Utánna mönt a magyar: Ó, Uram Teremtöm, ad' neköm a Szen' földet! Asz'onygya: Mán té magyar elkéstél, a török nyerte el! Asz'onygya a magyar: A' nad dolog! Asz'onygya az Úr Isten; No, hát a tijéd a nad dolog! Azúta a magyaré a legnagyobb' dolog; úgy is van, nem híjába monygyák, hogy az Úr Isten mon'ta: A tijéd a nad dolog, de úgy is van. Émönt a némöt: Ó, Uram Teremtöm, ad' neköm a Szen' földet! Asz'onygya az Úr Isten: Elnyerte mán a török! a töröké a Szen'föld. Asz'onygya a némöt: A' szép! Asz'onygya az Úr Isten: No, hát tijéd a szép! Azúta a némötnek szép is mindöne: kocsija, lova, tanyája. Azután émönt a zsidó, asz'onygya:

Ó, Uram Teremtőm, ad' neköm a Szen' földet! Asz'on'gya: Ényerte a török aszt, zsidó! Asz'on'ta a zsidó: A' nagy hamisság! No, hát tijéd a nagy hamisság! Azúta a zsidójé a nagy hunczucsáság. Azután émönt az oláj: Ó, Uram Teremtőm, ad' neköm a Szen' földet! Ényerte mán a török, oláj! No hát akkô én mán elkéstem! No hát tijéd az elkésés! Az oláj el is késik mindön hunnan. — Majdán. —

II. A Tejút eredete.

A Nagy-Dönczöl szekér Szent Pétöré vôt. Szent Pétör émönt szalmát lopni oszt' a Csósz rajta érte, nem akarta engenni a szalmát elvinni. Hogy Szent Pétör oszt'tán sebössen hajtotta az ökröket, a szalmát észórta, azúta lácczik az égön az Országútytya. — Szőreg. —

III. Fija rabolta anyja.

(Prózával kiegészített ballada-töredék.)

Vôt egy' aszszony, vôt egy' l'ánya mög egy' gyer'öke; *) a l'ányát Ilonának hitták, a fijasát Albértnak. Mögbillegöszte úket, möggyegyöszte, oszt'tán évitte a török Albértot is, mög Ilonát is, oszt' ott fölnevelöttek. Úk sé üsmerték égymást, hogy úk testvérök, öszszeházasottak. Későbbén Albért égyütt Nagy-Magyarországra, hogy majd ú 's visz valakit. Taná't egy' öreg aszszont, a' mög az édös anynya vôt, de ú nem tutta, hogy az édös anynya az, se' az nem tutta, hogy az ú fija. Mikor az édös anynyát vitte, a ló mellé kötötte, ott sanczolta. Kérte az öreg aszszony, hogy ereszsze el, né kösse a ló mellé, hanem csak úgy vigye el, né sanczoja ojan nagyon! Felelte neki a török:

Úszszad asztat a vért: Ögyed aszt a szénát: Igyad aszt a vizet:
A kit lovam úszik, A kit lovam öszik, A kit lovam iszik!

Mikô haza értek, kérdöszte a felesége: Kit hozott? Asz'on'ta, nem taná't ögyebet, mint egy' öreg aszszont; „hagygyuk mög az életit, maj' jó lösz a gyer'ökök mellé!“ Oszt mögmaratt ott a gyer'ökök mellett. Akkô kesz'te el az öreg aszszony, hogy a török mög a felesége létetköldözött, mikô möglátta a billegöt. . . Az öreg aszszony nagyon elkese-rödött, látta, hogy az ú cselégygye mind a kettő; hogy az ú gyer'öke sanczolta mög, nehezire esött. Azután az öreg aszszony kesz'te a gyer'öknek mondani:

*) Érdekes, hogy a leány van elül; a vogulban is a nő meguevezése rendszeren megelőzi a férfit.

Csíjjá el, bújjá' el,	Kilencz esztendeje:	Elvitte a török
Té szép török gyer'ök!	Török érabolta,	Fijamat: Albértot,
Fijamnak szép fija,	Kilencz esztendőre	Fijamat: Albértot,
Lányomnakmagzatytya,	Magamat rabolt ê;	Lányomat: Ilonát,
Lányomnakmagzatytya,	Kilencz esztendőre	Utánna magamat,
Magam unokája!	Magamat rabolt ê.	Ló mellé kötözött!
Úszszad asztat a vért:	Ögyed aszt a szénát:	Igyad aszt a vizet:
A kit lovam úszik,	A kit lovam öszik,	A kit lovam iszik!

Oda mönt a szögáló, hogy hal'otta a hangot, oda hítta a törököt. Akkor a török hal'gatta; a török észrevötte a nótábû, hogy az ú édös anynya; kesz'te mondani, hogy hogy' monthatytya, hogy az ú unokája? Akkó kesz'te mondani:

Vesse lé az üngöt,
Nézze a billegöt!

Mögnészték a feleségin is, mög ú rajta is, hát egy' vôt. Akkor osz'tán a török mögölelte az édös anynyát, bevitte a szobájába, tartotta mint az édös anynyát. — Deszk. —

Közli: *Kálmány Lajos.*

Társasági ügyek.

I. A miniszter adománya.

A nagyméltóságú vallás és közoktatási m. kir. Miniszter úr a Magyarországi Néprajzi Társaságnak a Röck Szilárd-féle kultur alapból 1891. évi 373. elm. szám alatt 300 forintnyi segélyt engedélyezett.

II. Az ungvármegyei kör első ülése.

A „Magyarországi Néprajzi Társaság“ Ungvármegyei fiókköre f. évi febr 1-én délután 5 óraker a képezde tanácstermében felolvasással összekötött gyűlést tartott, melyen két tag kivételével, kik elmaradásukat igazolták, valamennyien megjelentek. A gyűlés pontban 5 óraker vette kezdetét, a midőn is Tihanyi Domokos elnök — a tagokat üdvözölvén, az összejövetel célját és fontosságát röviden esetelvé — az ülést megnyitja. A mult, vagyis az alakuló gyűlés jegyzőkönyve felolvasatván, változatlanul elfogadtatott. Ezen jkönyv 6. pontja értelmében egy bizottság volt kiküldve azon célból, hogy a központi társasággal érintkezésbe lépjen az iránt, hogy milyen viszony van a központ és a fiókkörök között, továbbá hogy a központ adjon irányt a körök működésére és készítettessenek ezek értelmében alapszabályok a fiókkörök részére. A bizottság elnöke, Drohobeczky Gyula jelenti, hogy ő megbízatásában eljárt,

de a felelet csak febr. 1-én érkezett s így a kérdéses dolgokról felvilágosítást, bő magyarázatot nem nyújthat és kéri a fiókkört, hogy engedje meg, miszerint Herrmann Antaltól mint a Néprajzi Társaság titkárától kapott levelet felolvashassa. A gyűlés egyhangulag beleegyezett ebbe és a levél felolvasását óhajtá. A levél így hangzik:

Mélyen tisztelt igazgató szerkesztő úr!

Köszöntöm a „Magyarországi Néprajzi Társaság“ ungvári fiókkörét febr. 1-én tartandó ülése, mint első szakszerű ténykedése alkalmából! Jelentős esemény ez, nemcsak az ungvári kör, hanem a hazai ethnographia történetére nézve, első alkalom, hogy vidéken lelkes hazafiak egyesülnek azon célra, hogy miveljék a tudományok legbőlcsebbjét, a nosce te ipsum elvét, hogy ismerjék meg a nemzeti és társadalmi lét alapját, a nép lelkét, s ismertessék meg azt országgal-világgal. És nagy fontosságú tény az, hogy éppen ruthénjeink, hazánk e sokat gáncsolt, sokszor félreismert, mostoha körülményei közt is derék és hazafias népe vidékén történt a haladás e nagy első lépése, hogy éppen ott ismerték fel azt, mennyire vitális érdek, az ethnikus lét biztosításának mily fontos feltétele és mily morális kötelesség: tudatosan, rendszeresen foglalkozni azokkal a tényezőkkel, a melyek néppé teszik a népet, azokkal a magasabb történelmi és társadalmi momentumokkal, a melyek a zoologikus fajjelleg felülemelkedve, a népet elválasztják régi atyafiságától és új rokonságokhoz kötik a historiai fejlődés folyamában

Társaságunk által direkt iniciálva máshol is megindultak ugyan társadalmi mozgalmak a néprajz érdekében, de sehol sem léptek még a működés terére. Az ön és rokonelvű és törekvő tisztelt társai bölcs belátásának és spontán buzgalmának köszönheti a hazai ethnographiai tudomány, hogy egy ilyen néprajzilag igen fontos és érdekes helyen egy már régebben szervezett kis kör legelőször testesítette meg az ígét, midőn önök már felolvasásokkal egybekötött ülést tartanak.

Bizton reméljük, hogy az önök szakavatott buzgalma rövid időn érett gyümölcsöket fog teremni nemcsak a tudomány számára, hanem üdvös javára annak a népnek, a melynek tanulmányozásával foglalkoznak. Ki fog tűnni, hogy csak azok lehetnek igazán hivatott és helyes jó irányban vezérlő vezetői a népnek, a kik ismerik az ennek lelkében élő eszményeket, annak lelkületét, természetét és ősi eredeti kulturáját és ezekkel összhangba tudják hozni a modern haladást és civilisatiót.

És az a dicséretes példa, a mit önök e téren adnak, vonzani fog országszerte és hasonló működésre fog ösztönözni. Fel fogják fedezni Magyarországot. És a népeinkről való tudás gyarapításával lassanként érvényesülni fognak a nemzeti életben az ethnikus elvek; hazánk népei megismerik egymás ideális alakját, ezzel lehullanak a válaszfalak, a melyeket nem a különböző népek külön érdekei, hanem inkább a tudatlanság és az ezekből furfangosan élősködő egyéni önérdék tart fenn, és elkövetkezik az a boldog kor, midőn a nemzet csakugyan egy lesz érzületben, egyetértésben.

Előre is lerovom önökkel szemben az elismerés adóját, a miért nemes példájukkal hozzájárultak ez ideális állapot előkészítéséhez.

Legyen szabad egy pár szót ejtenem a dolognak ügykezelési oldalára is. Többször volt már szó arról, hogy a néprajzi társaság középponti vezetősége irányt adjon arra nézve, hogyan szervezkejenek a fiókok és vidéki körök. Mi e tekintetben még nem tehattünk határozó intézkedést. A dolognak még érnie kellett: be kellett várnai, míg a néprajznak sociális uton való mivelésére nézve a vidékén

önállóan kifejlik a belátás és szükségérzet és a míg az ország különböző részeiben ez irányban kifejlett működésből bizonyos tanulságok vonhatók le az általánosabb egyöntetű szervezésre nézve. A legfontosabb teendője az ungvári körnek az volt, hogy tényleg megkezdje működését. A központi társasághoz való viszonya bármikor szabályozható; az első intézkedés mindenestre az, hogy a vidéki kör vagy fiók tagjai lépjenek be az országos egyesületbe, tájékozódjanak annak céljai és eszközei iránt, ismerkedjenek meg (az Ethnographia 1890-iki első évfolyamában nyilatkozó) eddigi működésével és vonják le ezekből a tanulságokat saját speciális viszonyaikra nézve. Keltsék fel vidékek nagy közönségének érdeklődését azzal, hogy a kik önálló belátásból állottak a mozgalom élére, hatásuk és személyes ismerőseik körében minél több híveket szerezzenek az eszmének. Aztán tartsanak minél több ülést, helyi és vidéki érdekű népszerű előadásokkal, ösztönözzenek a gyűjtésre és munkára, kezdjék meg mindjárt a konkrét, szemmel látható, kézzel fogható néprajzi tárgyak gyűjtését, vonják bele a mozgalomba a hatóságokat, tegyék a vidék fontos közügyévé az ethnographia ügyét. S a vidéki lapok szerkesztői támogassák e törekvéseket minden eszközzel, nyissák meg hasábjaitak úgy az ügy érdekében való minden nyilatkozatnak stb., mint a néprajzi dolgozatoknak és hangoztassák ernyedetlenül a dolog fontosságát. A középponti vezetés és a társasági értesítő minden tekintetben a legnagyobb figyelemmel lesz e működéssel szemben és azt minden erejéből támogatni fogja.

Ha ilyen módon valami 20 vidéki kör meg fiók alakulna, (a mi nagyon könnyen elérhető volna,) ha az ügynek országszerte oly buzgó apostolai támadnának, mint Ungvárt, s ha mindenik kör csak 15 új tagot hozna az országos társaságnak, akkor ennek tevékenysége rendkívüli módon fokozódhatnék; folyóiratát havonként mindjárt két ívvel bővíthetné, s e tért egészen a körök ügyeinek és dolgozatainak szánhatná stb.

Hogy ez így legyen, erre nézve tavaszkor nagyszabású akciót kívánunk megindítani. Az ungvári kör addig is mutasson példát az országnak!

Kérem szépen, sziveskedjék az ungvári kör tagjainak őszinte tiszteletemet kifejezni. Önnek maradok igaz tisztelője és őszinte hive Herrmann Antal.

A levél érdekes tartalmánál fogva az ungvári fiókkörre nézve igen becses, azért elhatározottat, hogy Drohobeczky Gyula lapjában közölje, de közlésre méltó azért is, hogy a t. közönségben érdekeltséget keltsen az ethnographia iránt. Herrmann Antal úrnak fáradozásáért a fiókkör jkőnyvi köszönetet mond. Miután a központ a fiókkörök alapszabályait nem készítette el, ezek nélkül pedig törvény szerint nem gyűlésezhetünk, azért elnök ajánlja, hogy újból kerestessék meg a központ az iránt, hogy az alapszabályokat legalább f. év márczius 15-ig készítse el. Elfogadtatott és ennek keresztül vitelére az elnök felkérte. Ezzel szemben Ember János indítványozza, hogy a fiókkör maga készítse el alapszabályait; ezt a fiókkör oly megjegyzéssel fogadta el, hogy ha a központ f. év márczius 15-ig az alapszabályokat le nem küldi, akkor indítványozó készítsen alapszabályokat, melyek a legközelebbi gyűlésen tárgyalva lesznek.

A gyűlés egyik legérdekesebb része Drohobeczky Gyula felolvasása volt. Meggyűjteményéből két népmesét olvasott fel. 1. A világ teremtése. 2. A világ vége. Első a zempléni tótok, másik a beregi ruthének között van elterjedve. A mint a czimből látszik, a mesék vallásos tárgyúak, de azért a humoros részletek, melyek a mese értékét, becsét csak emelik, nem ritkák. A fiókkör a felolvasót meg-

éljenezte és fáradságáért, mivel a meséket magyarra fordította, köszönetet mondott, egyúttal azon óhajának is adott kifejezést, hogy „Kelet“ czimű lapjában közölje. Joanovics János fontos okok miatt felolvasását nem készítette el, miért is a legközelebbi gyűlésen igéri azt megtartani. Végül Krompaszky Ignác indítványozza, hogy minden tag igyekezzék legalább 1–2 tagot a fiókkörnek gyűjteni, mert minél többen leszünk, annál többet tehetünk a cél elérésére. Ezzel a gyűlés véget ért, mely után Drohobeczky Gyula házi gazda egy kis barátságos uzsonnára hívta a tagokat. — Jegyezte Krompaszky.

Az ungvári kör első ülésének jelentőségét méltatta már a titkárnak fent közölt levele. A társaság vidéki köreinek vagy fiókjainak a középponthoz való viszonyát meghatározó szabályzat most már megállapítható lesz. Legelső határozománya mindenestre az, hogy a vidéki körök minden tagja egyúttal tagja az országos társaságnak is. Szerk.

III.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1890. nov. 29-iki választmányi üléséről.

Hunfalvy Pál az ülést megnyitván, az igazoltan távollévő titkár helyett a jegyző terjeszti elé az alábbi folyó ügyeket:

1). A titkár a vál. határozata alapján a társaság nevében folyamodást intézett a nagymélt. vall. és közokt. miniszter úrhoz a társaság anyagi támogatása és a társ. folyóiratának az iskolai könyvtárak számára leendő ajánlása tárgyában. —

2). Választmányunk tagja, Szathmáry György időközben előkelő állást foglalt el a vall. és közokt. miniszteriumban, a minek alkalmából a titkár kéri a választmányt, hogy nevezettnek új állása elfoglalását annál is inkább örömmel vegye tudomásul, mert alapos azon reményünk, hogy társaságunk ügyét új hatáskörében hathatósan fogja támogatni. — Örvedetes tudomásul szolgál.

3). A titkár írásban beterjesztett indítványára a még meg nem alakult olasz szakosztály elnökévé az időközben a fővárosba állandó tartózkodásra fölkerült Dr. Erődi Béla Fer. Józs. nev. int. kormányzót ajánlja a választmánynak.

A vál. a titkár indítványa értelmében határoz.

4) A titkár a társaság figyelmébe ajánlja az „Erdélyrészi Kárpát-egyesület“ felbivását és Dr. Kiss Áron sajtó alatt levő „Magyar gyermekjátékok“ czimű munkájának, valamint Istvánffy Gyula „Palócz mesék a fonóból“ cz. könyvének előfizetési ivét. — Tudomásul szolgál.

5). Strausz Adolf a bolgár szakosztály előadója közli a választmánynyal Dr. Sismanoffnak, a bolgár „Sbornik“ szerkesztőjének hozzá intézett levelét, melyben köszönetet mond Strausznak azon meleg érdeklődésért, melylyel társaságunk a bolgár nemzetnek a néprajz terén kifejtett buzgó munkálkodásáról bolgár szakosztályi előadónk információi alapján tudomást vett.

*

IV.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1890 decz. 20-iki vál. üléséről.

1) A titkár bejelenti a társaságnak Herrmann Antallal a társaság folyóiratának kiadására vonatkozó megállapodásait az ezekkel megbízott szűkebb körű bizottság véleményes jelentése kíséretében. A vál. az ajánlat elfogadását határozza s a hivatalos értesítő, úgymint az idegen nyelvű abrègè szerkesztésével megbizza Herrmann Antalt és Katona Lajost. Elhatározza, hogy önálló dolgozatokért ezentul ívenként 16 forintnyi honoráriumot fizet. Továbbá szerkesztő bizottságot küld ki, a melynek tagjaivá a következőket választja: Dr. Asbóth Oszkár, Dr. Ballagi Aladár, Csopaj László, Dr. Czambel Samu, Dr. Erődi Béla, Dr. Goldziher Ignác, György Aladár, Herman Ottó, Káldy Gyula, Dr. Király Pál, Dr. Kúnos Ignác, Dr. Marie-nescu Atanáz, Dr. Munkácsi Bernát, Dr. Pápay Károly, Dr. Patrubby Lukács, Popovits István, Dr. Réthy László, Roskovics Ignác, Strausz Adolf, Vikár Béla, egyúttal felhatalmazván a szerkesztőséget e bizottság kiegészítésére oly módon, hogy ez iránt esetről-esetre a választmánynak jelentést tegyen.

A titkár indítványára a választmány Bárány Nikolics Fédor úr ő Nagyméltóságának, a ki a felolvasó és a választmányi ülésen jelen volt, köszönetet szavaz a társaság ügyei iránt több ízben tanúsított meleg érdeklődéséért. Egyúttal felkérendőknek tartja az ez által nagyobb számban jelenlévő szerb szakosztályi tagtársakat a társulat ügyeinek meleg felkarolására és hathatós támogatására.

Titkár indítványozza, hogy a néptanítók részéről érdekesebb és becsesebb népköltési gyűjteményeket és egyéb néprajzi közleményeket azok terjedelméhez és értékéhez képest a társasági tagsági díj fejében fogadhasson el. — Elfogadjatik.

A titkár indítványára Lehoczky Tivadart a vál. a ruthén szakosztály előadói közé bevesztja.

Titkár közli a választmánynyal a vallás és közokt. min. leiratát a néprajzi múzeum tárgyában. — Örvedetes tudomásul szolgál s újabb alkalmat nyújt a vál.-nak arra, hogy hálás köszönetet szavazzon társaságunk nevében Gr. Csáky Albin vall. és közokt. min. Ő excellentiájának a néprajz ügye iránt ismételt tanúsított érdeklődéséért.

A múzeum-ügygyel kapcsolatban jelenti a titkár, hogy Kúnos Ignác tagtársunk a társ. gyűjteményének ajándékozta török bábszínházát, a magyarországi keresk. utazók egyesülete pedig felajánlotta a hozzá való felszerelést, a melylyel Kúnos ezen egyesületben tartott előadása alkalmából a török népszínhájakot bemutatta. — Köszönettel tudomásul vétetik. Ezzel kapcsolatban a vál. újból buzdítja a társ. tagjait népr. tárgyak szorgalmas gyűjtésére.

Titkár indítványára a vál. elhatározza ezentul a társ. tagjai számára azok kívánata esetében tagsági oklevél kiállítását, a melynek árát a küldési díjon kívül egy forintban szabja meg.

Végül közli a titkár a vál.-nyal a vall. és közokt. miniszter úr átiratát, a melylyel a társ. folyóiratát a tanintézeteknek beszerezésre ajánlja. (1. I. füzet 52. l.) — Hálás köszönettel vétetik tudomásul

Népköltési hagyományok.

I

A bíróné.

(Molnár Anna-féle balladatöredék.)

Barnapiros kis menyecske
Elbujdosott az erdőbe,
Annak is a sürejibe.
Ára megy a jó katona:
„Gyere velem erre helre,
Keress egyet a fejembe!“
Talált egyet a fejibe.
Elszunyadott az ölibe.
Kihúszta az éles kargyát,
Levágta katona nyakát,
Fölötözött ruhájába,
Beugratott falujába.
A bírónak udvarába.
„Jó nap, jó nap, bíró gazda!“
„Aggyon Isten, jó katona!“ -
„Ad-e szállást, bíró gazda?“
„Nem adhatok, mer nincs nekem
Hitvestársam, feleségem,
Ki vacsorát főzzön nekem!“
„Nem köll nekem vacsorája,
Csak a dunnás meleg ágya.“
Elment bíró a kocsmába.
Kigombolta a lajbiját,
Megerszoptatta az árváját.
„Apám, apám, édes apám,
Ez vót az én édes anyám.
Megösmertem járásárúl.
Vékony karcsu derekárúl,
Az köténye madzagjárúl.“

Ungmegye. Dalajesik tanító úr feljegyzése nyomán

Közli: *Király Pál.*

II

Karácsoni vers.

Jó napot uraim! mind megengedjétek,
Tőlem mint gyermektől semmit se féljétek,
Csak vacsorát nékem bőven készítsétek!

Ha kérdi jó uram, hogy hát én ki vagyok?
Én az óriásnak unokája vagyok,
Melyről biztosító leveleim nagyok.

Az éjjel álomban azt az álmat láttam,
Valakinek kölcsön egy máriást adtam;
De ő azt ígéré, hogy mostan megadja,
Magam reá szántam s most utána jöttem.

Csatószeg tengerén mikor általusztam,
Mert jó lovam nem volt, kit széllel hizlaltam,
Turós puliszkával ritkán hadakoztam;
Kolbász az ostromom, disznóláb fegyverem,
A hol megehültem, a végét haraptam.

Csik-Csatószeg.

Közli: *Kórody János.*

III.

Erdélyi mese-változat.

Aligha van magyar ember, ki az alábbi kis rigmusos mondást, (népköltészetünk e legrövidebb meséjét, melyet a gyermekek talán legelőször tanulnak meg, még midőn alig birnak néhány szót gagyogni) ne ismerné következő alakjában:

Egyszer volt egy ember,
Szakálla volt kender;
Közel volt a tenger,
Behalt az ember.

De ime, egy változata, melyet nem rég egy háromszékmegyei, homollói születésű éltés székely asszonytól hallottam:

Vót eczcer egy ember,
 Vót szakála kender,
 Cserefa csidmája,
 Bikfa harizsnyája,
 Lószőr bokrétája.
 Közel vót a tenger
 S belehótt az ember.

Veress Endre.

Árvamegyei tót népszokások.

Közli Nagy József.

(Bemutattatott az 1890-ik évi november 29-iki felolvasó ülésen.)

Vasárnap, rendszerint a lelkész engedelmével, gyakran táncmulatságot rendeznek. Majdnem minden községben van néhány parasztember, ki egyéb ügyessége és mestersége mellett a zenéléshez is ért. (Czigány zenész itten nincsen!) Többnyire csárdást, keringőt és polkát tánczolnak, de az ugynevezett „hajdukít“ és „krakoviánkát“ is (lengyel tánczok) főleg a galicziai határon, hol gyakori alkalmuk van a lengyelekkel összejönni. Míg a lányok télen is mezitláb lejtik a tánczot, addig a férfiak közönséges, vagy fél czipő alaku bocskorban, mely nagy patkóval van megvasalva és óriási szegekkel kiverve, miért is táncz közben roppant zajt csinál. Sokan azonban felöltik ünnepi, kék posztóból készült finom ruhájukat, a melyhez pedig szépen kifényesített kordován bőrcsizma jár. A legények ingujjban tánczolnak, a melynek kezelőjére kirívó színű, pamutból kötött (sárga, kék, piros keverve) ujjatlan keztyü (Pulswärmer) van felhuzva, a mely inkább diszül, mint melegítésül szolgál náluk, mert a táncznál nyáron is viselik, hétköznap pedig télen sem szokták hordani.

A költségek fedezéséhez a leányok mindegyike hozzájárul néhány krajczárral, a férfiak a pálinkáról tartoznak gondoskodni. De azért azután minden leány tánczol. Ha kevesebbek a legények, egy legény 2—3 leánynyal is tánczol egyszerre.

Némely helyen divatban van, hogy a leány egy évre lekötelez, illetve megvesz egy legényt tánczosának. A leány szép bokrétát vesz a neki tetsző legénynek, és más apróságokkal pl. pálinkával is kedveskedik. Ezért a legény e leánynak állandó lovagja, vele folyton, vagy

legalább sokat tanczol és mulattatásáról gondoskodik. Megtörténik az is, hogy a legény a leánynak férje is lesz, de különben a kötelezettség csak egy évre szól.

Ezen többnyire rögtönzött táncmulatságokon kívül van több más, minden évben meghatározott időben megtartott mulatság is, ilyen a „hostina“ (vendégség), melyet őszszel a bevégzett munka (mindenszentek) után, szoktak ünnepelni, és mely vasárnaptól három napig tart. A különböző községekben nem egy és ugyanazon héten ünnepelik; egyik helyen Márton, másik helyen Katalin stb. napja irányadó. Az első nap kiváló ünnepnap és mintegy „bucsu“ jellegével bír, a midőn hálaadó isteni tiszteleteket tartanak az istentől nyert terményért. Ezen napokon vigszágban uszik a község. A korcsmában a fiatalság zene mellett tanczol, míg az öregebbek inkább otthon mulatnak. Mint-hogy erre az időre már az ország különböző részében munkában voltak is haza érkeznek, és az itthoniaknak is inkább van egy-két garasuk, a mulatság meglehetősen zajos. A korcsmai táncz költségét közösen viselik.

A hosszú téli estéken az idősebb férfiak a korcsma helyiségben szoktak összegyűlni. A nők fonó házakba járnak. Némely helyen asszonyok és lányok vegyesen vannak, másutt külön. A legények e fonó házakat sorba látogatják, a harmónikás ritkán hiányzik.

Karácsony estéjén kisebb-nagyobb lánykák mennek házról-házra, és egy-két dalt elénekelnek, a miért kalácsot, diót, szilvát vagy 1—2 krajczárt kapnak.

Van karácsonyi pásztorjáték is. 4—6 serdülő legényből álló társaság szokott a karácsonyt megelőző estéken járni, és párbeszédés alakban beszélnek el a betlehemi történetet. Szoktak azután még vizkereszt előtt is járni, a midőn ugyanis a három királynak Bethlehembe való utazását adják elő.

Új év után „három király“ ünnep előtt a község lelkésze és kántora minden házat meglátogat, hogy áldást kérjen a község minden lakójára, és a szerencsétlenséget elhárítsa. A kántor minden ház szobája ajtaja fölé egy vonással G. M. B. betűket ír föl (Gáspár, Melicher, Baltazár) Ezért a lelkész és kántor minden egyes lakótól bizonyos mennyiségű gabonát vagy pénzt szokott kapni, a melyet a „kostolnik“ (templomszolga) egy-két más emberrel zsákokba gyűjt össze, ezek két ministráns csengetyüs fiu kíséretében mindenütt megelőzik a lelkészt. E szertartást, mely csak néhány fölvidéki megye katolikus hiveinél honos, „koladának“ (helyesen „koleda“) nevezik. A ko-

lada járandósága a kántornak, ki rendszerint tanító is, fizetésébe be van számítva. Ezen szertartás után áll be a farsang, s ekkor tartják itt is az eljegyzéseket és lakodalmakat.

A farsangon szokott megtartatni az ugynevezett „merica.“ A lelkésznek és kántortanítónak a községtől bizonyos mennyiségű gabona jár. Ezt a farsang egyik napján a község előljárói szedik össze az egyes lakosoktól, kik rendesen valamivel többet mérnek, mint a mennyire kötelesek. Miután a lelkésznek és kántortanítónak kimérték a nekik járó részt, a többit a beszedők némely helyen eladják, és a pénzen magukat jól kimulatják.

A farsang három utolsó napja „ostatki“ ismét olyan zajos, mint a hostina, minthogy az egész böjt alatt mindennemű mulatságtól tartózkodnak. Ennek költségeit húshagyó kedden zenével házról-házra járva szedik össze. Az adományok természetben u. m. krumpliban, gabonában stb. történnek, a melyet pénzzé tesznek.

A böjti napok fekete hét vasárnapján (smrtna nedela = halál vasárnapja) mintegy három meter hosszú pozsnán szalmából összekötnek valami ember alakot, a melyet női ruhákba cifrán felöltöztetnek, és a mennyi szalag a községben csak kapható, mind reá aggatják. Ez a Marmarienna, a melyet délelőtti isteni tisztelet után serdülő lánykák magasra emelve házról-házra hordanak. Minden háznál megállanak, a bábót a Marmarienna dal eléneklése közben jól megforgatják, hogy a sok szalag és ruha libeg-lobog rajta. Némely helyen serdülő fiúk a községben divatozó ruházatból férfi Marmariennát is csinálnak, és a lányokkal szövetkezve együtt járnak be a község minden házáat. Ezután a Marmariennát elviszik a folyóhoz vagy patakhoz, ottan megfosztják minden ruházatától, letépik a pozsnáról, és ott, hol a víz legsebesebben folyik, a vízbe dobják. Az ünnepélyes „vizbefulasztás“ után a leánykák még egyszer megjelennek minden háznál, a hol előbb énekeltek, ismét elénekelnek egy dalt; 1—2 krajezárt, vagy egy-egy tojást kapnak. A tojást szintén pénzzé teszik, és ezen koszorukat vesznek, a melyekkel a kápolnák szentjeit diszitik föl.

Némely nagyobb helyen, mint pl. Turdossinban is a Marmariennával nem mennek házról-házra, hanem az isteni tisztelet alatt a templomban végig viszik és onnan egyenesen a folyóhoz mennek vele. Ezen szokás valószínűleg a télnek ünnepélyes eltemetését illetve elüzését jelenti.

Nagypénteken némely helyen korán fölkelnek és a közeleső folyó vagy patak vizében megmosdanak, sőt megfürdenek. Valamint a Marmariennának, úgy ennek sem tudják a jelentményét; de azt gondolják,

hogy ki ezen mosdásnak vagy fürdésnek alá veti magát, az azon évben minden fekélytől és testi nyavalyától ment lesz.

Nagyszombaton midőn a harangok hangja Romából visszajön, mindenki ismét rohanva siet a patak-, folyó-, vagy kuthoz, hogy megmosdjék. Ez valószínűleg azért van, hogy az arc szép, üde, szeplőtlen maradjon.

A piros tojások nincsenek szokásban és csak ritkán lehet egy-egy festett (de nem piros) tojást látni.

A tavasz beálltával kiki a mezőre siet. Első alkalomkor szokás, hogy az asszony este vízzel telt edénnyel várja a szántásból haza térő férjét, a kit vízzel lelocsol. Ezzel mintegy áldást kérnek a férj megkezdett munkájára. A leányok a legényeket szokták várni nagy putton vízzel és alkalmas pillanatban észrevétlenül végig öntik a legényt. A legény ezt nem is felejtí el, és jön nemsokára a visszafizetés ideje. A husvét hétfői locsolás t. i. itt is el van terjedve, csak hogy nem annyira locsolás, hanem inkább fürösztés, mint neve „kupa” is mutatja. Husvét-hétfőn a legények házról-házra járnak és a lányokat sorba öntözik. Két markos legény a kuthoz czipeli a leányt, letépi fejről a kendőt és egy harmadik egy putton vízzel végig önti a leányt két-háromszor is; a legények a leányt néha a patakhoz vezetik, és ott a szó legszorosabb értelmében megfürösztik. Ez néha veszélylyel jár és alig mulik el év, hogy itt-ott kisebb-nagyobb sérülés elő ne fordulna, miért is egy alkalommal már hatóságilag is be volt tiltva. Bár ezen reggeli zuhany nem kellemes, a lány mégis megvárja a legényektől ezt a figyelmességet és boldogtalannak érzi magát, ha mellőzik. Minél több csoport legény öntözte meg, annál biztosabb abban, hogy a legények kedveltje. A legények, kik reggel öntöztek, később ünnepi ruhában ismét megjelennek mindazon házakban, hol öntözni voltak, a hol pálinkát és kalácsot vagy lepényt és azon felül még 10—20, sőt 40 kr készpénzt is kapnak. Ezen a pénzen husvét után való valamelyik vasárnap ismét táncmulatságot rendeznek, a hol minden leánynak joga van megjeleni, a ki az öntözésért megfizetett. Május elsején a legények reggel korán, vagy mindjárt éjjél után előtte való este elkészített, szép fiatal 1—1½ meter magas fenyőfácskával szokták meglepni a lányokat. E fák kergét kigyó alakban kiczifrázzák szépen, végét meghegyezik, a koronáját pedig sok színű papir szalagokkal fődíszítik. E fácskákat rendszeren lopva csendesen helyezik rendeltetési helyükre: a háztetőkre, ereszek alá, kertekbe, vagy más feltűnő helyre. Némely helyen pedig zeneszóval történik az elhelyezés. A leánynak

persze ezt nem illik észrevenni, és reggel is szégyenli magát kimenni, hogy meggyőződjk, vajon nem feledkeztek-e meg róla. Némelyek azonban az udvaron munkát keresve egy-egy lopott pillantással keresik a fát; ha meglátják, úgy tesznek, mintha nem látnák, s az öröm hangos kitörését addig magukba fojtják, míg valaki más nem hozza tudomásukra az örvendetes hirt; akkor azután egész nap boldogok. Azok pedig, kik nem kaptak, nagyon szégyenlik a mellőzést. A májusi fácska hetekig ott diszeleg, a feltüzéséért járó „tiszteletdíjat“ (10—20—40 kr) a következő vasárnap délutánján szedik össze a legények, a midőn ismét megvendégelik őket. A következő második vagy harmadik vasárnap délutánján az összegyűjtött pénzen ismét vig mulatságot tartanak.

Az aratás bevégezésekor annak, kinek sok földje van és az aratáshoz másokat is napszamba fogad, itten is szokás a gabonából koszorut fenni, a melyet éneklés közt hoznak haza és a koszoruvivőt vízzel megöntözik.

A gazda szekéren addig el nem hagyja az udvarát, míg a felesége a kocsit szentelt vízzel meg nem öntözi. Ő maga pedig az ökrök vagy lovak előtt ostora nyelével egy keresztet csinál.

Magyarországi Ethnographusok.

II.

Dr. Marienescu Marián Athandz. Született Lippán, 1830. márczius 20-án. A gymnasiumot Aradon, Temesvárt és Budapesten végezte. 1856-ban a bírói-, 1857-ben a közigazgatási vizsgálatot letette s 1861-ben jogtudori, 1862-ben köz- és váltó ügyvédi oklevelet nyert. A karánsebesi egyházmegyei zsinaton és a nagy-szebeni érseki congressuson 1870-ban mint főjegyző működött. 1861-ben Krassó megyében Lugoson aljegyzőnek-, 1862-ban I-ső aljegyzőnek és azután megyei tszéki ülnöknek neveztetett ki. 1868-ban az oravicabányai megyei törvényszékhez tétetett át, 1871-ben kir. tszéki bíró lett, 1876-ban Temesvárra helyeztetett át. 1880-ban a budapesti kir. ítélő táblánál pótbíró lett, 1885-ben rendes bíró. A decentralisatio alkalmából 1891-ben a nagyváradi kir. táblához helyeztetett át. Marienescu a néprajzi társaság rumén szakosztályának elnöke és a választmányának egyik legbuzgóbb tagja, ki értékes dolgozatokkal gazdagította felolvasó üléseinket és folyóiratunkat, tanulságos példát adva arra, hogyan lehet a rumén nép ethnikus érdekeit megegyeztetni a magyar kultúra érdekeivel. M. távozása társaságunkra nézve nagy veszteség, a melyet reményünk szerint azzal fog pótolni, hogy új működési helyén is hathatósan és helyes szellemben fogja képviselni a hazai ethnographia ügyét

Irodalmi működése. A rumén irodalom több terén kifejtett működéséért a bukaresti rumén akadémia 1877-ben levelező, 1881-ik évben rendes tagjának választotta meg. Az akademiának megbízásából Maior Péter Budán lakott történetiről monographiát irt. (Annalele Academiei 1883. 182 lap.) A rumén akadémia adta ki

„Cultulu păganu si crestinu (a pogány és a keresztény kultusz) című könyvét is. Marienescu már 1858-ban felszólítást intézett a rumén újságokban a tanítókhoz és papokhoz népköltési és néprajzi anyag gyűjtése érdekében. Saguna balázsfalvi érsek (1859. dec. 6-kán 1010. sz. a.) és Popasu karánsebesi püspök a gyűjtést körrendeletekben hagyták meg s Metián Gavril zernesti esperest, jelenleg aradi püspök, személyesen járt közben. Az első mutatóványokat a Brassóban létezett „Foa pentru minte, inima si literatură“ folyóiratban közölte, azután 1859-ben Balade populare és Colinde (Karácsonyi népekek) czim alatt Budapesten két kötetet, 1867-ben Balade populare (mythologiai és történeti tárgyuak) czim alatt Bécsben egy kötetet adott ki Ez év folyamán pedig M. gyűjteményéből a Herrmann A. szerkesztette „Südost“-ban meg fog jelenni rumén népballadákából összeállított nép-eposz „Novák“ czimmel. Marienescu sok népköltési anyagot és népszokást közölt a „Familia“ (család) című nagyváradi lapban és pedig: Imperatul ũ Salabeg 1865. 83. l. — Intŕocreaa urmei. (A nyom fordítása) és Deslegatul ũ (A feloldás) varázatok 1867. e. 69. és 265. lap. Cinstele. (Az áldozatok) 105. lap. Magyarul ugyanezen tárgyról „Ethnographia, II. kötet. 1. és 2. füzet. — Mercea Giuca híres népdaloknak életrajza és arcképe 1866. 481. Ettől részint személyesen, részint unokája útján, igen sok népballadát gyűjtött. — Schiŕte istorice despre poesia populara si cantureŕi la Magiari, Germani si Francesi. (Történeti vázlatok a népköltészettről és népekekesekről a magyarok, germánok és francziáknál 1867. 415. 428. 440. lap. Paza ŕi buba (az ŕr és a seb) varázsnéke 370. l. Cinstele ŕi Venturile. (Az áldozatok és a szelek) varázsdal és szokás 406. l. — Cantimir történeti népballada 1870. 268. Cântecu de nuntă (Lakadalmi ének) 619. Vrăj, farmece, des cantice. (Varázatok, igézések, eligézések, tanulmány) 553. lap. Gruja lui Novac ŕi fáta de Latin (Gruja Novák és a latin leány 1871. 326. lap. Serbatorile Florilor. (A virágok ünnepei, tanulmány a gyűjtött anyagból) 116. — Codrénul ũ florilor ŕi calul ũ lui. (A virágok erdése és ennek a lova,) népballada 1872. 339. lap. — Baba Dochia (Dokia a vén asszony) 366. és 378. lap. Magyarul ugyanezen tárgyról: „Ethnographia,“ I kötet, 3. füzet. — Németül: „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ I. 1. füzet. — Jicman craiu. (Zsigmond király) népballada és történeti jegyzetek. 1873. 298. lap. — De insemnata tea datinelor poporale. (A népszokások jelentőségéről) 213. lap. — Elele (népmythologiai istennők) 97. l. — Alesul. (A juhászok ünnepe és a kapcsolatos szokások) 249. l. — Importanŕa baladelor, povestilor si datinelor. (A balladák, mesék és szokások fontossága) 1874. 85. l. — Jován Jorgován ŕi ŕerpele. (Jován Jorgován és a kigyó,) népballada, magyarázatokkal 212. lap. — Jován Jorgován braŕ de busdugă. (Jován Jorgován, a buzogány karú, népballada.) 424. l. — Pizereii. (Karácsony előtti népszokás) 446. lap. — ŕedătoarea. (A fonoda) 612. lap. — Datine dela nuntă (lakadalmi szokások) 1885. 27. lap. — Baschii. (Baszkok, ethnographiai tanulmány.) 1887. 450. stb. lap. — Több érdekes népballada az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ folyóirat I. kötete 1—3. füzetében, Herrmann A. német fordításával. — Vagy 200 drb rumén népmesét is gyűjtött, ezekből 12-t az „Albina“ 1870—1874-ik évi tárczáiban közölt mythologiai magyarázatokkal; továbbá a „Familia“ lap 1871. évi 399; 1872. 116. lap és „Foiŕoara“ lap 1876. 19. 29. — Ezekon kívül Marienescunál rendkívül gazdag néprajzi anyag feldolgozva várja a kiadást, nevezetesen több kötetnyi rumén népköltési gyűjtemény.

III. Dr. Versényi György, szül. 1852. febr. 2-án Szucsákban, Kolozs megyében. Tanulmányait a nagy-enyedi és kolozsvári ev. ref. collegiumban végezte, a bölcséleti tanfolyamot a budapesti egyetemen; aztán a lőcei gymnasiumnál volt egy évig helyettes tanár; 1876/7-től fogva pedig a körmőczbányai állami főreáliskolán a magyar irodalom és bölcsészet rendes tanára. Több kötet költeményt, tanulmányt és iskolai könyvet írt; egyéb művei főként ethnographiaiak. Nagy szorgalommal gyűjti és dolgozza fel a népköltési adatokat. — *Ethnographiai dolgozatai*: A bányavidéki néphagyományok gyűjtéséről *Beszédek*. Losoncz, 1880. — Pilátus-*verés*. Magyarország és a Nagyvilág. 1881. 10. sz. — *Babonás napok az észteknél*. Szegedi Napló. 1881. 264—67. sz. — *Úrvacsorai babonák az észteknél*. Protestáns egyházi és isk. lap. 1881. 51. sz. — *Karácsony- és Sylvester-esti babonák*. Pesti Hirlap. 1881. 354—5. — *Csillagregék Ovidiusnál*. Magy. és a Nagyv. 1882. 3. sz. — *Babonás szokások az észte keresztelőkön*. Losoncz és vidéke. 1882. 9. sz. — *Nagyheti babonák*. Pesti Hirlap. 1882. 97—98. sz. — *Szent-György napi babonák*. Magy. és a Nagyv. 1882. 19. sz. — *Az észte népdalokról*. Egyet. phil. közl. 1882. VII. — *A fecske népünknel*. Magy. és a Nagyv. 1882. 38. — *Lakodalmi babonás szokások*. U. o. 1882. 41. sz. — *A tót falu karácsonya*. Fővárosi Lapok. 1882. 298. sz. — *Húshagyókedd a felvidéken*. U. o. 1883. 30. sz. — *Felvidéki néphagyományok*. Selmeczbányai Híradó. 1883. 7—12. sz. — *Szent-Iván est a felvidéken*. Főv. Lapok. 1883. 146. — *A szerelmi hűség biztosítása*, U. o. 1883. 243. — *A keresztésőr*. U. o. 1885. 176. sz. — *Ujabb költemények*. Budapest, 1890. (Több érdekes felvidéki bányászmonda feldolgozása.) *A bányáerről Ethnographia*, 1890. VII. füzet, 335—345. lap — *Ethnographia és az ethnographiai társaság*. Felvidéki Híradó, 1891. 6. 7. sz. — *Tót gyermekversek, és: Regés szirttek*. (Meg fog jelenni az „Ethnographia“ 1891. évfolyamában.)

Hazai irodalom.

Gyarmathy Zsigánének „A királykisasszony varrattosa“ czímmel a kolozsvári háziipar-egylet ünnepélyén tartott felolvasása két más dolgozattal együtt megjelent Kolozsvártn; ára 50 kr.

Garda Samu. Horváth Ádám életrajza. Nagyenyed, 1890. 173. l 1-20 kr. — Szorgalmas dolgozat, a mely azonban Horváth Ádám működésének azon nagyjelentőségű irányát, mely a néprajzot érdekli, csak itt-ott érinti (93. 115. 118. 122—123. 128 és 169—172 l.). Ezekről a dolgokról szerzőnek, mint műve végén megjegyzi, más alkalommal van szándéka szólni. — Igazán nagy mulasztás azoktól, a kiket illet, hogy még nem bírjuk a Horváth A. Ötödfélszáz éneke, a magyar népdal és dallama történetére nézve a legfontosabb régibb munka teljes kiadását. E nagy hiányon különösen a zenei részt illetőleg, Sztankó Béla budai zenetanár volna hivatva segíteni, a ki már régebben szakavatottan foglalkozik ez irányban Horváth Ádámmal.

Iskolai értesítőkből 1889—90-ben közölt néprajzi érdekű értekezések. B. Balogh Szilárd, A rómaiak kegyes házi istenei (Debreczeni kath. algymn.) — Bârseanu A, Cinci-deci de colinde (Brassói rumén felsőbb isk.) — Bloch Mózes, A mozaikotalmudikus örökösödési jog (Bpesti orsz. rabbi képző int.) — Király Pál, Micia-Veczel

(Dévai réalisk.) — Kovács Antal, A magyar nép érzelme- és kedély világa dalaiban (Kecskeméti főgymn.) — Nikolics Ign., Az amphitheatrum (Bpesti II. ker. főgymn.) — Románecz Mihály, A Szibinyáni-románckör a szerb népköltészetben, (Páncsovai főgymn.) — Szabó Szilveszter, A rabszolgaság az ó-korban. (Esztergomi főgymn.) — Telmányi Emil, Vonások a görög eposzok külső kulturájának megértéséhez (Aradi főgymn.) — Thúry József, Ősköltészetünk, (Halasi helv. főgymn.) — Viciu A., Din vocalismulu limbei române, (Balázsfalvi főgymn.) — Vojtás Mátyás, A lengyel nép ősmondái. (Selmeczbányai kath. főgymn.) — Felkérjük a programm-értekezések szerzőit, illetve az intézetek igazgatóságait, sziveskedjenek a néprajzi tárgyú értekezéseket stb. tartalmazó értesítőket (régbbieket is) szakszerű ismertetés végett szerkesztőségünknek megküldeni.

Szepesi német tájszólásban ir verseket Klein Samu dobsinai tanító tagtársunk, többnyire érdekes helyi mondákat dolgozván fel ügyesen és népiesen. A késmárki „Karpáthenpost“ sok érdekes ilyen dolgot közöl; egy része repülő iveken külön is megjelenik. Közelebbről Klein (S. Kl.) verseinek ilyen külön nyomatai közül szives volt hármat megküldeni. Egy rablómondát: *Von Samel*, és két bányászmondát: *Der Uerolta* (Uralte, valamely bánya első birtokosa) és: *Die Venédiger* (Ídegen bányászok, állítólag velencei bűbájosak. V. ö. H. Schurz munkáját: *Der Seifenbergbau im Erzgebirge und die Walensagen*, Stuttgart, 1890.) — Lindner Ernő tagtársunknak, a nagytehetségű szepesi dialekt költőnek, nagyszabású gyűjteményei vannak a szepesi németek népköltéséből, és nagyfontosságú tanulmányai a szepesi német nyelvjárásokról. Vajha mielőbb megjelenhetnék e munka, e mely elsőrangú helyet foglaland el a német dialektológiában. — Rendkívül kívánatos volna, hogy hazai tájszólásaink ismeretlen rejtek ősvényeinek rendszeres kutatására térnének néha nyelvészeink a helyett, hogy mindig csak az általános philologia szürke poros országújtját tapossák. H. A.

A tótok otthonáról Árvamegyében czimmel Nagy József tagtársunk tudosini tanító 15 ivnyi néprajzi monographiát ad ki, a melyből szemelvényeket Dr. Czambel S. mutatott be társaságunk m. évi november havi ülésén. A munka ára 1 frt 20 kr., a néprajzi társaság tagjai számára 1 frt. Az előfizetések a szerzőhöz küldendők, a ki dicséretes áldozatkészséggel a maga költségén adja ki e munkát, a melyet mint hazánk népeinek elhanyagolt ismertetéséhez való adalékot melegen üdvözlünk és tagtársaink pártolásába ajánlunk.

A hazai rumén ügyben nagyérdemű memorandumot adott ki a *Revue d' Orient et de Hongrie* szerkesztősége, a melyet az érdeklődőknek díjtalanul megküld.

Votják szótár. Irta: **Dr. Munkácsi Bernát.** I. füzet. 1—10 iv (1'50 kr.) Budapest, M. T. Akadémia, 1890. — Társaságunk finn-ugor szakosztályának előadója, a szibériai ugor népek nagyérdemű kutatója, midőn a votják nyelv szókincsét a nép szája után való saját feljegyzései alapján nagy tudománnyal összeállította és magyar, német és orosz értelmezésekkel ellátva közre bocsátja, nem csak a finn-ugor nyelveket gazdagítja alapvető munkával, hanem a néprajzi tudománynak is igen nagy szolgálatot tesz, felette érdekes és fontos ethnographiai magyarázatokat fűzván a votják népelet sajátságait kifejező szók és szólismódok értelmezéséhez.

Külföldi irodalom.

Ursprung und Einwanderung der Serben und Bulgaren, und die ersten Anfänge ihres staatlichen und socialen Lebens. Vortrag gehalten im Wissenschaftlichen Club in Wien am 20. November 1890. von Theodor Ritter von Stéfanovič Vilovsky. Wien, Holzhausen. 1890. 15 kéthasábos lap. — Tagtársunk e csinos kis dolgozata érdekesen mutatja be a tárgyra vonatkozó főbb kutatások eredményeit. Igen kívánatos volna, hogy a hazai népek ethnológiájára vonatkozó ilyes dolgozatok nyujtathatók a magyar nagy közönségnek.

David Mac Ritchie, *The testimony of tradition*, London, 1890. Az angol cigány közlöny érdemes szerkesztőjének e díszes kiállítású becses munkája, (a mely nagyobb részt mejelent már az *Archaeological Review* 1889—1890. évfolyamában,) közelebről érdekelhetné a mi finnistáinkat, mert azt törekszik kimutatni, hogy északnyugoti Europa nagy részének autochton lakossága finn volt, nevezetesen pedig Ir- és Skótország Pict-jei, sőt Amerika lakói is. Behatóan tárgyalja a sajtóságos feni-építkezést; kimutatja, hogy a vízi emberről való mondák valószínűleg kajak-csolnakban evező finnekre vezethetők vissza. A könyv megérdemelné a behatóbb ismertetést. — Ugyane szerzőnek érdekes czikke: *Notes on a finnish boat preserved in Edinburgh*; a *Proceedings of the society of antiquaries of Scotland* XXIV. kötetében (353—369. 1.)

Új-görög néprajzi munkák az utolsó évekből: Lampridis, epirusi tanulmányok, Athén, 1887—88. és Oekonopulos, Leros szigetének leírása, Athén, 1888. föld- és néprajzi s népköltési tartalommal, Lelékos M., Epidorpión, Athén, 1888. népdalok és közmondások. (I. Tély Iván, Újabb hellén munkák. Akad. értek. 1890.)

Német néprajzi társaság alakult Berlinben m. év november havában. Elnöke dr. Weinhold K. tanár, (Berlin, Hohenzollernstrasse 10.) jegyző dr. Jahn Ulrik (Berlin, N.-W.-Perlebergerstr. 32.) Folyóiratát „*Zeitschrift des Vereins für Volkskunde*“ negyedéves füzetekben az elnök adja ki Asher et Comp.-nál (Berlin Unter d. Linden 13).

The American Review of Anthropology czimmel Edward C. Mann, President N. Y. Academy of Anthropology, (128. Park Place, Brooklin, London) új havi folyóiratot szándékozik kiadni az összes embertani disciplinák számára (*Anthropologia, Ethnologia, Ethnographia, Praehistoria, Culturhistoria* stb.)

Charles Godfrey Leland, *Gypsy sorcery and fortune-telling. Illustrated by numerous incantations, specimens of medical magic, anecdotes and tales.* London. T. Fisher Unwin. 1881. 271. lap nagy 4°. 150 példányban mejelent diszkiadás, meritett papíron, gazdagon illusztrálva a szerző által. (Az eredeti motívumok jó része, Leland sajátkezű rajzai, a cigány ráolvasásoknak (Leland kezétől való szövegeivel a sorok írójának birtokában vannak.) Leland, a cigány tudós társaság nagynevű elnöke, hazánk őszinte barátja, társaságunk tagja és a párisi folklore-congressuson képviselője, a folklore legérdekesebb tárgyáról, a cigányok mindenféle boszorkány-mesterségéről értekezik e remek kiállítású pompás könyvben, ép oly tudományosan, mint élvezetesen. A tárgyalás alapjául szolgáló anyag jó része, nevezetesen a cigány ráolvasások, Magyarországból való és először Herrmann folyóiratában: „*Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*“ volt közölve. Alkalom adtán még visszatérünk e díszes műre.

Hazai folyóiratok. *)

Akadémiai Értesítő. 1891. I. Leletek a lengyeli őskori telepről (Wosinsky Mór). — Tizenöt nap a Dunán (Rudolf trónörökös). — A magyar nyelvjárások osztályozása és jellemzése (Dr. Balassa József.) — II. A rómaiak daciai aranybányászatának ethnographiai viszonyai és administrationalis szervezete (Téglás Gábor). — Válasz az „Árpád honfoglalása“ tárgyában a M. Tud. Akadémiához intézett kérdésekre. (Munkácsy Mihálynak az új Országház számára festendő képe).

Arménia. 1891. II. füzet. Fáráo Simon, Örmény népirodalmi termékek. — A néprajzi társaságról. — Ünnepi kántálás. — Népnyelvi adalékok: A dáláuzi-ének (az Ethnographia I. évi IV. füzete után.)

Bácska. 1891. 8. sz. Dr. Wislocki Henrik. Elolvad a hó majd, Bácsmegyei német népdal. U. az.: József főherczeg cigánya.

Család és Iskola. (Kolozsvár) 1891. 3. sz. Soos László, A babona. (Paedagogiai esetek)

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. II. Mócs Szaniszló Gyula, Kézirati pálos iskoladrámák. (Bő kivonat a mult század második felében iratott első magyar népies bohózatból és népies nyelven irt más két színműből, vers- és dallam-mutatványokkal.)

Egyetértés. 1891. 30 sz. Herrmann Antal, József főherczeg cigánya.

Élet. Ez előkelő új folyóirathól megjelent az első füzet, diszes kiállításban, 6 ivnyi gazdag tartalommal. Néprajzi érdekű cikkei: Dr. Kúnos Ignác, Az ember teremtése (Török legenda); Herrmann Antal, Az ethnikum a kulturában. E becses havi szemle ára egy évre 6 frt. Szerkesztője: Dr. Katona Lajos, Budapest, Vár, Országház-utca 19. sz.

Felvidéki Hiradó. Turócz-Szt.-Márton 1891. Dr. Versényi György, Ethnographia és ethnographiai társaság, 6. 7. szám.

Kalotaszeg. 1891. Dr. Balassa J., Meddig terjed a Kalotaszeg? 3. sz. — Herrmann Antal, Kalotaszegi cigány népdalok, (34.) 3. sz. — A kalotaszegi varrottas-album, 3. sz. — Czuczsa János, Meddig terjed Kalotaszeg? 4. sz. — Czuczsa J. Kalotaszegi népszokások, 5. sz. — I. Legény bíróság, II. Bejáró legények, 6. sz. — Benedek Elek és Sebesi Jób, Gyalui mondák, 5. sz. — József főherczeg, mint a varrottas terjesztője, 5. sz. — Móricz Iduska, Vistai népdalok (16--19), 6. sz.

Kelet. 1891. 6. sz. Az Ethnographiához (Herrmann Antal levele

*) Kérjük lapjaink és folyóirataink szerkesztőit és azon szerzőket, a kik az időszaki sajtóban néprajzi érdekű dolgozatokat irnak, szíveskedjenek az illető számokat hozzánk beküldeni, hogy bibliographiánkba felvehessük. A szerkesztőség.

az ungvármegyei körhöz). — Ethnographiai gyűlés. (Jelentés a körnek február 1-én tartott felolvasással összekötött üléséről.)

Kolozsvár. 1891. 28. sz. Theuriet Andre: A cigány zene, ford. Kabosné Kinizsi Zsuzsika. — Téglás István, Szomszédsági multságok a szászoknál, 33. sz. — Miért pusztulnak a szászok, 22. sz. —

Magyar Nyelvőr. 1891. 1. füzet. Kulcsár Endre, A magyar nyelv képes beszéde. — Zolnai Gyula, Mátyusföld nyelvjárása — Szólásmódok, Hasonlatok, Népbabonák, Székely adomák, Kiolvasó versek, Tájszók, Népballadák. — 2. füzet. A magyar nyelv képes beszéde, Matyusföld nyelvjárása, Szólásmódok, Gyermejjátékok, Tájszók, Népdalok.

Nagyvárad. Ember György. Román népdalok (III—V.) 14. sz.

Revue d' Orient et de Hongrie. Szerkesztik Sasváry Ármin és Gunst Miklós. Hetenkint 2 iv, egy évre 6 frt. — VI. évf. 1891. Les roumains de Hongrie. 3. sz. — Serbes et Hongrois, 5. 6. 7. sz. — Hakob Tchelingierian, La philosophie des russificateurs, 7. sz.

Természettudományi közlöny. 1891. Február. Schwarz Ignác, Magyar alchymisták.

Transilvania. Az erdélyi rumén irodalmi és népmívelési egyesület havi folyóirata. Szerkeszti Popescu J. XXII. évf. 1. 2. füzet. Dr. At. Marienescu: Caucaland in Dacia.

Turisták Lapja. Havi folyóirat a turistaság és honismeret terjesztésére. Kiadja a Magyarországi Kárpátgyűlés budapesti osztálya. Szerkesztik Dr. Téry Ödön és dr. Thirring Gusztáv. Havonként egy füzet képekkel. Ára 3 frt. 1890. II. évfolyam. Istvánffy Gyula, A barbonczás, 87. l. — Parrow Anna, A Rablókó mondája 120 lap. — Dr. Pechany Adolf, Képek a Vág völgyéből, 17 l.

Ungvári közlöny. Szerkesztő és kiadó: Joanovits János. Megjelenik csütörtökön. Félévre 2 frt. 1891. 6. sz. A népisme. Vezércikk. (Igen helyesen fejtegeti az ethnographia tárgyát és fontosságát). Ethnographiai gyűlés. (Jelentés az ungvári kör febr. 1-én tartott üléséről.)

Vasárnapi Ujság. Szerkeszti Nagy Miklós, 1890. 37. évfolyam. Carmen Sylva, Furnica, Kárpáti legenda 591, 607. — Strausz Adolf, Grkinja királyné, bolgár népballada, 790. — Bartalus István, Nyílt levél Káldy Gy. úrhoz 299. — Molnár S., A husvéti tojások, 223. — Régi magyar fürdők, 479. — Schmidt S., Rézbánya vidékéről, 562. — A biharmegyei hegységekből, 582. — Ballagi Aladár, Biharmegyei népviseletek 613. — Szádeczky Lajos, A székely varrottások, 749. — A kárpátok délkeleti részéből, 750. — Solymossy Sándor, Betlehem-járás, 837. — Montenegrói fegyvertánc, 69. — Az arab Szaharában, 158. —

A Kaukázusból, 273. — Harcz a törpék országában, 321. — Kegl S. Utazásom Perzsiában, 568, 627. — Olasz missziotelep Afrikában, 750. — V. S. Az angol karácsony, 838. — A sioux indiánok, 861. — Herman Ottó, A pizstráng májszter, 683. — Babonák a konyháról, 359. — Jövendölgetések karácsony táján, 835. — Az oberammergaui passzio-játék, 386. — La belle Iréne, 842. — A Vasárnapi Ujság 37 évfolyama a hazai néprajz valóságos kincsestára. Tömerdek néprajzi képeiből, felhasználva a sok becses anyagot tartalmazó szöveget, rendkívül értékes nagy albumot lehetne összeállítani, ép így a hazai tájakat, építési tárgyakat és történelmi emlékeket ábrázoló ezernyi képekből. A Franklin társulat ezzel páratlan olcsó áron felette nagyértékű nemzeti munkát nyújthatna kivált a magyar népnek ünnepi ajándékkul a millennium alkalmából. H. A.

Külföldi folyóiratok.

A *néphagyományok* gyűjtésének és feldolgozásának fontossága mind jobban érvényesül világszerte. Minden nemzet siet folyóiratot teremteni e nagyjelentőségű ügynek. Ez évben a hazai vállalatokon és az alatt ismertetett német egyesületi folyóiraton kívül Kopenhágában is megindult egy dán folyóirat, *Dania* czimmal, és Reykjavikben 5 tudós egy izlandi folyóiratot ad ki e célra, *Huld* czimmal.

Bosnische Post. VIII. évfolyam. Szerajevo. Megjelenik hetenkint kétszer. Ára egy évre 10 forint. Szerkesztő: Hermann Tausk. E nagy ügyességgel szerkesztett lap tárczáját majdnem egészen a délszláv ethnographiának szánta. 1891. Südslavische Hochzeitsbräuche, 2. 3. 4. szám. — Die Gründung Montenegro's. 5. sz. — R. Tausk, Beckov. (Monda Stibor vajda haláláról) 6. sz. — Hamal und Hodži (konjicai népmonda) 8. sz. — Bosnische Volkssagen: 1. Wie die Temperamente entstanden. 2. Die Entstehung der Heilkunde, 10 sz. — Ein Bauernprocess, Skizze aus dem slovakischen Volksleben. 11. sz. — H. Tausk, Der versteinte Hochzeitszug. Sage aus der Agramer Umgebung. 12. sz.

Folk-Lore. A quarterly review of myth, tradition, institution, and custom. London. Az angol folklóre-társaság negyedéves (8—9 ivnyi) folyóirata, a Folklore-Journal és az Archaeological Review egyesülése. 1890. I. év 1 füzet. Editorial. — Andrew Lang, Annual Presidential Address for the Session 1889—1890. — Discussion. — J. Abercromby, Magic Songs of the Finns. I. — A. C. Haddon, Legends from Torres

Straits, I. — W. Ridgeway, Greek Trade Routes to Britain. — E. Sidney Hartland, Recent Research on Folk-Tales. — F. York Powell, Recent Research on Teutonic Mythology. — II. füzet. J. G. Frazer, Some Popular Superstitions of the Ancients. — A. C. Haddon, Legends stb. II. — G. L. Gomme, A Highland Folk-Tale. — E. Sidney Hartland, Peeping Tom and Lady Godiva. — James Darmesteter et Auguste Barth, How They Met Themselves. — Alfred Nutt, Report: Celtic Myth and Saga. — Miss R. H. Busk, Report: Italian Folk Songs. — Minden füzetben: Notes and News, Review, Correspondance, Miscellanea, Folk-Lore Bibliography, Supplement. — Tagsági díj évenként mintegy 12 frt. — Titkár: J. J. Forster, 114. New Bond Street, W. London. — Elnök: Andrew Lang. — Szerkesztő: G. Laurence Gomme, 1. Beverley Villas, Barnes Common, S. W. London.

Rumänische Revue. Havi folyóirat. Kiadja Dr. Cornelius Diakonovich, Bécs. Ára 10 frt. VII. év. 1891. 2. füzet. Die Lage der Rumänen in Ungarn u. Siebenbürgen. — Die siebenbürgische Bewegung in Rumänien. — L. V. Fischer (Nekrolog). Ethnographisches Museum in Czernowitz.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. Neue Folge der Zeitschrift für Völkerpsychologie u. Sprachwissenschaft, begründet von M. Lazarus u. H. Steinthal. Im Auftrage des Vereins herausgegeben von Karl Weinhold. I. Jahrgang, 1891. Heft 1. Berlin, A. Asher & Comp. — Végre méltó módon megalakult a német népvizsgáló egyesület, elnökké Weinhold Károly nagyhírű tudóst, jegyzővé Jahn Ulrikot választotta, és közlönyéül megszerezte magának a Lazarus-Steinthal-féle nagy tekintélyű folyóiratot, a mely 20 évi nagy eredményű tudományos pályafutás után most egészen a népvizsgálat szolgálatába állott. Jellemzetes és igen örvendetes jele az időeknek! — A folyóirat negyedévenként jelenik meg 8 ives füzetekben, előfizetési ára 16 márka; a tagok 12 márka (7 frtnál valamivel több) tagsági díj fejében kapják. — Az első füzet tartalma: Karl Weinhold: Zur Einleitung. Prof. Steinthal: An den Leser. Wilhelm Schwarz: Volkstümliche Schlaglichter. Konrad Maurer: Zur Volkskunde Islands. Reinhold Köhler: Ein anscheinend deutsches Märchen u. sein franz. Original. Richard Löwe: Die Ausnahmslosigkeit sämtlicher Sprachneuerungen. Maria Rehsener: Wind, Wetter, Schnee u. Sonnenschein in Vorstellung und Rede des Tiroler Volkes. Ulrich Jahn u. Alexander Mayer Cohn: Jamund bei Köslin (egy gyönyörű színes táblával). Kleine Mitteilungen. Bücheranzeigen. Bibliographie.

Vegyes közlemények.

Az országos népszámlálás eredménye. Találtatott jelenlevő polgári népesség:

	1890-ben	1880-ban	szaporodás
Magyarországban	15.122,154	13.728,622	1.393,892=10·82%
Fiumében és területén	29,001	20,981	8,020=38·22%
Horvát-Szlavonországban	2.184,414	1.892,499	291,915=15·42%
Összesen a magyar birodalomban	17.335,929	15.642,102	1.693,827=10,82%

(Az 1870—80-iki évtizedben tudvalevőleg a népesség csak 193,900 lélekkel, vagyis alig egy és egynegyed százalékkal szaporodott.) Legerősebben a Duna-Tisza köze szaporodott (17·67%-kal), utána a Tiszabalparti megyék (13·57 százalék.) Stagnáció csakis Abauj-Tornamegyében fordul elő, hanyatlás pedig csak Mosony, Sáros és Szepes megyékben, a mi a bányáipar hanyatlása folytán az amerikai kivándorlásnak tulajdonítható, míg Versecz városa népességének hanyatlása a filloxa óriási pusztításainak eredménye. A szőlőmivelő lakosok nagy része kivándorolt Bulgáriába, Szerbiába, sőt Amerikába is. Horvát-Szlavonországban szintén hasonló gyarapodás észlelhető a városoknál, sőt aránylag a társországok népessége erősebben szaporodott mint az anyaországé. Az 1880-ra konstatált 1.892,499 léleknyi lakosság 1890-re 2.184,414 lélekre emelkedett, a mi 15·42%-nak felel meg, a szűkebb Magyarországnak csak 10·15%-ával szemben. A magyarul beszélők száma mintegy 8.200,000-ra tehető, a mi az anyaország lakossága több mint 54%-ának felel meg, s e szerint a magyar elem a népességnek erős absolut többségét teszi.

Haranghangok utánzása. 1. *Somogy-Szobban* mikor halottra harangoznak két haranggal, ezt mondogatják (én is mondogattam) a gyermekek: „Gidángódnám éghalt-Jónás.“ 2. *Mencshely, Vászoly, Budavári és Jakabfa* helységek a Balatonnak zala-veszprémi oldalán, egymástól csak egy kakas-kukorikolásnyi távolságra vannak. Ezeknek harangjai is beszélgetnek egymással. Esténként megszólal a mencshelyi harang, vékonyan: „Men-cs'el'-ments-mög!“ Utána a vászolyi, kissé vastagabban: „Vászol',-vált-s-meg!“ Budavári meg Jakabfa egészen közel vannak egymáshoz, s harangjaik összeszólalkoznak, vastagon: „Budavári, Jakabfa Ördög-buj'ka-ny a kád-ba!“ — (Hallomás után.) *Trencsény Károly.*

Felsővidéki helységnevek népetymológiai magyarázatai. Régi időkben a bányavárosokat tótok lakták, s csak a XII. és XIII. században vándoroltak azokba németek, a kik aztán a bányászatban a tótokkal vetekedni kezdtek, s őket felül is multák. Azért nagy czivakodások támadtak, s kivált Selmezbányán a németek kénytelenek voltak a városból eltávozni. A kivándorlottak három csoportra oszoltak.

Az egyik csoportbelieket, kik „Sachsenstein“ erősséget építették, a selmecei tótok csúfságból, mostoha szántóföldjük miatt, elnevezték „hladomjer“-nek (éhenhalóknak). Ez az eredete *Hladomern*-nak (Ladomer) Barsmegyében, a Garam partján.

A másik csapat a mai Zsarnóczát alapítá, mely város a tótoktól „Zseru-viczej“ (többet falnak) nevet kapott, mint a melynek lakói, jobb földjük lévén, többet ehetnek. Így lett „Zseru-vicze“-ből Zsarnovicze, magyarul: *Zsarnócza.*

A harmadik csapat kiindulván Selmezből, megvetéssel kiált vissza: „Nájgyeme mi szebe chlyebi!“ azaz: majd találunk mi magunknak kenyeret! Azért a tótok „szebe chlyebi“-knek csúfolták őket, s azon helység is, melyet e német csoport Hontmegyében, Korponán alúl, alapított, „Szebechlyebi“ nevet nyert. Mai nap

Szebelék vagy Szebelébit (Szebelék, Klieb, Siebenbród.) (Régi följegyzés után.) *Tren-csény Károly.*

Délmagyarországi bolgárok viselete. A.) *Mâsku ubleko*—Férfi ruhák. 1) Riza: ing, 2) gaste: gatyá, 4) sapka ali kalpak: sipka vagy kalpok, 4) butus: botos, csizma, 5) lajber: mellény; van fehér, fekete és zöld kelméből való: béla jábá, i cárná i zelena, 6) piktar: báránybórból készült mellény, 7) Jankala: rövid ködmön, 8) kuzu: kozsok, báránybórból készített kozsók, dóka, 9) binivréci: nadrág, 10) kašana: köpönyeg, 11) duroc: daróc, 12) bunda: bunda, 13) paralija: kalap 14) cili: papucs, 15) carule: saru, bocskor, 16) gunista: kapcza — B.) *Zenska ubleko* — Női ruhák. 1) *Varrottas*: A bolgár ingvállak varrottas mintáinak különböző elnevezése szerint ugyanannyiféle maga az ing. a) *Klinsci* 7 dupčita, 5-te dupčita, 3 dupčita, rebárčesti, 21 kračc, 17 kračeta, 15 kračeta. b) *Nukačeta*: 3 prátá, 2 prátá, 1-na prátá. c) *Pastricâ* gálabá, slivjaci, vita, zajglici, cárnu-pastricte. d) *Rêdve*, garvene, paune kačamasci, čarnaoc-zabid, slisčita, krusčeve i pastri. d) *Fluture* i fluturčeta. e) *Vlasci prasci* i *vlasci prcelčeta*. Összesen 27 féle varrottas inget viselnek Ó-Bessenyón, Dentán, Bolgártelepen, Vingán a bolgárnók, a melyeknek magyar elnevezése rajz nélkül nem érthető. 2. *Szoknyafélék*: a) *Valenici*. Ezekből van béli-belci, čarvenibeli, pistimalj, i zeveska. b) *Prestilci guberca*. carna-kárligatka, blazvična, zapčita, carnanasivana. prėsna, skandarija, drebnirazsien. Összesen: 12 féle. 3. *Kötények*: *Karligatci*. Van: *Karligatka* guléma karligatka, manaka, karligatka karličita. Összesen: 3. 4. *Mellények*: *Lajber* Van fekete (cárin), zöld (zelen) zubbonyféle: *zabunj*, ujjnélküli kurta női ködmön: *kuzučn*, *ujjas*: *rakave na lajbera*, ujjnélküli posztós alsó kabát: *dreja*, *ud bela jabataj dalgja biz rakave*, báránybőr mellényke: *piktár*. 4. *Fejrevaló kendők*: *Pisčire*. Van ezekből: *tipareu*, *svistilnici*, *sufalci*, *barjaci*, *dojčínplat*, *katinplat*, *negjuvlat*, *drčbna karpa*, *rasetku*, *pistimalca*, *svilėna*. 5. *Nyakék*. Ék-szerek. *Povras*: pėzenenyakláncz, *talire lanče*: talléros láncz, *gyardane*: ezüst, gyöngy-soros nyakék, *pantlici*: pántlika, *kumas*: aranyos nyakravaló, *burmičita*: gyűrűk, *ubici*: fülbevalók, *plitei*: hajtekercs. 6. *Csizmák*, *czipők*. *Sárgacsizma*: *batus zalti*, *pirosacsizmák*: *čarveni*, *feketék*: *cárni*, *czipő*: *cili*. Ezekből megítélhető a bolgár viselet változatossága s a népnek czifrázkodási érzéke. Természetesen, hogy rajzok vagy photographiák többet érnének lapokra terjedő magyarázatoknál annival inkább is, mivel a himzések, varrottasak és szövésék egyik-másik nemére lehetetlen találni alkalmas magyar szót vagy jelzöt.

Dr. Czirbusz Géza.

Az erdélyrészi kárpát-egyesület január 12-én Kolozsvárt a legkedvezőbb auspiciumok közt megalakult. Elnök lett: Gróf Bethlen Bálint, alelnökök: H. Gál Domokos, Dr. Klug Nándor, Sándor János. Titkár: Radnóti Dezső. Pénztáros: Pálóczy Lajos. Jegyzők: Dr. Esterházy Sándor, Dr. Ferencz Ákos, Hegyesi Vilmos, Gyalui Farkas. A választmány 50 tagból áll (köztük az „Ethnographia“ egyik szerkesztője, Herrmann Antal). Választmányi ülését minden hó 12-én tartja; a februári ülésen számba vétetett a erdélyi „Úti Kalauz“ számára beérkezett anyag, elhatározottat Dr. Hankó Vilmos monographiájának, az „Erdélyrészi fürdők leírásá“ nak kiadása, s a „Kolozsvári Kalauz“ szerkesztésével Radnóti Dezső bizatott meg. — A legmelegebben ajánljuk tagtársainknak e nagyhivatásu egyesületet!

Világkiállítást terveznek Budapestre, a millennium idejére, számítva a külföld legélénkebb érdeklődésére. Ennek felkeltésére és lekötésére pedig a leghathatósabb momentum kétségtelenül egy lehető legteljesebb s legnagyobb szabásu országos néprajzi kiállítás volna.

Házasságkötésekről a XVII. században érdekes néprajzi adatokban gazdag felolvasást tartott Dr. Ballagi Aladár a M. T. Akadémia II. osztályában.

A mese allegoriájáról tartott felolvasást Lázár István Nagyenyeden a dal-kör estélyén.

Dr. Haller Károly, kolozsvári egyetemi tanár, febr. 5-én Kolozsvárt a tisztí kassinóban érdekes felolvasást tartott társadalmunk némely bajairól. Ostorozta a divat ferdeségeit és ismertette a fényűzés elleni némely hazai törvényt és szabályrendeletet. Komáromban tiltva volt a váll- és mellfűzők viselése; a kik nagy kalappal és turnürrel mentek templomba, azokat a nőket onnan kivezették, a kivágott ruhában megjelentekre a templomajtóban kendőt borítottak a szolgálók. Humorral beszélt a lottós álmokönyvekről. Folyóiratunk szívesen közölné az ilyen felolvasások kivonatát.

A „Brassó vármegyei hivatalos Tanítótestület“ 1890. évben két jutalmat tűzött ki csángó népdalok gyűjtésére és megzenésítésére. Az egyik jutalmat (egy arany) Koós Ferencz kir. tanfelügyelő, a másikat (tiz frt) Gyurka József áll. tanító ajánlta fel; az elsőt Biró Sándor r. k. vezető tanító, az utóbbit Kovács Mihály községi tanító nyerte el.

Hibaigazítás. Az I. évfolyam 7-ik számában megjelent *A bányarémről* című értekezésben következő sajtóhibák fordulnak elő: 335. l. 4. sor alólól *ez* helyett *egy* értendő. 336. l. 19. s. al. *v. h. V.* 336. l. 6. s. al. *egerészni* helyett *eprészni*. 137. l. 5. s. fel. *éri* helyet *ér*. 137. l. 15. s. al. *loppanceson* helyett *lappanceson*. 138. l. 19. s. al. *iratokat* helyett *adatokat*. 138. l. 1. s. al. *bányapasztor* helyett *bányipásztor*. 139. l. 19. s. al. *hetenkint* helyett *hetekig*. 342. l. 21. s. al. *hogy* helyett *ha*. 342. l. 7. s. al. *lengő* helyett *fenyő*. 342. l. 6. s. al. *toborral* helyett *tobozzal*. 344. l. 9. s. fel. *schiebt* helyett *schicht*. 345. l. 17. s. fel. *olvasták* helyett *olvassák*.

Új tagok: A titkárnál: Déry Ernő, ügyvéd, V. Zrinyiutca 9. — Komáromy Lajos tanár, VI. Aradi utca 68. — Budai állami tanítónőképző intézet, Csalogányutca. — Állami tanítónőképző intézet, Andrássy út. — Nagy Bálint, polg. isk. igazgató, Hódmezővásárhely. — Kir. Jogakadémia, Nagyvárad. — Balázs Márton, Mihálik Sándor és Pál Ernő tanárjelöltek, budai Paedagogium. — Ugray János tanár, budai Paedagogium. — Körmeözbányai magyar egyesület (Dr. Versényi György által, 1890-re is.) — Páncsovai állami gymnasium ifjúsági könyvtára — Kegyes tanítórendi főgymnasium könyvtára. — Szabadkai főgymnasium. — Dr. Fraenkel Sándor ügyvéd, V. Váci körút, 10. — Bártfai u. gymnasium tanári könyvtára (az „Élet“ szerkesztősége által.) (1890-re is). — Reiner Zsigmond, háztulajdonos, VI. Terézkörút, 36. — A pénztárosnál: Evang. lyceum könyvtára, Sopron. — Jászberényi főgymnasium igazgatósága. — Kassai kath. főgymnasium (1890-re is). — Nagyszombati érseki főgymnasium. — Károlyi Melinda grofnő, József-utca 6. sz. — Babich József, uradalmi igazgató, Zsombolya (1890-re is). — Dévai állami tanítóképző. — Dr. Fűry Béla, Eperjes. — Gyurtsik Márton, Székes-Fejérvár. — Munkácsi állami főgymnasium. — Dr. Rádu P. Sebestyén, Balázsfalva. — Rozsnyói kath. főgymnasium. — Smó Béla, Torda. — Székelyudvarhelyi ev. ref. collegium. — Sepsiszent-Görgyi ev. ref. székely Mikó collégium (1890-re is). — Pozsonyi kir. akadémia könyvtára (1890-re is). — Körmeözbányai Toldi kör (1890-re is).

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmányának 1889. nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgy szintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Megjelenik havonként legalább egy iven, az „Ethnographia“ alakjában, mint az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ melléklapja, és csak ezzel együtt rendelhető meg. A társaság kultajainak ingyen jár. I. évfolyam. Az első szám 1891. január végén jelenik meg.

II. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Völkerkunde Ungarns und der Nachbarländer.“ Kiadja és Katona Lajossal szerkeszti Herrmann Antal. Havonként (augusztust és szeptembert kivéve) 2 iven az „Ethnographia“ alakjában. II. évfolyam. Megjelenik 1891. január hó végén. E két folyóirat ára együtt egy évre 4 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára féláron, 2 frt. Népvizsgálattal foglalkozó minden más egyesület tagjainak 3 frt.

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzeté f. év tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedréte alakjában s az I. évfolyam előfüzetőin kívül az első 3 füzet csak azon birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. Südost. Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 iven, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. „Comes Géza Kun: *Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima*. Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. Katona Lajos és Herrmann Antal: *Magyar népmesék*. Kritikai kiadás német fordításban, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparatussal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet.)

3. Strausz Adolf és Herrmann Antal: *Bolgár népköltészet*. Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

4. Dr. Marienescu Atanáz és Herrmann Antal: *Novák. Rumén népeposz.* Rumén népballadák sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. Fr. S. Kubač. *Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik*. Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. Dr. Fr. S. Krauss. *Auf Ungarn bezügliche epische Gesänge der südslavischen Völker*. Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal, a délszláv folklóre terén ezen első tekintélytől.

IV. Ural-Altai. Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Évenként 4 kötet, 40—50 iven, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. Dr. Bernhard Munkácsi: *Die Volkspoesie der Wotjaken* Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöck. Egy kötet.

2. Dr. Ignaz Kúnos: *Osmänisch-türkische Volkspoesie*. (Europäische u. asiatische Türkei.) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. Dr. Karl Pápai: *Ostjakisch-samojedische und ostjakische Helden-sagen u. Märchen*. Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész Béla Vikár: *Finnische Studien*. — Egy kötet.

4. Bálint Gábor. *Mongol népköltészet*. Egy kötet.

A Südost és Ural-Altai egy évi sorozatának 8 kötete a kiadótól (Herrmann Antal, Budapest, I. Attilautca 47.) vagy a „Közművelődés“ nyomdától (Kolozvárt, Bel-tordautca 1.) egyenesen megrendelve, bérmentes küldéssel 10 frt. Az egyes kötetek ára 2 frt 50 kr.

Ugyanonnán megrendelhetők még: Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn. I. kötet 4 füzet. 4 frt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mittheilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie (kótákkal). 1 frt 50 kr. — 2 Dr. H. v. Wislocki: Zauber- und Besprechungsförmeln der transylvanischen und südungrarischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallóczy: Südslavisches. 30 kr. — 4. A. Herrmann: Heimische Völkcrstimmen. 60 kr. — 5. Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W. v. Schulenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wislocki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteilen bei den transylvanischen Zigeunern. 60 kr.

Ugyanazon kiadótól:

„Kalotaszeg.“ Kalotaszeg vidékének érdekeit képviselő hetilap. Együttal Jegenyefürdő értesítője. Szerkeszti Bölöni László Bánffy-Hunyadon, fődolgozótársai: Gyarmathy Zsigáné és Herrmann Antal. Negyedévre 1 frt. (Az 1890. évfolyam 1 frt.) (Különös tekintettel van Kalotaszeg ethnographiájára.)

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. február 28-án,
szombaton, d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia első emeleti heti ülés-
termében tartja **XII. felolvasó ülését.** Tárgyai:

1. *Pintér Sándor*, A palóczokról.
2. *Dr. Kúnos Ignác*, Adakalehi török népszokás.
3. *Dr. Gopcsa László*, Az erdélyi örmények ethnographiájához.
4. *Lehoczky Tivadar*, A magyar oroszok pásztoréletéből.
5. *Mailand Oszkár*, A rumén nép találós meséi.

Vendégeket szivesen látunk. Felolvasások után választmányi ülés lesz.

TARTALOM.

I. <i>Dr. Marienescu Atanáz</i> , Az áldozatok (rumén népmthologiai képek)	53.
II. <i>Dr. Katona Lajos</i> , Párhuzamok magyar meséinkhez II.	58.
III. <i>Márton József</i> , Sorki-Tótfalu néprajzi vázlata	63.
IV. <i>Kálmány Lajos</i> , Ráolvasók (18—34)	69.
V. „ „ délvídeki népmondák (I—III.)	72.
VI. Társasági ügyek:	
1. A miniszter adománya	74.
2. Az ungvármegyei kör első ülése (<i>Krompaszky J.</i>)	74.
3. Jegyzőkönyv	77.
4. „	78.
VII. Népköltési hagyományok.	
1. <i>Király Pál</i> , A bíróné	79.
2. <i>Kórody János</i> , Karácsoni vers	80.
3. <i>Veres Endre</i> , Erdélyi mese-változat	80.
VIII. <i>Nagy József</i> , Árvamegyei tót népszokások	81.
IX. Magyarországi ethnographusok:	
II. <i>Dr. Marienescu M. Atanáz</i>	85.
III. <i>Dr. Versényi György</i>	87.
X. Hazai irodalom	87.
XI. Külföldi irodalom	88.
XII. Hazai folyóiratok	89.
XIII. Külföldi folyóiratok	92.
XIV. Vegyes közlemények	93.
XV. A borítékon: Pénztáros kimutatása. Könyvtár gyarapodás. Irodalmi vállalatok Magyarországnéprajza köréből stb.	

II-ik évfolyam.

III–IV. füzet.

1891. márczius—április.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**

a Magy. Népr. Társ. titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

(Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár. — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztárhoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz, Budapest, I. Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

A magyar szellemi munkások nyaraló helye.

Jegénye gyógyfürdő Kolozsvár mellett.

Herrmann Antal tanár, az erdélyi r. kath. tanulmányalaptól 20 évre bérbe vette **Jegénye** gyógyfürdőt, s azt kivált a magyar intelligencia számára a legkellemesebb és legolcsóbb nyaraló, kiránduló, üdülő és gyógyuló helylyé akarja tenni. **A Jegénye** nevű vasuti állomás egy órányira van Kolozsváron innen. A gyógyfürdő Jegénye magyar község közelében fekszik erdős hegyek védte kies völgyben, 550 méter magasságban.

Ivó-vize kitünő hatásu angolkórnál és hólyagbajoknál; hideg- és meleg-fürdői: szervi szívbj, **Brightkór**, idegbaj, méhsenyv, csúz, gyomorhaj stb. ellen; az ismeretek közt legconcentráltabb **vasas lápfürdői**: vérszegénység, sápkór, görvély, csúz, bőrbetegség stb. legkiváltképen mindennemű női betegségeknel. **Klimatikus gyógyhely légzési bajoknál**. Tej- és savó-kura a fürdő saját gazdaságából.

40 ujonnan berendezett vendégszoba, saját kezelésű, elsőrendű vendéglő, társas- és bérkocsi közlekedés minden vonathoz, rendes fürdői zenekar, zeneterem, olvasószoba, hírlapok könyvtár, tekepályák, csónakázás, kirándulások, mulatságok, hangversenyek, szini előadások, A fürdőigazgatóság állandóan külön heti lapot ad ki *«Kalotaszeg»* czimmel.

Rendkívül olcsó árak. Szoba napjára 30 krtól. Teljes élelmezés napjára 1 frt, családoknak és havonkint jóval olcsóbb. Az elő- és utósaisonban tetemesen leszállított árak.

A jegényei gyógyfürdő igazgatósága.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogasság a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kultur munkára egyesítvén, a legszámosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Felkérletnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographiá“-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás czímzessal kapták, sziveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESÍTŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL
a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS
a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. márczius — április

3—4. szám.

A palócz születése, házassága és halálózása.

Irta: *Pintér Sándor.*

(Felolvasatott a társaság 1891. február hó 28-iki ülésén.)

Születés.

A palócz ma is „sátoros ünnep“-nek nevezi a születést, és a „várandó állapotban levő nőt“ a legnagyobb gondozásban, figyelemben s tiszteletben részesíti úgy annyira, hogy annak kívánságát még az idegen is teljesíteni köteles; közmondása is azt tartja, hogy „a terhes nő elől még a szénás szekér is kitér“; de nem is ismer nagyobb bünt, mint a „jó reményben levőnek“ bár mily módon érintését avagy éppen bántalmazását.

Minél közelebb érkezik tehát a válság sejtett pillanata, az „áldott nő“ körül annál szorgosabb lesz a sürgés forgás, de csak is az aszszonyok között, mert e nagy fontosságú eseménynél a palócz embernek teljességgel semmi szerepe sincs, sőt egyenesen távol tartja magát tőle.

De lássuk hát a „sátoros ünnep“ előnapját.

„Katyí jángyo“ oly szapora lépéssel halad az „auveeg felee“, mintha most ütötték volna fel a menyasszonyi kontyot a „feji búbjára“, pedig már a hatvanat is túllépte; éppen kint áll a forduló szegleten „Pátyaó Panni“ s reá kiált a szaporázóra: „hova sijet Katyí nene?“ „Hát lelkem teremtette sijetek bizeen az auveegbe, mer Zambaóék Veronkája jaz utaóssaó pillantásban van, feő keő jigazitanyi ja sátor!“.

És úgy is van. Zámboéknál már előbbről kimeszelték a házat kívül-belül, bevitték a gombos nyoszolyát, beállították a sátor rudat is, s miután a lepedő csücskeibe bekötötték a kenyér szeletet meg a fokhagyma gerezdet, felhuzzák a rúdra és az ősi lepedő szerényen beárnyékolja a fészket, melynek homályában úgy éjfél tájon egészséges magzattal ajándékozza meg Veronka Estaókot.

A „tyiszpaoná“ vígan pattog a tűz s mellette forr a „tyisztes

fű“, melynek langyos vizében „Cziczeő janyaó“ avatott kezekkel fűrösztli meg az új szülöttet.

Ámde Estaók sem volt tétlen, mert már a mézes hetek elmulta után gondosan megigazgatta a „ringaó beöcseőt“ meg az „ücsiket“ is, melyben majd az ő reménye angyali mosolylyal tekintse meg a fölkelő napot s a „cseöröleő“ bubájával gond nélkül játszhassa első játékát.

A sátoros ünnep hét napig tart s ezen idő alatt a szülő anyát komasszonya látja el válogatott eledelekkel, borral és mézes pálinkával.

Ez ünnep mulatozásában csupán az asszonyok vesznek részt; ők fogyasztják el a komasszony sütte-fözte-hozta mákos ferentőt, beelest, fonott kalácsot, no meg a bort és mézes pálinkát is; ők dicsérik az új szülöttet s lesik annak minden mozdulatját, hogy azokból jövőt jóslhassanak neki.

A sátoros ünnep hetedik napján ha az anya elég erős — fölkel, legtisztességesebb ruhaneműit felölti, karjára veszi szépen felöltöztetett gyermekét, ki rendszerint virágosra hímzett nagy kendővel van betakarva, s a bába asszonynyal templomba megy, hogy ott a mindenek urának bemutassa szülöttjét. Ezt nevezik „avatás“-nak, s ezzel a sátoros ünnep végét éri.

Ha úgy késő őszi éjszakán utunk a házikók között visz, kellemes csengésű hanghullámok tévednek fülünkbe, s a hang elvezet bennünket egy szerény ház szűk nyílású ablakához, betekintünk a gyéren világított szobába s ott látjuk a fiatal anyát ringó bölcsőre hajolva, egész lelke szemében van, melyet a gyermeke arcáról le nem vesz, szívének érzése pedig átömlik ajkán dalba.

Az anya bölcső dala úgy alakúl, a mint azt a szeretett magzatjának pillanatnyi állapota magával hozza, és cseng a dal:

Lelkemből kiszakadt	Aludjál mint harmat
Ékes kis virágom.	A virág kelyhében,
O szállj le reá te	Mosolyogj mint rózsza,
Boldogító álom.	Ha lát apád ébren.

Ha a gyermek az előre haladott éjszakában sem szenderül álomba, az anya érzelve is új alakot ölt s a szeretet és fájdalom vegyülekével hangzik fel a dal:

Az idő má jéfeere já,
Kincsem szívem alhatná má,
Fáradt vagyok, fáradt nagyon,
Mer' nyugalmam oda vagyon.

Ha a gyermek mély álmából sirva ébred, szendergéséből felrezzen az anyja is, s nyomban dalba ömlik gondolatja ekként:

Itt a cici, szopjá szépen,
Néked adom lelki mézemet,
Bele öntöm boldogságom,
Magzatomat úgy táplálom.

A bölcsődal kiapadhatlan s az anyja lelki érzelme szerint ölti fel víg, bús, aggodó vagy fájdalmat jelentő alakját.

De megtörténik ám az is, hogy az anyja halva szüli gyermekét. Ily esetben a bába asszony nagy cserép edénybe helyezi a holt testet, s minden külső szertartás nélkül esteli vagy kora hajnali időben elássa a falu határjának ama részében, hova a kereszteleetlenül elhaltakat szokták temetni, még pedig minden jel nélkül.

Így születik a palócza „sátor lepedő“ árnyékában, aztán mosolyog a „ringó bölcsőben“, játszik az „ücsikben“ s járnai tanul az „állókában“, de mindig és kizárólag édes anyjának felügyelete alatt áll mindaddig, míg a leány férjhez nem megy, a fiú pedig legény sorba nem lép; a fiú ekkor az atyai hatalom alá kerül és rendesen az anyjának már nem is engedelmeskedik.

A palócza ősi klenoduma a „sátor lepedő“ s ha egy anyjának több leánya volna is, rendesen ugyanazon ősi lepedő szolgál mindeniknek sátorul.

Házasság.

Vasárnap van, a falu lakói, apraja, nagyja éppen most tértek haza a templomból a délutáni isteni tiszteletről.

A korosabb férfiak árnyékos helyen a pajtában, a nagy diófa alatt pipázva beszélgetnek a nap eseményeiről, vagy a mezőbíró házában gyülekezve intézik dolgaikat, minek aztán egy-két veder bor elfogyasztásával áldomás ivás lesz a vége, az asszonyok a ház végén az eresz alatt szép símára kimázolt padkán telepednek le; a legények a falu közepén karika játékokra kerekednek, az eladó leányok pedig a harang lábánál, vagy a „szent jánoskánál“ cikáznak.

Ilyen egy palócza falu vasárnap délutánján.

A „Sutáék“ háza végén a padkán is üldögél egy csomó asszony, élénken beszélgetnek; de ugyan miről? Hát miről is beszélgethetnének másról, mint „Virág Emerkáról“ meg „Lantos Geciről“! Virág Emer szegény ugyan, de a legszebb leány a faluban, Lantos Geci meg a leg-

jobb módú hadból való legény; olyan szép négy ökör jár ki az apja udvarából mint csak a hattyú. Megkezdí aztán a szót Varga Juda e képen: „Láttad-e tennap estve Eőzsi, hogy az a Geczi millyen jaó ezeőven beszeet a keriteésen át Emerkávaó“?

„Láttam bizony Juda, de meé többet is láttam, azt is láttam, mikor a kútra vízeé ment Emer; hácscsak Geczi otterem, minthacsak a feődbeő nyeőtt vaóna ki, oszteén kimeri javvizet, metteőtyi jaz Emerka kossaját, ugy adtaja kezibe, de jegyikse szaót, csak somolyogtak emmasra. No maj melládd Juda, hogy ebbeő meé keetep pár lesz“!

„Hiszen nem is vónaja rosz — közbe szól Dudás Panni — Emerka szép lyán, olyan mint a nádszá, daógos, tyiszta mincsak a patyolat, oszteén fonnyi, szeőnyi, varnyi letjobban tud a faluba, hame rá kezgyi takaráskor a nótát, olyan szépen énekeő, hogy a masik falu legeenyei-nek szívijsi memozdol teőle.“

„Máj a tavalyi „ivaó“ jaóta fújja jaszt a szee, Panni, — közbevág Derján Maresa — hogy ezta keet teremtést az Úristen is egymaseénak teremtette. Elis mek haónap ángyomasszonho, megis mondom neki, hogy ha jaza gyerek szeretyij Emerkát, hácscsak legyeé rajta, hogy a győveő fássangon mellegyeék a lagzi“!

Ámde a „Bencseék“ háza végében is ül ám egy sereg asszony, ott is élénken beszélgetnek s a szót Edőcs Vera a falu boszorkányja vezeti.

„Ugyan hogy gondaósz máj olytat te Agnyis! Hogy vehetneé Lantos Geczi Virág Emert el! Azt a pávát!? Hát nem hallottad, hogy szé-nagyüjtéskor milyen szívesen beszeetett az ifjú írnokváó? No hiszen csak a kellene még, hogy Lantos Jóskájék házába jallaó gyükröt is illeszzenek be! Oszteéng minek is vennee Geczi szegeenseet, mikor gazdagságot is vehet, ottvanla szivem Vagaóék Ilusa, heere lyány ám az is, me vanám neki jatejbe is mit apritanyi valaója.“

És így tovább . . . folyik az előcsatározás az ügy mellett és el-lene. Igen természetes, hogy az egész falu levegője tele gvülik mende-mondával. Emerka is elkeseredik néha s Geczire neheztel; Geczi is fájdalmában elmulaszt egy-egy szombat estvét a Virág Emerkáék keritése mellől, de a kölcsönös rokonérzelem szálai már sokkal erősebbek, sem hogy azokat a mende-monda sivitó szele szét szakítani képes volna, mert hiszen nem egyszer adogattak ám már egymásnak almát, diót, malomkalácsot a kerítésen keresztül, aztán meg úgy titokban a „mát-katá“ is megjárta közöttük, a mit olyan szépen tudtak intézni, hogy Edőcs Vera sem tudhatott meg.

A farsang közeledtével az anya fölkeri legidősebb menyét és nász-asszonyát, hogy puhatolják ki a leány szüleinek is szándékát. Nagyon természetes, hogy a leány szülei csak örülni tudnak ama nagy szerencsének, a mi házukat kerülgeti.

Igyen kipuhatolva lévén a szülők kölcsönös szándéka, a következő hét keddi vagy csütörtöki napjának estéjén lehetőleg úgy, hogy mások meg ne tudják, a legény édes anyja egyik nőrokonával, vagy ha ilyen nem volna, legjobb barátnejával, elmennek a leányos házhoz „ház tűz néznyi.“ Beköszöntenek illedelmesen, s a legény édes anyja előadja, hogy „ha keték úgy akarják, mink se vagyáon ellene, een a keték lányavaó mevvagyok eleegeédeve, így hát szeretném ha jegymáséji lenneek.“

Erre a leány édes atyja némi huzakodást színlel, legtöbb esetben a leány korát hozza fel mentségül, de aztán még is csak kimondja, hogy „nohát eense bánom, had cselekegyék a gyerekek az eeletet úgy a hogy tугyák Isten parancsolattya szerint“. Ez képezi az előző eljegyzést. Ezek után az atya felsorolja a mije van, az anya pedig megmutogatja a leánya fonta-szötte holmit, varrottasait, ágyneműit s annak végeztével megvendégelik a háztűz nézőket

A háztűznézést követő hét ugyanazon napján történik a „kendőlakás“ vagy is a tulajdonképeni eljegyzés. E cselekmény végrehajtására „szószóllót“ választ a legény atyja, a legény pedig pajtásai közül „vőfélyt“ s ezek mennek a leány kérébe.

A „szószólló“ rendszerint a legértelmesebb ember a faluban, olyan, ki „eertyi ja sorát“.

A leány kérést úgy intézik, hogy az a lehető legnagyobb titokban történjék, de bizony azt soha sem érik utól, mert egy faluban az eljegyzés oly nagy esemény, hogy azt eltitkolni nem lehet; tudja azt mindenki, különösen ügyelnek reá a leányok és legények. Nem is mulasztják el az alkalmat, s a leányos ház környékén a falunak csaknem minden „tilója“ és „törője“ megjelenik s azok csattogtatásával az egész falu figyelmét felköltik arra, hogy Virág Emerkának most van a „kendőlakása.“

Ez alkalommal a „szószólló“ előadja jövetelének célját s megkéri a leány kezét. Ha időközben az ellentábor mende-mondái meg nem ingatták a szülők akaratát, az eljegyzésbe bele egyeznek, s rendszerint a leány helyett az apa ad kezét, de van reá eset, hogy az erélyesebb lelkületű leány maga nyújtja kezét a szószóllónak, a vőfély pedig átveszi a legény számára a — mindig piros színű — jegykendőt, s

egy tiszta szép asztalkendőbe kötött diót, almát, a leány jegy ajándékaként

Az eljegyzésnek — hol a legény soha sincs jelen, a leány pedig csak ritka esetben — ekként történte után kezdődik a kérők megvendéglése, mely sokszor éjfélig is eltart.

A kendő lakást követő harmadik nap estéjén már a legény maga megy a leányos házhoz s „csecsekendőbe“ kötve almát, diót, malomkalácsot visz a leálynak viszont ajándékkül.

A palóczok illemszabályai szerint ez az első nap, a melyen a legénynek a leányos ház küszöbét átlépni s választottjával zárt helyen, négy szemközt beszélni szabad. A legénynek a leányos háztól azonban éjfél előtt akkor is távoznia kell, de ezen túl már bárhol bizalmasan találkozhatnak jegyesével a nélkül, hogy bárki is megszólhatná őket.

A menyegző hirdetés első hetében mindkét fél szülei egyértelműleg meghatározzák a lakodalom napját s az e napot megelőző csütörtöki napon a vőlegény szószóllója, egy pár bizalmas férfi és a vőfély ismét elmennek a leányos házhoz, mert soha sem lehet tudni, valjón a leány és szülei nem bánták-e meg ígérteiket!

Ez alkalommal már a leány násznagya és vőfélye is ott van; hova midőn a legény szószóllója kíséretével együtt beköszön, egyről-másról kezdenek beszélgetni, míg végre a legény szószóllója okkalmóddal úgy beszéd közben simán előhossa a leány szüleinek, ha valjón nem bánták-e meg szándékukat? És ha a szülők kimondták az aggodalmak között várt „nem“-et, akkor a legény szószóllója követeli, hogy adják ki a leány ágát, ládáját, orsóját, motólláját, egy ücsiket meg egy böcsöt; s ha a szülők kijelentik, hogy azokat is készek kiadni, jó kedvre kerekednek, isznak, esznek és a lakoma végeztével a menyasszony ágának és ládájának kivételével, mind a fönt elősorolt tárgyakat a legényes házhoz viszik.

A házassági szerződés e ténnyel már jogérvényesnek lenne tekintendő s a vőlegény szüleinek aggodalma is elenyészhetnék, de azért még mindig marad fenn némi aggodalom, mert a menyasszony ágya nincs ám még a legényes háznál, pedig a palóczoknál a házasság legfőbb simboluma a „menyasszony ágya“, tehát annak is a legényes háznál kell lenni még az egyházi szertartást megelőzőleg, s éppen ezért a palócz lakodalom legünnepélyesebb része a menyasszonyi ágy elvitele.

A lakodalom, illetve esketési napot megelőző nap estendjén úgy a legényes, mint a leányos háznál élénk sürgés-forgás támad, mert míg a legényes háznál a szószólló, vőfély, nyoszolyó leány s több válogatott

vendég a menyasszony ágyáért készülnek, addig a leányos háznál a násznagy, vőfély, nyoszolyó leány s szintén több hivatalos az elfogadásra rendezkednek és illesztgetik a menyasszony ágyát; mert bizony úgy a hivatalos, mint a nem hivatalos nagy számú vendég az ágy milyenségéhez viszonyítja — legtöbb esetben — a menyasszonyt magát is.

Végre megérkezik — ha mindjárt egy hajításnyira volna is a menyasszony szüleinek háza a vőlegény szüleinek házatól — a zajongó, éneklő s többnyire már jó kedvű sereg felsallangózott, kendőzött lovas kocsin.

A legény szószóllója a leány násznagyával, a nyoszolyó leányok a vőfélyekkel paroláznak, viccelőznek s aztán betérnek a házba, hol a szoba közepén szemben áll a két násznagy s a legény násznagya előadja, hogy ők a menyasszony ágyáért jöttek s kéri annak kiadását már csak azért is, mert a hozzátartozó „szerszámokat“, mint a milyen a bölcső is, már még tegnap elvitték és így tovább. E kérelemmel szemben a leány násznagya nem tagadja ugyan meg a kiadását. de kívánja, hogy az árát fizessék meg, s így a menyasszony ágya alku tárgyává tétetik.

Ha a násznagyok jól lettek választva, az alkunál rendszerint oly talpraesett párbeszéd és palócz humor fejlődik ki, hogy az bárkit is kaczagásra gerjeszt.

A menyasszony ágyának értéke rendszerint egy pár száz aranyban állapítatik meg (az aranyat természetesen krajczár helyettesíti) s ha az arra nézve a két násznagy megalkudott, azt a legény násznagya a leány násznagynak kezéhez lefizeti s aztán isznak nagy áldomást, felrakják az ágyat, nyoszolyát, ládát és szekrényt a kocsira, és énekszó mellett elviszik a legényes házhoz.

A menyasszony ágyáért fizetett összeget a vőfélyek és nyoszolyó leányok rakják össze s az a menyasszony tulajdona lesz. Sok esetben az ár szép összeget képez. már t. i. a mily vagyonos a résztvevő had.

Az ágy ekként történt elvitele után a leányos háztól két menyecske s a vőfély megy a legényes házhoz a mennyasszonyi ágyat fölvetni.

Az esküvő napján — mely mindig hétfői napon történik — mindkét háznál ünnepi öltözetben gyülekeznek a vendégek s úgy kilencz óra tájban megkezdődik a vőlegény búcsuztatója szüleitől, rokonaitól, pajtásaitól; azon idő alatt ugyanaz történik a menyasszonynál is; ennek végeztével mindkét háztól megindulnak a templomba, még pedig a legény zászlót vivő lovas legényekkel muzsikaszó mellett, a leány pedig a lehető legnagyobb csendben úgy, hogy a templomba menetele feltűnő se legyen.

Megtörténvén az egyház szertartása szerinti esküvő, úgy a vőlegény, mint a menyasszony, azon mód szerint, a mint a templomba mentek, saját szüleik házához vissza térnek. E napon már a menyasszony küld ebédet a vőlegénynek, melyet erre kiválasztott két asszony visz a legényes házhoz, hol a mulatozás már javában folyik.

Este felére hajolván az idő, úgy hat óra tájban a vőlegény násznagya és vőfélye ketten, egy butykós mézes pálinkát véve magukhoz, elmennek a leányos házhoz a „menyasszony kikérésére“ s minden képen arra törekesznek, hogy a menyasszony násznagyát egy ital mézes pálinkával megkérlelhessék, de biz azt nem lehet, mert a leány násznagya nem iszik s mindenféle ellenvetések felhozásával a menyasszony kiadását megtagadja; a vőlegény násznagya és vőfély fél órai közökben háromszor jelennek meg kérelmüket ismételve a leányos háznál, míg végre a harmadik megjelenésnél kijelenti a leány násznagya, hogy a menyasszony nem valami jött-ment, hanem ha négy lovas kocsin jönnek érte s ha látja, hogy illő helyre szándékoznak vinni, hát akkor mégis csak kiadják.

E föltételek meghallgatása után a legény násznagya és vőfélye vissza térnek s felcizfázott kocsikon mennek a menyasszonyért s úgy viszik muzsika szó kíséretében ének szóval a legényes házhoz, hol alkalmi mondókák mellett átadják az öröm szülőknek és aztán kezdetét veszi a valóságos „lagzi“ — s ez táncz, tréfálódzás s egyéb mulatságos cselekedetekkel folyik egész esteli kilencz óráig, a midőn a vőlegény vőfélye megveri rézfokosával a ház mestergerendáját s jelenti, hogy jön a „nagy heereesz“.

A leányos ház hivatalos vendégei, különösen a leány rokonai esküvő után sem csatlakoznak a násznéphez, hanem haza térnek, vagy el sem mennek az esküvőre; otthon hozzá látnak a készülődéshez, mert minden nagy hérésszesnek különböző élelmekből, kalács, sütemény, pálinka, borból ajándékot kell vinni a menyasszonynak. Különösen kitesznek magukért az asszonyok s versenyeznek az ajándékkal és így jól megrakódva mennek estve 8—9 óra között együttesen a legényes házhoz, hol lerakják a hozott ajándékokat a menyasszony szekrényébe, ki őket a „kamrában“ fogadja, aztán asztalt terítenek és kezdődik a „nagy heereesz“ lakomája.

Ez a legszebb és legvigabb része a palócz lakodalomnak. A nagy hérésszben az asszonyoké a legszabadabb multság. A felszolgált ételek között a „husos kása“ a legtekintélyesebb étel, mit a vőlegény illetén és ehez hasonló vers kíséretében szolgál fel:

Itt a kása, nem is eeteő,
Nem csemelleön mi meg etteő,

Egyeé ked is hát beleőle,
Tán csak nem pukkan me teőle.

Az asszonyok s férfiak pedig kölcsönösen dobálják egymásra a kását s rá kezdik a legalkalmasabb nótákat ilyetén képen:

„Három huszast kerestem,
kerestem,
Gombos nyoszolyát vettem.
evettem,
Maj me látyuk estveere,
Ki jű jaz ágy szeelyire.“

„Fáj a szívem te érted
te érted,
Mer megkeseritted
rítetted,
Ha nem hiszed, nyú hozzá,
Allyii allyii repes má.“

„Kiment boreé, mé nem gyön má,
Jaj istenem de soká jár!

Memma jecs cseppet se jittam,
Bizon maj me halok szomjan.“

A hérészes nép már étkezés alatt zajosan nyilvánítja azon kívánságát, hogy az új menyecskét akarja látni — mert megjegyzendő, hogy a menyecske mindig a „kamrában“ tartózkodik s ott fogadja az üdvözlőket — s e kívánság folytán mulatságosabbnál mulatságosabb torz alakok vezettnek elé; míg végre az új menyecske legszebb és legértékesebb ruhaneműit ölti magára, panyokára veti rókás mentéjét s így vezettnek be a násznagy által a vendégek elé, ugyanakkor tányért helyez az asztalra, melybe a hérészesek pénzbeli ajándékukat rakják. Ezen ajándék szintén az új menyecske tulajdonává lesz s néha napján egész kis tőkét képvisel.

Ezek után az új menyecskével kezdődik a táncz, de csak az tánczolat vele, a ki bizonyos összeget lefizet, s az eként befolyó pénz a muzsikuské; rendesen a hegedűbe, vagy a barbolába vetik a pénzt. Ezt nevezik „menyasszony tánczoltatásnak.“ Az előbbi időkben követni szokta ezt az úgynevezett „aódaótáncz“, ez tisztán palócz különlegesség volt, lejtették az asszonyok harminckét alakításban, egyes alakításoknál férfiak is működtek közre; a régibb időben ez képezte a palócz nép vigalmának legszebb tánczát; magam is láttam még egy jó hosszú részét lejtetni, nagyban hasonlított a szinpadokon előforduló fegyver tánczhoz. Ma már ritka helyen lejti egy-két vén asszony és ember, mert a fiatal nemzedék már nem tudja, s dallamát a cigány zenészek is elfeledték.

A hérészesek tánczának végeztével a muzsikuskok pihenése és étkezése történik s ezután következik a közös táncz, mely szakadatlanúl

tart éjfélig, ekkor a vőfély ismét megveri a gerendát fokosával s kiálítja, hogy a „menyasszony altatása“ kerül a sorba; mire a mulatozó közönség lecsendesül s a násznagy jobb keze minden ujjá közé égő gyertya szálát fog, bal kezével pedig megfogja a menyasszony kezét és zeneszó mellett vezeti a nászágyhoz, melyhez már — ha csak van a faluban — egy kecske van kötve. E mulatságos jelenet után az ágy szélén ülő vőlegénynek a csizmáját a menyasszony huzza le s azt a vőlegény a menyasszony homlokához érinti, mondván „een vagyok a te urad.“

A menyasszony altatásnál mindenki oda törekszik, hogy az új házas pár levetett egyik-másik ruhadarabját ellophassa; nagyon természetes, hogy a fölkeléskor ismét mulatságos jelenetek fejlődnek ki.

Az altatásról visszatérve, a násznép folytatja táncmulatságát

Mondani sem kell, hogy a hosszúra nyúló ivás, evés, táncz sokaikat kifáraszt s az egyik itt, a másik ott szungyit, de a fiatalok kitaratók, fel is használják az alkalmat arra, hogy az alvókat „bemázolják“ vagy pedig rongy darabokat varrnak reájuk, sok esetben a legtisztességesebben öltözve volt vendég oly sajátságosan néz ki, mire fölébred, hogy mámoros fővel ő maga sem ismeri meg magát.

Kora hajnalban a vőfély ismét jelt ad, s parancsolatilag kiadja, hogy tegye le mindenki a „hajnalgarast.“

Ez ismét a bágyadt muzsikuskok felvillanyozására történik. A hajnalgaras tánczolás alatt kerit a vőfély egy jó kötet szalmát, azt kiviszi a falu közepére, tüzet gyújt belőle, s bejelenti, hogy a „menyasszony porkolása“ következik.

E bejelentésre a násznép a násznagy vezetése mellett zeneszóval a tűzhöz vonul, azt körül tánczolják, aztán bemennek a menyasszonyért, hogy kihozzák „mépporkaónyi“; a menyasszony azonban néhány fonott kalácsal s egy jó nagy butykós mézes pálinkával megkérelleli őket, mit aztán a tűz mellett tánczolva fogyasztanak el, honnan ismét betérnek a házba tovább mulatni.

A mint a násznagy észre veszi, hogy már nem csak a vendégek kedve van fogyatékán, hanem a házbeliek is nyugalomra vágyódnak, kerit valahonnan egy cserép fazekat s azt e szavakkal „agyon üttem a lagzit“ földhöz vágja; e pillanatban elnémul a muzsika s mindenki ásít vagy huzakszik egyet, aztán haza ballag úgy, a hogy tud.

Ámde ezzel nincs vége a palócz lakodalomnak, mert hátra van még a „vissza heereesz.“ A lagzi, mint már mondtam, a férfiak és fiatalok mulatsága, ellenben a héréssz az asszonyoké s helylyel-közzel a vissza héréssz vetekedik egy kis lakodalommal.

Az esküvő napját követő hetedik napon a legényes ház összes rokonai s hivatalosai a leányos házhoz mennek mulatni, hol víg dalok éneklése és tréfás jelenetek eljátszása mellett költik el a válogatott ételeket. Ezt nevezik „vissza hérész“-nek.

Ismét heted nap mulva a leány szülei és rokonai a legény házá-
nál jelennek meg, hol azonban a vendégeskedés már komoly csendben
s az új házaspár jövőjének megbeszélése között folyik le — s ez az
úgynevezett „kis heereesz.“ Ez kepezi a palócz lakodalom zárkövét s
kezdetét veszi innen túl a fiatal házaspár munkás élete, mely e nép
közmondása szerint „heet heet“ vagy „heet tee, heet nyár alatt vályik me.“

Figyelemre méltó a palóczoknál az is, hogy a lakodalomban csak
hivott vendégek vehetnek részt. Innen ered bizonynyal azon közmondása
is, hogy „hivatlan vendégek szapalatt a helyi“; hogy pedig a falu
legszegényebb embere még is részt vehessen a lakodalomban, „hivoga-
taó“-nak kéri fel.

A hivogató e szavakkal hívja meg a neki megnevezett család-
okat: „Néki szolgáltyát üzente az een jámbor atyám fia úgy mint Vi-
rág Józsep, hívatya ketékét az eó hajlékába éttá eeteőre, éppohár
itaóra, ketékveó jis akarja közlenyi jaóbaó nem roszaó. Gyicseertes-
sék a Jézus Krisztus.“ Ily czímen aztán a többivel egyen rangú tagja a
lakodalmas háznak.

A „menyasszony porkolás“ is oly feltűnő szokása e népnek, mely
ősi vallásában rejti gyökerét. Régebben a menyasszony hajfürtjeiből vág-
tak egy csomót s azt égették el a tűzön, melyet a násznép körül tán-
czolt; ma már ezt is megváltja a menyasszony. Valószínűnek látszik,
hogy itt a tűz istennek adott áldozattal van dolgunk. s mert csak is
a nő hoz áldozatot, azt kell föltennünk, hogy a tűz isten csak a nőtől
kivánt áldozatot.

Halálozáz.

A palócz, ha halottja van, mély fájdalommal, kegyelettel, megil-
letődve veszi körül annak földi maradványát és megteszi részére mind
ama végtisztességeket, a miket tőle szokása, vallása megkövetel.

Ha megkondúl a „lélekharang“, a falú minden lakója mintegy
megdöbbenve siet a kapu elé s felrezenő vallási érzelmének hatása
alatt önkénytelenül is imára kulcsolja kezeit, aztán suttogva adja egyik
szomszéd a másíknak tudomására a végső perceit élő nevét.

A „lélekharang“ ma is síró hangon szólalt meg a falu tornyá-
ban, mert az öreg Csőke Ádám halálküzdelmét jelzi.

Együtt van az egész had s könnyes szemmel állják körül a haldokló ágyát, s a mint a jó családfő mindenkitől búcsuzandó áldásra nyújtja ki reszkető kezeit és végsőt lehellett: a szintén ott levő szomszédasszony lefogja szemeit, fehér kendővel felkötí állát, aztán megmosdatják, megmossák testét, tisztát adnak reá, felöltöztetvén utoljára viselt legtisztességesebb gunyájába és „kiterítik“; gyermekei pedig nyomban előkeresik a „hamvast“, abba kiüritik az ágy azon szalmáját, melyen a boldogult örökre elszenderült és kiviszik a temető árkába, hol könnyezve, bánatosan elégetik.

A kiterítve levő halott mellett a falú szegényei szoktak virasztani, s ha eltelt a törvény rendelte határidő, a meghalt vallásának szokásai szerint megkezdődik a temetési szertartás.

Sajátságos, hogy az elhunyt palócz mindig a szertartásnál tényezőként szereplő kántor ajkára adja a szót, mert ez mondja el helyette, még pedig ritmikus versekben ének szóval a búcsúzást; búcsuzik pedig a halott minden ismerősétől, nejétől, gyermekétől, unokáitól, rokonaitól és jó barátaitól, s végső biztatásként az újra feltámadás reményét hagyja itt e földön.

Megérkezvén a gyászmenet a temetőbe, a koporsó elhelyeztetik a sír szélére s rövid ima után lebocsátják a sírba, ekkor minden rokon és jó barát még egy tekintetet vetnek a koporsóra s mindannyian egy-egy rögöt dobnak reá, aztán a jó barátok és szomszédok reá huzzák a földet, a végső tisztességre megjelentek pedig az összes rokonsággal haza indulnak.

Feldomboríttatván a sír, a meghalt egyik jó barátja vagy rokona a sírhalom kelet felé fekvő oldalára egyes vagy kettes keresztet csap a kapa nyelével, s aztán haza mennek a még ott maradottak is.

A temetés után, mely előbbkelő halottnál rendesen a délelőtti órákban történik, „halotti tort“ rendez a meghalt családja. E torba hivatalosak a falu előljáróságai és a sirtások is, kik többnyire az elhunyt tisztelőiből és barátjaiból állanak

A gyászoló háznál fölterítik az asztalt s azon helyre, hol az elhunyt étkezni szokott, szintén rendes terítéket tesznek, sőt külön tányérkába sőt is tesznek, mert a palócz hite azt tartja, hogy a meghalt a torban még mindig közöttük van.

A végső tisztesség ezen lakomájánál a legjobb hús ételek, sütemények kerülnek a vendégek elé. A meghaltnak legidősebb fia, ha ilyen nincs, veje, s ha ez sem volna, legközelebbi rokona szolgálja fel a bort vagy pálinkát, mindnyájan egy pohárból isznak, elsőként iszik

a legtekintélyesebb vendég s így megy sorba a pohár. Minden ivó rövid beszédet mond s e beszédek az elhunytnak jellemét, tekintélyét, okosságát, szorgalmát stb. dicsőítik. Megtörténik az is, hogy a halotti tor víg mulatsággá fajul, de ily visszásság csak az esetben történhetik meg, ha a házi gazda magáról megfeleldeznek.

Az anyagi viszonyok terhes voltánál fogva ma már a palóczoknál is ritkábbak a halotti torok, és csakis vagyonosabb családok szokták megtartani. Negyed századdal ezelőtt minden elhunyt emlékét torral ünnepelték meg.

A palócz temetésnél, illetve halálesetnél három jellemző szokás tűnik fel, és pedig: a halott ágyaszalmájának elégetése, mely a holt testnek egykori hamvasztására emlékeztet. Ezt támogatja a ma is használatban levő „hamvas“-nak nevezett vastag szövetű „abrosz“, mely ma napság az elhunyt ágya szalmájának elvitelén kívül más házi czélra is használtatik, legtöbbször a libát őrző gyermekek köpenyegéül szolgál.

Második: a rög dobás; kérdésemre ennek okául azt adták, hogy ha az elhunyt koporsójára rögöt dobnak, többé nem félnek a meghalttól; különben meg kell jegyezni, hogy a palóczoknál élénk azon hit, miszerint ha vétkek vagy mulasztás követtetett el az elhunyt ellen, annak lelke mindaddig „haza jár“, a míg a vétket vagy mulasztást jóvá nem teszik.

A harmadik jellemző szokás: a halotti tor s ugyanakkor a megholtra terítés.

De van e három szokáson kívül még egy negyedik is, azonban ezt csak a 18—24 éves korban elhunyt fiatal embernél gyakorolják, de ma már csak némely „had“-ban s ritka esetben és ez az, hogy a meghalt mellére lópatkót helyeznek s azzal el is temetik. Azt hiszem, ez is ősi szokásnak maradványa azon időből, midőn még lovakkal temetkeztek. Úgy látszik, ma már elégségesnek tartják ló helyett annak patkóját hozni áldozatul a szokásnak.

A palócz nép életének három legfőbb mozzanatánál jellemző szokásait iparkodtam feltüntetni azon hitben, hogy azzal e népnek alapjában leendő megismeréséhez nyomot jelezzek.

Palócz találós-mesék.

— A Mátra aljáról. —

Gyűjtötte: *Istvánffy Gyula*.

<p>1.
Félnyeő a fa ága nélkü',
Rászá' madár szárnya nélkü',
Megis eszi szája nélkü'
(<i>Gyertya</i>).</p>	<p>9.
Kivee-beleő' egyfurma,
Közepibe kérész'fa.
(<i>Ablak</i>)</p>
<p>2.
Fê' lábón á' fittyfiritty
Ezer juhot eőriz.
(<i>Mák</i>).</p>	<p>10.
Mêg az apja mësse lesz
Mâr affija zsindeleyez.
(<i>Tüz és füst</i>).</p>
<p>3.
Fen', fen' palotába,
Négyen ú'nek e'szszobába.
(<i>Dió</i>).</p>	<p>11.
Hegyen haó,
Veőgybe' taó,
Harminczketteő
E'sse jaó
(<i>Az öreg ember foga</i>).</p>
<p>4.
— Hovâ mész te hosszú?
— Mi gondod râ kopasz.
(<i>Gyalog út és patak</i>).</p>	<p>12.
Az Isten hun nem vaót?
(<i>Az utolsó itéleten</i>).</p>
<p>5.
Erdeőbe nyeő,
Réten hizik.
Asszonyok közt dandározik.
(<i>Szita, t. i. a kávája az erdőn
nő, a ló pedig, melynek fark-
v. sőrényszőréből szövik, réten
is legel</i>).</p>	<p>13.
Az Isten mit nem tud?
(<i>Hazudni</i>).</p>
<p>6.
Fa déréka, ruha bélyi,
Vas a piperéji.
(<i>Láda, melyben ruhát tartanak</i>).</p>	<p>14.
Hogy hívják az Istent magyarú'?
(<i>Mi atyánk Isten</i>).</p>
<p>7.
Hegyén mégyén, veőgybe vág,
Kanâ fili, beő'r nadrág,
A kit eleő'-utaó' tanâ',
Mindbe rág.
(<i>Farkas</i>).</p>	<p>15.
Mikor vaót az Istennek farka?
(<i>Mikor galamb képibe szállt az
apostolokra</i>).</p>
<p>8.
Erdeőbe-berdeőbe tálat borígatnak.
(<i>Tehénganáj</i>).</p>	<p>16.
Született is. szű't is,
Se mén'nem haótt, se nem ê.
Mi az?
(<i>A Lóth felesége, ki sóbálvány-
nyá változott</i>).</p>

17.
É't a halott, é't a koporsaó, a
bénne való meg azon gondaoko-
zott, hogy ho'szszabadúlylon ki.
(*Jónás a czethalban*).

18.
Micsoda állatnak van a szájá-
ban keresztú' a füli?
(*A rocskának*).

19.
A ki hétfőn lugozi mi-kor-mos?
(*A csó*).

20.
A szabad mezeőre gyakran kisétá-
lok,
Kis házamtú' soha me'nnem vâlok.
(*Csiga*).

21.
Uton megyen henderig, *)
Hâtân viszi kenderit,
Ha nem szânnâm emberit,
Mê'gygyú'tanâm kenderit.
(*Magyar juh*).

22.
Körü'-körü egy görbe fa,
Közepibe' nyihahaha (t. i. lószór).
(*Szita*).

23.
Nekem is van, neked is van,
Ker'be kaórê, annak is van.
(*Árnyék*).

24.
Tê'be tipsog-tapsog,
Nyárba viczkod-vaczkod.
[*Sû'k (sulyok)*].

25.
Egy kerek kis tonnâba' kê'sz-
szinû bor van, sârga és fehér.
(*Tojás*).

26.
Tâlba nem teszük,
Kê'svel nem mecczük
Egész világ avvaa' nevelôgyük.
(*Anyatej*).

Sorki-Tótfalu néprajzi vázlata. ¹⁾

Irta: *Márton József*.

II. Ünnepi szokások.

Karácsony előtt már egy héttel a legények (kocsisok) összeszövetkeznek 3-an 3-an s elmennek esténként a betlehemi pásztorokat énekelni. Mindegyiken fekete szür van és fekete sapka a fején, nagy csörgős bot a kezében, s kettőnek lószórból készült hosszú bajsza és fekete szakála van, a harmadiknak fehér szakála s fehér kis bajsza van. Egy negyedik a betlehemet, vagy mint nevezik a templomot

*) Őgyeleg, bandukol.

¹⁾ Ilyenképen minden vidéknek néprajzi vázlatát megirhatná az erre leghivatottabb: a tanító. A vidéki lapok nem közölhetnének értékesebb és illőbb dolgokat az efféle feljegyzéseknél.

Szerk.

hordozza s az angyalt helyettesíti. A pásztoroknak nevei: Finfiris, az öreg (Tityrus, Coridon, Moschos.) Coredó és Maksus. Beérve a házba megkezdik az ajtónál, hogy szabad-e énekelniök. Ha megengedik, eljátszák érdekes karácsonyi miszteriumukat.*)

Karácsony estéjén a gyermekek is elmennek énekelni, s hirdetik a Jézus születését. A legények összeállanak s az utcán végig járva, sipolnak, fazakakkal dobolnak, kürtölnek, egyáltalán nagy zajt csapnak, s így többször végig járnak a falut. Az éj hátra levő részét dióra, mogyoróra, vagy gyufára való kártyázással töltik. Éjfélkor a r. kath. hivek sietnek a misére.

Aprószentek napján a legények már előre készített korbácsokkal, hármassával négyessével járnak a házokat. A kit ezen a napon meg nem korbácsolnak, az abban az évben keléses lesz. A korbácsolásért kapnak pálinkát, kalácsot, vagy néhány krajczárt.

Vizkereszt vagy a három királyok ünnepére a nagyobb gyermekek készülnek. Hárman össze állanak s járnak három királyokat köszönteni (Néha az ünnep előtt vagy után egy héttel is.)

Az egész farsang zajtalanul szokott elmúlni, ha esetleg lakadalom nincs, vagy a korcsmáros 20—30 kr. belépti díj mellett zártkörű bált nem tart. Farsang 3 utolsó napja egyikén a korcsmáros muzsikáltatni szokott, a legények, leányok egy szálig ott vannak, tánczolnak egy éjjelen át. Húshagyó kedden minden háznál sütik a fánkot, s már előre elkészítették a kocsonyát, a melynek még a legszegényebbnél sem szabad hiányozni. Sonkát is főznek e napra

Szokásban van a közel eső S.-Palány községben, húshagyó éjjelen éjféle 12 órakor harangozni. Ezzel jelzik a farsang elmúltát, s felkeltik azt a ki még egyszer jól akar a böjt előtt húsból lakni. A pártában maradt leányok ajtajába a legények ezen éjjel fa tuskókat raknak csúfságból.

Husvétra sok pirostojás készül; s a keresztanyak keresztleányaiknak, míg kisebbek, husvétkor szoktak ruhának valót venni.

A piros tojás itt tulajdonképen nem piros, hanem tarka. Ugyanis itt a tojásokat megírják. Nem mindenki ért hozzá. Vannak a faluban egyes asszonyok, kik ebben igen ügyesek. Az egész falu tehát ezekhez viszi az irandó tojásokat. Az asszony egy kis serpenyőbe viaszt olvaszt meg, s azt parázson mindig folyékonyan tarja. Egy lúdtollból készült ecsettel, melynek végén a tollat helyettesítő kis görbe sodrony van, a folyékony viasszal a tojás héjára kacskaringós vonalakat, tulipánokat,

*) Ezt talán más alkalommal közöljük.

Szerk.

rózsákat ir. Ha a viasz megaludt, egy csomó tojást bele rak a berzsenyes fazékba s megfőzi abban. A hol a tojás héjain nem volt viasz, ott megpirosodik, a megfőtt tojásról a viaszt letörlik és a helye sárgás fehér marad. 3—4 ilyen tojást is kapnak keresztanyjuktól a mindkét nemű gyermekek, még a 4-ik faluban lakók is.

Szent-István nap előtti estén a legények mindegyike egy szál égő seprőt tartva, mint valami lidérezek futnak ide-oda a faluvégén. Ezen este ugyanis összeszedik az elhasznált seprőket, rájok még szalmacsutakokat is kötnek, s ezeket elégetik, a mi néhány óráig is eltart, mert a községek közel esvén egymáshoz, két község legénye is, néha 40—50 össze jön ezen szertartásra.

Lucza napján palázolni járnak, mint ők nevezik. Ez arra való, hogy a tyukok a következő évben jól és sokat tojjanak. A legények 2—3-an összeállanak, egy jó csomó szalmát összekötnek s hajnalban elkezdik a palázolást. Ez abban áll, hogy sorban bemennek a házakba, a szoba ajtajába egy kis szalmát hintnek el a küszöbön, erre rá térdepelnek, s a következő kissé drasztikus kifejezésű verset mondják:

„Tiktyuk, ludgyuk, ülössek legyenek, fejszék, furajok úgy meg álljon a belibe, mint egy szá fa a tövibe. Keetek lányának akkora s . . . e legyen mint egy kemencze szája, keetek lányának akkora cs . . . e legyen mint egy arató bugyoga (vizivó edény). Keetek disznájának akkora szalánnya legyen mint ez a zajtó. Keeteknek annyi zsirja legyen mint kutba a víz, annyi pénze legyen keeteknek, mint a kutytyóba (polyva ház) a pelva. Adja Isten, hogy még több Lucza napját is meg érhesenek.“ Ha ezzel végeztek, kapnak érte pénzt, tojást vagy szalonnát. A gazdasszony pedig semmiért sem hagyna egy szálát a hozott szalmából a szemétre dojni, össze sepri azt s a tyukok fészkébe rakja.

III. Gazdasági szokások.

A *legeltetés* ideje előtt a pásztor, (csordás vagy kanász) a község birájával, meg egy előljáróval egy vasárnap délután neki indul a teheneket felmetszeni (nem a hasukat.) A csordás karján visz egy jókora kosarat, egyik kezében egy négyszegletesre faragott páczárt, a másikban pedig bicsakját (kését) tartja. A falu szélén meg kezdik a dolgukat. Bemennek, megkérdik, hány tehén vagy borju lesz csordára hajtva a tavasszal. A bevallást a csordás rövidebb és hosszabb vonalakkal reá metszi a páczátra, s utána egy lyukat váj kése hegyével. Ez azt jelenti, hogy utána a másik ház adatai következnek, s így tovább. Ezt a rovást itt metszésnek nevezik s csak itt a tehén összeírásnál használják. A kosárba a gazdasszony tojást, disznóhúst vagy

szalonnát tesz. Mig a falut bejárják, a csordásné jó vacsorát készít, melyre a község előljárói hivatalosak; bor mellett hajnalig is elmulatnak.

A behordásnál e vidéken egy igen ajánlatos szokás divik. Ugyanis midőn már az aratással végeztek, 4—5 gazda össze beszél s elkezdik a behordást. Minden gazdának levén 1—2 fogatja, így egyszerre 8—10 szekér is indul gabonáért a mezőre, de nem mindegyik magának hord, hanem e sok szekér mind egy gazda termését hordja. Ennyi erővel rendelkezve reggeli 4 órától esti 8—9 óráig dolgozva, 2 nap alatt egy-egy gazda termését könnyen behordják. Ha az egyik helyen végeztek, mennek a másikra s így sorba valamennyihez. Ezzel az esőtől mentik meg a gabonát. Ha mindenki csak a magáét hordja, s eső talál esni, mindegyik asztagját esetleg felében találja, s a gabonát rontja; de ha esőben egyét hordják, ez szenved, a többié nem, mert kepében az eső nem tud oly sokat ártani a gabonának.

A hordási idő a legvigabb napjaik közé tartozik. Ekkor csak téliről eltett sonkát, rétest meg kalácsot esznek és bort isznak. Mig a behordás tart, az asztal mindég terítve áll, rajta az enni és inni való. Ha valamelyik szekér haza ért, gyorsan lerakják róla a gabonát, s aztán betekintenek oda, hol terítve van s falatoznak meg isznak egy pár pohár bort, s ismét mennek más gabonáért. Így megy ez kora hajnaltól késő estig.

IV. Babonák.

A községbeliek szellemeket, kísérteteket, ördögöket, boszorkányokat nem igen hisznek, babonájuk inkább házi dolgaikkal függ össze.

A szalmát és szalmás gabonát holdfogytával rakják a pajtába, mert így benne nem tesz kárt az *egér*, ha évekig áll is helyén. A háztetőre való zsuppot is ilyenkor rakják fel, hogy az egér meg ne rongálja.

A kézen sokszor támadnak kidudorodások, mit *sömörnek* neveznek; s melyet többféle babonás módon orvosolnak, pl.: ha valaki, kinek ily sömör van a kezén, az úton véletlenül talál egy éket, mely valamely szekérből esett ki, s azzal 3-szor meghuzza a sömör helyét, s azután az éket maga mögé eldobja, úgy, hogy ne lássa hova esett, a sömör elvész. Ha vakand vérével mossa meg, illetve keni be a sömört, akkor is elvész az.

Hogy valaki *szerencsés* legyen, azt a következőkép eszközlik. A kéményseprő szőrseprűjéből 3-szor lemetsznek egy-egy kis csomót, hogy senki ne tudja. Ezt a szőrt aztán annak ruhájába varrják, kit szerencsésé akarnak tenni.

Ha baromfi elvész, csak az öreg kést az ajtó ragasztóba kell szurni, ha valaki vagy valami meg nem ette, előkerül.

A halottak *sirgödrét* nem ássák ki egyszerre, hanem másnapra is hagynak belőle.

A *békák* nyáron a tavakban éktelen kiabálást szoktak véghez vinni, melyet senki sem tűr szívesen. Egy a községben lakó ember állítólag el tudja őket hallgattatni a következő képen: Midőn először megy tavasszal szántani, a düllő fejen szántó ostorát keresztül fekteti, ekéjével pedig a földön végig megy. A mi föld az ekén maradt, azt kötényébe rakja. Este, mikor haza megy, s a békák kezdenek kuruttyolni, az ekéről összeszedett földet közibük dobja a tóba. Ettől úgy megijednek, hogy egész éven át nem kuruttyolnak.

V. Tájszólási sajátosságok.

1. Az alhangú szókhöz gyakran felhangú ragokat illesztenek, pl. villával, kapá-vel, gráblá-vel, ásó-vel, boroná-vel, korsó-vel, asztal-lel, pipá-ve, forinte, tinta-vé, gretá-vé, kutya-ve, vadász-e, macská-ve stb.

Néhány felhangu szónál alhangu ragot használnak, pl. menná nagyobb, lakhelynál, aludt tejnál, Körmendnál, enná, (ennél)

2. Az *a* és *az* névelő mellett *e* névelőt is használnak Leveszem e kalapot, e kapával kapálnak, e tányérral esznek, de ~~ugat~~ e kutya-tok. de rossz e utatok, stb.

3. Az *e* hangzót *i* hangzóval cserélik fel, pl. kimény, kive, kine kip, kirem, szipen, nimet, kinyér, mireg, stb.

4. Az *e* hangzót a szó végén úgy szeretik kiejteni mint *é*, pl. nimét, kivé, kefé, litér, metér, zsetér, ményecske, embér, gyerek, fegyveré, stb.

Azt helyett aztotat, ezeié = ezé, (kanászeié, vadászeié, tyukászeié, Sándoreié) gyöjt = gyűjt, főjni = fejni, szuóma = szalma, kilincs = zár, bugyoga = vízkorsó, garábla, vagy grábla = gereblye, bihó = bivaly, divó = dió, tolya = női kabát, szalánma = szalonna, fenyé = fene, kurugla = szénvonó, gyövötiny = folyondár, lú = ló, csöcsöllős, csöbölős = szopós gyermek, horpissza = az állat csipője, kánya = varju, verga = varga, zsiba = liba, pizselle = csirke, tik = tyuk, kokas = kakas, kert = kerítés, sörtés = sertés, fizfa = füzfa, vót = volt, tasak = tolltartó, gövecs v. gavics = kavics, há mész = hová mész, há vótál = hol voltál, ternác = folyosó, föcske = fecske, pityer = pacsirta, áté = át, éség = megint, ho = höz.

VI. A nép lelkülete és életmódja.

A lakosok $\frac{9}{10}$ része tud olvasni. A nép jó szívü. A bajban le-

vőn segíteni iparkodnak. Ha valakinek a községben élelme nem volna, nem engednék éhezni. Sokszor tüzkárosultak járnak a községben; nem találhatik ilyenkor ház, melynek kapujában 1—2 kéve zsupp, vagy egy jó csomó takarmány kitéve nem volna. (A kapuba szokták az adományt kitenni, honnét azután házsorjában szekérrel az illetők összeszedik).

A férfiak, de még az asszonyok is megisszák a bort, de mértéketlenül.

Kevés község műveli oly jól földjeit mint Sorki-Tótfalu. Birói végrehajtás útján vagy 15 éve nem adtak el birtokot, csak 1-szer vagy 2 holdat. Szelid, jámbor istenfélő nép. Szorosabb értelemben vett lopásról vagy nagyobb büntényről itt szó sem lehet. Azt a vidéki embert, ki esetleg későn vagy rossz időben a faluba téved, ha koldus is, élelemmel és szállással a legszivesebben látják el. Arról, hogy valaki gyilkos, vagy öngyilkos lett volna, nem is emlékeznek. Törvénytelen gyermek talán minden 10 évben születik egy.

S.-Tótfalu község 1857-ik évben tagosított. A birtok következőképen oszlik meg: I. Földesurak birtoka 458 hold 1426 öl. — II. Állandó birtokok 10 hold 355 öl. — III. Nemesi birtok 21 hold 1216 öl. — IV. Urbér alá nem tartozott 15 hold 756 öl. — V. Volt jobbágyoké 352 hold 790 öl. — VI. Közös legelő, volt jobbágyoké 47 hold 227 öl. Összes birtok 910 hold 1554 öl. A község határában sok és igen kitünő minőségű szénát termő rét van, a lakosság nagy gondot fordít a lótenyésztésre. Tehén van egy néhány magyar faju és sok a tarka fajokból való. Juhtenyésztéssel azonban a községben senki sem foglalkozik.

A baromfi tenyésztésre is nagy gondot fordítanak. Szombathely közel lévén, az asszonyok nagyon könnyen és jól tudják ott eladni terményeiket. Különben a községben a nyári idényben 5—6 szekeres tyúkász is megfordul naponként.

Méh tenyésztéssel jelenleg 9-en foglalkoznak s van 60—70 anya kaptárjuk, régi divatu szalma kasok.

A gabona neműek közül természetnek búzát, azután rozsot, árpát és zabot. Kenyerük nagyon szép és különösen izletes. Árpát és zabot a sertések és lovak számára természetnek. A tengeri termelés nem virágzó, de sok babot ültetnek. Termesztenek hajdinát is (pohánka, takárka), továbbá tarló és kerekrepát némelyek kölest, és lencsét is. Konyha kertje minden gazdasszonynak van. Káposztát szántóföldjeiken ültetnek. Lent és kendert csak annyit természetnek, a mennyi a házi szükségletre kell, s a mit a télen meg birnak fenni.

Megrovandó a községi előljáróság azért, hogy őszi időben az éjjeli

őrzést megtűrik, a mikor a szolgálégyek és suhanczok tököt (ezt igen szeretik) és kukuriczát csennek, mit nagy tűz mellett aztán megsütnek.

VII. Testalkat és ruházat.

A férfiak többnyire magas szálasak, szökék vagy barnák. Hajukat, mely szőke, gesztenye- vagy fekete színű, rövidre nyíratják, s fejük tetején kétfelé választják, a fiatalok szeretik szagosítani. Puha szöveteiből készült többnyire Kossuthforma-féle kalapot viselnek. Az idősebb és módosabb gazdák kabátja czombig érő, oly szabásu, mint avárosi iparosoké. A fiataloké rövid, egészen a testhez szoruló. Télire az idősek egész városias téli kabátban járnak, a legények pedig az u. n. mexikanert varratják. Nadrágjuk magyar, egyesek vesznek bugyogót is, de ezt is a csizmába húzzák. A ruha szövetet inkább a sötétebb fajokból választják.

Csizmájuk vagy magyar szabásu, magyaros gallérral, rózsával és zsinorraal, vagy pedig német, kerek sima gallérral. Az előbbit inkább ünnepen, az utóbbit munka napokon viselik. Van a községben egy takács, a ki a csizmákra szép ránczokat tud szedni. Ehez aztán a harmadik negyedik faluból hozzák a ránczolandó csizmákat.

Fehérneműjök hétköznapon és az idősebbeké ünnepen is meglehetősen finom házi vászonból való. A fiatalok ünnepen fehér vagy tarka gyolcs inget viselnek kikeményítve, felálló gallérral. Gatyájuk magyar szabásu, bő, de nem olyan mint például az alföldi csikosoké. Ilyet csak a jnhászok viselnek ezen vidéken. Nyáron a fiatalok ingbe, gatyába dolgoznak ha nagyon meleg van, az öregebbek is. A serdültebb gyermekek parkétből készült, atilla forma de rövid alju elől tarka színű elől-hátul két soros fehér vagy színes gombokkal díszített kabát-kákat szeretnek viselni.

A legények dolognál kék erős, ünnepen kék és lila színű finom hosszú kötényt viselnek. Ez előtt néhány évvel már 3—4 éves gyerekek is volt köténye

Az asszonyok és leányok hajukat egyformán két vagy egy fonatba fonják, s hátul kontyba kötik, elől lesimitják s kétfelé választják. Fejükön a leányok is kendőt viselnek. A menyecskék ünnepen a kendő alatt az u. n. neczet viselik, lakodalomkor pedig a dakedli nevű kis fejkötőt. A kendő, ha templomba vagy temetésre mennek, fekete selyem, máskor különféle színű.

Szoknyájuk rendszeren egyszínű sötét anyagból való a derékkal együtt, melyet testhez állónak is neveznek. A lányoknak nyáron világos színű ruhájuk is van. A szoknya és derék egyszerű városi szabású. Mindig tisztán járnak, különösen az iskolás gyermekek, s ha foltos

is a ruhájuk, de nem rongyos. — Ha leány hal meg, azt leányok viszik a temetőbe; ilyenkor mind tiszta fehér ruhába vannak öltözve, de a derék nem testhez álló, piros vagy kék széles szallaggal átkötve. (Totyának nevezik.) Ilyen ruhát viselnek a nyoszolyó leányok lakodalomban is. Ha fehér ruhába öltöznek, nincs kendő a fejükön. Lábbelinek czipőt vagy csizmát viselnek.

Somogyi tanulmányútamról.

A társaság 1890. novemberi ülése elé terjesztette *Vikár Béla*

Az 1889. szeptember és okt. hónapokban öt hetet töltöttem Somogy megyének azon a tájékán, mely a megye székhelyétől — Kaposvártól északnyugatra és délnyugatra esik. Tizenkét falut látogattam meg itt, névszerint a megjelölt északnyugoti részen Hetes, Bodrog és Juta községeket, a délnyugati részen pedig Csököly, Zs.-Kisfalud, Szt.-Márton, Paccza, Szenna, Hedrahely, Visnye, Magyar-Lad és Német-Lad községeket. Célom volt a Dunántúlnak e sok tekintetben igen érdekes pontjain főleg népköltési gyűjteményeinket gyarapítani, s ezzel kapcsolatban a nyelvjárások tanulmánya számára lehetőleg bő és hiteles anyagot gyűjteni; egyszersmind pedig — a kínálkozó alkalommal élve — az említettem fő feladatok mellett a néprajzi viszonyok vizsgálatára és némely anthropologiai adatok gyűjtésére is kiterjeszkedtem.

Az idő rövidségéhez s a kutatás alá vett területhez képest vállaltam jobban sikerült, mintsem várhattam volna. Az eredmény ugyanis számokban kifejezve a következő: Gyűjtöttem népmesét és mondát 100-on felül; népdalt, balladát és más költői maradványt még többet; találós mesét mintegy 200-at; továbbá gyermekversikéket, adomákat, néprajzi leírásokat, a népéletre, lakásra, ruházatra s több effélére vonatkozó adatokat szép számmal. A felsorolt helységek nagyobb részében nóm fényképfölvételeket eszközölt, szám szerint 50-en felül; e fényképek a lakosság viseletét férfiaknál és nőknél, házásoknál és házasulandóknál korkülönbség szerint, és részben a házakat, a használati tárgyakat és a népet munkája mellett tüntetik föl. Anthropologiai adatgyűjteményem 108 felnőtt egyénre és 374 gyermekre vonatkozik; e téren Török Aurél tanár úr nagybecsi utasításai nyomán s a tőle nyert segédeszközök használatával jártam el.

Legtöbb figyelemre számíthat kétség kívül népköltési gyűjtemé-

nyem, és pedig több szempontból. Tartalmára nézve leginkább az összehasonlító mesetudomány fog belőle — gondolom — jelentékeny hasznót húzni, mert nem egy olyan mesét talál itt meg, mely a magyarság területéről eddig vagy éppen nem, vagy csak hiányosabb, vagy ezektől egészen elütő variánsokban volt ismeretes. Kiemelendőnek tartom továbbá egyrészt a néprajz, másrészt — és kiválókép — a nyelvészet szempontjából azt a fontos körülményt, hogy mind e népmesék és mondák följegyzésében az eddig követett eljárással szemben, mely szerint az ily népnyelvhagyományok többé-kevésbé kicsiszolva, stilizálva, közvetetlenségüktől megfosztva kerültek ki a gyűjtő kezéből, szigorúan az élőszóbeli előadást követtem. A mi természetesen csak a stenographia segítségével vala elérhető. Hogy az ily módon szerzett népnyelvi szövegek a nyelv és az előadás egész hangja tekintetében mily lényegesen különböznek azoktól, melyeket akár mondatolás, akár emlékezetből való utólagos följegyzés útján, szóval az eddigi módon kaphattunk, eléggé kitűnik, ha gyűjteményem bármely darabját a mostanig megjelent azonos vagy rokontárgyu nyépnyelvi közleményekkel összevetjük; főleg a mondatszerkezeti sajátosságok annyira eltérően jelentkeznek a kétféle följegyzés anyaga közt, hogy bátran mondhatom: ez a gyűjtemény a magyar nyelvészeti s kivált mondattani vizsgálódás számára sok új eredményeket ígér, egyúttal pedig a magyar népszellemlenek a nyelvben való naiv nyilatkozása módjáról, az indulatoknak, humornak és fenségnek stb. a népnyelvben való kifejeződéséről táplált felfogásunkat némileg módosítani fogja.

Talán fölösleges még külön is rámutatnom azon néprajzi érdekű adatokra, melyek itt ezekben a mesékben és mondákban mindenütt előkerülnek, a hol pl. a mesebeli vagy mondai hősök cselekvényeinek eredeti, a nép tudatából már kiveszett magyarázata helyét valamely modern motiválás, valami újabb, a mai népeletet és fölfogást tükröző vonások foglalják el, — a hol a régi mesetárgy többé-kevésbé feledésbe merült és az így támadt hézagokat a népszellem új alkotással tölti ki, — vagy a hol valamely egészen modern eseményt kapva föl, arra a mese köntösét adja rá.

Szintűgy mondanom sem kell, hogy műköltészetünk szintén elég értekesíteni valót talál az itt összegyűlt anyagban.

És legyen szabad ezen a helyen kimondanom, hogy műköltészetünknek ma semmire sincs nagyobb szüksége mint arra, hogy ismét visszatérjen ősi forrásához a néphez. Egy szintelen áramlat vonul végig legújabb költészetünkön, nyelvben és alakban mindinkább elzárkozva

a nemzetiestől, nem érintkezve a néplélek hullámzásaival, a népköltészet es nyelv üdítő forrásával, mely a világnak és hazánknak minden nagy költőjére, ki alkotásaiban a tartalom és alak szépségét egyesíteni tudta, oly irányadó hatást gyakorolt, mely Balassa, Faludi, Vörösmarty, Petőfi, Arany, Gyulai s más jeleseink költészetét megtermékenyítette s viszont eszméiknek, érzelmeiknek a nép szívéhez, a nemzet mély rétegeihez utat nyitott. Ma ez a kölcsönhatás — a tiszteletre méltó kevés kivételt leszámítva — legfőleg arra szorítkozik, hogy avatatlan lírikusoknak a népiség mázával csillogó, de alapjában a népitől és nemzetitől vadonat-idegen, üres döngicsélései a műzenének kölcsön vett szárnyain behatolnak a nép közé s ott megfészkelődve, helytelen analogiákkal rontják népköltésziünk régi tartalmasságát. E sajnos jelenség is egy volt amaz okok közül, melyek engem arra birtak, hogy népnyelv-hagyományaink rendszeres gyűjtésének ügyét, ezt az elhanyagolt szent ügyet, tőlem telhetőleg fölkaroljam s egy újabb lépéssel előre vigyem.

A gyűjtés módjára nézve legczélszerűbbnek találtam mindennütt legelőször a tanítóhoz fordulni s az ő segítségével tudakozni a gyermekektől, — még pedig nem csak a tanulóktól, hanem az ismétlő iskolásoktól is, — hogy kik az illető falunak legjobb mesemondói s dalosai. Mikor aztán így a meselőt vagy nótázót fölfedeztem és leirtam mindent, a mit tudott, akkor őtőle kérdezősködtem tovább ugyanazon helység vagy vidék dal- és mesetudói felől. Megesik bizony, hogy a mesemondónak állított egyén eltagadja ebbeli tudományát (egy helyen csaknem kiseprűzött egy öreg asszony, mikor eléje tártam, hogy mit akarok); de az olyan mesélő, a ki ekként huzódozik vagy hazudozik, nem is igazi mesélő. A javabeli mesemondók nem sokáig kéretik magukat, sőt akad köztük olyan is, a ki önkényt megjelen, mihelyt hírért veszi, hogy mesélőt keresnek. Mindenkinél jó volt megkérdenem azt is, hogy ki volt a mestere a mesemondásban. Ily módon könnyen nyomára jutunk a tipikus mesemondónak, és attól többnyire megkapjuk az egész anyagot, mely a faluban és a környéken az ő tanítványai közt forog. Az ilyen tipikus mesemondók rendszeren apjuktól vagy valami rokonuktól tanulták el a meséiket, és köztük általában többet tudnak az öregek mint a fiatalabbak. Nem így vagyunk azonban a dalokkal, és a többi verses alakú népköltési hagyományokkal; ezeket a fiatalok rendszerint jobban tudják mint akár még életben levő de már hajlotabb kora mestereik, mert ők benne vannak e darabok zenei előadásának gyakorlatában, ez pedig az öregekre nézve már nehézséggel jár s e mellett náluk az emlékező tehetség gyöngülése is figyelembe veendő.

Az említettem északnyugoti pontokon legjobb mesélőm akadt egy irni és olvasni nem tudó hetesi öreg béres, Sütő J. személyében, kit az urasági tisztartó, Pete Lajos úr, elismerést érdemlő készséggel két napra teljesen fölmentett a munkától, meghagyva neki, hogy rendelkezésemre álljon. (Az ily támogatás a gyűjtő részére igen fontos, s a legtöbb esetben alig szerezhető meg; azért helyén való, hogy hálaosan emeljük ki.) Sütő 25 mesét mondott el nekem 2 nap alatt, és valóban egész erőmet kimerítette, annélkül hogy én az ő mesekészletét ki tudtam volna meríteni. Nem időzhetvén tovább Hetesen, elhatároztam, hogy legközelebb újra ellátogatok hozzá s többi meséit is lejegyzem.

Megemlítenédnek tartom még erről a vidékről mint legkiválóbb közlőimet: a jutai Kovács György bérest, a kitől meséket, számos gyönyörű dalt, néhány balladát és egy csomó találós mesét kaptam; továbbá Zsobrák József hetesi polgárt, a ki saját szerzeményü és egyéb népköltészeti anyaggal járult gyűjtésemhez; végül az öreg Horváthot Hetesen, a ki becses régi dalokat közölt. Más régi nótákkal az öreg Vég Kata szolgált Csökölben, míg az újabb dalok és balladák legtöbbjét (számra nézve 100 körül) egy csökölyi fiatal menyecskétől, Kasza Katától irtam le — A Zseliczségben (a Kapos folyótól délre eső dombvidéken) a szentmártoni öreg Farkas F. egy hét alatt 50-nél több mesével és más elbeszlő darabokkal gazdagította gyűjteményemet; ráadásul ugyanott egy pacczai fiatal embertől jegyeztem föl néhány mesét.

Sokkal bajosabb volt a fényképi fölvételek számára megnyerni a kellő anyagot. Csökölyben, Somogynak ezen egyik ethnographiai nevezetességü helyén, egyrészt a szerfölött munkás népnek szüntelen elfoglaltsága, másrészt bizalmatlan természete miatt három heti idő alig volt elég arra, hogy csak némileg kielégítő eredményhez is juthassunk. Különben e bizalmatlanság és a gyanu mindenütt csakhamar fölébred a nép közt, mihelyt a fénykép-apparatus és a gyűjtő működni kezd. Váltig erősítettük mi, hogy azért fizetés nem jár, ellenkezőleg mindenki ingyen kapja meg a saját képét, a kit leveszünk: sehol sem álltak oda szívesen a rajzoló masina elé. „A zeén formámat ugyan lè-nem vöszi sènkisè!“ — mondták a jó „csöklikiek“ egyre-másra, és ebből a kifejezésből indulva ki, melyen kívül mást a fényképezés fogalmára nem ismernek, nyilván úgy okoskodnak, és az az ijesztő képzet támad bennük: hogy a kinek a formáját leveszik, annak nem marad. A férfiak és nők munkaeszközeit, főkép a szövő széket vizsgálgatván és fényképezvén, nyomunkban kelt a gyanu, hogy már most megint bizonyosan a szövőszékre adót akarnak vetni az „urak“. (Hedrahely).

Az még kisebb rossz, ha azt teszi föl rólunk a nép fia, hogy mi kétségkívül busás jövedelmet huzunk ezekből a fényképekből oda fönn Budapesten, illik hát, hogy ő is pénzt követeljen tőlünk, a miért le engedi magát fényképezni. (Csököly). Természetesen az a pusztá bábóna is hozzájárul sok helyt — kivált az öregebbek között ezen idegenkedéshez, hogy t. i. a lerajzolt személy képével az ő teste-lelke is a rajz tulajdonosának hatalmába kerül.

De minden apró akadályokat legalább nagyjából mindenesetre lehet győzni, ha sikerül az illető helyen valamely irányadó embert — papot, tanítót, jegyzőt, község biráját vagy más intelligens egyént, kivált a ki helyben bizonyos népszerűségnek örvend, — a jó ügy számára szövetségesünkké tennünk. E nélkül a siker reményéről szinte eleve is lemondhatunk. El kell ismernem — s örömmel teszem ezt, — hogy a hol csak megfordultunk, mindenütt megvolt az érzék a néprajzi kutatás ügye iránt, és pedig első sorban a néptanítók közt felekezeti különbség nélkül, s az ő erkölcsi támogatásuk minden irányban leghathatósabbnak is bizonyult ügyünkre nézve; másod sorban pedig magától a néptől kaphatjuk a legjobb segítséget, ha értelmesebbjei közül hódítunk valakit zászlónk mellé, mint ez nekünk pl. Hetesen, vagy még inkább Csökölyben sikerült, a hol a falusi bíró teljesen fel fogta, magáévá tette s minden módon támogatta is törekvéseinket, úgy hogy az elért eredmény jó részét neki köszönhetjük.

A mi már most a néprajzra vonatkozó gyűjtéseim anyagát illeti, abból — a vizsgált területnek egyes pontjait egyelőre csak önmagukhoz viszonyítva — konstatalhatónak vélem, hogy Hetes, Juta, Bodrog és a mennyire még némi tapasztalat után mondhatom: a Kaposvárhoz legközelebb eső, valamint a Kapos-balparti községek — aránylag a többinél, t. i. Csökölynél és a zseliczi falvaknál csekélyebb mértékben őrizték meg eredeti kulturájuk és ethnographiai jellemük vonásait; továbbá, hogy e két terület néprajza eredetileg teljesen különböző volt és ezen eredeti különbözőség nyomai köztük ma is kimutathatók, pl. nyelvjárásuk, bár hangtanilag szorosan összefügg, a szókincs és a mondatszerkezet tekintetében feltűnő eltéréseket mutat; így az éjszaknyugati részen — s a hozzá számított többi pontokon — az összes ethnographiai viszonyok (valamint nyelvtények is) erősebb német és éjszaki-szláv (tót?) befolyásra vallanak, míg a Zseliczség és a vele tószomszédos Csököly nagyobb foku dél-szláv (horvát-magyar) vegyülésnek világos nyomait tünteti elő, olyannyira, hogy a különböző keveredés mindkét részről a népesség physikai typusában és psychikai jellemvonásaiban is szembe ötlőleg kifejezésre jut.

Ennyit általános jellemzésül. A részletekre most nem terjeszkedhetem ki. Fentartom ezt akkorra, ha majd az anyag újabb gyűjtések eredményeivel kiegészítve s tüzetesen rendezve álland előttem.

Fő dolog mindenesetre az, hogy a gyűjtést folytassuk.

Részemről, bárha erőm csekélysége nagyon is érezteti velem a föladat súlyát, el vagyok tökéelve meg nem hátrálni a nehézségek elől, s ezért a jövő nyáron nagyobb körre terjesztem ki hasonló irányu gyűjtéseimet Somogyban, azután pedig a Dunántúlra egyéb megyében.

Bő alkalom nyílt jelen utamon is ujólag meggyőződni kettőről: először hogy mennyi kincs hever még itt kiaknázatlanul, mennyi rejtély vár megoldásra, mennyi értékes töredék az összeillesztő kézre! Ott van — hogy csak Somogyról beszéljek — a néprajzilag oly nagyérdekű Szigetvár-vidéke (Darány stb.); ott van maga a megye székhelye, Kaposvár, azután K.-Mérő, Öreglak több más helylyel együtt, honnan kitünő mesemondók híret hallám; ott a Drávamellék és a balatoni partok érdekes néprajzi pontjai, melyekről még alig vannak némi adataink. De meggyőződtem arról a másik tényről is, hogy ha valahol, úgy itt igazán periculum est in mora. Legfőbb ideje, hogy szakítsunk azzal a hideg közönnyel, mely a rendszeres néprajzi és néprajzi gyűjtés iránt nálunk eddigelé uralkodott. Meg kell mentenünk, a mi még megmenthető. A vetést elvágta ugyan a jég, lepörkölte a nap, azért maradt benne annyi szem, hogy megérdemli a letakarítás munkáját.

Én a mint mondtam, beállok ehhez a nagy munkához napszámosnak, szolgálom az ügyet gyarló tehetségem szerint; és ha nálamnál képebbek fogják meg velem együtt a sarló végét, és ha társaságunk tetszése fogja követni a bevezetett aratást, akkor meg lesz a jutalom, a melyre számítottam.

Karácsonyi népjáték Szamosújvárról.

Közli: *Esztegar László.**)

Király, angyal, huszár, pásztorok bejönnek; a *pap* künn marad; a *pásztorok* lefeküsznek.)

* Esztegar úr, ki e játékot Szamosújvárt, egy cigány legény előadása nyomán jegyezte fel, speciális tanulmánya tárgyává tette a hazai népies miszterumokat, a melyeket vele együtt mi is igen érdekeseknek tartunk néprajzi szempontból és a melyeknek minden helyen való összegyűjtése igen kívánatos volna. Szerk.

Bennlevők mind : egy karácsonyi éneket elénekelnék.

Pap : (kivülről kopog).

Király : (kivont karddal) Eredj szolgám, lásd sietséggel, ki mer kopogni ajtómnál oly bátor szívvvel?!

Huszár : Ki vagy? mi vagy? Erre nekem tüstént feleletet adj!

Pap : Én vagyok egy öreg páter. Most jöttem a tireneusi császártól, hogy a felséges királytól az éjszakára szállást kapnék!

Huszár : (a királyhoz) Felséges király! Olyan emberek jöttek, a kik a felséges királytól az éjszakára szállást kapnának.

Király : (a huszárhoz) Bizon töllem szállást nem kapnak. Nem bánom, ha a városi piaczhátán is megfagynak.

Huszár : (a paphoz) A felséges királytól szállást nem kapnak; nem bánja, ha a városi piaczhátán is megfagynak.

Pap : Felséges király! az egész várost össze-vissza jártuk, szállást sehol sem kaptunk, s így a városi piaczhátán is megfagyunk.

Huszár : Felséges király! Az egész várost össze-vissza járták, szállást sehol sem kaptak, s így a városi piaczhátán is megfagytak.

Király : (a huszárhoz) Eredj szolgám, ereszd be egy keveset fűtözni.

Pap : (bejön) Szerencsés jó estét felséges király!

Király : Adjon Isten öreg páter. Lássalással öreg páter, nekem mennyi vendégeim vannak; ha én magának szállást adok, arezomra nagy szégyent vallok. De hát maradjon benn egy keveset fűtözni.

Angyal : (énekel) Keljetek fel pásztorok, pásztorok!

Istenfélő jámborok, jámborok!

Mert született uratok, uratok!

Nektek kis Jézusotok, Jézusotok!

Egy pásztor : (ébredez) Ausz mej fertátye! Hallod te pajtás, mit mond az angyal. Új királyunk született. Szkoaletye Kelj fel hirtelen. Nu dormnyi Ne aludjál kegyetlen. Mert már annyit aludtál, hogy a két szemed kidüledt. Nem bánom hát, keljünk fel, Bethlehembe menjünk el.

Mind : (énekelnek) Bethlehemmi városba, városba,

Csáklyás minden szállásba, szállásba,

Hol valának pásztorok, pásztorok,

Istenfélő jámborok, jámborok. . .

Gyertek tehát keljünk fel, keljünk fel,

Bethlehembe menjünk el, menjünk el,

Imádjuk mi urunkat, urunkat,

Tiszteljük Jézusunkat, Jézusunkat!

Pap: Hopp! Dominus, én is itt vagyok, úgy fázik a lábom, szinte megfagyok.

Pásztor: E közt a két hegy közt hideg szél csatázik, megfázik az ember, ha nem pálinkázik. Mikor az én apám fiatal ember volt, házasodni akart, de semmie sem volt. Csak elküldött a malomba, hogy öröljek hamar, ha nem egyebet. bár egy kötés szalmát, hogy e szerint megperzseljük. A molnár se vette tréfára a dolgot. Elővette a lisztes lapátot, hátamat-fejemet jól összeagyabugyázta. Én se vettem tréfára a dolgot. Útamba keltem. Útamban találtam egy katonatisztet. Az a katonatiszt mind arra ingerelt, hogy menjek, lássam Budapestet. Beállottam a dongai királyhoz. Minden esztendőben egy pár, két pár szunyogot levágtam, lénungomról lemondtam, e szerint pásztor lettem.

Angyal: Én kis orátor, híres prókátor. Most jöttem nem rég Franciaországból. A ki versemet meg akarja hallgatni, s kezével pénzt, petákot nem ad, Szerecsenországban baglyok temetik.

Király: Tekintetes nemes ország-világ. Én vagyok egy rózsaszál virág. Nézz szemembe ki vagyok én. Én vagyok egy légszeg (?) vitéz ember, a ki egy csapásra huszonötöt levág. Derék bagoly madár meg nem ijeszt engem, mert a sötét felleg jól oltalmaz engem. Magyar hazámban most karácsony napja. Eredj jó szolgálóm; nyisd fel a kamarát, hozz fel asszonyodnak megsütött kalácsát!

Erdélyi örmény panaszos ének.

Közli: *Dr. Gopcsa László.*

(A február 28-iki ülésen tartott felolvasásból.)

Nemsokára az örményeknek Erdélybe való költözése után, tehát ezelőtt valami 200 évvel keletkezett egy czim nélküli hosszabb verselmény, a mely panaszkodik arról, hogy az örmények kereskedelmére bénítólag hat az, hogy már az oláhok és zsidók is szedik a báránybőröket, a melyek az örményeknek egyik legfőbb kereskedelmi és kiviteli cikke voltak. A nyelvészeti igen érdekes eredeti szöveget más alkalommal közlöm, itt a néprajzilag is érdekes verset csak magyar fordításban mutatom be.

Sajnálom, ti drága szövetek,
Hogy kés vágta el éltetek.

Jaj nekünk, már minden elveszett,
Szomorúságunk elérkezett.

Gyorsan elmúlt az idő,
 Már minden semmisülendő.
 Való igaz, szegények lettünk,
 Nehéz lett kenyérkeresetünk.
 A kéznek nincs hogy mit csináljon,
 A vaknak nincsen hogy mit lásson,
 Az örménynek nincs miért járjon.
 Ha lóhátra ülsz, gyalog vagy,
 Minden tudásod cserben hagy.
 Útra kelve, sok kárt teszel,
 Semmi hasznod, hogyha veszel.
 Felrepültek a bankók a mennyekbe,
 Vesztünkre jött a sok idegen ide.
 Kevés maradt a sokból nékiünk,
 Jól számítva is üres erszényünk.
 Malozsát végy, kökény lesz belőle,
 Ha sajtot gyursz, por lesz belőle.
 Menj a padlásra, házad beszakad,
 Sátorruddból paszújkaró marad;
 Megváltozott már sok finom szövet,
 Azokból sok bártfai vászon lett;
 Ez még hagyján, majdnem semmi,
 Örvendj, ha tudsz menekedni.
 Szikkadt talpért fogsz járkálni,
 Házról házra fogsz te járni,
 Sok jó embert fogsz meggyőzni,
 Míg arra te rá fogsz jönni,
 Nincs értelme kiabálni.
 Se portékám se pénzem nincsen,
 Fiú s jó feleség minden kincsem,
 S ha Istennek én rám semmi gondja,
 Én sem vagyok báránynak bolondja.
 De azért megnyugszom, Istenem;
 Mert te tudod mi kell nekem.
 Mind az, mit ember magának akar,
 Legyen jó vagy rossz, eltűnik hamar.
 Vigyázz, ha báránybőrt veszel, arra,
 Hogy báránynak juhállat az anyja.
 Örmény a báránybőrt szedjed,
 Oláh te a pénzt zsebeljed,
 Mert az üzlet semmit sem fog behaj-
 tani;
 Oláh boldog, örmény pedig fog sohaj-
 tani.
 Jaj annak, a ki el fog esni,
 A ki szed, fog sohajtozni

És a pénzt ki fogja adni.
 A bárány kiáltja: be-be-be,
 Te pedig hogy neked vége.
 A bárányaprólék jól esik,
 De a kár az már nem jól esik:
 Mert akkor a zsebed meg nem telik.
 Lőrincz, Lőrincz Debreczenbe,
 Bőrbe, bőrbe, báránybőrbe,
 Nincsen pénz, azt mondja a vevő,
 Ússe meg a juhat a mennykő.
 De nincs ok, hogy miért neheztedj,
 Mert a mi előjön, azt veszel.
 Oláh mondja: hop, hop, hop,
 Örmény mondja: kop, kop, kop.
 De a bárány azért kelt fájdalmat,
 Mert még a zsidó is vásárolgat,
 A ki értékére váltót adott,
 Megeván az örmény izzadságot;
 Mert örvendett, mikor eladta
 S a nyereséget hamar kikapta.
 Ő szintén bajjal megmenekedett,
 Míg én háromból kapok csak egyet.
 A báránybőrnek elmúlt ideje,
 Eljött a rókabőrnek ideje,
 És ha már belebuktam a sok bá-
 ránybőrbe,
 Véletlenül ráakadtam sok róka-
 bőrre,
 Mert gondoltam, ezek begyógyítják a
 kárt.
 Nem tudom tehát, hogy nekem mit
 kell tennem,
 Hogy a rókabőröktől is megmene-
 kedjem.
 Brassai árút veszek majd farsangon,
 De azért rókabőrökkel álmodom.
 Azt gondolom mindig, hogy meg-
 menekedem,
 De mindig csak a kárral kell ébre-
 deznem.
 És mikor a rókáktól menekedtem,
 Azután én nyulbőröket vettem;
 De félek, hogy azok is megcsal-
 nak,
 Nekem nem marad más, mint sza-
 la djak.

Rumén találós mesék.

Mailand Oszkár.

(Felolvastatott a társaság 1891. február hó 28-iki ülésén.)

A nép nemcsak képzelmet játszatja, eszméit kötött beszédbe fűzve, hanem a világ dolgai, a szeme előtt levő tárgyak mikéntje és minősége felett elmélkedik; összehasonlít, szétválaszt; lelke igyekszik behatolni a lényegbe; törekszik az ismeretlent, a megfoghatatlant megfejtetni s következtetéseit, megfigyelése eredményeit bizonyos alakba foglalja. A népszellem ilyyszerű működésének eredményei a találós mesék.

A laikus a nép találós meséiben talán nem lát egyebet, mint a nép játszi elméjének esetlen nyilatkozatait. Ezek azonban, bár esetlenek is néha, hosszas elmélkedésnek eredményei. Az összehasonlítás, hasonló vonások összeszedése, elkülönítő vonások felismerése: az abstract dolgok felett elmélkedni nem szokott nép agyának megfeszítő munka. A nép tudványát ily módon elégti ki, mert máskép nem igen teheti. Szellemi ténykedés ez, az ősembernek a kultúra által nem fegyelmezett egy ösztöne megismerni az ismeretlent. Nem léhaságok ezek, hanem a tudás vágyának legkezdetlegesebb kielégítői, a kultúra alacsony fokán álló népek ismeretet kereső agyműködése.

Mert valamint az ősember vallási ösztöne kielégítésére megelégedett azzal, hogy magának agyagból idolt gyurt, mely később arany vallási symbolumokban kulminált, ugy az ismeret, a tudás kifejezése is primitív alakban nyilatkozik, hogy évszázadok mulva a tudás rendszeres épületévé alakuljon.

Valjon a dolgok lényege felett való elmélkedés mily eredményre juttathatta az őt embert? Hol vannak a néplélek szellemi fejlődése legkezdetlegesebb nyilatkozatai? És ha vannak, valjon mily alakban nyilatkozhattak? Mert ott, a hol azok a kezdetleges cserépedények, szilánkok, idolk készültek, szellemi életnek is kellett lenni. És vajon milyen lehetett e szellemi működés, miként nyilatkozott a tudás után való törekvés eredményeiben? Nézetem szerint találgatásban. Az ősember találgatta a tárgyak mivoltát, a lényegét, a lényegtelent, mert ő is kérthette és neki is kérdenie kellett, hogy mi a nap? mi a hold? S akár azt felelte az elsőre, hogy: „aranygomb bikabőrön,“ akár, hogy „ifju, mely a holdat, mint lányt üzi;“ s a másodikra, hogy az „pogácsa az eresz alatt,“ mindkét esetben lelke ösztönét kielégíté! Tudott a maga módja szerint, mert tudni akart, s e tudás kielégíté lelkét, kielégíték őt a találós mondások, mint a hogy minket nem egy hypothesis kielégít.

Nézetem szerint a találós mesék a tudás kifejezésének legősibb alakjai. Talán merész feltevésnek látszik, ez odavetett rövid, tréfás semmiségekben a tudás kifejezését keresni. De helyezzük magunkat csak vissza oda, a hol a lényeg vagy lényegtelen fölött való elmélkedés kezdődhetett. a hol két tárgynak hasonló vonása tetszetős alakban kimondva egy új szellemi vívmány lehetett, s a rejtvények szerzője kétségkívül tudós számba ment, mint a hogy ma is a kultura alsó fokán álló népeknél az ily primitív igazságok ismerői, papok és szentek lesznek: akkor megértjük, hogy létezhetett egy kor, a melyben a tudás eredményei a nép találós meséiben voltak lerakva.

Mentől értelmesebbek, s logikus állításuknál fogva mentől találóbbrak valamely nép rejtvényei, annál értelmesebbnek mondhatjuk azt a népet. E népszellemi termék felvilágosítást ad a nép értelmessége és szellemességéről. Kevés gondot fordítottak eddig a találós mesék gyűjtésére, még a magyar nép tanálgatós meséinek gyűjtése is el van hanyagolva, s még inkább hazánkban lakó némely más népé. Ily gye-
rekségekkel ki is foglalkoznék tüzetesen?

Nem volt szándékom a találós mesékről értekezni. Szerény nézetemet mondtam el s némi érdeklődést óhajtottam kelteni ezen elhanyagolt és kicsinyelt műfaj iránt. Igaz, hogy a találós mesék gyűjtése nem a legkönnyebb feladat a népvizsgálóra nézve. Tapasztaltam, hogy a nép kabátos embernek nem szereti elmondani találós meséit, részint álszégyenből, (van is sok kétértelmű rejtvény), részint a nevetségességtől félve. Csak hosszas meglesés, (a népvizsgálat e fontos postulatuma) juttat e röpke sphinxek birtokába.

Képzeltető, hogy a néprejtvény, mintegy az elmélkedésnek formalmi apró pénze, szájról-szájra járva, eredeti alakját kevés ideig tarthatta meg, de a vázat, az ősi alapot egyik-másikból mintegy ki-
érezzük.

Alább van szerencsém bemutatni gyűjteményemből egy pár rumén néptalányt, a melyeket Petrozsény vidékén és a hunyadmegyei Erdőhátságon a nép ajkáról jegyeztem le. Sok valóban meglepő, szellemes találós mese mellett van ezek közt erőltetett, nehézkes s helytelen összehasonlításon alapuló is. Meglepő szépek és nyelvészeti szempontok a hangutánzást tartalmazók. Érdekes az egyesekben az alliteratio, mely e műfajnak sajátja s azt hiszem, hogy sok rejtvényben most már csak azért nincs meg, mert kiveszett.

1. La totă casa căne umflată.
(Minden háznál dagadt kutya.)
(*Párna.*)
2. Am unū ciurū de alune și numai o nucă in elu.
(Van egy rosta mogyoróm, csak egy dió van benne.)
(*Ég, hold, csillagok.*)
3. Am o botă unsă
Prin pământū ascunsă.
(Van egy megkent botom a földbe elrejtve.)
(*Kigyó.*)
4. Am o fătă de-a fătă
și vișelu-ī de-a fătă.
(Van egy lányom ellő állapotban s a borja is ellő állapotban van.)
(*Baraczk és magja.*)
5. De-aici până la Lipova
Pasce baba gârbova.
(Innen Lippáig legel a görbe bába.)
(*Kasza.*)
6. Mere Huica pe cuptoriū
și Huicoiu după ea.
(Megy Hujca a sütőkemenczére és Hujcoj megy utána.)
(*Tyuk a kakas után.*)
7. Hodorungă lungă
Pē Petru-l' impunge.
8. Ghiesniție, despeniție,
La circei-us toboliție.
9. Jo-sū cu pana, nu-sū cătana,
Jo-sū cu ghierē și nu-sū mățā,
Jo-sū verde, nu-sū siopărlă
și-sū cu dinți și făr' de gură.
(Tollal vagyok, de nem katona,
Körömmel vagyok, de nem macska,
Zöld vagyok, de nem gyik,
Fogam van, de szám nincs.)
(*Vadrózsa tő.*)
10. Burdubasa umple casa.
(Burdubasa megtölti a szobát.)
(*Lámpa.*)
11. Usturiță reū mē dóre
Dacā o bagū bine-mī pare.
(Sajogó — nagyon fáj, ha bedugom jól esik.)
(*Fülbevaló.*)
12. Am o cloșcă, totū in pământū óuă.
(Van egy kotlóm, mindig a földbe tojik.)
(*Burgonya.*)
13. Cănele de ce duce ósele in gură.
(A kutya miért viszi szájában a csontot?)
(*Mert nincs tarisnyája.*)
14. Am unū tată orbū, și unū frate nărodū, și o mamă lată, și o soră bubată.
(Van egy vak atyám, egy bolond testvérem, egy széles anyám, egy bibircsos (himlős) nőtestvérem.)
(*Szöllőtő, bor, szöllőlevél, szőlő.*)
15. Iepurele de ce sare din drumū in drumū și merge in pădure?
(A nyul miért szökik útról-útra és bemegy az erdőbe?)
(*Nem sétálhat az úton végig.*)
(Magyar hasonmás: Miért nem megy a nyul a hegynek.)
16. Ce se bagă in pădure și nu se udă?
(Mi megy be az erdőbe és nem nedvesül meg?)
(*A nap.*)
17. Am o frunđă aceea-mi e mai dulce.
(Van egy levelem, az legédesebb nekem.)
(*Dohánylevél.*)
18. Am unū cănuțū (kanna), stă in cuiū si n'are codă.
(Van egy kannám, szegen függ és nincs farka.)
(*Tojás.*)
19. Am o fată grósă, fără de lécă de osū.
(Van egy vastag leányom egy csepp csont nélkül.)
(*Lisztes zsák.*)
20. Doue lemne hodolemne
Cele mai multe totū mărunte.
(Két fa, nagy fa, legtöbb apró fa.)
(*Lajtorja.*)
21. Ce țipi in sus albū, și pică josū galbēnū.
(Mit dobsz fel fehéren s leesik sárgán.)
(*Tojás.*)
22. Am o vacă cu patru țifē in spate.
(Van egy tehenem, négy csecscsel a hátán.)
(*Szekér v. szán, négy lőcs.*)
23. Gilciuție 'n pēruțe.
(Hangutánzó) (Korsó a patakban.)

24. Am o pestriță puicuță, și tuturorū e drăguță.
(Van egy tarka tyukom, mindenki-
nek kedvese.) (Templom.)
25. Am doue deme de mătășă și le du-
seși la jupănésa, să le scrie in condeiu,
se le vadă Dumneșeu.
(Van két selyem gombolyagom, elvit-
tem az ifju asszonyhoz, hogy írja be az
írótolba, hogy Isten lássa.) —?
26. Ave, ave? in vėrvū de nuie.
(Ave, ave? a vessző tetején.)
(Hold.)
27. Tėrcă, bulėrcă
Pe cămpu alėrgă.
(Szarka . . . (hangutánzó) a mezőn
futkos.) (Szarka.)
28. Trece, se vede și nu se aude.
(Elhalad, látszik és nem hallatszik.)
(Nap.)
29. Tații uscați, și mamele verđi și
copii toți-su creți.
(Atyák szárazak, anyák zöldék, a
gyermekék mind fodrosok.)
30. Ca unū șerpe se sviresce,
Drugă lungă, nu-i de lemnū.
(Mint egy kigyó kigyószik, hosszu
rud, nincs fából.) (Patak, folyó.)
31. Pasce in luncă, și ninge in satū.
(Réten legel, faluban havaz).
(Ló sőrénýéből és farkából szitát csi-
náznak. Ló legel a réten, szitából a
liszt hóhoz hasonlóan hull.)
32. Am unū grajdū plinū de boi,
și numai unul se bagă și pe toți-i
scóte.
(Van egy istálló tele ökörrrel, s csak
egy megy be s mind kihajtja őket.)
(Sütökemence kenyérrrel tele — ha-
rácsló.)
33. Cândū a fostū pămėntulū măi naltū
ca ceriulū?
(Mikor volt a föld magasabb, mint
az ég?)
(Mikor Szt. János Krisztust megke-
resztelte. Szt. János keze volt a föld,
Krisztus jėlképezi az eget.)
34. Unū omū s'a dusū cu o 100 de ber-
beci la țarg : n'a vėndutū nici unul,
dară totu-și a adusū acasă o 100 de fl.
(Egy ember felhajtott a vásárra 100
kost, nem adott el egyet sem s mégis
100 forintot hozott haza.)
(Megnyirta a kosokat és a gyapjút el-
adta 100 frtért.)
35. Ce felii de pămėntu e acela, pre care
l'a vedutū sórele numai 34 de mi-
nute, și nainte și după aceea nu l'a
măi vedutū
(Mely föld az, melyet a nap csak 34
perczig látott; sem azelőtt, sem az-
után nem látta többé.)
(A Verestenger feneke, melyen át-
vezette Mózes a zsidókat.)

Árvamegyei tót népbabonák.

Közli: Nagy József.

Szt.-János napja előestéjén szokták a hajadonok kendőiket vagy alsó szoknyáikat azon házak födelére dobálni, a melyekben legények vannak, azon hiedelemben, hogy a mely ház födelén megakad a feldobott kendő, az ezen fedél alatt lakó legény feleségül veszi a feldobót. Ugyanekkor szoktak a hajadonok csalánt ültetni a szemétdombra; a mely lánynak csalánja megfogamzik és tovább nő, az bizton remélheti, hogy még azon évben férjhez megy.

Szt.-András előestéjén (nov. 10.) szokás a leányok között az ólom-öntés. Ekkor ugyanis pléh-kanálban ólmot olvasztanak és ezt egy kulcs fogantyúján keresztül hideg vízbe öntik. Az ólomból különféle, néha lyukas lemezek keletkeznek. Ezeket úgy tartják, hogy a lámpa világosságával a falra árnyékot vessenek. Ennek alakjából jóslgatnak jövődő férjük foglalkozására és vagyoni állapotára nézve. Ugyancsak Szt.-András előestéjén a leányok a fonóban galuskát is főznek. Kisebb papirdarabokat vesznek, mindegyikre egy férfi keresztnévet írnak; a papirokat összehajtogatva egy vízzel telt fazékba dobják, jól összekeverik, aztán mindegyik egy galuskát huz ki és a mely keresztnévet huzott az illető, az lesz a leendő férjnek a neve.

Szt.-István vértanú éjjelén a hajadonok férfi ruhát szoktak a fejük alá tenni, hogy álmodjanak valamit leendő férjükről.

Lucza-napkor foghagymát esznek; az ajtóra, különösen az istáló ajtajára krétával keresztet csinálnak; az ostorral az utcán és udvaron erősen durrogatnak, hogy így a boszorkányokat elkergessék. — Lucza-naptól karácsonyig 13 nap van. Ezen idő alatt egyesek, minden nap valamit dolgozva rajta, egy széket csinálnak. Ezt a széket a karácsony éjjeli isteni tiszteletre elviszi az illető, és észrevétlenül az oltár mögé buvik vele, ott ráül. A ki ezt megteszi, az meglátja és fölismeri a boszorkányokat. — Lucza-naptól karácsonyig mindennap egy darab fát tesznek félre; karácsony este elégetik s ekkor meglátják a szellemeket és boszorkányokat. — Ugyancsak Lucza-nap estéjén törött fazekak alsó részébe tüzet raknak s azt folyton élesztik. Közben mindig foghagymát esznek. Ez addig tart, míg a tűz melege a fazékmaradékot teljesen szét nem repesztette. Ha a fazék szétpattant, a boszorkányok és szellemek el vannak kergetve a háztól, különben egész éven át kísértenek.

Majdnem minden községben egy-két hely a boszorkányok és szellemek állandó tanyája vagy gyülekező helye. Ha ilyen hely közelébe ér valaki kocsijával, szörnyű mód durrogat ostorával, hogy a rossz szellemeket távol tartsa magától.

Turdossin melletti Halecskova erdőben van egy helyen egy sziklahasadék, hol Lucza-napkor Magyarország összes boszorkányai összejönnek, gyűlést tartanak és vigan mulatnak. Az italog és ételek minőségét is tudja az itteni nép!

Krasznahorkán van egy ember, kinek midőn reggel korán a hajnali misére ment, a boszorkányok egy fazekat tettek eléje. Embertünk nem vette észre, és megbotlott benne úgy, hogy megsántult. Ezen esés következtében még mindig sánta.

Karácsony éjjel a marha beszél, a patak vize borrá válik.

Ha a gyermeknek valami baja van, ennek többnyire megigézés az oka. Erről úgy győződnek meg, hogy szentet tesznek egy pohár vízbe; ha alámerül, a gyermek kétségen kívül meg van igézve. Akkor a bába-asszony, ki rendesen ezen a téren is nagy tekintély, hokusz-pokusz között a kilincsre feckendez, és azután a gyermeket megmosdatja vele. A vizet sokáig nem szabad kiönteni.

A szeméttel este felé nem viszi ki a gazdasszony a szobából, mert azt tartja, hogy e szeméttel együtt a „gazdagságot“ is kiviszi.

Ha égett házból szeget lop valaki, akkor a tűz utána megy és előbb-utóbb a tolvajnak háza is a tűz martalékává lesz.

Hiszik, hogy a boszorkányok a legelőn vagy bárhol képesek a tehenet látatlanul megfejni és a tejhaszontól az illető tulajdonost megfosztani. — Tejét addig a háziasszony ki nem viszi pl. eladásra, vagy ajándékba a házból, míg ezt meg nem sózta. Tojást, tejet vagy bármi élelmi szert, vagy akár más tárgyat, a házból ki nem visznek és kölcsön nem adnak, ha a nap már lenyugodott.

Ha a tehén hirtelen kevés tejet ad, annak bizonyára boszorkány az oka. Ilyenkor a házi asszony vesz a tehénnek tejéből és egy edénybe önti forrázni; az edénybe teszi a tejszűrésre használt ruhát is, tele böködve gombostűkkel. Közébe tesz még különféle fűveket és ezen keveréket forralja. Ha csakugyan boszorkány az oka a tej elapadásának, akkor megjelenik az illető boszorkány valamelyik vénasszony képében és az asszonyt minden áron arra birni törekedik, hogy a forralást hagyja abba. Ezt azért teszi, mert a tejszűrő ruhába szurt gombostűk az ő testét szurdossák. —

Halecskova tőzsomszédságában van egy malom. Itt lakott egy szép molnárné, kinek tehenei nagyon szépek és jól tejelők voltak, de egyszer csak hirtelen elapadtak. Panaszkodott a molnárné egy alkalommal egy másik asszonynak, ki azt tanácsolta neki, hogy vegyen azon vajból, a melyet a tehének tejéből nyert és keverjen beléje mindenféle fűszert, u. m borsot, gyömbért, fahéjat stb és a legközelebbi fejés alkalmával csináljon e keverékből egy hengerkét, a melyet fejés előtt a két tenyere között hengergessen. A molnárné úgy tett és alig kezdte a hengerkét hengergetni, az illető boszorkány, ki a tehén tejhasznát meglopta, térden csuszva jelent meg előtte, és könyörgött neki, hogy már többé soha sem bántja tehenét, csak ne árulja el.

Hisznek a gyermekek kicserélésében. Ezt a boszorkányok addig végzik, míg a gyermek nincsen megkeresztelve; azért sietnek is a kereszteléssel.

Ha tűzből szikra pattant ki, vagy az ajtó magától kinyitódik, akkor vendég jön a házhoz.

Ha a falon függő óra, kép vagy tükör megmozdul, vagy leesik, akkor valaki a családból vagy a közeli rokonságból meghal.

A baglyot itt is halált vagy szerencsétlenséget hozó madárnak tartják; a baglyot nem lövik meg, mert ez tűzveszélyt hoz. — A kakuk az ittenieknek is megmondja, hány esztendeig élnek, ha megkérdezik őt.

Ritkán fordul ugyan elő, hogy a lakó háznak valamelyik része ne volna deszkával padolva vagy kővel kirakva. De ha mégis előfordul és valamely eltévedt vakond ilyen házban turást végez, azt nagy szerencsétlenség előjelének szokták tekinteni, rövid idő múlva a családtagok valamelyikénél valószínűleg haláleset áll be.

Helva-osztó ünnep Ada-Kaléban.

Dr Kúnos Ignócz.

(Felolvasatott a társaság febr. 28-iki ülésén.)

A mikor még a török birodalom félholdja Belgrádon túlra is elragyogott, a mikor még a Duna mindkét partján török várak emelkedtek az égnek, akkortól veszi nevezetét az a kis oszmánli szigetvár, melyet *Ada-kale* (Szigetvár) néven ismerünk. A törökök előtti története tudvalevő. Dunai erődnek építette I. Lipót, és Új-Orsova volt a neve mindaddig, míg csak el nem foglalta a török. Lakatlan kis szigete a Dunának, melyből a hódító török várfogságot csinált. Sehol se volt akkor a töröknek annyi tarka népe, mint a szerb, magyar, oláh és bulgár területek ez összeszőgelésénél. A szerbek, oláhok és bulgárok az ő rájái, a magyarok félig-meddig meghódítottjai, közzéjük került még az a sok tatár sereg is, mely Közép-Ázsiából szakadt ide. Itt telepedtek meg aztán a Duna mentén, vegyültek a folyammenti lakosokkal és képezték azt a mohamedán láncolatot, mely Belgrádnál és az átellenes Zimonymál kezdődve, Orsován át húzódott el egész a Dobrudzsáig. Ennek a láncolatnak volt Ada-Kale az őrszeme. Itt pihentek meg a paradisah seregei a harc előtt, és ide tértek meg pihenni a háborúk után. Eleinte csak katonák, fogházra büntetett spáhik, és lázongani kezdő janicsárok. De a mikor visszahúzódzott a nagy sereg, és más irányba került a törökök hadi zászlója, ott maradt egy része a Duna mentéu,

letelepedett és egy kis török területet alkotott *Egy* nyelvterületet képezett a Duna mindkét partja, egy különös fajt, mely arczra és beszédre különbözött a sztambuli törököktől, és különbözött az ázsiai tatároktól is. Voltaképpen vegyülete mind a kettőnek, úgy olvasztotta magába a dunamenti lakosokat is, és alkottak egy külön nemzedéket, külön ethnographiai területet. Ebből a keverék népből állott a *Tuna-vilajeti* lakosságnak jó része, és nem is olyan rég, hogy pusztulóba kerültek. Temesvártól Belgrádig, Belgrádtól Orsováig, onnen meg tovább egész Lom-Palankáig egyre apadt a számuk, egyre tűnedezt az iszlámság. Csak az az egy sziget maradt meg, a török Ada-Kale. Minárekat döntött le az idő, országokat pusztított el a század, de e sziget lakosaiban nem tehetett sok kárt. A Duna termő vidékének ez a kis gyöngyszeme, melynek oly pazarul osztogatta a természet dús adományait és a mely második hazájává lett a messze földről ide szakadt idegen moszlimoknak, nem egy könnyen válhatott ismét lakatlanná. Egyfelől a hegyek takarták el, másfelől meg a Duna hullámai védték. Lakosai erősen védett várba vonulhattak, melynek közeli kulcsai a fenséges Demir-Kapuban rejtőztek. A szerb területről a szerbek elől vonultak vissza, oláh területekről az oláhok elől menekültek, egyedül a kis szigeten volt biztos maradásuk. Mecsetjük kis tornyát gyümölcsöseik hatalmas fái takarták el, és a müezzin imára hívó szózatát a Duna hatalmas hullámai némitották el. Így maradt e sziget ismeretlennek, bántatlannak. Csak a Balkán népek reakciója idejében fedezte fel ismét a kis nemzetek hódításra törekvő aspirációja. Legelőbb is a szerb vetette rá a szemét, és az a veszedelem fenyegette a szigetet, hogy kivándorolnak belőle az ő békés lakosai. Ki is vándoroltak volna utolsó emberig, ha csak egy idegen is veti közzéjük a lábát. A sztambuli kormány tapintata elejét vette a veszélynek és monarchiánkra bizta a védelmét, lakóit pedig a maga alattvalóinak tartotta meg. Így lett Ada-Kaléból a Balkán terület Senki-szigete. Senkié, mert többen formálnak hozzá jogot, és azt se tudják szegény mohamedán lakosai, hogy kinek tartoznak voltaképen alattvalói hűséggel. Adót a magyar kormánynak *nem* fizetnek, és vámot a török szultán *nem* vesz rajtok. A várban osztrák-magyar katonák masiroznak, és védelmükre török jüz-basi van oda rendelve. Egyrészt az orsovai törvénszék szolgáltatja az igazságot, másrészt meg a müdir efendi biráskodik közöttük. Néha az alispán avatkozik az ügyeikbe, néha meg a jó Filoksenides efendi, a török konzuljok. Nem is csoda, ha annyi sok úr közt azt se tudják, hogy kinek szolgáljanak, és hogy koronás fők védelme alatt egész kis

köztársaság lett belőlök. Védve vannak ők mindenfelől. bástyánál is erősebben, ércnél is keményebben. Vallásuk védi meg őket és az a három vonalból meg tizenegy bástyából álló kőfal, melynek fedett folyószai alatt békésen tanyáztatnak századok óta. Történetükről, meg nyelvi és néprajzi sajátásaikról más alkalommal szólunk. Ezúttal olyan egy-két szokásukat akarom megismertetni, mely, tudtommal legalább, a többi törökségben nem divik, és a melynek eredete talán Ázsiáig nyulik vissza. Hiszen Ada-Kale lakói azoknak az összetoborzott ázsiai tátaroknak a maradékai, a kiket a hódító szultánok az ázsiai sivatagokból hoztak ide, és a kik a harcok lezajlása után itt rekedtek a Duna mentén. Szilisztria körül még most is tatárosan beszélnek. Belgrád vidékén azonban, hol sok szláv elem vegyült közzéjük, némi átalakuláson ment át a nyelvök. A tatáros mondatszerkezetbe szlávosan hangzó szók helyezkedtek el, és alakult belőle egy külön nyelvjárás, melynek legtisztább kifejezője az ada-kalei beszédmód. Ez a dialaktus főleg azért érdekes a feljegyzésre, mert népköltészeti kincseiben itt-ott magyar vonatkozásokra találni, és mert ez volt az a nyelvjárás, melyen a magyarországi törökök is beszéltek. Ez a nyelv volt valamikor hatással a mi nyelvünkre, és ez a beszéd hangzott a budai utcákon, a temesvári bazárookban. Ezen a nyelven szólal meg a költészetük is, és ez a nyelv a tolmácsolója sok olyan népszokásnak, melynek eredetét avagy csak analógiáját hiába keressük a szomszéd nemzetek benső életében. Ilyen szokásaik közé tartozik az ada-kalei helva osztó ünnep. *Helvá*-nak egy gömbölyű kis édes tésztát neveznek, mely lisztből és czukros avagy mézes vízből készül. A tésztát gömbölyűre gyurják és forró édes lében, többnyire mézben, pirosra sütik. Dió nagyságu kis fánkok. Különösen télviz idején készítik a török gazdasszonyok, és helva estének (helva gedseszi) nevezik el azt a csak helvából álló nagy vacsorát, mondjuk török jourt, melyre a szomszédok és szomszédasszonyok megannyija hivatalos. Persze nem együtt, hanem külön az asszonyok és külön a férfiak. Mint minden lakmározást, úgy a helva-vacsorát is a kávé nyitja meg és csak aztán kerülnek elő a rózsa illatu helvácskákkal megrakott tálak. Mert rózsa vizet öntenek rá, hogy még az illatával is étvágyat ébreszsen. A helva főleg az asszonyok kedvelt eledele. Előtte kávé, utána kávé és megered a helva estéken az éneklő és tánczó mulatozásoknak oly hosszú és változatos sora, hogy csak a reggeli szürkület vet neki véget. De nem is erről a helva ünnepről akarok én ezuttal szólni. Hanem az ada-kaleiről, mely a maga nemében oly sajátóságos, és oly elszigetelt szokást képez, hogy az ethnographust első sorban kell

hogy érdekelje. Annál sajátosabb ez a szokás, mert egész kis költeménytár fűződik hozzá kíséretképpen. A helva ünnep ugyanis dalok kíséretében folyik, három sorból álló kis versszakokkal. Megannyija a helva osztó ünnepre meg a helvára vonatkozik, és noha az egyes versszakok közt nincs meg mindig az összefüggés, az egész mégis az ünnep lefolyását tükrözi vissza. Megszokott melódiára éneklük e dalokat, úgy a hogy a népdalszerű *máni*-kat (gondolat verseket) szokás énekelni. Legalább is nyolczvan ilyen versszakból áll az egész ciklus, de itt-ott meg is rövidítik vagy pedig kibővítik. Maga az ünnep a vendéglátáson és a szomszédok között levő jó barátságon és őszinte ragaszkodáson alapul. Mintha csak egy család volna az egész sziget, és egy anyának a gyermekei az a körülbelől ötszáz lélekből álló mohamedán-ság. A gazdagabbja nem veti meg a szegényt, a hajléktalan nem érzi magát idegennek a jobbmódu hajlékában. Apjoknak tekintik úgyszólván Fázli agát, a sziget leggazdagabb lakóját, és még a keresztény konzuljoknak is megadják a kellő tiszteletet. Emberségesek és tisztességtudók. békés természetűek és becsületesek. Kedélyüket a helva osztó ünnepben tükrözik legjobban vissza, és épp azért apróra szedem a leírását, hogy kapcsolatban vele a népköltészetüket is jellemezzem.

Az ünnep lefolyása a következő. Összeállanak a sziget férfi lakosai és elhatározzák, hogy egy jókora nagy tál helvával tisztelik meg egy jó emberüket. Azon kezdik, a kit legjobban becsülnék. A helvát vagy közös költségen készíttetik el, vagy pedig valaki vállalja magára, és annyit süttetnek belőle, hogy az egész társaság jól lakhatik vele. Vagy huszan-harminczan gyülekeznek e célból össze, és megállapítják a sorrendet, a melyben a helva osztást magok között megtartják. Mert sorba megy ez az osztogatás, és ma az egyiket tisztelik meg vele, holnap a másikat. Az ünnepszég rendesen este felé kezdődik, mikor alkonyodóban van a nap. Összegyülekeznek egy házban, többnyire ott, a hol a helva készül, előveszik a nagy tálát és piros fátyol félével fedik be meg zöld pántlikákkal; a piros színt azért használják, hogy az aszszonyok valahogy meg ne kívánják az ételt és meg ne ártson nekik, a zöldet meg mert szent szín. A helvával megrakott tál közepére gyertyát helyeznek el, és mihelyt kiér a menet az utcára, meggyújtják és útra kelnek. Ének szóval mennek a megvendéglendő háza felé, és kezdetét veszi az a dal ciklus, melynek *helva sopy gescidi* (helva galuska menete) a neve. E versikék, mint már említettem, három-három sorból állanak, és mindegyik sorában nyolcz szótag van, mely két ritmusos részre oszlik. A rimeknek *aaa* a képletük. Itt-ott az alliterációnak is nyoma van, mint például a legelső versszakban is:

„Beszmelejle baslajalym,
haslamajy haslajalym,
bu ite ne islejelim. *)

Avagy a következő:

„Ürnegimi gerdim durdum,
csisanemi kurdum durdum,
ben arkamy topa verdim.“

A ciklus első része 29 versszakból áll a lehető legtarkább tartalommal. A két első sor úgynevezett *szacsma*, vagyis teljesen összefüggéstelen szóbeszéd, és csak az utolsó zengedez a helváról. Azon kezdik az éneklést, hogy:

„Kezdjük el az imádsággal,
folytatjuk a mulatsággal,
végezzük az édességgel.“

Egy második kezdi rá aztán az éneklést, és beszél szélről, mely kezéből, lábából kivette az erőt és hajókról, melyeknek vitorláit dagódóra bontotta. Majd meg a helva dicséretéhez fog:

„Esteledett, sötétedett,
gömbös tésztám gömbölyödött,
rózsa bimbó nyiladozott.“

Egy harmadik, mintha csak ismételni akarná a mondottakat, emígy válaszol az első versszakra:

„Jöjj el este, sötétedjél,
gömbös tésztám gömbölyödjél,
rózsa bimbó nyiladozzál.“

Majd meg, mintha a helva-menetet akarnák buzdítani, hogy kissé gyorsabban szedje a lépéseket, énekel az egyik, hogy siessenek a tész-tával, és mondjanak rá a megvendégelt házánál egy igaz ámint. Mert:

„Gránátfa nincs gránát nélkül,
rózsafa nincs rózsá nélkül,
helva nincsen Áhmed nélkül.“

Áhmednek hívják ugyanis azt a jó agát, a kihez ezuttal helvát visznek. Minél közelebb érnek a házához, annál vigabb és enyelgőbb

*) Az átírásban, nyomdai okoknál fogva, a magyaros átírást használtam. Az *y* a magas hangu *i*-nek megfelelő mély hangu *z*-t jelenti.

a dal, annál több tréfát vegyítenek belé. Az egyik p. azt éneklí a helváról :

„Ez a helva csizmában jár.
vadászatkor lovára száll,
többet érő sár aranyánál.“

Egy másik meg, a ki édes pillantásokat vet a nagy tál felé, emígy csiklándoztatja a többiek étvágyát :

„A helvánknak nincsen párja,
édesb nem jött még világra,
testem lelkem gyönyör járja.“

És mintha a kórus szólalna meg, imádságba meg szent fogadásba folyik az ének :

„Esküszünk az ibolyára,
igaz Isten egységére,
az ellenség vakságára.“

És egyre folyik a helva dicsérete, és tréfálkoznak a tállal meg egymással meg a megvendégelendővel, míg csak a háza közelébe nem érnek. Ennyi az ünnepnek úgyszólván első és bevezető része. Magáról az ünnepről, és az ünnepi versekről jövő alkalommal.

(Folytatása következik).

Mutatvány a mongol népköltészetből.

Bálint Gábortól

(Előterjesztett az 1891. február 28-iki ülésen.)

Az összes turánságban (az egyszótagos nyelvű, meg a maláj fajú népeket természetesen ide nem értve) még mindig a legeredetibb típusu nem két, hanem 4—5 milliónyi mongolság népköltészete két tekintetben érdekes. Egyszer alaki tekintetben, mert a turánság verselésének legeredetibb módját, a kezdő- és betűrímet (alliteratio) mind eddig megőrizte, és pedig nem valamely irodalmi testület pártolása alatt, ilyen nem lévén a mongoloknál, hanem csupán ösztönszerűleg. Hogy a vég-rím helyett a kezdő-rím volt a turáni népeknél az ősi. bizonyítja a tanul nyelv, a turánság sanskritja, a mely ezen verselés-módot a valással bevitt sanskrit nyelv daczára is megtartotta s tovább fejlesztette

rendszerbe szedve. Ezt, ha élek, tanulmányaimban fogom bemutatni. Tárgyi tekintetben azért érdekes, mert a turánság fő népeit jellemző felfogás a buddhizmus által is csak igen kevésbé van befolyásolva. A mongol népköltészet fő tárgyai: a király úr-szolgálatába menés, anya, apa, szerető, fegyver és paripa. De a környező természet egyéb tárgyai, mint hegyek, térségek és folyók, sem hiányzanak a mongol népköltészetből, a melyben a hasonlatok mindig érzekelhetők. Minthogy a mongol az ő tágas országában mindig szabad volt s így annak ellenkezőjét nem ismeri, egészen természetes, hogy a magyar népköltészet ezen tárgyát a mongolban nem látjuk.

Gyűjteményemből három költeménykét mutatok be. Az első egy anyját vesztett fehér tevebocs keservét énekli s ez eléggé mutatja a mongol nép családiasságát, s ebben a gyermekek ragaszkodását a szülőkhöz, a mit vándorlásom alatt több keresztény vallású s nem mongol fajú népeknél iszonyun megfigyelve láttam. Ezen költeményben figyelmet érdemel még azon felfogás, a mely szerint a halál nem a természet tyrannismusának, hanem az illető valamely cselekedetének tudatik be. Annak eldöntését, ha buddhista nézet-e ez vagy ősi turáni, másokra bizom, mert nincs időm utána járni.

A 2-dik a *nyúl da'a* (vagy inkább keserve) a nyomorult földünkön elvitázhatatlanul létező természeti zsarnokságot tünteti föl a folytonos üldözés elől nyugtot nem találó nyúlban, a mely utóvégre is sorsára bizza magát. Ez a mongolok ősi vallásából való, a mely szerint mindenkinek megvolt a maga sorsnemtője (*žayâ*).

A 3-ik a szeretőt írja le s végre élvezetre hívja föl. Ebben a „kis isten köpenye“ kifejezésnél láma tanítóm azon értelmezést adta, hogy valamint a gyermekek között a legkisebb vagyis a legutolsó szüldött a legkedveltebb, éppen úgy az istenek vagy nemtők között is *aszan* (aszkan) *tengri* a legkedveltebb. Nálunk is nagy szerepű a „kis isten“ kifejezés. Nem tudom, ha a székelyek régi szokása, a mely szerint az atyai hajlékot mindig a legkisebb fiu kapta, ősi turáni szokás-e vagy árya?!

E költeményeket én mongol írásban nem láttam, a mondatolók sem voltak írástudók s így az első leírásakor csupán a hallott hangok leírására szorítkoztam. A második átírás a mondatonként való fejtegetés után történt meg s innen van az, hogy a végleges átírásban a mongol írás és nyelvtan követelményeit is számba vettem, azaz az alig hallható egyszerű rövid önhangzókat, valamint a második hangzó által fölfalt ikerönhangzó elsejét is kiírtam. E nélkül átíratos mongol szó-

veget a létező mongol szótárak segítségével megérteni igen-igen nehéz volna.

I.

Önőčin tsayan botöya.

Önőčin tsayan botoya-čin'
Ölbörkөidän tulla!
Éžiteiken botoyāni
Éžigān dayād tišenä;
Éžini ügei botöya
Eüger dayād tišeyä!
Šilini-min' zokdorig'
Uryälson-žon éži-min'!
Dörbön tabäkigi-min'
žazar giškiölsen éži-min'!
Xoyir bököi-min'
bosžakson-žon éži-min'!
Täbin tsayan temetei
ižilsülsön éži-min'!
Tala žondoni
Kebtešite éži-min'!
Botāni tolöyaig'
nége žoyir tasalson éži-min'!
Bombor kököndän
sügän žuriäson éži-min'!
Yamaržan üilendän
deilegöden ükön bolba-či?!
Žilya žondon' keštešite
eiren tsayan ižilte
Xre ižil dondo-čin'
erin suron yaböla-bi
önöčin tsayan botöya bi.
Tormon tormon žarakči
žoyir säikän nüdüi-čin'
nége žarāžson!
Gilab-gilab kēsen.
dörbön säikän tabäkigi-čin'
nége žarāžson!
Xanyain činēn
säikän biyci-čin'
nége žarāžson!

Yandain Žamtsa.

I.

Az anyátlan fehér tevebocs.

Árva fehér bocsod
éhenhalásra jutott!
Az anyával biró bocs
anyját követve tipeg;
(én) anyátlan tevebocs
a hegyormát hadd kövessen!
Oh nyakam gyapjúját
növesztő édes anyám!
Oh négy csülkömmel
a földet tapodtató édes anyám!
Oh két pupomat
felállító (= jól tápláló) édes anyám!
Oh ötven fehér tevé
nyájba egyesült édes anyám!
Oh a síkság közepette
fekvős édes anyám!
Oh a bokor hegyágait
egyenként nyaggató édes anyám!
Oh dombor csecsedbe
tejet gyűjtő édes anyám!
Minő cselekedet által
legyőzve kelle elveszned?
A völgy közepette fekvős,
hatvan fehér tevetársu
nyájad között
keresve kérdve járkáltam
én árva fehér tevebocs.
Körül tekintve néző
két szépecske szemed
csak még egyszer láthatnám!
Villogva fénylő
négy szépecske csülködöt
csak még egyszer láthatnám!
A hegyhez hasonló
szépecske testedet
csak még egyszer láthatnám!

Mondaltota Y. Ž.

II.

Tólaín dó.

Äil'in γadör γarbol,
 äil'in noxai kónen bolba-ó?
 Žilya öksöböl
 An čingín sálinđ' oron bolba-ó?
 Erginden' kiörbo,
 Ünege čonó idek' bolba-ó?
 Örgen zamár göibel
 Öde yaböson kún üz'ke bolba-ó?
 Nārin zamár göi bel
 nāiši yaböson kún üz'ke bolba-ó?
 Burγandan' γorγodöγör
 botondon' γorγodiy'
 Botondon' γorγodöbol,
 bora eriēn bürgöt šürnem bolba-ó?
 Xadandan' γorγodöbol,
 γara eriēn burgöt šürnem bolba-ó?
 γāzan γorγodöγoig'
 bora γalzan tólaín zayá medēgi!
 Yandain Žamtsa.

III.

Ülemži čanartai tögöldör,
 örigö tonömol toli-šik
 üzeskülönte tsaraŋgi-č'in'
 üzebes' lakšin tögös žā!

Išiyon setkilig' boliyakči,
 Kókö šobóni égesik-šik,
 köreken eyeldek ayalindān,
 Kürnem sōzon oromte žā!

Badmaze dondas' debelkinsen
 balin amtatai ädel'
 bayirlaži idēbes'
 yanaš' ügei žā!

Asγan tengerin dēlig' ömösiya!
 kölgö dalaín žiryalār žiryaya!

Lāsin Dorži.

II.

A nyúl dala.

Ha a falun kívül megyek,
 a falu kutyája vesz üzőbe, úgy-e?
 Ha a völgyben fölfelé megyek,
 a vadász tőrébe esem, úgy-e?
 Ha az árokba rejtőzöm,
 a róka és farkas esz meg, úgy-e?
 Ha a széles uton szaladok,
 a fölfelé járó ember lát meg, úgy-e?
 Ha a keskeny uton futok,
 az erre járó ember lát meg, úgy-e?
 Az isten szobrához rejtőzés helyett
 hadd rejtezzem a bokorba!
 De ha a bokorba rejtőzöm,
 a szürke erelt sas ragad fel, úgy-e?
 Ha a szikla mellé rejtőzöm,
 a fekete erelt sas ragad fel, úgy-e?
 Hogy hová rejtőzzék
 a szürke kopott nyul, sorsaintézza el!
 Mondatolta Y. Ž.

III.

Sok tulajdonságban teljes,
 színben fényes tükörhöz hasonló
 szépséges arczodat
 ha tekintem; maga a szépség csak-
 ugyan.

A vad szívet is meghódító,
 kakuk madár ékes hangjával bíró,
 kedves és illeszkedő modorában,
 s beszélgetve ülése helyes csakugyan!

A lotusok közül lépett elő,
 mézédességével föléró,
 (melyet) hagyönyörrel élvez az ember,
 nem képes vele jóllakni csakugyan!

A kis isten köpenyét hadd öltsök fel,
 s a nagy tenger örömeivel örvendjünk!

Mondatolta L. D.

A finn-ugor népek vízözön-mondái. *)

Herrmann Antaltól.

Nagy feladatok várnak a magyar szellemi munkára, a magyar műveltségre. Nem csak a maga fájának civilizációjáról kell gondoskodnia, mint a legtöbb nagy nemzetnek és a kisebb népeknek, hanem arról is, hogy egységes nemzeti kulturát adjon ez ország összes népeinek. És a szellemi élet ezen bel- és helyi forgalmán kívül a szomszédsági, sőt a távolsági forgalomban is nagy hivatása van a magyar szellemnek: egészen sajátos történelmi, föld- és néprajzi helyzete az ő számára jelölte ki azt a szerepet, hogy nem is említve a nagy gazdasági feladatokat, közlesse nyugot és észak civilizációját kelettel és déllel, de ezúttal feltárja keletnek és délnek rendkívül érdekes eredeti primitív kulturáját az európai tudomány stb. számára. Ezen tranzító közlekedésen felül még egy másik, a közvetlen érintkezésem kívül eső hatáskört is vállalt magára a magyar. Mint a népek egy nagy családjának, az urál-altai néptörzsnek leghatalmasabb és a kevés számú és kedvezőtlen helyzetű finnnek mellett legműveltebb, legnemesebb ága, ő van arra hivatva, hogy a világtudományban szellemi képviselője legyen ezen népeknek!

Az urál-altai tanulmányok, különösen a nyelvek és népek ismerete terén a magyar tudomány kiváló, sőt domináló helyet foglal el. Hunfalvy, Budenz első tekintélyek e téren, a nagy Regulyt és régebbi utazókat nem említve, Szinnyei, Halász, Vikár, Pápay, Munkácsi tanulmányútjainak a legfontosabb és legbecsesebb eredményeket köszönheti a finn-ugor philologia. Különösen Munkácsi a mellett, hogy megfejtette a Reguly feljegyzéseit, egymaga a finn-ugor hagyomány több megbecsülhetetlen kincsét mentette meg a tudomány számára, mint bármely más kutató.

E hagyományok rendkívül nagy fontosságuk az összehasonlító néplélektanra nézve. Ennek számos hézagát töltik ki és nem egy tévedéseit igazítják helyre gazdagságukkal és eredetiségükkel. S noha a nyugoti nemzeteknek is kiváló tudósai foglalkoznak e hagyományokkal, ezeket a szakkörök még távolról sem méltatták, mert nem ismerik kellően. E téren is igen nagy érdemeket szerezhetnek maguknak a hazai népvizsgálók, kik abban a kiváltságos helyzetben vannak, hogy

*) Részlet az Erdélyi irodalmi társaságnak április 19-iki ülésén tartott felolvasásból. A bevezetés nem volt közlésre szánva és csak nyomdai félreértés következtében került ide

hozzáférhetnek úgy a finn-ugor népek hagyomány-kincseihez, mint a nyugoti irodalmakhoz, a melyekben ezeket értékesíteni lehet.

A néphagyományok körében a legérdekesebbek, legjelentősebbek a kosmogoniai mondák és regék, a melyek a világ és az ember teremtésére, az emberiség ős állapotára, a földszin nagy átalakulásaira vonatkoznak. Ily hagyományok a nyugoti népek száján már nem igen élnek, a magyar nép ajkán Kálmány Lajos, e rendkívül buzgó és szeszerencsés kutató fedezett fel nagybecsű mondákat és töredékeket, a melyeknek fontossága különösen a finn-ugor népeknek ily tárgyú igen gazdag, de eddig szintén ismeretlen hagyományaival való összevetésöknél tűnik ki.

A kosmogoniai mondák főbb momentumai a világteremtés, az ember teremtése, a víz- és tűzözön és ennek néhol morális megokolása: a bűnbeesés, szervesen összefüggnek egymással. Mint nagy természetes katastróphának, a vízözönnek emléke emelkedik ki igen sok nép tradícióiban. A legtudósabb és legtehetségesebb ethnographusok egyike, Dr. Andree Richard, a Globus szerkesztője, a ki különösen abban tűnik ki, hogy a népek életének legjelentősebb vonásait állítja párhuzamba (Ethnographische Parallelen és Neue ethnographische Parallelen), egy tanulságos könyvet irt legközelebb e tárgyról „Die Fluthsagen“ czímmel *) Az öt világrészből 88 vízözön mondát közöl. Afrikában alig vannak nyomai a mondának, a míg Amerika egész hosszában igen számos variánsokban tűnik fel. Andree kimutatja, hogy a vízözön-mondák nem egységes eredetűek s hogy nem általános, hanem helyi áradásokra vonatkoznak. Felsorolja az eredeti és kölcsön vett mondákat és feltűnteti a bibliai monda nagy hatását, végre pedig kifejti a vízözön-mondák természetes okait.

A legrégebb ránk maradt vízözön-monda a kaldéi, melyet 1872-ben fedeztek fel babiloni ékiratos táblákon s melynek szövegezése mintegy 4000 éves. (Ennek egy változata már régebben ismeretes volt Berossos feljegyzése nyomán.) A kaldéi monda forrása lesz a bibliai mondának, a mely kivált a keresztyénségnek elterjedésével nagy hatással volt sok nép ősi vízözön hagyományára, másíknál meg maga alakált át népies hagyományyá.

Andree csak egyetlen egy finn-ugor vízözön-hagyományt ismer, a Reguly följegyezte vogul-mondát, melyet rövid kivonatban közöl (45 – 46 l.) Lenormant után*), s melyet európainak mond. A vogul mondát

*) Die Fluthsagen. Ethnographisch betrachtet. Mit einer Tafel. Braunschweig, 1891. 152 lap.

az eredetiek közé sorolja és jelentősnek tartja a hajót tartó kötél előfordulását (135).

Hogy mily fontos adalékokkal járulhat a magyar tudomány az összehasonlító néplélektanhoz, annak igen meggyőző példáját szolgáltatják az itt bemutatandó vízőzön-mondák. A magyarok mind Kálmány Lajos feljegyzései és kiadatlanok. Van köztük két terjedelmesebb monda és 17 részlet és töredék. A többi monda mind Dr. Munkácsi Bernát gyűjtéseiből van véve, a melyek egész új világot derítenének a finn-ugor népek nyelvére, mythológiájára és ethnographiájára. A négy vogul monda hosszabb regéknek ide tartozó része; az első egy 481 versből és prózai függelékből álló énekből van véve. A másik három a tűzőzönről szól tulajdonképen, de tárgyánál fogva egészen ide tartozik. A B. változatot némileg eltérő alakban már Hunfalvy közölte Reguly feljegyzéseiből, (155—158 l.) „Reguly Antal hagyományai“ című könyvének 1. kötetében (Vogul föld és népe). Innen lett aztán ismeretes a külföldön is. A votják mondat már közölte Munkácsi „Votják népköltészeti hagyományok“ nagybecsű munkájában (50—52 l.) Kiegészítésül megemlíthető, hogy a vízőzön mordvin változatát Barna Ferdinánd említi, egy cseremiz hagyományt pedig egy orosz gyűjtő közöl.

Nem lehet szándékom, hosszasan értekezni a vízőzön-monda általános elméletéről és jelentőségéről, vagy felsorolni azokat az igazán meglepő, messzemenő következtetéseket provokáló nagy jelentőségű egyezéseket, a melyek a magyar hagyományok és a vogul és votják mondák legjellemzőbb, legsajátságosabb vonásai közt szembe tűnnek.

Erről a tárgyról igen behatóan és tanulságosan értekezik Kálmány Lajos egy nagybecsű dolgozatában, a mely a néprajzi társaság f. évi márczjus 21-iki ülésén bemutatott s a melyhez Dr. Munkácsi B. igen érdekes és fontos fejtegetéseket és felvilágosításokat fűzött. Még csak pár megjegyzést. A finn-ugor hagyományban a víz- és tűzőzön eredeti czélja az volt, hogy Numi-Tārem elveszítse Xul'-atert, a sötétség szellemét, a ki elcsábította volt Numi-Tārem feleségét és ezzel egyet ért. Később a kereszténység hatása folytán Xul'-ater helyébe a sátán lépett, a Numi-Tārem neje helyébe Noé felesége. A finnugor kosmogoniai mondák eredeti vonásaiban félreismerhetetlen a dualismus, s így valószínű, hogy parszi eredetre vezethetők vissza. Úgy látszik, hogy a legrégebb babiloniai hagyomány is e forrásból való.

S most átmehetünk a finn-ugor vízőzön-mondák bemutatására.

*) F. Lenormant, Origines de l'histoire d'après la Bible. I. 455.

Magyar vizözön mondák és töredékek.*)

1.

Mikô Nojé a bárkát készítötte, mög vôt (az Istentől) parancsolva, hogy sênkinek mög né monygya, hogy mit csinál. Nojé osztán úgy csinálta, hogy sênki se' tutygya mög, hogy hová jár. A mellék tartományba' vôt egy' nagy erdőség, ennek a közepibe' egy' igön nagy högy vôt, annak a tetejibe' csinálta Nojé a bárkát.

Mikor a bárka készült az erdőbe' a högy tetejin, mán akkô mindönféle á'lat mögjelönt a bárka környékin.

Nézögették, de csak az á'latok láthatták a bárkát, mert az ojan bárka vôt, hogy (az emberek közül) sênkinek se' vôt látható. Az Úr-Isten úgy parancsolta ki, hogy (Nojé) sênkinek né monygya, még a feleséginek se' monygya mög. Az is mög vôt parancsolva, hogy mindön röggel mögmozsgyon, mikor a munkára indul, mer' ha mög nem mozdik, be nem végezi (a bárka csinálást.) Így hát Nojé hozzá fogott a dologhon. Mönt mán a dolog jó, de sênki se' tutta, hogy hová jár, mert Nojé mindég korán mönt, még nap fönkötte előtt êmönt a bárkát csinálni, oszt' késön gyütt mög, sémmit ütytyát mög nem tapasztalhatták. Az Ördög mindön áron mög akarta tunni, hogy huvá jár Nojé? éjárt a feleségihön beszélgetni, kérdözte tüle: Huvá jár a té urad? De a felesége se' tutta, huvá jár, Nojé nem mon'ta mög neki, csak anynyit tudott, hogy mindég még napfönkötte előtt elindul, mög mikô ê mén, mindég mögmozsdik.

Asz'onnygya az Ördög: Hát töd' el a mozdó vizit! Hogy eltötte a mozdó vizit. Nojé nem mozdott mög, úgy mönt ê mozsdatlanul bárkát csinálni. Mikor hozzáfogott a munkájáhon, egész haza ha'latszott a kopogás; akkô möntek nyomrû-nyomra. Mán nem meszsi vôtak, mikor az Ur-Isten angyalt kü'dött, hogy azonnal mozsgyon mög, ha mássâ nem a vizeletyivê, mert minygyá' vége a munkának. Mihánt mögmozsdott, minygyá' nagy köd ereszködött, nem tuttak sehuvá se' mönni, nem láttak a ködtű', mögtévettek. A felesége osztán is êtötte mindön röggê a mozdó vizet, de osztán sikeretlen lött, mert a vizeletyivével mozdott mög. Mikô mán az Ördög látta, hogy hijába teszi el a (Noé) felesége a mozdó vizet, babonaságot készí'tetött (Noé feleségével) árpából mög komlóbul, hogy aszt itassa mög Nojéval, ugy majd nem tutygya elkészíteni a bárkát.

Háromszor félbe köllött neki hanni a bárka építésit, mer' nem bírta

*) Kálmány Lajos feljegyzései. Nagyobb részt Szeged vidékéről.

az ördög miatt mindön baj nélkül elkészíteni és így száz esztendő került bele mikor a bárka elkészült. Akkor esőzés á'lott be, negyven nap és negyven éjjel szüntelen szakatt és így mindön féle á'lat, a mölik a vízbe' nem élhetött mög, a bárkähon tolakodott. A népek még akkô is lakodalmaskottak. Nojé osz'tán az á'latokbû szött be a bárkába, de a legyet kihajtotta, hanem a légy bebût az á'latok fülibe, csipte, onnét is kihajtotta. Mikô kinézött, akkô mán oda rakodott az ereszt alá száraz helyre; akkô mon'ta, hogy légy, itt légy! Így osz'án rajta maratt a légy, úgy hijjuk azúta. Oda mönt az ördög is, hogy ereszsze be! Nojé nem akarta beereszteni, de beszökött. Az elefánt füle alatt kigyó képi-be' szökött be, nem tuttak sémmit se' felüle, mö'dig a bárka majd kilukatt, akkor vötte észre Nojé, hogy valami ellenség vagon a bárkába'. Mingyá' vizsgálatot tartottak, mög is tanálták, akkô mán kifúrta a bárkát, hanem mökcsipték ú kelmének a gallérját, kidobták a bárkábû. Mikor észrevötte Nojé, hogy a víz apad, hollót eresztött ki mög galambot. A galamb öszszeviszsa kódorgott, viszszamönt a bárkába.

Mikô jô apatt mán a víz, Örményország högyejin á'lott mög a bárka, akkor ismét egy galambot bocsá'tott ki a bárkábû, aki oszután mán olajfa ágat hozott a szájába', ekkô bizonyosnak á'lította (Noé), hogy mán a víz jô apad, kimönt a bárkábû. Mindamellet, hogy kö-rül nészte magát Nojé, szödögelöldni kezdött: vesszöket szödött ösz-sze, hogy möggyözze a víz apadását; abbul (a sok leszurt vesszöböl) támatt' a szölö, így lött Nojének szölös kertye. Mikô kimöntek a bárkából, Istennek hálát attak. Az Isten mögigérte, hogy többé víz-özönnel nem bünteti mögüket, azért atta az égi szivárvánt; a pipát mög azé' röndölte, mi által aszt jelönti, hogy tűz által fog a világ elveszni.

2.

Az Úr-Isten azt parancsolta Nojének, csinájjon bárkát, vagy hajó szekrént, de senkinek se monygya, hogy mi' csinál. A felesége kérdöszte, hogy hová jársz té? de Nojé nem akarta mögmondani. A felesége nem hagyott neki békét, addig kérdöszte, még mög nem mon'ta, hogy hajót jár csinálni. Az elötte, még mög nem mon'ta, nom köllött Nojének fúrni-faragni, mindön fa oda illött, a huvá tötte, azután pedig furni-faragni köllött a fát, úgy pászolt oda.

Mikor kész vôt a bárka, aszt parancsolta az Úr Isten (Noének): hogy mönnyön be csalárdostul a bárkába; mindön ál'atbul vögyél be egy' párt, hímöt és nyöstént! Be jis vötte Nojé, de a legyet nem akarta bevönni. A légy könyörgött, hogy vögye be, Nojé nem akarta,

kihajtotta: Té csak — asz'ongya — légy oda kint! A Sátán asz'ongya: Uram, ha a légy nem mén be a bárkába, maj' én mék be a hejjiire! Asz'ongya Nojé: Távú légy! Osz't csak möksalta, (a Sátán) Nojét, a (Noé) feleséginek az árnyékjába húzódott, úgy szökött be; így osz'tán még is csak a légy hejjiibe szökött be a Sátán.

Azután negyven nap és negyven éjjel esött az eső. Mikó mán nagy vót a víz, az egér kirákta egy' hejt a bárkát és a bárka könyvedzdzött. A kigyó mikó látta, hogy fojt be a víz, aszt mont'a, hogy: Az én képembe' van möksalva a világ, mán Ádám vétközött, hogy ez a sok á'lat, az Istennek a terentvénye el né veszszön, begyugom (az egér rágta lyukat), be is gyukta.

Nojé osz'tán, a mikó mán apatt a víz, kibocsá'tott hollót, az nem gyütt vissza, így osz'tán galambot bocsá'tott ki. A galamb ző'delő olajágot vitt a szájáb', árú tutta mög Nojé, hogy van már száraz föld oda kint. Nojé osz'tán kieresztötte az á'latokat a bárkábú, rájuk atta a neviket, hogy e' kutya, e' mög macska, azúta mindégygyiknek az a neve. A bárkát Nojé fön'hatta a högyön, Örményországnak a högyin, ott á'lott mög a bárka, osz'tán szőlőt ültetött. (Egyházas-Kéz.)

3.

Mikó Nóvét a felesége megrészegítette, a fejszéje azután mindig kopogott Novénak. A kopogásra az emberek mentek oda nézni, oszt kiesúfolták Nóvét, hogy mé' csinájja. Be is csúnyították a bárkát, a mikó Nóvé fel is hagyott vele. Az Úr Isten osz'tán oda kü'dötte az Angyalt, hogy csinájja (Noé a bárkát); Nóvé nem akarta csinálni: Nem csinálhatom bejis csúnyították, hogy csinájjam! Az Angyal elment az Úr Istenhez, de az Úr Isten csak visszakütte Nóvéhoz, hogy csinájja, nem lesz semmi baj! Az Úr Isten a népet meggátolta a'val, sebéssek léttek osz't a'val a csúnyasággal megkenték magukat, akkó meggyógyú'tak, ugy osz't tiszta lét a bárka, úgy csinálta még Nóvé a bárkát. (Magyar-Kanizsa.)

4.

„Méd dig nem koppant Novénak a fejszéje a fába?“ Igy hangzik a násznagy egyik kérdése lakodalmakban a vőfélyhez, mire a felelet:

„Addig nem koppant, még még nem részegítette Nóvét a felesige, azúta koppan.“

Meséje pedig a következő:

„Az Úr-Isten megjelentette Nóvének, hogy elpusztúl a világ, csinájjon bárkát. Azt is megmon'ta neki, hogy né monygya senkinek,

hogy hová jár! A felesige égyre kérdészte, hogy hová jár, de Nóvé csak nem akarta megmondani; nem is mon'ta, még meg nem részégi-tette (a felesége.)

A feleségit ojan Bibajos aszszon oktatta rá, hogy részégicsse még Nóvét. Mo'nta neki, hogy főzzön árpát fázékba és annak a levit ittatta még vele, attul Nóvé megrészégédett oszt' mindént kibeszélt. Azúta koppan mindég, azúta májig is koppan a fejsze a fába! „(Magyar-Kanizsa.)

5.

„Nojé mozsdatlanul vert a bárkába esz szöget oszt' azon a hejjön mindég fojt a bárka. Eszibe jutott Nojének mihánt beleverte, hogy nem jó dőgozik. de mán akő késő' vôt, akár mi' csinát, csak fojt a bárka az égyik ôdalán.“ (Török-Kanizsa.)

6.

„Mikő Nojé korán röggel fő'kelt, hozzá fogott dőgozni, sém mire se' birt a munkájává mönni. Dőgozott anynyira, hogy a veriték gyöngyözött rajta, mék sé' halatt. Oda mönt a felesége, kérdészte: Mi' csinás'z? Dőgozok, maj' mögszakadok oszt' nem birok halanni. Mi dolog lehet a', hogy nem halacz'? Osz'tán oda mönt a kis gyer'öke, a' mon'ta mög, hogy azé' nem halad, mē nem mozsdott mög! Akkő jutott Nojének az eszibe, hogy mindön röggel mozsdani köl' mög imátkozni, hogy az Isten nevide' köl' ékeszdeni a munkát.“ (Torontál-Monostor.)

7.

„Mikő Nojé csinálta a bárkát, mozsdatlanul fogott hozzá, oszt' akar hogy' csinálta, nem lött jó, mindég szivárgott, mög sém mi sé' pászolt oda, a hova tötte. Osz'tán Istenhön tért, mögmozsdott mög imátkozott, úgy fogott a munkájáhon, akkor a hova tötte a fát, jó lött, oda pászolt oszt' úgy csinálta mög a bárkát.“ (Jázova.)

8.

„Száz esztendejig munkálkodott Nojé a bárkával oszt' nem mönt sömmire; akkő mögjelöntötte neki az lsten, hogy mozsgyon mög, me' különben hijába' munkálkodik. Mögmozsdott oszt' mindön a hová tötte oda illött“ (Temesköz-Lörinczfalva.)

9.

„Vétök a dologban, kinyérhön, vagy akar mihön addég hozzá nyúlni, még az embör mög nem mozsdik mög még nem imátkozik:

mert Nojé is mikor mozsdatlan ütötte a szöget a bárkába, ott (a hová ütötte) mindég csöpögött.“ (Egyházas-Kér).

10.

„Nojé okos embör vot, mégis möksalta az Ördög. Mökkérdöszte, hogy: Mi' csiná'sz Nojé? Nojé nem akarta mögmondani, miko' mögmon'ta, hogy bárkát csinál, a mit nappal csiná't, az ördög lerontotta éeczaka; úgy oszt' Isten Angyalt küldött a segicscségire, akkô mökcsinálta “ (Csanád-Apácza)

11.

„Mikor az Ur-Isten kijatta Nojénak, hogy épicscsön bárkát, aszt is mögjelöntötte néki, hogy mikô vasasztalon öszik, akkô rakogygyon a bárkába. Eeczö' mikô' kimöntek aratni, szüntelenül esött az eső, nem tudták a kinyerkéjüket letönni, hát mi' csinájjanak! Öszszeszöttek három sallót, rátötték a kinyeret. Akkô jutott az eszibe (Nojénak), hogy itt az üdő, mer' mos' öszünk vasasztalon, rakogygyunk a bárkába! Akkô a bárkába rakottak. Szüntelenül esött az eső.“ (Temesköz-Lőrinczfalva.)

12.

„Miko Nojé a bárkába vôt, az Ördög äbbä' járámkodott, hogy ki vágja a bárkát, hogy ök is fulágygyanak bele (a vízbe). Az ördögbö' egér lett, kiakartá rágnyi a bárkát, de Nojé meglátta, odä hajítottä a kesztyüjit oszt' a' kesztyüje) mäcskájé vá't Azé' ojan ellensége ä mäcskä az egérnek. (Ságújfalu).“

13.

„Mikô Nojé bemönt a bárkába, mindön ál'at párbü vött be egy párt, az egeret is bevötte. Az Ördög oszt'an asz'on'ta az egérnek, hogy rágja ki a bárkát, hogy elújjön (a bárka) A víz män keszdött a bárkába mönni, a kígyó eszt észre vötte, begyukta a farkävä a lukat, hogy a bárka ê né újjön, a macska mög mögötte az egeret.“ (Lőrinczfalva.)

14.

„Mindég mulattak az embörök, lakodalmaskottak, azé' pusztította el üket vízözönnel az Isten.“ (Szóreg).

15.

„A vízözönbe' multak ki az Orijások mög a Tündérök, mert az Isten parancsolatytyát nem akarták tartani. Mindég mulattak, fajtalan életöt éltek, el is pusztultak.“ (Szóreg).

16.

„Nojé előb' sast bocsá'tott ki, azután galambot. Mikô Nojé ki-
gyütt a bárkábû, az Isten a szivárvánt atta. A szivárvánt azé' atta az
Isten, hogy a világot nem vöszí el többet vízzel; a pipát mög azé'
atta, hogy inkább tüzzel vesz el a világ, mint vízzel, ez annak a je-
lönsege.“ (Jázova)

17.

„Mikô még nem pipásztak az embörök, bugyborékultak, (ez) a víz-
özönt jegyzi, hogy víz által pusztult el a világ, a pipa mög azt jelönti,
hogy tűz által pusztul el esz'tán.“ (Szóreg.)

Vogul mondák.

Az ég és föld elöntésének éneke.

1.

(Munkácsi B. feljegyzése. 129—162. vers.)

Soká mentek*) most, avagy rövid ideig mentek,
egy helyt a mint lefelé néznek:
abroncskerék módjára forgó (menő) kerek földceskékük
tüzes vízzel van elboritva,
hét bélyeges öl magasságra
csapdos föl a tűz lángja (nyelve).
Most ismét soká mentek, avagy rövid ideig mentek,
egyszer csak a mint nézik,
hát aranyos előlábu (kezü) szent állatkájuk
előlábainak csucsai, hátsó lábainak csucsai
a szent tűzözöntől egészen megszenesedtek.
Arany-átér sapkáját leemelte.
hajfonatait szétterjesztette,
s azzal im tovább haladnak.
Egyszer csak a mint lefelé tekintenek:
nem egyéb, (a mi megesett, minthogy) erdei fa nem
maradt meg,
sőt éppenséggel (nyomtalanul egyre) a földje sem látszik.
Most ismét azon módon tovább mentek
Egy helyt Arany-átér gondolja:
„Ember nélkül hogy állhat meg úgy a föld?

*) Arany-átér és nénye Arany-Kaltés.

Valamilyen módon bár teremne ember!”

Most anyját s atyját az ő haló földjükből sirva előidézetgi:

„Arany-K worél atyuskám, Arany-S'i: anyuskám
ember nélkül én ugyan miképpen élhetek (ülök) el?!”

Arany-Kaltés nénye szól.

„öcsikém mi lelt téged (hogyan lettél), miért sirsz?!”

„Hát én, nénécském, azért sirok:

Az álló szent földön

im szent tűzözön kerekedett;

nem maradt meg egy végső erdei fa,

nem maradt meg egy ember;

az emberke nélkül miképpen élhetek?!”

„Öcsike nézz csak lefelé!”

A mint lefelé pillant:

hát egy hétrétü nyárfa-hajóban*)

egy asszony s öreg ember vannak.

A szent vízen lebegvén (most) szárazra jutottak;

még csak most kelnek föl, im kifelé lépdelnek.

Xul'-äter kikél az asszony hasából **)

Az a köldöke vágott ember,

az ő leányaik és fiaik,

im mi, orosz és maúsi***) egyetemben

mind mostanáig élünk.

*) Ez voltaképen, mint az alább következő regékben le van írva, tutaj volt két egymás tetejére rakott farétegből; hat faréteg elhamvadt a tűzözön fölszínén csak a hetedik maradt meg nagynehezen épen. (l. 4. A.)

**) „Xul'-äter kikél az asszony hasából : meg nem érthetnők e mondatot, ha egy más tűzözönregéből nem értesülnénk, hogy az egész tűzözönt Numi-Tärem csak a Xul'äter elpusztítására eszelte ki, ki azonban összszejátszva az asszonynyal (ott Numi-Tärem feleségével) mégis megmenekült. Ezt az utóbbi epizódot jelen ének közlöje, Nomin is elbeszélte Munkácsinak, még pedig a következő módon:

„A minap, a midön a szent tűzözön előfakadt, Xul'-äter csakhamar rájött, hogy őt bizony megöli Tärem. Az az öreg (a vogul Noé) nem látja őt, az asszony látja. Az öreg rászállott hajójára, az asszony (csak) áll. Pedig a szent özön már előtört. Az öreg szól: „Szállj fel!” Ő csak áll (tovább). Ismét mondja: „Szállj fel!” Nem száll fel. Harmadszor oda szól: „Szállj fel, te ördög!” Erre az ördög (Xul'-äter v. Kul'äter) az asszony hasába bujt bele s (ilyen módon a hajóra jutott Most pedig, midön a tüzes víz leapadt, im szemlélgette (Arany-äter): hát a mint az öreg meg a felesége kilépnek nyrfahajójukból, ők kiugrottak s Xul'-äter is kiugrott; eleven volt. Ilyen módon menekült meg élete “

***) Vogul.

Függelék: „Erre az alant levő földre im elértek (Arany-äter és Arany-kaltes): semerre ember nincsen. Éppen csak (igy) szól a néne: „öcsike, oda nézzé a minap midőn a szent tűzözön történt, a hétretegü nyárfa-hajóval szárazra jutott asszony s öreg ember ott azok, ni!“ Oda kezdtek menni. Ugyan vajjon szárnyal mennek, vagy lábbal mennek, vagy akárhogy van, im oda jutottak. Az asszony s öreg ember házat építettek. Az erdei fák a szent tűzözön eltávozása után már oly nagyokká lettek, hogy ide-oda toldozgatva (a fákat) építhették (házukat.) Amaz asszonytól s öreg embertől származó leányok és fiak im mind a mai napig élnek s boldogok.“

A szent tűzözön regéje.

(Munkácsi B. feljegyzései.)

A.

Numi-Tarém apánk azon gondolkozik vala, hogy miképpen ölheti meg Xul'-atért. A Xul'-atér lakta földet szent tűzözönnel elmosni szándékozik. A saját népe számára egy vashajót készít; emberei számára egy hét rétegü nyárfa-tutajt készít, hétretegü tokhalbörből való-takarósátort készít. Miután elkészült, a saját népét a vashajóba szállatta föl, mátsi-féle népe pedig a nyárfa-tutaj fölé készített takarósátorba bujt. Numi-Tarém most fölment egébe s azután lebocsátotta a szent tűzözönt. Tüzes vizet, eleven jür-férget, eleven *sossel*-férget bocsátott fölülről alá. Bármerre levő hegyi fa, erdei fa földestől mindenestől megsemmisült. Az ember tutájának hat rétege elhamvadt a tüztől, egy rétege megmaradt. A melyik ember keresztül bukott a tutajon, az meghalt; más épen maradt, élete (lelke) megmenenült

Xul'-atért nem ölte meg a tűzözön. Mialatt Numi-Tarém a vashajót csinálni járt, ő Numi-Tarém feleségéhez ment; mondja (neki) „a te férjed hová járkál mindig?“ Az asszony szól: „hát én honnan tudjam?!“ Xul'-atér szól: „te itasd őt ebben a hordóban levő vízzel, ő lerészegszik, aztán megmondja neked, hová megy.“ Numi-tarém haza érkezett, afféle vízzel itatta (a felesége), lerészegedett, a felesége megkérdezte s ő elmondta neki abbeli szándékát, hogy szent tűzözönt csinál, Xul'-atért (az asszony) titokban egy varrószerszám-tartó ládikába tette, azután fölvitte a vashajóra, a szent tűzözön fölé emelte. Habár a föld összeroncsolódott, Xul'-atér nem öltött meg. Ez volt élete megmenekülésének módja.

B.

Munkácsi B. feljegyzése. L. Hunfalvy P. Reguly hagyományai. 156—159 l.

1. Hét tele-nyara ég a tűz. Hét tele-nyara emészti a tűz a földet. Hét tele-nyara mondja öreg (nagy) nő, öreg férfi: a mi világunk im elöntődve másra változik, hogyan menthetnők meg mi ezutánra életünket (lelkünket)? Egyik öreg ember, sok-kevés ember egybegyűl. Egy faluba gyűltek egybe, tanácsot kezdtek tartani: milyen módon fogunk ugyan mi megélni?

2. Egy koros ember, egy koros férfi szól: „minő módon mentsük meg mi ettől fogva életünket?! A mint (midőn) én hallottam, béltelen nyárfát ketté kell vágni, tutajt kell csinálni. Ha azzal életünk megmenekül, hát (csakis azzal); egyébként semmilyen módon életünk meg nem menekül. Ha ezen lakó földünkön élni akarunk: ötszáz öl kötelet kell fenni fűzfa gyökérből. Azután ha ezen kötelünk elkészül: egy végét ölyni mélységre le kell bocsátani (súlyeszteni) a földbe, egy végét nyárfa-tutajunkhoz kell oda kötni. Ezen tutajunkba a sok leányt, sok gyermeket bíró férfi hadd szálljon rá. Ama tutaj egyik végére egy kártus tiszta halzsirt kell oda állítani, a négy szöglete szerint négy kártust kell állítani. Azután a gyermekei fölé tokhal bőrből takaró mennyezetet kell varrnia. A takarómennyezet elkészülte után gyermekei fölé kell takarnia. Hét éj, hét nap lefolyására (elegendő) ennivalót, innivalót kell oda készíteni; a tokhalból való takarómennyezetben legyen az enni s innivaló sok. Azután ha ilyen módon megmenekül az életünk: hát csakis így menekül.)

3. Azétán kiki a maga falujába ment (tkp. a valahová ment férfi, a valahová ment nő falujaként im elment.) Azután, midőn már hazaértek, a tutajkészítő férfi béltelen nyárfából tutajt csinál, a kötélfonó férfi kötelet fon. Hét éjjel, hét nappal fáradoznak im úgy. A melyik férfi tutajt csinálni nem tud, az az öreg embertől (onnan) kérdegeti. Az öreg ember megtanítja: ezt ezen módon csináld, azt azon módon esmáld. Azután némelyik ember nem tudva tutajt csinálni, magas helyet kezd keresni. Hiába járkal, lakni való tetsző helyet nem talál. Azután az öreg embertől kérdezősködnek: „te nálunk előbb növekedtél föl, talán tudsz valahol valami (alkalmas) vidéket?“ Az öreg felel; „Ha tudunk is, hogyan (honnán) fértek el ott (oda), mind (a nép) úgy sem fértek el?! Ime már ránk jött a szent vízözön, jöttének zaja, zúgása már két napja hallik (lett); ily gyorsan hová menjünk, már utólért bennünket?!“

4. Azután az az ember, kinek elkészült a tutaja, sietett rá a leányával s fiával. A melyik embernek nem volt tutaja, azt a tüzes

víz úgy a hogy volt összeronesolta, úgy a hogy volt össze égette. — Azután a melyik ember tutajának kötele (a vízszin emelkedése közben) véget ért (t. i. nem volt elég hosszú): az ketté vágta (a kötelet); majdnem alámerült: hogy a kötelet elvágta, hát viszi (az ár). A melyik embernek hosszú a kötele: az csakugyan úgy a hogy van, himbálózik (a vizen.) Ha a tutaj vége meggyulad (a tüzes víztől): tiszta halzsírral önti le s eloltja (a tüzet). Azután ezen hét éjjel, hét nappal lefolyta után annak az ez embernek, ki (a bajt) kibírni kibírta, a vize leapadt (kiszáradt): annak a ki nem bírta ki, a kötele elszakadt s elvitte az ár. A melyik ember kibírta, az a maga földjén, ott ért szárazra. Egyéb (tkp. ettől levő) ember a hova jutott ott ért szárazra. A mely ember nem bírta ki (a bajt) leányostul fiastul, úgy a hogy volt összeronesolódott, életük úgy tünt el (lelkük im úgy ment.) Azután a magmaradt emberek, már t. i. azok, kik a maguk földjén maradtak meg, ottan lakni kezdték.*)

C.

(Munkácsi B. feljegyzése.)

2. Azután egy férfi kivülről belépett, Arany-*Kivörös* atyuskájához szól: „im elkészült a meleg fürdőszoba!” Arany-*Kivörös* atyuskáját fölemelte s a fürdőszobába vitte. Miután Arany-*Kivörös* atyuskáját a fürdőszobába vitte, Világ-ügyelő-férfi kijött (a házból). *Mañsi* emberét magával hitta: „gyere!” — úgy mond. Világ-ügyelő-férfi maga külön házába mentek be. A házban három üst áll (ül). Az üstök a mint forrtak fölforrtak s kifutott belőlük a víz. A mint az alatt levő földre néznek, onnan jókora számú népet elvitt a kifutott víz. A mint az alatt levő földre néznek, onnan jókora számú népet elvitt a kifutott víz. Világ-ügyelő-férfi az üstök öbleit kendővel meglegyintette, forrásuk lecsendesedett. Egy keveset állottak; az üstök másodszorra el kezdtek forrni s ismét kifutottak. Ismét jókora népet vitt el (a kifutott víz). Világ-ügyelő-férfi az üstök öbleit kendővel meglegyintette, ezeknek forrása lecsendesedett. Im ismét állanak; az üstök hamadszorra is el

*) Hunfalvy közlése szerint (Reguly hagyományai 158. l.) ezen monda után jegyzé föl Reguly azt, hogy a nagy vizek idejében a Săbu (Szigva) népe a Nankisg-ra vagy Naiş-Nlting-re menekült a Şortăng hegyen, mert „az nem merüle (a víz) alá, kiálta; mind arra gyűlének (az emberek) kéz-fejnyi magasra, két arasznyi magasra áll vala ki a föld, a száraz földje. Az időben a Szukerjá, Kangle és Mánja népei valának. Életeik oda menekülének. A folyó (Szigva) alsó részein akkor nem volt falu, alig volt Lopmusz, Munkesz határánál Munkesz város is volt.“

kezdenek forni. Világ-ügyelő-férfi ismét meglegyintette őket kendővel, forrásuk csak csendesedett, csak csendesedett, egyre elcsendesedett, tovább már nem forrnak. Most Világ-ügyelő-férfi *mañsi* emberéhez szól: „gyere, menjünk!” Ezzel Arany-*Kworés* atya házába mentek.

3.) Arany-*Kworés* atya ama fürdőszobájából im bejött. Fiához szól: »fiúcska, miért hiúsítod te meg (gázolod át) az én törekvésemet?“ Világ-ügyelő-férfi szól: óh atya, hát hogy ne hiúsítanám meg; sajnálom sok emberemet?!“

A vízözön és a sörnek keletkezése.

(Munkácsi B. feljegyzése)*)

Hajdani időben Inmar-nak egy Noj nevű kedves embere volt. Ez a Noj (igy) szólván: „a világot nagy víz fogja elárasztani“ — egy igen nagy hajót kezdett készíteni. Ezen munkájára ő három évnyi ideig járt minden nap. Šajtan észrevevén, hogy Noj falujából kijárkál, egyszer (igy) kérdezősködék Noj feleségétől: „hová jár ugy a te férjed?“ „Magam sem tudom szólott Nojné, — jár valahová; kérdeztem, de nem mondja meg.“ „Ha nem mondja meg, nohát most magunk fogjuk vele megmondadni“ — mondá Šajtan Nojnénak s komlót mutatott (neki). „Te — mondja — ezt a komlót kádadba tevén főzd meg vízzel és liszttel; az a főzeted sör lesz; ha azt a sört Noj megiszsza, meg fogja neked mondani, hogy hová jár“ Nojné Šajtannak tanítása szerint sört főzván, férjét lerészegítette. Noj lerészegedvén, megmondta feleségének: „hajót készíteni járok“ Nojné férjének mondását megmondta Šajtannak. Akkor Šajtan a Nojtól készített hajót egészen összetörte. Noj új hajót kezdett készíteni. Miután két évnyi ideig készítette az egész földet egy nagy víz kezdte befogni. Noj ezt látván, Inmar parancsa szerint hajójába ment és feleségét is híjja már. Felesége nem megy be „Nosza!“ szólta Noj haragjában ismét feleségének, „nosza ördög, gyere be!“ Ezen szavát Šajtan meghallván, azt mondta: „engem hítt!“ — s az asszony után ő is bement. Midőn a hajóban hajózva (tkp. uszva) jártak, egyszer Šajtan (azt) parancsolja az egernek, hogy Nojnak hajóját lyukassza ki. Miután így kilyukasztotta, a hajóba víz kezdett bemenni. Ama hajón volt egy oroszlán. Akkor amaz oroszlán egyik orrlíkából kígyót bocsátott ki, a másiktól macskát bocsátott ki. Az a macska és kígyó elpusztította az egeret és így Šajtan semmit sem tudott Nojnak csinálni.

*) Lásd Munkácsi B. Votják népköltészeti bagyományok 50—52 l.

Magyarországi Ethnographusok.

IV. Huszka József.

Huszka József született 1854. nov. 22. Kis-Kun-Félegyházán. Gymnasiumi tanulmányait szülővárosában, Szegeden és Szarvason végezte; azután a budapesti József-műegyetemre került, honnan átlépett a rajztanárképző „Mintarajztanodába“ s itt letette a tanári vizsgálatot. Segédtanító volt a deési polg. iskolánál 1876/77-ben. A következő évben a zentai községi gymnasiumnál tanárkodott, ezután egyéves önkéntes volt. 1879-ben a sepsi-szentgyörgyi polgári iskolákhoz jutott. Az itt töltött tizenegy évre esik műtörténeti és ethnographiai munkássága. A magyar diszitó irány kutatása és diszitó modorunk megismertetése volt törekvéseinek s vágyainak célja. E végre több éven át Pótsa József főispán közvetítésével a kereskedelmi miniszterium segélyezését nyerte ki, 1883-ban egy 42 lapra terjedő nyomtatott jelentésben számol be addigi munkásságáról: Magyar diszitési motívumok a Székelyföldön czim alatt. A magyar ornamentális anyag kutatása közben régi templomokban freskókra bukkant, melyeknek szorgos és szakavatott lefejtése, lemásolása és ismertetésével egy egész székely-íestőiskolát hozott napvilágra, gazdagítva hazai műtörténetünket egy egész külön ismeretlen fejezettel. Az általa kifejtett freskók a sepsi-bessenyoí ev. ref.; a gelencei róm. kath.; a kilyéni unit.; a bibarczfalvi és fülei ev. ref.; a homoród-szent-mártoni és derzsi unit.; a dályai ev. ref. és a sepsi-körispataki róm. kath. templomokban vannak vagy voltak, mert nagy részük elromlott vagy újra bemeszeltetett. Ez irányu törekvéseinek eredménye: „Magyar szentek a Székelyföldön“ (Arch. ért. 1886 új folyam VI. kötet 2. szám; és „A szent László legenda székelyföldi falképekben“ Arch. Értesítő. V. kötet 3. szám. 1885 évfolyam. Nehány kisebb értekezés és ismertetés ugyancsak az Arch. Értesítőben, 1885-ben jelent meg Nagy munkájának a „Magyar diszitó styl“-nek első része a vallás és közoktatási miniszterium segélyezése mellett, XLV részben színezett rajzlappal. A második rész kiadásra készen, mintegy 100 színes lappal még várja a feltámadást, mely a tetemes nyomda-költség miatt még mindig nem jött el. Az 1887-dik évben az orsz. Régészeti-Társulatban tartott felolvasása: „Magyar népies és renaissance diszitményeink“ megjelent a Művészi Ipar folyóirat III. évfolyam első számában. 1888. Két ethnographiai tárgyú értekezése szintén a Művészi Iparban jelent meg. „Egy szücs mester rajzkönyve 1836 ból.“ Műv. Ipar. 3. sz. 1885. — 1890-ben „Teremtsünk igazán magyar műipart!“ czimü röpiratot adott ki Sepsiszentgyörgyön. Majd „Hazai diszitó modorunk nemzetisége“ czim alatt olvasott fel az orsz. mérnök és építészegyesületben Budapesten 1890, mely felolvasása most van sajtó alatt.

Huszka egy nagy és néprajzilag rendkívül fontos nemzeti munkába fogott, a melyre való rátermettségének fényes bizonyítékait adta. Mert a nemzeti szellemről való s mostanság újból divó sok szalmacséplés mellett igazán nagyérdemü munka összeszedni a nemzeti szellem azon tárgyi nyilatkozatait, a melyek kézzel fogható és szemmel látható alakot öltöttek a népnek hagyomány vezetete jellegzetes kezemunkájában, s a mely alakokat nem csak a templom-meszelő, de az általános civilizáció is szintelen réteggel takar el. Láttuk Huszka sok évi buzgó munkájának eredményeit, egy egész kis néprajzi muzeumot és a nagybecsü rajzok ezreit, a magyar (vagy mondjuk: hazai) ornamentika számtalan alakzatu kaleidoszkopját. Huszkanak

eddig korlátolt lokális és anyagi helyzeténél és az ily kiadások költséges voltánál fogva e nemzeti kincsek csak kis része válhatott gyümölcsözővé a hazai műipar és néprajz javára; most azonban kilátás van arra, hogy Huszka olyan helyzetbe jut, a mely kedvező alkalmat nyújt gyűjteményeinek és ismereteinek értékesítésére. Az ország legelőbbskelő középiskolájának tanári testülete első helyen kandidálta Huszkát az üresedésben levő rajztanári állomásra. Nagy nyeresége volna a magyar néprajznak és különösen a hazai ethnographiai muzeum megalkotása iránti törekvéseknek is abból, ha Huszka előkelő állásban a fővárosba kerülne.

Társasági ügyek.

I.

A néprajzi társaság vidéki köreinek szervezete. (Szabályzat-tervezet.)

1. A mely helyen a Magyarországi Néprajzi Társaságnak 15 tagja van, ott vidéki kör alakulhat.

2. A vidéki kör minden tagja az országos társaságnak is tagja.

3. A vidéki tag nem köteles valamely vidéki körhöz csatlakozni s ha lakó helyén nincs kör, bármely körhöz csatlakozhatik.

4. A vidéki kör maga választ magának tisztikart, de kívánatos, hogy a választásnál tekintettel legyen a társaságnak a körhöz tartozó választmányi tagjaira és szakosztályi tisztviselőire

5. A vidéki kör a maga szükségleteinek fedezésére (ülések, levelezés stb.) csekély évi járulékot vethet ki a kör tagjaira és ennek beszedéséről gondoskodik.

6. A vidéki kör üléseket tart, felolvasásokat rendez, gyűjtéseket kezdeményez. Egyik fő feladata: hatáskörében megismertetni a néprajz fontosságát és felkelteni iránta és a társaság iránt az érdeklődést.

7. A vidéki körnek ezzel megbízott tisztviselője gondoskodik arról, hogy az ülésekről s a kör egész működéséről a központi titkár minél hamarabb és kimerítőbben értesíttessék, hogy a felolvasott dolgozatok vagy azok kivonatai a társasági értesítő szerkesztőjének rendelkezésére bocsáttassanak stb.

8. A társasági értesítő szerkesztője különös figyelemmel lesz a vidéki körök részéről beküldött hivatalos értesítésekre és dolgozatokra és azoknak lehető tág tért nyit a társaság folyóiratában, esetleg egyéb kiadványaiban (a szabályszerű tiszteletdíj mellett).

9. A vidéki körök tagjaira nézve teljes érvényben maradnak a társaság alapszabályai, de ezeknek keretén belül egészen önállóan és sajátos körülményeikhez alkalmazkodva alkotják meg a vidéki kö-

rök szabályzataikat, ügyrendjüket stb., a melyek azonban érvénybe lépés előtt a központi választmánynak bemutatandók.

II.

Besztercze-Naszód vármegye közigazgatási bizottságának átirata az egyházi és iskolai hatóságokhoz.

Vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszter úr ő Nagyméltósága m. évi deczember 3-án 2381. eln. sz. a. kelt magas rendeletével felhíván a kir. tanfelügyelőt az „Ethnographia“ című folyóirat terjesztése érdekében intézkedni, Dr. Havas Gyula kir. tanfelügyelő közig. bizottságunkat kereste meg, hogy hatnánk oda, mikép e tudományos, szükséges, hasznos és érdekes folyóirat e vármegyében a megérdemelt támogatásban részesíttetnék.

Miután az említett folyóirat tartalmassága bármely hazai szakfolyóirattal kiállja a versenyt, (stb. a miniszteri rendeletről idézve), az „Ethnographia“ című folyóiratot az iskolai hatóságoknak, sőt minden művelt embernek figyelmébe, jóakarátába ajánljuk.

Vármegyénk kétségkívül azon kincsek gazdag tárházával rendelkezik, melyeknek a jövő nemzedék s a tudomány számára való megmentését a jelzett ethnographiai társaság dicséretes feladatául tűzte ki magának, és így erkölcsi és saját faja iránti szeretetéből kifolyó kötelessége minden embernek segédkezet nyújtani ama társaságnak célja elérésére, mely egyfelől ismertetések beküldésében, másfelől a lap megrendelésében nyilatkozó szellemi és anyagi áldozat hozatalában állhat.

Azon reményben, hogy méltányolni fogja ez ajánlatunkat, tudjuk, hogy a társaság tagjai (tagsági díj évi 3 frt) díjtalanul kapják az említett kitűnő füzeteket.

Besztercze-Naszódvármegye közigazgatási bizottságának Beszterczén, 1891. február 25-én tartott üléséből.

A főispán helyett:

Pánczél
alispán.

Elvi jelentősége miatt közöljük ez átiratot. A buzgó tanfelügyelő kezdeményezésére az erdélyi megye követésre méltó példát adott arra, hogy a Törvényhatóságok miként buzdítsanak a néprajzi társaság támogatására. Az „Ethnographiát“ ajánló miniszteri rendeletre támaszkodva, a kir. tanfelügyelők vannak első sorban arra hivatva, hogy a társaság érdekében megindítsák a hathatós actiót. Mindenekelőtt a törvényhatóságokat magukat kellene megnyerni az ügynek; ha a vezető factorok akarják, bizonyára nines képviselő testület, a mely megtagadná

az 50 frtnyi alapítványt a mi legnemzetibb irányu munkálkodásunktól, s a belügyminiszterium bizonynyal helyben hagyja az ebbeli határozatot. Ha van nálunk tudományos törekvés, a mely megérdemli és mely méltán elvárhatja a pártolást az ország minden vidékének részéről, bizonyára a néprajzi társaság az, a mely a haza minden népének legsajátosabb, legbensőbb érdekeit testvéri szeretettel ápolja. Besztercze-Naszód vármegye kir. tanfelügyelője és közizgazg. bizottsága fogadja köszönő elismerésünket. (Szerk.)

III.

Jegyzőkönyv

a M. N. Társaság 1891. jan. 31-én tartott XIII. vál. és ezt megelőző XII. felolvasó üléséről.

A felolvasó ülés tárgyai:

1) Strauss Adolf: A bolgár népköltészetéről.

2) Bálint Gábor: A mongol népköltészetéről, mutatványokkal. Bemutatja Dr. Jancsó Benedek, a ki bevezetéképen ismerteti Bálint Gábor ethnogr. és nyelvtudományi buvárlatait.

3) Vikár Béla: Finn népdalok magyar fordításban. Mutatványaihoz fűzött rövid bevezetésében a fordító figyelmeztet e finn dalok sajátos s a népköltészetben szokatlan időmértékes verselésére és magas technikai fejlettségére.

A napirendre kitűzött tárgyak közül kettő (Mikszáth Kálmán és Kúnos Ignác felolvasásai) az idő előrehaladottsága és Mikszáth betegsége miatt elmaradt.

A vál. ülésen jelen vannak: Hunfalvy Pál elnök, Herrmann Antal, Dr. Réthy László, Patrubány Lukács, Vikár Béla, Strauss Adolf, Lindner Ernő és a jegyző.

Hunfalvy Pál elnök az ülést megnyitván, a megelőző két ülés jegyzőkönyveinek felolvasása és hitelesítése után Herrmann Antal titkár jelenti, hogy a Nagymélt. Vallás és Közokt. Miniszter úr a folyó évre is kilátásba helyezett 300 frtnyi segélyt a Röck Szilárd-féle kulturalaphból legközelebb folyóvá fogja tenni.

Köszönettel tudomásul vétetik.

Veress Endre bukaresti tagtársunk levelet intézett a társasághoz, a mint Dr. Réthy László, a levél bemutatója jelenti, s e levélben több rendbeli javaslatot tesz a társaság jövedelmeinek emelésére.

E javaslatok közül a vál. egyelőre csupán az oklevélre vonatkozót tartja figyelembe veendőnek s erre nézve megbizza a titkárt az e tárgyban már hozott vál. határozatok folyamányaképen szükségeseznek mutatkozó intézkedések megtételére.

A titkár bemutatja az „Ethnographia“ II. évfolyamának az új szerkesztőtől jegyzett I. számát, s midőn ezt teszi, a legmelegebb elismerés öszinte hangján emeli ki az I. évf. szerkesztőjének Dr. Réthy Lászlónak a társaság irodalmi válalata eddigi vezetésében szerzett kiváló érdemeit.

A vál. indítatva érzi magát, hogy Dr. Réthy Lászlónak jegyzőkönyvileg köszönetet szavazzon a társ. folyóirata első évfolyamának szakavatott és odaadó munkássággal teljesített szerkesztéséért, a melynek köszönhető, hogy a néprajz ügye hazánkban ez idő szerint a társ. folyóirat II. kötetének megindulásakor a kezdet

tetesem nehézségeivel való eredményes megküzdés után, már bizonyos tekintélynek örvend a tudományos körökben és népszerűségnek a nagy közönségnél.

A titkár jelenti, hogy az immár megalakult *ungvári fiók* holnap tartja első, felolvasással egybekötött ülését, s kéri a vál. felhatalmazását, hogy üdvözölhesse a társaság nevében a megalakult vidéki kört, a melynek életbe lépése most már gyakorlati alapon fogja lehetővé tenni ama szervezet kidolgozását, mely a központi társaságnak vidéki fiókjaihoz való viszonyát szabályozni lesz hivatva.

Irodalom.

Dr. Richard Andre Die Flutsagen. Ethnographisch betrachtet. Mit einer Tafel. Braunschweig. Fr. Vieweg & Sohn. 1891. 152. l. A kiváló szerző a Globus szerkesztője, néprajzi és folklóre szempontból vizsgálja a vízözön mondákat, a melyekből 88-at állít össze mind az öt világrészből. A legrégebb a kaldéi, a mely legalább két ezer évvel Kr. e. írásba volt foglalva, ezen alapul a hébereknek a bibliában fennmaradt mondája, a mely főkép a kereszténység által messze elterjedve, nagy hatással volt különféle népek hasonló mondáinak alakulására. Hiányzik e monda az egyiptusiaknál és araboknál, meg van a perzsa Bundehes-ben és a védákban. Az erdélyi sátoros cigányoknak Wlislöcki feljegyezte vízözön mondája nem függ össze az ó-indiai hagyományal. Szerző felsorolván a többi ázsiai mondákat, rámutat, hogy a monda hiányzik belső és északi Ázsiában, Chinában és Japánban. Európába csak a hellén Deukalion-monda bír nagy jelentőséggel. Afrikában helyi eseményekre vonatkozó nyomok vannak. Ausztráliában is meg van a monda, de legelterjedtebb Amerikában, az eszkimóktól az egész földrész hosszában egész a déli arankannokig.

A özönvíz mondák nem egységes származásuak, a különféle mondákban más és más lényeges vonások lépnek előtérbe. A felsorolt mondáknak szerző épen felét tartja eredetieknek, míg valami 24-ről babiloni hatást tesz fel. Záradécul néhány nyomós példával rámutat az özönvíz mondák természetes okaira, a tengernek földrengés és ciklonok okozta kiözönlésére és folyamok nagy kiáradásaira.

A fin-ugor népek ide tartozó mondáiból Andree csak a Reguly-féle vogul mondát ismeri és (mint európaít) közli (45. 46. l.) Lenormant F. nyomán (Origines de l'histoire de l'après la Bible, I. 455.) A vogul mondát eredetinek tartja s a hajót tartó kötél tekintetéből összeveti az ind, kamsadal, pelanszigeti, toana és aravek mondával. Andree összeállítását kibővíthető több hazai népnek igen sajátosságos özönvíz mondájával, így a Kálmány Lajos gyűjtötte szegedvidéki nagyértékű hagyományával és Munkácsi Bernát mérhetetlen kincseiből: A vízözön és a sörnek keletkezése (Votják népköltési hagyományok, 50. 51. l.) a mely Noét említi; „Az ég és föld elöntésének éneke“ (a nem sokára megjelenő „Vogul szövegek“-ben I. 38—67. l.) egy nagy szabásu, kozmogonikus ének. Ide tartozik a szent tűzözön regéje is (u. o. 68—76 l.)

Andree még a következő beces dolgozatait küldötte meg: Ethnographische Karten (Mittheilungen des Vereins für Erdkunde, Leipzig) 68 l. két térképpel. Különnyomatok a „Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien“ folyóirathól Das Idol vom Amazonenstrom. 1880. 14. l. 1 kép. Neue Forschungen über die nordamerikanischen Mounds. 1884. 9 l. Der Baum als Mitgift. 1884. 3 l. Über die

Fortschritte der ethnographischen Metallkunde, 1885. 11. I. Das Zeichnen bei den Naturvölkern, 1887. 9 I. (40) 3 képes lap — Volksleben u. Archäologisches in Savoyen (Berliner anthrop. Gesellsch.) 1890. 4 I. (H. A.)

Néprajzi irodalom.

Baroti Lajos. A németek első betelepítése a hánságba gr. Mercy alatt. Budapest, 1890. 16 lap (Különnyomat az Ethnographia I. 8—10. füzetéből.)

Kevevármegye felélesztése tárgyában érdekes röpiratot adott ki több nyelven az eziránti mozgalom megindítója, Christian Antal pancsovai ügyvéd. Az ósmegyének Páncsova székhelylyel való helyreállítás mellett a legnagyobb okok szólanak és jó alkalmat ad rá a közigazgatási reform életbeléptetésénél terembe vett megye-rendezés. (H. A.)

Veres Endre. Herkulesfürdő és környéke. 5 képpel. 13 lap. Különnyomat a Turisták lapjából (II. év. 12. szám.)

Új erdélyi képes naptár. Közművelődés nyomdája Kolozsvártt. IV. évfolyam. 1891. Csilingarián Jakab, A király és a bor. Örmény népmese

Hentaller Lajos. A civilizált oláhok. 1891. Horatsik bizománya Kolozsvártt.

Hazai folyóiratok.

Akadémiai értesítő. 1891. márczius. A magyar pogánykori sirok. (Pulszky Ferencz). — Az 1890-iki népszámlálás előleges eredményei. (Keleti Károly).

Aranyosvidék. Tordán szerkeszti K. Weress Sándor. Vegyes tartalmu heti lap. Ára 5 frt. 1891. — Pár ecsetvonás a havasról. (Néprajzi vázlat) 9. és köv. sz.

Arménia. 1891. III. füzet. Pál Bogdán, A beköltözés történetéhez. — Keleti hangszerek. 4. füzet. Gr. Kuun Géza, Az új perzsa nyelv tulajdonító és tárgyi ragjairól. — A fényűzés korlátozása

Az erdélyi múzeum-egylet bölcselet-, nyelv- és történettudományi szakosztályának kiadványai. Szerkeszti Szinnyei József. VIII. kötet 1. füzet. 1891. Brassai Sámuel, Nyelv és társadalom. —

Archaeologiai értesítő XI. év. 1. füzet. Antik arcképek a budapesti művészházban. — Münnich Sándor, Ókori cserepek Szepesben. — Régészeti és őstörténeti leletekről. — Múzeumokról és társulatokról. — Különfélék.

Az én Újságom. 1891. 4. sz. Murai K., A kis cigány (Lenk F. rajzával). — 5. sz. Hangutánzások. — 6. sz. Sebes mondások. — 7. sz. Pósa Lajos, Bandi álma (az állatlakodalom néven ismert népies tréfa igen sikerült költői feldolgozása). — 8. 11. sz. Strausz Adolf, Bolgár népmesék. 1. A farkas, róka és teve. 2. A juhász és a kigyó.

Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. Neue Folge. XXIII. Bd. 2. Heft. 1891. 249—551 lap. Dr. G. D. Teutsch, Rede zur

Eröffnung der 43. Generalversammlung des Vereins für siebenb. Landesk. — Dr. Eug. Filtsch, Geschichte des deutschen Theaters in Siebenbürgen. — Julius Gross, Aus den Briefen des Johann Theodor v. Herrmann.

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. III. Branisce Valér, Egy lap a középkor történetéből (Sainean Lázártól a rumén „Convorbire literare“ XXI. kötetében a Căpcăin, Cătcaun, Jidovii, Tărtarii, Uriasiu szók eredetéről közölt igen érdekes cikkek ismertetése). — P. Thewrewk Emil, Elnöki megnyitó beszéd (a görög nyelv kiejtéséről).

Élet. 2. füzet Demokratikus irány a történetírásban. — Pápay Károly ismerteti Kúnos Ig. művét: Anatoliai képek. — 3. füzet. Vikár Béla, Oroszok és finnek. (a 4. füzetben is.) — Marholm L., A paraszt az irodalomban. 4. füzet. — E mind magvasabbá váló, kulturánkban új irányt jelző diszes kiállítású szemle havi 5—6 ives füzetekben jelenik meg. Ára egy évre 6 frt.

Független Ujság. 1891. ápr. 4. — Deák Antal, A szögedi kiejtésről. — A besnyői szép Veronika forrása

Iskola és szülőház. Nevelés-oktatásügyi közlöny. Szerkeszti Józsa Mihály Brassóban; évenként 20 szám, ára 2 frt. II. évf. Keléné komasszonyt hivat (népies kurzusok).

Kalotaszeg. 1891. Czuczsa János, Kalotaszegi népszokások. 7, 9, 11, 12, 13. sz. — Téglási Ercsey József, Kalotaszeg rövid leírása 9, 11, 12, 13. sz. — Zilahi György, Kalotaszegi népdalok, (20—30) 9 sz. Szentgyörgyi Lajos, Népies verselések, szólamok. 11. sz. — Weinberger Regina, Pusztaszent-mihályi oláh népdalok. (1—9) 13. sz.

Kelet. 1891. sz. Balogh Irma, Babona és kurzuslás Sáros vármegyében. — 1891. 10, 12. sz. Herrmann Antal, Az ethnographiáról (vidéki körök szervezete).

Kolozsvár. 1891. Dr. Alexics György. Szózat az oláh ügyben. 62. 63. 64. sz. — Ávedik Lukács, Az örmények honfűsítése. 71. 72. sz. — Moldován Gergely, Válaszirat. A bukaresti ifjak memorandumára. 73. 74. 75. 76. 78. sz. — (különlenyomatban is megjelent Horatsiknál Kolozsvárt, ára 50 kr.)

Nemzet. 1891. 68. sz. Vogul nyelvkincsek (Munkácsi Bernát gyűjteményeiről és tanulmányairól rövid de igen méltányoló értesítés). — 65. sz. Istvánffy Gyula, Néhány szó a Magyarországi Néprajzi Társaságról. — Igen jó szándéku és okos felszólalás. a mely rosszul idézi, de helyesen alkalmazza az „ismerd meg te magad“-féle görög mondást. Néhány észrevételt mégis teszünk buzgó tagtársunk szózatára. Társaságunk igaz hogy csak 500 taggal kezdette meg működését, de tekintve e tudományágnak nálunk elhanyagolt, sőt úgyszólván új voltát, ez igen tekintélyes szám, és minden más tudományos társaságunk, azok is, a melyek százados virágzó irodalomra támaszkodtak, kevesebb taggal kezdte. S ha végig tekintünk a társaság tagjainak névsorán, ott csakugyan nem közönyösséget fogunk látni, hanem azt a (minden más tu-

dományos társaságunknál hiányzó) igen örvendetes jelenséget, hogy a haza összes népei sorakoztak azon feladatra, hogy önmagukat és egymást megismerve, a testvéries egyetértést ápolják. — A legutóbbi időben igen biztatóan fokozódik a társaság iránti érdeklődés; kérjük t. tagtársainkat, tegyenek úgy, mint Istvánffy úr és buzdítsák a maguk körét a társaságtámogatására. (H. A.)

Magyar Nyelvőr. 1891. márczius. Zolnai Gy. Matyusföld nyelvjárása. — Szólásmódok. — Babonák. — Népmesék. — Gyermeekversikék. — Mit beszélnek az állatok. — Tájszók.

Revue de l' Orient et de Hongrie. 1891. 12. sz. Viora. Un ballet hongrois. — Les Macedoniens serbes, 13. sz. — Jakob Tchelingarian, L'ange-gardien des amoureux. Récit armenien. 14. 15. sz.

Szegedi Napló. 1891. 50. sz. Kálmány Lajosnak az „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns“ I. füzetében közölt dolgozatáról.

Transilvania. 1891. 3. P. Broștenu, Tabula Peutingeriana. — Arseniu Vlaicu, Cum s'arū puté ridica industria de casă săcelenă.

Természettudományi Közlöny. 1891. márczius. Moravcsik E. Emil, Az idegesség szerepe a társadalomban. (Megemlékezik a boszorkányokról és más ideges járványokról).

Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva. (A horvát régészeti társaság negyedévi értesítője) XIII. év. 1. sz. Nevezetesebb cikkei: Egy római kocsiról (képes lappal) és egy buccari-i régi glagolit feliratról. 2. sz. Római katonai oklevél. — Négy szláv-bizanti stílus oszlop.

Külföldi folyóiratok.

Am Ur-Quell. Monatsschrift für Volkskunde. Herausgegeben von Fr. S. Krauss. (Wien, VII. Neustiftgasse, 12.) Havonkiut egy ív, ára 2 40. — II. Bd. 4. Heft. Dr. Alb. H. Post, Das Volksleben als wissenschaftliches Problem. — K. Knauth, Das Alpdrücken in Pr. Schlesien. — O. Schell, St. Martinstag im Bergischen. — H. Gaidoz, Ransom by Weight. — G. Kupezanko, Volksmedizin. — I. Sembrzycki, Ostpreussische Sprichwörter. — Fr. Krauss, Geheime Sprachweisen. — Kleine Mitteilungen. Vom Büchertisch. Nekrolog. — IV. Bd. 5. Heft. James Mooney, Die Kosmogonie der Cherokee. — Dr. M. Landau, Non olet. — Dr. Mr. Hoefler, Das Sterben in Oberbayern. — A. Hexenleiter oder Vogelscheuche. — H. Sundermann, Ostfriesisches Volkstum. — II. Volksmaun, Volksmedizin. — J. Sembrzycki, Sprichwörter. — Krauss, Sprachweisen. (folytatás) Vom Büchertisch.

Bosnische Post. 1891. 14. sz. Ed. Rüdiger, Wolhynische Bauern. — 18. A. Flachs, Wischan u. Frossa. Ein rumänisches Zigeuner-Idyll (Aus dem Berliner Tagblatt). — 19. 20. R. v. Portazzi, Die Zukunft des türkischen Theaters — 21. 22. Die Erzählung des alten Niko. Madame al Raschid Bey, Orient u. Occident. Nr. 26. —

Correspondenz-Blatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte Redigiert vom Prof. Dr. Johannes Ranke in München. — XXI.

Jahrg. 1890. Nr. 10. 11. 12. Bericht über die XXI. allg. Versamml. d. deutschen anthrop. Gesellsch. zu Münster. XXII. Jahrg. 1891. N. I. Dr. Heinrich Schliemann. — Anthropologische Gesellschaft in Stuttgart. — Verein für Volkskunde in Berlin. — Limes-Conferenz. — The American Review of Anthropology. — Literaturbesprechungen. — Havonkint egy 4° iv. A tagok 3 márka tagsági díj fejében kapják.

Dania. Tidsskrift for folkemal og folkeminder. Udgivet af Otto Jespersen og Kristoffer Nyrop. Kopenhagen, 1890. I. 80. 1. — Kr. Nyrop, Kludetraect. — Otto Jespersen, Danias Lydskrift. — Smating og forespørgsler: Fostbroderskab. Hesteko. — Mon. —

Das Ausland. Wochenschrift für Erd- und Völkerkunde. Herausgegeben von Karl von der Steinen. Stuttgart, J. G. Cotta'sche Buchhandlung. 1891 Nr. 8. — Karl Peuka, Die Entstehung der arischen Rasse, (Fortsetz.) — Theodor Posewitz, Die niederländisch-indische Zinnexpedition auf Flores. — H. v. Ihering, Zum Vorkommen von Kürbiskernen in Sambaquis. — J. Adrian Jacobsen, Der Seehundfang im Beringsmeer. — G. H. Neuseeländische Sagen. — Emil Küster, Zur Methodik der Volksdichtedarstellung. — Dr. C. Mehlis, Neue Römerfunde aus der Vorderpfalz. — Litteratur. —

Deutsche Litteraturzeitung, 1890. 39. sz. Grosse nagy elismeréssel ismerteti Wlislöcki munkáját: Vom wandernden Zigeunervolke.

Folklore. Vol. II. No. 1. — G. L. Gomme, Opening Address to the Folk-Lore Society for the session 1890–91. — J. Abercromy, Magic songs of the Finns, III. — Dr. M. Gaster, the Legend of the Grail. — Grant Maxwell, Slava. — Walter Gregor, The Scotch Fisher Child. — Alfred Nutt, An early irish Version of the Jalous Stepmother and the exposed Child. — Andrew St. John, Bhuridatta. — F. Sidney Hartland, Report on Folk-tale Research, 1890. — Notes and News — Review — Correspondence. — Miscellanea — Folklore Bibliography. —

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Sitzungsberichte. Redigiert v. Franz Heger. Bd. XXI. 1891. Januar u. Februar. — Benndorf, Nachruf auf Schliemann. — Benndorf, Antike u. moderne Labyrinth. — Haberlandt, Löffel von den Philippinen. — Buchta, Die Negerbevölkerung des oberen Nilgebietes. — Jahresbericht des Präsidenten Ferdinand Freiherrn von Andrian-Werburg. — Szombáthy, Flachgräber bei Gemeinlebern. — Vorstand u. Mitglieder der Gesellschaft. (A bécsi anthropologiai társaságnak van: 11 tiszteletbeli és 69 levelező tagja, köztük Herrmann A., Hunfalvy Pál, Schwicker J. és Török Aurél, 3 levelezője, 34 pártoló tagja, köztük Apponyi Sándor, Széchenyi Béla és Zichy Ödön grófok, és 298 rendes tagja.)

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. Redigiert von Franz Heger. XX. Bd. 3. u. 4. Heft. 1890. Dr. J. N. Woldlich, Prähistorische Fundstätten bei Kroman in Mähren (42 Illustr.) — Bretislav Jelinek, Die Funde zu Slup bei Prag (2 Tafeln u. 4 Illustr.) — Franz Heger, Der achte russische Archäologeng-Congress in Moskau, 1890. — Der achte Congress russischer Naturforscher u. Ärzte in St. Petersburg, 1890 — Josef Szombathy, Urgeschichtliche Forschungen in der Umgegend von Wien, IV. — Litteraturberichte. — Sitzungsberichte, Nr. 6. u. 7. Dr. R. Much, Die Bastarnen. — (A bécsi anthropologiai társaság folyóirata és értesítője, évenként 40 iv, tagsági díj 5 frt)

Oesterreichische Monatschrift für den Orient. Redacteur A. v. Scala. Monatlich eine Nr. Jährlich 5. fl. XVII. Jahr. 1891. 1. Heft. — Frh. v. Zwiednick, Tür-

kisch-Armenien und seine Bewohner — v. Strantz, Die deutschen Schutzgebiete und Colonialunternehmungen bei Beginn des Jahres 1891. (auch im 2. Heft.) — Dr. M. Haberlandt, Volkszählungen in Asien. — Dr. Karl Hassack, Über Ramie. — Miscellen: Teppich-Ausstellung in Handelsmuseum. — Rumäniens geologische Verhältnisse. — 2. Heft. H. Vámbéry, Culturelle und wirtschaftliche Bewegungen in Persien. — Gerhard Rholf, Das Silphium — Fr. v. Hellwald, In Laude der Laoten. — Die Bevölkerung der Erde. — E. becses folyóirat olyan közérdekű, de egyúttal igen tanulmányos nép- és országismertető czikkeket közöl, a melyek érdekelhetik a monarchia kereskedelmi és közgazdasági érdekeit keleten. Az osztrák cs. k. kereskedelmi muzeum adja ki. Vajjon nem volna-e kívánatos, hogy a mi kereskedelmi muzeumunknak is volna valami hasonló értesítője. Mi nem dicsekedhetünk kereskedelmünk keleti érdekeinek valami fényes és hathatós képviselésével és érdekelt köreinkre igazán ráférne, hogy gyakorlati szempontból, de kissé tudományosan megismerkednének azon országokkal, a hol fontosabb nemzetgazdasági érdekeink vannak. (H. A.)

Romänische Revue. 1891. 3. 4. — 11 Millionen Romänen. — Das Bukuresci-er Memorandum — R. Fr. Kaindl, Ethnographie und Folklore in der Bucovina. — A Alecsandri. L. V. Fischer, Grui Sänger. — Melch. Harsu, Macedo-romänische Volkslieder, VIII—XVI. — Joan Barbovescu, Die Basch-Araba u. die Anfänge des romänischen Staates — K. Heinzendorf, Die geizigen Brüder. Romänisches Volksmärchen aus Südungarn. — Über den Ursprung der Romänen (Tr. Klamm).

The American Antiquarian and Oriental Journal. Editor S. D. Peet, Mendon, Illinois. (Két havonként egy 4 ives, díszes, gazdagon illusztrált füzet. Ára egy évre 4 dollár.) — Vol. XIII. 1891. No. 1. S. D. Peet, The great Cohokia Mound. — J. C. Thomson, Asmid Sackhar. — S. G. Rand, A Giant story. — V. M. Beauchamp, Earth works and stockades. — Correspondence. — Editorial. — Archaeological notes. — The american Folk-lore society. — Book reviews.

The Journal of American Folk-Lore. Editor William Wells Newell. Vol. IV. Nr. XII. 1891. January-March. — Second annual meeting of the American Folk-Lore Society. — Franz Boas, Dissemination of tales among the natives of North-America. — H. Carrington Bolton, Some Hawaiian Pastimes. — Frederik Starr, Folk-Lore of Stone Tools. — George Frederick Kunz, Exhibition of gems used as Amulets etc. — James Deans, The daughter of the Sun. — James Deans, a Creation Myth of the Tsimshians of Northwest British Columbia. — E. A. P. de Guerrero, Games and popular superstitions of Nicaragua. — W. M. Beauchamp, Iroquis Notes. — Charles L. Edwards, Some Tales from Bahama Folk-Lore. — Frederik Starr, A page of Child-Lore. — Alice C. Fletcher, The Indian Messiah. — George B. Grinnel, Account of the Northern Cheyennes concerning the Messiah superstition. — Waste-Basket of words. — Folk-Lore scrapbook. — Notes and queries. — Record of Folk-Lore and Mythology — Local Meetings and other Notices. — Bibliographical Notes. (Az amerikai Folklore-Társaság közlönye, negyedévenként 6 iv. Tagsági díj 3 dollár, valamivel több mint 7 frt. Jelentkezések a pénztárosnál: John H. Hinton, M. D. 41, West 32- d. St. New-York, N. Y.)

Zeitschrift für Volkskunde. III. Bd. 6. Heft. R. Dürnwirth, Deutsches Element in slavonischen Sagen — O. Mailand, Der Fluch in der siebenbürgisch-rumänischen Volkspoesie. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen der Niederlausitz. — J. H. Jarnik, Albanesische Märchen u. Schwänke. — Fr. Branky, Volksüberlieferungen aus Österreich. — A. Gaddé, Volkslieder aus Hinterpommern. — Al. Kaufman, Findlinge

zur Volkskunde. — O. Knopp, Polnischer u. deutscher Aberglaube aus Posen. — Bücherbesprechungen. Zur Bücherkunde.

Zeitschrift für Volkskunde. Organ der deutschen Gesellschaft für Volkskunde. — Szerkeszti az egyik német néprajzi társaság elnöke, dr. Edm. Veckenstedt, Halle a. S. Mühlweg, 23. — Havonkint egy füzet, 2 $\frac{1}{2}$ iv. III. kötet, 4. sz. — E. Veckenstedt, Die mythischen Könige der arischen Volksheldensage u. Dichtung. — V. Tille, Der Traum von dem Schatz auf der Brücke. — E. Veckenstedt, Wendische Sagen der Niederlausitz. — Fr. Branky, Volksüberlieferungen aus Österreich. — Th. Vernaleken, Mythische Volksdichtungen. — E. Mitkos, Albanesische Lieder. — J. Pistor, Sprichwörter aus Wigand Lauze. — O. Knoop, Aberglaube u. Brauch aus Posen. — Bücherbesprechungen. — 5. sz. O. Knoop, Die neuentdeckten Göttergestalten u. Göttersagen der norddeutschen Tiefebene. III. Die Asen. — Veckenstedt, Mythische Könige, és Wendische Sagen. (folytatás.) — J. U. Jarnik, Albanesische Märchen u. Schwänke. — Fr. Branky, Volksüberl. (folyt.) — A. Gadde, Volkslieder aus Hinterpommern. — Alex. Kaufmann, Findlinge zur Volkskunde. — Bücherbesprechungen.

Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. Redigiert von Rud. Virchow. — Sitzung vom 19. Juli u. vom 25. Oktober 1890. két füzet. 11 iv, szöveg-ábrákkal és képes táblákkal.

Volkskunde. Tijdschrift voor nederlandsche Folklore. Gent, Veldstraat, 49. Szerkeszti Pol de Mont és Aug. Gittée. Havonkint 1—1 $\frac{1}{2}$ iv, egy évre 4 frank. — 4. év. 1891. 1. sz. K. Baart, Walcheren sziget lakóiról. — Aug. Gittée, A németalföldi bohózatról. — Aug. Gittée, A humor a nyelvben. (folyt.) — Mondák. — Vegyesek. — 2. sz. P. de Mont, Az elveszett hétfőről. — P. de Mont, Szt. Márton és Szt. Miklósról. — Könyvismertetés. — Vegyes. — Krónika. — 3. sz. — Walcheren sziget. (folyt.) — A bolond Eulenspiegel. — Aug. Gittée, Halotti táncz. — Kronika. — Vegyes. — A németalföldi néprajznak kicsiny, de kitünően szerkesztett igen érdekes közlönye.

Wisla. (Visztula.) Lengyel föld- és néprajzi negyedéves folyóirat. 64 iv képekkel, ára 7 rubel. Varsó, Nowy-Zwiat, 53. 1890. IV. köt. 4. füzet. — Parzewski A. J. Az olavai kerület germanizálása. — Zielinski St. Basiówka lakosságáról. — Sembrzycki Jan., A orosz mazurokról. — Grabowski Bronislaw. Régi lengyel írókból. — Siarkowski Wlad, 1528—1772. bűnügyi aktákból. — Dowgird Tadeusz, Piros tojások. — Lorentowicz Jan. A pabjanicei vasművek lakossága. — Reinstein Franciszek, A podvalai mesterember felesége. — Kosinski Wladyslaw, Jurkovi néprajzi jegyzetek. — Sumców Mikolaj, Kenyér nevek. — Vegyesek, bírálat és könyvészet. — Egyéb nagyszabású és mintaszerű gyűjtemények mellett e rendkívül gazdag és tartalmas folyóirat is élénk tanúságot tesz arról, hogy a lengyel nemzet teljes mértékben ismeri az ethnographiának, a néphagyományok gyűjtésének nagy nemzeti fontosságát.

Vegyes közlemények.

David Macritchie, a kiváló angol nyelvész és régész, a nemzetközi cigány-tudós társaság edinburghi közlönyének szerkesztője, cigány tanulmányok és Herrmann Antal cigány kutatónk látogatása végett húzamosb ideig tartózkodott hazánkban.

A magyar gyermek ethnographiája. A Népmvelők budapesti egyesülete nagyszabásu és nagy jelentőségű munkaprogrammot állítván fel, kivitelének első pontjánál a házi és családi gyermek-nevelésünk minden oldalról való tanulmányozását tűzte ki, különös tekintettel a sajátos hagyományos szokásokra. A kiválóan néprajzi tárgyú és módszerű ügyben való további eljárást Herrmann Antal részvéte mellett kiküldött bizottságra bízták.

Párhuzamok magyar meséinkhez. 6 szám. Patkós Körmöndinéhez (Ethnographia, 1891. 62. l.) Bartsch K. Sagen, Märchen und Gebräuche aus Mecklenburg. I 142, 144. — Müller F. Siebenbürgische Sagen. 2 208. — Wolf J. W. Niederländische Sagen 389. (Az utolsónál a patkolás hiányzik, a boszorka megtér) Jobban el van terjedve az a változat, melyben a boszorkány macska alakot ölt s e formájában ujjait, kezét vagy karját levágják E változathól kezem ügyébe esnek: Bartsch K. i. m I. 148. — Engeli en A. és Lahn W. Der Volksmund in der Mark Brandenburg. 39. — Kuhn A. Märkische Sagen und Märchen. 134, a. — Müller F. i. m 192. — Schulenburg W. Wendische Volkssagen und Gebräuche. 165. l. — Veckenstedt E. Die Mythen, Sagen und Legenden der Zamaiten. II. 109. l. — Grohmann J. V. Sagenbuch von Böhmen und Mähren. 225. l. — Hasonló elbeszélésekre akadunk még medve, róka, disznó, nyul, béka, bagoly vagy varjú alakjában pólul járt boszorkányokról. V. ö. Arany, Vörös Rébékjét: „Pörje Dani egy varjút lőtt s Rebi néni leesett.” *Binder Jenő.*

Fáil Gábor makói főszolgabíró járása három községét jelentette be tagul a néprajzi társaságnak. Követésre méltó példa, a mely még jelentősebb most, midőn a közigazgatási reform gyökeresen átalakítja a nemzet legősibb hagyományos intézményét, a megyét. Nagy nemzeti érdek, hogy a szükséges haladással enyésző nemzeti tradíciók meg legyenek mentve az emlékezet, a történet számára. E feladatban hivatottan buzgólkodik a magyarországi néprajzi társaság. Méltó tehát, hogy a haza népei hathatósan támogassák hagyományaik éber őrét s ezzel egyik legfőbb erkölcsi érdekök képviselőjét: társaságunkat. Az enyésző megye szolgabíráinak régi hagyományos patriarchalis állásukhoz igazán méltó feladat volna, megnyerni járásuk községeit a néprajzi társaság céljainak támogatására. Nekik könnyen sikerülne. Az ország községeinek legalább fele legkevésbbé sem éreznék meg e csekély áldozatot, s ez önkéntes adóval hatalmas eszközöket nyerne társaságunk, a melyekkel hathatósan buzgólkodhatna a nép hagyományainak a tudomány és a nemzeti kultúra számára való megmentésében. (H. A.)

Felolvasások. Dr. Laufenauer Károly egyetemi tanár az országos közegészségügyi egyesületben márczius hó 12-ikén felolvasást tartott a hazánkban és az újabb korban előfordult *járványos idegbajokról*, kiemelve a szegedi boszorkánypereket. — Az országos izraelita tanítóképző intézet önképzőkörének márczius 12-iki diszülésén Deutsch Zsigmond paedagogiai értekezést olvasott fel *a népmeséről*. — Herrmann Antal az Erdélyi Irodalmi Társaságban a *finn-ugor népek vízözön mondáiról*, Kolozsvárt, ápril hó 19-én.

Új tagok: Sárospataki áll. tanítóképző ifjusága. — György Lajos, állami gymnasiumi tanár, Losoncz. — Fáil Gábor főszolgabíró által: Ambróz-falva és Nagymajláth község, u. p Mező-hegyes, Apátfalva község, Csanádmogye, Mayer József gyógyszerész, Pítvaros. — Singer és Wolfner könyvkereskedése, Andrásyút 10. sz. (1890-re is). — Váczi egyesült kaszinó kör. — Benitzky Attila, Erzsébet-körút 22. (Schvarcz Gyula által. — Ruzsiák János ügyvéd és Honisch L. István fényképész,

Liptó Szt-Miklós (Istvánffy Gyula által.) — Dr. Sármay József ügyvéd, VII. Teréz-körút, 20. — Közművelődés irodalmi és műnyomdai részvénytársaság Kolozsvárt (1890-re is). — Némethy Zsigmond, tanító, Szilágy-Somlyón és Papp István czukrász, Debreczenben, Hatvani-utca (Balázs Márton által). — Lázár Ernő ügyvéd, Dr. Steiner János ügyvéd, Gebhard Sándor ügyvéd és Capdebó Gergely főszolgabíró, Lippan (Marienescu Gergely által.)

Debreczeni adomák. 1. *Hogy olvadt el a Szabao uram malma.* Szabao János uram télbe íptette fel a malmát, hogy — aszongya — nyáron mán használhassa is. Aszongya oszt tavasszal a kocsisnak: Na Miska, hogy a lípdaganat vegyik elő — aszongya — hát fog'be, oszt kimengyünk a tanyára, megnízzük a malmot! — El is indultak. Mikor mán közel vaunának, aszongya a kocsis, hogy aszongya. «Nízze mán gazduram is, mer én úgy nízem, hogy majd a két szemem kiugrik, még se látom azt a malmot; pedig a mi földünkön vaunánk mán, vagy m'a fene!» — Ne járják a kelepelőd! köpi oda Szabao János uram. — Csak mennek, csak mennek, de a malom csak nem láccik, mán a tagbul is maj kimentek, mikor meglátnak egy naf fene földrakást Hát av vót a malomvájogja. Sz' előre tudnivaló vót, hosz szít fog olvadni tavasszal, mikor télen vizes vājogból rakták össze! — Elolvadt biz-e! aszongya a kocsis. — Hüinye, hogy a Nagyerdőt nyüdd el honajmankaónak! Ne ugu! mondja mirgibe Szabao János uram is fűvakarva. Azauta se íptett ü kéme malmot! — 2. *Hof feküttek haza a kabajak?* — Hák kíssó este indultak el Debreczenből, osztán hát biz ük lefeküttek szíp sorjázva az út szíltre; iccaka hideg szél kerekedett a város felől s a szílső túlkerült a sor másik vigire, — had egy' a fen' a cimborát is, — aszongya. Debz a cimborá se állotta ki soká a hús ájert, oszt akkor meg ü került a sor túsáaó vigire. Aut a harmadik, aut a negyedik s mire megvirrattak, kabaji nap süttöt a hasukra. — Közli: *H. L. után Borbély Sándor.*

Bácsmegyei mesék. I. *A bölcs galagonyásiak.* A galagonyásiaknak használatlanul hevert egy darab földjük. Megkérdezik a papjukat: mivel vessék be. A pap azt tanácsolta nekik, hogy vessenck bele sót. A kupaktanács nyomban megszavazta a sóvételt, s a sót aztán apróra törve el is vetették. Egyszer csak azt vették észre, hogy a só gyönyörűen kikelt s hogy megpróbálják, a bölcs előljárók meztláb gázoltak benne. Persze a fiatal csalán erősen csipte lábszáraikat. „Nagyon jó, kitűnő sótermésünk lesz,” állíták ök. — De a falu legénysége ott pajzánkodva a só vagyis: csalán körül, egyszer azt a merészséget követték el, hogy beledobták a bíró fiának a kalapját. Hogyan kerül ez ki onnan, tanácskodának ök, hogy senki le ne tiporja a vetést? A nagycsü bíró végre kisütötte, hogy ő befogja a négy ökrét, belemegy és szígonnyal húzza ki a kalapot. Így történt. Hogy pedig a legénység ott többé kárt és bajt ne okozzon, csószot fogadtak, csak hogy ennek sem volt szabad bele másznia, mert kárt okozna, tehát négy ember hordta körül saraglyán. A só azonban még sem érhetett meg, mert megették még zölden a s z a m a r a k, de nem a falu, hanem a csósz szamarai. — II. *A nefelejts neve.* Isten a paradicsomban nefelejtsét is teremtett. Ennek a virágnak adta a teremő a legszebb nevet s meghagyta Ádámnak hogy azt a nevet el ne felejtse. Más nap megkérdezte az Úr Ádámot: vajjon emlékszik-e a szép kis kék virág nevére, Ádám azonban elfelejtette. Újból megmondotta az Úr e kis virág nevét, de más napig Ádám ismét elfelejtette. Nem mondtam, hogy ne felejtse, — szólt az Úr. De Ádámnak nem jutott többé eszébe a kis virág szép neve és így maradt rá e név „nefelejts.” — Közli *Prohászka Ferencz.*

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmányynak 1889 nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Megjelenik havonként legalább egy iven, az „Ethnographia“ alakjában, mint az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ melléklapja, és csak ezzel együtt rendelhető meg. A társaság kültagjainak ingyen jár. I. évfolyam. Az első szám 1891. január végén jelenik meg.

II. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Völkerkunde Ungarns und der Nachbarländer.“ Kiadja és Katona Lajossal szerkeszti Herrmann Antal. Havonként (augusztust és szeptembert kivéve) 2 iv az „Ethnographia“ alakjában. II. évfolyam. Megjelenik 1891 január hó végén. E két folyóra: ára együtt egy évre 4 frt. *A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára féláron, 2 frt.* Népvizsgálattal foglalkozó minden más egyesület tagjainak 3 frt

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudományoknak, hogy ez új vállalattal mint első lépett őly pályára, a melyen követnie kell őt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzeté f. év tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedrért alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzetnek azon birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. *Südst.* Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Ezenként 4 kötet, 40—50 iv, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. *Comes Géza Kun: Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima.* Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. *Katona Lajos és Herrmann Antal: Magyar népmesék.* Kritikai kiadás német fordításban, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparatussal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet)

3. *Strausz Adolf és Herrmann Antal: Bolgár népköltészet.* Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

4. *Dr. Marienescu Atanáz és Herrmann Antal: Novák. Rumén népeposz.* Rumén népballadák sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. *Fr. S. Kuhač. Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik.* Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. *Dr. Fr. S. Krauss. Auf Ungarn bezügliche epische Gesänge der südslavischen Völker.* Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal, a délszláv folklore terén ezen első tekintélytől.

IV. *Ural-Altai.* Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Ezenként 4 kötet, 40—50 iv, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. *Dr. Bernhard Munkácsi: Die Volkspoesie der Wotjaken* Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöcki. Egy kötet.

2. *Dr. Ignaz Kúnos: Osmanisch-türkische Volkspoesie.* (Europäische u. asiatische Türkei) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. *Dr. Karl Pápai: Ostjakisch-samojedische und ostjakische Helden-sagen u. Märchen.* Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész *Béla Vikár: Finnische Studien.* — Egy kötet.

4. *Bálint Gábor. Mongol népköltészet.* Egy kötet.

A *Südst* és *Ural-Altai* egy évi sorozatának 8 kötete a kiadótól (Herrmann Antal, Budapest, I. Attilauteza 47.) vagy a „Közművelődés“ nyomdától (Kolozsvárt. Bel-tordautcza 1.) egyenesen megrendelve, bérmentes küldéssel 10 frt. Az egyes kötetek ára 2 frt 50 kr.

Ugyanonnán megrendelhetők még: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. I. kötet 4 füzet. 4 frt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie (kótákkal). 1 frt 50 kr — 2 Dr. H. v. Wlilocki: Zauber- und Besprechungsformeln der transsylvanischen und südungarischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallóczy: Südslavisches. 30 kr — 4. A Herrmann: Heimische Völkerstimmen. 60 kr. — 5. Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W. v. Schulenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wlilocki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteilen bei den transsylvanischen Zigeunern. 60 kr.

Ugyanazon kiad tól:

„Kalotaszeg“ Kalotaszeg vidékének érdekeit képviselő hetilap. Együttal Jegenyefürdő értesítője Szerkeszti Bölöni László Bánffy-Hunyadon, földolgozótársai: Gyarmathy Zsigáné és Herrmann Antal. Negyedévre 1 frt. (Az 1890. évfolyam 1 frt.) (Különös tekintettel van Kalotaszeg ethnographiájára.)

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. április 28-án, kedden, d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia földszinti saroktermében választmányi ülést tart. Ez évi rendes közgyűlését május hó 2-án, szombaton, d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia első emeleti heti üléstermében fogja megtartani az alapszabályok szerinti tárgysorozattal. A közgyűlést felolvasó ülés előzi meg.

TARTALOM.

I. <i>Pentér Sándor</i> , A palóc születése, házasság és halálózása	97.
II. <i>Ivánffy Gyula</i> , Palóc találós-mesék	110.
III. <i>Márton József</i> , Sork Tótfalu néprajzi vázlata	111.
IV. <i>Vikár Béla</i> , Somogyi tanulmányútamról	118.
V. <i>Esztegár László</i> , Karácsonyi népjáték Szamosujvárról	123.
VI. <i>Dr. Gopcsa László</i> , Erdélyi örmény panaszos ének	125.
VII. <i>Mailand Oszkár</i> , Rumén találós mesék	127.
VIII. <i>Nagy József</i> , Árva megyei tót népbabonák	130.
IX. <i>Dr. Kúnos Ignác</i> , Helva-osztóünnep Ada-Kaléban	133.
X. <i>Bálint Gábor</i> , Mutatvány a mongol népköltészetből	138.
XI. <i>Herrmann Antal</i> , A finn-ugor népek vízözön-mondái	142.
XII. Magyarországi ethnographusok :	
IV. <i>Huszká József</i>	156.
XIII. Társasági ügyek :	
1. A néprajzi társaság vidéki köreinek szervezése	157.
2. Beszterce-Naszódvármegye közigazgatási bizottságának átirata az egyházi és iskolai hatóságokhoz	158.
3. Jegyzőkönyv	159.
XIV. Irodalom	160.
XV. Néprajzi irodalom	161.
XVI. Hazai folyóiratok	161.
XVII. Külföldi folyóiratok	163.
XVIII. Vegyes közlemények	166.
XIX. A borítékon: Jegenye gyógyfürdő Kolozsvár mellett. Gyűjtünk tagokat. Irodalmi vállalatok. Magyarország néprajza köréből stb.	

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**

a Magy. Népr. Társ. titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

(Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár. — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztárhoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz, Budapest, I. Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

Pénztáros kimutatása.

A Magyarországi Néprajzi Társaság pénztárába 1891. február — május hónapoklan befolyt tagsági díjak:

Ágai Adolf, *) gr Apponyi Sándor Lengyel, Arany László, Asbóth János (1890-re is), dr. Asbóth Oszkár, Babics József Zsombolya (1890-re is), Bachát Dániel, Ballagi Aladár, Baróti Lajos, Bartalus István, Bártfai kath. gymnasium tanári könyvtára, dr. Bartsch Samu Baja, Benedek Elek, Berzeviczy Albert, Bobula János, Bloch Henrik, Brádi gör. k. román gymnasium, Brassói áll. polg. leányiskola, Brassói ev. gymnasium, Budap. kegyesrendi főgymnasium, Budap. I ker. polg. leányiskola, Budap. orsz. m. k. statisztikai hivatal, Csepel Gergely Lippa, Csengery János (1889-re is), Csorba Ferencz, Czobor Béla, Dévai áll. főreáliskola, Fejérváry László, Fekete József, Ferenczy József Feszty Árpád, Gálfy Ignác Miskolc, Galyasi Imre Zombor, Gebhardt Sándor Lippa, Gerő Ödön, Goldziber Ignác, György Lajos Losonez, Hadzsics Antal, Handmann Adolf, Havas Rezső, Hegedűs Miklós, Heinrich Gusztáv, Herman Ottó, Jancsó Benedek, Jankó János, Jászberényi főgymnasium, Ivanovics István, br. Kaas Ivor, Kadocsa Lippich Elek, Káldy Gyula, Kálmány Lajos Csóka, Kármán Mór, gróf Károlyi Melinda (1890-re is), Kassai kath. főgymnasium, Kassai kir. jogakad. könyvtár, Kassai áll. főreáliskola, Keleti Károly, Klamarik János, Kohn Sámuel, Kolozsvári egyetem orvosi kara, Körmöcbányai áll. főreáliskola, Körmöcbányai Magyar Egyesület (1890-re is), Körmöcbányai Toldy-kör (1890-re is), I. örsi Henrik Pécs, Kuliszker Ernő M.-Óvár, Kuzsinszky Bálint, Lázár Ernő Lippa, Léderer Béla, Lerpöper Pál Feldkirch, Lévy József Miskolc, Lindner Lajos, Lóczy Lajos, Mak-say Zsigmond Pécs, Marczali Henrik, Márky Sándor, Mikszáth Kálmán, Molnár Antal, Molnár Viktor, dr. Moravcsik E. Emil, Morelli Gusztáv, Nagy Bálint H.-M.-Vásárhely, Nagy Miklós, Nagy-Kállai főreáliskola, N.-szombati érs. főgymnasium (1890-re is), N.-várad kir. jogakadémia, Naláczy Ödön, br. Nyáry Jenő, Osterlamm Ernő Debreczen, dr. Pápay Károly, Pez Gedeón, Perlaky Kálmán, dr. Pozder Károly, Popovits V. István, Pozsonyi kir. akadémia, Pulszky Ferencz, Radó Antal, báró Radvánszky Béla Sajó-Kaza, Rákosi Jenő, Rakovszky István, Reiner Zsigmond, Ried Frigyes, Roskovic Ignác, Sárospataki áll. tanítóképző, Schvarcz Gyula, Sebestyén Gyula, Sepsi-sz.-györgyi Mikó-kollegium, Simonyi Jenő, Simonyi Zsigmond, Stein János Kolozsvár, dr. Steiner János Lippa, Sümegi reáliskola, Szádeczky Lajos, Szarvas Gábor, Szász Károly, Székely Bertalan, Székes-fehérvári főreálisk. önképzőkör, Széll Farkas, Tahi Antal, Thiring Gusztáv, Tialos György, Török Aurél, Törs Kálmán, Tüdös János Debreczen, Téry Ödön, Ujvidéki r. kath. főgymnasium Vörösmarty-köre, dr. Vajda Ignác, Vaszkó Elek F.-Nereszniczl Velgh Adorján Nemes-Ócsa, Vikár Béla, Wolf Dezső Szeged, gróf Zichy Jenő.

*) A mely név után lakáscsim nincs kitéve, oda Budapest értendő.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogassák a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kulturmunkára egyesítvén, a legszámosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESENITŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL

a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. május

5. szám.

Az 1891. május 2-án tartott rendes közgyűlés tárgyai.

Elnöki megnyitó.

Hunfalvy Páltól.

Tisztelt közgyűlés!

A szeretetre méltó Plutarchus, a kinek egybehasonlító élet-írássai sok századon keresztül oktatták az államférfiakat és a történet-írókat, de a melyek korunkban is gyönyörködtetik az értelmes olvasókat, Plutarchus historikusnak nevezi a geographust, mert a görög *historein* szó „nézni, nyomozni, vizsgálni“ jelentésű, úgyde a földleirő szintűgy mint a történetek írója „nézni, nyomozni, vizsgálni“ köteles. „Valamint — úgy mond Plutarchus — a historikusok azt, a mihez még nem fért az emberi tapasztalás, térképeik szélére tolják, okul adván, hogy eme tulsó vidékek vad és vizetlen homok-hegyek, vagy kietlen fertők, vagy skythiai hó-sivatagok, vagy jeges tenger: azonképen én is, miután egybehasonlító életírásimmal az ismeretes korokból kiértem, azt mondhatnám: mi ezeken túl van, mind csudás és szertelen, csak a költőknek és mesefróknak való, de nem hiteles, nem bizonyos.“¹⁾

Vajjon a legújabb geographusok és historikusok nemde hasonlóképen járnak el, sőt talán kénytelenek is úgy eljárni? A szembetünő, tehát a könnyen tapasztalható, mert látható változásokat okoz, csak bizonyos határig terjed: a mi túl van ezen a határon, ha ma nem nevezik is skythiai hó-sivatagnak, vagy kietlen fertőnek; de tudásra nem igen érdemesnek, legalább fölösnek tartják.

A geographus, jóllehet nem is mellőzi a népek leírását, de abba a mélységbe még sem szállhat, a melyben a népek sajátságai gyökeresnek.

A historikus, jóllehet a népek történetével foglalatos, mégis a látható okokat és okozatokat nyomozván s a haladást vagy hátraesést

¹⁾ Plutarchus a Thesens elején.

tekintvén, alig eszmélködik arra, hogy az úgynevezett „Czivilizáció“ sokszor ki is irtja a népek eredeti sajátságát.

Még az ethnographia maga is kétféle: *politikai*, vagy külső, és *lélektani*, vagy belső. Magyarország Ethnographiája, melyet 1876-ban kiadtam, csak politikai vagy külső. A lélektani vagy belső ethnographiájára Magyarországnak gyűjteni az anyagot, a mi Társulatunknak feladata.

A politikai életen kívül, hogy úgy nevezzem, *ház-tüzi élet* is van, mely különböző népségekből álló országban, a milyen Magyarország, felette nyomós. A háztartás mindennapi gondjai és örömei, a keresztelések és temetések, az alkalmi mulatságok és ünnepek, a fonó-esték, a kaláka, a heti és országos vásárok, a község ügyei-bajai, hozzá vévén a vidék nyelvének sajátságait, s afféle teszik a népnek valóságos életét, vagyis a lélektani ethnographiát. A ki ezeket nem ismeri, vagy épen meg is veti, az nem ismerheti a politikai nemzetnek való létét, bármennyire járatos legyen is a királyok történeteiben, a nyert vagy veszett csaták eseményeiben, a politikai alkotmányban, az országos törvényekben, jogban. De az is nagy kérdés, vajjon a törvényhozás, a kormány a lélektani ethnographiai tudás nélkül mindenkor helyesen intézkedhetik-e? Szinte közmondássá vált nálunk az *irott malaszt*, az az a végre nem hajtható törvény, a mi felelet legyen a kérdésre.

Ethnographiai társulatunk feladata Magyarország népségeinek háztüzi életét ismertetni, s annak ismeretét köz-kincsévé tenni. A mellett módja lesz kimutatni, hogy sok, a mit talán hazai sajátságának vélénk, másutt is megvan. Ez még fokozza amaz ismeretnek jelentőségét, mert a népek közösségét bizonyítja. Eszmék, szokások szinte megfoghatatlanul terjednek, hogy bajos kimutatni eredetöket.

A philadelphiai „Philosophical Society“ 130. füzetében (1889 december) Mooney James Irország-ünnepi szokásairól értekezik. Ez a nyomorúságairól is nagyon ismeretes ország Itálián és déli Franciaországon kívül nyugati Európában az első, mely bevette a kereszttyénséget. Irországból jöttek azután térítők közép-európai országokba; megfordítva ezekből nem kellett soha térítőnek Irországba mennie. Ezen ország tehát bajosan vett amazoktól népi szokásokat. S ime Irországban december 6-án, az az Miklós napján, a gyermekek harisznyájikat kiteszik, hogy azokba *éjtszaka* „Santu Claus“ = Szent Miklós, ki a kéményen jó be, ajándékokat rakjon. Úgy mint nálunk. Ellenben a karácsonfát nem ismerik Irországban.

Nálunk szinte már elfelejtik, hogy a gyűrűs újjak „*névtelen ujj*“

vagy „*nevetlen újj*“ az eredeti magyar neve. Miért? Nem tudom. De föltetsző, hogy nemcsak a rokon finn, eszt stb. nyelvekben így neveztetik az az újj, hanem a török nyelvekben, sőt a szanszkritban is.¹⁾ Ennek nyilván valami mythologiai fölfogás az oka, melyet legalább én nem ismerek. Első dolog azonban a létezőt összeszedni, akárhol talál-tatik is, azután következék az eredet kutatása.

Társulatunk, mondhatni, későn lépett fel, midőn azon nem tág kör, a melyből a társulatok tagjai gyűlnek, szinte ki volt már meritve. Más körökből pedig még bajos nálunk résztvevőket nyerni. Az évi pénzbeli járulék is nagyon csekély. Megemlítém okát, miért gyenge erővel rendelkezünk. Azonban a Nagyméltóságú közoktatási miniszter, gr. Csáky Albin úr nagy érdekléssel viseltetik társulatunk iránt, s pénzbeli segítséggel is gyámolítja. Ez az érdeklődés és pénzbeli segítség, a melyért e helyen is hálás köszönetet fejezek ki társulatunk nevében, jövődöbéli működésünket biztosítja, mert azoknak figyelmét fordítja felénk, a kik talán nem is vennék észre, hogy van ethnographiai társulatunk, a melynek második közgyűlését ezennel megnyitóm.

A magyar nemzet alakulása.

Dr. Réthy László felolvasása. Részlet „A magyar nemzet s a nemzetiségek“ cz. közelebb megjelenő művéből.

Mióta a magyar nemzet újra visszaszerezte önrendelkezési jogát, minden irányban nagy lépésekkel haladt előre. Budapest pompás fővárossá lett, mely mint az ország közlekedési útjainak fokusa: a magyar szellem s a magyar civilizáció központja; a gazdasági élet s az intellektuális munkásság minden irányban virágzásnak indult, egy szóval nemzeti életünk erőteljes fejlődés útján halad s ma minden magyar ember szívében az a tudat él, hogy *Magyarország nem volt hanem lesz!*

Lehetetlen azonban észre nem vennünk, hogy az a lázas tevékenység, mely ezerféle irányban tör utat magának, sok tekintetben nélkülözi a teljes tudatosságot; nem akarjuk viszonyainkat igazi színökben látni s egy-egy életbe vágó és sarkalatos kérdést szándékosan odáztunk el magunk, attól tartva, hogy az vagy árnyat fog vetni ránk, vagy megnehezíti helyzetünket.

¹⁾ P. o. a finnben: (nime — név) *nime-tön*; esztben: *nime-tu*; szürjénben: *nim-tön*; vogulban: *nim-tal*; jakutban: (at = név, szuooh = nincs) *at szuooh stb.*

E kérdések közé tartozik a magyar nemzet faji állása az európai nemzetek között s viszonya a hazai nemzetiségekhez?

A népek élete halad a maga természetes útján feltartóztatlanul; doktrinák döntő befolyással nincsenek a nemzettestek mozgására; sem jobbra sem balra nem zökkentik az életviszonyoknak ezernyi ezer feltételtől függő menetét, — de az élet törvényeit ismernünk kell, ez öntudatosá teszi törekvéseinket, megismertet erónkkal, a harctérrel s az eszközökkel, melyek legjobban megfelelnek a helyzeteknek, melyek határai közt a nemzet élete mozog.

Nyelvünk eredetét és történetét illetőleg a tudomány véglegesen döntött, midőn kimutatta, hogy az az uralaltájiságnak azon ágához tartozik, mely az Ob és Volgától Finnorszáig s a norvég partokig sok nyelvre és tájszólásra oszolva terjed ki, de érintkezésben volt Kelet-Európa s Ázsia török népfajaival is, melyekkel nemzetünk az őshazában sokféleképen érintkezett.

Mióta e népek kötelékéből kiléptünk, ezer év mult el. Természetes, hogy a nemzet, az a mozgó complexum, melyet a nyelv, mint keret foglal körül: idomult, változott s talán annyira átalakult, hogy fajilag már nem is tartozunk azon népek közé, melyekkel nyelvi kapcsolatok kötnek össze.

Nyelvészet és ethnologia két különböző tér; nyelv és faj két különböző kategória. A kérdés tehát, mi a magyar nemzet a maga faji mivoltában? nincs semmi befolyással azokra az eredményekre, miket nyelvtudományunk felderített s megállapított.

A mennyire egy felolvasás tere engedi, általános vonásokkal igyekszem e kérdésre megfelelni: mik vagyunk? s mi a viszony köztünk s a hazában lakó nem magyar nemzetiségek között?

*

Mikor a magyar nemzet hét törzse s a hozzája csatlakozott kabarak a római Pannoniát elfoglalták s a Duna-Tisza síkjain szétöntöttek, e területeken alkalmasint avar töredékeket is találtak s szláv népeket hódítottak meg, melyek országunk minden részében kisebb-nagyobb tömegekben laktak.

A nemzet, melynek zöme Pannoniában tömörült, a megszállt területeket végleges otthonának bizonyára nem tekintette. A vágy, nyugat felé hatolni előre, megvolt nemzetünkben; ez a vágy vezette a nyugatra intézett kalandokat s ha akkor Nyugat-Európa népei már erősebb államokat s szervezett társadalmakat nem alkotnak vala, kétségtelen, hogy a magyarság meg sem áll az atlanti oceánig hódító útjában, s

lehet, hogy ma Európának egy nyugotibb területét nevezik Magyarországnak.

De a körülmények másképen intézték nemzetünk sorsát. Két nagyobb vereség megváltoztatta a nemzet aspirაციóinak irányát; helyhez kötötte a magyar nemzetet, mely ezzel Magyarországnak mint államnak kifejlesztéséhez fogott.

Mikor István király a kereszténységet elfogadta s népét a nyugati egyházba terelte, a nemzetet kiragadta a kelet világából s bele helyezte az európai népek családjába, melyben immár kilencszáz éve él.

A kulturai összefüggés Nyugat-Európával útát nyitott annak, hogy nyugat-európai gyarmatosok telepedjenek le hazánkban. Német, olasz gyarmatok egész sora támadt első királyunk országlása alatt s kiváló vitézek ajánlták fel kardjukat az új keresztény nemzetnek, melynek háta mögött még műveletlen ázsiai népfajok hosszú sora hullámozott s a magyarság által nyitott úton húzódtott nyugat felé.

Ezek egyike a *bessenyők* népe volt, melyet a kúnok űztek ki moldvai lakhelyeikről, kik aztán Magyarországnak áradtak szét s a királyok megtelepítésükről gondoskodtak.

E közben nyugateurópai elemek szakadatlanul érkeztek s helyezkedtek el hazánk lakatlanabb vidékein. I. Géza korában a Szepesség népesült meg, egyes rajok Erdélyben foglaltak tért. Városok alakultak az ország minden részében, vegyes lakossággal, melyben németek s olaszokon kívül francziák, örmények, görögök s szaraczenekről tesznek említést az oklevelek. A beköltözések terjedelmére mutat, hogy Britanniából is jöttek telepeseink. A XIII. századból marad ránk egy britt telep emléke Biharmegyében.

Az együtt élés asszimilációt hozott létre, nemzetünk bővült s tartalmilag fejlődött az európaiság anyagi és szellemi tényezőinek felhasználásával. A XIII. század közepén nagy eseményeknek nézett elé az ország. A Moldvában lakó *kúnokat* a mongol hadjárat zavarta ki állásukból, kik nagy tömegekben kerestek maguknak biztos talajt Magyarországnak. E közben a mongolság hazánk területére lépett s bekövetkeztek azok az események, melyek a szépen fejlődő ország sorsát tették kétségessé.

A mongol áradat csakhamar visszatért medrébe. Az elpusztult ország újra összegyűjtötte erejét s újból megindultak a telepedések Nyugat-Európa felől. Németek, olaszok, vallonok még számosabban érkeztek s újból megindult a városi élet, ipar, bányászat fejlődése. Közbe keleti népfajok is beszivárogtak s szaporították a nyelvek számát s az emberiség különbségeit.

Két nagyobb népfaj beköltözése nagyban járult az ország lakosságának tarkaságához. Az *oláhok* s velük elvegyült *bolgárok*, *szerbek* és *albánok* szaporodtak fel Erdélyben a XII. század óta, majd a *rutének* szálltak meg észak-keleti Magyarországnak még ritka lakosságu vidékein.

Zsigmond király korában *zigányok* jelentkeznek; a rigómezei ütközet után pedig az első *szerb* települők kaptak helyet a Duna vidékein; utánuk egyre újabb rajok érkeztek, melyek a török elől menekültek hazánkba.

Ilyen ethnographiai változások közben érte hazánkat a második nagy katasztrófa, melylyel a török uralom hazánk nagy részére nehezedett. Másfél századot kellett átélnie a legmagyarabb országrésznek, míg a török Budának 1686. évi visszavívása után kezdett visszahuzódni balkáni birtokaira. Magyarország legtermékenyebb vidékei pusztasággá változtak s a bécsi kormány nagy szabásu telepítésekhez fogott, mely a dél-németek, elzásziak nagy tömegeit gyűjtötte össze a délvidéki megyékben s a Dunán túl. Városainkat németeken kívül, olaszok, francziák, spanyolok, görögök, macedo-oláhok, zsidók s más iparos és kereskedő elemek keresték fel; az *örmények* pedig Erdély több városában honosítottak meg.

*

Hazánk ethnographiai képének e roppant változatosságát látva, mely nagy rázkodásokkal, nem egyszer a nemzet erejének a végsőkig való megfeszítésével járt együtt: — azt hinnők, hogy e néparadatoknak egymásra tódulása nemzetiünket elhervasztotta, erejét gyöngítette s a pusztulás magvait hintette el benne.

De ez a mozgalom a nemzet életének csak külső képe.

Van egy nagy ellensúlyozó erő, mely nemzetünk sorsát vezette, annak fennmaradását biztosította s a megzavart egyensúlyt szabályozta: ez fajunk életképességén kívül hazánk területe s földrajzi helyzete.

Magyarország egy jól kifejtett geographiai egység. Hazánk szívét az alföldek képezik, melyeken a Duna-Tisza hullámai futnak át s e nagy folyók az ország egész vízrendszerét magukban egyesítik. E nagy vízrendszert az északi és keleti határszéleken óriási hegyláncz veszi körül, dél és nyugat felől pedig olyan hegyrendszerek érintik, melyek geologiailag Magyarországnak mint mély medencének határpárkányait képezik.

Ilyen természetü területen mint hazánk, az lesz az uralkodó népfaj, mely az alföldeket birja kezében; a hegylakót a folyók iránya vezeti, s összes törekvéseit oda tereli, a merre a folyók sietnek, ez dönti

el hova tartozásuk érzetét. A felvidéki szláv lakost, az erdélyi hegylakót a természet arra utalja, hogy az alföldek felé tekintsen; az a világ, mely e területen túl van, nem az övé, mert napi szükségleteivel összefüggésben nincsen. A Vág, Garam, Ipoly vidékei a Duna menti városokat uralják, a Sajó, Hernád, Bodrog, Körös, Maros azokat a városokat, melyek a Tisza-vidék s a keleti kárpátok felföldje közt képezik a gazdaság, munka, forgalom közvetítő piacait. A Dráva-Száva folyása, sőt a bosnyák és szerb folyók, mind a magyar alföld felé nyitják meg a népek látókörét s érdekeik útját jelölik ki.

Ilyen területen mint Magyarország, annak népei közt, legyenek azok bármennyire különböző származásuak és műveltségűek, hasonlóságoknak kell létrejönniök, melyeknek sokféleképen idomuló fokozatai e három fő pontban foglalhatók össze: 1. az összetartozás vagyis az egymásra utaltság érzete; 2. az érdekközösség, mely a jogban, munkában, anyagi és szellemi jólétben keres kifejezést; 3. az egyesülés felé való törekvés, szokásokban, életmódban, kulturában s az uralkodó nyelv tudásával járó képesség által az egyének a társadalmi s állami élet minden terén való érvényesülésében.

Bármint magyarázzák is kontár politikusok a magyar faj s a nemzetiségek egymáshoz való viszonyát, Magyarország összes népfajai közt e három kategóriában kifejezett természeti tényezők ma úgy, mint ezer év előtt, szakadatlan hatnak, működnek, s e kategóriák legfelsőbike — *egyesülés a nyelvben s kulturában* — történetünk minden korszakán át egyesítette a nemzetiségek színe-javát az uralkodó magyar nemzetben.

Így alakult s alakul szemünk láttára folyton a magyarság, bővül tartalmában, erőben s olyan vonásokban, melyek az idegen vérnek fölvételével állandó vonzó erőt gyakorolnak azokra a néptömegekre, melyek az egységen kívül állanak.

Ha a magyar társadalmat elemezzük, azaz alkotó részeit kutatjuk, meglepetve fogjuk látni, hogy az asszimiláció képessége, melyet rendszerint oly kevésre becsülünk a magyarságban, oly eredményeket hozott létre, melyekhez fogható Európában nincs több.

Elemezve a magyar társadalmat, a legfelsőbb köröktől le a föld népéig, megtaláljuk a magyarságban a haza minden népét.

A bessenyők, kunok, az árpádkori alföldi szlávok megmagyarosodtak; magyarrá lettek az egykori német, olasz városok: Szatmár-Németi, Debreczen, Tata, Szeged, Kolozsvár, Torda, Székesfehérvár, s kiválnak a magyar nemzeti eszmében fényes családok, kiknek csak idegen

neve vall nem magyar eredetre, vagy éppen megsárgult okmányok, szó-hagyományok emlegetik mint jövevényeket.

Régi századokban, mikor az államot a nemesség képezte, a magyar királyság nem tett soha különbséget magyar és nem magyar országlakosok közt. Így történt, hogy főnemességünkben a hazai népfajok mindenike képviselve van, de vannak abban más elemek, kik mint bevándorlott egyének, vagy családok, személyes érdemeikért foglaltak állást az ország vezérlő társadalmában.

Az ős magyar származású Eszterházyak, Illésházyak, Károlyiak, Apponyiak, Batthyányak, Csákyak, Nádasdyak, Mikók, Kemények stb. mellett egész sora van nem magyar eredetű arisztokratáinknak.

Német eredetűek a Báthoryak, a gr. Amadék, a gr. Szentgyörgyiek, a lindvai Bánffyak, gr. Forgácsok, a gr. Hallerek, Wenkheimok, Königsseggek, Hadikok, Brunswickok, Splényiek, Schmideggek s számos más főúri nemzetség.

Olaszok az egykori Frangepánok, a kik Rómából az Anicia nemzetségből származnak; a családnak, mely a római forumon játszott szerepet az ó-korban, utolsó sarja Magyarország függetlenségeért halt meg Bécs-Ujhelyen. Olaszok a Lorántfiak, a Rádayak, Czibakok, a Deméndyek, a gr. Kordák, a herczeg Odescalchiak, kik közül egy a pápai tiarát viselte, a család egy lelkes magyar tagja pedig néhány év előtt a csángó-telepítés élén állott. Más olasz eredetű főnemeseink a Pallavicini őrgrófok, a gr. Bolzák, a br. Baldácsiak.

Svájczai származású a gr. Degenfeld-Schomburg család s a gr. Migazziak, spanyolok az egykori gr. Fraknóiak, a Lo-Presti báró család s a gr. Cebriánok.

Francia vagy norman vérből származnak a Bethlenek és Apafyak; francia eredetűek a régi hires Drugethek, kik Salernóból már elolaszosodva léptek a magyar nemzet kötelékébe. Francziák a de la Motte, Dezasse, Sermage, Tournon, Aspremont magyar főúri családok. Hollandi eredetű a gr. Van der Noth, a báró Gudenus, belga a Matteneloit báró család.

Délszláv eredetűek a Zrinyiek, kik közül Szigetvár hőse s egy nagy költőnk született; az egykori Garák, Grassalkovichok, Csekonichok, Festetichek, Széchenek, Keglevichok, Hugonnayak Északi szlávok a Podmaniczky, Radvánszky, Jeszenák stb. főnemes családok.

A nagyevű *Rákócziak* az Árpád-korban beköltözött csehországi Radván nemzetség egy ágát képezik; lengyel eredetű volt Thököli Imre, a Mednyánszkyak, Luzsénszkyek, Zselinszkyek.

Oláh-bolgár népből emelkedtek ki Magyarország történetének legfényesebb alakjai s a *magyar állameszme* legkimagaslóbb képviselői, Hunyady János s fia Mátyás király; a Majláthok, Jósikák, Drágfiak. Albán eredetű a Csernovics család, görög a gróf Nákó, a báró Sina, örmény a gróf Karácsonyi-nemzetség.

Még változatosabb és szingazdagabb a magyar közép nemesség, melyben ezrivel találjuk összes nemzetiségeinket, úgy hogy a nemesi intézmény mint háló megszámlálhatlan s szerte ágazó szálakkal fonja össze a nemzet egész intelligenciáját.

Az egyházban, politikai téren, tudományok s művészetekben ismét nagyszabású kép tárul szemünk elé, mely ezt a harmadik kategoriát egész nagyszerűségében tünteti föl.

Egyházi téren fényes nevek hosszú sora hirdeti a magyarság eszméjét, a magyar nemzet alakulásának nagyszerű rendszerét. Idegen eredetű főpapjaink voltak: Oláh Miklós, Vitéz János, Draskovich György, Dudich András, Beriszló Péter, Patachich Gábor, Scitovszky János, Bartakovics Béla, Ipolyi Stummer Arnold; ma is ott diszlenek a magyar katolicizmus élén az olasz eredetű Samassa József, a német származású Haynald, Schlauch, Hornig, Lönhard érsekek és püspökök.

A politikában a Széchenyiek, Deákok, Wesselényiek, Dessewffyék mellett a szláv ősöktől származó *Kossuth* Lajos alkotott korszakot; előtte egy fél századdal az albán származású *Martinovics* Ignász vérzett el a magyar szabadság-eszmék mártirjaként.

Tudományban régi magyar nevek mellett németek, szlávok, zsidók jeleskednek s halmozzák össze az ismeretek kincseit; egy Bél Mátyás, Pray György, Schwartner, egy Rómer, a Hunfalvyak, Vámbéry, Lenhossék, Wenzel Gusztáv, Herman, Pulszky, élő társadalmunk annyi más kitünősége őseit nem viheti föl a honfoglaló magyarságig. Hírlap-irodalmunk terén az első kísérletet *Ráth* Mátyás tette a „Magyar Hírmondó” alapításával a múlt század végén; költészetünkben a toscanai eredetű gróf Gvadányi József alkotta a minden ízében magyar „Peleskei nótáriust,” nagy Petőfink az észak-magyarországi Petrovits családból született; egyik lelkes, a magyar nemzeti eszmén csüggő közoktatásügyi miniszterünk a francia származású Tréfort Ágoston volt.

Művészetekben s szépliteratában az Egressyék, Lendvayak, Jókaiak, Kemények mellett az örmény Hollósi Kornélia, Megyeri (Stand) Károly, a francia Prielle Kornélia; Liszt Ferencz, Erkel, Volkmann, Reményi, Munkácsy Mihály, Vas Gereben, Ágai Adolf, Csiky Gergely s százai a szellemi munka minden ágában munkáló kitünőségeinknek

jelzik alkotásaikkal a magyar szellem egyesítő uralmát, azt a kiegyenlítő erőt, mely az élet versenyében egységes testté formálja össze a legkülönbözőbb elemeket, melyek a magyar társadalom élő organismusának büvkörébe jutnak.

Miként a humust lehordja az eső a hegyekről, úgy omlik a nép az alföldekre; s miként a humus szántóföldekké válik a hegyek alján, úgy lesz és kell magyarrá lenni azoknak, kik az alföld népével vegyülnek össze.

A magyarsággal ellenséges álláspontból gyakran halljuk, gunyosan és kicsinylőleg, hogy egyik-másik kitünőségünk magyarságát apjáig, nagyapjáig sem tudja fölvenni. Rendesen néhány ismertebb névre szoktak utalni, s kárörvendőleg vetni szemünkre azok idegen nevét vagy származását, azt képzelve, hogy ezzel nekünk valami kellemetlent mondanak.

Mily kisszerű fölfogás. Nem szégyenünk ez nekünk, de dicsőségünk, szerencsénk és erőnk . . .

Nem is tiz, ötven, száz emberről van szó, de száz- és százezrekről, történelmünk hosszú folyamán pedig milliókról, kik a nemzet javában részesülve, a közös törekvésben részt vettek, a magyar nemzetet szaporították, növesztették, benne vagyont, intelligenciát összehalmozgattak, a magyar elemmel összeforva átvették a nemzet tradícióit, vérét, szellemét szakadatlanul frissítve, hiányzó vonásokkal erősítették s biztosították a folytonos növekvést s a szellemi különbségek egészséges surlódását, melyből minden új eszme, anyagi és szellemi haladás iránti fogékonyság, az egymás iránti türelem, egy szóval az a magas, érett társadalmi szellem fejtett ki, mely a faji korlátokat lerombolta, az egyént mindig a szerint mérlegelte, mennyi hasznát veszi neki a közjó, a közszabadság s a köztársadalom.

Látva ezeket, levonhatjuk a konzekvenciákat. Mindenekelőtt az a tény lép előtérbe, hogy a magyarság fogalma nem egy a *fajjal*, hanem annál sokszorta több, magasabb.

Mi nem vagyunk altáji nép, réges-régen nem vagyunk az. Európaiak vagyunk, mint a nyugati szomszédjaink bármelyike, s olyan műveltek mint azok: a különbség annyi köztünk, hogy nyugaton a nemzet-alakulások be vannak fejezve, nálunk a proceszszus még tart. Mi az európai világ legszélsőbb tagja vagyunk, a kik mögött a népvándorlás kora úgyszólván még ma sem szünt meg.

Egy másik eredmény is folyik az előadott tényekből s ez az, hogy a magyarságot ethnologiai szempontból nem lehet és nem szabad a hazai nemzetiségek bármelyikével analog alakulásnak tekinteni. Ma-

gyar, német, tót, román nem egyenrangú ethnologiai fogalom. Tótok, németek, románok stb. fajok (race-ok) Magyarországon, egységes tulajdonokkal, azonos véralkattal, a demos egyöntetű karakterével, melyek magukban külön-külön zárt s meghatározott egységeket képeznek, míg a magyarság egy ethnologiailag *mindannyi fölött álló alakulás*, az összes hazai népek összefolyásának eredménye; a nyelv pedig — a magyar nyelv t. i. — az az eszköz, melyben e faji és szellemi *egyesülés* kifejezést nyer, mely központiségénél fogva vált azzá a keretté, melyben a *nemzet*, mint sokszinű mozaikból összerakott kép, megalakult.

Ime ez a magyarság! Az a magyarság, melyet annyifelé vádolnak, melynek fejére a zsarnok, hatalmával visszaélő despota nevet ruházzák, tulajdonképen nem más, mint *mindnyájunk szövetsége*; civilizációja közös tulajdon, melyhez mindnyájan járultunk, fönmaradása pedig közös érdek.

Igazán csodálatos félreértés, hogy a magyarság fajharczot folytatna. Ha a magyar állam s a magyar társadalom intézkedéseket tesz, hogy a magyar államnyelv terjedésével képessé tegye a magyarságon kívül állókat arra, hogy egyéniségüket érvényesíthessék, nem ármányokat sző azok ellen, de kötelességet teljesít, — hiszen magyarrá lenni nem bűntetés, de *jog, minden honpolgárnak joga*.

Mert mik a nemzetiségek a magyar társadalommal szemben?

Ethnologiai tekintetben a nemzetiségek nem egyebek, mint a nagy nemzetnek azon részei, melyek zártabb helyzetüknél fogva még nagyobb tömegekben élnek együtt, kisebb-nagyobb lokális kulturkörökben, melyek mindennapi szükségleteiknek felelnek meg. Nemzetiségeink mindannyia a *népség* színvonalán áll, a házi tüzhely eszme körében és igényeivel.

Ez eszme köröket bántani nem szabad, ezek nemzetiségeink egyéniségének kifejezései. E kis kultur-körök virágozni fognak a jövőben is, senkinek sincs érdekében azok fejlődése elé akadályokat gördíteni.

A nemzetiségek házi tüzhelyétől az út csak is egyedül a magyar kulturához vezet hazánkban. Magyarországon csak egy kultúra képzelhető, mely egyetemlegességével összekapcsolni képes az ország lakosait s egy uralkodó társadalom, mely felül állva a néptömegeken, felül állva a faji különbségeken, magában egyesítheti mindazon vezérelemeket, melyek a magyarság s a nemzetiségek közt mint áthidaló tényezők szerepelnek.

A magyarság a mint alakult s alakul a jelenben is, természetes fejlődés, mely Magyarország talajára van felírva, s azért csak bizalommal nézhetünk a jövőbe, mely e fejlődés útját fogja kiszélesíteni s a

legszerencsésebben fogja megoldani azokat a függő kérdéseket, melyek ma magyarság és nemzetiségek közt még fönállanak.

*

Az a kép, melyet a magyarság alakulásáról s viszonyairól a nemzetiségekhez s a magyar nemzeti kultúra hivatásáról rajzoltunk: egy összehasonlítást tesz még szükségessé.

Magyarország területéhez s ethnologiai kifejlődéséhez, minden lényeges vonását illetőleg hasonlít Románia kifejlődése.

Románia, melyet észak s észak-nyugat felől a Kárpátok örök időre elválasztanak Magyarországtól: a Duna nagy kanyarulata által határolt s a fekete tengerig érő alföldön terül el.

A román népelem, melyet ott kúnok, jászok, bolgár-szerbek s szláv moldovánok előztek meg, szerencsés körülmények között az alföldet vette birtokába, melyen homogén román nemzet alakult. A városok idegen lakossággal, görögökkel, örményekkel, bolgárokkal, erdélyi szászokkal a nemzetbe olvadva annak polgári elemévé váltak; magyar lakossága, mely egykor Moldvát nagy számmal lakta s szigeteket képezett egész Beszarábiáig, elrománosodott s elrománosodik szemünk látára a székelység azon része is, mely a román királyság városaiban telepedik meg.

Erdély hegyvidékének azonban más szerepe van Romániával, mint Észak-Magyarországnak a magyar alfölddel szemben. A Székelyföld és Románia közt az Olt folyó völgye természetes út nyit, a mi a székely kivándorlásra van befolyással, a nélkül azonban, hogy Romániának a Székelyföldre társadalmi, ethnographiai visszahatása volna. Ennek oka az, hogy az Olt szük völgyén s néhány szoroson kívül Románia és Erdély közt nincs semmi területi átmenet. A magyar alföld és az északi magyar területek között, a síkok és folyók közvetítésével szakadatlan összefüggés van addig, a hol a Kárpát hegység határgerince északról keríti be az országot. Ezentúl aztán ismét egy nagy alföld terül el Gácsország és Lodomériával, a mely sík geographiai szempontból az észak-magyarországi hegyvidékhez épen olyan viszonyban van, mint a román alföld az erdélyi hegyvidékhez. Az északi Kárpátok nyílásain is lefolyik a gács-lodomériai alföldre némi emberanyag, a nagy tömegek azonban a Duna-Tisza nagy völgye felé igyekeznek.

A Nagy-Románia vagy Nagy-Moravia tervét, melyet ethnographiai térképekkel szoktak indokolni s papíron olyan könnyen megoldani, lehetetlennek bizonyítja a geographia. Az ember nyelvével, szokásaival, civilizációjával mozgó elem a területen, míg a terület *állandó*;

ez dönti el a népek életét, szabja meg országok, társadalmak alakulásának irányát. Nagy hatalom, melyvel szemben az emberi akarat hiúnak bizonyul s arra van hivatva, hogy megalkudjék a helyzetekkel.

Titkári jelentés.

Herrmann Antaltól.

A Magyarországi Néprajzi Társaság működésének az első csonka év után most bevégzett második évről nem jelenthetek valami rendkívül kiemelkedő mozzanatot. A társaság lassan, de kivált nagytudományú elnökünk bölcs vezetése és választmányunk néhány tagjának lankadatlan buzgósága következtében biztosan fejlődik és tudományos tevékenysége, tekintve szakmánknak irodalmunkban eddigi helyzetét, mindenesetre kiélegítőnek mondható.

A múlt évi ápril 12-én tartott közgyűlés óta volt 10 választmányi és 10 felolvasó ülésünk. Felolvasásokat és előadásokat tartottak:

Bálint Gábor, A mongol népköltészetéről, mutatványokkal.

Baróti Lajos, A délvidéki német telepítésekről

Fayné Hentaller Mariska, Somogyi néprajzi adalékok.

Dr. Gopcsa László, Adalékok az erdélyi örmények ethnographiájához.

Hadzsics Antal, A magyarországi szerbekről.

Herman Ottó, A magyar népelet néhány használati tárgyáról.

Herrmann Antal, Millennium és néprajzi kiállítás; Halottak és virágok; Erdélyrészi kárpát-egyesület.

Iványi István, A szabadkai bunyevácokról.

Dr. Jancsó Benedek, Bálint Gábor életéből.

Kálmány Lajos, Magyar kozmogóniai mondák.

Dr. Katona Lajos, Az összehasonlító mythologiai újabb fejlődése.

Dr. Kúnos Ignác, A kisázsiai törökökről; Adakaléról.

Dr. Lázár Béla, A garabonczásról.

Lehoczky Tivadar, A magyar oroszok pásztoréletéből.

Mailand Oszkár, Rumén találós mesék.

Dr. Marienescu M. Atanáz, Az áldozatokról a rumén népnél.

Matirko Bertalan, A Gasperek mondáról.

Dr. Munkácsi Bernát, Vogul tanulmányútjáról.

Nagy József, Az árvamegyei tótokról.

Dr. Patrubán Lukács, Alisan Leo örmény ethnographus jubileumáról.

Pintér Sándor, A palócz életből.

Strausz Adolf, A Szbornikről; A bolgár népköltészetéről.

Thury József, Halas néprajza.

Udvardy Sándor, Rumén közmondások.

Dr. Versényi György, A bányarémről.

Vikár Béla, Somogyi tanulmányútjáról; Finn népdalok.

Weber Samu, A szepesi szászok ruházatáról.

Dr. Wlislocki Henrik, Az erdélyi sátoros cigányok szerelmi várázslásairól.

A 28 felolvasónak 33 felolvasása a néprajz különböző köreibé tartozott s hazánk legtöbb népének s néhány minket közelebből érdeklő más népnek is ethnographiájával foglalkozott. A felolvasások majdnem mind megjelentek a társasági folyóiratban, a mely ezeken kívül több más értekezést és társasági s irodalmi rovatot tartalmazott. Az Ethnographiából tavaly megjelent 10 füzet, az idén 4. A folyóirat megjelenését ezután lehetséges lesz egészen szabályozni és rendbe hozni.

Hogy a társaság hivatalos értesítője a nagy közönségben népszerű lett és érdeket keltett a néprajz iránt és hogy tekintélyre tett szert a szakkörökben, azt mindenekelőtt az első szerkesztő Dr. Réthy László szakavatottságának és buzgóságának köszönhetjük, a miért a választmány már kifejezte elismerését Réthy László tagtársunk iránt. A folyó évvel a társaság titkára és jegyzője vették át az Ethnographia szerkesztését. A nyomdával való új rendezkedés eredménye, hogy a társaság mérlege a folyó évre egyensúlyba van hozva, hogy a 30 ivnyi hivatalos folyóirat mellett az alapszabályok szerinti más nyelvű értesítőre is lehetett némi költséget előirányozni s hogy 400 forintot lehetett felvenni tiszteletdíjakra, illusztrációkra, s néprajzi gyűjtések megszerzésére.

A mult év elején társaságunknak 500 rendes tagja volt. Az első névsorból halálozás, kilépés és más korrekció folytán töröltetett 75 név, maradt az első tagokból 425; azóta belépett 155 új tag, a kikkel a tagok száma jelenleg 580. Alapító tagunk még csak 20 van. A tagok számának nagyobb mérvű gyarapodása várható a vidéki körök szervezésétől. Ilyenre több helyen van alkalom és hajlandóság, csak erélyesebb impulzus kell hozzá. Eddig tényleg csak az ungvári kör kezdette meg működését. A vidéki körök szervezkeedésének alapelveit a választmány megállapította.

Pártfogóink közül hódoló hálával első helyen fenséges Védnökünk-ről emlékezünk meg, a ki minden alkalommal jelét adja társaságunk iránt való kegyelmes jó akaratának és vallja magát társaságunk Pro-tektoának. A nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi m. k. Miniszter úr az idén is 300 frtot méltóztatott társaságunknak a Röck Szilárd-féle kulturalapból engedélyezni, a mit mély hálával fogadunk és azon öntudattal, hogy az alapító nemes intenciójának jobban megfelelő célra nem fordíthaták volna ez összeget. A Miniszter úr ő Nagyméltósága céljainkat azzal is támogatni méltóztatott, hogy kiváló nyomatékmal ajánlotta folyóiratunkat az összes hazai tanintézeteknek. Hálára kötelezte társaságunkat a tekintetes M. T. Akadémia is, külön helyiséget adván a társaság könyvtárának és üléseink számára rendelkezésünkre bocsátván fényes csarnokait.

A fővárosi nagy közönség, a mely igen szép számmal tódul minden fajtájú szépirodalmi felolvasásokra, lassan szokik a komolyabb tárgy tudományos előadásokhoz. Társaságunk e tekintetben sem panaszkodhatik közönről; azonban kívánatos volna, hogy felolvasó üléseinken minél többet foglalkozzunk a tárgyi ethnographiával, és az érdeklődő közönségnek tanulságos és érdekes szemléltetéssel mutassuk be a népelet objektumait. Hogy ezt rendszeresen és eredményesen tehesük, hazai ethnographiai muzeumra volna szükségünk, a melynek ügye a lefolyt évben, sajnos, nem haladt lényegesen előre.

Egy fiatal tudományt művelő, rendkívül szerény hivatalos támogatásban részesülő fiatal társaságtól felette sokat méltányosan nem várhat a közönség, sem ettől viszont a társaság. Úgy látszik azonban, hogy a hazai nagy közönség, nemzetiségi különbség nélkül, nagyjában helyesli működésünk irányát, és méltányolja szerény erőnkhez s csekély eszközeinkhez mért eredményeit. Nyugodt öntudattal tekinthetünk vissza rövid múltunkra, és erős bizalommal előre a szép reményekkel biztató jövőre.

Ajánljuk társaságunk eszméjét, őszinte törekvéseit a művelt hazai közönségnek, hatóságainknak és kultur-intézeteinknek, t. tagtársainknak és fenséges Védnökünknek további jóakaró támogatásába.

Pénztári kimutatás.

I.

Alapítványok kimutatása.

50 frtnyi alapítványukat befizették : Dr. Brankovics György, Gyulai Pál, br. Hornig Károly, Hunfalvy Pál, József főherczeg ő Fensége, Kö-

rösi József, kún-szent-miklósi ev. ref. gymnasium, gr. Kuun Géza, br. Nikolics Fédor, Pintér Sándor, Schneller István, Segesvár sz. kir. város, Szily Kálmán. Külön rendeltetésű alapítványul Király Pál befizetett 25 frankot. — Összesen 661 frt 69 kr.

II.

1889.—90. mérleg.

Bevételek:

1. Alapítványi kamatok	26 frt 46 kr.
2. Tagsági díjak :	
a) 183 tag 1 frt 50 krral (1889.)	274 „ 50 „
b) 294 tag 3 frttal (1890.)	882 „ — „
3. Államsegély a Rökk-Szilárd alapból	300 „ — „
	<hr/>
	1482 frt 96 kr.

Kiadások:

1. Az „Ethnographia“ nyomdai számlájára	959 frt 88 kr.
2. Tisztviselők irodai átalánya	150 „ — „
3. Szervezési költségek	243 „ 64 „
4. Postai s egyéb apró költségek	67 „ 44 „
5. Könyvtár berendezése és szállítása	30 „ — „
6. Tagsági díjak beszédeseért százalék	22 „ — „
7. Szolgának	10 „ — „
	<hr/>
	1482 frt 96 kr.

III.

Költségvetés 1891-re.

Bevétel:

130 tagdíj hátralék (200 közül)	390 frt.
500 tagdíj (600 közül)	1500 „
Kamat	30 „
Államsegély	300 „
	<hr/>
	2220 frt.

Kiadás:

Nyomdai tartozás 1890-ről	390 frt.
„Ethnographia“ és „Anzeiger“ nyomdai költségei (40 iv, 1000 példány)	1200 „
Tiszteletdíjak, illusztrációk stb.	400 „
Tisztviselők irodai átalánya	150 „
Vegyes apró költség	80 „
	<hr/>
	2220 frt

A szabadkai bunyevácizok és szokásaik.

Iványi Istvántól.

(A társaság 1890. deczember havi felolvasó ülésén bemutatta Hadzsics Antal).

Bunyevácizok bizonyára már a török hódoltság korában is szivárogtak a Bácskába és névszerint Szabadkára, és laktak itten ráciz testvéreikkel kivált a pusztákon mint nomádok, baromlegeltetők. Tömege-
sebb betelepedésök azonnal a török hatalom megtörése után történt; erről biztos, bár nem kimerítő és részletes adataink is vannak. Miksa, bajor választó fejedelem, mint a császári seregek vezére 1687 július 9-én a szíregi táborból Újvidék fölött a hozzá folyamodó *katholikus rácizokat* a császári udvari haditanácsosnak pártfogásába ajánlja, hogy a szegedi, a bajai és a szuboticzai (szabadkai) elpusztult városokba telepedhessenek. Ezeknek főemberei *Markovics* és *Vidákovics György* 5000 lelket akarnak török *területről* ide beköltöztetni, és egy német főtiszt paracsnoksága alatt katonai szolgálatot ígérnek a török ellen. Kérvényök valószínűleg még 1687 október hóban intéztetett el, és ekkor költöztek is be új hazájokba. Ezek hihetőleg a császári fegyverek szerencsájének hírére és talán a császáriak meghívására is támadtak fel előbbi hazájokban a törökök ellen, és 18 szerzetes barát vezetése alatt menekültek el otthonukból a Bácskába, a hol Miksa fejedelem útján állandó lakóhelyet kértek. S ezt még 1687. őszén el is foglalták, Szabadkán legalább már annyira helyezkedtek el, hogy deczember 1-én már rendes *keresztelési anyakönyvet* is kezdettek vezetni.

Ezután nem sokára a Csernovics Arzénál jött g. n egy. rácizokkal is szaporodva, ezekkel együtt mint határőrök katonáskodtak, de jó egyetértésben nem élhettek, mígnem 1743-ban közvetlenül az ő utánjárásukra Szabadkán a határőrvidéki szervezet végképen megszüntetett. A rácizok nagy ellenszenvükben igen heves jeleneteket idéztek elő; továbbra is akartak katonáskodni és inkább elköltöztek a városból, semhogy a többségben levő bunyevácizokkal a városi bíró hatósága alatt rendezett polgári életet folytassanak; annál is inkább, mert a kieszközölt királyi privilegium e helységet kizárólag a róm. kath. lakosságnak adta át, s abban csakis róm. kath. bíró és magistratus lehetett. — II. József alatt a kath. nép e kiváltságos joga tényleg nagy csorbát szenvedett ugyan, de azért a vezérszerepet mindig a túlnyomó kath. lakosság viszi, különösen a bunyeváciz eredetű gazdagabb és tekintélyesebb családok.

S napjainkban is az időközben szépen megsaporodott bunyeváciz

nép nagy tömegével irányadó befolyást gyakorol az alkotmányos élet joggyakorlatára.

A bunyevácok *nevéről* és régibb *házijokról* több nézet van elterjedve, melyek azonban részben alap nélküli és légből kapott értéktelen kombinációk.

Annai bizonyos, hogy e nép Bosznia-Hercegovinából került ide; és annak elfoglalásakor 1878-ban a magyar seregben volt bunyevác katonáink ott csupa névrokonokra találtak.

A bunyevác elnevezést a *Buna* folyótól származtatják. Asbóth János (Bosznia és Hercegovina című munkája I. köt. 266 lapján) *Buna* nevű falut is említ a Mosztártól délre terjedő kis síkság végpontján, a *Buna* folyó torkolatán nem messze a blagaji út elágazásától. Már Konstantin császár említ egy Bona nevű várat s pedig Chlum várának tőszomszédságában; de ezen Bona hihetőleg a mostani *Buna* faluval szemben levő Blagaj lehet a fölötté emelkedő Stepanográd rommal; blag különben is az ó-szlávban: jó, latinul *bonus* jelentéssel bír. A *mai Buna* falu pedig újabbkori, a mely a régi Bona elfelejtett nevét csak a mellette levő folyótól kapta.

Tehát innen *Mosztár* vidékéről Bosznia alsó széléről, Hercegovinából és Dalmácia határáról a *Buna* folyó mentéből és részben Dalmáciából származik ezen nép, a mely magát e miatt *Buna vidékről valónak*, saját nyelvén *bunjevácznak* nevezi. A *buna*-ból lett *bunye*, a melyhez a származást jelentő *ác*z rag járult a két magánhangzót közvetítő *v* hanggal. Így mondják Pacsirác az az Pacserről való.

Azon ellenvetés, hogy ha ezen magyarázat helyes, a *Buna* vidékiek otthon is e nevet viselnék máig, alaptalan; mert hisz épen azt nevezik így, a ki a *Bunától* elszármazott, a ki már nincsen ott. A *bunjevác* szó e szerint topografiai elnevezés, mely e nép régibb házájának emlékét örizte meg; ez eredetileg nem volt a nép neve, hanem szomszédaik használták az ő elnevezésükre, mig nem maguk is népnévöknek elfogadták és használják ma is

Egyéb vélemények a bunyevácokról a következők. Minthogy a *buna* szó zavargást, forradalmat, elpártolást jelent, némelyek azt gondolják, hogy ezek a ráczok schismájától elpártolván a róm. kath. vallásra, a ráczoktól pártütőknek, *bunjevácoknak* nevezettek. Mások szerint hasonló okból III. vagy IV. Bonifacius pápától (607—615) nevezettek el *bonifacziusoknak*, az az róm. katolikusoknak.

Ismét mások (Antunovits József és Sárcevecs Ambrus) politikai elpártolást, az az a török hatalom elleni lázadást említenek, minek kö-

vetkezében a császári seregek oltalma alá Bácskába menekültek. Mert, ha vallási elpártolás adta volna e népnek a nevet, ez bizonyára a szintén katolikus sokaczokra is alkalmaztatott volna; pedig ezeknél valószínűbb, hogy előbb schismaticusok voltak, mert most is egész marokkal vetik magukra a keresztet, mint a g. n. egy. ráczok; nevöket is épen e körülményből származtatják (t. i. šaka = marék). — Ismét más kombináció bunya (alagút, rejtek hely) szóból és egy *Rocza* nevü erdőből Jankovácznál akarja előbb *bunyarocza*, azután *bunyarác*z név alakok útján a *bunyevecz* szót származtatni; a mely idővel mint valami értelmetlen szó ragadt a dalmata népre. Sőt *bunják* (szemét, söpredék) szótól is akarta valaki származtatni.

Az újvidéki szerb *Maticza* által a bunyeveczok történelmi kérdésének megfejtésére több ízben hirdetett pályázata is 1886-ban eredménytelen maradt. — Antunovics János kalocsai kanonok és cz. püspöknek *Razpráva* stb. című munkája sem fejtette meg a kérdést, sőt ez épen autochtonoknak, őslakóknak tartja őket e vidéken, a kiket már a húnok is itt találtak.

Mióta élnek a *bunyevecz* névvel? ezt irott emlékekből megállapítani nem lehet, mert e népnek irodalma nincsen; a népből kiemelkedett „kaputosok“ pedig mintegy szégyelvén a parasztosnak tartott *bunyevecz* nevet, rendesen *dalmátoknak* nevezték és irták magukat, és ezt a nép disznevévé tették és használták még a legújabb időkben is. Az 1770-es években a szerbek által felsőbb helyre küldött kérvényeikben: *bunyeveczoknak* nevezett *dalmatáiknak* írják őket — Bunyeveczoknak nevezték magukat még félszázad előtt a Fehér és Pest vármegyébe kebelezett Érd (Hanzsabég), *Perkáta*, *Bálint*, *Csepel*, *Tököl* most már megmagyarosodott helységek régi lakói is.

A *dalmata* nevet először egy 1699. évi okiratban találtam Vidákovics, Markovics és Szucsics kapitányokra alkalmazva. A csász. hadvezérek az akkor külön névvel nem is bíró bunyeveczokat *katolikus ráczoknak* nevezték, e néven említettnek legelőször 1687-ben s így későbbben is sokszor különösen a g. n. egy. vagy schismaticus szerbekkel szemben, sokszor ha a megkülönböztetésre nem volt szükség, egyszerűen szintén *rácznak* neveztettek; 1701 óta *dalmátoknak* is nevezték őket a cs. hadvezérek.

Már az 1770-es években a különben egyforma bunyevecz és rácz nyelvet nemcsak idegenek, hanem maguk az iskolázott bunyeveczok is illir nyelvnek nevezték, minek következtében a bunyeveczok és a ráczok is illireknek tartattak, mignem Gái az illirséget diszkreditálta; a

bunyeváczok pedig mindig jó *magyar* honpolgárok voltak, a kik a közös nyelv daczára soha sem éreztek különös vonzalmat a nem kath. szerb testvérek iránt, és 18^{98/10}-ben is teljes feláldozással harczoltak ellenök a magyarok sorában, a kiknek nyelvét is megtanulták; sőt az 1850. évi népösszeírásban tüntetőleg még olyanok is, a kik nem beszéltek magyarul, magyaroknak iratták be magokat. Azért az 1880-as évekig soha senki nem merte őket külön nemzetiségi törekvésekről vádolni (Szabadság 1884 évf. 41. sz.), akkori mozgalmak is csak helyi politikai sakhúzás volt.

A bunyeváczok Szabadka város lakosságának mintegy felét teszik; és jóllehet Bács vármegyében más helységben is laknak, de oly nagy számban és oly igazi eredetiségben, mint Szabadkán sehol másutt nem találtnak, s így e városnak egyik sajátosságát képezik; méltányos, hogy e néppel, melyet különben az országos statisztika a bevallott anyanyelv után a horvátok és szerbek közé számlál, és mely még ma is sok tekintetben őseik szokásait és jellemvonásait tartotta meg, részletesebben is foglalkozunk és néprajzi társadalmi jellemével megismerkedünk. *)

A bunyeváczok szláv eredetű nép lévén, nyelve is szláv; de nemzeti jelleme, testalkata, szokásai és viselete nagyon eltér a többi szlávoktól. Vallása róm. kath.

A bunyevácz *nyelv* a szerbekétől nagyon kevésben tér el, a legnagyobb különbség némi hangsúlyozási eltéréseken kívül az, hogy a bunyeváczok rendesen *i-t* hangoztatnak, a hol a szerbek *e-t* mondanak. *Bunyevácz irodalom* nincsen; mert e nép lassanként elmagyarosodván, fiai magyar nyelven szereztek ismereteiket és azon irtak is, a kik erre hivatottságot *éreztek*; e mellett az újabb előrehaladott szláv irodalmi nyelvet nem értik. Az *Antunovics* által kezdeményezett bunyevácz irodalom csak igen csekély zsengeket hozhatott létre. Írásban a latin betűket használják, míg a szerbek a cзыril betűket.

Külsejére nézve a bunyevácz általában magas termetű, egyenes tartású, vállas és csontos, egészséges színű. Szemeit sűrű szemöldök

*) A Pest-Fehér vmegyei bunyeváczok néprajzát Berkity György írta meg az 1839. évi Tudománytár VI. kötetében. A szabadkai bunyeváczokat megismertette *Szárics Jenő*, Garai János *Regelő* cz. folyóiratában 1842. évf. 838 stb. lapjain. Ezt némileg átdolgozva közölte *Antunovics József* és Török János *Hazánk* cz. folyóiratában, Pest 1858-ban a 206. stb. lapon. A szabadkai bunyeváczokról jeles, érdekes és e dolgozatban is felhasznált cikket irt dr. Badiés Ferencz újvidéki tanár. „Az osztrák-magyar Monarchia írásban és képben“ című vállalat 124. füzetében a Bácskáról szóló fejezetben (Cserna M. és Greguss Imre rajzaival).

árnyékolja be, barna haja sűrű és kevésbé gondozott s az öregek hosszúszúra növesztik; szakált a bunyevác nem hord, csak bajuszt, ez is vastag sűrű. — A nők is nyulánk természetűek, kis fejjel, picziny ajkakkal, és fiatal korban általában csinos arczczal.

Az öltözet általában magyaros. A házas és öregebb gazdák kivétel nélkül mindig sötétkék posztóból készítették ruhájokat, s pedig de rékig érő zsinorzat nélküli kabátot vagy *dolmányt* egyszerű csontgombokkal (míg a magyarok dolmánya zsinoros és zsinorgombokkal van diszitve), ugyanabból mellényt és zsinoros magyaros szabású *nadrágot*, mely a térdnél túlságosan vastagra van kitömve; erre nagy szárú magyar *csizmát* huznak. Fejükön gömbölyű tetejű kis karimájú kerek *kalapot* hordanak, melyet télen rendszeren báránybőr sipkával cserélnek fel. Hideg ellen azelőtt szintén sötétkék posztóból készült *köpenyeg*et hordottak, de ez most már alig látható, csak kevés öreg hordja még. E helyett általánosabb a birka bőrből készült *suba* vagy *bunda*, nyáron pedig nagy gallérú feketeszürke *szűr*, a mely nélkül soha sem mennek ki földeikre. Végre kezökben a szállásiak bunkós végű magas botot hordanak. A *suba* különben mint téli-nyári öltözet, ágy és takaró is használtatván, már rövid szolgálat után nem a legékesebb lesz, miért is a városi tanács az 1820-as években ily szurtos és bűzös subát a templomból és a város-házáról száműzött; ilyenben e két helyen megjelenni tiltva volt.

A fiatalabbak és a *legények* is úgy öltözködnek, csakhogy virágos selyem vagy bársonyszövetű *mellényt* viselnek, mint a szerbek, de köpenyt soha. A legények többnyire esküvéskor kapnak legelőször *nadrágot*, kivéve, ha már deákok voltak és az iskolából kiállván a *nadrágot* megtartják. — A szegényebbek egyaránt csak otthon szőtt vászonból készített széles ingben és gatyában járnak, a milyent különben a gazdagok is hordanak. Lábaikon csizma helyett télen jó meleg s vastag harisnyát hordanak papucsos, vagy pedig lábuk fejét s szárát meleg ruhával (obojka) begöngyölgetvén, erre szíjjakkal börtalpat, bocskort erősitenek.

A *nők öltözete*, kivált a hajadonoké a dicséretes régi egyszerűség helyett most férjhez menéskor már oly pazarló gazdag, hogy bármely úri nő menyasszonyi díszruházatával ér fel, e mellett azonban izlés nélkül. — Nézzünk egy jobb módú bunyevác menyasszonyt! Fődetlen kis fejét két részre választott és befont haja széles lapos fonadékkal (pletenicza) veszi körül, s ezen drága *bolti virág* van diszül. Derekán misemondó ruhának való aranyos virágú vastag selyemszövetű *mellény*

van, melynek varrásait 3 - 4 újjnyi széles aranycsipke takarja el; karjait arannyal himzett virágos rövid *ingújjak* fődik drága kézfodrokkal. Erre drága selyemből rövid kabát jó, vagy őszkor, a mikor az esküvők rendesen tartatnak, az ú. n. tyurdia-mente, a mely inkább férfias, mint női viselet, és a bunyeváczt nőt csak menyegzője napjától illeti meg. Ezt az ipa szokta csináltatni régebben megyszínű, most sötétkék finom posztóból vagy bársonyból drága prémmel, arany poszománttal, zsinórokkal és gombokkal úgy, hogy 4—5 száz frtba is bele kerül darabja. Ez alatt legalább egy tucat különböző színű s igen bő *szoknyát* visel, a legfelső ismét lobogónak vagy misemondó ruhának való vastag selyemből; ennek tetejébe szintén selyemből való *kötényt* hord arany poszománttal szegélyezve. Lábeit finom harisnya és pillangós papucs vagy most már általában cipő takarja. — Természetesen hogy szegényebbeknél mindez egyszerűbb és olcsóbb, mindamellett drága és értékes; a bunyeváczt lányok ezen kívül nem igen kapnak hazulról hozományt, ruházatuk képezi majdnem összes örökségüket, miért is ez mindenkor egész kis vagyont képvisel. Ezen kívül csak egy tehenet, néhány birkát és kevés pénzt szoktak még kapni; az ingatlan birtok mind a fiuknak marad.

A többi nő, asszony vagy leány mindig bekötött fejvel jár. Ott-hon és nyáron a leányok templomba is kabátka nélkül járnak, de bolti virágokkal piperézve. Az idősebb és a szegényebb asszonyok a hideg ellen posztó férfi dolmányban vagy tyurdiában és szoknyában járnak. — Legjobban ékesítve a templomi ünnepnapokon, valamint vásárkor jelennek meg a lányok négyen, öten egy sorban összefogott kézzel, úgy hogy az egész gyalogjárót elfoglalják. Ruházatuk az össze nem illő rikitó színű bársony és selyem mellény (szegényebbeknél olcsó tarka cziczből készült u. n. leves, kabátka), a túlságosan bő és jól keményített sok zörgő szoknyájuk, a melyek rendkívül széleseknek tüntetik fel őket, ehez a laposra font hajuk miatt igen kicsiny fejük: aránytalan és izléstelen képet mutatnak.

Családi életökben néhány házban még ma is a *patriarchális* viszony uralkodik, csak az öreg gazda, a családanya neveztetik atyának (*dáda* vagy *csicsa*) mindenki által; ennek családos fiait saját gyermekeik nem atyának, hanem *bátyónak* nevezik. Az öreg gazda felnőtt és nős fiaival közös háztartásban él osztatlan vagyonában mint teljhatalmú patriarcha, a ki fiai és unokái között egyetlen parancsoló és bíró és a ki nekik, a koruknak és képességüknek megfelelő munka-kört kijelöli a mezei munkákban és a ház körül. Kikerül belőlök kocsis,

béres, csordás, libapásztor stb. s ha nem volna elég, fogadnak még néhány cselédet. Csak a rakoncátlan fiát zárja ki az öreg gazda a házközösségből. A család *nőtagjai* hasonlóan alá vannak rendelve az öreg családayának, a patriarcha feleségének. A menyek nyáron át a pusztán a szállásokon sorosak (*reduša*) a konyhában (*stanarica*) a baromfi és tejgazdaságban s hétről hétre egymást felváltják és cserélgetnek a háztartás teendőiben; míg valahára ők is megöregedvén az ő menyeknek adják át a munkát. Azonban ezen házközösség, a mely épen úgy a szerbeknél is megvolt, napjainkban már igen szűk körre szorult.

Az új menyecske sorsa a házban különben nem a legkivánatosabb; joga semmi, annál több a kötelessége és teendője; reá háramlik a ház körül az összes cselédmunka, még a legalacsonyabb is, ő húzza le és tisztítja az öregnek csizmáját stb.; emellett pedig hallgatnia kell, türnie és jó arcot mutatnia és a legkisebb családtag iránt nyájasnak, előzőkenynek lennie, ha az öregeknek kedvébe akar járni. Férjét nem nevénél, hanem csak *hallod-e?* (*jesil čuo*) szóval szólítja meg és róla beszélvén *ő-nek* (*on*) nevezi. Férje testvérét sem azok nevén, hanem valami hízeltő szóval szólítja meg, így a férfiakat: derék, vitéz, kedves... , a nőket valami virágnévvel vagy más más hízeltővel mint: *kralyicza*, királyné... Az öregek életében a menyecske nem az asztalnál étkezik a többivel, hanem félre vonulva

Ellenben a hajadon *leányok* élete egészen más; himzés, varrás, fonás, szövés közt nap és szélről óva meleg házi növény gyanánt nyúlánk, gyenge s szintelen lényekké nőnek fel; mire aztán férjhez menéskor a sok házi munka szokatlan súlya annál inkább terheli. A bunyevác ifjak jobban is szeretik a halovány és nyulánk leányokat, miért is ezek tetszésvágyból néha még sárga földet, sőt és kánfort esznek, hogy érdekes sápadt arcuszint nyerjenek. A leányok könnyű életének hihetőleg az a történelmi oka, hogy hajdan a leányok képezték a szülők kincsét, a kiket szépségük szerint minél nagyobb árban adtak el. *A figyermekeket* rendszeren iskolába járatják; a jobb tehetségűek és iparkodóbbak be is végzik a helybeli főgymnasiumot, de nagyon kevesen a felsőbb iskolákat is. S majdnem minden bunyevác családnak van egy urrá lett ága, a melyhez ügyes-bajos dolgaikban tanácsért folyamodnak. A kik iskolai pályájukat megszakasztják, ismét a tanyájokra, vagy a hogy itt nevezik szállásokra mennek és paraszt munkával foglalkoznak.

Rónay István (*Bács-Bodrog*, 1878. I. köt. 19. lap) jellemzése szerint „a bunyevác jószívű, becsületes, vallásos, egyszerű az együgyűségig; őszinte *evangeliumi* nép, azonban kedélye tulajdonaiból ma már

sok lehajlik. A lefolyt két (most már három) évtized e nép erkölcsén sokkal többet rontott, mint a mennyit műveltségben rajta építeni képes volt. A bunyevác értelem és szellemi tehetség dolgában hátrább áll a szerbnél. . .“

A nép vallásossága soha sem fokozódik rajongásig; szorgalmasan látogatják a templomot, kivált nagyobb ünnepeken és főleg nagypénteken az egész város talpon van; más üdvözlést nem ismernek, mint a keresztény *Faljen Jssus (dicsértessék a Jézus)* s a választ *Amen urik!* A másutt ritka vagy épen szokatlan bibliai keresztnevek: Dániel, Dávid, Máté, Simon, Mátyás, Barnabás, Lukács, Lázár, Benjamin stb. itt gyakran fordulnak elő. Hajdan a papok iránt valóban gyermeki kegyelettel viseltettek. (Lásd: Tormási A. szabadkai főplebánia tört. 25. lap.)

A bunyevácok jellemvonásában feltűnő mindkét nembelinél a háttartalan *szemérmertesség* vagyis szégyenlősség öregebbjei és az úri nép iránt, a mely vonás családi életökben is sok furcsa helyzetet szül: a férj soha sem jár feleségével együtt, az új házások sokszor évekig nem beszélnek egymással szülőik vagy más valaki jelenlétében, s midőn egymásról beszélnek, csak *ő-nek* nevezik egymást; a házasság 2—3 éve előtt megszűlni, szintén nem tartatott tisztességes dolognak; az anya kis gyermekét szeretni és megcsókolni szégyenli, nyilvános ebédben részt venni és nyíltan beszélni, mind illetlen dolog.

A bunyevác büszke és felsőbbiséget nem szeret maga fölött elismerni; a bunyevác szolga is úgy bánik gazdájával, mint egyenrangúval, fesztelenül. A *tótót* megveti és haragjában a magyart is *tótnak* meg *jött-mentnek* nevezi. Egész élete a pusztán mezei munkában telvén, elbizakodottan „*lánczczal méri az embert*“ és csak azt becstüli, a kinek szintén földbirtoka van; s ezen gögöt és elbizakodottságot a gazdagabb úri osztályban sem szüntette még meg a magasabb műveltség. Különben neki Szabadka: földi menyországa! Azért énekli is: „*Szuboticza bela, tebe nigde néma.*“ Fehérlő (dicső) Szabadka, sehol sincsen párod!

Legnagyobb előszeretettel viseltetik e bunyevác a *földmivelés*, a mezei gazdaság iránt, a mely a férfiaknak majdnem kizárólagos foglalkozása, a mellett a marha-, disznó- és lótenyésztés, kevésbbé a birkatenyésztés. Lovaik igen szépek s erre ők büszkék. Jó módu gazda minden fiának tart egy-egy háttas lovat, a melyet ügyesen kezéhez szoktat s melyre oly büszke, mint a lányok szépségökre és drága ruhájokra. A szántóföld és a marha képezi a bunyevác gazda összes vagyonát, melyet sokáig nem tudott kellően értékesíteni, mignem a vasúti közle-

kedés minden irányban megnyilván, a nép látható jólétét és gazdagodását nagyban emelte. Házukat már úri módon kezdik építeni és úri kényelemmel és fényüzéssel berendezni, és több úri passziót is elsajátították. E mellett pedig még igen sokan a régi divatú czinikus egyszerűséghez ragaszkodnak lakásuk, étkezésük és ruházódásukban, bár száz-ezer frtnyi vagyonnal rendelkeznek is. Kitartó szorgalom dolgában azonban a bunyevác nem versenyezhet a vármegyében levő szomszéd németekkel és tótokkal. A földmivelés mellett nem szereti a kertészetet és a városban a nagy házi udvarait parlagosan hagyja; az iparral és a kereskedéssel csak újabban kezd barátkozni. A nők azonban a háztartáson kívül figyelemre méltó munkásságot és ügyességet tüntetnek ki a házi iparban. Különösen dicséretre méltó szép izléses himzésük, a miben a szerb nők is kitűnnek; foglalkoznak azon kívül len és gyapjú fonással, vászonszövés és fehérítéssel; nevezetes a padló-szőnyegnek és aszalterítőnek használt *tyilim* nevű török izlésű tarka szövetök, és főleg a számtalan színváltozásban és finom izléssel készített női házi kötény, a *pregocsa*, a mely szőr és (a kereskedők megrendelésére) selyem fonálból is szövetik, és mint női (pipere) divatcikk, jelentékeny kiviteli árucikk kezd lenni. Végre még meg kell említenünk a régi ruharongyokból font igen czélszerű *rongypokróczot*, melyet folyosókon futószőnyegnek szoktak használni az egész városban. Újabban azonban e házi iparral többé nem a házi szükségletek fedezése czéljából, hanem leginkább kenyérkeresetből foglalkoznak némelyek; a bunyevácok a vásznat is már a boltban vásárolják.

A leányokkal gyakorolt nagy fényüzés, mint említettük, a nép anyagi és erkölcsi süllyedésének egyik oka; mert hogy nekik a sok drága ruhát beszerezzék, sokan gazdaságuk kárára még ekéjőktől is megválnak, a mi sokszor a család végső romlását idézi elő. A helybeli boltosak e század első tizedeiben kitűnően tudták a népnek eme szenvedélyét és szokását a maguk hasznára kiaknázni, és tarka kelméjüket ropant haszonnal árulták a csekély konkurrenzia mellett. Szerencse azonban, hogy csak leány korukban költenek rájuk, mert ha férjhez mennek, mint asszonyok, már nem igen üznek fényt.

A férfiak egyszerű ruházata sem enged meg valami nagy költséget; itt azonban más rossz szenvedély uralkodik, a mely nem egy birtokosabb családot is tönkre tett már, t. i. a sok mulatozás, az örökös koresmaélet és ivás. A társas borivás valódi szenvedélye e népnek s a bor lényeges tényező az ő társasági életében, úgy hogy már egyszerű látogatáshoz is néhány pohár bort a vendégre rá nem *köszönteni*

vagy a vendég részéről el nem fogadni, annyi mint a vendégszeretet és barátság maximáját sérteni meg. Semmiféle összejövétel nem gondolható bor nélkül; annál kevésbbé, mert soknak épen az a czélja. Igy Gyümölcsoftó Boldogasszony napján (márcz. 25.) midőn a természet téli álmából felébredvén, a fák nedvvel telnek meg, a bunyevácok is összejönnek *kravatgára*, az az hogy magukban is a vért szaporítsák; s ekkor sok vörös, de más színű bort is isznak. Még a *halotti tor* (podusa) is csak sok bor mellett tartható, utána pedig *pratizás* következik. Kivált ha a mezei munka szünetel, a zene (*tambura*) és boros hangú ének éjjel-nappal nem szünetel. Sokan több napig sem látják családokat, hétszámra járnak szállásról-szállásra vagy a városban utcáról-utcára a vendégszerető ismerősök, rokonok s barátokhoz bort kostolni, s ha ott elfogyott, felszedik a sátorfát és a gazdával együtt akár éjfélkor is ismét tovább mennek, a szomszédba *pratiznak*, újra bort és ételt parancsolnak. E szép hadjáratban kaputosak is jártasok; a magyarok is eltanulták. — A *pratizás* tulajdonképen annyit tesz, mint elkísérés, és minden multság után van. Ekkor t. i. a vendégek mind vagy csak egy része a társaság legérdemesebb vagy legtiszteltebb tagját leginkább kocsikon *tamburások* zenéje mellett haza kísérik, itt az egész háznépet felzavarják, bort hozatnak s ételt készíttetnek és a multságot folytatják; innen aztán a társaság ismét egy másik tagját kíséri így haza, míg csak meg nem virad és az egész társaság elfogy.

A bunyevác köznép egy kedves multsága a *kóló* (az az kör). Nyáron ünnepek délutánjain a korcsmák előtti nagy térségen jönnek össze a fiatalok, többnyire leányok és új menyecskek, és összefogott kézzel körben állva, közben-közben fiatal emberekkel dudaszó mellett végzik ezen nemzeti *táncukat*, miközben körben forogva egész testöket rezgetik, da lábukat alig emelik fel a földről.

Más multság a *préló* (az az fonás), az a mi a magyar népnél a *fonó*. Ez majdnem minden leányos házban tartatik télen át egyszer. Összejönnek a házi leány barátnéi és legény ismerőseik; s míg a leányok maguknak vagy a háziasszonynak fonnak és énekelgetnek, a legények incselkednek, dévajkodnak. Vacsora után dudaszó mellett egész éjjel isznak, táncolnak és féktelenebb tréfát üznek. — Az idősebb asszonyok is tartanak ilyen préló-összejöveteleket, de csak estig és maguk közt barátságos társalgással. — Hasonló délutáni női összejövetelek, melyekre mindegyik valami kézi munkát visz magával, és melyet egy bő uzsona fejez be este, magyar *úri nők* között is divatosak és pedig szintén préló néven.

1879 óta a bunyevácز nép évenként egyszer nagyobb körű mulatságokat is szokott a rendes báli helyiségben tartani, s pedig az u. n. *Nagy-Prélót* a bunyevácз Pucska kaszinó aegise alatt, a mely rendkívül látogatott szokott lenni. 1879. feb. 2-án volt az első

Ismét más mulatság a *diván*, mely erkölcstelen iránya miatt már 1745-ben a városi hatóság által rendőrileg el volt tiltva. Neve egészen ártatlan, és *beszélgetést* jelent, és minden tilalom daczára maig is divatban maradt. A diván az év minden szakában tartatik. E czélből egy társaságba állt leánycsoport (melytől azonban a jobb nevelésűiek távol tartják magukat), egy arra alkalmas házat és gazdasszonyt fogad, s ide hordják a hazulról elcsent lisztet, zsírt stb. eleséget, és a kitűzött éjjelre sok ételneműt készítenek az eljövendő legények számára, a kik a borról és zenéről gondoskodnak. Ezen szülői ellenőrzés nélküli titkos összejövetelekben történnek a szerelem vallomások, fesztelenebb vig mulatozások, végre duhajkodás, verekedés, fejbetörés; s pedig sokszor erőpróbálkozásból, mert a bunyevácз legények nagy erejükkel és bátorságukkal is szeretnek dicsekedni. A divánok a bunyevácз pénzarisztokracziát is tüntetik fel, mert a leánytársaságok szülőik vagyona szerint különbözik el magukat egymástól.

Családi életökben a *babina* vagy a gyermekszületés megülése is mulatsággal jár, s erre a keresztelés után 1 - 2 napra minden atyafi, ismerős, szomszéd legény és leány kötelességének tartja ajándékokkal megjelenni. A csecsemőt megnézhén, mindenki tettetett undorodással a földre köp és rútnak mondja a gyermeket, ne hogy babonás hit szerint dicséretével neki ártson; az összenőtt szemöldökűek szemverősöknek tartják magukat s rá sem mernek nézni a csecsemőre. Ezután asztalhoz ülnek, esznek, isznak és mulatnak reggelig.

Mint minden népnél, úgy a bunyevácзoknál is a legvidámabb ünnep a *lakodalom*, sőt itt a vele járó sok szertartásos szokással egész vigalomkör, mely több napig tart és számtalan vendég vesz benne részt. A lakodalmak itt a mezei munkák végeztével az új borral kezdődnek és adventkor karácson előtt 4 héttel végződnek. Régebben a szülők keresték ki fiuknak a menyasszonyt, most pedig rendszeren ezek maguk választják jövendőbelijöket. Az előtt igen korán is adták össze, 15—17 éves korukban, a mi most a katonakötelezettség miatt már nem lehet.

Az ősz beálltával a házasulandó ifju anyja valamely más rokon asszonnyal a kiszemelt leány szüleihez megy egy palaczk mézes pálnikával és egy *almával*, a melybe vagyunokhoz képest arany vagy ezüst pénzt dugdostak volt. Itt előadván kívánságukat, a pálinkát és az almát

ott hagyják és haza mennek. Azok pedig az ajánlatot megfontolván, az almát és pálinkát vagy vissza küldik, vagy pedig elfogyasztják, emez jó jel a legényre. Utóbbi esetben a fiú szülői és rokonai a legközelebbi vasárnap délután néhány kocsival és egy dudással a leány szüleihez mennek, itt megállapítják az eljegyzés vagy gyűrűzés napját; erre mulatnak és éjfél tájban elpradiznak. A gyűrűzésre kitűzött napon ismét összejönnek a fiú és most a leány atyafiai is újra vendégeskedni, de a fiú és a leány nélkül; a fiú későbben jó oda. Most állapítják meg az esküvő napját, addig pedig minden szombaton a legényes ház a leánynak egy kalácsot küld. Közben vasárnaponként és szerda esténként a fiú rokonsága is szokott összejönni kisebb lakomákra. A jegyben járó leány pedig barátnéit elhagyva vőlegénye nővéreivel jár a templomba.

Az esküvő nap közeledtével néhány lovas legény kendővel és szalagokkal díszített paripákon nyargal át a városon. Ezek a vőfélyek, a kik a vendégeket hívják meg a lakodalomra. Előbb a menyasszony házát hívják meg, erre az ismerős úri házakat s a paraszt atyafiságot. Mind szívesen jelenik meg a jobb módú lakodalmakon. -- Még az esküvő előtti napon a legényes ház a leányéhoz három idősebb s jelesebb ivót küld, az u. n. *sztatyelákat*. Ezeknek ősi szokás szerint a menyasszonyt kellene őrizniök, de a háznép tisztesség okáért annyira leitatja őket, hogy mellőlük bátran el is rabolhatnak

Az esküvő napján mindkét részről nagy kísérettel hosszú sor úri hintón és paraszt kocsikon cigány zene mellett a templomba vonulnak. A menyasszony egész pompájában a násznagy jobbán ül a legszebb hintón s előtte két nyoszolyó leány; hintója körül és a hosszú menet elején az említett lovas legények, mint a menyasszony diszgárdája az u. n. *musztulungyia* lovagol. Ezen hintó után következik a vőlegénynek egy nős fivére, a *divér*, a ki a menyasszonyt oltárhoz vezeti. Maga a vőlegény komájával közönséges kocsin ül a saraglyán. — Az esküvő után mindkét fél ismét *külön válvá hajat a maga házába*, s mindkét helyen bő lakomához ülnek, a melynél soha sem hiányzik a *pirincse* (rizs, baromfi-aprólékkal), a *prisznác* (túros rétesféle sütemény) s a *gusvacs*a (üres rétesféle). Délután 4 óra tájban a legényes ház egész vendég serege ismét hintókra, kocsikra ül és a menyasszonyért indul. Miután ezt a szokásos többszöri kérésre megkapták, felültetik egy hintóba. S ha a vőlegény háza éppen a szomszédban volna is, az összes lakodalmos nép mégis kocsikra ülve zeneszóval, éneklés és nagy kurjongatások között a musztalangyiával előbb az egész városon átvonul, legalább a főtéren és a főutcákon át vonul csak a vőlegény házába. A

beláthatatlan hosszú kocsisor felpántlikázott délczeg lovaival és a számtalan tarka vig lakodalmas nép, a mely sokszor zsufolva tölti meg a kocsikat, roppant néző közönséget csódit az utcákra, a melyeken a közlekedés is megszakad egy időre. Az egyik lovas vőfél előre vágat, s mielőtt megérkeznek, egy kis gyermeket dob a menyasszony ölébe, annak jelzéséül, hogy első szülötte fiú legyen. Haza érkeztén a vőlegény, apja kiváltja (50—100 frttal) a menyasszonyt, ki az ajándék átvétele előtt le sem száll a kocsiból; a többi vendég is megajándékozza; a násznagy egy ajándékokkal megrakott szép bárányt ad neki ajándékba; a napa is nagy szeretettel fogadja a menyasszonyt s néha hintójából egy kiterített szőnyegen vezeti be a házba, a mi aztán jövendő sorsával ugyancsak nem hangzik össze. A menyasszony ágya is a napa kamrájában áll, míg az új férj ezentúl is padláson vagy i-tálóban, a neki kirendelt munka közben tölti éjszakáit. A lakmározás erre még néhány napig tovább foly. Az első napon a menyasszony még vendég, második napon már felteszi aranyos főkötőjét és a vendégek között ajándékokat szed össze. Ezen napra, a mely a főlakodalom, mindenki ajándékokkal jelenik meg; a férfi vendégeket az ajtóban az új menyecske fogadja egy csókkal, a mit ezek pénz ajándékkal viszonznak; a nők süteményt (*kravdly*) küldenek vagy ruhakelmét és pénzt. A lakodalmi jókedv még sokféle tréfát gondol ki a menyecske jövedelmének szaporítására. Így például valamelyik észrevétlenül felhasít egy vánkost és avval bepelyhezi az egész társaságot; úgy hogy a menyecske most a vendégek tisztogatásáért újra kis ajándékokat kap. Ezen ajándékokon a menyecske leginkább birkákat vásárol, melyek kizárólag az ő vagyonát (*prtyia*) képezik.

A bunyevácizok sokszoros és huzamos társas mulatozásai és szokásos lakmározásai, melyek nélkül semmi családi vagy házi esemény vagy ünnep nem mulhatik el, a bunyeváciz családokra igen nagy terhetek rótt, kivált a több napig tartó igen népes lakodalom annyira zavarba hozta a családok vagyoni viszonyait, hogy az elszegényedés megakadályozása végett a városi hatóság és a papság is többször beleavatkozni volt kénytelen. — Már az 1738-ban Patacsis kalocsai érsek által kiadatott plébániai szabályzatok a lakodalmi tivornyák és mértéktelenségek ellen szólnak és 8 rh. forintnál több ajándékot nem engednek az almával adatni. 1754 végén maga a városi hatóság is kikelt a hetekig tartó „török divatu“ és rengeteg költséget okozó céltalan menyegzői szokások ellen, melyek az erkölcsök lazulását is eredményezték, és a népet büntetéssel akarta az egyszerűség észszerű útjára terelni, mivégre az

akkor itt lelkeskedő barátokat is közreműködésre felkérte. Az eredmény azonban nem felelt meg a várakozásnak. 1768. aug. 5-én (vár. jk.) újra bocsátanak ki megszorító rendeleteket. Azonban a nép nem akart a régi szokásoktól eltérni, és 1774-ben is csak annyiban engedett, hogy a lakodalmat egyesek 3 napra szorították. A vár. tanács tehát 1780-ban felszólítja a plébánost, hogy szerda előtt senkit sem eskessen, azon reményben, hogy pénteken már vallási érzetök sem engedi a lakmározásokat és tivornyákat. De azért még 1781 nov. 5-én is a régi lakodalmi szokásokat mind, kivált a drága almát eltörülvé a vár. tanács, ezeket a legridegebb egyszerűsége és a legcsekélyebb fokra szorította meg; és 5—20 frt vagy bot büntetés terhe alatt tiltotta meg, hogy a lakodalom egy napnál tovább tartassék, s akkor is egész egyszerűen és tisztességesen az illetők vagyoni állapota szerint csak 15—10—5 vendéget szabad meghívni. A nép azonban a tilalmat megszegte ahogy csak tudta és inkább büntetést is fizetett, semhogy a megszokott divatot megváltoztassa. De a tanács sem engedte szerda előtt tartani az esküvőket (1785. vár. jk.) Mégis jó akarata s szigorúsága nem győzhette le a nép makacs ragaszkodását a régihez; és azért még 1820-ban is panaszkodott a városi tanács a költséges lakodalmak ellen, melyek a népet elszegényítik és adófizetésre is képtelenné teszik, valamint a sok kísérő céltalan zaj és rendzavarás ellen. — S látjuk, napjainkban is megtartotta a nép a régi divat nevezetesebb mozzanatait az újabb kor izléséhez is alkalmazkodván, a nagy ajándékok és az alma értéke is egyszerűen le van szállítva.

A lakodalom után leányának látogatására jövő anya a házban levő valamennyi gyermeket egy ideig sorra megajándékozta. Az új menyecskének pedig egyetlen anyját a nyolczadik nap előtt meglátogatnia, a mikor anyjától ismét ajándékokat hoz a házbelieknek t. i. kalácsot, diót és almát.

A vő pedig először a 3-ik adventi vasárnapon látogatja meg a napa és ipja házát, mely nap *matericának* (az anyák ünnepe) nevezetik, s melyen a gyermekek és idősebbek is minden ismerős asszonyhoz bekopogtatnak, a matericát köszönteni, a miért aszalt gyümölcsöt, diót szoktak kapni; a vő pedig tyilim szövetű tarisznyát kap.

A következő 4-ik adventi vasárnap az apák napja, az *oca*; a gyermekek most az oczát járnak köszönteni és kis pénzajándékot kapnak.

Karácsonkor a bunyevácok Jézus születés helyére való emlékeztetésül szobájokat szalmával hintik be; a gyertya mindig ég és az asztal terítve van, rajta pedig egész nagy kalács (*a bozsititnyák*) áll, a

melyen ugyancsak az ünnep jellegére vonatkozó különféle alakok vannak térsztából: a kis Jézus gyermek a jászolyban, a pásztorok és állatok. Újévig csak közszemlére van kitéve; de akkor mindenki a házban kap belőle egy darabot, még a házi marhának is juttatnak abból *) — Mint egyáltalán másutt is sok babonára ad alkalmat a karácsonyi ünnep, úgy itt is van néhány ily babonás szokás. Így a hajadonok a karácson böjtjének estéjén minden ételféléből egy-egy morzsát tesznek éjjelre fejük alá, hogy előre megálmodják, ki lesz jövődő férjük? A gazda éjfélkor itatja lovait és szép almát tesz a vízbe, hogy lovai szép színűek legyenek. A menyecske éjfélkor kukkan be az ablakon azon gonosz kíváncsisággal, vajjon ipja vagy anyósa meghal-e ez évben? mert ezen esetben már most kiterítve véli láthatni stb.

A karácsoni ünnepek alatt minden bunyevác gazda iparkodik egy vendéget szerezni magának, a ki helyét pótolja, ha maga a sok évésivásban kidőlt. Ezen vendég a *polozsáj*, a ki az ünnepek tartamára az úr a házban. A karácsonböjt estéjén ő kezdi enni a mézbe aprított foghagymát, hogy a gonosz szellemeket, mint hiszik, a házból elűzze. Az első ünnep nap délutánján ismerősök, rokonok, szomszédok küldik a polozsájnak a *bukarát*, azaz jó nagy poharat tele borral, melyet ki kell innia, ha csak a hozóval meg nem alkuszik, hogy néhány krajezárért maga iszsa meg. Három napig nem szabad a polozsájnak a házból kimozdulnia, hanem ott kell mulatnia és a társaságot is mulattatnia. Sokért nem adja a házigazda, ha jó polozsájra talált, a ki nem dől ki; és hetek mulva is eldicsekszik derék polozsájjával, a ki még a forradalmi időből is énekelgetett:

«Átrepültek Tiszán seregélyek,
Seregélyek, szép magyar vitézek,
Kezeikben súlyos kardok vannak,
Meleg napja lesz az ellenhadnak»

Azért a jövő évre is lefoglalja már újév napján, a mikor polozsáj-sága lejár; a gazdasszony egy nagy kalácscsal, a gazda pedig hosszú szál kolbászszal, melyet nyaka körül keritenek, útnak eresztik, szászszor is megígértetvén vele, hogy jövő karácsonra megint ő lesz a polozsáj. **)

Husvétkor semmi különös szokás nincsen e népnél; a piros tojás és evvel kocztítás, valamint az öntözés csak úgy divatozik, mint a magyaroknál.

*) A Bethlehem-járás itt is divathan van, de leginkább nagy sihedor magyar legények járnak avval körül.

**) A szabadkai Bácska 1872. évf. 52. sz.

Pünkösdkor ismét valami sajátosat lehet a bunyeváczoztól látni t. i. a *kralyicákat*, a pünkösdi királynékat. Erre 7—7 leány szokott egy csapatba állani, a kik virágból készült magas fejék vagy koronával díszítve, a melynek elő részén valami szentkép vagy tükör van erősítve és gyöngyök vannak felaggasztva, járják be délutánonkint az utcákat és meghívásra a házakba is bemennek és néhány krajczárért mindenkinek bizonyos egyhangu dalt énekelnek el, valami jó tanácsokat az illetőnek állása és foglalkozása szerint, vagy ősrégi mythikus vonatkozású éneket. Ilyent Dr. Badics F. gyűjteményéből közlünk *Ljeljoról*, a szerelem istenéről. (L. Schaffarik: Geschichte der slavischen Sprache.)

Mi 'vamo dojdosmo, mi 'vamo dojdosmo	Ljeljo	Mi ide jöttünk	Ljeljo
U najlipše dvore, u najlipše dvore	„	A legszebb hajlékokba	„
U najbogatiye, u najbogatiye	„	A leggazdagabbakba	„
Zlatom ogradjene, zlatom ogradjene	„	Aranynyal bekerítettetekbe	„
Cvićom nakićene, cvićom, nakićene	„	Virággal díszítettetekbe	„

A *halottakat* néha régi szokás szerint fogadott asszonyok által búcsuztatják el és rimes versekben sirattatják. A temetés után pedig összejönnek a halotti torra (*poduša*), néha reggelig is elmulatnak és még azután elpratiznak.

A magyarok is a bunyeváczoztól több mulatságos szokást átvettek az eredeti elnevezésekkel együtt, így ők is járnak *matericát* és *ocdt* köszönteni, karácsonkor tartanak *polozsájt*, és a kinek izlik, nem hátrál *a pratizásban* sem, a lakodalmas menetet a piacon és főutcákon át irányítják stb.

Szilágysági néprajzi adalékok.

Közli *Balázs Márton*.

A). Babonák.

1. Betegség.

Szemőcs.

Ha szemőcsőd van, kend meg szalona bőrrrel, ásd el azt az ereszbe (csepegőbe), mire az elotbad, elmúlik a szemőcsőd.

Végy elé egy vadalmát, vágd 4 czikkbe, minden czikk minden oldalával dörzsöld meg a szemőcseidet. Azután a 4 czikk almát kösd

össze megint, ásd el az ereszbe (csepegőbe) s mire az ott elrothad, a szemőcsöd elmúlik.

Ha szemőcsöd van s újságot látsz, állj meg, ne mozdulj el arról a helyről, a honnan azt megláttad, kiálts, hogy hozzanak vizet, öntsd le vele mindeniket s mind elmúlik

Vérkelés.

Ha sok vérkelés bánt, nyomjad őket ki, a vért töröld egy kendőbe s ezt a kendőt dobd el egy kereszt úton, a ki ahoz legelőször hozzá nyul, arra ragad a kelés.

Árpa.

Keress a falon 9 meszelő szórt, fogd azokat keresztbe, vedd a bal kezedbe s kaszalj vele 9-szer a szemed előtt s mond el 9-szer e verset

Árpa árpa lekaszállak,
Fejér ló s be duglak.

Ugyanigy tesznek 9-szer a bal kéz nevetlen ujjával vagy párnacsucscsal.

Sárgaság.

A ki sárgaságban van, igyék 9 tetüt pálinkában.

Hideglelés.

Sz.-György nap előtt fogj egy zöld békát, tedd a kebeledbe s tartsd ott jó darabig, míg megéhezik, akkor bocsásd el, elviszi tőled a hideglelést Ha nem használna mindjárt, aludj el s mikor legjobban alszol, öntesd le magad egy cseber hideg vízzel; biztosan elhagy a hideglelés.

Igyál meg 9 tetüt egy pohár vízben, elhagy a hideg.

Köhögés.

Köhögés ellen legjobb a főzött zab leve.

Szemfájás.

Nagypénteken napkelte előtt menj a folyóvizhez, meríts belőle szembe a folyással, bal kézzel, tedd el, s a legjobb szemvized az lesz.

Torokfájás.

Virágvasárnapján szenteltesd barkát, nyelj le éhgyomorra 2 — 3 szemet; egész évben nem fog fájni a torkod.

Fogfájás.

Ha fáj a fogad, töviskes disznó fünek (Maszlagos csodafa, Datura

Stramonium) a magvát főzd meg, ha a csupor tele van gőzzel, vedd fel a fedőt, tátsd ki a szád s tartsd a csupor felé, hogy a gőz járja meg a fogad, akkor a fogat rágó kis férgek, a mitől a fogfájás van, kihullnak, s nem fog fájni többé a fogad.

Görcs.

Ha görcs húzza a lábodat, tarts vasat az ágyad végébe a lábad felől s nem jár a görcs.

Nyavalyatörés.

Úrnapkor szedd össze a körmeneteknél használt koszorukat, zöldágakat, virágcsokrokat vagy azok maradványait s ha gyermeked nyavalya töri, csak azzal füstöld meg, biztosan elmúlik tőle.

Vérhas.

A málé barka léhája vízbe vagy pálinkába bevéve vérhas ellen nagyon jó.

Odavizelés ellen.

Lopj a vizi malomból egy zsákról egy madzagot úgy, hogy azt senki észre ne vegye, kösd azt a gyermek derekára; nem pesel oda.

Szárazsz meg egy egeret, törd meg, s etesd meg apránként a gyermekkel levesben; nem pesel oda.

Disznónyú ellen.

Ha nyú van a malaczodban, menj ki a mezőre, keress földi borzát olyat, a melynek a töviről 3 ág hajtott ki. Fogd meg az egyiket, hajlitsd le a földre, takard bé földdel. (Homlítás). Fogd meg most a 2-ik szálát s tedd a derekára a késed s mondd el a 3-ik szálnak ezt: „Te borza, ha az én portámon levő Baris nevű szürke szörű ártán malaczomból a nyüvet egy 24 óra alatt ki nem kergeted, te is így jársz.“ Ekkor levágod azt a 2-ik szálát, a melynek a kést neki tartottad. Biztosan kimegyen a nyú a malaczodból. Ha nem menne el, vágd le azt is, a melyet megfenyegetté s ne félj, mert nem lesz nyú a malaczodban. (Erre az utóbbi szál levágására különben nem igen van eset, mert az első szál levágására már elmegy a nyú.) — „Áll a borza, János bácsi?“ Ez azt teszi, hogy „szerencsét hozott a borza?“ „Áll biz a,“ t. i. elment a nyú a malaczból. —

Tehén megrontás ellen.

Vizkereszt napkor tégy el egy nagy csomó lágy sót, vigyázd meg, mely napjára esett a hétnek Vizkereszt, most az egész éven át min-

den héten egyszer azon az egy napon adj a tehénnek napfelkelte előtt egy csipetnyit; senki sem rontja azt meg.

Ha megellett a tehén, az irigy, gonosz rontó ember elmegy az istállóhoz, szembe néz a tehénnel, mond valamit, egy krajczárt lop a küszöb alá, egy kis szalmát lop az istálló fedeléből vagy a tehén alól s azt haza vive a magáé alá teszi. — A tehén meg van rontva s tejet nem ad — Most a kárvallott ember észre veszi a bajt, felbontja a küszöböt s ha megkapja a krajczárt, beteszi a tűzbe s addig égeti ott, míg a gonosz ember hozzá nem megy, hogy kérje meg, venné ki a tűzből, mert most meg ő nem bírja megfejni a tehenét.

II. Igézés, megrontás.

Igézés ellen szenes víz készítésekor:

„Kék szem, fekete szem, sárga szem, ezer látta, száz levágta, Jézus Krisztus legyen az orvoslója.“

A zsidók 9 darab szénnel így olvasnak:

„Se 1, se 2, se 3 stb. se 9.“

Rezes késsel a tűzhelyre egy keresztet kell vágni, arra tegyük egy poharat, mely szinte tele van vízzel. Most veszünk 3 darab tüzes szenet. Megfogunk egyet s bedobjuk, keresztet vetünk reá, befedjük a tenyerünkkel s azt mondjuk reá: „Ha fekete szem igézte: szálljon a feketére,“ most a 2-ik szenet bedobjuk a pohárba, keresztet vetünk reá, befedjük a tenyerünkkel s azt mondjuk: „ha kék, szálljon a kékre,“ ugyanigy a 3-ik szénnel: „ha sárga, szálljon a sárgára.“ Ha a szén lemegy a pohárban, a gyermek meg van igézve, ha nem, nincsen. — A gyermek most iszik a vízből, azután az anyja két ujját bemártja a szenes vízbe s azzal megkeni a gyermek homlokát, hasát, tenyerét, talpát, hátát. A mi a szenes vízből megmarad, azt az ajtó sarkára önti az anya kereszt alakban. — Ha sejtik, hogy ki igézte meg a gyermeket, erővel is vágnak annak a hajából s azt egy lapát szénre teszik s a gyermeket megfüstölik.

Végy egy csipet sót, vagy 3 kis málészem nagyságu sót, 7 szem borsót, 3 czikk foghagymát, 9 szem paszulyt, tedd egy zacskóba, hord mindig a zsebedben vagy a nyakadban; nem ronthat meg senki.

Szegez egy darab piros posztót a küszöb oldalára, nem igézi meg senki sem a gyermekedet.

Azok szoktak igézni, a kiknek a szemöldökük össze van nőve. Ezek felforgatják a szemükkel a gyermeknek a belit.

A gonosz felveszi az ember nyomat s a kémény falára csapja s megátkozza. Most a hogy szárad az ott a kéményben, úgy szárad el az ember, a kié volt az a nyom.

Ha a gonosz valakinek a sárból felvett nyomát a tüzhelybe ássa, az az ember elszárad.

Vedd fel valakinek a nyomát, szord be egy fazék vízbe s kezd el főzni s estve biztosan nálad lesz. — (Főzik a kapczáját!)

III. Halál.

Pál fordul köddel, ember hal döggel.

Ha a halottnak felpattan a szeme, meghal valaki utánna a házból.

A kereszteletlen gyermek minden 7 esztendőben felsír a sírból.

Ne ringasd a bölcsőt, ha nincs benne a gyermek, mert meghal.

Ha a kutya fejét felfelé tartva vonyit, tűz lesz. Ha fejét lefelé tartva vonyit, halál lesz a háznál.

Ha a kutya a ház tövit kaparja, biztosan elpusztul valaki a házból.

Ha 3 napig nagy szél fú, akkor az ördögnek csinált valaki szalonát, felakasztotta magát.

Ha csillag fut le az égről, meghal valaki.

Ha a házadban ropog a gerenda, vagy pattog a bútor, biztosan halál lesz.

IV. Gonosz, boszorkány stb.

Lucza napkor fogj hozzá egy kis széknak a csinálásához, s minden nap faragj rajta karácsony éjszakájának 12 órájáig, az utolsót ekkor tedd rajta. Vedd most magadhoz s eredj el a 12 órai misére s ott ülj reá s tartsd magad alatt erősen. A gonosz lelkek (asszonyok vagy emberek) mind hozzád mennek s el akarnak kergetni helyedről s kérik tőled a széket. Így biztosan megismerheted, kik a gonosz emberek. — Ne mozdulj helyedről s oda ne add valamelyiknek a széket, mert az örök életedre erőt nyer feletted. Jól vigyázz, mikor a templomba viszed a széket, mert könnyen ellopják a gonoszok tőled.

Tégy a szentelt barkából az ereszbe, elkerül a gonosz szellem
Gonosz embernek sózd meg a hátát.

Ha gonosz ember megy a házadba, állíts fejével egy gombostűt a sóba, míg azt meg nem fordítod, addig az ember el nem mehet tőled.

Hordj magaddal egy zacskóban egy olyan fadarabot, a melynek

egyik része a beoltott vadfa, a másik az oltó vesszőből legyen. (Az az vágd le az oltást). Nem fog rajtad az ördög. —

Ha rossz lelkek járnak házadhoz, kedden és pénteken állítsd a seprűt seprűjével felfelé fordítva keresztbe az ajtóba, elkerül a gonosz. — Ha nálad van, tedd ugyanezt, s megismered, hogy az, mert nem tud kimenni

V. Lidércz, kísértet.

Lidércz, egy tüzes törülköző kendő a mely éjjel a rossz lelkekhez jár. A levegőben repülve mind azt kiáltja, mi kell? Az útfélen nagy helyen véres fehér híg ganéja szokott lenni, köles kása nagyságu szemekből álló. Ha erre a ganéra a nap rásüt, a legelső napsugár érintésére az egész mindjárt szárazra sül.

A Csepegő Völgyből minden kedden estve egy sárga csikó jött ki s 12 óráig nyerítve az utcán futkosott.

VI. Megkötés, eltaszítás.

Ha valakit erősen magadhoz akarsz kötni vagy magadtól örökre el akarsz taszítani, tedd meg a következőt: Menj ki a kertbe Szent-György nap előtt s fogj egy zöld békát, vidd el egy hangyabolyba, 9 nap múlva menj el a csontjaiért. Találsz azok közt egy kis horgas csontot, azt hozd el magaddal s ha az a férfi vagy lány hozzád megy, a kit magadhoz akarsz kötni, akaszd be a ruhájába s vonjad avval magad felé. (Úgy hogy ne vegye észre). Sohasem hagy el téged. Ha a tompa felével eltaszítás valakit magadtól, az örökre eltávolodik tőled.

Ha valakivel meg akarsz utáltatni valakit, tégy egy papírba egy dió nagyságu disznósirt, vidd el azt s tedd bele egy döglött kutya szájába, hadd ott 9 napig, akkor hozd el onnan s kend meg vele az ellenséged ágyát s mondjad: olyan utálatos légy ez v. az előtt, mint a döglött kutya, a melyeknek a szájába volt ez a zsir.

Ha az urad magadhoz akarod kötni, vedd fel a nyomát, fordítsd meg s azt mond: akkor hagyj el engem, mikor én ezt visszafordítom.

Tégy egy zacskóba holt szenet, tiszta búzát, borsót, fokhagymát, tömjént, haját, macskafogat, kösd a nyakadba, nem érhet semmi baj, szeretni fog mindenki.

VII. Házasodás.

Karácsony estéjén a lányok öleljenek fel annyi fát, a mennyit

felbirnak, ha páros a fadarab, akkor férjhez mennek az új évre, különben nem.

Karácsony éjjelén $\frac{3}{4}$ 12 órakor a mely leány meztelen egy tükörbe merően nézve várakozik, megjelenik neki a tükörben a vőlegénye. Öltözzék fel s menjen egy darabig a sövény mellett s fogjon meg abból egy karót, ha a karón kéreg van, gazdag legény veszi el, ha nincs, szegény legény veszi el feleségül.

Karácsony éjjelén a mely lány 3 darab fával begyújt a sütő kemenczébe, azután a szemet kihuzva, éjjeli 12 órakor meztelen bemegy a kemenczébe, ott megfordul s háttal fordulva jön kifelé, belül a kemence ajtajánál leül s az ajtón ki hátán csuszva ereszkedik a földre s itt is addig csuszik, míg csak a 2 lába éri a tüzhelyt, akkor azt a helyet megjegyzi, a hová a tüzhelytől a feje elért s oda párnát tesz s akkor éjjel (felöltözve) ott alszik, megálmodja ki lesz az ura.

András napkor a mely leány egész nap semmit sem eszik, lopjon valahonnan egy férfi gatyát. Piritson meg egy darab kenyeret, egye meg felét, felét pedig takarja be a gatyába s tegye a feje alá s megálmodja, ki lesz az ura. — Vegyen egy darab önt, olvaszsza meg egy kanálban s öntse bele egy tál vízbe. Az előálló alak megmondja, mi-féle foglalkozásu lesz az ura.

Katalin napkor böjtöljen a legény, lopjon egy lány inget, piritson kenyeret, felét egye meg, felét az ingbe göngyölve tegye a feje alá s megálmodja, ki lesz a felesége.

Szent-György nap előtt fogj egy zöld békát, vidd el, tedd bele egy hangya-bolyba s hadd ott. A béka visitani fog, de te hátra ne nézz, mert akkor nem ér a munkád semmit. 9 nap mulva menj el a hangyabolyhoz, akkorára a békából ott egy kis csontkés és villa lesz. András napkor 12 órakor terítsd meg az asztalt, tedd reá ezt a kis csontkést és villát, oda jön a leendő férjed. (Lányok teszik).

Ha fiatal ember megy lányos házhoz s ha a macska melléje megy dörmögni, attól a háztól fog házasodni.

Menj ki estve az udvarodra, olvass meg 3 csillagot az égen, tégy mindenikre egy-egy nevet. Jöjj be a házba, üss a párnádra 3-at, fordítsd meg a másik oldalára, feküdj reá, álmodban megjelenik a 3 közül az, a ki az urad lesz.

Ha idegen helyen alszol, olvasd meg a gerendát 3-szor, s reggelre megálmodod, ki lesz a feleséged (vagy az urad).

VIII. *Gyermek.*

Ne vágd le a gyermeknek 1 éves koráig a körmit, mert tolvaj lesz.
 A ki burokban születik, kötelen hal meg.
 Ne ringasd a bölcsőt, ha nincs benne a gyermek, mert meghal.
 Pergelt árpa, gyermek kávé.

IX. *Szerencse, szerencsétlenség.*

Hétfőn vagy vasárnapján ha férfi jön először a házadba, szerencsés, ha nő jön, szerencsétlen lesz.

Új esztendőben ha férfi jön a házhoz először, szerencse s bika bornyut várnak a tehén alá. Ha nő jön először, nem sokat ér annak az évnek a szerencséje s üsző bornyut várnak a tehén alá.

Ha a pohár magától elcsattan, baj lesz a háznál.

Tégy egy csuporba sót, borsót, fokhagymát, ássad el a házad földjébe, szerencsés lesz.

Ha sok pappal találkozol az úton, csak úgy lesz szerencsés járásodban, ha gombostűt dobsz utánuk.

Üstökös csillag megjelenése országos zavarok, háboruk jele.

Északi fény akkor van, ha a föld egy darab helyt ég s annak a gőze és párája a többi részeket is bejárja. Az északi fény nagy pusztulás, döghalál s háboru jele.

Áss a küszöbbe matragulyát s nem viheti el senki a szerencsét s te is otthon ülő lesz. — (Vendéglősök teszik).

Áss a hordók ászokfája alá matragulyát, megjön a szerencséd, elkél a borod.

Ha el akarod vinni a másik szerencséjét, lopj a szemétjéből egy csomót, tedd azt a te szemét dombodra s 7 estve egymásután sulyokkal verjed azt. (Egy imádság és átok is kell hozzá, de azt nem mondták meg).

Sohse seperd a küszöb felé a szemetet a házadban, mert ha úgy tész, elmegy a szerencséd.

Ha nyúl fut előtted keresztül az úton,

ha elindultál hazulról s visszatérsz,

ha üres korsóval vagy más edénnyel jőnek elébed,

ha pénteken vagy 13-án indulsz el valamibe, hidd el, mindig szerencsétlen lépést tész.

X. Más előjelek.

Ha a macska keresztbe fekszik a szoba deszkáján, vendég jön a házhoz.

Ha a ruhát fordítva találod magadra venni, meg fogsz csalni valakit.

Ha az úton találsz egy lópatkót, állj meg mellette, gondold rá valamit, vidd haza, gondolatod teljesülni fog.

Ha valahová mész, ülj le ha egy perczig is, mert különben elviszed az álmod.

Ha a tűz duzzogva ég vagy pattog, haragos ember jön a házhoz.

Ha a bal kezed viszket, pénzt kapsz. Ha a jobb kezed viszket, kiadásod lesz.

Ha rebeg a szemed, új embert látsz.

Ha csereg a szarka a ház körül, vendéget várhatsz.

Ha bolhát fogsz a kezeden, levelet kapsz.

XI. Kincs, pénz.

Ha a 7-ik gyermek 7 éves korában megvakarja a 2 hüvelyk ujjának a körmit kristály üveggel, azután megkeni szentelt olajjal s a körmököt egymás mellé téve azon át merően néz a földre, megmondja mi van elrejtve ott a földbe, megmondja hol van kincs.

Orozva eltemetett kereszteleetlen gyermeknek alkarcsonjtait lopjad el, mert ha azzal bármiféle zárra reá ütsz, az menten kinyílik. Lopd el még az ujjpercz csontokat is, mert ha egy ilyen kis csonttal füstöt csinálsz a házban, mindenki elalszik tőle, mint a meghótt s csinálhatsz a mit akarsz.

Vásárkor az először kapott pénzt köpködd meg s kiáltsd neki, hogy: apád anyád ide jöjjön.

Ha látod az újságot, mutass neki pénzt, úgy egész hónapban lesz pénzed.

XII. Időjárás.

Hogy ha fémlik Vinceze, megtelik a pincze.

Ha vizkereszt napkor megcseppen az eresz, tedd el az ízket.

A Márton napkor egészben sült liba egész mellsontjának fehéres része vizet, havat, barnás része száraz időt jelent a következő esztendőre.

Ha dörög az ég, füstölj szobádban szentelt barkával; elkerül a veszedelem.

Ha Szervác, Pongrácz, Bonifácz békességben vannak, Orbánnak sincs ereje. Ellenkezőleg Orbán örömeben elveszi a paszulyt.

Ha Gergely napkor Gergely pápa megrázza a szakállát, hó esik.

Ha pénteken esik, vasárnap is esik, kivéve ha vasárnapra esik a $\frac{1}{4}$ -ed változás.

Szombaton mindig ki kell sütni a napnak, hacsak egy percze is, mert akkor szárazította Mária a kimosott fátyolát.

Ha viszket a füled, télen hó, nyáron eső lesz.

Ha a macska mosdik vagy a seprüt kaparja, eső lesz.

Piros égalj szél előjele.

Ha terhes, jeget hozó felhő közeledik, vágd be a fejszét az udvar közepén a földbe s a felleg feletted elhúzódik.

Ha dörög az ég, füstölj tömjénnel s elkerül a baj.

XIII. Gazdasági növények.

Apró hagymát tedd tarisnyába s a gerendára akaszd fel, Pál napkor a tarisnyát fordítva akaszd fel s tartsd úgy ültetésig. Ne félj, nem magzik fel egy sem.

Tiszta búzát mosd kékköves vízbe s nem üszkösödik meg.

Ásztasd a paszulyt nyári meleg vízben s 3 nap alatt kikél.

Az ugorkát költesd ki tojás hajban s csak béka kurutyolás után tedd ki s nem veszi el Orbán.

Borsót lencsét fán tarts s vetés előtt se tedd le a földre s nem lesz féreg benne.

Nagypénteken kend meg a csizmád disznózsirral s azzal gyengén rugdod meg a vetemény palántodat; nem eszi meg a balha.

XIV. Állatok.

Nagypénteken nap feljötte előtt bal kézzel seperd körül a házad; elkerül a béka.

Ha nagyocska macskát viszel házadhoz, forgasd meg 3-szor a kemenczéd lába körül; soha sem megy el.

Ha tavasszal kököresin virágot viszel az udvarodra, nem kél ki a csirke a tojásból.

Komárommegyei lakodalmi szokások.

Közli *Dorner Soma*.

Az általánosan ismert eljegyzés-kézfogó, mi sok helyen ünnepe-lyekkel, lakomákkal van összekötve, itt ismeretlen.

Ha a házasulandó legény 3-4 napot már eltöltött a kapun ki-vül választottjával az estéli órákban, alkalmas időben közli szándokát szüleiével.

„Édes szülöm“ mondja „kü'gyék át kigyélmétek János bátyám ő kigyélmét Bordásék Pannikájáért.“ *)

A leány ellen nem forogván fen semmi kifogás, a szülők: „ló-dul át hát ő kigyélméért“ küldik érte fiukat. János bá kitüntetésnek vévén a kiküldetést, csakhamar megjelenik egy hosszú bottal, (kérő bot) és egy kis törköly után megindul Bordásékhoz, hol „Szeréncsés jó napot“ vagy „Dicsérjük a Jézust“ köszöntés után csakhamar elő adja szándokát. A kérés vagy jelentés rendesen így kezdődik: „Látván Isten ő szent Felsege, hogy nem jó az embernek egyedül lenni, oldal-bordájából teremtettt feléséget Ádámnak. Karikás István uram ő kigyél-méknék tisztességés fia részéről gyövek, kigyélmétek virág szálláért a Pannikáér, ha még nem vétnék kigyélmétek űket.

A leány szülői erre némi kis gondolkodás után rendesen „*májd még üzenjük, ha Isten ő szent felségének is úgy tetszik*“ válasszal bo-csátják el a kérőt.

Ez mindig csütörtökön történik. Ha a leányt oda akarják adni, más nap vagyis pénteken a leány anyja süt egy nagy mákos rétest. Estve lefekvéskor a leány ezen rétest kötényébe téve s pruszlikja alá egy üveg bort vagy törkölyt rejtve, átmegy a legényhez annak rendes helyére az istállóba; mert legénynek szobában tartózkodni, hálni, tiltja a szokás. Itt duettben elfogyasztják a rétest, megisszák az italt, s a nyoszola (ágyféle) szélén elturbékolnak hajnalig, mikor a leány aztán még setében haza megy.

Ha ez első együttléttel a legény meg volt elégedve, akkor más nap szombaton nála sütnek egy hasonló rétest és egy csutora bor ki-séretében ő viszi át a leányhoz este, *ismét az istállóba*; ott elköltik a rétest és bort, s hajnalig enyelegnek, aztán haza megy a legény. Mielőtt azonban istállójába bemenne, beszél szülőinek az ablakon:

„Édes szülöm! János bá ő kigyelme mehet a tisztöléséhez.“

A reggeli órákban János bá, kinek hosszú botja most már virág

*) Így szólítják: Rozi-ká, Panni-ká, Mári-ká.

és szalag csokorral van felékesítve, ünnepélyesen elmegy az illetékes lelkészhez, felkéri őt, hogy N. N. „tisztösséges légent és N. N. tisztösséges szüz hájadont jeléntsé ki“ a szó székről. Ennek megtörténtével 2 hétig, az az a második hirdetésig nem történik semmi nyilvános dolog, csak a fiatalok járnak el még egymáshoz rétes evésre. A második kijelentésre elmegy a paphoz a vőlegény és menyasszony; előbbi kalapja körül van tűzve virággal és szalaggal, a menyasszony fején pedig egy virágokból készített magas korona van, kisebb nagyobb, a szerint a mint a „sor“ engedi.

Az utolsó héten történik a vendég hívás, több szokásos vers elmondása mellett. Külön hivat vendéget a vőlegény, külön a menyasszony; s a szerint mennek esküvő napján a vendégek is a menyasszony vagy a vőlegény házához.

Elérkezvén a lakodalmi nap, a délelőtti órákban kezdődik a mozgalom. Tíz tizenegy óra körül megindul a vőlegény a menyasszonyhoz. Az útra minden vendég, (a nők is) el van látva egy vesszővel bevont kis üveg törkölylyel.

A menyasszonytól aztán megy az egész népraj a templom felé muzsika szóval. Elöl mennek a násznagyok magasra tartott botokkal, melyekre egy pár ugynevezett kulcsos (fonott kalács) van tűzve. A vőfélyek boros üveggel vagy csutorával végig táncolják a falut, kínálva a bámuló nép között az ismerősöket, közbe-közbe megeresztenek egy-egy rigmust:

„Ez az uteza kányarékos
A menyasszony tákarékos“ stb.

A templomi eskető után megáll a nép a templom körül, míg a násznagyok és megeskedtek bemennek a lelkészhez a házassági bementésre. Ez alatt rá huzza a cigány, tánczol a ki akar. Elő veszik a pálinkás üveget is, a nők rendszeren az alsó szoknya zsebéből, és iszák míg tart.

Miután a násznagyok a hivatalos bementést elvégezték, és a botjaikon vitt kulcsost és egy üveg bort a lelkésznek átadták, rettenetes lárma s lövöldözés mellett megindul a násznép a korcsmába; hol estig foly a dárídó és táncz. Este végre jön a vőfély s pálczájával megvervén a padlás gerendáját, szót kér. Ékes rigmusokkal meghívja a vendégeket vacsorára a vőlegény házához; mire felkerekedik az egész csoport, és eltánczolnak a vőlegény házáig.

Itt egy rendszeren kiüritett szobába várják őket teritetlen aszta-

lokkal, de fel van téve a vendégek száma szerint törköly és kulcsos. Az egész napi koplalás és farsztó táncz után természetesen egy pillanat alatt eltűnik minden élelmi szer és ital. Most feláll a násznagy és előadja:

„Minekutánna Karikás István ő kigyelmének szüves meghívására szüvesen meggyeléntünk tisztösséges házánál, hogy István fiának lakodalmán részt vegyünk; lássuk már a földnek zsirját (kenyeret), és az égnek harmatját (bort)“.

Erre csakhamar megteritik az asztalokat; siet ki-ki helyhez jutni. Nem sokára jön az első vőfély és pálczájával megvervén a padlás gerendát, czikornyás, sántikáló rimekben elő adja, hogy „hozzák már azt a levest, a mit tengeri madarak, száraz földi halak husából főzött egy operenciás tenger vidékéről hozott szakácsné.“

Minden vendég erre csizma szárában keresgél, hogy elő vegyék abból a magukkal hozott pléh vagy cifrán festett fa kanalat. Tányérokot nem raknak fel, a vőlát is ki-ki magával hordja, t. i. az öt ujját. (Általán villára soha sincs szükségük; a húst egy kést tartva jobb kezükben és hüvelyk ujjuk segítségével veszik ki a tálból, ha a csuszpász kifogyott, megeszik a köröm közül.) Elkezdődik tehát a leves evés, (rendesen „tikhus leves“), egy tálból eszik 8–10 ember. Leves után jön rendesen kása apró szőlővel, aztán káposzta, hús stb.

Vacsora alatt minden fogás előtt bejön a vőfél ékes versben jelenteni az uton levő éték nemét, s a tálhordók aztán leteszik a tálakat.

Vacsora után bejön ismét a vőfély és magával czipeli az operenciástengeri szakácsnőt, kinek keze a forró kásától elégett, kér orvosságra valót. Nem felejtkezik meg a cigányok gyantájáról sem, melyre hasonlóképp apró pénz kell.

Végre sok dévajkodás után felkelnek az asztaltól, a kanalak viszsa vándorolnak a csizma szárba, asztalok, padok kidobása után megindul a táncz és tart más nap délig.

Ekkor feladják a még jelenlevőknek a takarodó levest s elmegy az egész nép a koresmába; mulat ki-ki kedve és pénze szerint, ez alatt a vőlegény néhány bizalmas emberének és asszonyoknak kíséretében haza viszi menyasszonyát.

Az új pár ismét az istállóban üti fel éjji tanyáját. Enni bejár az apai házhoz; de többre ott benn nincs helye. Az ifju nő csak akkor válik a szoba állandó lakójává, midőn első gyermekével lebetegszik; ez viszi be szorosabban a családba, melynek aztán végleg kiegészítő tagjává válik.

Helva-osztó ünnep Ada-Kaléban.

Dr. Kúnos Ignác.

II.

Az ünnep második része akkor kezdődik, a mikor a megvendéglendő ház elé közeledőben vannak. Eddig csak a férfiak énekeltek, majd megszólalnak a gyermekek is. Ők is oda lopózkodnak a menethez, és mindenféle értelmetlen mondásokkal nevetetik a kerítések mögött rejtőzködő asszonynepet. Tücsköt bogarat énekelnek össze, az elénekelt dalok sorai közt alig van valami összefüggés, csak éppen az utolsó sor zengedez a helváról, a helység estei közös vágyáról. A rimek is többnyire silányak, csak hogy épp összehangozzék valahogy. Elkiáltja magát az egyik:

„Oda lentről jön a hajó,
a fermánját pasa adó,
gömbös helva megugrató.

Éljent (Őok jaša) kiáltanak rá a többiek, és neki bátorodva a nagy sikertől, meg tán attól is, hogy immár nem meszze a gazda háza, megszólal egy másik is. Torka szakadtából rihácsolja, miközben kezét a füléhez illeszti:

„Jaj a helvánk sirva fakadt,
gazdájára rá nem akadt,
mézes szíve majd megszakadt.“

Erre már közeledőben vannak Áhmed aga házához, és a mint oda érnek a kertje kerítéséhez, rendbe szedelőzködnek valamennyien, a helvát kissé magasabbra emelik, és úgy kiáltják oda a gazda tiszteletére azt az áldásnak is beváló verset:

„Ne hervadjon rózsás kerted,
bánat sose bántsa szíved,
egész élten helvád ehedd.“

Mikorára vége a dalnak, megérkeznek a kapu elé. Megáll a menet a ház előtt, és a leghangosabb torkú szólal meg ezúttal, hogy meghallja bentről az aga. Tudja ugyan a gazda, és ha csak nem siket, meg is hallja, hogy neki szól az ének, de azért úgy tetteteti a dolgot, mintha tudomása se volna róla. Felhangzik a dal a kapujában:

„Ime itt a háza tája,
lent élete boldogsága,
kivül várja a helvája.“

Azzal veszik a helvás tálat és oda helyezik a kapuja megé. Pihe-
nőt tartanak a helva hordók, és ismét úgy éneklük a dalokat, mintha
ide jövetelük történetét regélnék el benne Nagy útról térnek meg a
kis szigetre, hosszú útat tettek meg a tengeren:

„Jön a hajó Egyiptomból,
vitorlája rossz ponyvából,
a mi helvánk friss rózsából.“

Annyi badarságot énekelnek ismét, hogy utóvégre megunja a bent
ülő aga, és készülődéseket tesz, hogy életjelt adjon magáról. Kopog-
tatni nem kopogtatnak a vendégei, mert addig kell nekik énekelni, míg
bentről meg nem unják. Megtörténik azonban nem egyszer, különösen
ha tréfa értő az aga és ha utóléri őket az eső, hogy órákig megvára-
koztatja a helva hozókat. Visszatérniök nem szabad, mert nem illik, a
a helvához se nyulhatnak hozzá. Addig kell szegényeknek énekelni,
míg meg nem nyílik az ajtó. Hogy nem valami lélekemelő az a poé-
zis, a mi az ilyen kényszerített rögtönzésekben nyilvánul, példa a kö-
vetkező és még sok ehez hasonló versszak:

„A hajóra bizvást megyünk,
a helvába czukrot tegyünk,
jön az aga, résen legyünk.“

Legfejebb úgy állhat bosszut a várakozó helvás népség, hogy
rögtönzi a rosszabbnál is rosszabb verseket, de mihelyt észreveszi, hogy
léptek közelednek a kapuhoz, glédába állanak megannyian, es emigy
szólal meg közöttük az első:

„Kapu, kapu, nyílj ki kapu,
belül márvány, kívül lapu,
jön a helva, hallod kapu.“

Az aga erre csakugyan kinyitja az ajtót, hogy vendégeit tisztelet-
tel fogadhassa. De most meg ezeken a sor a tréfával, és mintha rá
nem ismernének az alázattal megjelenő agára, rámondulnak megannyian:

„Férj ki ember helvám elől,
csupa czukor kívül belől,
legédesbje alól felől“

Tréfás mókák meg neveltető mozdulatok közt történik meg aztán
az ünnepélyes átadás. Csak mikor átvette a gazda az ételt, szólal meg
az áldás osztó és komolyabb arcczal éneklük oda a gazdához:

„Elvégezve a nagy munka,
karom kezem meg is unta;
vedd a helvát, legyen áldott,
áldás száll rád tőle legott.“

És azzal bejebb kerülnek megannyian és helyt foglalnak az udvarban. Ha szép az idő, ott maradnak, lekuparodnak a földre, ha pedig nem arra való, akkor a folyosóban foglalnak helyet. Az ada-kálei házak külföldben is úgy vannak építve, hogy az emeletre vezető lépcső aljában szabad tér van, az úgynevezett lépcső ház (kovuk), a hol nyári időben ebédelni szoktak. Ha elhelyezkedtek valamennyien, helyet foglal, közöttük az aga és úgyszólván szemük láttára kell a helva evéshez hozzá fognia. Az aga eszik és minden egyes elfogyasztott helvához egy-egy verset énekelnek el. Olyan jó gyomru is akad néha közöttük, hogy előbb elfogyik a verskészlet mint a helva. Ez az etetés a legbohókásabb része az egész ünnepségnak. Kört képeznek megannyian, az agát a kör közepébe ültetik, elibe teszik a nagy helvás tálat és úgy énekelik bele az egyes helvákat. Iszonyatos versekkel fűszerezik szegénynek a falatjait. A legelsőnek elnyelt helvára rákezdik:

„Gazdánk szeme nagyokat lát,
beszél össze-vissza fűt-fát;
lenyelte az első helvát.“

Itt-ott meg is bosszantják, családi viszonyait meg a multját bolygatják: sose lépve azonban túl az illedelem határát. Az én gyűjteményemben, mely jó részt Fehmi efendi barátomtól származik, a következőkép bosszantják meg a második helvánál:

„Gazda lányát, nagyobbikat,
a szebbiket, a jobbikat;
lenyelte a másodikikat.“

Fődolog, hogy a rímmel rendben legyenek. A gazdának persze komoly arczot kell e rigmusokhoz vágni, mert ezuttal a vendég látó. Végig kell hallgatnia, a mint oda kurjantják a fülébe:

„Áhmed gyomra jaj be hamis,
nagyot szuszog, nagyot nyel is;
elfogyott a harmadik is.“

Az utána következőnél meg, melyet bárki mondhat, ha ügyes a rögtönzésben, emigy szellemeskednek:

„A hold lapja sötétedik,
gazdánk gyomra epekedik;
ehol itt már a negyedik.“

Azon nevetnek a legtöbbet, mely a legnáivabb. Néha mondani valójuk is akad a tréfálkozás közben, és ha másképp restellenék, ilyen alkalommal előtálalhatják. Az ötödik nyelés előtt például a következő dalt mondták:

„Nem hoztunk mi édes almát,
nem is láttunk eladó lányt;
ötödszörre nyeldes helvát.“

Az almával arra czéloznak, hogy nem lány kérni jöttek ezuttal. Pedig talán éppen az volt a szándékuk, hogy egyiköjük ilyesmire is gondol. Mert az alma a lánykérésnek a szimboluma és ha elfogadnak egy almát, a mit a legény küld a lányos házhoz, az annyit jelent, hogy a küldőt is szívesen látják a háznál.

A helvázás után, ha jóllakott a gazda, felkel az ülő helyéből, és viszi be az embereket a házába, a *szelámlíkba*, vagyis a férfiak fogadó termébe. Közbe-közbe folyvást énekelnek és míg a férfiak fent helyezkednek el a gazda szobájában, addig a gyermekek az udvaron maradnak és éneklük fel a három sor dalaikat. Alakban és tartalomban egyaránt megegyeznek az előbbiekkal:

„Rózsa szeret fülemilét,
szomszéd eszi helva mézét,
ajándéknak vesszük neszét.“

Ajándékfelére van ugyanis kilátásuk az apróságnak, és verseikben hol erre czélozgatnak hol a helvára. Ők is kivették a részüket a munkából, és egy második azzal dicsekszik el:

„A tésztára gyertyát tettünk,
közepibe lisztet tettünk,
színes kendőt reá fedtünk.“

Oda fent ez alatt hozzá látnak a helva evéshez, és mialatt fogyasztják a tálakat, melyek ezúttal a házigazda konyhájáról kerültek elő, az udvarbeliek egyre hallatják helva zengő dalaikat. Jól tudják, hogy most oda fent helvát esznek és dalaikkal azon igyekeznek, hogy meg ne feledkezzenek róluk. Megint csak elkezdik:

„Helva tészta előkerült,
színe ize mind sikerült,
a ki látta, mind megehült.“

Addig énekelnek, míg nekik is nem juttatnak a helvából. Néha jól megvárakoztatják őket, főleg ha a helva hozóknak is sokat kellett a kapu előtt várni, de egy ideig türelmesek és elég illedelem tudók. Ők is jókat kívánnak az agának, ők is elzengenek egy helva áldást:

„Vedd a helvát boldogsággal,
fizesd vissza több rakással,
tetézd meg vendég látással.“

De ha soká tart a lakmározás, kezdik veszíteni türelmüket és nem csak a házigazdát aposztrofálják, hanem a vendégeit. Oda énekelik a vendégeskedők közzé, és avval biztatják az agát:

„Etesd őket, hadd nőjjenek,
vendég házat becsüljenek,
jóllakásig pukkadjanak.“

Ha még ebbéli kívánságuknak sincs foganatja, rámondulnak magára a gazdára, és úgy figyelmeztetik, hogy ők is jelen vannak ám. Néha illedelmesen, néha otrombább módon, a hogy épp eszükbe jut a dal:

„Vágyvást vágyva jöttünk hozzád,
ne tátogasd éktelen szád,
hozd ki hamar azt a helvát.“

Megkönyörülnek végre a békétlenkedőkön, és oda küldenek egy nagy tál helvát nekik is. Nem az ének járja többé, hanem a falatozás.

Asszonyonép természetesen nem mutatkozik az egész idő alatt, de ha véletlenül megpillantanak egy-egy átosonó női alakot, azzal boszszantják meg, hogy „anyósnak“ nézik, még pedig a vendéglátó anyósának. Szomou nótával üdvözlük a gazdát, és majdnem siró a hang, a mellyel elénekelik:

„Anyósa van a szegénynek,
jaj fülének, jaj fejének,
jaj szájának, jaj szemének,
szomoruan szól az ének.“

De se szeri se száma annak a sok rögtönzött dalocskának, melyeket ilyen alkalommal elénekelnek. A helvázás után serbettel, édes talokkal kínálja meg a gazda a vendégeit és kávé rekeszti be a mu-

latozást, mely ma itt, holnap ismét amott folyik le. Mert sorba járja köztük ez a helva osztó ünnep, és épp oly pompával jönnek el a helváért, mint a milyennel hozták. Ha gazdagabb házba kerülnek, mint például Fázli agáék, még ajándék féléket is kapnak hozzá, egy-egy varrott vagy festett kendőt, és verssel hálálják meg a vendéglátást. Igaz, hogy e versek ezuttal gyengédebbek és az éneklésben is figyelmesebbek.

Ime ebből áll a helva-osztó ünnep, mely mint már fentebb is említettem, oszmán területen csak is ada-káléban ismeretes. Hogy hogyan került e szigetre és minő vándorlásokat kellett megtennie, arról ada-kálei monográfiámban bővebben szólok, melynek ez a rövid leírás egy fejezetét képezi.

A magyar gyermek ethnographiája.

A Népművelők budapesti Egyesületének paedagogiai szakosztálya nagyszabású munkaprogrammot dolgozott ki és tüzött maga elé, a melynek egyik kiemelkedő pontja a hazai házi, családi nevelés összes ügyeinek legbehatóbb, legrészletesebb tanulmányozása. Az e célra kiküldött bizottság a munkálatok vezetését a néprajzi társaság titkárára bízta, előadó az Egyesület paedagogiai szakosztályának jegyzője s a munka-programm és előleges tervezet szerkesztője Szabó B. László. A mozgalom főcélja paedagogiai, de sikere a legjelentősebbnek ígérkezik mindazon eredmények között, a melyeket a hazai néprajz terén társulási tevékenység valaha létre hozott. A hazai tanítószolgát, a melynek anyaggyűjtő nagy erejéről oly fényes tanúságot tesz a Dr. Kiss Áron szerkesztette páratlan magyar gyermekjáték-gyűjtemény, nagy közös nemzeti kulturumunkára akarja egyesíteni e mozgalom. Az a cél, hogy összegyűjtessék mindazon szokás, hagyomány, szabály, elv stb., a mi az ország összes vidékein, összes népfajainknál, a gyermek testi-lelki nevelését és életét illetőleg általánosan vagy szórványosan dívik, vagy dívott. E célra kérdő könyvet szerkesztenek, a melyben kifejtik az actió célját és fontosságát, a legaprólékosabb részletekre kiterjedő világos és konkrét kérdéseket állítanak össze mindazon tényekre és mozzanatokra, a melyek itt tekintetbe jöhetnek, a mely kérdésekre minden értelmes ember megadhatja a teljesen biztos, kétségtelen egyszerű feleletet. E tervezet megküldetik az összes tanfelügyelőknek, tanítóegyesületeknek és az ilyenmü dolgokkal foglalkozó szakemberek-

nek, hogy vidékők sajtáságai és tulajdon tapasztalataik és tudásuk szerint kiegészítsék, bővítsék, helyre igazítsák a kérdéseket. Ezek alapján megszerkesztik a végleges kérdő könyvet és a feleleteknek bő helyet szánva, kinyomatják sok ezer példányban, hogy az ország minden tanintézetének jusson belőle. Az így összegyülemő anyagból előáll a magyarországi gyermekélet teljes statisztikája és oly nagyszabásu hű néprajzi képe, a milyennel más nemzet irodalma nem dicsekedhetik. E munkálat eredményeinek roppant nagy értéke lesz egy igazi inductiv nemzeti neveléstudomány megalkotására, nem különben a gyermek hygienia ügyére, de legfőlebb az ethnographiai tanulmányokra nézve. Remélhető, hogy e messzeható, nagy koncepcióju eszmét a kormány és nemzet nyomatékosan fogja támogatni s lehetségessé teendi, hogy a hazai tanítótság a millennium emlékére egy igazi nagy nemzeti művet létesítsen, mint nem utolsó eszközt a nemzeti lét jövőjének biztosítására. H. A.

Palócz találós-mesék.

— Mátra aljáról. —

Gyűjtötte: *Istvánffy Gyula.*

27.

Úton megyen épe-czépe
Hátán viszi ille-bille,
Fili négy, szemi négy,
Körmi pegyig huszonnégy.
(*Az ember lóháton.*)

28.

Hogy' megy fél a baóha az ágyra?
(*Feketén.*)

29.

Ki vaót a', mi vaót a',
Egy embér aszonta:
Éttem sű'tet, feőtet,
Világon nem lettet,
Feő'd alatt, fa tetejin?
(*Olyan betyár a ki hasi-malacszot vagy hasi-borjút pin-czében hordón ülve evett.*)

30.

Úton megyen mêt¹⁾ alatt,
Kezi lába korczolat,
Szédte süvegít, szerecsen dolmá-
nyát.
(*Kigyó.*)

31.

Nád a szára, pē'z a teteji, mi a' ?
(*Mák.*)

32.

Faót hátán faót,
A kibe teő nem vaót.
(*Káposzta.*)

¹⁾ mêt = métely víz; valószínűleg zavaros vizet, pocsolját ért alatta a palócz, mert ilyen magyarázatot adott kérdésemre: „azt má' nem issza sémmi.“
I. Gy.

33.
Erdeőbe-bérdeőbe piros kendeőt
terfgetnek.
(Szamócza).
34.
Eleő' villa, hátú' sepreő,
A közepi szaóma-kas.
(*Olyan szarvasmarha, a mely
árpaszalmával jól lakott.*)
35.
Mi eszi mé'mmagát?
(*A gyertya.*)
36.
Milyen fa van lettőbb az erdeőbe?
(*Görbe fa.*)
37.
Haót fekszik a hátán,
Kutya ül a farkán,
Szalonna csüng az állán.
(*Holt ember és kutya.*)
38.
Tövi rothad, a teteji virágzik.
(*A halott virágos hant alatt.*)
39.
Melyik a lettüzesebb laó?
(*A kandalló.*)
40.
Ketteő áll,
Ketteő jár,
Ketteő pegyig kárt csinyál.
(*T. i. a föld és levegő [palócz
felfogás szerint] áll; a nap,
hold jár; a tűz és viz kárt
csinál.*)
41.
Ha felfelē vizzik
Lefelē nēz,
Ha lefelē vizzik
Felfelē nēz.
(*A fejsze, ha az ember a vállán
viszi.*)
42.
Tē'be' fias, nyárba' meddeő.
- (*A kemenceze, mert télen a
gyerekek mennek reá melegedni
nyáron meg senki sincs rajta.*)
43.
Micsoda fa nem ég meg a tűzön?
(*A tréfa.*)
44.
Gyiptus, gyaptus, gyaptalléros,
Fényes farkú, na'jjátékos.
(*Puska.*)
45.
Három lába, meg egy farka,
Máma is vaót a markomba.
(*Három lábú serpenyő.*)
46.
A ki a száraz-fa alatt, van min-
dég ázik, a ki pegyig alatta nincs,
a' nem ázik.
(*T. i. a fonó asszony egyik
kezét, a melylyel a kender
„szösz” sodorja, mindig nyá-
lazza, de a másikat nem,
mert azzal „az orsót pergetyi.”*)
47.
Három virág eőbücsűzött egy-
mástú', hun kerú'tek össze?
(*Az asztalon, t. i. a búza vi-
rág, mint kenyér, a szőlő vi-
rág, mind bor, és a kender
virág, mint asztalterítő.*)
48.
Félnyeött é'ffa,
De nem a maga tövibe,
Észeget é'mmadár alatta,
De nem a maga bégyibe.
(*T. i. a fonó asszony a guzsaly
mellettülve a csepűt folyton eszi
„de nem a maga bégyibe,” ha-
nem hogy könnyebben legyen fo-
nallásodorható, a „szösz” meg-
meg rágja s a szájában maradt
szálakat ki-ki köpi.*)

Régi palócz táncznóták.

Pintér Sándor közleményéhez *)

Pintér Sándor azt mondotta a palócz lakodalmi szokások leírásánál, hogy a palócz nép vigalmának legszebb táncza régebben az *adó táncz* volt, a melyet azonban ma már igen ritkán lejt egy-két vén pár, és dallamát is elfeledték a cigány muzsikusok. Egy hajdan tekintélyesebb cigány primástól, a ki vén korára vályogvetővé vált, Pintér lejegyezte az ősi táncznótának egy-két figuráját, s azt itt közöljük:

I.

The musical score is presented in seven staves. The first staff is the melody, written in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. It concludes with a 'Fine' marking. The second staff is the accompaniment, marked 'Alc. al P.', also in treble clef. The remaining five staves continue the accompaniment, showing various rhythmic patterns and melodic lines. The notation includes eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings.

*) L. Ethnographia, 1891. III.—IV. füzet, 105. 1.

II.

Egy másik originalis palócz tánczot Eperjesi Ferencz jegyzett fel 1846-ban Pusztá-Monostoron:

The musical score consists of seven staves. The first staff is the melody line in G major (one sharp) and 2/4 time. The second and third staves are the bass line. The fourth staff is a continuation of the melody. The fifth and sixth staves are the bass line. The seventh staff is the final line, ending with a double bar line, a repeat sign, and the instruction 'D.C. al F.'.

Népköltési adalékok.

I. Somogyból.

Közli: *Vikár Béla.*

Gulás nóta.

(Mutató a somogy megyei népkölt. gyűjteményből.)

1. Czifra-szüröm Veszperémbe vöttem,
Érte harmincz forintot fizettem;
Ha-én azt-a nyakamba terittöm,
Mindön lőjány szeret akkor éngöm.

2. Zsiros ümög, gatyá vagyón rajtam,
Sarkamat veri tarisznyaszíjjam!
Férecsapom csepürke kalapom:
Szélös ez-világra sémmi gondom.
3. Us-sétállok végig a zucezában,
Csukaóru finyoros csizmában:
Fényös baltám vállomra legyintöm,
Szíjjostoromat nekieresztöm.
4. Csakugy harsog, akkorát durrantok
Röggel korán legelőre hajtok,
Két kolompos az gulám előtt jár,
Utánnuk mögint én s a kis-bojtár.
5. Hamár a falu végire érök,
A-kocsmába azonnal betérök,
Azt kiáltom: hajja-ë, kocsmáros!
Van-ë még ojjan nyócz-karajczáros?
6. Töttse-tele két-icczés kobakom:
A zárát böcsülettel mögadam.
Szépön kéröm: várgyon-el-ëgy hétig,
Mögfüzetöm utóssó fillérig.
7. Addig irgya-föl a ház falára:
Hány forintnak hágtam az nyakára;
Irgya-föl azt: hány-iccze-bort vöttem,
Akiért ëgy krajczárt sëm füzettem
8. Kocsmáros ur, në-féjjön kegyelmed:
Itt hagyom ám borájér szürömet;
Ha ki nem váltom a gyüjő hétre,
Akasztassa a czégér helére!
9. Nëm bánom hogy parasztnak születtem,
Csak-azér hogy gulássá löhettem.
Eb cseréjjön cserént palotával
Vagy életét köszfényös nagy urral!
10. Kis királjság a zën állapotom:
Igazgatom törvény bunkot botom,
Országom a zegész baromjárás;
Nagy potëntát ëgy révbéli gulás!

11. Hat bojtárnak vagyok fejedelme,
Ugy tisztölnek: gazduram kegyelme;
Gula kerétti az cserényömet,
Hat komondor istrázsál engömet.
12. Magamban-is bennem-van a lélök:
Sëm zsvántul sëm vadtul nëm féllök;
Ha szögény-is, de magamé vagyok:
Szolgáltatot szabadságért állok.
13. Ha látom az fürgeteg üdejét,
Begyüröm az süvegöm tetejét;
Csak ugy-nézöm a züdöt alóla,
Még a jég-is visszapattog róla.
14. Még asz-mondják: nines asztalom, széköm;
A bárónak sines ojjan mind néköm:
Zenyim egész halom álló partja,
Ösztöm-iszom mikor kedvem tartja;
15. Débe ha kész bográncsos ebédöm,
Körülülük velem a cselédöm:
Ugy jóllakom fordított kásával
Mind egy goróf husz-harmincz tálával.
16. A hunyadi nagy itató kutnál
Ráterelöm a vizre a gulám,
Kutágosba vágom az baltámat,
Ráakasztom szüröm-tarisznyámat.
17. Föltüröm az sipujju üngömet,
Ugy merittöm gulámnak az vizet.
Két-háromszáz vödör viz ölég már:
Legelőre hajtsd őket kis-bojtár!
18. Hogyha kiérök a legelőre,
Léterittöm a subám a gyöpre,
Onnand nézöm, a gulám mére jár,
Mére terelgeti a kis-bojtár.
19. Ha este van, hajtok a tanyára,
Magam mönök a gulám nyomába,
Kétfelül az két komondor kutyám,
Elöttük-mög vezér a kis-bojtár.

20. Behajtok a fészörös akóba,
 Körösz-vasat tőszök a kapumra;
 Osztán guláshussal vacsorállok,
 Szőmejimet lénymogyák a zálmok.
21. Akkor fekszöm nyugton a subámra,
 Rátekintők csalfán a rózsámra,
 Átölelöm szép karsu dörékát,
 Akkor mondunk egymásnak jócczakát.
22. Hajnal felé fölkelök helembül,
 Kitürlöm a csippát a szömömbül:
 Të kis-bojtár, hallod, a zëbattát!
 Hamar hozd-ide azt-a pälinkát!
23. Akkor köszön jó-röggët a bojtár.
 Adjon isten neköd is, hú szógám!
 „Gazdauram, idvan a pälinka!
 Körúnéztem a gulát, nincs hiba.“
 (Kovács György béres, Jután)

Vagyok ojjan. . .

1. Vagyok ojjan legény mint të,
 Vágok ojjan rëndöt mint të;
 Ha nëm hiszöd, gyere velem, sej! (=s hej!)
 Fog-mög a zën kaszanyelem.
2. Vagyok ojjan lëjány mint të,
 Szödök ojjan markot mint të;
 Ha nëm hiszöd, gyere velem, shej!
 Fog-mög a zën sarlónyelem.
3. Vagyok ojjan kocsis mint të,
 Hajtok ojjan lovat mint të;
 Ha nëm hiszöd, gyere velem, shej!
 Fog-mög a zën orstornyelem!
6. Vagyok ojjan bërös mint të,
 Hajtok ojjan ökröt mint të;
 Ha nëm hiszöd, gyere velem, shej!
 Fog-mög a zën járomszögem!
7. Vagyok ojjan asszony mint të,
 Fözök ojjan ételt mint të;

- Ha nem hiszöd, gyere velem, shej!
Fog-mög a zén kalány-nyelem!
8. Vagyok ojjan kanász mint të,
Hajtok ojjan siskát mint të;
Ha nēm hiszöd, gyere velem, shej!
Fog-mög a zén baltám-nyelem.
9. Vagyok ojjan juhász mint të,
Hajtok ojjan nyájjat mint të;
Ha nēm hiszöd, gyere velem, shej!
Fog-mög a zén kampónyelem.
10. Vagyok ojjan zsidó mint të,
Tudok én úgy csalni mint të;
Ha nēm hiszöd, gyere velem, shej!
Néz-mög a zén számlás-könyvem!
(Kovács György béres, Jután.)

II.

Szücs Mariska.

Vásárhelyi templom körül van gátolva, három szál rozsmaring oda van plántálva. Locsoljátok lányok, hogy el ne hervadjon, szeretötök szíve el ne szomorodjon. Este, este, este hatot üt az óra, minden szép hajadon készül a fonóba. Szegény Szücs Mariska maga elindúlna, de az ég felette homályba borúla. Lányok, lányok, lányok rőllam tanúljatok, duhaj*) legényekkel Szentestről, az eseménynyel egykoru (1831.) feljegyzés után	ne barátkoztatok! Mert ha barátkoztok, így leszen sorsotok, a tarjáni völgyön**) leszen kimúlástok. Mikor egyet ütött, fénylett a fokosa, mikor kettőt ütött, elállott a szava, hármat a hogy ütött, a vér elborítja. Elunta két lábom bilincsem rengetni, és gyenge két karom hír harangot***) húzni Márvány koporsómat lányok szegezzétek, főtől való fámra pántlikát kössetek!
--	--

közli: *Farkas Sándor.*

*) duhaj legény: a nem egy rangbeli, itt éppen kovács-mester legény s a lány gazda-hajadon.

**) Tarjáni-völgy: városrész H.-M.-Vásárhelyen.

***) Hírharangot maga-magának kellett az elítéltnak akasztás előtt meghúzni.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv

a M. N. Társaságnak 1891. márcz. 21-diki választmányi üléséről.

Hunfalvy Pál elnök az ülést megnyitván, az igazoltan távol levő jegyző helyett *Vikár Bélát* hívja föl a jegyzőkönyv vezetésére.

Az elnök indítványa az alapszabályok értelmében a választmány a jelen évi közgyűlés.

- 1) az elnök előterjesztéseit,
- 2) a titkár évi jelentését,
- 3) a pénztáros jelentését,
- 4) a számvizsgáló bizottság jelentését,
- 5) Felolvasást, és 6) a netáni indítványokat tűzik ki.

Határozatba ment továbbá, hogy az ápr. 25-én tartandó közgyűlés előtt egy héttel, a választmány ülést tart, melynek főadata leszen a közgyűlés elé terjesztendő jelentések tárgyalása. A közgy. elé szánt netáni indítványok eme v. ülésre nyujtandók be.

A pénztárost utasítja a vál., hogy a közgyűlés előtt tartandó vál. ülésre jelentését bterjessze. A múlt közgyűlésen megválasztott számvizsgáló bizottság pedig mely *Katona Lajos*, *Réthy László* és *Strausz Adolf* tagokból áll, tetszólittatik, hogy a pénztár állapotát megvizsgálván, arról a közgyűlés előtti vál. ülésnek jelentést tegyen.

A titkár a választmány utasítása következtében bemutatja a vidéki körök alakítására vonatkozó szabályzat tervét, melyhez a választmány hozzájárul.

Végül a titkár fölhívja a vál. tagjait, hogy a beálló ünnepek alkalmával a M. N. T. ügyének előmozdítására hatni sziveskedjenek.

Hazai irodalom.

Magyar gyermekjáték-gyűjtemény. Szerkesztette *Dr. Kiss Áron*. Budapest, 1891. *Hornvánszky V.* kiadása. 518 lap, nagy 8° Sok kótával. Ára 3 frt. Ez a nagyszabású alapvető mű úgy paedagogiai és nyelvészeti, mint népzenei, népköltési és néprajzi tekintetben egész kincsesbányát tár fel a tudományos kutatás számára, melynek sem gazdagságra, sem értékre nézve nincsen párja a világirodalomban s melynek úgy a közbuzgóságból eredő keletkezési módja mint tapintatos derék szerkesztése válóban követésre méltó példát nyujt hasonló téren való közös munkára és annak értékesítésére. Ezúttal csak rámutatunk e műre és ajánljuk társaságunk tagjainak különös figyelmébe. H. A.

Dalos könyv. Szerkesztette *Sztankó Béla*. I. rész, a népiskolák I. és II. osztálya számára, II. rész a III. és IV. oszt. számára. III. rész az V. és VI. oszt. számára. Budapest, *Méhner Vilmos* kiadása. Ára kötve 16. 28. és 30 kr. Több tekintetben úttörő munka, a mely egészen új irányt jelent iskolai énekkutatásunkban. Úgy a szövegre mint a dallamra nézve a népdalra támaszkodik és methodikai tekintetben messze meghalad minden eddigi kísérletet. Még visszatérünk e jelentős munkára. H. A.

Istvánffy Gyula, A diósgyőr-hámori völgy. 8 képpel s egy tervrajzzal. Külön nyomat a *Turisták lapja* III. évf. 3. számából.

Hazai folyóiratok. *)

Akadémiai értesítő. 1891. III. Thewrewk Emil, A magyar zene tudományos tárgyalása.

Armenia. 1891. V. Avédik L. Az örmények honfiusítása.

Archeologiai értesítő. 1891. II. Reizner János, Magyar pogánykori sirleletek. — Nagy Géza, A magyar középkori fegyverzetről. — Mayláth B., A n. Múzeum sodronyos pánczéjái. — Bartalus Gyula, Egervidéki kaptár-kövek és barlangok. — Lehoczky T. Ung. és beregmezei leletek. — Mihálik J. Óskori telepek Liptómegeyében stb

Az én Újságom. 1891. Közmondások, 12. 17. 19. — A jó fiú sziklája (erdélyi monda) 20. — A róka, a bagoly vagy a szarka, keleti cseremecs népmese, közli Herrmann Antal. 21. — Dr. Kiss Áron Magyar gyermekjáték-gyűjteményéből, I. Játékok, 21. sz. II. Mondokák, 22. sz.

Bácska. 1891. 6. sz. Dr. Wlisczki Henrik, Czigány dalok. 1. 2.

Vegyes közlemények.

Vámbérynek Dr. Réthy Lászlóhoz intézett egy leveléből közlünk egy közérdekű részletet, abban a reményben, hogy nem követünk el indiscretiót nagyérdemű tudósunkkal szemben, mert hisz ő úgy sem szokta titkolni tudományos elveit. — „Tisztelt barátom uram! A néprajzi társaságban felolvasott dolgozatának a lapokban megjelent rövid kivonata annyira megtetszett és annyira egyezik a nemzet keletkezéséről való nézeteimmel, hogy nem állhatok ellent, Önnek köszönetemet fejezni ki, azért a bátorságért, mellyel egy zavaros előítélet leküzdéséhez fogott. Szívemből gratulálok a talpra esett és egyedül helyes felfogáshoz, mely politikai szempontból is többet ér mindenféle középkori deklamációnál, és többet használ nemzetünknek minden chauvinistikus áramlatnál. *Az olyan magyar nemzetben, melyet Kegyed ábrázol, mindenki megtalálja helyét s e szent földet mindenki magáénak mondhatja.* Őszinte barátja és elvtársa Vámbéry Armin.“

Az erdélyi országmertető egyesületnek, a mely Nagyszebenben székel, az 1890. (43-ik) évben 30 tiszteletbeli és levelező, 32 alapító és 715 rendes tagja volt. Kiad egy negyedéves folyóiratot: Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, és egy havi értesítőt: Korrespondenzblatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. (1 frt).

Uj tagok: Bártfai kath. gymnasium tanári könyvtára, Brassai állami polg. leányiskola, Brádi gör. k. román gymnasium, Budapesti I. ker. polg. leányiskola, Dévai állami főreáliskola, Kacsai állami főreáliskola, Körömöczbányai Toldi-kör (1890-re is), Nagykállói áll. főreáliskola, Tüdös János Debreczen, Balázs Márton által: Bartha Gyula, Benkő András, Elekes Sándor és Végh Mihály, a zilahi tanító-képző növendékei. Ujvidéki r. kath. főgymnasium Vörösmarty-köre.

*) A külföldi folyóiratok rovatát e füzetből ki kellett hagynunk. Szerk.

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmányának 1889 nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographiá“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Megjelenik havonként legalább egy ilyen, az „Ethnographia“ alakjában, mint az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ melléklapja, és csak ezzel együtt rendelhető meg. A társaság kültagjainak ingyen jár. I. évfolyam. Az első szám 1891. január végén jelenik meg.

II. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Völkerkunde Ungarns und der Nachbarländer.“ Kiadja és Katona Lajossal szerkeszti Herrmann Antal. Havonként (augusztust és szeptembert kivéve) 2 iv az „Ethnographia“ alakjában. II. évfolyam. Megjelenik 1891. január hó végén. E két folyóirat ára együtt egy évre 4 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára féláron, 2 frt. Népvizsgálattal foglalkozó minden más egyesület tagjainak 3 frt

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1837—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek. Vajha mindenekelött Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzeté f. év tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedréte alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzet csak azon birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. Südost. Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 iv, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. „Comes Géza Kun: Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima. Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. Katona Lajos és Herrmann Antal: Magyar népmesék. Kritikai kiadás német fordításban, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparattal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet)

3. Strausz Adolf és Herrmann Antal: Bolgár népköltészet. Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

4. Dr. Marincescu Atandz és Herrmann Antal: Novák. Rumén népmesék. Rumén népköltészet sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. Fr. S. Kuháč. Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik. Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. Dr. Fr. S. Krauss. Auf Ungarn bezügliche epische Gesänge der südslavischen Völker. Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal, a délszláv folklore terén ezen első tekintélytől.

IV. Ural-Altai. Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Évenként 4 kötet, 40—50 iv, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. Dr. Bernhard Munkácsi: Die Volkspoesie der Wotjaken. Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöcki. Egy kötet

2. Dr. Ignaz Kúnos: Osmanisch-türkische Volkspoesie. (Europäische u. asiatische Türkei) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. Dr. Karl Pápai: Ostjakisch-samojedische und ostjakische Helden-sagen u. Märchen. Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész Béla Vikár: Finnische Studien. — Egy kötet

4. Bálint Gábor. Mongol népköltészet. Egy kötet.

A Südost és Ural-Altai egy évi sorozatának 8 kötete kiadótól (Herrmann Antal Budapest, I. Attila utca 47) vagy a „Közművelődés“ n amdától (Kolozsvárt, Bel. tordautca 1.) egyenként megrendelve, bérmeutes külyo 10 frt. Az egyes kötetek-ára 2 frt 50 kr

Ugyanonnan megrendelhetők még: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn I. kötet 4 füzet. 4 frt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie (kötékekkel). 1 frt 50 kr. — 2 Dr. H. v. Wlislöcki: Zauber- und Besprechungsförmeln der transsylvanischen und südungrischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallöczy: Südslavisches. 30 kr. — 4. A. Herrmann: Heimische Völkerverstimmungen. 60 kr. — 5 Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W. v. Schulenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wlislöcki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteilen bei den transsylvanischen Zigeunern. 60 kr.

Ugyanazon kiad tól:

„Kalotaszeg.“ Kalotaszeg vidékének érdekeit képviselő hetilap. Együttal Jegenyefürdő értesítője. Szerkeszti Bölöni László Bánffy-Hunyadi, földolgozó társai: Gyarmathy Zsigáné és Herrmann Antal. Negyedévre 1 frt. (Az 1890. évfolyam 1 frt.) (Különös tekintettel van Kalotaszeg ethnographiájára.)

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. május hó 30-án, szombaton, d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia első emeleti heti ülés-termében tartja meg **XV. felolvasó ülését**. Targyai:

1. *Dr. Szadeczky Lajos*, A hétfalusi és aldunai székelyek női kézi munkájáról. (Bemutatással).
2. *Dr. Kúnos Ignác*, Adakalei tanulmányújáról. (Bemutatással)
3. *Dr. Lázár Béla*, A Gesta Romanorum hatása magyar népköltészetre.
4. *Bellosics Bálint*, Alsó-Lendva népéletéből.

Vendégeket szivesen látunk. Felolvasás után választmányi ülés.

TARTALOM.

I. <i>Hunfalvy Pál</i> , Elnöki megnyitó	169.
II. <i>Dr. Réthy László</i> , A magyar nemzet alakulása	171.
III. <i>Herrmann Antal</i> , Titkári jelentés	181.
IV. <i>Pénztári kimutatás</i>	183.
V. <i>Iványi István</i> , A szabadkai bunyevácok és szokásaik	185.
VI. <i>Baldzs Márton</i> , Szilágysági néprajzi dalékek	200.
VII. <i>Dorner Soma</i> , Komárommegyei lakodalmi szokások	210.
VIII. <i>Dr. Kúnos Ignác</i> , Helva-osztó ünnep Ada-Kaléban	213.
IX. <i>A magyar gyermek ethnographiája</i>	218.
X. <i>Istvánffy Gyula</i> , Palócz találós-mesék	219.
XI. <i>Pintér Sándor</i> , Régi palócz táncznóták	221.
XII. <i>Vikár Béla</i> , Népköltési adalékok	222.
XIII. Társasági ügyek:	
Jegyzőkönyv	227.
XIV. Hazai irodalom	227.
XV. „ folyóiratok	228.
XVI. Vegyes közlemények	228.
XVII. A boritékon: Pénztáros kimutatása. Gyűjtsünk tagokat. Irodalmi vállalatok. Magyarország néprajza köréből stb.	

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESÍTŐJE

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**

a Magy. Népr. Társ titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

(Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár – A társaságot illető pénzek *Dr. Barosszi Samu* pénztárhoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz, Budapest, I. Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

A magyar szellemi munkások nyaraló helye.

Jegenye gyógyfürdő Kolozsvár mellett.

Herrmann Antal tanár, az erdélyi r. kath. tanulmányalaptól 20 évre bérbetette **Jegenye** gyógyfürdőt, s azt kivált a magyar intelligencia számára a legkellemesebb és legolcsóbb nyaraló, kiránduló, üdülő és gyógyuló helylyé akarja tenni. **A Jegenye** nevű vasuti állomás egy órányira van Kolozsváron innen. A gyógyfürdő Jegenye magyar község közelében fekszik erdős hegyek védte kies völgyben, 550 méter magasságban.

Ivó-vize kitűnő hatású angolkórnál és hólyagbajoknál; hideg- és meleg-fürdői: szervi szívbjaj, Brightkór, idegbaj, méhsenyv, csúz, gyomorhaj stb. ellen; az ismertek közt legconcentráltabb **vasas lápfürdői**: vérszegénység, sápkór, görvély, csúz, bőrbetegség stb., legkiváltképen mindennemű női betegségeknel. **Klimatikus gyógyhely légzési bajoknál.** Tej- és savó-kura a fürdő saját gazdaságából.

40 ujonnan berendezett vendégszoba, saját kezelésű, elsőrendű vendéglő, társas- és bérkocsi közlekedés minden vonathoz, rendes fürdői zenekar, zenetere, olvasó szoba, hírlapok, könyvtár, tekepályák, gyorssajtó nyomda napilappal és állandó színházzal, kirándulások, multságok, hangversenyek, szini előadások. A fürdőigazgatóság állandóan külön heti lapot ad ki *«Kalotaszeg»* czimmel.

Rendkívül olcsó árak. Szoba napjára 30 krtól. Teljes ételmezés napjára 1 ft, családoknak és havonkint jóval olcsóbb. Az elő- és utósaisonban tetemesen leszállított árak.

A jegenyei gyógyfürdő igazgatósága.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogatás a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kulturmunkára egyesítvén, a legszamosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Felkéretnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographiá“-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás czimzéssel kapták, sziveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ERTESSÍTŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL

ÉS

KATONA LAJOS

a Magy. Népr. Társ. titkára.

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. június

6. szám.

Francziák és elzász-lotharingiak a magyarságban. *)

Dr. Réthy Lászlótól.

Az Árpád-korban a Dunántuli magyar városokban olaszokkal és németekkel vegyest francziák is megtelepedtek. Pécsen a XIII-ik században egy Johannes Latinus vagy Gallicus van oklevelesen megnevezve. Francia elemek tömeges bevándorlását azonban csak egy esetben ismerjük, azt t. i., mely a XVII. században az akkori temesi bán-ságban szállt meg Elzász-Lotharingiából.

Az illető megyékben a francia lakosság rég elvesztette nemzetiségét. A falubeli lakosokat a német iskola teljesen elnémetesítette, csak itt-ott az öregek közt akadnak nagy ritkán francia nyelven értők.

Míg a francia népelemek magyarországi bevándorlása csak szűkebb körre szorult, egyesek és családok feltűnését már a legrégebbi korban találjuk s Magyarország történelme és közműveltsége nem egy nagy névvel dicsekedhetik, melyek Franciaországból sarjadtak ki.

Szent István királyunk korában jött hazánkba egy *Cornes* Vilmos nevű francia (norman?) gróf, ki fényes, virágzó családoknak lőn ősapja. Tőle származnak az iktári *Bethlen*-ek, az *Apaffy*-ak, a bethleni *Bethlen*-ek és somkerekeli *Erdélyi*-ek. A két első ágból Erdélyország fejedelmei váltak ki; Bethlen Gábor „Magyarország választott királya” címet is viselte

A magyar királyság első korszakából való a *Campaniai* (Champagne) grófok beköltözése hazánkba, ezen családból sarjadt ki a *Zsámboki*-ak nemzetsége, mint Kézai krónikája jegyzi fel.

A francia eredetű beköltözött nemzetségekhez kell sorolnunk a híres homonnai *Drugeth*-eket, kik a nápolyi Salernóból költöztek ugyan hazánkba Robert Károly királyunkkal, de eredetileg francziák voltak

*) Szerzőnek: „A magyar nemzet s a nemzetiségek” cz. művéből. (v. ö. Ethnographia II. 5. füzet, és a jelen füzet irodalmi rovatát.)

(de genere Francorum). A Drugeth-ek vagy Drugetti-ek hazánkban fényes pályát futottak meg, mint főispánok, bánok, püspökök, országbírák, nádorok.

Az Anjou-k virágzó korában nagyobb városainkban így Budán is laktak francziák. Ó-Budán francia (gallicus) utcza volt. 1421-ben egy Francigena (francia születésű nő) van egy oklevélben említve; 1407-ben *Gallicus* Jakab „nyestadószedő“ állott a kinestár szolgálatában. Mint iparos, kereskedő sok francia kereste fel aztán is hazánkat. II. Rákóczy Ferencz szabadságharcza óta mind számosabban találunk francziákat a magyar közéletben. Rákóczy hadseregében látjuk *De la Mothe* tüzér brigadérost, *Demoisau*, *Saint-Just* hadmérnökkari tisztet, *De la Rivière* tábornokot, a kit magyarosan Revir, Revir uram néven neveznek egykorú magyar levelek. Rákóczy testőrségében is több francia szolgált, többek közt egy *Rocheport* (lotharingiai) nevét ismerjük.

Rákóczy francia hivei közt nagy szerepet játszott *Alexandre de Vissenacq* ezredes, kit magyarul Visznyák vagy Visnach-nak irtak. *Aspremont* Robert gróf, ki a fejedelem nővérét vette nőül. E házasságból virágzó nemzetség származott, mely gróf Erdődy Györgyné, Mária Otholinával szállt sirba. A fejedelem egy másik hive, gróf *Tournon*, Thököli Mária gróf kisasszonyt vette feleségül, bodrogi főispán volt s a fejedelmet XIV. Lajos udvarában képviselte

Egy *De la Motte* grófi család ma is él hazánkban; Károly, a 20—30-as években Gömörmegyét képviselte az országgyűléseken. A *Du Mesznil* báró család 1790-ben honfúsiatott; Viktor Mosonmegye egykori alispánja. Egy már fiágon kihalt *Dujardin* (Duzsárdi) család nagyszekeresi előnevet viselt; a lotharingiai *Frimont* grófoknak palotai előnevük volt.

Honfúsiatott francziáink közé tartoznak a gróf *Oudaille*-ek (honf. 1715), a gróf *Bombelles*-ek, *D'Ellevaux*-k (1790; Krassó megyei birtokosok), a *Halusière* család, mely Károllyal II. Lipót korában nyert magyar nemességet, *Hartique*, *Responde* nemes családok (utóbbi Trencsénben), a szomszédvári gróf *Sermage*-ok (Besançonból), a gróf *Dezasse*-ok (de Petit-Verneuille). A *Saint Genoís* grófok egyike Hugó pozsonyi birtokos, 1891-ben tette le a honpolgári esküt.

Közpályákon, irodalomban, művészetekben ismert nevek: *Hochard* Izsák, ki XIV. Lajos vallási üldözései elől Göttingába, majd gróf Teleki József meghívására 1776-ban Marosvásárhelyre jött tanárnak. Fiai már magyarokká lettek; József az I. Napoleon ellen felkelt nemességhez csatlakozott. *De la Casse* Benjamin benedekrendi pap (szül. 1801),

Lemouton K. János egykor a francia irodalom tanára a pesti tud. egyetemen; leánya *Emilia*, Adorján Boldizsárné a 40-es években belletrisztikai író. A *De Gerandó*-k között (kik Montauban-ból származnak) több jeles írónk született; így Ágost: „A közvélemény Magyarországon a francia forradalom óta“ cz. munka szerzője, Árpád, *Antonia*. Egy Frankhonból a 40-es években hazánkba költözött család sarja *Innocent* Ferencz festőművésznk.

Franciaiak a *Des-Echerolles*-ok, a *Claire*-ek, kiknek előde a nagy francia forradalom után a Provence-ból költözött be; a család egy jeles tagját *Claire* Gyula honvédezt a király 1891-ben szent-mihályi előnévvel magyar nemességre emelte. — *Bainville* József, Szeged város főmérnöke volt, leánya *Emilia* színművésznő, Aradi Gerő neje. Francia eredetű *Degré* Alajos regényírónk. *Tanneriné*, ki marquis családból született; *Des Combes* Henrik debreczeni jogakadémiai tanár, *Grandpierre* Károly m. kir. távirdai főhivatalnok; *Moussong* kőbányai tanító stb.

Más francia eredetű családok a magyar társadalomban: *Houchard*, *Morell*, *Musquin*, *Meissonnier*, *Peielle*, *André*, *Laforest-Thiard*, *Nouvier*, *Radeaux*, *Darçon*, *Taronne*, *Charmant*, *Destieux*, *Depretis*, *Duchon*, *Delvó*, *Lafontaine*, *Des Bordes*, *Le-Bel*, *Lefebvre*, *Le-Page*, *D'Elsaux*, *Lavaux*, *Giraud*, *Guilleaume*, *Hokes* (Hoques), *Dessoir*, *Du Change*, *depaixi Coffin*, *Duffaud*, *Crettier*, *Broche*, *Garnier*, *Grobois*, *Cordier*, *Crouy*, *Etienne*, *Guilhauman*, *Thibaud*, *Servières*, *Marquis*, *Lacroix*, *D'Elia*, *D'Elhounge*, *Claude*, *Bourdeaux*, stb. stb.

A hires *Thierry* névnek két képviselője van Budapesten: *Thierry* Alajos kir. táblai bíró, *Thierry* Adolf fővárosi tisztviselő. A francia köztársaság utóbbi elnökének névrokona: *Grévy* Árpád budapesti tanító.

Az egykori bánságban letelepedett franciaiak adták hazánknek *Cherier* Miklós pozsonyi kanonokot, a hires kánonistát, közülök való *Bonnaz* Sándor, volt esanádi püspök, dr. *Grandjean* Nagy-Becserek város ügyésze, *Grand* Miklós országos méhészeti felügyelő stb. *)

Érdekes, hogy francia nevű családok magyarosan is írják nevüket, így a pozsonyi *Jourdeuil*-ek: Jótéli-nek, a torontáli *Vettier*-k és *Jeanplonc*-ok: Vittye és Zsanplón-nak.

Mint a Rákóczy-korban úgy az 1848 - 49. évi események idején is egész sorát találjuk a franciaíknak a magyar ügy szolgálatában. Ott vannak báró *Piret-Bihain* honvéd tábornok, *Querlonde du Hamel*

*) (V. ö. H. A. cikkét: Französische Colonisten in Südungarn, Ethnol. Mitt. aus Ungarn, I. 3. füzet 340 sk. hasáb)

Nándor ezredes (1849 után olmcüzi fogoly), Ehrenbrucki *Driquet* Péter és Károly (Pesten megtelepedett elzászi családból), egyikök őrnagy, másik hadnagy; továbbá *Forget* vagy *Fourget* Henrik, *Duffond* György és Ferencz, *Petit* János, *Poisson* Ferencz, *Latour* János, három *La-Roche*, *Le-Fèvre*, *Le-Begh*, *Le-Comte*, *Louis* honvéd tisztek, *Houchard* József nemzetőri őrnagy, báró *Du Mont de Beaufort Várhegyi* Lajos, ki 1888-ban mint az új magyar honvédség kötelékébe tartozó alezredes halt meg.

Érdekes története van a magyar *Lakrovics* családnak, melynek t. gjai Pestmegyében (Dabason) honosok s innen ágaztak szét másfelé is az országban. Elődük *Marquis de la Croix* József volt, kinek két testvére Párisban a nagy forradalomban guillotin alatt vérezett el; ő 1792-ben Magyarországra menekült s Gödöllőn telepedett meg. Neje hg. Schwarzenberg Károlina volt. Utódaik a La Croix név magyaros olvasásából formálták mai nevüket. A nevezett marquis fia a 30-as években Dabasan volt birtokos, palatinális nemes és szolgabíró. Utódait különböző polgári állásokban találjuk.

Még érdekesebb egy Aradmegyében Dorgoson szerény viszonyok közt élt községi jegyző származása, ki magát mindig Berry Gézának nevezte s 1889-ben történt elhalálózásakor a halotti jelentésben *Bourbon duc de Berry* névvel volt parentálva. Eredete homályos. Tény, hogy I. Nápoleon korában Magyarországon lépett fel egy francia trónkövetelő, ki XVI-ik Lajos fiának mondta magát. Ennek fia e Berry Géza? nem tudjuk.

Két nagy név van még hátra, melyek a magyar nemzet csodálatos szövevényébe himezték a francia szellem virágait. A magyar nemzeti színház egyik fő ékessége *Prielle* Cornelia az egyik, *Tréfort* Ágoston a másik, ki mint Magyarország közoktatásügyi minisztere s a magy. tud. Akadémia elnöke, fényes eszméivel, lankadatlan tevékenységével s forró hazaszeretetével maradandó emléket hagyott hátra nemzete szívében.

A „Gesta Romanorum“ hatása a magyar népköltészetre.

Irta: Dr. Lázár Béla.

— Felolvasta a néprajzi társaság 1891. május 30-iki ülésén. —

Mikor 1678-ban Teleki Mihály politikai okokból Haller Jánost börtönbe vetteti, honnét csak négy év mulva szabadul ki, ez unalmában

lefordítja Colonnai Guido híres regényét, a Trója veszedelmét, a „Liber Alexandri de proeliis“-t, s a „Gesta Romanorum“-ot. 1695-ben, díszes kiállításban, kiadja: „Hármas História“ czimmel. A középső rész, melynek Haller „Példabeszédek“ czímet adott, a „Gesta Romanorum“ fordítása. E latin nyelven összeírt prózai elbeszélés-gyűjtemény a XIV. század elején keletkezett, még pedig, mint azt Oesterley kimutatta, — Angolországban, bár Németországban is igen korán elterjedett. Nyomtatásban 1472-ben került ki először, s a legtöbb kiadásban 181 fejezetből áll. 1489-ben már német fordításban is megjelent, („Der Römer tat“). Haller János a latin eredetiből dolgozta át. Nem fordít szószert, hanem egy helyt rövidebbre fogja az eredetit, máshelyt új részleteket sző be, kiszínezi tárgyát, s mikor ki is hagy valamit (pl a 166. elbeszélést), azt is megokolja. Fordítói elve, hogy nem illendő két nyelvet összezavarni, s purismusra tör, bár sok helyt — de mindig öntudatlanul — idegenes kifejezések, latinismuskok és germanismuskok útvesztőjébe téved. Nyelvének fősajátossága az egyszerűség, nem tud a nyelvvel jellemezni, nem bírja az indulat nyelvét, de azért eléggé fordultatos, bő a szókészlete, világosak kifejezései. A népnek ír a nép nyelvén.

Munkájának közkedveltségét egyesek (*Imre Sándor*: „A néphumor a magyar irodalomban.“ 102. l.) a munka első részének, Világbíró Nagy Sándor történetének tulajdonítják. A „Példabeszédek“ hatásának közvetlen bizonyítékai vannak: a magyar népmesék. Egyes elbeszélései ugyanis a nép ajkára szállottak s népmesévé alakultak. Feladatunk ezeket kimutatni.

Nem tekintve egyes népmesék motivumait, melyek a „Példabeszédek“-en és egyes népmeséinkben is előfordulnak, minők pl., hogy az ártatlan leány kimenekül a bajból, pártját fogja a király, (Arany László: Ered. Népmes. „A két koszorú“ s a G. R. 66. meséje;) az asszony kíván valamit s ha meg nem kapja, meghal, (Arany L.: Vörös tehén, G. R. 153.) stb., — térjünk át ama népmesékre, melyek egyenest Haller Hármas Historiájából mentek a nép ajkára.

1). Az első az Arany-Gyulai gyűjtötte népmesék közt (III. kötet) található: ily czímmel: „*A zarándok és az Isten angyala*“.

Arany László (a jegyzetek közt) ezt teszi hozzá: „Ösrégi, úgy látszik héber eredetű monda, melynek számos változata ösmeretes; előfordul a zsidó vallásos hagyományok közt, meg van a korábban, fel dolgozta Voltaire is, s azóta elterjedt az európai népek mesekörében.“ Majd elmondja a három változatot rövid kivonatokban, s azt a véleményét fejezi ki, hogy valószínűleg irodalmi úton, talán a szombatosok idejében jutott ez ősi zsidó mese a székelyek közé.

A mese, majdnem szórúl-szóra, megvan a Gesta Romanorumban is, a 80. szám alatt, a mire már Sebestyén Gyula is rámutatott, az Ethnogr. I. 105. I. Mesénk valószínűleg keleti eredetű, megvan az 1001 éjben is, (27—29.), ámde a magyarba nem a szombatosok, hanem a Hármas Historia révén került. A Hármas Historiában „Az ördög mesterségéről és mely titok legyen az Isten ítélete“ címet viseli. Itt azonban határozott askézis-dicsőítés még a mese alapeszméje, mely a népmesében egészen elsimult s pusztán mulatságosan-tanulságos történetté alakult át. A Hármas Historiában ugyanis egy pásztortól ellopja juhait a tolvaj s a pásztor gazdája erre az ártatlan pásztor megöli. „Ezt látván a remete fohászodik, és mond magában: oh! uram, mily hirtelen megöléd az ártatlant a kegyetlen ember, mivel ilyen méltatlan dolgot megengedett, én elhagyom ezt a remete életet, kimegyek a világra és élek én is másoknak szokása szerint.“ Az isten angyala azonban, ki társul szegődik hozzá, megmagyarázza neki, hogy a pásztor ennek előtte halálra méltó dolgot cselekedett, a gazda is megkapta később büntetését, a mit meghallván a remete, bocsánatot kér istentől és visszamegyen a remeteségre, szentül végezvén életét.

Ugyancsak az Arany-Gyulai-féle gyűjteményben (I. 16. sz.) találjuk azon másik mesét, mely feltűnően egyezik a Gesta Romanorum 124. meséjével. „Nem kell az asszonynak hinni, mert haragjában kijelenti a titkot“, czime mesénknek s tárgya a következő: A királynak egyik vitéze nagyot vétett s a király csak a következő feltételek mellett ígéri neki kegyelmet: „Menjen elébe az udvarába, de úgy, hogy egyszerre lovon is, gyalog is járjon és vigye magával a legjobb barátját, a legnagyobb ellenségét és a kit legjobban szeret.“ Ezen a vitéz nagy gondba esik, azonban elhitei a feleségével, hogy meggyilkolt valakit és hogy a tetemet elrejtette az istállóban. Erre elmegy a királyhoz, egyik lábát a vizslára téve, a másikkal gyalog megy, mi által az első feltételnek eleget tett. Magával viszi feleségét és gyermekét s a király előtt megüti a feleségét, mire az megharagudván, mond az urának: te gyilkos, mit rongálsz engem? s elmondja a gyilkosság történetét részletesen. Persze kisül, hogy nem igaz. Ime a legnagyobb ellenségem, mondja feleségére mutatva. Megüti vizsláját, de az hívó szóra visszasompolyog. Ime legjobb barátom, mondja; kis fiát pedig a legjobban szereti s így megfelelvén a feltételeknek, a király kegyelmébe fogadja. — A mese keleti eredetű, a Gestákba Neckam mesegyűjteményéből vették át. A magyar népmesék közt sok a párja, s mind a Hármas Historiából kerültek. Arany-Gyulainál „Az okos leány“ a czime s ott is megvan az,

hogymenjen el a lány, de még se menjen, ámde a többi kérdés más. Ugyancsak e mesénkkel rokon a Nyelvőrben található két mese (II. 275 és IV. 375.), ezekben az az új motívum, hogy apja helyett a leány felel meg a kérdésekre, ámde a fogások mindenütt mások-mások. Hasonlóképp a Hármas Historia e meséjével rokon az „Ethnologische Mitteilungen“ (III. p. 365.)-ben található „Az okos parasztleány“ című mesénk is, ámde a fogások ott is mások. E mesét Bürger „Der Kaiser und der Abt“ címmel költői beszélyben dolgozta fel, s Grimm-nél „Der kluge Hirtenjunge“ cím alatt hasonlóképp megtalálható Van nekünk egy „Czikotai kántor“ című mesénk, mely Mátyás királyal, köti össze a történetet, ehhez „János király és a canterburyi apát“ című óangol ballada áll legközelebb. (L. Baráth Ferencz értekezését: Phil. Közl. 1889. 478). A XVI. században drámát is csináltak belőle. (L. dr. Imre Lajos értekezését: a hódmező-vásárhelyi főgym. értes. 1886.)

Érdekes mesénkben az, hogy míg a Hármas Historiában nemes ember a furfangos, népmesénkben (igazán népies fölfogásban) fiatal leány az. A mit azonban külön meg akarunk jegyezni, az az, hogy ama nógrádi Toldi Miklós monda, mely a Pesti Hirlapban (1882. okt. 18.) jelent volt meg, részben szórúl-szóra a Gesták e meséje, mely a Hármas Historia révén szállt a nép ajakára s úgy kötötték Toldi Miklóshoz, az erő és férfias értelem mondai hőiséhez.

Ilosvai ugyanis elmondja, hogy a király egyszer nagyon megharagudott Toldira, száműzte udvarából, de hogy miért haragudott meg reá, arról „bizony nem irhat... A nógrádi nép ezt azzal indokolja, hogy Toldi egy néhány vitézt agyon vert, mivel a feleségét rágalmazták, s a király csak azon feltétellel volt hajlandó őt visszafogadni: ha nem jön gyalog és mégis gyalog jön, hozza el magával legjobb barátját, legnagyobb kincsét és legnagyobb ellenségét

Van a Gesta Romanorum-nak egy meséje, mely már az érsekujvári kódexben (267–69. lapjain) is megtalálható, mely kódexet 1530-ban Sewenházy Soros Marta domokosrendi apáca másolta le. Fokos kovácsról szól e mese s eredetije a Gesta Romanorum 57. elbeszélése. Igen érdekes összevetni a kódexben található e fordítást Haller János fordításával, a mikor is kitűnik, hogy kódex-írónk sokkal inkább szó szerinti fordít, mint Haller, s bár Haller nyelve simább, élénkebb, de nélküli a latin eredetű folyamatosságot és élénkséget. Kódexünk a naiv hangot jobban visszaadja, mint Haller, de fordulatokban, magyarosságban jóval hátrább áll amannál. A mi igen érthető!

E mese tárgya röviden az, hogy Titus római császár születésnap-

ján eltiltja a munkát, s Virgilius bűvészszel szobrot állittat, mely elárulja a születésnapján dolgozókat. Fokos kovács dolgozik s a szobor elárulja. A császár elfogatja, de a kovács azzal védekezik, hogy neki naponként 8 pénzre van szüksége. Kettővel adót fizet, kettővel ruházódik, kettőt elveszit, kettőből él. A császár kérdi, hogy hogyan értse ezt? A kovács így felel: kettővel adót fizet, mert atyjának adja, kettővel ruházódik, mert fiára költi, kettőt elveszit, mert nejének adja, kettőből él, táplálkozik, nincs tehát veszíteni való ideje. A császár elmésségeért megbocsát neki, sőt Titus halála után ő lesz a császár. E mesét Péczeli József is feldolgozta, „Király és kapás“ cz. meséjében, valószínűleg Pauli „Schimpf und Ernst“-je alapján. A mese különben keleti eredetű, s megtalálható a szicíliai népmesék közt is, de a magyar nép is beszéli. A Nyelvőr ugyanis (II és XVI. kötetében) közli egy-egy variánsát. Az egyikben egy favágótól kérdik az ösmert kérdéseket, a másikban Mátyás király teszi fel egy öreg szántónak s mind a ketten igen elmésen felelnek meg.

A fent tárgyalt mese után ott áll a Hármas Historiában egy másik mese (a 125-ik) „Az asszonyemberek nemesak megjelentik a titkot, hanem hazugsággal is toldják“ czimmel, mely szintén átment a nép ajakára, magam is hallottam egynehányszor, de közmondás is lett belőle: „Komámasszonyból egy tyuk esett ki reggel, estére 100 lett belőle.“ A Hármas Historiában férj teszi próbára neje titoktartását. Elmondja neki, hogy egy holló repült ki belőle, mi alatt szükségét végezte. A felesége már reggel elmondja a szomszédasszonynak a hírt, de egygyel megtoldja, estére 100 lett belőle. Imre Sándor is említi, hogy a népnél hallotta. (A néphumor a magy. irod. 102. l.)

Ajakára vette a nép azonban a 12. elbeszélést is, mely az eb hullájából kicsörgedező tiszta vízről szól, mely eredete daczára is jóízű maradt. Hasonlóképp van a papokkal. Az a fő, hogy mit adnak elő, nem pedig, hogy kik adják. Ennek eredete nem ösmeretes. Pelbárt felhozza egyik beszédében (E mesét szintén hallomás után ösmerem, l. Imre könyvét, 102. l.)

A „Hármas Historiá“-ból ered Erdélyi „Népdalok és mondák“ gyűjteményének „Mátyás király aranygyapjas báránya“ czimű meséje is, melynek rövid tartalma a következő: (III. 306.) Mátyás király fogad a burkus királyllyal, hogy az ő juhásza nem hazudik. Elmegy a burkus király a juhászhoz, a melyik az aranygyapjas bárányt örzi, témérdek pénzt ígér neki, csak hogy hazugságra bírja, de csak szép lánynak ragyogó szépsége ejti meg a juhászt. Nagy búsan útnak ered a

juhász, hogy már most ő Mátyás királynak hazudjék; egyre próbálja az úton, a földbe szurt bot előtt (mint a Hármas Historiában Árgus), de nem sikerül neki, bevallja a királynak a hibát, hogy a királylány-nak szerelméért megölte a bárányt s nem hazudik még sem. Mátyás király persze megnyeri a fogadást, a juhász pedig a királyleányt. E mesének a Gesta Romanorum 111. elbeszélésével való párhuzamosságára, nemkülönbén német, szicíliai és délszláv változataira már ráutalt *Katona Lajos* az *Ethnographia* 1891. évf. 1. füzetében.

Valószínű, hogy a Gestákból vett népmesék számát a kutatás még gyarapítani fogja. De ennyi is bizonyítja azt, hogy a Gestáknak oly nagy hatásuk volt népmeséinkre, mint talán semmi másnak. Haller „Hármas Historiá“-jának ez valódi és elévülhetetlen érdeme.

Regesek mondókája.

Épen tiz esztendeje, hogy Szabó Károlynak „A királyi regösökről“ irt becses értekezése a *Századok* XV-ik évfolyamának VII. füzetében megjelent. Azóta merült ugyan föl egy-két újabb adat a regösökre (v. regesekre) vonatkozólag; de a Szabó Károlynál olvasható szövegek nem szaporodtak. Mintha e gyér maradványok valóban az egyedüliek volnának fajunk s nyelvünk egész területén. S valóban a legszorgosabb puhatolódzások sem igen találnak már valami váratlanabb hódítani valót; egészen sikerteleneknek azonban mégsem mondhatók. Nekem például sikerült nemcsak biztos értesüléseket kapni arról, hogy a regelés még folyton divatban van *Bágy*, *Lókod*, *Dálya* és *Telekfalva* udvarhelymegyei helységekben, hanem egy új szöveghez is jutnom, mely csak változata ugyan a Kriza-féle „Ó-székely regesek dalá“-nak, de mégis eléggé eltér tőle, hogy újnak nevezhessem.

Ez alább következő szöveg „Regesek mondókája“ czimmal a brásómegyei *Hosszúfaluból*, a hétfalusi csángók főhelyéből jutott hozzám egy iskolás gyermek kezéből, kinek kezdetleges írása után lehetetlen volt a helyi kiejtést megbízhatólag megállapítanom s átrásomban híven visszatükröztetnem. Ezért az ő írása módját csak ott követtem pontosan, a hol együgyű természetességének saját emlékezetem szerint is hihettem (pl. *jácczadoznak*, *átal. maraggyon*, *pecsinye*, stb).

A mondóka használatáról csak annyit tudhattam meg, hogy ezt is karácsony másodnapján és csonka hetében „dúdolják“ a serdültebb

fiuk és legények, kik apró csapatokban házról-házra járnak olykor a szomszédos falukban is s a „dúdolásért” rendesen karácsonyi süteményeket, vagy egyéb enni valókat kapnak, melyeket aztán hűségeseen föl-osztanak maguk közt a „járás” végeztével.

Terjedelmét tekintve e mondóka csak *egy* párverssel rövidebb a Krizáénál; de az így támadt hézag mégis igen tetemes, mert miatta az első párvers is henye részletté válik, a mennyiben az ott emlegett *nyúlak* s *róókák* semmire sem szolgálnak; míg Krizánál azoknak a nyoma vezet a regeseket „Sándor Ferencz udvarára,” vagyis ahhoz a gazdához, a kire a látogatás sora esik.

A hétfalusi mondóka, melynek ütemei (4—4) és refrainjei teljesen egyezők a Kriza-féle „regesek dalá”-val, a következő:

Porka hava esedezik; de hó reme róma;
Nyúlak, róókák jácczadoznak; de hó reme róma.
A pajtában egy rend ökör; de hó reme róma;
Annak fele regeseké; de hó reme róma.

5. Hátán átal hat font kolbász; de hó reme róma;
Annak fele regeseké; de hó reme róma.
Szarva teli sült perezczel; de hó reme róma;
A maraggyon a gazdának; de hó reme róma.

- Füle teli apró pénzzel; de hó reme róma;
10. Annak fele regeseké; de hó reme róma.
Orra teli vargatúivel; de hó reme róma;
A maraggyon a gazdának; de hó reme róma.

Hátán hosszan sült pecsinye; de hó reme róma;
Annak fele regeseké; de hó reme róma.

15. Farka bojtyán két kupa ser; de hó reme róma;
A maraggyon a gazdának; de hó reme róma.

Az asztalon két kupa bor; de hó reme róma;
Annak fele regeseké; de hó reme róma.

- Itt is látunk rakott házat; de hó reme róma;
20. Abba látunk vetett ágyat; de hó reme róma.

Küjel fekszik jámbor gazda; de hó reme róma;
Belől fekszik gyenge hölgyi; de hó reme róma.
Közbül fekszik fodor ficzkó; de hó reme róma;
Az az asszon sarjadéka; de hó reme róma.

25. S mü bémegyünk, ha béereszt; de hó reme róma;
 Ha nem ereszt, aszt se bánnyuk; de hó reme róma.
 Kikötöztük az ajtaját; de hó reme róma;
 Benn k . . álik, benn p . . ilik; de hó reme róma.

E szöveghez még csak két rövid megjegyzést kívánok fűzni.

A *hőgy* vagy *hölgy* szó e mondókán kívül is él ugyan még a székelységnél (tudtommal különösen Háromszéken), de leginkább nőstényt, mégpedig főleg nőstény rókát jelent. Egyszer Csernátonban a következő párbeszédet volt alkalmam hallani: Feleség. *Má mind oda van a csürkénk. Elhorgya a róka.* — Férj. *Az ám. Éppég az imént láttam aszt a dög rókát; aharrá mene a rét felé a hőgyivel.*

Nyomban kérdezősködvén a szó felől, csak annyit tudhattam meg a fogyatékos feleletekből, hogy csak a vadon élő négylábúak nőstényét lehet *hőgynék* (az asszony szerint *hölgynek*) nevezni.

Szintén megvan még a *regel* ige is; de ma általában csak békára mondják ebben az értelemben: *brekeg*. Például. *Szép öste van, ugyan csak regelnek a békák.* — Vagy: *Ugyan bizony fogd bé mán a szád; ne regejj itt a fülembé, mind a béka!* (Azaz: ne csacsogj össze-vissza!)

Budapest.

Király Pál.

Jelentés harmadik ada-kalei útamról.

(Kivonat dr. Kúnos Ignácznak a néprajzi társaság 1891. május 30-iki ülésén tartott előadásából.)

Csak röviden akarom ezúttal bemutatni legutóbbi ada-kalei útam főbb eredményeit. Különös figyelmet fordítottam az ethnographiai és népköltési adatok összegyűjtésére. Most már egy nagyobb költemény-cykluson kívül, mely 80 verset foglal magában, lejegyeztem száznál több népdalt, sok találós mesét és gyermekjátékot, babonákat, szólásmódokat és negyvenhárom népmesét. Szerencsére ügyes elbeszélőre akadtam és minthogy annyi időt, pár hónapot, nem tölthettem el a szigeten, lehoztam magammal Fehmi effendit és itt folytatjuk a valóban nem könnyű munkát. Hosszúra nyulnék e bemutatóm, ha a gyűjtött mesék ismertetésére is kiterjeszkedném. Azért csak a czimét sorolom fel egynehányának. A legérdekesebb tartalmuak a következők: az őz asszony, az árva lány, a türelem kőve, bolond Mehemed, egy szegény dervis, a

pásztor gyerek, a favágó és a farkas, az arany ökör, a zöld dió, a gyermek és az ördög, a negyven galamb, a három lurkó, a kínai paradisah lánya, a bajnok, Evrem bej és Šeolhet bej, a kilencz zacskó, a három királyfi, a szalma fonó, Murad kapitány lánya, Iskender bej stb. A mesék rendszeren tréfás bekezdéssel mutatódnak be, melyekből ime egy kis részlet: „Hol volt, hol nem volt, hadd most abba a szót. sok a járó-kelő, sok az erdő meg a mező kerülő. Elindultam, útra keltem, lefelé mentem, felfelé mentem, hegyet-völgyet átugrottam, bementem egy fogadóba s vettem magamnak egy hagymát. Kinyitottam, belé léptem, hát egy bolha trombitált benne, a poloska hegedűzött, a sok szunyog tánczát járta. Tovább mentem, s találkoztam egy asszonynyal. Mi a neved, kérdém tőle. Eminének, annak hívnak, belenézek a szájába, hát egyfelől a sok kovács, ütik verik tűzes vasat, bele nézek a gyomrába, hát ott hajók vitorláznak. Rászállottam az egyikre, hogy tanuljak mesét, mondát, elhajóztunk Činičinbe, megállottam egy ház előtt, öreg asszony jött előmbe, kérdi honnan, merre megyek. Van-e anyó — mondok neki — sohse látott, sohse hallott hazug meséd, hazugságod? Elővesz egy mese-zacskót, s figyeljete, oh barátim, ezt hazudta a vén malom.“ És ezzel elkezdik a mesét, melynek befejeztével megint kikerekítik néhány ügyes kis mondással.

Dalaik közt szintén sok a jellemzetes, a helyi, sőt itt-ott magyar vonatkozású is. Rendszeren a kávéházakban énekelgetik az ifjak, előveszik húros hangszerüket, a tamburát és azt pengetik az énekszó mellé. Néha még másik kettő is kíséri, az egyik egy csengős féldobbal, a másik egy nagy fazék félével, melynek aljára hártját erősítenek oda. Egy „Buda vára“ nevű dalban, emigy szomorkodnak az elmúlt szebb időkön: „Ne énekelj fülemüle, elhervadt a rózsád, ne siránkozz a párodon, készíts neki fejfát.“ A refrainje e dalnak: „Jött a német, Buda várát elvette.“ Azután emigy búsong tovább: „Kiapadt a vize Buda forrásának, elnémult szent szava Buda dsámijának, kihalt a szerelme ifjúnak, leánynak“. A harmadik versszak: „Buda belsejében a sok fényes csárti, a vár közepében szultán Mehmed dsámi, konakjában lakik a hatalmas vili.“ A következőkben a vár elfoglalásáról vannak egyes részletek, mint pl.: „Felrobbant a torony, lángba borult a vár, tűzfénnyel világol iszlám, magyar, tatár, oda a sok dsámi, oda büszkeségünk, kiszorult várából megalázott népünk.“ Majd meg hosszas siránkozás után emigy fejezi be: „Kelet felől rontott vaságyú várunkra, csütörtöki napon borultunk mi gyászba, szent pénteki napon veszett Buda vára. Újabb keletű az az ada-kalei dal, mely már az osztrák-magyar uralom idejében kelet-

kezett, és a melyben a sziget meghódolása van elzengve. Ime egy-két részlet belőle: „A szigetünk előtt jaj de magas hegyek, Ada-Kale előtt villognak fegyverek, a mi kis népüktől áldozatot szednek.“ A refrainje: „Nagy a hire, neve hű Ada-Kalének.“ Az elfoglalás után már lemondanak a harcra, megnyugosznak sorsukban és csak azon vannak, hogy szerényen élhessenek: „Vásárunkat tartjuk minden keddi napon, az idegen urak segítenek bajunkon, az államunk könnyít bünkon. bánatunkon.“ Magyar vonatkozású dalaik közt érdekes még a „Tuna türküsi“ a Dunáról szóló dal, melyben szép lírai részletek élénkítik azt a balladai tartalmat, melyben messze földről elhurczolt két leánytestvér szomorú története van elbeszélve. A dalok nagyobb része szerelmi és úgyszólván mint tartalmi tekintetben nem állanak alatta a sztambuli és egyéb kisázsiai török népköltészetnek. Nyelvi szempontból még azért is érdekesek, mert úgyszólván külön dialektus számba vehető az ada-kalei népnyelv és mert sok tekintetben régibb alakokat őrzött meg a sztambuli nyelvnél. Főkülömbőség az egyes igealakok teljesebb formában való megőrzése és a sok idegen elem, mely a szigetlakók nyelvébe becsúszott. Három nyelv volt főleg hatással a sziget szókincsére, az oláh, a szerb és a magyar. Az anyag, a mit köztük összegyűjtöttem és gyűjtök, teljes képét fogja adni nemcsak a nyelvnek, hanem a nép benső életének is. Több mint száz éve, hogy elszakadva a török anyatesttől, teljesen megőrizte nyelvét és szokásait, sőt több jelenségeit épebben tartotta meg, mint az oszmanli nép. A legutóbbi orosz-török háborúban Törökország monarchiánkat kérte fel, hogy a szigetet szállja meg ideiglenesen. Azóta osztrák-magyar katonák vannak rajta elhelyezve, nem több huszonnégy embernél, de maga a sziget és egész kormányzata, benső élete török. A körülbelül ötözfél száz lélekből álló lakosság megannyi török alattvaló és külügyi védelmükre egy konzul tartózkodik Orsován, a ki a bécsi török nagykövetségnek az alárendeltje. Belügyeit maga a sziget intézi el. Van külön kis kormányzósága, melynek feje a *müdir* előljáró és négy tagból álló tanács, az úgynevezett *medslis*. Van ezenkívül két rendőre, továbbá a *hodsza*, az iskola-tanító és az *imám*, a pap, a ki a *müezzini* tisztet is teljesíti. Kivéve ez utóbbit, e hivatalnokokat mind a kormány fizeti. Mint minden török helységben, úgy itt is megvan a szent alapítvány vagy *vakuf*, melynek itt a többek között három háza van, melyet bérbe ad, s néhány ezer forint készpénze és a dsámi. Ebből fedezi az egyházi költségeket és fizeti a papot. Sőt még arra is telik a jövedelmükből, hogy a szegényeket kitartsák és a szükségben levőknek hitelt adjanak. Sohse fordult még elő köztük,

hogy perre került volna a dolog, és az előljáróság épületében levő fogház annyira elveszítette jelentőségét, hogy nyári meleg napokban oda jár az egész község — hűvösre. Koldus nincs köztük egy se és szegényeknek is azért tartják őket, mert nagyobb birtokaik nincsenek. Különben megannyian tisztességesen élnek és oly áldásos földje van a kis szigetnek, hogy majdnem valamennyiét eltáplálja. Gyümölcse és főzéléke bőven van, ezenkívül legjövedelmezőbb a zöldség termelés. Szükségleteiket a liszten kívül mind a saját földjükből fedezik és a fő jövedelmi forrásuk is innen kerül ki. Emellett többnyire vegyes kereskedéssel foglalkoznak és *bakkal* üzleteikben főleg konstantinápolyi portékákat árulnak. Az a sok utazó, kik Herkules fürdőre mennek, rendszeren Ada-Kaléba is lerándulnak, hogy emlékképpen török holmikát is vásároljanak. A legény emberek, ha néhány évi iskolázás után kenyérkeresetre kerülnek, jobbára csónakosoknak csapnak fel, főleg a szegényebbjei és a nagyobb dunai kikötőkhöz portékákat szállítanak.

Gyűjteményem teljesebbé tételére, illetőleg illusztrálására fényképi felvételeket is csináltunk. Kont Gyula tanár és Dolnai Tibor gymn. tanuló voltak szivesek velem lejönni és hatvannál több felvételt csináltunk. Különös fáradtságába kerül az amateur uraknak az alakok felvétele. Egyrészt mert a vallás is tiltja a töröknek, másrészt meg mert irtózik a gépezet féléktől. Csak Fehmi efendi szivességének köszönhetem, hogy török ház belsejét is lefotografálhattuk és hogy egy kis ajándék segítségével egy-kettő még a gép elé is mert ülni. Odáig azonban, hogy aszszonyok is elének kerüljenek, nem ment a liberálistusok. Mindössze is csak néhány pillanatnyi felvételünk van, melyen egy-két elfátyolozott donna is felfedezhető. De ha nem is gyönyörködhettünk az arcukban, annál inkább csodálhattuk szép kézi munkájukat, melyekkel szobáik díszítve vannak. Az ada-kalei török nők ügyesek a kézimunkában, főleg a *csevre* készítésében. A *csevre* törülköző forma vászondarab, melynek két szélét selyemmel és aranyozott fonalakkal szokták kihimezni, motívumaik rendszeren kétfélék. Vagy gömbölyűek, rózsák, gránátalmák, virágok és falevelek, vagy pedig szegletesek. Rendszeren a falakat díszítik fel velük, vagy ajándékba szánják. Ez utóbbira még alkalmasabb a *mendil* kendő, mely kevesebb fáradtságba kerül s részben modernebb is. Készítenek ezeken kívül pénzerszényeket, gyöngyös óratartókat és nadrágtartó öveket. — Minderről ada-kalei könyvemnek illető fejezeteiben bővebben lesz szó. Azt még elárulhatom, hogy hárem az egész szigeten nincsen. Tavaly történt, hogy egy gazdag ember hozott magának egy második feleséget is, de alig tartott egy pár hónapig a többnejűsége. Nem is úgy vannak

a házaik építve, hogy alkalmasak volnának a háremre, űe még jóval több a férfi, mint a nő, és legtöbbször Ruszcsukba meg Viddinbe is kénytelenek menni, hogy asszonyt hozhassanak a szigetre. Szegény, kevással is beérő, nyugalmat és békességet szerető nép és a házi békesség érdekében lemond még a háremről is.

Egyelőre ennyire szorítkozom jelentésemben és ezennel rendelkezésre bocsátom a néprajzi társaságnak úgy a magam mint amatőrjeim nevében is a fényképeket és a gyűjtött népköltési és néprajzi anyagot.

Az aranyosszékiek táncza.

Közlő: *Borbély Sándor.*

Ama néhány faluban, mely nem régiben Aranyosszék nevezete alá tartozott, az a jó szokás van legények és leányok között, hogy Szent-György napjától Szent-Mihály napjáig minden vasárnap d. u. *nyári tánczba* járnak. E tánczczal járó szokások, továbbá a táncz sajátos volta, meg a táncz közben kipattanó érzelmek nyilvánulási módja érdekelhetik a népelet tanulmányozóját: legyen szabad tehát ezekről szólanom.

Sz.-György napja előtt néhány, rendszeren a katonaságot kiszolgált legény megfogadja a *mózsikusakat*, (rendszeren hármat) megalkuván velük 20--30 frtban s ugyanannyi litervéka búzában, melyet a legények fizetnek. A leányok is adnak fejenként 20--30 kr. u. n. hűrpénzt. Ennyi a *komenczió* egyik fele; másik: hogy a cigányok minden vasárnap d. u., továbbá pünkösöd 3 napi ünnepén szintén d. u. és éjjelén valamelyik leányos háznál *mózsikálni* tartoznak. A kötelezettségen túl a leányok régi szokás szerint fejenként egy-egy *vasárnapi délebedet* adnak a cigányoknak.

Hogy a cigányok bérüket illetőleg biztosítva érezhessék magukat, jogukban áll a fiataliságból két legényt *kezesnek* felkérni, illetőleg kijelölni; de e jogot soha fel nem használják, mert a kezdeményezők közül mindig akad önkényt vállalkozó.

A kezesség eredetileg csupán kötelességi tiszt volt, később azonban a jogok egész lánczolata fűződött hozzá, mert a kiváltságos helyzetben a kötelességet is jognak tekintik.

Igy gondoskodnak a kezesek a cigányok bérének begyűjtése mellett azoknak a pontos időben való megjelenéséről, a tánczhelyiségnek,

mely mindig valamelyik gazdaembernek a csúre, tisztán tartásáról, esetleg zöld galyakkal való feldíszítéséről; náluk jelentkeznek, a kik a *tánczhoz hozzá állanak*, ők fogadják a más falubeli úri- vagy legény-leányvendéget, ők kínálják meg őket tánczczal (ha 2-3 úri vendég van, azoknak tiszteletére külön húzatnak *dácsot*). vagy ha az idegen legény kihívólag viseli magát: engedelem nélkül áll fel a tánczhoz, megtiltják a zenélést. Végül: kivételes esetekben ők adják meg a felmentést a cigányoknak, ha ezek talán másutt is el vannak foglalva.

Tánczhelynek valamely tágas csúrt szemelnek ki — lehetőleg leányos háznál — s ha azt elkapták, viszontszolgálat fejében egy nap arat, vagy kapál az ifjuság a csúrért a gazdának.

A melyik ifju (16 éves), vagy leány (14—15 éves) a *tánczhoz állt*, többé nem gyermek, hanem *legény*, v. *leány*, s a házi nevelésnél tekintettel vannak erre a szülők. A testi fenyték alkalmazása ezután ritkább, v. épen ritka; a legény tarthat szeretőt, elmehet hozzá, udvarolhat neki, a leánynak szabad elfogadnia azt.

E tánczmulatságok igen látogatottak szoktak lenni, mert a fiatal-ság mellett a gyermekeknek és asszonyoknak is ez a gyűlőhelye. Míg a menyecskék s fiatal asszonyok bennt a csúrben, mint néző és néha tánczoló közönség vannak jelen, addig a gyermekek a csúr háta megett csinálják ugyanazt, mit a felnőttek benn.

Az az ő táncziskolájuk.

Csak egy tánczot szoktak járni: a csárdást. Mind az által nem válik unalmassá, sőt mindvégig megmarad érdekessége, mert a hány legény, annyi a táncz, mégis egyöntetű. Tánczukban két részt: egy lassut s egy sebeset lehet megkülönböztetni. A lassut a legények szóló kezdik, és járnak 1—5 perczig ki-ki más-más figurában. Némelykor körben állva tánczolják ezt s valamennyien egyszerre ütnek czizmaszáraikra, hogy változatosságot, élénkséget gerjeszsenek, az ütemet pedig erősítsék. A szóló után ki-ki leány után néz s párjával járja tovább a lassut, mely még 8—10 perczig tart

A lassu után a sebes (így!) következik. Itt mutathatja meg a székely legény táncz-tudományát, mert egyéni sajátosságait tetszés szerint érvényesítheti. A zene nem akadályozza, tánczformák nem kötik meg, tánczosnője türelmesen vár reá, a publikum pedig dicsérőleg említi nevét.

A ki tart magára valamit, az a cigány előtt rakja és pedig szóló (addig a leány váraozik). Lábaik oly gyorsan hordozza, hogy elfárad a szem kísérni a mozgást, figurái oly változatosak és önkényesek, hogy

nem csak más nem képes azt kirakni, de ő maga sem tudná másodszor ugyanúgy eljárni. Tán nem is a zene után tánczol, hanem a cigány húzza lába szerint. A jó táncznak elmaradhatatlan kelléke a közezső ujjal való pattogtatás, a csizma patkók összekocogtatása és a csizmaszár csattogtatás, mely utóbbi nélkül egy figurát sem végezhet be a legény. Ezután a meglegedettség érzelmével fordul párja felé, ki- nek mellette tétlenül kell állnia, mert a tánczos figurái önkényesek, szeszélyesek.

Miután a sebes csárdást is járták úgy 8—10 perczig, — újrázsról szó sincs — vége az első *félpár* táncznak. A második félpár tánczot az elsőtől egy 5 percznyi szünet választja el; ugyanoly sorrendben és módon történik, mint az első, azzal a lényeges megjegyzéssel, hogy a mely párok az első fél tánczot járták, ezt is kötelesek végig tánczolni és pedig ki-ki a maga előbbi párjával.

Igy foly a táncz naplementéig, kivéve a délutáni templomozás alatti időt, mikor a cigányok elköltik a lányok hozta, fenntemlített ebédet; a lányok cziczét futnak, a legények pedig tréfálózhatnak, vagy erejüket mérik össze: birkoznak.

Hányos lenne ismertetésem, ha meg nem emliteném azt, a mit az öreg székely így fejez ki: *Szót a táncznak, fiam!* Értem ez alatt azon rövid, többnyire kétsoros maguk csinálta táncznótákat, melyeket táncz közben mondogatnak. Epigramm természetűek ezek: egyik a találó hasonlattal vág, másik egy oda vetett czélzással csip, ez fonákságával hat, amaz ürességével s a csupa rímmel is kelt derűtséget, egyik a bárgyuságot csufolja ki, másik a tánczos nővel kötődik, üz jóízű tréfát stb.

Álljon itt példa gyanánt egy néhány:

Úgy tánczolnak Singfalván,
Mind a veréb a fiszfán!

Úgy tánczolnak Csegezbe',
Mind a pénz a zsebembe!

Úgy tánczolnak Kidébe',
Mind a légy a czibrébe!

Úgy tánczolnak Dobokán,
Mind a balha tű fokán!

Úgy tánczolnak Rekeczén,
Mind a tetű kemenczén!

Úgy tánczolnak Rákasan,
Mind a medve a vasan!

Úgy tánczolnak Medvesen,
Mind a kutya töltésen!

Úgy tánczolnak Lekenczén,
Mind a macska kemenczén!

Piros csizma lábamba',
Igy tánczolnak Bágyonba!

A kercsedi Lapasan
Ott maradt az ujjasam!

A kercesdi magas torony,
Elvesztettem az ostorom!

Tul a vizen Tyukadan,
Úlj itthon a jukadan!

Abrudbánya, Verespatak,
Hidd meg rózsám, hogy elhagylak.

A singfalvi legények
Bocskorosak szegények!
A bocskort is úgy kötik,
Hogy az utcát megseprük!

Az én csizmám bornyubőr,
Anyám fonta csepűből!

Az én csizmám karmazsin,
Ha tekintem, talpa sincs!

Kicsi nekem ez a csűr,
Kirepülnék, mint a fűrj....madár!

Rezes villa, rezes kés,
Gyere rózsám, tánczolj té's.

Szembe szívem, ha szeretsz,
Ha nem szeretsz, elmehetsz!

És az eső, csepereg,
Az én babám kesereg!

A kis csupor hamar forr,
A vén asszony puskapor!

Három águ petrezselyem,
A vén asszony veszedelem!

Bort iszom én nem vizet,
Ferencz császár megfizet! *)

Régi lakadalmi szokások Tokaj-Hegyaljáról.

Ha megtetszett a leány a legénynek, elébb csak olyan asszonyféle postát küldött a házhoz tapogatódzni. Ha ez jó hirt hozott, akkor ment a vőlegény beszélni a leánynyal, hogy mikor legyen a *kézfogó*. Ekkor a család megbeszéli a fiatalokkal együtt, hogy kik legyenek a *kérők*, kik a *kiadók*. A két kérő aztán a vőlegénynyel együtt a kézfogó napján elmegy a leány házához, hol a kiadók már jelen vannak. Az egyik, az értelmesebb vagy előbbkelő kérő a kiadókhöz megszokott szövegű kérést intézett, mire az egyik kiadó szintén ilyen válaszban felelt.

Ekkor a kint levő leánynak be kellett jönnie. Kimegy hát érte a beszédes kiadó s behoz helyette egy vén asszonyt. Megkérdi a vőlegénytől, hogy „ez-e az a bizonyos személy, a kit magának választott?” A vőlegény persze nemmel felel. Most a vén asszonyt kiviszi és behoz helyette valami leányt. Harmadszor hozzák be a menyasszonyt. Ezt a

*) Fülöp Menyhért — ez előtt egy pár évvel halt meg — híres tánczu volt, harmadik negyedik faluba is elgyalogolt, ha hallotta, hogy táncz lesz. Meghallván, hogy Ferencz császár (így nevezték) Erdélybe jó s meg fogja nézni a székely tánczot is, 3 mérföldnyire, Marosúvárra ment, hogy tánczolhasson. Midőn táncz közben a király előtt haladt el, a fentirt nótát mondta, melyért 25 aranyat kapott. Olvastam ezt, de maga az öreg is nem egyszer említette dicsekedve nekem.

vőlegény a hozzá intézett kérdésre elfogadja. Ekkor az új pár kezét fog s a kérő boldogságot kíván nekik.

Következik a *jegyváltás*. A leány a legénynek egy szép színes (se-lyem) kendőt ad, meg egy pántlikával ékesített virágbokrétát (csinált virágból), melyet a vőlegény három hétig a kalapján visel, a kendőt meg elteszi. A vőlegény két ezüst forintost (tallér) ad jegybe a menyasszonynak.

Itt van a háromszori *hirdetés* ideje.

Hirdetés közben esik meg a *jegyvásár*. A vőlegény köteles csizmát, fésűt, fejkötőt s még a fejkötőre borítani való nagy kendőt is venni a menyasszonynak. Ez meg *jegyínget* készít a vőlegénynek az esküvőre. A jegyínget a menyasszony maga varrja, de mással is varrathatja.

Közeledik az esküvő napja. Gondoskodni kell a *násznépről*. A menyasszony választ és felkér magának két *nyoszolyóasszonyt* meg két *nyoszolyóleányt*, a vőlegénnyel egyetértőleg pedig két *vőfélyt* (házas ember vagy legény). A nyoszolyó asszonyok kötelesek a vendégeket az esküvő estéjén elegendő kalácscsal (1—1 félvékából = 15—15 liter liszt) ellátni. A nyoszolyó leányok kötelesek a vőfélyeknek kalaphoz való pántlikás bokrétát venni és a menyasszonynak koszorút (mindezt csinált, *bolti* virágból). A menyasszony viszont az egész násznépnek egy-egy hosszú-keskeny formájú, házi vászonból készült rojtos fehér (vagy kék, veres csíkos) törülközőt ajándékoz. Ezt a násznép a lakodalomkor jobb válláról bal oldalára vezetve, ott megköti; ez az ismertető jele.

Az esküvő előtt és lakodalomkor a násznépből úgyszólván csak a vőfélyeknek van tisztjök. Esküvő előtt három nappal (pl. hétfői esküvőre szombaton) délután a két vőfély felbokrétázott kalappal és felillesztett törülközővel sorba járja a meghívandó vendégeket. Hivogatáskor a *nagy vőfély* rigmust mond, mely körülbelől így hangzik:

„Nem egyébért kívántam a kigyelmetek becsületes házánál megjelenni, hanem úgy mint a mi bizonyos vőlegényünk N. N. az ő eljegyzett mátkájával N. N.-nel kívánták kigyelmeteket megtisztelni; de mivel ők elégtelennek látták magokat ezen dolognak végbevitelére, tehát általunk kívánták kigyelmeteket megtisztelni. Holnap estére egy kevés mulatságra és hétfőn egy tisztességes ebédnek elköltésére tiszta szívből fogják látni kigyelmeteket“.

Az ezen rigmusban mondott „holnap esté“-re való multság az úgynevezett *konyhatáncz* volt. Ezt a multságot valamely (kibérelt) tágas szobában tartották, de csak a fiatalság, a csőcselék számára, hogy ezeknek is jusson a táncból s a hétfői igazi lakodalmon ne alkal-

matlankodjanak. A konyhatánczon a cigány húzott, de enni-innivaló nem volt, sem a násznép azon meg nem jelent.

A vőfélyek hétfőn reggel, a lakodalom napján, hamarjában még összefutkossák a násznépet s azt rigmus nélkül összehívják a *hitre*. Esküvő előtt a kérők a legény apjától búcsúztatással viszik a legényt a menyasszony házához, hol az első kérő az apához, anyához szól s *kikéri* a leányt. A szülők helyett az egyik kiadó felel. Néha a vőfély még el is búcsúztatja a menyasszonyt szüleitől. A menyasszony megcsókolja apját-anyját, sirnak-rinak a rokonok és mennek a hitre. Ha a házasulandóknak szülei nincsenek, valamelyik atyafiától, vagy ha árva cseléd, házi gazdájától és gazdasszonyától kérik ki, búcsúztatják el.

Esküvő után az egész násznép a menyasszony házához, vagy — ha a hely szűk — más, kibérelt lakodalmos házhoz mennek *früstök-re*. Früstök után tánczolnak, mulatnak egy kis korig, aztán a vőfélyek evőeszközök, tányérok, tálak, és ülőhelynek és asztalnak való hordók és deszkák után futkosnak a faluban s mikor ezzel készen vannak, másodszor is hívogatnak.

Az *ebéd* estefelé kezdődik, ha a vendégek összegyűlnek. Addig a násznép muzsikáltat, tánczol, mulat. Ebéd után megint táncz és ivás reggelig. A táncz éjfélig, a *fektetésig, osztóra* megy. A cigány *osztót* húz. Az osztó taktusára körültoborzékolnak a legények, hányják-vetik lábaikat nagy czifrán s nézegetik a falnál ülő vendégeket. Aztán megfogja valamelyik leány vagy asszony kezét, ezzel is körül járja a termet s oda viszi egy férfihez. Ennek a párnak együtt kell tánczolni. Mikor mind el vannak így osztva a fehér személyek, akkor kezdődik a csárdás.

A főételek: csigatészta-leves, főtt hús tormával vagy czéklával, húsos káposzta, *tormás* (tormával összedörgölt tejfel) disznófejjel, tejbe kása czukorral és fahéjjal, fokhagymás pecsenye, csirke pecsenye, kalács, hal és bor. Az ételleket a vőfélyek tréfás rigmusokkal hordják fel. A kérők vagy előbbkelő vendégek felköszöntőt is mondanak. Az eszemiszom költségeit a vőlegény fedezi.

Ebéd alatt a muzsikus részére *káposztapénzt* szednek. A vőfély üres tányérral jár körül, a cigányok pedig a nyomában húzzák. A *kásapénzt* az egyik főző asszony szedi a többi konyhai személyzet számára. Beköti jobb kezét rongyokkal, mintha megégette volna, a nagy kanalat meg a bal kezébe fogja. Így vezeti be a vőfély tréfás rigmus mellett. A pénzt, a hogy körül járnak, a kanálba szedik.

Lakodalomkor úgy éjjél tájban következik a *fektetés*. A menyasz-

szonynak a padláson ágyat vetnek. Aztán az első vőfély megfogja a menyasszony kezét s az égő gyertyát tartó nyoszolyó leányok és nyoszolyó asszonyoktól körül véve körül vezeti őt a szobában, mi közben a cigányok siralmas bús nótát húznak. A menyasszony keszkenőjével betakarja a szemét, mintha szemérmes lenne, meg mintha sírna s így jár körül a vezető vőfélylyel. A vőfély megint elbúcsuztatja szüleitől, rokonaitól és leány pajtásaitól. Avval viszik fel a padlásra. A vőlegény már ott várja. A létrára való fellépése előtt a nyoszolyó asszonyok leveszik a menyasszony fejéről a koszorút, átadják a vőfélynek, ki azt kivont kard hegyére tűzi, beviszi és ott a nyoszolyó asszonyok és nyoszolyó leányok kísérete közben körül járva, szomorú rigmust mond a szűz koszorúról. Mikor elvégzi, az egyik nyoszolyó asszonynyal egyet fordúl; aztán a kezét összezsapja s elkurjantja magát, hogy *szabad a táncz*. Ez azt teszi, hogy már nem osztásra tánczolnak, hanem szabad választás szerint.

A vőlegény a padláson lehúzza a menyasszony csizmáját és ott együtt maradnak reggelig.

Reggelre (kedd) a vendégek javarésze eloszlik, de megint összeszállingóznak a *kontyozóra*. A kontyozás abból áll, hogy a nyoszolyó asszonyok a menyecskét leültetik, a varkocsát a feje búbján összerakják (konty), rá fejkötőt tesznek és a nagy fehér jegykendővel bekötik a fejét. Ekkor a nagy vőfély mint asszonyt felköszönti és megkezdi vele a *menyasszonytánczot*. A menyecskével most mindenki tánczol. Egymás kezéből kapkodják még a leányok is, nemcsak a férfiak; hanem elébb mindenik fizet valamit a kitett tányérra. Mikor már megsokalja a vőlegény a tánczot, letesz egy itcze pálinkát az asztalra a tányér mellé s evvel megváltja a menyasszonyt, fordúl vele egyet és evvel vége a menyasszony táncznak, kontyozásnak, mindennek. A begyült pénz a menyasszonyé szappanra.

Ez volt egy régi lakodalom lefolyása Tokaj-Hegyaljának legtöbb helyén mintegy 50 évvel ezelőtt. Most már sok tekintetben más szokások divatoznak ottan is

Dr. Kiss Áron gyűjteményeiből.

Tornyos-Pálczai babonák.

A Szabolcsmegyei tiszai kerületbeli Tornyos-Pálcza nagyközség nevét onnan nyerte, mert mind az ev. ref., mind a g. kat. hívek bá-

doggal fedett magas sugár toronnyal dicsekednek. Ez előtt egy századdal csak reformátusok lakták. Földesura a gróf Forgách család ez előtt 80—90 évvel a község keleti részeire tótokat telepített, kik nagyapai nyelvöket már elfelejtették; de a többiek előtt még mind csak tót a nevök, s a község azon részét, hol laknak, *tót végnék* nevezik.

A vidékiek pálczai mihókoknak nevezik a község lakóit, miért ugyan csak haragusznak.

Hisznek az ördögben, a ki különféle alakokban jelenik meg köztök, ez minden baj, betegség okozója, minden megtörtént rossz ennek tulajdonítatik, az örültet ez szállja meg, ki önkéntes halállal mult ki, ez avatkozott hozzá.

Azon háztól, hol gyermek születik, azon napon semmifélet másnak adni vagy az udvarról kivinni nem szabad, mert akkor az újszülött soha sem lesz szerencsés és boldog. A kis gyermekek megigézését, az apróbb állatokét is, általában hiszik, azokat füstöléssel, reájok olvasással, vízbe hányt égő szénnel igyeksenek megövní a bajtól.

A kereszt-apa keresztelés után haza viszi a kisedet a kereszt-anyával, ott megáldja a háznépet s a kis új polgárt, az édes anyának kíván tejjel bővelkedő nagy tömlőket; majd a vacsoránál a gyermek részére tányérra összerakott apró eziüst pénzt a tányéron igen hangosan rázva csörgeti, ezt mondván: „Hamar járjon, hamar beszéljen a mi gyermekünk“, majd átadja a keresztanyának, az is rázza és mondja: „Ilyen beszédes legyen a mi fiunk vagy leányunk.“

A hol a kis gyermeket utolérte a rázkór, ott ruháját letépi és azon helyen a földbe elássák, azon hittet, hogy vele együtt a betegség is eltemettetett.

Tavaszszal a gyermekek fűzfasipot csinálnak, de azt ott, hol liba vagy tyúk ül, megfujni nem szabad, mert a leendő kis állatkák a tojásba fulnak.

Idegennek a bölcsőre ülni, vagy arról valamit levenni tilos, mert a gyermek álmát elviszi és az nagyon sírós lesz.

A gyermekágyból felkelt nőnek nem illő az udvarra sem kimenni, míg a templomban nem volt; ott a szék végire ül; azon székbe ülni senkinek sem lehet, mert a teje reá ragadna.

Az anyának Sz.-János napig gyümölcsöt enni nem lehet, mert akkor elhunyt gyermeke az angyalok társaságából kirekesztetik.

A kis gyermeket minél előbb meg kell kereszteltetni, mert ha véletlen meg talál halni keresztelés nélkül, a sirból feljár és az anyja ablaka alatt sir.

A vőlegénynek lakodalma vacsorájánál feltett kalappal (mely da-

rutollas kibokkrétázott) kell étkezni. mert ő a multság királya, a kalap az ő koronája. A menyasszonynak lakadalm utáni vasárnapig, míg a templomból ki nem jön, a férje udvaráról imenni megbocsáthatatlan bűn volna, mert akkor jó házi asszony sohasem lenne belőle.

A végtelen égürön felül hiszik lenni a mennyországot, azt mintegy emberi elmével megfoghatatlan fényes palotának képzelik és hiszik, hol a szentek, angyalok és a jólelkek örök harmóniákat énekelnek. Az ki éjjel égi éneklést vagy mennyei harangozást hall, vagy megnyilatkozott eget lát, az isten előtt nagyon kedves, még éltében földi szemével többször meglátja az egek belsejét, és minden dolgán áldás lesz.

Történik, hogy közülök valamelyik nagy beteg tetszhalottá lesz, majd később felébred, magához jön, felgyógyul; az ilyet elragadottnak hiszik, ehhez mint valami prófétához járulnak, az aztán a mennyei élet boldogságáról, a pokol kinairól hitetlen meséket hazudozik, a melyeket földieik azonban mint igazat tökéletesen hisznek

A haldoklót a mester-gerenda alá fektetik, hogy annál könnyebben meghalhasson. Hol halott van, ottan míg az el nem temettetik, sepregetni nem szabad. A halott feje alá tollas vánkost tenni nem jó, mert azon községben utána minden szárnyas állat eldöglik. Ha a halottat a sirba teszik, a sirató felek nyakára földet hintenek, hogy az elhunytat annál könnyebben felejtsék. Kik a sirt körül állják, megköpdösve egy marok földet vetnek a sirba, hogy azzal betegségeket is eltemessék.

Ha az óra eláll, vagy az ajtó magától kinyílik, azon háznál hirtelen halál fog történni

Ha a tűz szikrázik, azt jelenti, haragos ellenséggel lesz dolgod; bele kell köpdösní.

A szentelt víz minden betegség ellen igen jó orvosság, milyen semmiféle patikába nem találhatik.

Karácson első reggelén minél érdekesebb ember megyen a házába, a jövő évben annál több szerencse éri. Karácson éjszakáján a vén asszonyok piszkafával szurkálják a tyukokat az úlón, hogy azok sokat tojjanak. Ugyanazon éjfélkor viszik az eladó leányok a jó kutról az arany vizet, karácson reggelén azzal jó mosdani, hogy szép legyen, inni, hogy betegség ne érje.

Napszálat után semmit sem jó az udvarról leadni.

Ha az úton valaki vasat lel, veszedelem éri.

Minden új érett gyümölcs evésekor azt mondják: „Újság hasamba, betegségem pokolba.”

A molnárok felől azt hiszik, hogy értenek a keresztúton tanult mesterségekhez, a boszorkányokkal czimboraságban vannak, tudják az állatok bajait kuruzsolni, azok felfuvódását, vizelet elállását, halhólyag és egyéb baját füstölés és reáolvasás által megszüntetni; innen beszélik, hogy midőn az öreg molnár meghalt, a kezelése alatt lévő minden malom egész éjjel magától őrölt. Az elhunyt kiabálta, hány köpéczével csalt meg életében valakit és ez halála után minden éjféلكor ismétlődött, míg csak utána nagy tudományú veje bőjt és egyéb által meg nem szüntette.

Az orvosnak igen keveset hisznek, az általa rendelt orvossággal nem is élnek, csaknem mindnyájan tudós asszonyhoz folyamodnak, ilyekhez messze földre elmennek, és azok tetteiről hihetetlen meséket állítanak.

Ha a gyermek embertől vagy állattól megijedt, hajával vagy szőrivel füstölik. Egy kuruzsló asszony egy öreg ember szemét, a mibe valami esett, azzal gyógyította, hogy abba finom, tört, erős paprikát fujt, erre a szem kifolyt és többé nem volt szükség gyógyításra. Egy másik rosszul érezte magát, az orvoshoz ment, mi ritkaság; a rendelt orvosság nem jól izlett, nem vette be, de úgy is magához jött. Az orvosságot eltették, majd azután egy évvel tüdőgyulladásba esett, ekkor előkerestette az orvosságot, és egy hajtókából mind megitta. „ha orvosság, legyen haszna“; ettől igen nagy gyomorfájást kapott, még rosszabbul lett, erre a szomszédasszony jeges káposzta levét kommandált inni, mi meg is tette hatását, mert a beteg egy óra alatt meghalt. Egynek neje gyermekágyat feküdt, rosszul lett, orvoshoz vitte, de a gyógyszer vétele után is beteg volt, a férj egyet gondolt okos fejjel, és ő maga szedte aztán az orvosságot, de ő is rosszul lett utána, fogta a tinktúrát és a falhoz csapta, megátkozva orvost és orvosságot, hogy még az egészséges embert is beteggé teszi.

Másiknak hólyaghuzót (vizikatoriát) rendelt a doktor, ő azt moyorónyi darabokban lenyeldeste, szidva az orvost oly erős orvosságért, mert igen „megdolgozta“; de semmi baja nem lett, felgyógyult, megbirta.

A pásztor emberek, csordások, gulyások tudnak hozzá, ha egyik a másiknak árt vagy vét, a marháit negyedik határ ellen elszalasztja, hogy több napig alig birja összeszedni.

A szomszédok, jó komák, reggeli találkozáskor azt kérdik egymástól, milyen időt mond a kalendáriom?

Hitők szerint a rosz macskát a boszorkányok éjjel megnyergelik; annak füleit és farkát el kel vágni, vége a rosz lélek hatalmának rajta.

A kenyeret csak Isten áldása névvel említik, azt elejteni vagy véletlen rátaposni nagy bűn.

Aratás után az új termésből sült kenyeret a fején keresztül teszi a szájába, hogy sok újat érjen.

Ha dinyét akar vetni, a magot meglocsolja édes tejjel, hogy oly édes legyen dinyéje.

Tökmag vetéskor nagyokat ugrik, hogy oly sebesen fusson a kikelendő növény indája.

Kinek az újhold első látásakor üres a keze, ismét újholdig nem lesz szerencsés.

A házi asszony, ha fonalát leszötte, de még egy kevés maradt rajta, mely egy nap nem tartana leszöni, lámpa világánál is leszövi, mert ha a szövőszéken (eszvátán) úgy hálna, akkor a családban rövid idő alatt halálozás történék.

A kender vetőnek rátottát sütnek; lisztes zsákból vetik, hogy annál több virágos kender legyen közte.

Az őszi vetést hétfői napon soha senki sem kezdi, még az uradalmi cselédek sem, mert azon vetést a jég elverné. Terhes felleg ellen harangozni szükséges.

Ha nyárban disznó vagy egyéb állataikba féreg esik, napfeljötté előtt bodzát hajtának a földbe.

A zsidók felől tökéletesen hiszik, hogy a husvéti pászkába ha csak egy csepp keresztyén vért is tesznek, és megtörtént igaznak hiszik az Eszlári esetet, a törvény ítéletét ez ügyben kárhoztatják.

A jó kocsis lovát nagypénteken hajnalba megusztatja, hogy az egész évben serény és kövér legyen.

Betegség ellen bőjtöt fogadnak, többnyire pénteki napot, azon kenyérenél viznél egyebet nem izlelnek. Sőt ki neki kárt vagy bajt okoz, arra is bőjtöt fogad, egy vagy több évre.

A mennykövet valódi Istenyilának hiszik, mert a hova az le- esik, ott az ördög tartózkodik, és azt üzi el onnan. Ha házat gyújt meg, csak tejjel lehet oltani; ha a szomszéd háza ég, a ház vénasszonya meztelenül, kezeiben rostát forgatva kerüli körül saját házat, ez meg- óvja a megégéstől.

Ha vihar megyen keresztül a határon, az sárkány leereszkedésé- nek tulajdonítatik, mely a fákat tövestül kicsavarja és a háztetőket el- viszi, már sokan látták a sárkányt.

A hideglelés ellen kis leveli zöld békát kötnek rongyba a nya- kokba míg az ott csonttá aszlik, vele a betegség is megszűnik. Az al- kalmatlan állatokat, egeret patkányt poloskát, sőt az üszköt a buzáról, hitők szerint el lehet küldeni az ellenség házához vagy vetésére.

A közös hadseregbeli katonák néha rettenetes meséket mondanak el Boszniáról, hogy ott a nőket naponta vásárra hajtják és úgy adják el, stb. Egy beregmegyei közbaka azt beszélte, hogy karácson szombatján nagyon óbégatott az anyja által sütött friss bélesre, szeretett volna otthon lenni. Egy vén bosnyák asszony kérdezte tőle, hány folyón ment hazájából oda? tud-e nagyot ugrani? mire azt felelte négyen, és nagyot tud ugrani. Erre a vén sipirtyó vizzel telt négy tekenyőt tett elébe, hogy ugorja át, a baka neki gyürközött, átpattant rajta. Nézi hol lehet. Otthon házuk udvarán; megyen a házba, anyja ép akkor szedi a kemenczéből a turós bélest, bezzeg lett öröm a háznál; de a bakának ünnep után két hétig kellett ezen útat megtenni vasúton, akkor is áristomot kapott; a tiszturak megtudva ezt, semmit sem mertek az asszonnyal tenni, hogy mindnyájokat meg ne rontsa

Gyüre János feljegyzései nyomán közli: Dr. Kiss Aron.

Hajdúszoboszlói babonák.

Közli: *Szivós Béla.*

Szilágyi Gábor hajdúszoboszlói ember, gúlyás volt vagy 30 esztendeig az angyalházi pusztán, honnan csak nagy ritkán vetődött be a városba. Vénségére aztán beköltözött Szoboszlóra, hol egy kis háza volt, s ekkor követte el és beszélte a következőket. (Megjegyzem, hogy Szilágyi már vagy 25 éve meghalt, s hogy dialektusát a leírásban megtartottam.)

1. A megrontott kutya.

— Hogy járok eczcer, kedves uramecsém? Hát a mint egy reggel felkelek s kimengyek a házból: látom, hogy a kutya szörnyen ürögforog az udvaron; marja a földet kegyetlen, meg ordít torkaszakadtából. Ugyan mi lelte ezt a kutyát? — mondok; — e bion nyilván megveszett. Mengyek is az ólba a vasvilláir, hogy agyon ütöm, hát akkor látom, hogy a kutya ugyancsak erőködik: sz . . na, de nem tud! Eczzerre tudtam, hogy mi lelte: eszt biz megrontották. Na megájj — mondok — maj tudom mán én, micsináljak! Aszondom az anyyoknak: hé, miféle járt itt tegnap, míg én óda vótam? Aszongya az anyyok: nem vót itt egyéb két sátoros cigánnál, az egyik egy vín asszony vót, a másik egy mezítelen gyermek. Nekem se kellett több! Aszondom az anyyoknak: gyere be a házba hé! Begyön az anyyok. Rugd le a pendelyed hé! Az

asszony vátig szabadkozik: Ugyan apjok ne ízetlenkedjik kend, tán elment az — esze más afféle; de csak addig erőtettem, míg levette a pendelyt. Avval elővettem a fejszét, rátettem a pendelyt a küszöbre, s úgy megvertem a fokával, hogy majd szíjjel ment. Az anyok vátig csatított a pendelyír, de aszontam neki: hallgass hé, nem neked fáj e, ha' másnak; majd meglásd, hogy a kutyának mingyá nem lesz semmi baja. Avval fogtam s kiballagtam a gyepre, a hun a sátoros cigányok tanyáztak. Hát egy sátorból rettenetes nagy acsarkodást hallok. Benizek, hát egy vén asszony óbégat a földön. Hát téged mi a fene lelt? mondok. Asszongya a vín asszony: jaj gazduram, úgy fáj a testem, mintha fejszével vertik vóna vígeslő vígig. Asszondom neki: te rontottad meg a kutyám, egyen meg a fene. Ha' (hanem) mánmost csak annyit mondok, hogy ha meg nem gyógyúl az a kutya, míg haza írek, hát majd meglásd, hogy hogy jársz úrra (újra). Avval mengyek egyenest haza, hát mán akkor semmi baja se vót a kutyának s csak úgy dült belőlle. De a cigányok se vették tréfára a dógot. Még az ízczaka szettik-vettik a sátorfát s reggelre híre-hamva se vót egynek se.

2. Macska-szoktatás.

— Sehogy se tuttam egy ízbe macskára szert tenni; ki megdöglött, ki elszökött. Hogy osztán az anyok untalan panaszkodott, hogy az eger elhatalmadzik: eluntam hallgatni s aszondom: na ne búsújj, majd segítek én rajta, hogy sohse szökik el többet, csak legyík. Kerített is az asszon megint egy macskát; úgy őrizte, mind a szemevilágát. Eczezer oszt ízczaka mentem haza. Zörgetek az ablakon: nyisd ki az ablakot anyok! Ugyan minek nyitnám, ott az ajtó, győjjik be kend rajta, ha akar. — Na csak ne beszílgess, ha' nyissad az ablakot szaporán! Kinyitotta osztán az anyok. Asszondom neki: fogd meg a macskát hé, osztán add ki. Mánmeg tegyél egy kanálba egy kis lágy (tört) sót, tőcsesél rá vizet, osztán aszt is add ki. Mikor e megvót: megmostam a sós vízbe a macska talpát. — Nesze anyok, mánmost vedd be a macskát, maj meglásd, sose szökik el. — Hát nem is szökött a, de még lett belőle olyan jó egeriszó macska, hogy jobb se kellett vóna.

3. A boszorkányok.

— Hát asztán látott-e kend valaha boszorkányt a pusztán?

— Láttam biz én eczezer. Egy ízczaka — setét vót, mind a korom — gyöttem haza felé Hát a mint a Hegyes-halomnál járok, eczezer csak ehen gyön rám szemközt vagy 9 nagy fejírsíg, mind egy-egy ponyvás matyószekér. Boszorkány! mondok magamba, s eczezerre *balkézre*

kapom a botomat s a mint összeírunk, olyat vágtam balkézzel az egyikre, hogy majd szét ment a botom. A boszorkányok meg nagy süvöltéssel elcsapódtak. Olyanforma zúgással vótak, mind a szél. A boszorkányfélét balkézzel kell ütni, mert különben magának fáj az embernek.

Fejir lovas kísértet is vót; de aszt nem láttam, csak mástúl hallottam. Ha hazudok, más után hazudok. A nádudvari pásztorok beszélik, hogy egy helyt kincset találtak, mert a tűz sokat fellökődött azon a ríszen, de kivenni sose tutták, mer mihent ázni akarták, mingyár ott termett 3 ősz öreg ember tiszta fejir lovon Ha eljöttek, azok is eltűntek, de mihent visszamentek, megint ott termett a 3 fejir lovas kísértet.

Népköltési adalékok.

I.

Nincs cserepes tanyám,
sem csúrom sem gatyám
nékem.

Fődből a nyoszolyám,
nem külömb a párnám
nékem.

Az iczczaka a pártfogóm,
zápor mossa a takaróm
fehíre.

Még is ezer pengő
kitüzve
fejemre.

Az igazi betyár*)
mégsem kerül kézre
mindjárt.

Szentesről közli: *Farkas Sándor.*

II.

Elment az én uram, bolond kurafi,
A cserfa ágára almát keresni.
Anná az isten, hogy oda veszne!
Akkor lennék én nyalka menyecske.
Lábamra húznám karmazsin csizmám,
Nyakamba vetném kamuka szoknyám;
Olyat ugornék, mind a paripa,
Olyat perdülnék, mind a karika.

(Ugocea).

*) Kesergő voltája Fejér I. szentesi betyár vezérnek, 1826-ból.

<p>3. Al da san jas pri sladkem mé-
ri b'la:
Al da si prišel, sau ti gorod-
pérat sla.</p>	<p>3. Midón még békésen megvoltam
én véled,
Ha jöttél, siettem ajtót nyitni
néked.</p>
<p>4. Za trüde san si jas nič nej po-
rajtala,
Ar ti si bio vesélje mojega sercá!</p>	<p>4. Fáradságom' akkor nem adtam
én áron,
Te voltál mindenem ezen a vi-
lágon! —</p>

III.

1. Na poli rože rasejo,
Erdéci cvetje spüčajo,
Štera se najbol erdēci
Tista se pojgom najbolj'zdi.
2. Pri čerkvi vküper stojijo,
I spersti na nyo kázejo :
— To vam j'tista deklica,
Ka j'na novič nošeča!
3. Od meše prišla je domó,
V-gledalo se poglédnola :
Nyena erdēča ličeca
Na blédo so obernyena.
4. — Nikaj se neboj Micika,
Či farbo si ti zgübila,
Kaj si pod sercom nosila,
Toga več ne boš zakrila! —
(Zalamegye, Bellatincz vidéke).

III.

1. Rózsák nőnek kinn a réten,
Piros bimbót bontnak szépen,
Mely legpirosabban feslik,
Legényeknek hej, az tetszik.
2. A templomnál együtt állva
Ujjal mutogatnak rája :
— Az az a lány, nézzétek már
Megint, megint teherben jár!
3. A miséről haza érve,
Bele nézett kis tükrébe :
Szép pirosló arczocskája
Elváltozott haloványra.
4. — Ne félj semmit, piros szined
Mariskám, ha elveszited,
Mit a szived alatt hordtál,
Eltitkolni nem tudod már! —

Közli: *Bellosics Bálint.*

Társasági ügyek.

I.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. május 2-án tartott II. rendes közgyűléséről:

- 1) Hunfalvy Pál elnök olvassa elnöki megnyitóját.
- 2) Herrmann Antal titkár jelentést tesz a társaság elmúlt évi munkásságáról.

Tudomásul szolgál.

3) Herrmann Antal jelentése kapcsán indítványozza, hogy a társaság nevében az erre illetékes közgyűlés Dr Réthy László vál. tagunknak, mint az „Ethnographia“ mult évi szerkesztőjének, folyóiratunk buzgó és szakavatott szerkesztéseért hálás köszönetet szavazzon.

A közgyűlés egyhangulag hozzájárul ez indítványhoz, és Dr. Réthy Lászlónak köszönetet szavaz.

4) Az elnök jelenti, hogy társaságunk egyik alelnöke, Dr. Török Aurél úr ismételten kéri alelnöki tisztéről való, nagymérvű elfoglaltságával indokolt lemondása tudomásul vételét. A társaság teljes tudatában lévén a súlyos veszteségnek, melylyel e lemondás elfogadása jár, csak hosszas vonakodás után engedhet az alelnök úr kivánságának s a míg csak lehetett, a vál. saját hatáskörében igyekezett Dr Török úr ideiglenes helyettesítéséről gondoskodni. A közgyűlés feladata már most Dr. Török úr lemondását tudomásul véve, utódját megválasztani. E bejelentésével kapcsolatban az elnök indítványozza, hogy Dr. Török Aurél úrnak főleg társaságunk szervezése idejében tanúsított buzgó fáradozásáért a közgyűlés köszönetet szavazzon

Megtörténik.

Ezután a közgyűlés a megüresedett alelnöki állásra egyhangulag *Xantus János* választmányi tagot választja meg

5) Strausz Adolf vál. tag közlése alapján az elnök bejelenti a közgyűlésnek, hogy a bolgár kormány összes ország- és népismertető kiadványaiból egy tiszteletpéldányt ajánl fel társaságunknak.

A közgyűlés köszönettel fogadja e becses ajándékot.

6) A pénztárnok jelentését a pénztár állapotáról a kiküldött számvizsgáló bizottság /. a becsatolt jelentésének meghallgatása után, a közgyűlés tudomásul veszi s vele a felmentvényt megadja. (L. alább és az V. füzet 184. lapján)

7) A vál. a közgyűlés elé terjeszti az 1891. évre szóló költségvetési tervezetet, a melyet a közgyűlés minden módosítás nélkül elfogad. (Közölve az V. füzet 184. lapján.)

II.

Számvizsgáló bizottság jelentése.

Tisztelt közgyűlés!

Alulírottak a Magyarországi Néprajzi Társaság 1890. évi számadásainak megvizsgálására kiküldetvén, szerencsénk van jelenteni, hogy Dr. Borovszky Samu pénztáros lakásán mai napon megjelenvén, az érin-

tett számadásokat megvizsgáltuk s e számadásokat pontosan vezetetteknek, azoknak egyes tételeit a pénztáros könyveivel s a szükséges tanúsítványokkal teljesen egyezőknek, a Budapest fővárosi egyesült takarékpénztárban elhelyezett alapítványokat a legjobb rendben találtuk.

Ehhez képest indítványozzuk, hogy a t. közgyűlés Dr. Borovszky Samu pénztárosnak az 1890. évi számadásokra nézve a fölmentvényt megadni méltóztassék.

Budapest, 1891. április 25.

Dr. Katona Lajos,
számvizsgáló.

Dr. Réthy László,
számvizsgáló.

Strausz Adolf,
számvizsgáló.

III.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. április 28-án tartott XVI. választmányi üléséről.

Hunfalvy Pál elnöklete alatt jelen vannak: Alexics György, Baróthy Lajos, Borovszky Samu, Herrmann Antal, Pápay Károly, Réthy László, Szendrey János, Vikár Béla és a jegyző.

A pénztárnok jelentést terjeszt a vál. elé a társaság vagyoni állapotáról. (L. Ethnographia 184. I.) Tudomásul vétetik s a közgyűlés elé terjesztendő.

Ugyancsak a pénztárnok a választmánynak bemutatja az 1891. évre szóló költségvetési tervezetet, a melyet a választmány a Herrmann Antaltól betérjesztett módosítások figyelembe vételével a következőképen állapít meg: (I. Ethnographia 184. I.)

A 400 frtnyi fölösleget illetőleg a vál. a közgyűlésnek azt fogja javasolni, hogy azt a társaság szerzői tiszteletdíjakra s a mennyiben ilyenek megtakarítása által lehetséges lesz, részben az Ethnographia cikkeinek illusztrálására stb. fordítsa.

A hátrálékos tagsági díjak behajtásának módozatai kerülvén szóba, a vál. többek hozzászólása után a következőkben állapotott meg. Dr. Déry Ernő köz- és váltó-ügyvéd urat, társaságunk tagját a vál. felkérendőnek tartja, hogy társaságunk ügyészi tisztét egyelőre elvállalni s e minőségben egy a társaság pénztárnoka által szövegezett s aláírt felszólítást ellenjegyezni sziveskedjék, a mely a társaság tagdíj-hátrálékosainak megküldetnék.

A vál. az iménti indítványt elfogadja.

A tikár bejelenti az új tagokat (I. III.—IV. füzet 167. lapján.)

Herrmann Antal indítványozza, hogy azon szerzői tiszteletdíjak, a melyekről a szerzők esetleg lemondanak, a társaságnak felajánlott adományokként könyveltesse. — Elfogadtatik.

Hazai folyóiratok.

Armenia. 1891. 6. Avedik Z. Az örmények honfiusítása

Archaeologiai Értesítő. 1891. 3. füzet. Reizner János, Rábéi ásatások; Wosinszky Mór, Praehistorikus talpcsöves edények; Szelle Zsigmond, a böleskei praehistorikus temető; Lehoczky Tivadar, Beregszászi őskori telep; Pintér S., Dolyányi bronzlelelet; Dömötör L., Aradvideki bronzlelelet; Bella L., A városhegyi urna

Budapest, képes politikai napilap 1891. 148. sz. Sajátságos népfajok (Délafrikában, képekkel) — Ribíánszky József, Nem szokta cigány a szántást. —

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. IV. Sebestyén Gyula, Anjoukori nyomok a nagymihályi Kaplyonok mulattatóiról, 413 l. — A budetini monda, (Arany „Katalin”) 470. — Sebestyén Gyula, Imre király troubadour vendége. 503. — Philologiai programmok bírálata: Thury S., Ósköltészetünk; Romanecz M., A Szibinyáni románéz kör; Vojtás M., A lengyel nép ősmundái; Balogh S., A rómaiak kegyes házi istenei. — Vegyesek: A kelta népmesék. Arminius és Siegfried. — A magyar philologiai irodalom 1890. könyvészete kiterjeszkedik az ethnographiára is, a melynek egy külön szakasz is van szánva (602–603 l.) VII. Philologiai programmbírálatok: Kováts Antal a magyar nép érzelm- és kedélyvilága dalaiban (kecskeméti piarista gymnasium értesítője.)

Egyetemes közoktatási szemle. Szerkeszti Dr. Jancsó Benedek, kiadja a Lampel-féle könyvkereskedés. Megjelenik havonként kétszer, ára egy évre 4 frt. Középiskolánk reformja című cikksorozatban a 346–349. lapon igen figyelemreméltó helyes fejtegetések a magyar népköltés, nemzeti hagyomány és ethnographia fontosságáról a középiskola I.–II. osztályában.

Élet. Szerkeszti Katona Lajos. Havonként 5–6 iv. Ára egy évre 6 frt. — V. füzet, május A nők ügyében. Csáky Á. gróf úrnak. — Vargha Ilona, Férjnél. (Elbeszélés). — Csereklye Bálint, Az antik művészet és a modernség. — Nietzsche. — Ibsen Henrik Magyarországon. — Lenkei Henrik, Velence (költemény). — Kúnos Ignác, Török realizmus. — Dr. Lux K., A magyarországi socialismus és a májusi események. — Irodalom. — Közgazdaság.

Fővárosi Lapok. 1891. Dr. Behányi Jenő, Erdélyi testvéreink. I. A szászok (104. sz.) II. A románok (105. sz.) III. A székelyek (106. sz.) — Balázs Dénes, A nemzeti geniusz mint nyelv, ének, zene. (118. sz.)

Földrajzi közlemények. 1891. III. György Aladár, Az új Afrika — IV. Berecz Antal, Menorca. Szabó József, Az indiánok Észak-Amerikában

Kalotaszeg. Dr. Szabóné Illési Pirooska, Magyar zene angolul, 14. sz. — Téglási Ercei József, Kalotaszeg rövid leírása 1842-ből. Közli Vince Ferencz, 14. 16. sz. — Pusztaszeg-mihályi rumén népdalok. Weinberger Regina hagyatékából (8–10) 15. sz. — Népies verselések,

szólamok, közli Szentgyörgyi Lajos, 15. 18. 19. 20. sz. — Czuczsa János, Kalotaszegi népszokások, 16. 17. sz. — Czuczsa János, Ethnographiai társaság Bánffy-Hunyadon. 16. sz. — Vistai népdalok Móricz Iduska gyűjteményéből (20—25) 16. sz. — József főherceg előszava Gyarmathy Zsigáné munkájához: „A havasok alján,“ 18. sz. — Herrmann Antal néprajzi érdekű levele a bánffy-hunyadi és gyalu-nádasmenti tanító körnek május 14-én Jegenyefürdön tartott gyűléséhez, 21. sz.

Kelet. 18. sz. A husvétii tojások s a népszokások (mutatvány Molnár Viktor könyvéből). Husvétii játék Szinna vidékén, és Husvétii népszokás és játék Máramarosban, közli Drohobeczky Gyula. — 25. sz. Zloczki Theodoz, Ruszályá (az orosz nép pünkösti szokásai) — Dr. Hollósy István, Az ősi haza felkutatása (a gr. Zichy Jenő tervezte expedíció alkalmából).

Magyar Hírlap. 43 sz. Dr. Réthy L. A magyar nemzet alakulásáról (részlet a néprajzi társaságban tartott felolvasásból).

Magyar Nyelvőr. 1891. Zolnai Gyula, Matyusföld nyelvjárása, IV. V. — Szólásmódok, IV. V. — Közmondások, Babonák, IV. — Tájszók, IV. V. — Sirisaka, Magyar közmondások könyve, (ismert. Névy L.) V. — Hasonlatok, Népmesék, Tánczdalok, V.

Népnevelők Lapja. A Népnevelők budapesti Egyesületének közlönye. Szerkeszti Somlyai József, kiadja Lampel Róbert. Hetenkint 1—1^{1/2} iv. Egy évre 4 frt. 17. sz. Szabó Bugáth László, Munkaprogrammunk kivitelének általános programja (hazai családi nevelés).

Revue d' Orient et de Hongrie 1891 Les Albanais. Leur domaine ethnographique. 18. sz. — Réplique d' un roumain hongrois aux étudiants bucarestois, par le dr. Grégoire Moldován. 19. sz. — La lecture de Journaux en Armenie, 26. sz.

Századok. 1891. I. Jakab Elek, Emlékbeszéd Báró Orbán Balázs felett.

Természettudományi Közöny. 1891. V. A köznép vélekedése a Fertő tava keletkezéséről. 268. I. A balatoni kecskekörnök eredete a monda szerint 269 l. — junius. Hermanné B. C., A bálna és halászata.

Transilvania. 1891. P. Brosténü, Tabula Peutingeriana, IV. V. VI. — Dr. At. Marienescu, Studiu filologicu, IV. V. — Georgiü Poppü, De unde a intrat povestea lui „Arghir“ în literatura maghiară, V VI.

Turisták Lapja. 1891. V. Gabnai Ferencz. Taraczkvölgyi népszokások.

Zólyomvármegyei Hírlap. 1891. 24. sz. dr. Versényi György, Egy régi szabályrendelet. (Polizey und Kleider-Ordnung Bey der königl. Freyen Berg-Stadt Neusohl, 1723.)

Külföldi folyóiratok.

Annual Report of the Smithsonian Institution for the year 1888. Report of the U. S National Museum. Washington, 1890. 876 lap. 107 képes tábla és több száz szövegkép

Annual Report of the Smithsonian Institution showing the operations, expenditures, and conditions of the institution Washington, 1890. 839 l.

Am Urquell. II. Bd. VI. H. Dr. M. Hoefler, Das Sterben in Oberbayern K. Knauthe, Laetare. Krauss, Alpdrücken Th. Dragičević, Hexenleiter. H. Sundermann, Ostfriesisches Volkstum. J. Sembrzycki, Ostpreussische Sprichwörter u. dgl. H. Volksmann u. P. Martens, Wettermachen. E. Haase, Sagen aus der Grafschaft Ruppín. Krauss, Schimpfwörter. Krauss, Geheime Sprachweisen. J. Spinner, Totenrufen Kleine Mitteilungen Vom Büchertisch. — VII. Heft. R. Andree, Abderiten von heute H. Volksmann, Rösler u. Krauss, Alpdrücken. H. Volksmann u. J. Spinner, Der Eid im Volksleben; Diebglauben. Krauss u. Knauthe, Volksmedizin Fortsetzungen von: Ostpr. Sprichw., Ostpr. Volkst., Geh. Sprachw., Sagen a. Ruppín, Kl. Mitt. V. Büchertisch. — 1891 VIII Bd 2. Heft. Dr. H. v. Wislocki, Urmen, Schicksalsfrauen der Zigeuner. — Fr. S. Krauss, Frauenkauf bei den Südslaven. — Gregor Kupczanko Hochzeitsgebräuche der Weissrussen. — Schimpfwörter. — H. Volksmann, Hexenleiter? — Fr. S. Krauss, Der Eid im Volksleben. — H. Volksmann, Wettermachen. — Geheime Sprachweisen. — Volksglauben. — Sembrzycki, Ostpreussische Sprichwörter udgl. — H. Volksmann, Kleine Mitteilungen. — Vom Büchertisch.

Bericht über das XVI. Vereinsjahr (1889—1890) des Vereins der Geographen an der Universität Wien. Die Vertheilung der Bevölkerung Tirols nach den Wohnverhältnissen der bewohnten Fläche, von Johann Müllner

Bosnische Post Bosnien u. d. Herzegowina a. d. Wiener geog. Ausstellung. 29. Strassenfiguren in Constantinopel, 30 31 Dr. M. R. Vesnić. Hexenwesen bei den Serben, 32. N. D. Poppescu — A. Flachs, Meister Manole 37. 38. 39. N. Noir, Etwas über die Spaniolen Bosniens 40. A. Seidel, Persische Sprüche 43. Dr. J. V. Arnaut-bulbul 44 -48.

Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte. 1891. 2. Dr. Hedinger, Neue Höhlenfunde auf der schwäbischen Alb. — Beschluss des anthr. Vereins in Schleswig-Holstein. — Dr. Wohltmann, Die Sambuquis, Muschelberge oder praehistorische Küchenabfälle an der Ostküste Südbrasiens. — Literaturbesprechungen: Dr. Aurel v. Török, Grundzüge einer wissenschaftlichen Kraniometrie, bespr. v. C. Schmidt. — 3 Dr. A. Depre, Das Varianische Hauptquartier. Hedinger, Kohlenfunde u. s. w. (Schluss) Münchener anthrop. Gesellschaft. — Literaturbesprechung. — 4. J. Kollmann, Die Kraniometrie u. ihre jüngsten Reformatoren. Dr. Wohltmann, Die Sambaquis u. s. w. A. v. Wenkster, Orang-Utan's von der Ostküste von Sumatra.

Folk-Lore. Vol II. No. 2. 1891. junius Miss M. C. Balfour, Legends of the Lincolnshire Cars. — J. Abercromby, An Amazonian Custom in the Caucasus. — Joseph Jacob, Childe Rowland. — M. Gaster, The Legend of the Grail, II. — Alfred Nutt, Remark on preceding article — F. B. Jevons, Report on Greek Mythologie — Notes and News. — Review J. Abercromby, Superstiti-

ons beliefs and practices of the Finns. — Correspondence. — Miscellanea. (ezek közt): Geraldine Gosselin, Hungarian Custom. — Folklore bibliography. — Supplement: Alfred Nutt. Les derniers travaux allemands sur la légende du Saint Graal.

Mitteilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. XXI. Bd. 1891. 1. Heft Bretislav Jelinek, Materialien zur Vorgeschichte und Volkskunde Böhmens. I. — Literaturberichte — Sitzungsberichte, Januar-Februar (I. Ethnogr. II. 164). — Generalregister zu den Bänden I—XX

Monatschrift für den Orient. 1891. V. Heft. E. Schlagintweit, Bergbau u. Hüttenwesen in Indien. — Diego Garcia. — Mauritius. — Literaturberichte.

Nachrichten über deutsche Altertumsfunde. Mit Unterstützung des preussischen Minist. herausgegeben von der Berliner Gesellsch. für Anthrop. u. s. w., redigiert von R. Virchow u. A. Voss II. Jahrg. 1891. 1. Heft. Bronzefunde aus dem Rhein. — Der Ringwald von Walsleben. — Bibliographische Übersicht über deutsche Altertumsfunde für das Jahr 1890 — 2. Heft. Bibl. Übers. (schluss). — Das Gräberfeld von Kossever. — Sammlungen in Netersen bei Hamburg. — Ausgrabungen im kreise Obernik. — Ämtliche Mittheilungen. — Aus Zeitschriften — Évenkënt 6 füzet à egy iv. A Zeitschrift für Ethnol. mellék-lapja. Ára külön 3 márka.

Nyare bidrag till kannedom om de svenska Landsmalen ock svenskt folklif. (Új adalékok a svéd tájszólások és népélet ismeretéhez.) Tidskrift utgifven på uppdrag af Lansmalföreningarna i Uppsala, Helsingfors ock Lund. Genun J. A. Lundel i Uppsala. Stockholm Samson et Wallin Egy évfolyamban 3—4 füzet. Előfizetési ára 3 korona 41. 1891. a — G Cederschiöld, Medeltidsberättelser (folyt. és vége). E. Bore, Bäragsmans lif. — 42. 1891. b — Eva Wigström, Allmogeseder i Rönnebärags härad i Skane. — 43. 1891. c. — J. V. Lindgren, Burträskmälets grammatik. — K. J. Hagfors, Gamlakarlebymalet. — Axel Kock, Till fragan om u-omljudet i fornsvenskan

Oesterreichische Monatsschrift für den Orient. 1891. 3—4. Frd. v. Zwiedenek, Türkisch-Armenien und seine Bewohner. — F. Kanitz, Prokuplje. Eine serbische Stadtmonographie. — v. Strantz, Die deutschen Schutzgebiete usw. 1891. — Fr. v. Hellwald, Im Lande der Laoten. — Dr. M. Haberlandt, Die Ikonographie des Lamaismus. — Die Beschaffenheit und Verwendung der persischen Teppiche. — Keita Goh, Die japanische Kleidung. — Über arabische Ornamente. — Das Arsenal in Foochow. — Der „Original Brief“ des Propheten Mohammed.

Revue mensuelle de l' école d' anthropologie de Paris. Publiée par les professeurs. (S' adresser, pour la redaction: a M. Ab. Hovelacque, 38., rue de Luxembourg.) Prix d' abonnement: un an 10 francs. I 1. Avant-Propos. — André Lefèvre, Du cri à la parole. — G. de Mortillet, Chronique préhistorique. — Cerveaux conservés naturellement — Société d' Anthropologie de Paris. — Ph. Salmons, Division industrielle et la période néolithique. — Varia. — Les cours de l' École. — Nécrologie. — 2. J. V. Laborde, Les fonctions intellectuelles et instinctives. — Chronique préhistorique — Livres et revues. — Société d' Anthropologie. — Varia. — 3. A. Letourneau, L' évolution mythologique. — Chronique préhistorique. — Livres et revues. — Varia. — Nécrologie.

Ruszka Pravda. Rutén nyelvű illusztrált havi lap. Kiadó és szerkesztő

Kupcsankó Gergely, Bécs, III. Adams-gasse, Nr. 32. Ára egy évre 2 frt. Közöl néprajzi érdekű cikkeket is.

Románische Revue. ^{0/22} Mai 1866—1891 — 10 Mai Königskrönung in Bucuresci, nach V. Alexandri von L. V. Fischer.

Schriften des naturwiss. Vereins in Schleswig-Holstein. VIII. Bd. 1. u. 2. Heft Kiel, 1889—1891.

The Journal of the Cincinnati, Society of Natural History. XIII. 2. füzet. Col. J. U. Albert, The Indians of Northamer — 3. 4. füzet.

The American Anthropologist. Published quarterly under the auspices of the anthropological society of Washington (Ára 3 dollár egy évre, tiszteleti és levelező tagoknak 2 dollár; egy füzet 1 dollár. Kiadó H. M. Houshaw, Hove Building, Washington, D. C.) Vol IV. 1891. No 1. — The vigor and expressiveness of older english. — Boulder Outline Figures in the Dacotas — Physical characteristics of the indians of the North Pacific Coast. — The international congress of Americanists. — The maple amongst the Algonkian tribes. — Arrows and arrow-makers. — Quarterly bibliographie — Book Notices. — Abstract of proceedings of the Anthropological society. — Notes and news.

The American Antiquarian and Oriental Journal. 1891. 2. — Some principles of evidence relating to the antiquity of man — The Alaskan natives of fort Wrangel — The story of Skaga Belus. — Correspondence. — Sun and fire symbolism. — Editorial. — Comparative art. — Literary notes — Notes on biblical Archaeology. — Book Reviews.

Transactions of the Meridian scientific association. Vol IV. 1889—1890. Chas. H. S. Davis, The Pre-Columbian discovery of America by the Northmen, 63—89. 1.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. I. Jahrg 1891 2. Heft A Meitzen, Land u. Leute der Saalgegenden — C. Bolles, Die Eichenfrucht als menschliche Nahrung. — Fr. S. Krauss, Der Tod in Sitte, Brauch, Glauben der Südslaven. — Jón Thorkeisson, Die Annalen des Bischofs Gisli Oddsson. — O. v. Zingerle, Sagen u. Heilmittel aus dem V. Jahrh. — H. Prahm, Glaube u. Brauch in der Mark Brandenburg. — J. J. Ammann, Volkssagen aus dem Böhmerwald. — Kleine Mitteilungen: Volksüberlieferungen aus Obersteiermark. Sitten u. Gebräuche bei Sterbefällen in Meiderich (bei Düsseldorf.) — Nachtrag zu den „Volkstümlichen Schlaglichtern.“ — Bücheranzeigen: Schweizerisches Idiotikon; Tirolische Namensforschung; Deutsche Volksschauspiele; Orlović, der Burggraf von Raab; Sagen der mittlern Werra; Die Dorfhexe; Volksgeneeskunde in Vlandern. — Sitzungsprotokolle. — Bibliographie.

Zeitschrift für Volkskunde. Herausgegeben von Dr. Edmund Veckenstedt. Organ der deutschen Gesellschaft für Volkskunde. III. 7. Heft. 1891. Die Kalwala vom ästhetischen Standpunkt betrachtet. Aus Julius Krohns finnischer Litteraturgeschichte übersetzt von O. P. — Die Influenza. Von O. Knoop. — Wendische Sagen der Niederlausitz von Ed. Veckenstedt. — Albanesische Märchen u. Schwänke v. J. U. Jarnik. — Volksüberlieferungen aus Österreich v. Fr. Branky. — Die alten nordischen Frühlingsfeste. Nach dem Dänischen des Troels Lund. Von Poestion. — Bücherbesprechungen. — Zur Bücherkunde — 8. Heft. Krohn, Jarnik, Branky, Lund cikkeknek s a szemléknek folytatása, ezen kívül: Rumänische Volksromanezen aus Siebenbürgen, v. R. Prexl. Aus der Provinz Sachsen. I. Der Festkalender von Horn-

burg in Sitte, Brauch u. Schwank, v. Veckenstedt. — 9. Heft. Die neu entdeckten Göttergestalten u. s. w. IV. Frau Hinne — Die Kalewala u. s. w. — Sagen vom Schratel in Steiermark, von A. Schlossar. — Kriminalistische Gedanken u. Anschauungen in den Sprichwörtern des russischen Volkes, von Ed. Veckenstedt. — Die „grosse“ wendische Hochzeit, von Schwela. — Die alten nord. Frühlingsf. — Bücherbesprechungen. — Zur Bücherkunde.

Zeitschrift für Ethnologie. Organ der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. Redactionscommission: A. Bastian, R. Hartmann, R. Virchow, A. Voss. (Évenként 6 füzet ára 20 márka.) XXIII. Jahrg. 1891. Heft 1. A. Ernst, Über einige weniger bekannte Sprachen aus der Gegend des Meta u. oberen Orinoco. — Jugvald Undsef, Altertümer der Völkerwanderungszeit in Italien. — Besprechungen — Verhandlungen der Gesellschaft: Verzeichnis der Mitglieder. (4 tiszteletbeli, 113 levelező, köztük Hampel, Herrmann, Hunfalvy, Pulszky, 565 fizető, köztük Török Aurél) — Sitzung vom 10. Jan. 1891. Heinrich Schliemann. — Trojanische Aegis-Urne — Internationaler geographischer Congress in Bern — Internationaler Congress für Anthropologie u. s. w. in Moskau — Commission für die einheitliche Erforschung des römischen Grenzwalles in Deutschland. — Altpreuussische Wirtschaftsgeschichte. — Begräbnisse der Eingebornen in Brasilien — Fruchtkuchen aus Salta, Argentinien. — *Distomum haematobium* aus Südafrika — Ausgrabungen im Littorale u. in Istrien. — Dreiköpfige Figur in Brixen — Photographien aus Java. — Parallelen in den Gebräuchen der alten u. der jetzigen Bevölkerung von Cypem. — Zur Anthropologie der Westafrikaner. — Amazonen des Königs von Dahome. — Heft 2. — Gedächtnisfeier für Heinr. Schliemann. — Dr. Ths. Acheilis, Ethnologie u. Ethik. — Besprechungen. — Verhandlungen der Gesellschaft. — Sitzung vom 10. Januar, (Schluss). Die Steinzeit der Lausitz. — Haarzopf aus einem römischen Bleisarkophag von Cöln. — Bronzefund von Tangendorf. — Bronzenachgüsse aus Müncheberg. — Munro's Werk über die Pechariten in Europa. — Sitzung vom 17. Januar. Verzierter Nephrit-Ring aus Mesopotamien. — Förderung der ethnol. Untersuchungen in Indien. — Ansiedelung der Steinzeit im Gebiete der Stadt Werschetz. — Alte Ansiedelung in der Flur Ludosch bei Werschetz. — (Milleker F. czikkei, 85—94 és 94—97 lap, 41 czinkographiával, I. Archäologiai értesítő, 1891. III. füzet, 285 l.) — Zur Vorgeschichte der Obstarten der alten Welt. — Algorrobe-Kuchen von Salta, Argentinien. — Javanische Photographien. — Diskussion über die Amazonen von Dahome. — Sechsfingrige Hand eines Antillen-Negers. — Altmexikanischer Federschmuck und militärische Rangabzeichen. — Deutung des altmexikanischen Federschmuckes in Wien — Zur mexikanischen Chronologie. — Sitzung vom 14. Febr. Ausgrabungen und Untersuchungen bei Ehestorf und Anderlingen. — Photographien der megalithischen Monumente der Altmark. — IX. Internationaler Orientalisten-Congress zu London. — V. Internationaler Geologen-Congress in Washington. — Ethnologische Reise an die pacifische Küste von Nordamerika. — Felsenzeichnung von Vancouver-Insel. — Sagen der Kootenas. — Aleuten — Skelette. — Ethnologisches aus Malacca. — Zur Echtheit der mährischen Diluvialfunde.

Journal of the Gypsy Lore Society. 1891. II. 6. Charles Leland, Shelta. — R. v. Sowa, O phúro sasos. A slovac gypsy tale. — Isidore Kopernicki, The witch. A polish gypsy folk-tale. — David Mac Ritchie, Scottish Gypsies

under the Stewarts. — Vlad. Corn. de Zielinsky, Note on the gypsies of Russia. — Lady Burton, An episode from the life of Sir Richard Burton. — Thomas Davidson, Review of Mr. C. G. Leland Gypsy Sorcery and fortune-telling; and of. Dr. H. v. Wlislöcki Volksdichtungen der siebenbürgischen u. südungarischen Zigeuner — Notes and queries.

Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. Sitzung vom 20. December 1890 10. u 17. Januar 1891. (I. Zeitschrift für Ethnologie).

Volkskunde 1891. 4. füzet A. Gitté, Néphumor vallási dolgokban. — Népdal: a muzsikus. — Könyvismertetések. — Kérdések és feleletek. 5. füzet, Néphumor, folytatás. — Könyvismertetések. — Kérdések és feleletek.

Wisla. V. 1891. 1. füzet. Főbb czikkek: Mutatványok levéltári kutatásokból. — Gyermekjátékok. — Régi német könyvekben lengyel néprajzra vonatkozó helyek. — Csökönös gyermekek a néphitben. — Az öreg asszony és gidója. — Szt. Iván ünnep Mikulowei faluban. — Kunyhó-ablakok és házorkok. — Népies elemek Mickiewicz balladájában: a liliumok — Mese a megölt szeretőről. — Mazurok találós meséi. — Lubicz, kérdőív a Szent Iván-esti tüzekről

Hazai irodalom.

A magyar nemzet s a nemzetiségek. Irta: *Dr. Réthy László.* Az «Ethnographia» tavalyi évfolyamának szerkesztője s társaságunk magyar szakosztályának előadója, kinek „Az oláh nyelv és nemzet megalakulása” című munkája gyorsan egymásután (1887—1890) két kiadásban jelent meg, e cím alatt újabb művet fejezett be, mely a magyar nemzetnek a hazai nemzetiségekhez való ethnologiai viszonyát s faji állását, a magyar társadalom megalakulásának törvényeit, a magyarság politikai és kulturális szupremáciájának természetes okait fejtí ki s azon eszközöket és célokat mutatja ki az objektív tudomány alapján, melyeket a nemzetiségi kérdésben igénybe venni, illetőleg követnie kell a magyar államnak és társadalomnak, hogy e probléma megoldása teljes, s úgy a magyarság, mint a nemzetiségekre kedvező sikerre vezessen.

Réthy László álláspontját főbb vonásokban társaságunk ez évi nagy gyűlésén tartott felolvasásában jelezte, mely mult számunkban jelent meg s melyet a nagyszébeni „Tribuna” 123—124. számában egész terjedelmében közölt román nyelven is.

Egy fejezetét a mű azon részének, mely a magyar társadalom alkatrészeivel foglalkozik, tavalyi évfolyamunk (I. IV. füzet) közölte „Magyar örmények” cím alatt, ugyancz műből való a magyarországi spanyol telepekről szóló czikk, (Ethnographia, VI. füzet) jelen füzetünkben pedig a „Francziák és elzász-lotharingiak” cz. fejezetet hozzuk mutatványul s melegen ajánljuk a nagyérdékű tanulmányt, mint a magyarországi néprajzi társaság eszméinek s törekvéseinek egyik vívmányát és eredményét.

A könyv tartalma: 1. Bevezetés. Nemzetiségi törekvések Magyarországon. 2. Magyarországnak megnépesülése. 3. Sok faj egy nemzet. A magyar társadalom alkatrészei.

részei. 4. Magyar és idegen elemek. 5. Eredmények és következtetések. 5. A magyarság s a nemzetiségek jövője.

A munka 13—14 iven jelenik meg *Révai Leó* budapesti könyvkiadónál (Egyetem-utca 1-ső szám), hová az előleges megrendelések szeptember hóig intézendők. A könyv ára 1 frt. 50 kr., mely postai utánvétel mellett a könyv megküldése alkalomával fizetendő.

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képben. Szerkeszti Jókai Mór, Révai testvérek bizománya. Két hetenként egy füzet, két iv nagy 4°, képekkel. — 126 füzet. Az Osztrák Tengermellék és Dalmácia 1. füzet. Görz és Gradiska tájképekben, írta Noe H., fordította Katona Lajos. Isztria tájképekben, írta Liburnau J. ford. Katona L. — 127. füzet. Magyarország, II. kötet, 20. füzet. A Bácska, Badics Ferencztől. — A délmagyarországi szerbek, Hadzsics Antaltól. — 128. Osztr. Tengerm. Isztria tájkép. — Trieszt. írta Szvida Fer., ford. Katona L. — 129. Osztr. Teng. Trieszt. folyt. — Görz és Gradiska, írta Czerny és Schneider, ford. Acsády Ign. — 130. Magyarorsz. II. köt. 21. füz. A délmagy. szerbek. folyt. — 131. Az Osztr. Teng. Görz és Gradiska, folyt. Isztria östörténete, írta gr. Wurmbrand G. és Pöttris J., ford. Boncz Ödön. — 132. Osztr. Teng. Isztria östört. folyt. Isztria története, írta Benussi B., ford. Acsády Ign. Az Osztrák Tengermellék népe, írta Zuckerkandl E. és Vipauz N., ford. Katona L. — 133. Magyarország, III. 1. füzet. Budapest, Bevezetés, Jókai Mór.—Budapest története, Salamon Ferencztől. — 134. Osztr. Teng., görzei és gradiskai népelet, írta gr. Coronini-Cronberg F., ford. Katona L. A Trieszt-környéki nép, írta Tomasin P., ford. Katona L.

Apró emberek könyve. Szerkesztették Kiss Aron és Pósa Lajos. Budapest, 1891 Singer és Wolfner kiadása, nagy diszkiadás színes képekkel 1 frt 50 kr., olcsó kiadás 50 kr. A boríték magyar motivumu díszítése épen stilszerű ahhoz az igazán magyaros és népies tartalomhoz, a mely ezt a képes abc-ét és olvasókönyvet (a színes képek konvencionális voltát nem tekintve) a legjelesebb ilynemű gyermekkönyvünké teszi. A két író: a derék paedagogus és a mintaszerű gyermekjátékgyűjtemény szerkesztője meg a jeles gyermekvers-költő a népies szólásmódok és a népköltés anyagából és szellemében oly munkát alkottak, a melynek — tekintve hogy gyermekirodalmunk nagy része izetlenül majmolja az idegent - néprajzi érdeke is szembetűnő.

A délszláv Akadémia közelebb megjelent kiadványából a következőket regisztráljuk: Ljetopis, V. évfolyam. — Rad, CII. kötet. Az első osztály XXXI. kötet. — Starine, XXIII. kötet. — Monumenta spectantia historiam slavorum meridionalium, XXI. kötet. Zágráb, 1890.

Dr. Balassa József, A magyar nyelvjárások. Egy térképpel. Kiadja a Magyar Tud. Akadémia. Ára 1 frt. 80 kr. A magyar dialektológiában alapvető és ethnographiai tekintetben is nagy jelentőségű épen most megjelent művet behatóan van szándékunkban ismertetni.

Dr. Kiss Áron gyermek-játék gyűjteményéből megjelent a kis kiadás is, ára 50 kr.

Dr. Gopcsa László, Büntető jogi elvek a legrégibb népeknél. Budapest, 1891. 27. l. — Az örmények ethnographiájával sikeresen foglalkozó szerző e kis füzetkékben érdekesen és áttekinthetően állítja össze az ind, khinai, egyiptomi, zsidó, török és örmény nép büntető jogának főbb elveit.

Gyarmathy Zsigáné, A havasok alján. Elbeszélések a kalotaszegi népelet-

ből. József főherczeg előszavával. Budapest, 1891. 154 lap. Singer és Wolfner Egyetemes Regénytárának 100 kötete. Diszes vászonkötésben ára 50 kr. E kiváló néprajzi érdekű műről még szólni fogunk

Iványi István, A szabadkai bunyevácok és szokásaik. Külön nyomat az „Ethnographia“ II. évi V. füzetéből, 16 lap.

Szepes-Béla város története czim alatt Weber Samu lelkésztől érdekes munka jelenik meg következő tartalommal: A város fekvése, klimája és terményei. Prehisztorikus leletei és politikai fejlődése. Mivelődési intézetek, különösen a r. kath. és az ev. egyház és iskola. A vér- és pénzadó és a hadi események. Építkezési és népesezési viszonyok. Régi és új egyesületek. Határvillongások, különösen a magas Tátrában. Nehéz időkről. Közegészségi ügy. Szokások Kiváló férfiak - A műnemet nyelven jelenik meg, szoros összefüggésben áll a Szepesség többi városainak történetével is. Számos illusztrációval és eredeti okirattal, valamint bevezetéssel van ellátva, melyet Hunfalvy Pál irt és melyben a Szepesség történetére visszapiant és a munkát mint forrásművet is elismerő szavakban melegen ajánlja. A könyv előfizési ára 1 frt 50 kr., bérmentes küldéssel 1 frt 60 kr, mely összeg Weber Samuhoz Szepes-Bélára küldendő be. Előre is felhívjuk rá a történetkedvelők figyelmét.

Külföldi irodalom.

Forschungen zur deutschen Landes u. Volkskunde. Im Auftrage der Centralcommission für wissenschaftliche Landeskunde von Deutschland herausgegeben von Dr. A. Kirchhoff. Stuttgart. Verlag von J. Engelhorn. V. Bd. 3. Heft Dr. Heinrich Schwarz, Der Seifenbergbau im Erzgebirge und die Valensagen. — 4. Heft, Emil Küsler, Die deutschen Buntsandsteingebiete. — 5. Dr. W. Sievers, Zur Kenntnis des Taunus. — 6. Dr. Herm. Pröscholdt, Der Thüringer Wald u. seine nächste Umgebung. — 7. Dr. A. Schlatterer, Die Ansiedlungen am Bodensee in ihren natürlichen Voraussetzungen.

Dr. Lubor Niederle, a tervbe vett cseh néprajzi folyóirat kiadó szerkesztője, két becses munkáját küldötte be hozzánk: Prispěvky k. anthropologii zemí českyh. I. Hroby s kostrami z kouze doby praehistorické v čechach. Adalékok a cseh országok anthropológiájához. I. A történelem előtti korszakok utolsó idejéből való sírok Csehországban) Prága, 1891. 121. lap. — Kotárce o původním typu slovanském. (A szlávok eredeti fizikai típusa kérdéséhez) Külön nyomat a cseh Athenäum idei évfolyamából. — Niederle dolgozatai hazai dolgokat is érintenek és figyelmünkre méltók.

Giuseppe Pitre. Canti popolari siciliani. Egy tanulmány a szicíliai népdalról és 16 lapnyi kótával. II. bővített kiadás. XXXII 440 és 480 lap. Carló Clausen, Palermo, 10 lira. — E pompás gyűjtemény első kiadása 1. és 2. kötete volt a legjelesebb olasz folklorista-gyűjtő által kiadott mintaszerű gyűjteménynek, a mely a szicíliai néphagyományokkal foglalkozik s melyből továbbá megjelent: III. Tanulmányok a népköltészetéről. IV—VII. Mesék stb. VIII—XI. Közmondások. XII. Népművek. XIII. Gyermekjátékok. XIV—XVII. Népszokás és babona. XVIII. Mesék stb. XIX. Néporvoslás. Egy nagy kötet ára 5 frank.

Kaarle Krohn Mann u. Fuchs. Drei vergleichende Märchenstudien. Helsingfors, 1891. Nagy 4°, 70 lap. A jeles finn folkloristának e dolgozatára még vizs. szatérunk.

Aratás előtt: „Hová való kend bátya?“ — „Bágyonban nyomorgok.“ — 3. *Kovács Bálint.* Kovács Bálint éhes volt, de azokat, kik akkor épen nála voltak, semmi szín alatt nem akarván megvendégelni, így szóló feleségéhez: „Agnis te! menj fel a hászjára (padlás, hiu), hozz nekem egy darab ódalast, süsd meg nekem, hogy egyem meg én.“ Közli: *Borbély Sándor.*

Szentesi törökgyönyölő mondóka. I-trükömán kám vitezé büvik, büvik, büvik, büvik. Így gúnyolják Szentesen máig is a török nevű s eredetű nemzetségeket, figyemlva kérdezik tőlük: „Ké Török, mondja Ké csak nékem, hogy tész a bibicz?“ A Szentes népe által a XVII. század végén e város alatti u. n. Sáp-halomnál a törökön nyert fényes győzelem emlékeztetője, mikor a török szétfutva a nádasokba rejtőzve bújkált Közli: *Farkas Sándor.*

A palócok temetkezési szokásaihoz. Pintér Sándor az „Ethnographia“ III.-IV. füzetében megjelent érdekes közleményének a palócok temetkezését tárgyaló részéhez legyen szabad pár észrevételt fűznöm. — A halott ágya szalmájának elégetése dívik Norvégiában is Liebrecht F. „Norwegischer Aberglaube“ című gyűjteményében (Zur Volkskunde, 316. l.) említi, hogy ha valaki Guldalban meghal, az ágyszalmát, melyen feküdt, vagy legalább egy részét, szabad ég alatt elégetik. Ez reggel történik s rendszeren azon az úton, melyen a holttestet a templomba viszik. Érdekes a rögdobás szokása is, (mely különben hazánk egyéb vidékein is el van terjedve), a hozzá adott magyarázattal. Itt egy internationalis népszokás változatával van dolgunk, melyet Liebrecht „Die geworfenen Steine“ című értekezésében tárgyalt; (i. m. 267—284 ll.) a köveknek valamely sirra való halmozása néha oly szándékkal történik, hogy az elhunyt lelkének hazajárását mintegy anyagilag megátolja. Felhozott példái többnyire erőszakos halállal kimúltak sírjaira vonatkoznak s a kő vagy göröngy az említett esetekben kívül a sírok tetejére halmoztatik; de említi pl. az uskokok hajdani szokását is, mely szerint válogatás nélkül minden halottjuk fejére és lábára benn a sirban nehéz köveket raktak, nehogy haza járhasanak kísérteni. — Még egy érdekes palócz temetkezési szokásról akarok megemlékezni, hogy t. i. ritkább esetekben a halott mellére lópatkót helyeznek s azzal temetik el. Pintér azt hiszi, hogy ez ősi szokás maradványa azon időből, midőn még lovakkal temetkeztek. Véleményem szerint azonban a patkónak egészen más a jelentősége. Már Grimm megjegyezte, hogy az aczél gátló hatással van a szellemek működésére, (Deutsche Mythologie 2. 465. l.) s Liebrecht a Tilburyi Gervasius „Otia imperialia“ nak kiadásához fűzött jegyzeteiben (98 l.) — nagy apparatussal mutatja ki, hogy közönségesebb érczemek, de különösen a vas és aczél s a belőlük készült tárgyak (tű, kés, kulcs, stb.) a néphitben mily gyakran szerepelnek védő eszközül szellemekkel s mindennemű varázsszal szemben. Ily szerep jutott névszerint a patkónak is, melyet az angolok, francziák és svédek (nálunk is pl. a nemzeti színház portásánál) a küszöbre szögeznek a kísértetek ellenében; a svédek gyermekeik feje vánkosa alá is teszik, hogy őket a rángástól megóvják. (V. ö. Ethnographia“ III.—IV. f. 202. l. a szilágysági babonát: a görcs ellen). *Binder Jenő.*

Zalamegyei községek gúnynevei. Nem csak egyes nevezetesebb származású, különös szokású, feltűnő testi hibával bíró ember neve mellé ad a nép gúnyos jelzőt, hanem községeket, egész vidékeket is megtréfál velük. Ez alkalommal Zalamegye déli részében fekvő néhány helység „második nevét“ akarom kimagyarázni. Kezdjük a legnagyobbban, *Huzó-vonyó Lendván* (Alsó-Lendva). A város a Stajer-Alpok Zalába nyúló kiágazásai egyike mellett épült. Hosszan —

innen a huzó-vonyó név — nyulik el a domboldalon, hová az előtte elterülő síkon a Mura felé siető több kisebb folyó gyakori áradása elől menekül. A városhoz csatlakozik folytatatosan *Pinczeverő Hosszúfalú*. A.-Lendva mögött elterülő dombos hegyvidék pinczéit nagy előszeretettel s még nagyobb ügyességgel lakói *verték* fel néha. *Csik-érasztó Belső-Sárd*. Közel hozzá Kéterköz (Kéterköz), Kandia, Rongyosköz néven nevezett mocsaras, nádas rétság terül el. *Tusátörő Kármaház*. Szokásuk lakóinak, hogy a lemorzsolts kukoriczaféjet (tusát) kemenczében megszáritják, megtörik, rozsszal összekeverve megörlik s kenyeret sütnék belőle. *Fődes-v...gú, éghasító kontyú Dobronak*. Az első jelzőt azért kaphatta, mert lakói régebben legnagyobbbrst géréncserek (fazekasok) voltak; a másodikat asszonyai szereztek a csúcsos ékalaku káplival (fából vagy kemény papirosból készült, veres tarka szövettel bevont konty, melyről három-négy decziméter hosszú széles fehér pánt lóg hátra). *Emberölő Radamos*. Verekedő kedvű, nyers lakói után kapta nevét. *Kandl-ásó Bődeház*. Határában állítólag szerzetes-barátoknak kolostoruk volt, annak helyén áskál népe. *Lábos-nyelő Jósecz* lakói között szintén sok a géréncsér *Harangöntő Szombatfa*. Lakói a dobronaki plébániához tartoznak. Egy izben templomukba harangot hoztak Stajerországból. A harangöntő udvarán megláttak egy kisebb harangot s azt szépen a saroglyába plántálva hozták, haranglábra akasztották s ma is azzal harangoznak délben, este imádságra. *Bugyogó-csináló Kebele*. Géréncsér lakói készítik a fekete szükszájú kis korsókat — bugyogákat — melyekből a kegyelükön át is ihatni. — Az egész község minden egyes gazdája géréncsér. Pórtékáikkal megjelennek Zalamegye déli részén fekvő helyek vásárain, vagy szekerekre rakódva átviszlik a szomszéd Somogyba, honnan cserébe gabonát hoznak, mit kevés és rozsz földjük nem terem eleget. *Pofabőr-áruító Turnischa* már Zalamegye vend területén van, annak legnagyobb helye. Lakói közül sokan állati bőrök kikészítésével foglalkoznak, s a közel vidék vásárain árulják az irhát, talpbőrt. Ők szállították a magyar paraszt bocskorát, tarisznyáját. — Közli: *Bellosics Bálint*

Jegenei helynevek. A katonai térkép (1:75000) Bánffy-Hunyadi lapján Jegenye vidékéről négy név van közölve: Jegenye falú (fürdő és patak) Kornyitor, Nagy Erdő és Omlás. A nép nomenclaturája sokkal teljesebb mint e katonai jegyzék, de a *Kornyitor* elnevezés majdnem ismeretlen a népnél. A Jegenye feletti erdőterület neve *Nagy Erdő*, de ennek a lejtőkre eső részét *Disznókosárnak* nevezik. Az erdőn átvezető út melletti fák közé rejtett mélyebb fekvésű laposokat a nép *tóhelyeknek* hívja. Az erdő legmagasabb pontját *Erdőfünek* nevezik. Az erdőből a gerincz tetején kijutva jobbra egy félig kopasz tető végződik, ez az Espánleső. Innen jutunk el a Kigyós-kút rétjéhez, a Sikkantyús gödörhöz, a Vincz Antalné rétjéhez a jobb oldalon, a Paperdejéhez a baloldalon. A fürdőből kiindulva a népies elnevezések így következnek egymás után Jegenye felé a jegenei határban: Jobb oldalon Csicse oldal; Tamásné földje (szép rét); Kis és Nagy Gógán tető; Észken (az észeki északi földön); Pusztai (szántó a hegyoldalon); Nagyárok (szántók); Nagy és Kis Szénavölgy (kaszáló); Miklavölgy; Küsziklavölgy; Kermege (= kert möge); Kis és Nagy Bércz (legelő); Templom mege (a pap földtagja). A baloldalon: Csicserestető; Sorbány oldala; Omlás mege; Csetoldal; Előcsere; Kabolavölgy; Mészkenecze (mészsziklás hely); Szöllő (volt ott egy szőlőkert); Lőrincz alja; Kis és Nagy Kotyor; Nyires; Lukucz irtoványa; Malomdomb (a malom fölött); Szüget (egy árok és a patak közt); Kis Rét; Akasztóföldal (= akasztófa oldal); Büte dombja (keresztfával); Bartoldal (= Barta oldal); Telekoldal; Csuposdombalja; Lok (p. o. a Lok-on buza terem); Biróné földje; Meggyes; Hosszú (p. o. megyek a Hosszú-ba). — Gyűjtötte: *Dr. Jankó János*.

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmánynak 1889 nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Megjelenik havonként legalább egy íven, az „Ethnographia“ alakjában, mint az „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn“ melléklapja, és csak ezzel együtt rendelhető meg. A társaság kültagjainak ingyen jár. I. évfolyam. Az első szám 1891. január végén jelenik meg.

II. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Völkerkunde Ungarns und der Nachbarländer.“ Kiadja és Katona Lajossal szerkeszti Herrmann Antal. Havonként (augusztust és szeptembert kivéve) 2 ív az „Ethnographia“ alakjában. II. évfolyam. Megjelenik 1891. január hó végén. E két folyóirat ára együtt egy évre 4 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára féldron, 2 frt. Népvizsgálattal foglalkozó minden más egyesület tagjainak 3 frt.

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányu törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzete f. év tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedréte alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzet csak azon birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. *Südost.* Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 ív, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. *Comes Géza Kun:* *Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima.* Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. *Katona Lajos és Herrmann Antal:* *Magyar népmesék.* Kritikai kiadás német fordításhoz, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparatussal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet)

3. *Strausz Adolf és Herrmann Antal:* *Bolgár népköltészet.* Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

4. *Dr. Maricescu Atanáz és Herrmann Antal:* *Novák. Rumén népeposz.* Rumén népballadák sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. *Fr. S. Kubač.* *Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik.* Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. *Dr. Fr. S. Krauss.* *Auf Ungarn bezüglich epische Gesänge der südslavischen Völker.* Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal, a délszláv folklóre terén ezen első tekintélytől.

IV. *Ural-Altai.* Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Évenként 4 kötet, 40—50 ív, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. *Dr. Bernhard Munkácsi:* *Die Volkespoesie der Wotjaken.* Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöcki. Egy kötet.

2. *Dr. Ignaz Kúnos:* *Osmanisch-türkische Volkespoesie.* (Europäische u. asiatische Türkei) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. *Dr. Karl Pápai:* *Ostjakisch-samojedische und ostjakische Heldensagen u. Märchen.* Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész *Béla Vikár:* *Finnische Studien.* — Egy kötet.

4. *Bálint Gábor.* *Mongol népköltészet.* Egy kötet.

A *Südost* és *Ural-Altai* egy évi sorozatának 8 kötete kiadótól (Herrmann Antal, Budapest, I. Attilautca 47.) vagy a „Közművelődés“ nyomdától (Kolozsvárt. Beldortautca 1.) egyenesen megrendelve, bérmentes küldéssel 10 frt. Az egyes kötetek ára 2 frt 50 kr.

Ugyanonnan megrendelhetők még: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn I. kötet. 4 füzet. 4 frt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie (kótákkal). 1 frt 50 kr. — 2 Dr. H. v. Wlilocki: Zauber- und Besprechungsformeln der transylvanischen und südungrischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallóczy: Südslavisches. 30 kr. — 4. A. Herrmann: Heimische Völkerstimmen. 60 kr. — 5. Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W. v. Schullenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wlilocki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteilen bei den transylvanischen Zigeunern. 60 kr.

Ugyanazon kiadótól:

„Kalotaszeg.“ Kalotaszeg vidékének érdekeit képviselő hetilap. Együttal Jegenyefürdő értesítője Szerkeszti Bölöni László Bánffy-Hunyadon, fődolgozótársai: Gyarmathy Zsigáné és Herrmann Antal. Negyedévre 1 frt. (Az 1890. évfolyam 1 frt.) (Különös tekintettel van Kalotaszeg ethnographiájára.)

Néprajzi dolgozatok szerzőit és kiadóit

kérjük, legyenek segítségünkre a hazai néprajz minél teljesebb bibliographiájának összeállításában (folyóiratunk egyik feladatában) és küldjék meg az „Ethnographia“ szerkesztőségének vagy társaságunk könyvtárának néprajzi érdekű régebbi és újabb kiadványaikat (könyveket, cikkeket stb.), a melyeket lapunkban megemlíteni és ismertetni fogunk. Különösen *a vidéki időszaki sajtó* számos értékes cikkét lehetne így a végleges elfeledéstől a tudomány számára megmenteni.

TARTALOM.

I. <i>Dr. Réthy László</i> , Francziák és elzász-lotharingiaiak a magyarságban.	229.
II. <i>Lázár Béla</i> , A „Gesta Romanorum“ hatása a magyar népköltészetre.	232.
III. <i>Király Pál</i> , Regesek mondókája.	237.
IV. <i>Dr. Kúnos Ignác</i> , Jelentés harmadik ada-kalei útamról.	239.
V. <i>Borbély Sándor</i> , Az aranyosszékiek táncza.	243.
VI. <i>Dr. Kiss Áron</i> , Régi lakodalmi szokások Tokaj-Hegyaljáról.	246.
VII. <i>Kiss Áron</i> , Tornynos-Pálczaibabonák.	249.
VIII. <i>Szivós Béla</i> , Hajduszoboszlói babonák.	254.
IX. <i>Farkas Sándor</i> , Népköltési adalékok.	256.
X. <i>Társasági ügyek:</i>	
I. Jegyzőkönyv a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. május 2-án tartott II. rendes közgyűléséről.	258.
II. Számvizsgáló bizottság jelentése.	259.
III. Jegyzőkönyv a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. ápril 28-án tartott XVI. választmányi üléséről.	260.
XI. Hazai folyóiratok.	261.
XII. Külföldi „	263.
XIII. Hazai irodalom.	267.
XIV. Külföldi irodalom.	269.
XV. Vegyes közlemények.	270.
XV. Borítékon: Jegenye gyógyfürdő Kolozsvár mellett. Gyűjtsünk tagokat. Irodalmi vállalatok Magyarországnéprajza köréből stb.	

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**

a Magy. Népr. Társ. titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztároshoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz. Budapest, I. Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

Felhívás.

Sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy a társasági tagdíjak igen lanyhán folynak be, a miért is a társaság működésének fennakadásától lehet tartani. Az idei tagdíjaknak csak kis része folyt be, sőt még a tavalyival is sokan vannak hátrálékban. Ez utóbbiakat felkérem, hogy hátrálékaikat f. évi november hó közepéig kifizessék, ellenkező esetben kénytelenek leszünk a törvényes eljárást megindítani. A folyó évi tagdíjjal tartozókat is felkérem, hogy a díjt minél előbb befizessék; a késedelmezőkhez a jövő hónapban postai megbizással fogunk fordulni.

A választmány megbizásából:

Dr. Borovszky Samu,
pénztáros.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, természetesen körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogassák a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kulturmunkára egyesítvén, a legszámosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Néprajzi dolgozatok szerzőit és kiadóit

kérjük, legyenek segítségünkre a hazai néprajz minél teljesebb bibliographiájának összeállításában (folyóiratunk egyik feladatában) és küldjék meg az „Ethnographia” szerkesztőségének vagy társaságunk könyvtárának néprajzi érdekű régebbi és újabb kiadványaikat (könyveket, cikkeket stb.), a melyeket lapunkban megemlíteni és ismertetni fogunk. Különösen *a vidéki időszaki sajtó* számos értékes cikkét lehetne így a végleges elfeledéstől a tudomány számára megmenteni.

Felkéretnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographia”-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás czimzéssel kapták, szíveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESÍTŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL
a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS
a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. július — október

7—8. szám.

Kalotaszegi babonák. *)

Jankó János dr.-tól.

(Felolvasatott a M. N. T. 1891. szept. 26-i ülésén.)

A babonák gyűjtését a Kalotaszegen előttem már Wliskoeki Henrik dr. kezdte meg; **) kitünő alapot nyújtott nekem a tovább kutatásra, melyet e fejezet megírásánál is felhasználtam, ennek jeléül minden kikezésnek, mely az ő nyomán íródott meg, végére illesztettem nevének kezdőbetűit (Wl.). Természetesen sem ő, sem én nem tűzhattük ki feladatunkul annak megállapítását, mi e babonákból magyar és mi oláh; meg kell elégednünk a magyar emberektől vallott és hallott babonanyag pontos és rendszeres összeírásával, s azt nem hasonlíthatjuk össze sem más részletes magyar, sem az oláh babonákkal, miután sem egyikből, sem másikból hasonlóan részletes gyűjtemény nem áll rendelkezésünkre.

A kalotaszegi ember babonáinak első csoportja az éggel és az ezzel kapcsolatos jelenségekkel foglalkozik.

A kalotaszegi magyarság azt hiszi, hogy a földet valami állat tartja; a falvak tulnyomó többségében e hit szerint ez állat a czethal s csak egyetlen faluban hallottam (M.-Valkó), hogy ez a bivaly. A halak száma változó; néhol a földet csak egy (Körösfő), másutt három (Sárvásár), ismét másutt négy (M.-G.-Vásárhely, Bogártelke, Farnos, Nagy-Almás), majd végül hét (Kis-Petri, Nagy-Almás) czethal tartja. E czethalak azonban nem maradnak nyugodtan, hanem olykor-olykor megmozdulnak, egyik oldalukról a másikra fordulnak, s ezt az ember sínli meg, mert olyankor van földindulás (M.-G.-Vásárhely, Bogártelke, Farnos, Kis-Petri). Némely helyütt e czethalak megfordulásában és így a földrengések visszatérésében bizonyos időszakosságot tételeznek fel, s így hiszik, hogy az minden hét esztendőben szokott ismétlődni (Sárvásár, Körösfő). Ha a földrengés nagyobb károkat okoz a népnek, azt mondják, az egyik czethal meghalt (Farnos); ennek tulajdonítják a bibliai Sodoma és Gomora elpusztulását is (N-Kapus).

*) Mutatvány Dr. Jankó János legközelebb megjelenendő „Kalotaszeg Magyar Népe” című munkájából.

**) „Kalotaszeg” 1890. 1. 2. 4. 11. szám.

A kék eget félgömbnek tartják, mely földünkre ráborul; a föld alatt van-e lét, élet és ember, a néphit határozott formában nem tudja, csak egy helyütt hallottam, hogy ott is laknak emberek. Megjegyzendő azonban, hogy ugyanazon helyen vallják a föld alatt az ember létezését, ahol a kalotaszegi ember legfontosabb háziállata tartja a földet, s hogy e két hit csakis M.-Valkóról ismeretes. Némi tájékoztatást nyújt a napról való azon hit, hogy az este belemegy a földbe s ott pihen egész éjszaka. A napfogyatkozásról azt mondják, hogy valami láthatatlan hegy nyeli el a napot (M.-Valkó); de más hit szerint a napot ilyenkor a sárkány — miről alább még szólunk, — falja fel (Türe). A nap fogyásával, azt mondják, a járványos betegség és emberpusztulás karöltve jár. A nép még a napfoltokat is ismeri, s azt mondja a napról, hogy az beteg, „nincs tisztában“, nincs jó egészségben és ennek eredményéül tekinti az éghajlatnak az utolsó években észlelt elzordulását.

Az éjszakák megvilágítóját, a holdat, a kalotaszegi szintén jól megfigyelte. Láta, hogy a hold lapjában foltok vannak s ezek magyarázatát így adja meg: Volt egyszer egy pakulár, aki egy este megázott; mikor az eső elvonult, kiterítette a bocskorát meg a kapczáját egy csipkebokorra, hogy a holdfénynél megszáradjon; minthogy egy ideig eredménytelenül várakozott, összeszidta a holdat, mire a hold a pakulárt csipkebokrostól, bocskorostól, kapczástól felszívta s képe most ott látható a hold felületén. A holdfogyatkozást szintén úgy magyarázzák, hogy a sárkány eszi meg a holdat. A holdat időjárás jöslásra is felhasználják; ha a hold tiszta, vagy ha udvara van, jó idő és bő termés lesz, ha ellenben nagyon sárgán látszik, eső lesz.

Az egyes csillagok közül a kalotaszegi a hajnal- és a vacsora-csillagot ismeri; az elsővel kél, az utóbbival nyugszik le ő maga is. Néhol a télen látható éjfélcskillagról is beszélnek (Türe).

A csillagképek közül a legjobban ismert a Gönczöl szekere, vagy amint ők nevezik, Gönczöl, Gönczön, Gönczi, Göncz vagy Bencze szekere. A kotlós csillag (= Fiastryúk) a maga hét csillagjával az időszakok előrehaladását jelenti; mert ha a kukoricza meglátja ezt a csillagképet, siet a növéssel, mivelhogy közeledik János napja; t. i. a kotlós csillag karácsonytól mintegy Szent-János napjáig nem látható. Ismeretes még a kasza holdja (=kaszás csillag), melynek végső csillaga, ha tisztán ragyog, bőtermést jelent; a szénvonós, mely fent két és lent három csillagból áll s végül a cigányút (=tejút, mely elnevezés a Kalotaszegen teljesen ismeretlen), melyről azt mondják, hogy ott a cigányok szórták el, mikor Egyiptomba mentek téglát vetni, a szalmát vagy polyvát, vagy más versio szerint a borsót, amit más országból hoztak, mert ott nem termett. Itt említjük még fel az üstökös csillagot, ami háborút jelent arra az országra, amerről feljön.

Megfigyeli a nép az égi jelenéseket is és persze babonás hiedelmét hozzáfűzi. Ha a csillag lehull, akkor éjjel a szemlélőnek valami rokona meghal. — Ha az ég megvilágosodik, vagy messziről tompa dörgés hallszik, amerről e tünemények észlelhetők, ott jó lesz a termés. Jólelkű emberek néha a felhőtlen, derült verőfényes eget hallják

zengeni, ilyenkor az angyalok muzsikálnak, ezek láthatók is, de csak az ártatlanok számára. — Nagy harmat után nyárban a tiszta eső néha úgy hull a falevélre, mintha mézcepek volnának, s mert fényes és ragadós, mézesőnek nevezik. A pakulár mondájánál láttuk, hogy a holdnak felszívó vagy inkább magához szívó ereje van; ezzel rendelkezik a levegő is, mely a kutakból felszívja a vizet, hogy szivárványt építsen belőle. Az égi jelenések ura a sárkány, melynek kétöles, fekete, borzos, vastag, bivalyformájú feje van; a földön az erdőben él s ha írtani, pusztítani akar, felszívhatja magát a felhővel, abban trónol, s onnan zúdítja a földre a jégesőt, a zivatarokat és a kártévő viharokat, oly módon, hogy leereszti a farkát; távolról látszik is, amint az eső pázmánként lehull; a sárkány nemcsak magát tudja felszívni, de ő maga is fel tudja szívni az embert.

A villámlásról és vele kapcsolatos mennydörgésről egész külön kis babonaköre van a kalotaszeginek. „Bokrosodik az idő“ mondják néha, ha a láthatáron felhők tornyosúlnak, mely kifejezés ősrégi és sok más nemzetnél is elterjedt néphit utolsó maradványa s azon kezdeties állapotról utal vissza, midőn még az ember a fellegeket égi fáknak és bokroknak képzelte. E régi, már elmosódott képzetből ered azon hit is, legalább a katolikus családoknál, hogy zivatar alkalmával jó a virágvasárnapkor szentelt fűzfabarkát az asztalra tenni, mert a fűzfát a néphit szerint kerüli a villám, és a szentelt víz is, melylyel az ág meglocsoltatott, megmenti a háztájt a villámcsapástól. Bodzafát nem jó a ház közelébe ültetni, mert abba könnyen belecsap a villám, mivel az ördög rablott kincseit néha e kedvelt fája alá szokta elásni, amiről alább még szólunk. Nem jó a kenyeret megszelt oldalára fektetni, mert akkor a jég legközelebről elveri a határt; de ha már véletlenül megtörtént, a kenyér megszelt oldalának felső részét meg kell tartani és zivatar alkalmával a házból ki, az utcára dobni. Villámláskor nem jó a házban fekete kutyát vagy fekete macskát tartani, mert ezen állatot a villám keresve-keresi. Nagy zivatar alkalmával minden bútort egy keveset ki kell mozdítani helyéből, ez által a villám, ha be akarna csapni, eltéveszti utját. — Ki villámláskor ostorral, kötéllel, szalaggal vagy fonallal játszik, azt könnyen sujtja a villám, épúgy azt az embert is, ki akkor feji fejős állatait; a tejjel általában égiháború idején nem jó bánni, mert a boszorkányok irigylik a tejet s oda irányítják a villámokat, ahol tej van. Azért a tejet villámláskor befödve kell tartani és a csecsemőt is, ha csak lehet, nem kell szoptatni. Ha ilyen időben még is szoptatja az anya, tegyen legalább egy kést és egy villát keresztalakban a földre vagy az asztalra maga elé. — (Wlislocki.)

Az égi jelenségek a népnek időjósásra is szolgálnak; a legfontosabb kérdés az, lesz-e eső vagy nem, s így a jóslatok túlnyomó része erre vonatkozik. Ha kékes a villám színe, akkor jégeső vagy felhőszakadás lesz; ha vörös a villám színe, akkor hamar elvonul az égi háború; ha pedig sárgás, akkor tartós rosz időt várhatni. — Eső lesz: — ha nagy a harmat; ha hajnal előtt felleget van; ha a hold sárga; ha a Vlegyásza közel jön, felmagasodik és a zöldje tisztán látszik; ha

a nap jobbkor feljön; ha a marha az erdőről haza látszik; ha az erdőn a fenyőfa sötétebb; ha reggel a nap előtt báránycsordák vannak; ha a napnyugaton suhadáskor villámlik; ha a csillag erősen sűrű és udvara van, mint a holdnak. Ellenben szép időt várhatni: ha reggel a Vlegyásza le van rokkanva vagy nagyon meg van alapulva s aszály (fekete füst) látszik rajta; ha a felhő M.-Valkó vagyis hazafelé húzódik. Ezek oly megfigyelések, melyeknek a legjózanabb s nagyobb részben könnyen megmagyarázható alapjuk van.

De nemcsak az égi jelenéseket használja föl a nép az időjósásra, hanem az állatokon tett észleleteket is. Így esőt jelent: ha a macska nyalja magát; ha a macska tűzre néz; ha a veréb berepül a szobába; ha a légy csipi a bivalyt; ha a kakas sokat kukorékol; ha a tyúk az utcán jár; ha a hangya a kemény utat kiturja; ha a szárnyas hangya felkél repülni; ha a zöld vagy varas béka a gyepeken szól; ha a disznó a reggeli kihajtáskor álmos; ha visít a páva.*) -- Egyéb jelek is vannak; így eső lesz: ha sűrűn járnak a drótosok; ha a gőzös zúgása hallszik; — hideg lesz: ha a macska a tűz felé mosdik; ha Szent-György nap előtt megszólal a béka.

Természetes, hogy a nehéz idők ellen a nép babonáival iparkodik segíteni; így ha meglátják a forgószelet, arra köpnek, hogy hozzájuk ne jöjjön; ha tűz van a faluban, szitát tesznek ki az utcára, hogy a szél elforduljon. — Különösen a jég csinál nagy károkat s ezért ez ellen is igyekeznek babonákkal védekezni. Erősen hiszik, hogy a jég ellen a harangozás és könyörgés használ, s ha nehéz idők járnak s a babonák ellen küzdő fiatal pap nem könyörög eléggé, ha jég veri el a határt, a papot támadják meg, miért nem könyörgött. A jég ellen teszik az udvarra a lapátot és szénvonót, mindegyiknek nyelít a jég irányával szemben fordítják; a fejszével a gazda a szél irányában egyet a küszöbbe vág, aztán egy másikat keresztbe s ott hagyja a fejszét, amíg a rossz idő el nem mulik. A jeget a jégghordozó Gorbonzás, Gorgonzás hordja, aki a nép képzeletében fiatal legény, aki marhaszarvnyelű nagy bottal jár, csak tojást eszik, s ha valaki a kérését megtagadja, úgy ászkábál a botjával, hogy jégesőt hoz magával az ellenkező ember földjére. A Gorbonzás azonban a jeget el is tudja fordítani, kupába szed belőle s arra önti ki, amerre akarja, hogy a jég vonuljon. A Gorbonzás hitköre különben ma már nagyon összezsugorodott, bár az öregek szerint régen többet beszéltek róla és jobban hittek benne

*

A kalotaszegi néphitben vannak különös szerek, melyek csodás hatalommal ruházzák fel a birtokost; ilyen a vasfű, mely a meghasított tenyeret is begyógyítja, aki ennek birtokába tud jutni, az minden zárat le tud pattantani. — A régi koporsóból kihúzott szeggel a templomban ha szemünk elé tartjuk, megtudjuk, ki a boszorkány a hívők közt; ugyanannak érintésétől a beteg fül meggyógyul. — Különös bűv-

*) A páva persze nem kalotaszegi állat. Türen a földbirtokosnak, Simaynak van egy pávája, a nép erről mondja és hiszi, hogy ha visít, eső lesz.

erőt tulajdonítanak a kereszteleetlenül elhaltak csontjainak; ha asszony hordozza zsebében, magtalan lesz tőle; ha férfi veszi magához e csontokat s azok porával megéti valakit, az annyira érzéketlen lesz, hogy nem tudja, ki mit lop el tőle.

De nemcsak egyes szereknek, hanem egyes embereknek is van ilyen bűvös hatásuk különösen nézésük, tekintetük által; azt mondják, az ilyen igézőnézésű embereket könnyen meg lehet ismerni, mert a szemöldökük össze van nőve. — Egy ember a lakodalma napján látott meg egy ilyen igézőt, s mikor fiatal feleségével haza ment, annak hatásától összeesett. Különösen a gyermekeket féltik az igézettől s ellene a kis gyermeknek bal vagy mindkét kezére, sőt olykor még a nyakára is hurt kötnek. Az igézet ellen a szenes vízzel is szoktak védekezni; egy poharat félig töltenek vízzel s az illető, ki a kuruzsolást végezi, hét (némely vidéken kilencz) kis parázsszenet ereszt a vízbe, visszafelé olvasva így 7, 6, 5, 4, 3, 2, 1, (illetőleg 9, 8, 7, 6, . . . 1), mialatt azonban mást egyáltalában nem mond s állandóan a kék vagy fekete szemre gondol, mely a beteget megigézte. Ezután a pohárból kés hegyével három csepp vizet a tűzbe önt, hármat az ajtó kilincsére, mikor a megigézett bejön, hármat a megigézett szájába, hármat homlokára, hármat-hármat két tenyerébe, végül a megigézett három kortyot iszik belőlük, a többit pedig az ajtó sarkára öntik. — A marhának az igézet ellen bojtot kötnek a szarva hegyére. — Az igézet egyes tárgyakra is kiterjed, így p. o. a puskára; ha valaki a lelőtt vadat megigézi, azzal a puskával soha senki se lőhet, míg szenes vízzel a puskát ki nem mossák, mert így a puska csak sebez, de nem öl.

Akiknek nemcsak egy, hanem több hasonló rosz erejük van, azokat roszaknak (boszorkányoknak, ördögöknek vagy ördögösöknek) nevezik. A roszakat a kalotaszegi még emlegetni se szereti, ha pedig ki nem kerülheti, így fohászodik fel: „Isten mentsen, kőfélében maradjon, közénk soha se elegyedjen.“

A roszak emberekből lesznek, férfiakból, nőkből és elátkozott gyermekekből egyaránt. Ha a gyermeket nem keresztelik meg hamar, az is a roszaké lesz, a roszak elváltják; szerencsére még az ily gyermeket meg lehet menteni, vissza lehet váltani a következő módon: a szülők hét szomszédból hét kalánt és hét orsót hoznak; a hét kalánt a sütőkemenczében elégetik, azután a kihült kemenczébe a csecsemőt bevetik, majd kiveszik, a földre teszik, kisöprik a szemétdombra s ezzel a gyermeket visszaváltják. A gyermek ugyan még egy ideig ebagos marad, vagyis szőrös a háta, de még az orra is, de ez a keresztelés után elmarad. Aki egyszer el van nyerve vagy elcsalódott, az már örökre a gonoszoké; az embernél senki semmit se tehet ellene, legfeljebb az állatnál lehet néhány óvintézkedést tenni, hogy az állatot meg ne rontsák a gonoszok, vagy hogy ezeket távol tartsák a állatoktól. Ha a gonoszok a tehenet meg akarják rontani, amit a gazda az állat roszindulatából olvas ki, bűdöskövel és tömjénnel kergetik ki abból a gonoszt; ha pedig a tehen megellik, fohagyját tesznek az ajtó fölébe, mert annak a szaga a gonoszt távol tartja.

A roszak a kősziklák csunya rejtekhelyein laknak, de a tavakba, mocsarakba eljárnak fürödni. Tiszta ember nem láthatja őket, hanem csak a rosz, vagy a roszaktól megbabonázott lélek; néha azonban a levegőben napsuhadáskor nagy bandázás, muzsikálás, sírás, dudolás és furulyázás hallható, ezzel árulják el jelenlétüket. Az ilyen helyet kerülni kell, mert aki ilyen helyen p. o. lefekszik, a gonosz megnyomja, rosz álma lesz s betegen ébred fel.

A rosznak ideje déltől éjfélig tart, de főleg az estéli órákban járnak-kelnek, éjféltre visszasietnek, hogy az éjféltől ne érje őket azon a helyen, ahol a roszat elkövették, mert különben ahhoz a helyhez vannak szögezve másnap estig. Éjféltkor a szétoszlás tehát nagy zajjal történik, s ha ilyenkor ettől a kakas már éjféltkor kukorékol, a gazda tüzet rak a küszöbre, hogy a boszorkányok a házba be ne jöhessenek. Az évben legfontosabb idejük a Szent-György nap előtti éjjel; a gazdák ilyenkor az utcaajtón tövist húznak, hogy a boszorkány udvarukba be ne mehessen s a marhát meg ne ronthassa; a leveles kapu gombfájához is tövist kötnek; ilyenkor a boszorkányok a szénvonóra ülnek s a tilólevéllel verekednek, aztán összegyűlnek, sírnak, zúgnak, az utjokba tévedő embert ijesztgetik, bántják, ütök-verik, ruháját megezibálják.

A roszak gyakran még élő emberek is lehetnek, akik köztünk járnak-kelnek, velünk érintkeznek a nélkül, hogy tudnók róluk, hogy roszak. Mikor azonban valakinek ártanak vagy ártani akarnak, rendszeren nem a saját emberképükben maradnak, hanem megváltoztatják formájukat s farkas, macska, fekete kutya, kigyó, béka vagy pupegér (denevér) képet vesznek fel; madarakét sohasem. Az átalakulás feltétele az, hogy az illetőnek három kecskebukát kell vetnie vagy a botján háromszor átbucsikázni, akár emberből állattá, akár az egyik állatformából a másikba, akár végül az állatból vissza, emberré való átváltoztatásról van szó.

A roszak hatalma meglehetősen nagy. A nehéz időket, mikor a sárkány jár a felleghen, a roszak csinálják. A kereszteleetlenül elhalt gyermekek csontjaival láthatlanná teszik magukat; az általuk így bűvös erejűvé tett csontot kölcsön is adják p. o. a sorozás alá kerülő legénynek, ki azzal láthatlanná teszi magát. A roszaknak ártani nem lehet s aki ártani akar nekik, p. o. ha a béka képibe bujt roszat a gazda megfogja és tűzbe dobja, akkor azért meglakol s a barmának lesz baja. — Ha csak valamelyik ember, mint rosz, rontja meg a tehenet, valamelyest lehet rajta segíteni. Ha a tehen meg van rontva, fejeskor a vizeletéből kell új fazékba tenni s azt addig melegíteni a tűzön, míg a tehenet megrontó gonosz vagy rosz elő nem jön. Ha a tej véres, az nem a roszaktól van, hanem valami fecske repült el a tehen alatt, s a tej addig meg nem tisztul, míg a fecske alatta vissza nem repül. A megrontástól azonban a tehen nem ad tejet. Anók néni bizonyos benne, hogy ő is, meg még egy tanú látta, hogy valaki kutya képiben átugrott a kerten s megfejté a bivalyt, aztán visszaszökött s a bivalytehen nem adott többé tejet; erre gyanúba vettek valakit, mire Anók néni elküldte az urát, hogy a gyanús házból tüzes szenet hozzon a pi-

pájában. Ezt aztán beadták korpa közt a szomszédtól kapott kenyérral a bivalynak és az ismét adott tejet. Ha pedig nem jót gyanúsítottak volna, a küszöbre tett fekete daróczot addig ütötték volna, míg a tolvaj, ki az ütéseket szintén érzi, magától elő nem kerül, oda nem fut s meg nem kéri őket, hogy ne üssék már. — A roszak őrzik a gondjaikra bízott rosz pénzt, még pedig nemcsak a felsorolt, hanem fegyveres katona vagy utunkat álló huszár képében is; a rosz pénz elárulja hollétét, mert esténként éjjel előtt fellángol, különösen Szent-György nap előtti éjjelen, néha kékecsszürke, néha tiszta piros lánggal, sokszor pedig nagy futó láng alakjában; e jelenséget, ha valaki meglátja, nem mutatja meg másnak, mert akkor vesznie kell s a roszak megrontják. Az ilyen rejtett pénzhez senki sem juthat hozzá, ha csak vagy magát, vagy valami cselédjét el nem adja a roszaknak. Így ismeretes egy eset, mikor egy Molnár nevezetű magyar-valkói gazda hirtelen meggazdagodott, mert a felesége lelkét eladta, de az asszonynak még halálos ágyán is tusája volt a gonoszszal, mikor pedig temették, a roszak oly nehéz időt adtak, hogy senki se kísérhette a temetőbe.

Hasonló rosz lény a lidérc; aki ennek a nyomába lép, annak baja lesz; inkább tóhelyeken, mocsolyákon él, majd a kereszteletlenül eltemetett gyermekek sírja felett ül, ezt őrzik, miért is tiszta emberek a csontokat ki sem vehetik. A lidérc fény alakjában is látható, mint ilyen jár a beteg asszonyokhoz s azokat férfi módra kíséri. *Posthac coit lidérc cum femina, quae in somno semen re vera emitit et dum hoc non fit, femina continuo aegrota manet. Manifestum est hac fabula popularem hysteriae explicationem contineri.* A lidérc a halottas házban is megjelenik, még pedig üthetetlen kopó képében, megjelenése előtt a háztájék néhány perczre úgy kivilágosodik, mintha tűz ütött volna ki. Néha a súlyos beteg vagy épen haldokló eltűnik az ágyból, azt mondják, ilyenkor kihíttá a lidérc s ezt a halál biztos előjelül tekintik.

Az ördög és lidérc között a kalotaszegi kevés különbséget tud; néha egynek tartja, néha különválasztja, általában inkább emberi formában képzei; az ördög látogatja meg a nyavalyatörösöket, megjelenése ugyanazon jelenséggel van összekötve, mint a lidérczé, hogy t. i. a ház tájéka megvilágosodik. Kedvelt fája az ördögnek a bodza — egy kiskapusi monda szerint — a következő okból: Mikor Isten a világot teremtette, az ördög végignézte, hogy alkotja az egyes állatokat. Egyszer haza szaladt és mikorára visszatért Istenhez, látta, hogy az azelőtt mozdulatlanul heverő, élettelen állatok most mozognak, esznek, isznak, szóval élnek „Hogy csináltad te ezt?” — kérde az ördög az uristent. „Beléjök leheltem”, — mondá Isten és mutatott neki egy fásípot. Az ördög elment és csinált magának agyagból egy állatot és aztán fásípot akart készíteni, de egyetlen egy faágát sem volt képes kifúrni. Végre megtalálta a bodzafát, melynek ágát könnyen átfurta és az így nyert fásípon keresztül akart az általa készített állatba lehelni, hogy az is életre támadjon. Isten ezt látván, megharagudott és az ördög művét villámmal szétrombolván, megátkozta a bodzafát, hogy le-

gyen ezentúl az ördög fája, ha már megengedte, hogy ágát keresztül-fúrja az ördög. (Wliskoeki.)

A földben azonban nemcsak rossz pénz van elrejtve, hanem jó is és ezt sajátosságos lények őrzik, a fehér emberek, akik többnyire férfiak, igen ritkán asszonyok, magasak, szálasak, éjfél után talpig fehérben a malmok közelében szoktak megjelenni; az ő idejük, valamint a jó pénz fellobbanásának ideje is, éjfél után van. A fehér ember, ha valakivel találkozik, azt megkínálja a jó pénzzel, s ha az illető hajlandó ezt elfogadni, ilyenkor feleletül csak valami kis fehér gunyát ad neki, de nem sajátkezüleg, mert érintésétől elszárad a kéz, hanem vagy eléje kell dobni, vagy kis darabka fára, vagy nyújtófára téve kell neki bal-kézzel átnyújtani. A fehér ember ezt a kis fehér gunyát vagy rongyot ráteszi a helyre, ahol a jó pénz van, ezzel ő annak gondozását átruházta s nem őrzi tovább. Aki aztán ás és nem talál semmit, annak okát abban keresik, hogy a fehér gunya nem volt elég tiszta. A fehér ember általában szelid és jóindulatú lény, s a kalotaszegi ember, ha valami új munkát kezd, néha még hozzá is fohászkodik, hogy jobban járhasson, mert a fehér ember mindig jobban jár.

A Kalotaszegen vannak még olyan vén asszonyok, nézők vagy megcsináló nénék, kik az ügyefogyott ember baján titkos szerekkel és tanácsal segítenek. Főleg szerelmi dolgokban nagy látogatottságnak örvendenek e nénikék és jó szóért meg egy kis pálinkáért vagy szalonnáért a szerelmes fiatal mellé szegődnek és megcsinálják, hogy az illető szeretett lény viszonszerelmre gyulad. E néző vagy csináló asszonyok, legalább ahányról a Kalotaszegen nekem tudomásom van, — pedig erősen nyomoztam őket, — mind oláhok, magyart egyetlen egyet sem találtam.

Legtöbb persze a szerelmi varázslás. Ha a leány a szeretett legény ingkötőjét vagy a daróczsokrárt ellopja s elviszi a nézőhöz, az úgy megcsinálja, hogy a legény a leányba szeret. — Ha valaki egy leányt akar szerelmre bírni, akkor két zöld békát fog, egy lyukas edénybe zárja s egy hangyabolyba ássa; kilencz nap múlva kiszedi az edényt és a békáknak a hangyák-lerágtá csontjaiból kiszedi a két hátgerinczet. A hátgerinczek egyikét titkon az illető leány szoknyájába kell beleakasztani, a másikat pedig újholdkor a leány apja vagy akármelyik elhalt közeli rokonának sírhantjába ásni. — Ha valamely leány szerelmre akar bírni egy legényt, újholdkor néhány szál haját ellopja és ezt a hold felé dobva, így szól:

Újhold, nézlek, nézlek,
Adj Jóskának szerelmet,
Hogy szeressen engemet,
El is vegyen, ha lehet.

Ha ezt akkor mondják, mikor annak ép az ideje, akkor az eljárás hatása biztos. T. i. azt hiszik, hogy az újholdnak van egy bizonyos időpontja, a mikor növéseben néhány percze megáll, és ha akkor valamierért megszólítja az ember, azt neki teljesíteni kell, különben nem

nő meg soha. — Újholdkor mézet és kását is lopnak a lányok, azt megfőzik, a szeretett legény ételébe keverik, hogy szerelmet gerjeszzenek. — Szerelmet lehet az áttal is gerjeszteni, ha holdfogytakor kőrishogarat szúr az ember egy kőkénybokor egyik tövisére és újholdkor leszedvén a száraz bogarat, azt megtörve, pálinkában megitatja az illető személylyel, kit szerelemre akar készíteni. — Elásták a szöszét, mondják oly leányról, ki a legényt bolondulásig szereti; mivel azt hiszik, hogy ha a legény pénteken éjjel a leány fejről észrevétlenül néhány hajszálat ellop és azt egy keresztúton elássa, akkor mihelyt a haj elrothadt vagy porrá vált, az illető lány szerelmes lesz a megcsináló legénybe. — Ha egy fekete tyúk első tojásának szét nem tört héjába az illető személynek néhány hajszálat, körömdarabjait vagy néhány csepp vért teszik, azt keresztteletlenül elhalt gyermek sírhantjára elássák, még pedig napfelkelte előtt, akkor az illető személynél szerelmet gerjeszhetnek, ha t. i. elásás utáni harmadnapra a tojáshajban nedvességet találnak. (Wlislöcki.) A csinálók szelet is tudnak csinálni s azzal viszszergetik azt, ki nem azon az úton halad, melyen ők akarják, hogy haladjon. A szél azután bebúvik az emberbe, azt álmából felriasztja; az ilyenek előtt mindenütt setét a világ, csak nyugaton világos.

A néző azonban nemcsak megcsinálni tud valakit, hanem ha valakit egy néző megcsinált, egy másik néző, ha jobban ért a mesterséghez, vissza tud csinálni. Elviszi valaki a beteg megcsinált asszony alsó szoknyáját és ingit a nézőhöz, aki abból kinézi, hány esztendő az asszony, mi baja, ki rontotta meg, azután pedig elmondja e szerint, mit kell tenni. Vegyen kilencz csuprot, a beteg abból egybe minden reggel bevizeljen, szerdán vagy pénteken vagy böjtnapon hajnal előtt a csuprot vigye ki a keresztútra, miközben senkire se néz, senkihez sem szól, s csak oda van gondja, ahová elindult. A keresztúton kruscsásan (keresztben) kiönti a vizeletet és eltöri az új csuprot; ezt annyiszor kell ismételni, ahányszor a néző elrendeli, s az nap nem szabad sem enni, sem inni, sem dolgozni. Ettől a csinálmány visszafordul.

Ha valaki haragszik a másikra, a néző megmondja, mit lehet csinálni ellene, hogy az elméje meggajduljon, ereje pusztuljon s betegség verje meg. Így megakadályozhatja az ember azt is, hogy valaki a jóban előre menjen, ásóval felveszi és visszafordítja ellenségének nyomát a sárban, miközben azt morogja: „szerencséje elveszzen, keze-lába elszáradjon.“ A néző mondja meg, hogy a kinek kára esik, hol mondja el átkát; az ilyen ember aztán a kijelölt magányos helyre kimegy egyedül és feltűnés nélkül, hogy ne lássa vagy hallja senki, ott a nappal szembe fordulva, egész nap imádkozik, ima után pedig elmondja átkát, s az átok, ha az nap ő étlen-szomjan maradt, megfogja a kártevőt. A ki pedig egyszer meg van átkozva, az többé nem árthat, s csak ha bünbánóan megköveti a megkárosítottat, s felfogadja, hogy többet nem csinál botránkozást előtte, fordíthatja el magáról az átkot.

*

Érdekes, bár nem nagy csoportja a babonáknak az, mely a kü-

lönböző betegségek gyógyítására vonatkozó utasításokat foglalja magában

Ha valaki beteg, megfogadja magában, hogy minden pénteken böjtöl; ez a gyógyszer az oláh paptól származik. Sajnos, de még a magyar is, ha valakije beteg, az oláh paphoz fordul, az olvas a beteg fejére és az imádkozik a beteg üdvösségéért.

A menydörgésnek és villámlásnak is van bizonyos körülmények között gyógyító ereje. Beteg embernek menydörgéskor igen jó, ha földet adnak a kezébe és azt a zivatar elmúltával folyóvizbe dobják; ilyenkor a betegségnek legalább egy része a kézben tartott földbe száll és elhagyja a sinlő testet. — Gyenge beteges gyermeket menydörgéskor jó a kopasz földre fektetni, hogy megerősödjék. Kinék szeme fáj, álljon villámláskor egy hid végére és mondja:

Villám, villám, köszöntelek,
Szememből a fájdalmat,
Szememből a nyavalyát
Vidd a falu hídján át

Aztán ne menjen három napig azon a hidon át, hanem kerülje annak tájékát és mossa szemét azon patak vizével, melyen a híd átvezet. Fülfájás ellen jó szer, ha az ember azon helyről, hová a villám csapott, füvet szed, azt napfölkelte előtt merített vízben megfőzi és aztán azzal borogatja beteg fülét. Ha az ember fogfájáskor villámsujtotta fának szálkájával piszkálgatja beteg fogát, fájdalma megszűnik.

Egyes betegségek különös gyógymódjai közül a következőket gyűjtöttem egybe.

Az árpa-learatás a szemről e mondással történik:

Árpa, árpa learatlak,
Marokba se teszlek,
Kévébe se kötlek,
Szekeremre se teszlek,
Csürembe se viszlek,
El se czipellek,
Malomba se viszlek,
Meg se sütlek,

itt az illető köp egyet s így fejezi be:

Csak a fejr lóba teszlek.

Ezt háromszor mondják el, miközben a gyógykezelő az ujjával, késsel vagy bicsokkal a szem előtt arat.

A hideglelés elmulik, ha a kigyó bőrét botra huzzák, hogy rajta száradjon s aztán vízbe teszik s arról isznak; vagy ha pálinkába borostyánleveleket vagy tejben borsót, paprikát és libazsirt főznek.

A forró hideg ellen a rokon, fiu, leány, apa vagy anya este meztelenül a leveles kapura mászik s ezt kiáltja: „Halljátok ti két fél szomszédságok, az én testvérem (illetve anyám, bátyám, leányom stb.) a forró hideg rázza, tudtotokra adom, vegyétek el róla.“ Szokták ezt a kürtő alatt is kiáltani; a kiáltást háromszor ismételni kell.

A disznóhideg az, mikor az ember úgy eszik, mint a disznó s mégis rázza a hideg; ilyenkor a rátót a disznóválu végire teszik s akkor ember és disznó egymás mellett egyszerre esznek. Azt mondják, ettől meg a sok hideg víz ivástól a láz elmúlik.

Ha valakinek szökik a fejébe a vér vagy bubája lesz, gyógyítója egy kőrishogarat kettészakít, nyers kovásza csömbölgíti, aztán a beteg két fülétől a homlokán keresztül a két meztelen karon végig hördörít, káztatja, a csukló felett leköti s akkor ezt mondja: „Atyának, Fiunak, Szent Lélek Istennek nevében ne ártson semmi rosz“, mire kétszer köp s a gyógykezelésnek vége.

A nyavalyatörés a nép szerint ijedségtől származik s ezt az oláh pópával szokták kikönyörögtetni a betegből. Szokták azonban úgy is gyógyítani, hogy kilencz forrásból vett vízből kilenczféle fűvel fürdőt készítenek a betegnek.

A pokolvarat úgy gyógyítják, hogy egy czikk hagymával háromszor ujjal végig huzzák a pokolvarat. Így gyógyítják a vakfájást is.

A kinek hóttete van (szemölcse), azt egy hajszállal leszorítják, körülkötik, amitől elmúlik.

Akinek a torka fáj, annak fecskefészket főznek tejbe s a torkát azzal kötik be. Egyéb célra fecske vagy gölicze fészket elpusztítani vétek.

*

Külön foglalhatók össze azon babonák, melyeket a nép az újszülöttekről hisz.*) E babonák már a terhességi állapottal kezdődnek. Terhes asszonynak jó a villámsujtotta fából egy darabot magával hordani, akkor nem lesznek nagy szülési fájdalmai és erős, egészséges gyermeket hoz a világra. Ez okból jó az is, ha az ember a villámütötte fából egy darabkát azon csöbörben tart, amelyben terhes állatait itatja. Terhes asszonynak nem jó a villámlást nézni, mert gyermeke korán elhagyja a szülőházat és nem tér oda vissza soha többé, földönfutó lesz. Ha az asszony nehezen szül, férje a harangot megkondítja s akkor az asszony megszüli a gyermeket. Ha a szülő anya holtat készül szülni, a kutya, ha belébútt a rosz, előre megérzi, kapar és gödröt ás.

Szerencsés azon gyermek, ki csütörtökön vagy vasárnap, főleg napfelkelte előtt jött a világra. Testben és lélekben erős, kincsekben gazdag lesz az ily gyermek egész életén át. De amely emberi lény szerdán vagy pénteken született, főleg hét vagy kilencz órakor, az boldogtalan lesz egész életében; betegségben, nyomorúságban sinlődő életfogytiglan, mindenkitől kerülve és megvetve; s ha ily gyermek orroskája felett még egy kék erecske mutatkozik, akkor biztosra vehető, hogy embertelen módon fog az életből kimúlni, akasztófán vagy csatában, dulakodás közben meghalni. A születésre nézve a legjobb idő a napfelkelte előtti órák vagy éjfél tája; ki éjfél tájon született, főleg szombaton, az hosszúéletű lesz, esetleg váratlanul (találás, váratlan örökség, lutri által) sok pénzre is szert tesz. Hétfőn született gyermek nehéz,

*) Wlilocki nyomán. L. Kalotaszeg. 1890. 53. 54. l.

de mindig sikeres munkában tölti életét; míg a kedden világra jött emberi lény nagyszerű, de haszontalan emberré válik. Hogy a világra jövendő gyermek esetleges balsorsát legalább némileg enyhítsék, közvetlenül a szülés előtt egy tűt szoktak a szülő anya ágyának egyik lábába szúrni és azt a gyermek keresztelése után való napig ott hagyni; akkor megvizsgálván a tűt, azt tartják, hogy jó jel, ha az rozsdás, mert akkor a gyermek leendő szerencsétlensége a türe rozsdakép csapott; de ha tiszta és fényes, akkor a gyermek nem kerül ki sorsát. Akármely napon, akármely órában született gyermek, ha vékony hárttyikában (burokban) jön a világra, szerencsés és boldog lesz. E vékony héjat el kell tenni, és mikor a gyermek már tárgyak után kapkod, ezen héjnak porrá tört egy részével be kell hinteni kezeit, akkor minden munkája sikerül; amikor pedig járkálni kezd, e por egy részével lába talpát kell behinteni, akkor bárhol a világon miután szerencsés és boldog lesz, főleg ha azon időben, mikor már érthetően beszélni kezd, nyelvére hintik azon por még hátramaradt részét.

Hogy ha szerencsétlen napon is, de legalább ne szerencsétlen órában, azaz hét vagy kilencz órákor jöjjön a gyermek a világra, a vajadás kezdetekor néhány községben égő gyertyát tesznek a tűzhelyre; ha ez véletlenül elalszik, nemcsak rövid, de épenséggel boldogtalan életű lesz a gyermek. Hogy jó órában és jó napon világra jött gyermeket rozszind latú emberek, mint aminők a boszorkányok és rosz lelkek, soha meg ne zavarhassák rá váró boldog életében, e czélra nagyon jó, ha első fürdővizét felerészben keresztútra, felerészben pedig fűzfa alá öntik; mert a keresztúton éjfél táján a rosz lelkek tanyáznak, akik fűzfagalylyal szokták az ember jó sorsát megbogozni. Néhány szem kása vagy tökmag az első fürdőbe dobva néha jóra változtathatja a gyermek leendő rosz sorsát is.

Ha kereszteléskor a templomba-menés alkalmával a kutya ugat vagy ló nyerit, az rosz jel, mert a gyermek jólétét irigyi akkor az ördög; ily esetben egy darab kenyert áztatnak a gyermek fürdővizébe és azt megégetik az illető állattal Rosz időben született gyermek kereszteléskor nézzenek a keresztiszülők a feszületre vagy kehelyre, mert ezzel sokat változtathatnak a gyermek rosz sorsán, mert a feszületet és kehelyt nem szereti az ördög, és mivel a keresztiszülők éppen ezt nézik a kereszteléskor, midőn a gyermek rosz sorsát készíti, zavarba jó és istentelen munkájába *beléun*.

*

Végül a halál előjeleinek felsorolásával egészítjük ki a babonákra vonatkozó gyűjtéseket. *)

Ha darazsak vagy vad méhek fészket raknak a ház falába vagy a ház közelébe, ez szerencsétlenséget, tüzesetet vagy a háznép valamelyikének elhalálozását jelenti; azért is jó ilyen fészket valamely idegen személy által eltávolíttatni, mert ha ezt a házbeliek valamelyike hajtja

*) Wliscoczki nyomán. L. Kalotaszeg. 1890. 28. l.

végre, keze idővel megbénul — Ha idegen fehér ló szalad be az udvarba, azt hiszik, hogy a család legközelebb elhalt tagja a lakosok valamelyikét a fehér ló által magához akarja csalogatni; ily esetben jó, ha a lónak az udvarból való kikergetése alkalmával egy seprüt dobnak a kapu elé, hogy azon átlépve szaladjon el a ló. — Ha a tyúk lágyhéjú tojást tojik, azt seprűvel kell széttörni, mert az is halálesetet jelent. — Aki keresztúton fekete tyúktollat talál, arra ne lépjen, mert különben még azon évben meghal; ha már rálépett, szedje fel a tollakat és dobja folyóvizbe. mondván: „Akkor kerülj szemem elé, ha fehérré mosott a harmat.“ — Tavaszkor az első pillangó láttakor köpni kell háromszor, mert ez a pillangó az ember lelkét akarja kicsalni a testből.

Ha szobában a falból vagy a padozat alól növény nő, ez valamelyik családtag halálát jelenti, szintúgy, ha a ház fedeléről egy zsen-dely vagy cserép ép a ház ajtaja elé esik. — Karácsony és újév éjjelen nem jó macska-nyávogást hallgatni, hanem a macskákat el kell kergetni, mert ezek valamely közeli rokon halálát hívogatják. — Akinek valamelyik úja reggel sárga *gyertyafüstös*, a nélkül, hogy az illető tudná, honnan ered ezen szín, — annak valamelyik rokona elhal. — Ha nyárban a nagy szárazságban a föld épen a ház ajtaja előtt meg-reped, ezen repedésbe néhány tüzes szemet kell tenni és aztán földdel betemetni, mert különben a házból valakit a legközelebbi időben *elnyel a föld* (azaz meghal) — Ha kötelet látsz folyóvízen uszkálni, köpj a vízbe s mondd: „A hol megakadsz, ott az ördögöt felakaszd,“ mert különben legjobb barátod *szerencsétlen halállal* mulik ki. — *Embertelen dolgot* művel az, ki alvó ember ágya alá égő gyertyát tesz és aztán az alvót felkelti, hogy annak ébredéséből megtudhassa, vajon az illető soká él-e vagy nem sokára meghal. Ha t. i. az ébredező ágyában felül, akkor hamar meghal, mert már *menőfélben van*, ha pedig oldalára fordul, akkor még sokáig él, még pedig baloldalára fordúlva, nagyon hosszúéletű lesz.

Aki az új házaspár közül a nászéjjelen elébb alszik el, az előbb hal meg. Ha valakinek kihullott vagy kihúzott fogát eczetbe teszik, a nélkül, hogy az illető tudná, akkor kilenczedik napra az eczet vagy *tiszta* marad, és akkor az illető még sokáig él, vagy pedig zavaros lesz, a fog körül nyák képződik, akkor az illető személy hamar elköltözik. — Ha meg akarjuk tudni, hogy egy bizonyos valaki kívánja-e halálunkat, általában ellenséges, roszakaratú-e irántunk, ezt megtudhatjuk a pókháló-vetésből; t. i. az illetőnek néhány észrevétlenül ellopott hajaszálát holdfényes éjszakán kellő ügyességgel egy pókhálóba eresztjük; ha harmadnapra a pók ezen haját hálójából eltávolította, akkor az illető személy halálunkat, pusztulásunkat kívánja. — Ha egy újszülöttről tudni akarjuk, hogy hosszúéletű lesz-e vagy korán el fog halni, a *pokla* (méhlepény) egy darabkáját reggeli órában egy hangyaboly tetejére teszszük; ha a hangyák azt naplementéig elczipelik, hosszúéletű lesz a csecsemő, ha pedig ott hagyják, korán hal el. Végül nehéz betegnek életbenmaradását vagy elpusztulását megtudhatjuk, ha

aluvása közben feje felett egy tollpelyhet bocsátunk légbe; ha a betegre száll, életbenmaradását, ha pedig ágya mellé esik, elhalálózását jelenti.

A kalotaszegi az akasztott embert különös babonakörrel veszi körül. Ha p. o. embert akasztanak, vagy magát akasztja fel valaki, vagy valahol gyilkoshalál támad, olykor szél szokott keletkezni. Ha a felakasztott emberről levett gunyával törlik a lovat, az a ló meghízik; ha pedig a gunya egy darabját vagy a felakasztottnak egy ujperczét pálinkás hordóba teszik, a pálinka megjavul tőle. — Ha valaki már ki van nyújtóztatva, a nép szerint néha megesik, hogy a halott elrejtezik, s aztán ha temetésre kerül a sor, akkor megszólal, felébred. — Hazajáró lelkek vannak a kalotaszegi néphitben is, de nem határozott formában. A holt ember valami állatnak, p. o. a nyulnak képiben szokott hazajárni, s addig tölti az éjt otthon, míg a baj vagy a dolog, a mi miatt hazajár, meg nem változott.

*

Van még néhány sajtáságos babona, melyeket a fennebbi csoportok egyikébe sem oszthatok, de felemlítés nélkül sem hagyhatok s így függelékképen közlöm itt:

A szántás ideje alatt a férfi non coit cum uxore, nam populus ob hanc causam robigine corrumpi putat, sem kenyeret nem pirít, mert meggazozik a szénája.

Ha kicsi pók mászkál a népen, nem hajtja el, mert az szerencsét jelent.

Ha szarka röppen az ajtóba, vendég lesz, még pedig onnan, amerre a szarka farka áll.

Ha a csirke lába fáj, az asztal vagy szék lábát kötik be.

Csirkezuzát a nép a hazugok porciójának tartja.

A világ végéről a kalotaszegi nem sokat gondolkozik, azt hiszi mindössze, hogy ha rossz lesz az emberiség, akkor tűzeső fog hullani, és az fogja az egész világot elpusztítani

Lakás és butorzat a szepesi szászoknál.

Weber Samutól.

Midőn a szászok, kivált második Géza után a Szepességen a Poprád és Hernád völgyében letelepültek, ott többnyire rengeteg erdőket találtak, melyeket előbb irtani kellett. Az irtások közepette, melyek részben még most is a volt erdő nevét viselik, (mint „dürrer Wald, lange Tanne, Bärpüschchen“,) támadtak az egyes helységek faházai. Ezen faházak kipusztulása után szilárd anyagból, kőből és téglából építették lakóhelyeiket. Az utcák rendesebbek lettek. Két nagy házsor között

kisebb, rendszeren faházikók épültek, az előbbieken a tulajdonképeni polgárok, az utóbbiakban a munkások laktak. Ezen nagy és kis házak lakói körülbelől olyan viszonyban állottak, mint a földes ur az alattvalóhoz. ¹⁾ A városok felosztásának ezen nyomai még most is látszanak, p. o. Szepes-Bélán, Felkán, Mathaócson. Más városokban ellenben a középen felépült faházikókat már lehordották és csak a nagy házak maradtak fenn az utcza rendes sorában.

A házak többnyire emeletesek valának. Az utczára nyíló földszinti előtér kis ablakkal volt ellátva és kamarának szolgált, az ezen emelkedő emeletes tér inkább csak szűk réseket, mintsem ablakokat mutatott és szintén csak raktárnak tekintették. A nagyobb házak az utczára csarnokkal voltak kibővitve. A városházakat német izlés és visszaemlékezés szerint rendszeren oszlopcsarnokkal díszítették, mint azt Lőcse városházán még tisztán láthatni.

A ház ezen előrésze után következett a középső része. Itt rendszeren üst volt elhelyezve, melyben a palinkát főzték, és pedig mint gazdaságilag fontos házi iparczikket rendszeren nagy és jó minőségben. Különösen a városoknak Lengyelországhoz való elzalogosítása óta. (1412.) E helyen állott még a sörfőző katlan, melynek hasonló jelentősége volt mint a pálinka üstnek. A sört nagy mennyiségben gyártották és fogyasztották. Különös alapszabályok (mint a czéheknél) szabályozták a teendőket és az egész eljárást. Grezda városában az 1551-ik évből találjuk a sörfőzők alapszabályait. Zeilitzon egy az 1676. évből való maláta-egyesülettel találkozunk. Szepes-Bélán még e század elején 30 serfőző házra akadunk.

A ház hátulsó része, melynek ablakai az udvarra néztek, a tulajdonképeni lakószobából állott. Az ősök azért lakták a ház hátsó részét, hogy az udvarban elhelyezett istállókat a háziállatokkal és a gazdasági munkálatokat figyelemmel kíséressék. Az udvaron nem hiányzott a kút. Az istállók mögött a házi kert terült el. Itt a háziasszony legszükségesebb konyhanövényei termettek és pedig: sárga murok, petrezselem, vörös hagyma, foghagyma, főzelék, káposzta és saláta. Egynehány virágról is gondoskodtak, melyek között a tulipánt, százlevelű rózsza, a tüzes liliom, a költői nárczis és a kancsós jáczint nem hiányzott. A kertet bekerítik a veres ribiszke, a pöszméte és gyakran egy néhány gyümölcsfa is.

A kertet a már a mezőre nyíló mezei termények számára való

¹⁾ Nagy és kis házak. Weber Samutól a Századokban 1882, 324. l.

házi csűr zárja el. A jobb módúak még mezei csűrrel is rendelkeznek, mely a város épületein kívül a közel fekvő mezőkön épült és ugyanazon czélra szolgál, mint a házi csűr.

Ha a tavasz beköszöntött, akkor minden ház elé kerítést állítottak fel, melybe a káposzta magot vetették a végett, hogy az itt bujábban növekvő csirát sikeresebben lehessen kiültetni a tulajdonképeni káposztaföldre. E szokás kisebb városkákban, p. o. Ménhárdon még most is fennáll. A kerítések eltávolítása után (Pflanzgärtchen) piros pünkösdünnepre e tér zöld fákkal díszlett, melyeket 1—2 napra kiültettek.

A házak utca felőli oldalai rendesen kirívó színekben valának kifestve, miképen magam is láttam azt még Szepes-Bélán. Kifestett mindenféle cifrázattal díszített oszlopok látszottak, melyek közt védőangyalok lebegtek, míg a szabad mezőben épületes feliratok valának olvashatók, p. o.

„An Gottes Segen ist alles gelegen.“

„Für alle Dinge tracht' nach dem
Was deiner Seele ist bequém,
So wird nochmals der fromme Gott
Dir geben auch dein täglich Brod 1666.“

„Ich achte meine Hasser,
Gleich wie das Regenwasser,
Das von dem Dache fleuszt,
So mir Gott Hilfe leist!
Selig ist, wer vergisst,
Was nicht mehr zu ändern ist. 1807.“

„Missgunst ist ein böses Kraut,
Der Neid hat sie aufgebaut;
Doch lass ich beiden ihre Wuth,
Wenn mich nur schützt das höchste Gut.“

A butorzat nagyon egyszerű, de czélnak megfelelő volt. A fal körül az egész szobában padszékek húzódtak. ¹⁾ Ezek nemcsak ülésre és lefekvésre szolgáltak az embereknek, de tojásra és költésre a tyukoknak és ludaknak, ha elől deszka ajtócskával elzárhatók voltak. E padok még a kemenczét is befoglalták, és akkor kemencze-padnak (Ofenbank) neveztettek. A nagy cserép kályhában vörös rézből való nagy

¹⁾ Vesd össze: Lakás és butorzat a XVI. és XVII. században. Báró Radvánszky Bélától 1879, a többi butorzatot tekintve is l. 26. 27. 30. . . .

fazék volt úgy alkalmazva, hogy benne egész nap meleg vizet lehetett találni (Ofentopf).

A leirt padokkal párhuzamosan húzódtak a szoba falain a tálszékek. Ezeken voltak elhelyezve a feltett cseréptálak, tányérok és kancsók, nem különben a czin edények, melyek nagyon szokásosak és a jobbmóduaknál nagy mennyiségben találhatók valának, annyira, hogy Béla városában még 1848-ban 21 mázsa ilyenmü czint áldoztak a haza oltárára. ¹⁾ A tálszékek rendszeren kék, vörös, zöld vagy más kirívó színekkel voltak kifestve.

A falba volt illesztve 1—2 szekrényke (Almereichen), melyben a házikenyeret, kést, és több efféle kisebb dolgokat szoktak volt tartani. Az egy nagy két ajtaju almáriumban a háznép fehérneműjét és ruháját óvták meg a portúl. Az értékesebb dolgok a „kőházban“ (Steinhaus) őriztettek, mely rendszeren a ház előtt kőből volt felépítve, hogy a tűz ellen biztosabb legyen.

A szobában még egy nagyobb láda szintén ruhaneműek tartására szolgált, és kirívó színekkel és kivált tulipántokkal volt kifestve.

A szoba közepét elfoglalta a nagy, kemény fából készült hatszögletű, vagy kerekded asztal. A felső lemeze eltolható és bezárható volt. Nagy fiókjában több kisebb ládácska és fiók, néha rejtekhelyen is, volt alkalmazva, mely a pénz és a házikincsek megőrzésére szolgált. Az asztal lába megint egy kis szekrényből állott, hol több házi szerszám, furó, kapocsvas, láncz, kalapács, szög és afféle állott a gazda rendelkezésére. A szekrény talpa az asztal felső lemezének szokott megfelelni.

Az asztal körül rendszeren ugyanazon színekre festett faszékek állottak. A háttámaszban szívalaku nyílás volt kivágva és a deszkaülésbe négy egyenes faláb volt beillesztve. A székhez rendszeren a guzsaly volt támasztva, a lenbe szúrt orséval, melyet méhszorgalommal és pókügyességgel milliomszor forgattak a gazdasszony ujjai.

Igen fontos és nélkülözhetetlen butor volt a szoba egyik szögletében a szövészék (Gestell), melyet különösen tavasszal hoztak a szobába, hogy a télen font fonalakból vásznat szőjenek. Míg a felnőttek szőttek, a gyermekek a mellette álló csévelőn (Spulrad) a csévére (Spule) fonták a fonalat. Mily elterjedt, fontos és hasznos volt a vászonszövés háziipara a szepesi szászok között, onnan is kitetszik, hogy még 1802-ben csak a Poprád völgyében nyers és félig nyers vászon 171,909 frtért adatott el, mely összeg akkori értéke a mai egy milliót bátran megközelíti. ²⁾

¹⁾ Városi jegyzőkönyv az 1848-ik évről

²⁾ Statistik des Königreichs Ungarn v. M. Schwartner I, §. 80.

A kályha párkányzatán állott a gyertyatartó, a házban saját fagygyúból öntött gergyával. A vett gyertyának fontja 1776-ban csak 10 denárba került, 100 denárt egy forintra számítva. ¹⁾ Még olcsóbb és egyszerűbb volt a szoba kivilágítása a világító cseréppel (Leuchtschirbe), mely abból állott, hogy egy cserépen meggyújtottak valami kis madzagot, melyen egy darab faggyu feküdt. A koppantó (Lichtputze) a hamvazó gyertyabél lenyírására és tisztázására használtatott.

Száraz helyen a kályha mögött található volt a porládácska (Pulverlädchen). Az egyik fiókjában volt a tüzkő és az aczél, a másikban a szén, melylyel tüzet gyújtottak, ha az aczél és tüzkő szikrái a szénre estek és száraz forgácsok segítségével lángra gyultak. Ez helyettesítette a gyufát.

A falak képekkel voltak díszítve. A katolikusoknál a szentek, a protestánsoknál a biblia és a hitújítás hőseinek képei valának láthatók.

A tükör sem hiányzott a szobában. Mögötte kilátszott kivált a protestáns házakban, a sokat használt fényes külsejű biblia, énekes és imádságos könyv, melyek között a virgács sem hiányzott.

A szoba főbutorzatához tartozott a mennyezetes ágy (Himmelbett). Mennyezete négy oszlopon nyugvó fából készült fedél vagy boltozat volt. Az oszlopok között függönyök voltak, melyeket össze lehetett huzni vagy szétterjeszteni. Az ágy szintén azokra a színekre volt festve, melyeket már említettünk. Mint a padlás gerendáin a ház építésének évszáma, tulajdonosának neve és egy néhány szép jelszava voltak kiírva, úgy a mennyezetes ágy is bővelkedett olyan bibliai feliratokban, melyek az alvásra és a jámbor életre vonatkoztak. Ily feliratok természetesen német nyelven következők lehettek: „Ne szeresd az álmod, hogy ne légy szegény; nyisd fel a te szemedet és elégítsd meg magadat kenyérrel. Példab. 20, 13.” Vagy: „Édes az álom a szolgának, akár sokat akár keveset egyék; a gazdagot pedig gazdagsága nem hagyja aludni. Pred. 5, 12.” Vagy pedig: „Nem engedi, hogy a te lábad el-essék; nem szunnyad a te őriződ, Zsolt. 121, 3.” Vagy végre: „Békességben lefekszem egyetemben és aluszom; mert te Uram egyedül adsz nekem bátorságos lakást, Zsolt. 4, 9.”

Ha még felemlítem, hogy télen, nyáron az ablakon virágcserepben Flóra nyájas gyermekei díszlettek, melyeket gyöngéd női kezek ápoltak, akkor mindent megérintettem, mi jellemző volt a szepesi szász lakását és butorzatát illetőleg. A mindent nivelláló időnek befolyása azonban itt is megérezhető. Egy néhány falu kivételével a lakás és butorzat a szepesi szászoknál most már majdnem mindenben modern.

¹⁾ A XVI szepesi város levéltárában az 1776. évi limitatió.

Visontai népdalok és gyermekjátékok.

Közli: Balassa József.

Az alább közölt dalokat és játékokat Somogy megye déli részén, Visontán jegyeztem fel. E vidék nyelvjárása átmenet az alsó és felsődrávai között; tulajdonképp az alsódrávaihoz lehet soroznunk, csak hogy ennek egyes sajátosságai már elvesztek; így pl. az *al, el* szótagból *á, é* lesz, és nem *ó, é*; nem hallhatók a *fordül gyógyil, itil* stb. alakok; a többes szám 3. személyében csak a *magik* szóban maradt meg a *bir-tokos-ik* rag. Viszont a nyugati nyelvjárás nincs reá még oly nagy hatással, mint a felsődrávaira. Ezt a nyelvjárást beszélnek azon a vonalon, mely Barcstól Csokonyán, Visontán, Nagykorpádon keresztül halad északnak, s elválasztja egymástól az alsó és felsődrávai nyelvjárást.

Az egész duna-drávaközi nyelvjárás-vidékeknek egyik legérdekesebb sajátossága a felszólító mód egyes alakjainak használata a jelentő módban. Ahhoz, a mit erre nézve a „Magyar Nyelvjárások“ 138. lapján elmondottam, e vidéken tett megfigyeléseim alapján a következőket fűzhetem: A két alak összezavarása első sorban a *t* végű igéknél történt azokban a személyekben, a hol a *t* után *j* áll: *borécssa, szakécssa, tudhassuk, felőtztessük, főtámasszuk, kocogassák*. Ezután elterjedt e két mód alakjainak összezavarása egyrészt ugyanezen igék alanyi ragozásában, másrészt a nem *t* végű igéknél is. E két utóbbi esetben azonban a felcserélés csakis a többes szám 1. személyében fordul elő, a hol a felszólítás és az egyszerű kijelentés a legközelebb áll egymáshoz. Példák: *itt már segíthessünk rajta; metégessünk, hajtogassunk, mérögessünk; a kötényire gombot kössünk; egy darabig fussunk; — maj bele tügyük, vögyük (vösszük); — nem tuggyunk möguszlatni; köröszttü tuggyunk vele gyünni; akarjunk; ak körül mönnyünk; mögfordullunk (a. m. megforduljunk e helyett megfordulunk.)*

Az alább következő dalokat és játékokat úgy jegyeztem fel, a mint énekelték; megjegyzendő, hogy magukat a dalokat inkább az iskolában tanult nyelven mondják; azonban a nyelvjárást hiven tüntetik fel a játékokhoz csatolt utasítások, melyeket pontosan a kiejtés szerint jegyeztem fel.

Az első három dal ritmusa kissé különös; olvasva úgy látszik, mintha nem is volna semmi versmértékük, énekelve azonban a második sor első része, melyet mindig kissé beljebb irtam, igen gyorsan hangzik, hat szótag kerül egy ütembe, ilyen formán: Erdő, erdő, de magos vagy, zöld leveles annak az ága; ritmusa értéke azonban annyi, mint

a 4, 4, 4, 3 soré; a hatodik sor így is alakult, s ebben már lassabban éneklik a harmadik ütemet.

Népdalok.

1.

Erdő, erdő, de magos vagy, zöld leveles annak az ága;
Közepibe, két szélibe kék nefelejcs bokor virágozik.
Egyik hajlik válamra,
Másik a rózsáméra,
Né sirj kedves kis angyalom, tized lészek én még valaha.
Szakajcsd lē jaz egyiket, kalapod mellé tégyed,
Had tuggyák még Visontába,
Ej, huj! hogy én tégéd szeretlek.

2.

Este, este, késő este, kilencet ütött már az óra.
Az én kedves kis angyalom kísétál már a kapujába.
Én is ára mēntem el,
Szivem szomorodott el,
Páros csolkot raktam rája, rózsám piros két orcájára.

3.

Elmōntem én vāndorolni
a szép Szōged városa felé,
Fecskét láttam szāldogálni
a szép Szōged városa felé.
Szāl le fōcske, ha lōhet,
Vidd el eszt a levelet,
Tōdd a rózsám kebelébe,
Ej, huj! ne sirasson engōmet.

4.

Visontaji keskēny ucca de porzik,
A legēnyēk vōrōs borral ōntōzik,

Ōntōzzētēk, had terēmjen virāgot,
Akkor nyiljon, mikor én arra jārok.

5.

Hārmāt fūttentēt a gōzōs masina,
Tēnnap hozta levelemet a pōsta,
Mit ér nekēm az aranyos levele,
Hotyha magam nem beszélhetek vele.
Ha jelindult az a gōzōs, had mēnyyēn,
Én utānam senki nē kōserēgjēn
Már az aki én utānam kōserēg,
Az ālgya mēg aki jengēm teremtēt.

Gyermekjátékok.

1.

Haj szēnája, szēnája, szēna szakadēktya,
Benne vagyōn kerēk asszony, kerēk kis mēnyecske,
Lassan, kōmnyen kis mēnyecske,

Öléd akit szerecc.

Eszt ölelém, eszt csokolom; díván dombján, domboruján.

Aggyon isten lassu essőt,

Mossa össze mind az kettőt,

Mind az arany vesszőt.

Hej dinárom repce,

Pusszog a szekerce,

Össze szíjják, össze mossák,

Rád kocogassák.

Coki tē vén bocskor!

(Lásd: *Kiss Áron*, Gyermekjáték-Gyűjtemény,
274. és 393. l.)

2.

Zöld fü, zöld fü a lábom alatt,

A ki legszöb léssz, tőlem csolkot kap.

(Összefogózzunk, egy ben van, am megcsókú egy másikat, akkó
am mén bele.)

3.

Égyik szalad, a másik kergettye és mongya:

Fond cica kertedet,

Hama megfonhatod.

4.

Ég a gyertya, ég,

El sē aluggyék,

A kősziklák mögrepennek,

Mind leguggyolják.

(L. *Kiss Áron*, 430. l.)

5.

Kinek a szúre a szögön,

Dömötör hajtya a lovát,

Fáj a szívem lölköm, Dömötör,

Fáj a szívem, lölköm, Dömötör.

Haja zsirom, petrezirom, hop, hop, hop.

Kerétettem, kerétettem ek kizs várt,

Kivül, belül bemeszeltem szép tisztán;

Ára jött az irodai uj várba.

Jobb tenékd édös rózsám, mind neköm,
Tégöd szeret az én rózsám, nöm engöm.
Haja zsirom, petrezsirom, hop, hop, hop.

6.

Biró János kertye mellett
Róka támad vize mellett,
Hama biró, hop, hop, hop.

(Összefogozzuk, asztán egy darabig fussunk, asztán mögfordullunk.)

7.

Borsosba jártam, borsos bort ittam,
Egy szép lányt láttam, ha jaz önyim vóna,
Lë sëm fekünném, el sëm alunnám,
Még be nöm járnám titkosi uccámat,
Fölszólíttanám argandijámat,
Kezire annám gyöngö Katicámat.

(Összefogózzunk körbe; akinek a nevit mondik, az kifordú.)

(V. ö. *Kiss Áron*, 432. l.)

8.

Háj bëlla, bëlla,
Mér tud a bëlla,
Bëlla farkat metégekünk,
Gyöngy ágat hajtogassunk,
Hamut mérögessünk.
Riezám, rezelóm,
Apró pénzöm csörgetöm;
Szöggyed rózsám, szöggyed,
Kötényödbe szöggyed.

(Összefogózzunk, osztán mongyuk eszt: aki nevet, annak a kötényire gombot kössünk; aki másoccor nevet, annak mög a keszkenyőjít vögyük lë ja fejrü.)

(L. *Kiss Áron*, 442. l.)

9.

Járom az uj várnak az allát,
Járom a sor magallát.
Az én lábom szolgalegény,

Lábnyomát sém nyomja,
 Fehér talpát sém nyomja.
 Nyizsd ki lejány kapudat,
 Hadd kerüllem váradat
 Dob szerda, dobb kedd,
 Siralom csütörtök,
 Aggyon isten jó napot,
 Jó napot, vékony, karcsú derékot.
 Örzsébet asszony, kedves komámasszony,
 Ol szép, ol kegyes, ol kedvemre nē eshesség
 Bárám bicsak nélkül,
 Aranygyűrű nélkül.

(Három lejil a fődre így . . ., akkörű mönnyünk, akkor monygyuk eszt. Amíg jáccunk, addig mindig ott ínek (ülnek).

(L. Kiss Áron, 359. 1.)

10.

Egy hidas játék párbeszéde egészen egyezik a Dr. Kiss Áron játékgyűjteményének szintén Somogyból (a 216. lapon) közlöttel, csak az utolsó három szólás tér el illetéknépen :

- Isten anna szent markából
- Mi jis kértünk, de nēm adott.
- Azért mer kutyák voltatok.

A kimuzsikálás.

(Palócz bosszu.)

A palócz életében megtörténik, hogy egyik-másik leány a hozzá vonzalommal közeledő legényt szóval, taglejtéssel kigunyolja, tánczra felhívásnál visszautasítja, kikosarazza, szóval magától elutasítja, és ha a leánynak illetén viselkedését, mint elfogadható indokon nem nyugvót a nép közvéleménye is sértésnek ismeri el: a sértett legényben föl-ébred a bosszú érzelme.

A sérelmet szenvedett legény pajtásaival alkalmas helyen, lehetőleg titokban megbeszéli az esetet, s ha a többség egyértelemre jutott: elhatározzák a sértő leány kimuzsikálását.

A bosszúállásnak ezen neme kétféle, és pedig: kisebb vagy nagyobb, alkalmazva a sértés milyenségéhez. Ha kisebb természetű a

sértés, például a tánczra felkérés visszautasítása, akkor nyomban is alkalmazható a bosszú, rendszerint azonban a legények által meghatározott lakodalmi mulatságon; ha súlyosabb természetű a sértés, például nevetést előidéző gúny, vagy megkérésnél kikoszarazás, akkor a bosszút mindig farsangi nyilvános mulatságban hajtják végre.

Az ítélkező legények a bosszúállásnak idejét is, helyét is titokban tartják azért, hogy az illető mit se tudhasson a történetéről, különben távol maradna a mulatságtól.

Ha elérkezett a megjelölt mulatság vagy lakodalom napja, kezdetét veszi szokás szerint a vigalom s a fiatalság még a boszuval sujtandó leánynyal is enyeleg; de midőn a mulató fiatalság már látja, hogy a mulatók és vendégek teljes számban együtt vannak, váratlanul jelt ad a bosszuálló legény, mely jelre a zene, mintha csak elmetsették volna, elnémul, a tánczoló párjaikat elbocsátják s a legények a muzsikások közé, a leányok, illetve asszonyok pedig az ellenkező oldalon csoportosulnak.

Halotti csend lesz egy pillanatra, mindenki tudja azonnal, hogy kimuzsikálás lesz, de hogy kit sujt a bosszu, azt nem tudják, s éppen ezért a nőcsoport majd minden fiataljának arcza halálsápadttá válik. E hirtelen beállott rendkívüli izgatottság nem tart soká, mert a bosszuálló legény csakhamar a muzsikások elé lép, arcczal a nőcsoport felé s a nélkül, hogy a megbosszulandót megnevezné, ekként szól:

„A ki engemet itt meg itt, ekkor vagy akkor, ezzel vagy azzal a szóval, tettel megsértett, menjen ki“ — s ennél a szónál kitárja a mulató helyiség ajtaját — „te meg cigány huzd rá a nótáját!“

E szavak hallására azon leány, ki magát bűnösnek érzi, kötényébe rejti arczát, sirásra fakad, a körötte vagy mellette állók megrettenve, némelyek szánakozó arcczal félre húzódnak mellőle. A siró leányt, ha vannak: rokonai, ha nincsenek, egy pár éltesebb asszony közre veszi s vezeti kifelé; rendszerint a cigánybanda ilyenkor a Rákóczy indulót szokta játszani, s a bosszút álló legény előlmenése mellett kísérik a leányt egészen a mulató helyiség kapujáig, hol mindaddig huzzák az indulót, a míg a leány el nem tűnik szemek elől. Ezután pedig tovább mulatnak.

De nem csak a leányt, menyecskét éri az ily bosszú, hanem — ritkán ugyan — a leányt méltatlanul sértő legényt is kimuzsikálják; s ez akkor történik, ha a közvélemény hatása alatt a legények a sértett leány vagy menyecske pártjára szegődnek. Ámde a legény kimuzsikálása már nem megy simán; rendszerint véres verekedéssel végződik.

A palócz leány borzasztóbb büntetést nem ismer magára nézve a „kimuzsikálásnál“; az ily leány a falu és szomszéd-falu fiatalsága előtt sokszor két évig is erkölcsi halott; de előbb is felszabadulhat a sujtó teher alól, ha a sértett legény megbocsájt neki, vagy a falu közvéleménye mellette nyilvánul. A menyecskét — legyen az özvegy vagy férjes — és a legényt csak is azon egy mulatságra sújtja a bosszú.

Mennyire lesújtó a kimuzsikálás egy fiatal leányra, azt leginkább abból ítélhetjük meg, hogy az ily kimuzsikálási esetet még ellenséges leánytársai sem szokták a szenvedő szemére vetni, s az még titkos közbeszéd tárgyává sem válik.

Régibb időben a kimuzsikált leány néha „a sirig hordozta pártáját“; ma már lazulván az erkölcs, a bosszuállás ezen neme is szembetünőleg veszti erkölcsi hatását a palócz nép életében.

Közli: *Pintér Sándor.*

Palócz találós-mesék.

— A Mátra aljáról. —

Gyűjtötte: *Istvánffy Gyula.*

49.

Eke, ökör, minden me'vvan, még az Isten segítségi is; mi nekü' nem lehet mégis szántanyi?

(*Borozda nélkül.*)

50.

Bodonba fát vâgnak, ide is eehüll a faógácsa.

(*A harangszó.*)

51.

Az éresz alatt vizes, az éreszen kívül száraz; a ki tuggya, ki ne mongya.

(*A kender szösz, mikor fonják, a guzsalyon a mi van, fent, az száraz, a miből meg a fonalat fonják, folytonosan nyálazzák.*)

52.

Égy garasé' ollyat vesz,
Konyha kamra télyi lesz.

(*Gyertyavilág.*)

53.

Kêcczer lett a világra,
Vérés posztaó nyakába,
Kântorsâgra nevededett,
Vérés a szakâlla.

(*A kakas, mert mint tojás és mint csirke „kêcczer lett a világra.“*)

54.

Míg én ê'tem, lyukbaó' vaót palotám,
De mâ' haótom után véres se-lyem ruhâm.

(*A rák.*)

55.

Felű' olyan, mint é' kkád,
Alú' olyan, mint é' nnád.
(*A mákfej*).

56.

Ki vaót a létjobb mostoha anya?
(*A vad fa, a kibe bele ótanak*).

57.

Ki vaót az Istennek a kisbêraója?
(*A harang, mikor Krisztus keresztre feszítésekor meghúzták*).

58.

Az ökörnek melyik aódalán van
több szeör?
(*A külsön, mert belül egy szál sincs*).

59.

A szántaó-veteó ember mi nekű'
nem szánthat?
(*Fordulás nélkül*).

60.

Az Isten hun vaót, mikaó' se
ég, se feöd nem vaót?
(*A maga dicsőségében*).

61.

A paradicsomkert mivee' van
körű' kerítve?
(*Szentlélekkel*).

62.

Sé Isten nem teremtette, sé em-
bér nem csinà'ta, mija'?
(*Repedés a gerendán*).

63.

Hova sütött a nap eeczér, a hova
többé soh'se süt?
(*A Veres tenger fenekire, mi-
kor Mózes a vesszőjével meg-
ütötte s a víz ketté vált.*)

64.

A lételseó güdör hun vaót a
feödön?
(*Ott, a hol az Isten a földbe mar-
kolt, hogy Ádámot teremtse*).

65.

Mi mégy be ja templomba letis-
leteleó?
(*A kulcs nyikorgása*).

66.

Mikaó à't az Úristen fellábon?
(*Mikor a számárra akart ül-
ni, mert az egyik a kenyel-
ben volt*).

67.

Mi' csinyà' az Isten, mikao az
esseó esik?
(*Sarat*).

68.

Hatvan kovács, mé' Hetven ács
megittak egy-é' lliter bort, 15
karajczár vaót literje, mi esett
abbú' rájuk?

(*Kettejükre 30 kr, mert a ko-
vácsot Hatvannak, az ácsot
Hetvennek hívták*).

69.

Né' szszamâr ember van a ve-
lâgon, melyik ember az?

(*1. A pap, mert másnak tud
feleséget szerzeni, magának
nem. 2. A kántor, mert
akkor is dalol, mikor más ri
3. A kőmives, mert meg-
élesíti a csákányát s kőbe
vágja. 4. A kéményseprő,
mert mindig ott vakar, a hol
nem viszket*).

70.

Micsoda madárnak nem eszik a

húsát, micsoda virágbaó' nem
kötnek koszoraót, micsoda fábú'
nem csinyá'nak koporsaót?

(1. *A méhecskének.*

2. *A kendervirágból.*

3. *A rozsmaring fájából.*)

71.

Hégyén mégyén, magyon mégyén,
Vasat viszén, de nem kovács,
Lyukba bújik, de nem bogár.

(*Elkevas.*)

72.

Ha râm nézel,
Vissza nézlek,

Ha râm nevetsz,
Kinévetlek.
Tiszta igaz és hív vagyok,
Kedvedé' én nem hazudok.

(*A tükör.*)

73.

Erdeó a hazája,
Van derék bundája,
Lomhán jár, kel, forog,
Ha szaó', mindé' morog,
Lânczot kötnek rája,
A tânczot mé' jjárja,
De soha sincs jaó kedvi

(*A medve.*)

Hajdu-Szoboszlói adalékok.

Mese.

Mengyen-mendegél egy obsitos katona hazafelé a szülőfődjire. Hát a mint egy falun mengyen keresztül, látja hogy egy ház előtt a padkán ott kucorog egy ősz-öreg ember, osztán rí keservesen. Oda mengyen az obsitos.

— Hát kend mir rí öreg apám?

— Jaj, hogy ne rínék fijam, mikor meg vert ídes apám!

— Csak tán nincs mán meg a kend apja, hiszen maga is meg van mán kend száz esztendős is!

— Meg van a bion fiam. Oda be van a ház előtt; fát vág.

— Innye a ki szentje van, mán csak be mengyek, osztán meg kérdem hogy ugyan mir bántotta kendet!

Be is ment az obsitos, rá akadt az öreg emberre.

— Jó napot agygyon Isten nagy apám, ugyan mir bántotta kelmed azt az öreg fiját?

— Hogy ne bántottam vóna fijam, mikor a semmire való nem akart szót fogadni a nagyapjának!

-- Micsoda! hát még megvóna a kelmed ídes apja is?

— Meg bizony fijam, odabe van, a sutba íl.

— De mán csak bemengyek, mert ilyen öreg embert jártombaköttömbe sose láttam.

Ott is ült az öreg ember a sutba, még akkor is az unokáját szitta, hogy mir nem fogadja a szavát.

— Szerencsés jó napot adjon Isten, szíp apám! Mán csak bejövök, hogy ugyan hány esztendő lehet kelmed ?

— Jaj fíjam, azt mán én túllem hijába kérded, mert én meg nem mondom; ha eredj el a papho, a ki megkeresztelt, a maj megtudja mondani.

— Hát meg van még az a pap a ki kelmedet keresztelte ?

— Meg biz az, ídes fíjam, csak keresd meg; ott lakik a templom mellett, akárki megmutatja

Nosza, menyen is az obsitos a papho, otthon is tanálta: ippen perédikációt tanult.

— Szerencsés jó napot adjon Isten kigyelmednek tiszteletes uram! Hát biz én az eránt kerestem meg érdemes szemilyjit, hogy mondaná meg kigyelmed: hány esztendő lehet ecscsez*) öreg ember ?

— Jaj fíjam én asztat így meg nem mondom, ha csak a mátrikulába ki nem keresem. De az a baj, hogy a matrikula a tékába van, osztán *ídes anyám* meg kiment a szállós kertbe, s a mint sejtem: a téka kúcsot is kivitte.

Népdalok.

I.

Lement a hajamrúl a zsír,
Ez a világ róllam ítí,
Megkenem én az hajamat,
Jóba foglalom magamat.

II.

A zód halom feketíre van festve,
Az ég alja fejíre van meszelve,
Ugyan rózsám, jutok-i még eszedbe,
Hogy valaha jültem én az öledbe !

III.

Keserű míz, nem hittem hogy ídes lígy,
Ídes rózsám, nem hittem hogy álnok lígy,
Vótam hozzád olyan igaz mint az nap,
Ki jaz égen ragyogva süt egisz nap.

Közli: *Szivós Béla.*

*) ez és ez.

Porcsalmi babonák.

1. Rostavetés.

Egy rosta mélyebb oldalu kávájába bele szurnak felülről mindkét ágával egy kinyitott ollót. Ezt az ollót és annál fogva a rostát két oldalról két ember tartja az olló fogantyúja alá tett növendék ujjá hegyén, úgy hogy a többi ujjá hozzá nem ér. A rosta kávájában alul van téve 9 darab forgács, egy fésű és egy könnyű kefe. *A.* kezdi: „Péteremre, Pálomra mondom, Feri lopta el a tojást.“ — *B.* tagadja: „Péteremre, Pálomra mondom, Feri nem lopta el a tojást.“ — Ezt egymást felváltva ismétlik még kétszer. S ha Feri volt a tojástolvaj, úgy megfordul a rosta az ollóval az ujjok hegyin egyikök vagy másíkok felé, hogy szinte leesik az ujjokról. Ha más lopta el a tojást, a rosta mozdulatlan marad. Ekkor megpróbálják a másik nevével a párbeszédet, a kire gyanakosznak: míg a rosta mozdulásával a bűnöst csakugyan kitalálják. Így megnevezve egy-egy gyanus embert, mindenféle vétket meg lehet tudni, hogy ki hajtotta végre. Ezt letett igaz hitére vallja öreg Kerekes Eszter.

2. Orvosság a szemverésről.

Ha valaki gyermekedet a szemével megverte, tölts félig egy jó nagy pohárt tiszta vízzel, s tégy a pohár felibe egy rostát. Azután egy tojásnak vedd ki a fehérít és csorgasd azt a rostán keresztül halkán a pohárban lévő vízre: ha a víz felületin elterülő tojás fehérje egy szoknyás asszony alakot mutat, akkor asszony, ha nadrágos forma férfit mutat, akkor férfi verte meg a gyermeket. S ha ez tudva van, akkor aztán csak meg kell mosdatni azzal a tojás-fehéres vízzel a kicsit és azonnal meggyógyul.

3. Ha nem tud aludni a kised :

Menj a sertés ólba, mikor alszik a kocza és lopj az alól egy kis marok almot, hogy a kocza észre ne vegye, azt tedd a gyermek bölcsőjébe és elalszik mint a tej.

4. Ha a kicsiny főrösztéskor sír:

Jele, hogy az anya terhes korában kutya-hoz, vagy macskához rugott, a mi soha sem szabad! Ennek orvossága: Mikor a gyermeket főrösztöd, tégy a tekenő mind a négy szarvára vagy szegére egy-egy kis marok hamut és mikor a főrösztést elvégezve, kiveszed a gyermeket a tekenő-

ből. a tekenő jobb felső és alsó bal szegiről, azután a tekenő felső bal és alsó jobb szegiről keresztben kapard bele azt a hamut a tekenőbe ; azután szürd keresztül azt a hamvas vizet egy ruhán. És az a hamu, ha az anyja kutyához rugott, kutya szőrré, ha macskához rugott, macska szőrré változik, a gyermek pedig nem lesz tovább síró.

Közli: Kiss Áron.

Vizi manó a Hernádban.

Hogy mennyire ragaszkodik még a kassai külvárosok tót eredetű lakossága a vizi ember — tótul *topelyecz* — babonahitéhez, mutatja a sok monda, melyet a néphit ahhoz még most is fűz. Azt tartják, hogy a vizi manó leginkább a férfinemből szedi áldozatát, s ha valamelyik évben nem sikerül mindjárt a fürdőzőt hatalmába keríteni, dühében magasan ugrik ki a vízből, ha a hidon valaki átmegy. Néhány asszony megesküdni is kész erre.

A nép a vizi manót szenvedélyesnek, haragtartónak tartja, de azért érzéket a szép iránt, sőt hiuságot sem tagad meg tőle.

Történt néhány év előtt, hogy egy igen szép leányt szülői arra kényszerítettek, hogy egy nem szeretett férfiúval jegyet váltson. A leány annyira szívére vette a dolgot, hogy a Hernádba ugrott. Egy év multával ez a monda terjedt el: A vizi manó egy kassai bábát arra kényszerített, hogy menjen le vele az ő birodalmába és segítsen egy asszonymak a szülésnél. A bába félig a félelemtől, félig a kíváncsiságtól hajtva, leszállt a vizi manóval az alsó malom melletti nagy fűzfánál a vízbe, a hol ennek gyökerei alatt állott a vizi emberke palotája. A bába az asszonyban azonnal fölismerte a mult évben befult leányt, segédkezet nyújtott neki s egy gyermek születése után a vizi manó megtömte a bába kosarát homokkal, s a legszigorubb titoktartást követelvén tőle, felhozta a partra. A bába otthon kosarát kinyitván, homok helyett aranyat talált benne.

E mondából egész regény vált: hogy a vizi manó a leányba szeretett, folyton csábítgatta, s midőn a vízbe ugrott, feleségül vette stb.

Egy asszony, ki a Hernád partján lakott, mesélte, hogy midőn gyermekei asztalnál ültek s a tejbekását jóízűen ették, egy piros ruhás kis zömök emberke lépett a szobába s megette a gyermekek elől a tejbekását. Ugy látszik azonban, hogy az étel nagyon is megfeküdte a gyomrát, mert többé nem jelent meg az étkezésnél.

Legujabban pedig a vízi manó piros ruhája adott sok beszédre, mende-mondára okot. Tény az, hogy egy itteni molnár Márk napján a malom zsilipjeire piros nadrágot tűz ki, hogy a vízi manó elemének szelid parancsokat osztogasson. S midőn e tavasszal a víz a kassai nagy gátat elsodorta és a Hernád új medret mosott magának, víz hiányában a malmok szünetelni voltak kénytelenek; a köznép ekkor is azt beszélte, hogy a vízi manó addig nem nyugszik, míg egy teljes piros öltönyt nem vetnek a vízbe. Kétszer is tettek kísérletet a gát helyreállítására, de eddig sikertelenül, a mi csak megerősítette a babonás népet hitében.

Közli: *Juhász Mór.*

A néprajz a prágai kiállításon.

A cseh országos kiállításnak egészben véve van bizonyos néprajzi jellege. Rendezőinek egyik célja az volt, hogy a csehek szláv faji sajátosságait, műveltségét, művelődésre hivatottságát tüntessék fel. Ez irányban ellentétben helyezik magukat a germán műveltséggel, melynek iskolájában nevelődtek és a melynek ma is uralma alatt állnak. E germán hatalom alul akarnak menekülni a cseh-szlávok politikailag úgy, mint egész műveltségükben. E szempontokból történt, hogy az ipari czélú kiállításukon tág tér jutott a nemzeti művészetnek, tudományoknak, iskoláknak.

A kiállítás ily jellege mellett természetesen kellően gondoskodtak egy néprajzi csoport létesítéséről. E csoport, melyet röviden ismertetni szándékunk, minden gazdagsága és sokoldalúsága mellett, a gyűjtés módja, hézagossága és a gyűjtött anyag elrendezése tekintetében nagy kívánni valót. Az egész néprajzi csoportnak meg van eléggé tiszta szláv jellege, daczára a sokszerű germán hatásoknak, melyek a cseh-szlávoknál érvényesültek. E szláv jellegben jól láthatjuk azon közeli rokonságot, melyben a mi tótjaink a csehekkel néprajzilag állanak. Minthogy pedig a tót és általában a szláv hatások nálunk magyaroknál igen jelentékenyek, azért előbb-utóbb néprajzunk a csehekéhez is fordulhat egy és más kérdésben. E körülmény igazolja, hogy a cseh néprajzi kiállítással mi is megismerkedjünk és általában a csehek ily irányu mozgalmait figyelemmel kísérjük.

A prágai kiállítás néprajzi tárgyai két helyen vannak kiállítva: egyrészt egy e czélra épített tipikus cseh paraszt-házban, másrészt meg a női kézimunkák és néprajzi képek a nagy iparsarnok galleriáján.

A régies típusu parasztház egyik szobája a lakó-szoba berendezését tünteti fel, míg a ház többi helyiségeiben különböző néprajzi tárgyak vannak összevisszaságban elhelyezve. A lakó-szoba bejáratától balra levő sarokban kemence, körülte lóczák, felettük ruhaszárító-rudak. Az ajtóval szemben a bal sarokban mennyezetes ágy, mellette bölcső, a jobb sarokban az asztal, körülötte a fal mellett lóczák, egyébütt meg székek; a sarokban egy három oldalú szekrény áll. Az ajtótól jobbra tálás és konyhaszekrény. A kemence és ágy között tulipános ruha-láda, a tálás és asztal között nagyobb szekrény. Egyéb tárgyak: az ajtótól balra a falon kanalas, jobbra szentelt víztartó, mellette olvasó; az ajtóval szemben levő falon régies óra és ott, valamint a balra eső falon, a tükör mellett, kezdetleges szent képek.

A kemence téglából épült, nagy, négyszögletű; szabadon álló sarkán zöld szemekkel kirakott kályha. Az asztal le van terítve, rajta tál, kenyér, sörös pohár és könyv, felette a padozaton egy galamb van felfüggesztve. Az ágy mennyezetének állványa egyfelül a falba, másfelől a padozatról lefüggő két zsinigre van erősítve s középen és szélein kivarrt, nagy lepedővel van leterítve. Ehhez hasonlót sátorlepedő néven palócz vidékeinken szélteben használnak, de csak a gyermekágyas asszonyok ágya felett, mikor is annak egész babonás jelentőséget tulajdonítanak. E lepedőknek, melyek nagyobb számban vannak kiállítva, disztíési motívumai egyezők a palóczoknál elterjedtekével, melyeket ezek gyakran a tótoktól szereznek be.

A bútordarabok közül több szekrény van kiállítva. Ezek fabetéttel vannak disztíve vagy madarakkal, tulipánnal és más stilizált virágokkal kifestve. A bútorfestésnél, úgy látszik, a zöld, veres és sárga színeket kedvelik leginkább. Mint kezdetleges eszközök bírnak kiváló értékkel a nagyszámban kiállított falakatok és az állványra erősíthető vasszorítók a világításra szolgáló faszilánkok számára. Mindezekhez hasonlókat palócz vidékeinken volt alkalmam megfigyelni.

A fából való konyha-eszközök nagy számban vannak. Egyes fedényeket egyszerű barna betét, másokat festett virágok disztítik. Gazdag és változatos gyűjtemény van azon, nem ritkán finom faragású faformákból, melyeket tészták készítésénél használnak. Érdekes tárgyak még: egy famozsár, kétfülű lyukgatott szűrőtál, meg a kenyérsütésnél használt pár szárítója, minőt palóczaink is használnak. Szalmából font mindenféle kosarakat láthatunk: a nagy lisztartótól a geometriai disztí-tésekkel ellátott kis kosarakig. Az agyag-tálak, korsók, tésztaformák kedvelt színe a sárga, kék és zöld.

A kiállítás néprajzi csoportjának leggazdagabb része a ruházat, főleg a női himzések gyűjteménye. Néhány alak a nép tipikus ruházódását tünteti fel. Egy férfi alak öltözete: testhez álló, a csizmaszárig érő, alul gombolható sárga nadrág, elől zsebbel, a derékon piros lajbi; a nyakon veressárga nyakkendő; az ing válla és kézelője himezett. Egy litomitszkiji emberen egy ujjatlan, felette egy ujjas lajbi van gazdag selyem kivarrással és gombdíszszel; derekán a lajbi alatt kivarrott keskeny öv; fején prémes sapka sajtászerű alakkal, mintha a karimája felét levágták volna. Egy harmadik férfialak széles karimájú kalapban vállra vetett kabáttal látható. A leány-alak ruházatánál felemlíthető: a derékon a kivarrott, elől összekötött pruszlek, a könyökig érő ingujj, előtte arany és ezüst csipkével díszített kötény, a lábon félczipő kék harisnyával, a nyakon gyöngy és csipke, a fejen párta és virágkoszorú. Egy asszonyalak rékliben, főkötővel, melyről selymekendő függ alá.

A kiállítás gazdag ruházati, különösen himzés-gyűjteménye a nagy iparszarnok galleriáját foglalja el, minden oldalról hozzáférhető üvegszekrényekben felállítva. E gyűjtemény jelentékeny része kisebb múzeumokból, iparmúzeumokból való, minők elég szép számban vannak a csehoknél (pl. a turnovai, pilzeni stb). E múzeumoknak bizonyára nem kevés részük van abban, hogy a népies motívumok mind tágabb tért hódítanak a cseh ipar körében. Kiválóan gazdag gyűjteményt látunk az aranyos, ezüstös csipkével díszített főkötőkből, (a cseh női öltözet egyik legtipikusabb darabja), melyek alakjukban és szalagdíszükben nagy változatosságot mutatnak. Vannak kiállítva himzett kabátkák, övek, sapkák stb. Különösen érdekesek díszítés tekintetében a nagyszámu selyemmel, leginkább veressel és kékekkel himzett kendők, melyeknél legjellemzőbbek az igen dús sarok-himzések.

A himzések mellett a nép apró használati tárgyai, ékszerei vannak kiállítva. Ilyenek: a brossok, nyakékek, kereszték, lánczok, kapcsok, órák, pipák, női fésűk és hajtűk, közös tokban elhelyezett díszített nyelű kések és villák, régi díszes imakönyvek stb. Mint kezdetleges eszközök érdekesek a fából és nyirhéjből készült tubák-tartók.

A díszítési motívumok gazdagsága és változatossága tekintetében a himzések mellé méltóan sorakoznak a feles számban kiállított husvéti tojások. Ezek díszítése különböző technikára vall, ugymint: festés, kaparás, étetés, viaszkozás. A husvéti tojások díszítései eddig már egy cseh néprajzi kiadványban tágabb körök számára lettek hozzáférhetőkké.

A néprajzi tárgyak körül a falakon néprajzi érdekű képek: vízfestmények, irón- és tollrajzok és fényképek függenek. E képek falu-

részleteket, különböző háztípusokat, a ház egyes részeit, (ablak, kémény, homlokzat stb.) s belső berendezését tüntetik fel. Ezekhez járulnak kemenczék, bútorok, főleg díszes szekrények képei. Egyes lakóház-típusok nálunk is előforduló idomokra emlékeztetnek. Sajnos, hogy e képeken, mint általában a kiállítás többi néprajzi tárgyainál is az ethno-geographiai szempont el van hanyagolva, a tárgyak előfordulási helye nincs megjelölve. A képek között csak csekélyebb számban vannak olyanok, melyek a néptípust és a ruházkodást tüntetik fel. A képek közül különösen érdekesek Lego F. vízfestményei, melyek mintegy 30 táblán cseh népies motívumokat tüntetnek fel, némely táblán 20 külön tárggyal is. A kiállítás más részében a cseh, morva, tót himzési és egyéb díszítési motívumokat magában foglaló több nyomtatott művet látunk kiállítva. Ezek azt mutatják, hogy a csehek nem csak gyűjtik az ilyféle dolgokat, hanem azok kellő megértéséről és értékesítéséről is gondoskodnak.

Az egész kiállítás arra vall, hogy a csehek nem ma kezdtek a néprajzi tárgyak gyűjtéséhez. Magának a kiállításnak már eddig igen termékeny hatása volt, mert ösztönzést adott egy néprajzi társaság szervezéséhez, melynek egyik első feladata lenne egy-két év múlva egy nagyobb szabású cseh néprajzi kiállítást létesíteni.

P. K.

Társasági ügyek.

I.

*Leland Károly előleges jelentése a londoni folklore-congressusról. *)*

Tisztelt titkár úr! A mennyire sajnáltam, hogy ön nem vehetett részt congressusunkon, annyira büszke voltam, hogy mint a magyarországi néprajzi társaság tagjának, úgy az 1889-iki párizsi I., mint a f. évi londoni II. nemzetközi folklore-congressuson szerencsém volt e társaságot képviselni. Úgy ezen, mint congressusi alelnöki minőségemben nem mulasztottam el semmi alkalmat arra, hogy a világ fokloristái előtt hangsúlyozzam a magyarországi néprajzi társaság nagy érdemi tagjainak páratlanul lelkes buzgalmát, munkálkodásuknak minden más ilyenmü társaságénál fontosabb voltát, és hazájuknak, a melyet megszeretni alkalmam volt, tudományunk számára való nagy jelentőségét. Nem volt nehéz mindezekre nézve kinyernem a congressus osztatlan méltánylását.

*) Leland úrnak társaságunk titkárához intézett leveléből.

Megbízatomhoz képest átadtam a congressusnak társaságuk üdvözlétét, kiosztottam a résztvevők közt az önök megbecsülhetetlen értékű folyóiratának (*Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zugleich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns*) ez alkalomra készült ünnepi kiadását, előterjesztettem az ön nagybecsű, a ciganologia két legérdekesebb függő kérdésében döntő jelentését: Kis-Egyiptomról és a magyar-cigány zenéről. A congressus mindezeket a legnagyobb érdeklődéssel fogadta és megbízott engem, hogy meleg őszinte köszönetét fejezzem ki a magyarországi néprajzi társaságnak és önnek. Kérem önt, sziveskedjék ezeket a t. társaságnak becses tudomására hozni, és neki külön köszönetemet kifejezni azért, hogy engem már másod ízben ilyen megtisztelő és kedves megbízásra érdemesített. Mindenkör örömmel állok a t. társaság szolgálatára.

II.

Jegyzőkönyv

a Magyarorsz. Néprajzi Társaság 1891. május 30-án tartott XV. felolvasó és XVII. választmányi üléséről.

A felolvasó ülés tárgyai voltak:

1.) *Dr. Szádeczky Lajos* előadása a hétfalusi és aldunai székelyek női kézimunkájáról (tárgyak bemutatásával).

2.) *Dr. Kúnos Ignác* jelentése adakalehi tanulmányútjáról (adakalehi török kézimunkák bemutatásával).

3.) *Dr. Lázár Béla* előadása a «Gesta Romanorum»-nak a magyar népköltésre való hatásáról.

A 4-nek kitűzött felolvasás az idő előrehaladottsága miatt elmaradt.

A választmányi ülésen jelen vannak *György Aladár* legidősb. vál. tag elnökelete alatt: *Alexics György*, *Baróthy Lajos*, *Borovszky Samu*, *Herrmann Antal*, *Kúnos Ignác*, *Lindner Ernő*, *Patrubby Lukács*, *Szádeczky Lajos*, *Szendrey János* és a jegyző.

A titkár jelenti, hogy *Kúnos Ignác* a társaság folyóiratában közölt czikkének 9 frtnyi és *Réthy László* ugyanott megjelent dolgozatának 9 és $\frac{1}{2}$ frtnyi tiszteletdíjáról a társulat pénztára javára lemondott.

A vál. köszönettel tudomásul veszi.

A Népművelők budapesti egyesülete a hazai családi nevelés multja és jelenének néprajzi szempontból is szerfölött érdekes tanulmányozása és egy ily tárgyú monographia megírása ügyében társaságunkhoz fordult közreműködésért, a mint a tít kár jelenti.

A választmány elhatározza, hogy tőle telhetőleg elősegíti a nagyfontosságú kezdeményezést.

A titkár bemutatja *Kiss Áron* Dr. tagtársunknak nagybecsű munkáját, a „Magyar gyermekjáték-gyűjteményt,” a melyről a jegyző fog az egyik őszi felolvasó ülésen terjedelmes jelentést tenni a társaságnak.

Grünwald Bélának, társaságunk egyik lelkes tagjának halála szomorú tudomásul szolgál s alkalmat nyújt az elhunytunk társaságunk megalakulása érdekében kifejtett buzgolkodása hálás megemlézésére.

A titkár indítványára a vál. a zenei szakosztályba Sztankó Béla áll. pædagogiumi zenetanárt előadóvá nevezi ki.

Baróthy Lajos vál. tag kérdésére a szerkesztők jelentik, hogy az együtt kiadandó Ethnol. Mitt. és Anzeiger 6 ivnyi terjedelemben legközelebb kerül ki sajtó alól. Herrmann továbbá jelenti, hogy a kiadásában megjelenendő Ural-Altai czimú gyűjteményéből Gr. Kuun Géza latin munkája és Munkácsy Bernát vogul népkölt. gyűjteményének német fordítása sajtó alatt van.

Budapest, 1891. május 30.

György Aladár,
h. elnök.

Dr. Katona Lajos,
jegyző.

Hazai irodalom.

Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület 1890 - 91. évi jelentése.
Sándor Józseftől (Kolozsvárt, 1891. LXIV+138 lap.) Némely része néprajzi érdekű. A f. évi április 12-iki választm. ülésen az irodalmi szakosztály ezt indítványozza: «felkéri az egyesület a M. T. Akadémiát egy oly szakszerű tudományos forrás munkának pályázat útján iratására, mely behatóan és okiratosan tárgyalja Erdély etnografiai multját a történelmi emlékezet óta a jelenig. E munka célja, hogy forrás munkául szolgáljon jövőre a sajtónak, publicisztikának, a népszerűsítő íróknak, tankönyvíróknak stb. Az egyesület nem táplál kétséget a felől, hogy a M. T. Akadémia örömmel fog az egyesület e kérésének megfelelni s a szükséges áldozatokat kimélni nem fogja.» (30. l. v. ö. XLIV. l.) E nem nagyon szabatosan formulázott kívánságot mi teljesen magunkévá teszszük, azonban mi igen is táplálunk kétséget az iránt, hogy az Akadémia ennek megfelelné. Az ethnographia nálunk, ugyinint máshol, még nem tartozik az akadémiák és egyetemek céhbéli tudományaihoz. A magyar tudomány legbőkezűbb Maecenása, Semsey Andor, 100,000 frtos pályázataiban egy szó említés sincs a hazai néprajzról. — Nagyon örvendetes jelenség, hogy a nagyhatásu Emke belátja a néprajz nagy nemzeti fontosságát. De legjobban teszi, ha ez ügyben nem várja mástól a sült galambot, hanem maga lát utána. Ethnographiát azonban nem lehet úgy konkurzusban megírni, mint egy Karácsonyi- vagy Kóczán-drámát. Erdély néprajzához roppant nagy tanulmány és adatgyűjtés kell. Bizzon meg az Emke e munkával két népvizsgálót, az egyiket a feladat historiai, ethnologiai részével, a másikat a leíró, ethnographiaival; adjon nekik elegendő időt és anyagi, de kivált erkölcsi támogatást. És mozgósítsa az Emke páratlan szervezetét, használja fel Erdélyt átfogó hálózatát (a mely az Emke útikalauznál olyan jól bevált) és indítsa meg a legtágabb körű és legrészletesebb anyaggyűjtést e célra. (Igen jó szolgálatot tehet és direktívát adhat ez irányban a megindítandó erdélyi turista folyóiratnak néprajzi rovata.) Így aztán oly munkát hozhat létre, a mely tudományos értékre épűgy, mint nemzeti jelentőségre nézve egyik legnagyobb alkotása lesz az egyesületnek. E tárgyra még visszatérünk. — Az algyógyi Kun Kocsárd gróf székely földmives iskola szervezeti szabályaiban az iskola egyik céljául ki van tűzve: «meg-

tartani a növendékeket eredeti népiességükben, távol tartani a legkövetkezetesebben mindent, a mi a daróc-z posztót hordók osztályából való kivetkezést előmozdítaná és fentartani ruházat, élelmezés és jó szokásokban mindazt, a mi a Királyhágón túli magyar és székely népnél jellemző.» (112. l.) Valóban üdvös program!

A könyv végén részletek vannak a Sándor József szerkesztette felterjesztésből, a melyet az Emke a székely közigazdaság és ipar ügyében a kereskedelmi miniszterhez intézett. E munkát nem a legbiztosabb ethnologiai kiindulása, de a székelység mai életviszonyainak beható tárgyalása néprajzilag is igen becses. Az a része, a mely «az erdélyi rész ethnographiai multját és a jelen néprajzi áramlat keletkezését vizsgálja» (l. 119. l.) s melyet a Jelentés nem közöl, igen tanulságos lehetne ránk nézve s az Emke titkársága közös érdeket szolgálna, ha e részletet az „Ethnographia” rendelkezésére bocsátaná.

Emke Uti-kalauz Magyarország erdélyi részében. Erdély, Európának táj- és néprajzi tekintetben egyik legérdekesebb része, nem épen felfedezetlen ország. Sok utazó járta be, és sok becses könyvet irtak róla. De ezek inkább csak egyéni impressziókról adnak számot, úti rajzok, de nem útmutatók. Az általánosabb Bae-deker-félék csak érintették Erdélyt. Az első teljesebb kalauz a Bielz-féle (1883. és 1885.) Szorgalmas, nagyérdemű, hasznos munka, a mely kiváló figyelmet fordított a százszok-lakta vidékre. Térképe a maga idejében igazán kitűnő volt.

De az egész Erdélyt igazán behatóan és részletesen, megbízhatóan és tárgyilagosan leíró, s az utazó figyelmére méltó minden momentumra kiterjeszkedő, valóban rendszeres kalauz még nem volt az irodalomban, magyar nyelvű pedig épen nem. Az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület rendkívül üdvös munkát mivelt, midőn kiadta úti kalauzát, a mely praktikus használhatóság szempontjából a hazánkra vonatkozó ilyenemű irodalom legkiválóbb terméke. Mindenekelőtt páratlanul áll olcsóságával. A XII + 340 lapnyi igen sűrű nyomású, diszes, aranybetűs piros vászonba kötött, öt város tervrajzával és egy külön nagy turista térképpel ellátott könyv ára csak egy forint. Téglás Gábor, dévai realisk. igazgató, Erdély archaeológiájának tudós ismerője, állította össze e nagy munkát, a melynek anyagát az Emke erdélyi megyei fiókvalasztmányainak megbízottjai, a szülőföld és lakóhely tüzetes lokális ismeretével szolgáltatottak. Az anyag ilyenemű származásának következménye aztán a megyénként való tárgyalás, a mi nem nagyon kalauz-szerű, de a szerkesztő így is ügyesen állította össze az útvonalakat. A helyes bevezető fejezetek is az ő érdemei. Az irodalmi repertorium a célznak megfelelő; a népelet vázlata kissé rövid, a könyvben is jobban érvényesülhetett volna a néprajzi szempont. Igaz, hogy a mi hazai turistáink jelenleg nem nagyon érdeklődnek a népelet iránt, de annál szükségesebb, hogy minél inkább felkeltsük ez iránt a figyelmet, mert hát a földön mégis csak az ember a legérdekesebb, s a haza is, mint a nemzet lakóhelye drága előttünk.

Magától érthető, hogy ily kezdeményező munkának hiányai is vannak. Vanak kisebb hézagai is, és számos adata helyreigazításra vár. De nagy vívmány az, hogy már van mit igazítanunk, s a második kiadás, a melyet nem szabad elhamarkodni, bizonyára jóval tökéletesebb lesz. Ennek előkészítésére is nagy szolgálatot fog tenni az Erdélyi Kárpátgyesület által közelebről megindítandó turista-közlöny. A térrajzok nem sikerültek. Brassóé idomtalan mázolás: a legtisztábbnak, Gyulafehérvárnak térrajzán is az utcákat stb. kétszeresen kellett megjelölni. Igen csinos kiállítású, de elhibázott tervezésű az erdélyi részek külön térképe. Már az is felette zavaró, hogy az országúttakat is piros vonal jelzi, bár keskenyebb) mint a me-

gye határait. A turistára nézve legfontosabb útvonalak teljesen hiányzanak. Így pl. szak felől a térkép szerint alig lehet bejutni Erdélybe. Igen nevezetes községek nincsenek felvéve. Sajátságosnak tartjuk, hogy egy jónevű geographusunk azt írta e mappáról, hogy „külön térkép gyanánt való kiadást is megérdemelne.“ Turisták nem vehetik hasznát.

„Erdély“ czimvel Fejér V., Dr. Hankó V., Herrmann A., Radnóthy D., Dr. Rózsahegyi A. és Téglás G. turistai, fürdőügyi és néprajzi képes folyóirat kiadását tervezték, a felhívást kibocsátották és az első számot elkészítették. Az Erdélyrészi Kárpátgyesület azonban maga akarja a folyóiratot kiadni s a Maros Vásárhelyen, okt. 4-én tartott erdélyi fürdőkongresszuson tárgyalta ez ügyet. Az értekezlet Téglás Gábor előadása alapján lényegileg az „Erdély“ tervezete szerint ajánlja a folyóiratnak mielőbb való megindítását az erdélyi fürdők támogatása mellett.

Magyar Lexikon. A Pallas irodalmi és nyomdai részvénytársaság ez előtt néhány évvel egy 16 kötetes Magyar Lexikont adott ki. Ezt most teljesen átdolgozva újból kiadja, 1892. márcziustól fogva hetenkénti füzetekben, összesen mintegy 800 íven, 10,000 képpel. A 16 kötetre tervezett mű 5 év alatt lesz teljessé, s akkor feleslegessé tesz minden idegen lexikont, a melyek felett az a nagy előnye lesz, hogy nemzeti szellemben tájékoztat az emberi tudás terein, s hogy beható felvilágosítást ad a hazai és keleti oly viszonyokról, a melyekről más lexikonok hallgatnak, vagy igen fogyatékosan emlékeznek meg. Reméljük, hogy a néprajz is kellő figyelemben részesülend e nagy munkában.

Az Osztr.-Magyar Monarchia irásban és képben. 135. füzet. Salamon F. Budapest története. — 136. Tomasin P. A Trieszt környéki nép, és Népélet Isztriában; Spinčić A., Isztria szláv részeinek néprajza. Mindhármát ford. Katona Lajos. — 137. Sabladoski Klodič A. Szláv nyelv és irodalom (Isztriában) ford. Csopely L. Jernitz A. Olasz irodalom, ford. Király P. — 138. Salamon F. Budapest története. Pasteiner Gyula, Az építés Budapesten. — 139. A képzőművészet Isztriában: Hauser A. Építés, várak és helységek, Righetti J. Szobrászat és képrás, mindkettőt ford. Pasteiner Gy. Bolla J. Mezőgazdaság Görzben és Gradiskában. — 140. Építés Budapesten. Jókai Mór, Budapesti élet. — 141. Ifj. Czoernig K. báró, Erdőgazdaság, vadászat, ipar, kereskedés, kézműipar és közlekedés Görzben és Gradiskában. Becher E. A tengerészet kifejlődése s a hajózás Triesztben és Isztriában, ford. Kenessey K. — 142. Bujatti E. Kereskedés, ipar és hajóépítés Triesztben, ford. Kenessey K. Graeffe E. A halászat az osztrák Tenger melléken, ford. Paszlavszky J., Czoernig K. báró, Ipar, kereskedelem, sókészítés és bányászat Isztriában, ford. Paszlavszky I.

Dr. Jankó János »Kalotaszeg magyar népe« című könyvének e számunkhoz mellékelt előfizetési felhívását ajánljuk társaságunk tagjai és a magyar népélet iránt érdeklődők figyelmébe.

Néprajzi érdekű értekezések az 1890/91. évi iskolai értesítőkből. Bognár T., A lovagregények Soproni kath. főgymnasium. — Hoffmann Fr. Toldy szerelme forrásai. Brassói áll. főreál. — Sárffy Ign. Népmeséink néhány jellemző vonása és morális igazságszolgáltatása. Váci kath. főgym. — Németh Gy. A római és a magyar család. Zilahy ev. ref. főgym. — Seraphin K. Römischer Badeleben. Segesvári ág. ev. főgym. — Grétes J. A Tell-monda. Fehértemplomi áll. főgym. — Wolff J. Deutsche Dorf- und Stadtnamen in Siebenbürgen. Szászsebesi ág. év. algym. — Komárik Istv. A magyar földművelő osztály fejlődése az Árpádok korában.

Kalocsai kath. főgymn. — Téglás Gábor, Séta a dévai muzeumban. Dévai áll. főreál. — Bauer L., Az emberről, II. Tatai kath. gymn. — Nemes Imre, A nyelv. Nagyvárad áll. főreált. — Barseanu A., Vasile Alecsandri. Brassói g. k. román főgymn. — Tisztelettel kérjük az illető iskolák igazgatóit, sziveskedjenek az itt felsorolt értesítőket, esetleges bővebb ismertetés végett. az „Ethnographia” szerkesztőségének megküldeni.

Nagy József, A rótok otthonáról Árvamegyében. Néprajzi monographia. 226 lap. Ára 1.20 (a néprajzi társaság tagjai számára 1 frt). Megrendelhető szerzőnél Turdossiban. E jóra való munka kéziratban bemutatott a néprajzi társaságnak, néhány részét felolvasták az üléseken és közölték az Ethnographiában. A szerző, a ki vagyonatlan néptanító, e félreeső vidéken maga szedte össze a nagy anyagot és a saját költségén adta ki e vaskos kötetet. Ez a ritka buzgóság magában is rendkívül elismerésre méltó s a könyv is megérdemli nem ugyan azt a bárgyú dicsőimnuszot, a melyet az Árvamegyei Hírlap f. évi 19. számában ellene elkövettek, hanem azt, hogy a hazai népek élete iránt érdeklődők megvásárolják s így pártolják az érdemes szerzőt nagy kockázatu vállalatában. — Nem a tárgyalás módszere, az előadás művészete, az elmékedések helyes volta, de a megfigyelések részletessége és a közlés világossága teszik e mű értékét. Kívánatos, hogy nyilvánosságra kerüljenek a szerző gyűjtötte közmondások, népdalok és mesék is.

Zolnai Gyula, Mátjusföld nyelvjárása. Külön nyomat a Magyar Nyelvőr 1890. és 91. évfolyamából. 146 l. Budapesten 1891. Hornyánszky V. — E nagy gondú kimerítő monographia is mutatja, mily érdekesek a tájszólási tanulmányok eredményei a néppszichológiára nézve.

Kálmány Lajos. Szeged népe, Szeged vidéke költészete III. kötet. 322 lap Szegeden 1891. A magyar népköltési termékek legszorgalmasabb és legszerencsésebb gyűjtője ebbeli munkálkodásának már V. nagy kötetét nyújtja a tudománynak és a nemzeti hagyományok iránt érdeklődőknek. E nagyértékű kötet behatóbb külön méltánylást követel.

„Levente”. Jókai Mór, a lapok szerint, egy nagyobb drámai költeményen dolgozik, melynek hőse Levente. A mű versekben készül, melyek közt erősen képviselve vannak a népdalok ritmikus formái, néhol a népmesemondó sarkas próza is. — Nem lesz a színpadnak szánva főleg azért, mert a kazár, palócz, székely kifejtések, a régi és tájszavak, a népies szólások színpadra lig volnának hozhatók s maguk az alaphangulatot képező ős szokások, pogány szertartások, erkölcsi fogalmak, a mai közönség izlésével nehezen találkoznának.

Külföldi irodalom.

Israeliten und Indianer. Eine ethnographische Parallele von Garrick Mallery. Antorisirte Uebersetzung von F. S. Krauss (Leipzig, Grieben 1891) Ha Krauss, az ismert folklorista, valamely mű fordítására vállalkozik, úgy e mű már is felkelti bennünk az érdeklődést Krauss, ki se az egyik se a másik „párthoz”, se az egyik „mythologiai” vagy „nemzetiségi” iskolához nem szegődvén, saját útját járja és mint valódi folklorista nem törődik azzal, hogy melyik néphitre lehetett eddigelé a legtöbb mythologiai alakot rásütni, és földünk melyik zugában találtak eddigelé legtöbb pogány istent, — Mallery művének ezen fordításával is nagy szolgálatot tett a

néprajzi tudománynak. Mallery 1831. ápril 23-án Wilkesbarre-ban (Amerikában) született. 1861 óta katonai pályára lépett és mint tábornok évek hosszú során át tanulmányozta az indiánok szokásait. Számos ethnographiai műve folytán 1879-ben a Washingtonban alapított Ethnologiai „Bureau”-ba hivatalnoknak hívták meg, mely minőségében még maig is kizárólag a néprajzi tudomány művelésének él. A Krauss fordította műben az Adair Jakab, Smith Ethan és Lafiteau régebbi íróktól származó ama nézetből indul ki, hogy t i az északamerikai indiánusok azon „elvezett tiz izraelita törzs ivadéka”, melyeket a Biblia (Genesis) említ. Mallery az indiánusok szokásait, vallását az izraeliták régi vallásával veti egybe, de végül a számtalan megegyező adat daczára, tagadja az indiánusok és izraeliták faji rokonságát, mivel az ő általa közölt adatokat más, még pedig számos és a legkülönbözőbb népek szokásaiban is megtaláljuk. E mű az ethnologiai kutatás mintájául szolgálhat, és napjainkban, hol a „zsidókérdés” ép napirenden van, Mallery értekezését mindenki haszonnal és — élvezettel fogja olvasni, mert dícséretére legyen mondva, a mű nem tartozik a tudományosan unalmas könyvek sorába.

Dr. Wliskoeki Henrik.

Dacia Porolisense cu distinctă privire la Sylvania. Tractat geografic, istoric-epigrafic de Victor Russu, Tomul I. Bucuresci, 1890. Ara 1 frt. A rumén földrajzi társaság (Bucuresci, Strada Vestei, 4.) kiadványa.

Kaarle Krohn. Histoire du traditionisme en Esthonie. Traduite par O. Florell. — *Julius Krohn.* Das Lied vom Mädchen, welches erlöset werden soll. (V. Ö. A. H. Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie, Ethnol. Mitt. aus Ungarn. I. 33—49. és 106—108. II. 213—215.) 29 l. Helsingfors, 1891.

A. Treichel. Das Lied vom Krampambuli. Das Alphabet in preussischen Redensarten. Königsberg 1891.

Dr. A. Bastian, Mitteilungen über seine letzte Reise. (Verh. d. Gesellsch.) f. Erdkunde in Berlin, 1890. Heft. 6.)

The total eclipse of the sun, january 1. 1889. Cambrigde, University Press, 1891. Nagy 4°. 37 lap és 7 képtábla.

Contributions to the archaeology of Missouri, by the archaeological section of the St. Louis Akademy of science. Part 1. Pottery. Salem, Mass 1880. Nagy 4° 30 lap és 27 képes tábla.

Ernst Boetticher. Hissarlik, wie es ist. Fünftes Sendschreiben über Schliemanns Troja. Mit 14 Plänen u. 21. Abbildungen, Berlin. Als Handschrift gedruckt im Selbstverlage des Verfassers. 1890. 115 l. Érdekes vitairat Schliemann és Virchow ellen, a melyben szerző ragaszkodik azon nézetéhez, hogy Schliemann Trojája nem egyéb mint egy nekropolis.

Proceedings of the 38. annual meeting of the state Historical Society of Wisconsin. Madison, 1890. 96. l.

Grigorii Kupčanko, Izučaimo naš narod. Bécs, 1891. 16. l.

Nikolai Lagodin, Do čogo vedet pjanstvo, a do čogo vedet tverezostj. Bécs, 1891. 8 l.

Hazai folyóiratok.*)

Etnologische Mitteilungen aus Ungarn. *Zugleich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.*

Ily czim alatt jelent meg a nyáron I.—V. füzete egy új folyóiratnak, a mely folytatása a Herrmann Antal „Etnologische Mitteilungen aus Ungarn” czimű folyó-

*) Csak azon folyóiratok ethnographiai érdekű tartalmát ismertethetjük, melyek szerkesztőségünkhöz jutnak. Ismételve kérjük hazai folyóirataink kiadóit és szerkesztőit, sziveskedjenek legalább a néprajzi érdekű számokat hozzánk juttatni.
Szerk.

iratának, egyúttal pedig a magyarországi néprajzi társaságnak az alapszabályok 31. §-ában meghatározott idegen nyelvű értesítője. Közül eredeti önálló dolgozatokat a hazai népek ethnológiája, ethnographiája és folklore-ja köréből, s e mellett kivonatban vagy egész terjedelemben mindazon fontosabb és becsesebb dolgozatokat, amelyek az „Ethnographia“-ban megjelentek vagy a társaság ülésein előterjesztettek, kivételesen olyanokat is, amelyek más módon jutottak nyilvánosságra. Ezzel e folyóirat az általános tudomány közkincsévé teszi a hazai néprajzi kutatás eredményeit, különösen pedig néprajzi társaságunk fontos működését mutatja be a külföldnek, a mivel mindenesetre kívánja ennek elismerését ethnographiai munkálkodásunk iránt s így mindkét irányban nagy szolgálatot tesz hazai néprajzunk ügyének és a néptani tudományoknak.

Az új folyóiratot a m. néprajzi társaság titkára és jegyzője, az „Ethnographia“, szerkesztői szerkesztik. A most megjelent füzet 104 nagy nyolczadrétű lapon a következőket tartalmazza :

Charles G. Leland, Begrüssungsschreiben an die Gesellschaft. — Ludwig Kálmány, Kosmogonische Spuren in der magyarischen Volksüberlieferung. — Dr. Lad. Réthy, Die Armenier in Ungarn. — Dr. A. Marienescu, Baba Dokia, eine volksmythologische Gestalt der Rumänen. — Dr. S. Czambel, Zur Kritik der Editionen slovakischer Volksdichtungen. — Adolf Strausz, Fremd zu Hause (Aus Ungarn ausgewanderte Bulgaren). — Notizen Prof. Fr. Š. Kuhač, Albanesen in Slavonien I. (Mit Bildern und Noten). — Dr. Heinrich v. Wlislöcki, Wesen und Wirkungskreis der Zauberfrauen bei den siebenbürgischen Zigeunern. — Dr. L. Katona, Recht und Unrecht. Ein magyarisches Märchen mit seinen Varianten und Parallelen I. — L. Katona, Ethnographie. Ethnologie, Folklore I. — Dr. Ignaz Kúnos, Türkische „Gedankenlieder“ aus Ada-Kale. — Pater G. Menesvischean, Ein chinesischer Gebrauch bei den Armeniern. — Andreas Veress, Die Baba Dokia-Sage und die mit ihr zusammenhängenden Volksgebräuche in Rumänien. — Dr. Ladislaus Réthy, Trajan-Decebal-Traditionen bei den Rumänen. — Graf Géza Kun, Schatzgräber u. Bergleute. — Béla Vikár, Ueber meine Studienreise in Finnland. — Karl Pápai, Unter Wogulen und Ostjaken. — Dr. Bernhard Munkácsi, Kosmogonische Sagen der Wogulen (Deutsch von A. H.). I. Die heilige Sage von der Entstehung der Erde. II. Die Sage von der Umgürtung der Erde. — Graf Géza Kun, Über uneigentliche Ausdrücke verschiedener Sprachen aus Ehrfurcht vor der Gottheit und vor den Machthabern. — Bücherbesprechungen I. Dr. F. S. Krauss, H. Gaidoz. u. P. Sebillot, Blason populaire — II Dr. Athanasius Marienescu, Altweiber-Medicin bei den Rumänen. — Magyarische Volksballaden (I III Kálmány Herrmann. — Deutsche Volksballaden aus Ungarn. (I. M. Wigand. II. E. Pratscher). — Deutsche Besprechungsformeln aus Südungarn (I—VI A. Schwanfelder. — Magyarische Volkslieder (I. Weiss-Schrattenthal, II. Katona, III. Wlislöcki, IV—V. A. Handmann. — Friedrich S. Krauss Mensch und Bär. Eine bosnische Tiersage. — Franz Prohászka, Historische Sagen aus dem Barscher Comit. — Splitter und Späne (Dr. F. S. Krauss, Josef Trausch). A boritékon: Mitteilung des Herausgebers. — Publicationen zur Volkskunde — Inhalt der „Ethnographia“, 1891. II.—VI.

E folyóirat VI—VIII füzete november hóban fog megjelenni, a IX—X. füzet is talán még ez évben. Egy évfolyam 20 ívre van tervezve. Ára 3 frt. A néprajzi társaság tagjai számára 2 frt. Ezek a pénzt a néprajz. társaság pénztárosához küldhetik (tagsági díj és Ethnologische Mitteilungen egy évre együttvéve 5 frt) vagy

Kolozsvárra, a „Közművelődés“ nyomdába. — Megjegyzendő még, hogy e folyóirat nem adatik ingyen, mint az Ethnol. Műt. I. évfolyama s hogy ez utóbbinak közlebről kiadandó IV. füzeté is azok közül, a kik az első hármat bírják, csak azoknak küldetik meg díjtalanul, kik az új évfolyamra előfizetnek.

Akadémiai értesítő. 1891. VIII. A magyar törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteményéről, I. II. kötet. — A M. T. Akadémia üdvözlő levele Hunfalvy Pálhoz és Pulszky Ferenczhez, akadémiai tagságuk 50. évfordulója alkalmából. — Üdvözlét Hunfalvy Pálhoz Finnországból.

Archaeologiai értesítő. 1891. IV. Zólyomvármegye őstelepei. — Ásatások Gerjenben. — A Sopron melletti Purgstall földvára és urnatemetője. — Néhány rejtélyes emlék magyarázata. — A szláv halántékgyűrűk idomairól.

Arménia. 1891. VIII. Közmondások és elmésségek — X Örmények Törökországban, I. Molnár A. — Visszhang Kuun Géza gróf cikkeire, Dr. Patrubány Lukács. Erzsébetváros hatósági rendeleteiből (Szabályok a fényezés ellen 1751.) — Száját Nová ásugh. (örmény népekes). Cselingarián Jakob.

A Magyarországi Kárpát-egyesület évkönyve. XVIII évf. 1891. Igló, 202 l. 3 képmelléklet. Furcsa hegymászás, Lövy Mór. — Adalékok a Magas-Tátra elnevezéseire, Róth M.

A hunyadmegyei történelmi és régészeti társulat VI évkönyve. Szerkesztette Mailand Oszkár titkár. Kolozsvárt, 1891. 144 lap, 2 ábra. — Gróf Kuun Géza, Elnöki megnyitó. — Téglás Gábor, Emlékbeszéd Trefort Ágoston felett. — Dr. Sólyom-Fekete Ferencz, Hunyadmegye hely- és helységneveinek történetéhez. — Király Pál, Adalékok Mithra kultusához. — Dr. Darvai Mór. Az oláhok államalkotásai — Király Pál, Dacia nyugati határa s a határvédelem — Mailand Oszkár, Csángómagyar népdalok. — Téglás Gábor, A hunyadm. tört. és rég. társulat muzeuma. (E legderekből működésü vidéki társaság körében pótolhatatlan hézagot ütött Király Pál és Darvai M. tanároknak Déváról való elhelyezése.)

Az erdélyi Múzeum-egylet bölcséleti szakosztályának kiadványai. 1881. II. III. IV. Imre Sándor, Lugossy József nyelvbölcsélete. Beöthy Zsolt, Poetika a mythosokban.

Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde. 1891. XXIII. Bd. 3. Heft. Ludwig Reissenberger, Die meteorologischen Elemente und daraus resultirenden klimatischen Verhältnisse von Hermannstadt II. — Franz Zimmermann, Über Archive in Ungarn. Ein Führer durch ungarländische und siebenbürgische Archive. Fr. W. Seraphin. Kronstädter Schulen vor der Reformation.

Brassó. 1891. 26. 27. sz. Miért egészséges a török.

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. VIII. Szamota István, Történeti, nép- és földrajzi könyvtár (ism.)

Élet. 1891. 6. szám. Mai Pál, A nők ügyében — Donáth Gy., Az erkölcsiség fejlődése. — Jakob Ödön, Ha elvégeztem itt a dalt. —

Julius, Egy XX. századbeli fonogramm. — Nietzsche. — Dénes József, A szerelem iskolája. — Lenkei Henrik, A természet a magyar költészetben. — Palágyi L. Remény. — Viharos, A kommenziós világból. — Reményi Ede, Korunk és a hellen szellem. Irodalom. — Képzőművészet. — Közgazdaság — 7. szám. Több védelmet a nőnek. — Heller Arnold, Kisázsiai vasutak. — Inczédi László, A csillagok. — Vargha Ilona, Csatavonalba. — Diósy Béla, Kifejezés a zenében. — Szegény Tamás, Nincs — Csereklye Bálint, Mult és jövő. — Lázár Béla, Jacobsen Jeus Péter. — Domokos Illés, Kama szutra. — Farkas Gy., Szocial-politikai elmélkedés. — Nietzsche, A tudósokról. — Irodalom. — Közgazdaság. — 8. szám Vikár B. Jövő — Wlilocki Henrik, Egy cigány költő. — Vargha Ilona, Csatavonalba. — Lakatos Endre, Úton. — Csereklye Bálint, Mult és jövő. — Diósy Béla, Kifejezés a zenében. — Lenkei Henrik, A csavargó bosszúja. — Ola Hansson, Kizárva. — Nietzsche, A Schopenhauer-féle ember. — Impresszionista, A szabadságszobor emlékeinek kiállítása. — Irodalom — Zene. — Közgazdaság — 9. szám. Bodnár Zs., Az irodalom történetírás doktrínája — Wlilocki Henrik, Egy cigány költő. — Ötvös-Silberstein Adolf, Aurél vallomásai. — Hollós Lajos, Dorogh. — Ola Hansson, Kizárva. — Csereklye Bálint, Mult és jövő — Reményi Ede, Adonis siratása Biontól. — Vargha Ilona, Csatavonalba. — Diósy B., Kifejezés a zenében. — Guttenberg Pál, Éjszaki képek. — Irodalom. — Zene — Képzőművészet. Közgazdaság. — Az »Élet« megjelenik havonként 5—6 ivnyi füzetekben, ára egy évre 6 frt. Kiadóhivatal: Budapest, VI. Váci körút, 21. — Ez utolsó négy füzet tartalmából közvetlen ethnographiai érdekük miatt kiemeljük: 7. 8 Wlilocki, Egy cigány költő. A világirodalomban első nagyobb szabású cigány műköltőt ismerteti, jellemző verseinek cigány szövegét is közölve. A 7. sz. irodalmi rovatában ki van mutatva értéktelensége e munkának: Ballades et Chansons populaires de la Hongrie, traduites par Jean de Nèthy, Paris, Lemerre. — A 9. sz. irod. rovatában H. A. »A magyar nép psychológiájához« czimmel szemlét tart az újabb magyar néprajzi irodalom fölött.

Kolozsvár. 1891. 199. 200. Örmény népdalok (Az „Armeniából“). — 216. sz. Török humor. — 230. sz. Két monda: Munka szerint a jutalmat; A világ javainak elosztása. — Az aranyosszékiek tánca. 182. sz. (az Ethnographiából). — Regesek mondókája. 181. (az Ethnographiából)

Kalotaszeg. Kalotaszegi cigány népdalok. Közli H. A (34—37.) 29. sz. — Kalotaszegi népdalok Feljegyezték Handmann Adolf és Heller Vilma (31—38) 30. sz. — Körösfő új földeket kap. Dr. Csánky Dezső. 31. sz. — Leánybucszató, közli Heller Vilma. 32. sz. — Kalotaszegi cigány népdalok. Eötvös Berci nagyalmási cigány primás versei bandája tagjaira. (1—8.) Ford Heltai Nándor, közli H. A 33. sz. — Vistai népdalok Móricz Iduska gyűjteményéből. (26—33.) 34. sz. — A „Kalotaszeg“ melléklapjából, a fürdő saját gyorsajóján nyomtatott „Jegyenefürdő Értesítője“ tréfás napilapból megemlíthető Wlil-

locki cigány verse Herrmannhoz (5. sz.) — A „Kalotaszeg“, vidéki hírlapirodalmuk e specialitása, a melyet m. évi augusztus hó óta Herrmann Antal nagy áldozatokkal adott ki, mely oly sok beces anyagot közölt azon vidék néprajzából, mely Jankó Jánosnak is ösztönt adott Kalotaszeg magyar népe monographiájának megírására, melyet a Magyar Nyelvőr is (1891. október 464–469. l.) dicsérettel ismertetett, — II. évfolyamának f. évi október hó 10-én megjelent 35. számával egyelőre megszünt. Kalotaszeg közönsége nem tudta méltányolni, nem bírta fenntartani e kis heti lapot.

Kelet. 1891. 26—43. szám — Deésy Antal, A magyar oroszok-ról való igen rövid elmélkedés. (Az 1797-ben Kassán megjelent kis munka újból lenyomása.)

Magyar Hírlap. 1891. 290. Bársony J. A Füstös-familia.

Magyar Nyelvőr. 1891. VIII. A répevidéki nyelvjárás, Kováts S. János. — Kiss Á. Magyar gyermekjáték-gyűjtemény, ism. Simonyi Zs. — Babonák, Versényi Gy. — Példaszók, Bálint K. — Népdalok, Vázsonyi I. — IX. A répevidéki nyelv. — Szólásmódok, Kornis B. — Székely adomák, Szilágyi S. — Alomfejtések, Versényi Gy. — Találós mesék, Kovács K., Haichl A. — Tájpszók. — X. „Kalotaszeg“. E Bánffy-Hunyadon megjelent hetilap nyelvészeti és néprajzi cikkeit ism. Ballassa J. — Szólásmódok, hasonlatok, Juhász M. — Székely adomák. — Álomfejtések. — Gyermekmondókák, Kovács K. — Zsidó gúnynevek, Dézsi L. — Tájpszók.

Pesti Napló. 1891. 242. Egy tót martyr. (Kollár Jánosról).

Revue de l'Orient et de Hongrie. 1891. 27. sz. La question des nationalités en Hongrie. — 29. sz. La foire de Nijni-Novgorod. — 32. La littérature bulgare (Sbornik.) — 33. La Russomanie. — 35. Retour du Tonkin. 36. Moeurs Turques. Mon mariage (a 37—43. számokban is.) — 40. 41. Achik-Kérib Conte oriental. — 42. Notes de voyage. Troitza.

Természettudományi Közlöny. 1891. VIII. A pygmaeusok regéje. — A természetett növények dolgában, Brassai S. IX. A sok ujjúság egy érdekes esete. — X. Házi állataink eredete, Váγγελ Jenő. — Uszó szántóföldek Khinában. — *Pótfüzetek* a term. közlönyhöz. 1891. július—október.

Transilvania. 1891. VII. De unde a întrat povestea lui „Arghir“ în literatura maghieră. De Georgiu Poppü. — VIII. Urme de poesiă populară română din seculu alu XVI-lea. De Dr. V. Branisce. — Că-luserulü jucatü în seculü alü XVI-lea. De Dr. V. Branisce. — De unde stb (Vége). — 10. sz. Baricz Gy elnöki megnyitója az erdélyi rumén irodalmi és közművelődési társaságnak Hátszegen, f. évi aug. hó 16. és 17-én tartott 30. közgyűlésén (különösen a hunyadmegyei történelmi társaság ellen zugolódik A jövő évi közgyűlés helyéül Csáki-Gorbót tüzték ki.)

Viestnik hrvatskoga arkeologičkoga društva. 1891.

Külföldi folyóiratok.

Česky Lid. (Cseh nép.) E czímen megjelent a cseh népismertető folyóirat első füzeté. Szerkesztik Dr. L. Niederle és Dr. Č. Zibrť, Prágában, kiadja Šimaček, ugyanott. Évenként 6 füzet, 36 ív, képekkel, ára 4 frt. Cseh mellékcímét: Sborník věnovaný studiu lidu českého v Čechách, na Moravě, v Slezsku, na Slovensku, francziául így fejezi ki: du peuple tchèque en Bohême, en Moravie, Silésie et en Hongrie. A magyarországi tótok azonban nem csehnek és cseh népről hazánkban nincs tudomásunk (kivéve a morva testvérek és a cseh zsebrákok netaláni maradákeit). Az új folyóirat első száma diszes kiállítású, gazdag és becses tartalmu. Cikkei: Előszó. Nemzeti himnuszok a cseh kiállításon. A morva nép babonái és szokásai. A tótok ruházatáról. Cseh népköltészet A cseh testvérek nachodi imaháza. Behajtott lábu csontvázok sirhalmái. Cseh-brodi népies konyha. A vizi-manó a cseh néphagyományban. Régészeti ujdonságok. Kivonat a beruni tanuk-könyvéből. Élet a zsgyári hegyek közt. Domazlice vidéki régi szokások. A luzacziak szerbek folklore irodalmának áttekintése. A Polepy melletti mezei határokról. A csuklás a néphagyományban. Irodalmi szemle. Ujdonságok. Kérdések, feleletek. Figyelemmel fogjuk kísérni e minket is érdeklő folyóiratot.

Zlata Praha. (Prágai cseh képes folyóirat) 1891. 15. sz. Horsovszky K. erdélyi emlékeket közöl, foglalkozva a ruménekkal is.

Ausland. 1991. 21. 22. sz. Aus dem ungarischen Volksleben.

Mittheilungen der Niederlausitzer Gesellschaft für Anthropologie und Alterthumskunde. Bd. II. Heft. 2. Guben, 1891. Urnenfelder bei Lübben; Gräberfeld bei Turnov; Das alte Schloss bei Grano. Sagen aus Kreis Guben; Glaube und Brauch in Lübben und Luckan. Tracht u. Sitten der Slaven u. Germanen a. d. VI. Jahrh. n. Chr. (Mauritius bizanci írótól, kinek ritka művét gr. Kuun Géza sajtó alatt levő nagy munkájában újból kiadja.) Litteraturberichte. Kleine Mittheilungen.

Annual Report of the board of Regents of the Smithsonian institution to july 1889. Washington, 1890. XLVI+815 l. — Tartalmából megemlítjük: A berlini neuzeti tudományos intézetekről szóló nagy dolgozatban az ethnographiai muzeumról szóló részt (136—137 l.) Időmérés Görögországban és Rómában (377—397 l.) Az öröklésről (541—554 l.) Az embertan az utolsó 20 évben (555—570.) Skandináv régészet (571—589.) Az anthropologia 1889. évi haladása (591—668 l. a legteljesebb anthrop. irodalom.) Az emberiség genealogiájának legújabb haladása (669—594 l.)

Bulletin de Folklore. Organ de la société du Folklore wallon. Directeur Eugène Monseur (20. avenue d' Avroy, Liège). I. 1891. Premier semestre. — Avant-Pro., pos. — M. Wilmotte, La chanson populaire au moyen âge. — O. Colson, Jeux d' enfants: Rimes des doigts. — E. Monseur, Contes: L'os qui chante. — O. Colson, Chansons: Les noces de la mésange. — J. Defrecheux, Formulettes de possession. — A. Gittée, Spectres et Fantômes. — Revue des Livres. — Chronique. — Société du Folklore wallon. — A wallon folklore társaság közlönyének első száma. Évenként 2 öt ivnyi füzet. Tagsági díj 5 frank.

Zeitschrift des Vereins für Volkskunde. I. 3. füzet. Die Sage von Ermenrich v. Schwanbild. — Die ethnographischen Arbeiten der Slaven, vornehmlich Oskar Kolbergs. I. — Volkstümliche Schlaglichter. II. — Die Kalender-Heiligen als Krankheitspatrone beim bayerischen Volke. — Volkssagen aus dem Böhmerwald II — Sagen u Heilmittel aus einer Wolfsthurner Handschrift des XV. Jahrh. — Moderne

chinesische Tierfabeln und Schwänke. — Jamund bei Cöslin. (Egy szines és egy fekete tábla, népies eszközök és himzések ábráival) — Kleine Mitteilungen. — Bücheranzeiger. — Aus den Sitzungsprotokollen — Bibliographie.

Romänische Revue. 1891. VII. VIII. Die Antwort der Hochschul-Jugend Ungarns auf das Bucarescier Memorandum. — Über Hochzeitsgebräuche bei den Rumänen. Besp. von Dr. S. Diesche (Schluss). — Die Literatur zur Kunde der Bucovina Von R. Fr. Kaindl. — Die Hochzeit der Geschwister Romänisches Volkslied. Deutsch v. L. V. Fischer. — Eine Ostertakel. Novelle v. I. L. Caragiäle, deutsch von A. Last. — IX. Heft. Die Romänische Emigration. — Die historischen Publicationen der romänischen Litteratur 1882—89. Von Nic. Deusian.

Volkskunde. 1891. VI. VII. Walcheren in Zeeland — Folklore en poëzie. — Boekbeoordeelingen. — Vragen an aanteekeningen — VIII. Een zeer oud meesterstuk. — Volkshumor in geestelijke zaken. — Boekbeoordeling — Kroniek.

The American Antropologist. 1891. Vol. IV. No. 2. The Indian Messiah. — The Story of a Mound; or, the thawnees in pre - Columbian times. — The Trus-ton-tablet — On Zemes from Santo Dominigo — Notes of some of the laws, customs and superstitions of Korea — Quarterly Bibliography of antropologie literatur. — Book Notices — Notes and news. — No. 3. The new school of criminal anthropology. The story of a mound. — Marriage among the Cherokees. — Quarterly bibliography — Book notices. Notes and news.

The journal of american folk-lore. 1891. Vol. IV. No. XIII. The natural history of folk-lore — The Indian Messiah — Nat-worship among the Burmese — Folklore from Buffalo Valley, Central Pennsylvania — A suggestion as to the meaning of the Moki snake dance — Oregonian folk-lore — The amulet - collections of professor Belucci. — Popular names of american plants — Topics for collection of folk-lore — Waste-basket of words — Folk-lore scrap-book — Notes and queries — Record of american folk-lore — Local meetings and other notices — Bibliographical notes — No. XIV. Nánibozhu amongst the Otehipwe, Mississagas, und other Algonkian tribes — Declaration of Graves of negroes in South Carolina — The Carol of the twelve numbers — Street games of boys in Brooklyn — Games and amusements of Ute children — Three lessons in Rhabdomancy — Some tales from Bahama folk-lore — Contributions to New England folk-lore — The social organisation of the Siouan tribes — Notes and queries — Variouos notices — Bibliographical Notes.

Journal of the Gypsy Lore Society. IV. No. 1. July 1891. F. H. Groome Franz v. Miklosich. — Boethling, The language of the gypsies in Russia. — A. Herrmann, Hungarian and walachian gypsy rhymes. — I. Sampson, Two shelta stories. — D. Mac-Ritchie, A glance at the servian gypsies. — Dr. M. v. Wliskoeki The witches of the gypsies. — I. Pincherle, Italian Zingaresche — R. v. Sowa, A Vocabulary of the slovak-gypsy dialect. — Reviews. (Wliskoeki cikkekéről a „Globus“-ban, 1891. 17. és az „Ethnol. Mitteil.-ban 1891. 1—5.) No. 2. October 1891. A selection of gypsy portraits (nagyrészt Erdélyből) — I. Sampson, Romani flotsam. — R. v. Sowa, Three slovak gypsy tales (Magyarországból) — E. Lovarini, Remarks on the Zingaresche. — Ch. Strachey, Shakspeare and the Romany — B. Karpeles, Statistical Account of the gypsies in Austria proper — Two gypsy songs from Neu-Pest (a szövegét feljegyezték Herrmann A. és D. Mac Ritchie, a dallamot Heltai N.) Dr. I. Sármay, Remarks on the „Csárdás“ dance (érinti Herrmann A. elméletét a cigány zenéről) — VI K. de Zielinski, Notes on te nomadic gypsies of Poland. — I. Ro-

berts, An old king and his three sons in England. A Welsh-gypsy tale. — Reviews, notes and queries (H. A. megemlékszik a Czigánynak f. évi május hó 26-án az operaházban való előadásáról, kiemelve Ujházy remek ábrázolását.)

Am Urquell. 1891. II. Bd. IX. Heft. Baba Jaudocha-Dokia. — Rätsel-Geschichten — Die Fischerin — Abderiten von heute — Geisterglaube — Hexenleiter? — Schimpfwörter — Ostpreussische Sprichwörter, Volksreime und Provinzialismen — Ostfriesisches Volkstum — Hochzeitsgebräuche der Weissrussen — Kleine Mitteilungen — Nachruf: Handelman — X. Heft. Sündenkauf — Rätsel-Geschichten — Das Alpdrücken — Abderiten von heute — Ostpreussische Sprichwörter etc. — Volkslied — Schimpfwörter — Ostfriesisches Volkstum — Der Eid im Volkleben — Tierfabeln — Sagen u. Erzählungen aus der Grafschaft Ruppın — Volkmedizin — Kleine Mitteilungen — Eine polnische Gesellschaft für Volkskunde — Nachruf: Birlinger — XI. Heft. Sündenkauf — Zauberglauben. Eine Umfrage — Dieb-glauben — Geheime Sprachweisen — Bauopfer — Volklieder der Siebenbürger Sachsen (Von Dr. H. v. Wislocki in Jegenye) — Abderiten von heute — Geisterglauben — Ostpreussische Sprichwörter etc. — Schimpfwörter — Kleine Mitteilungen. (Ez olcsó és értékes folklore-közlöny, melynek szerkesztő kiadója Dr. Krauss F. S. társaságunk horvát szakosztályának egyik előadója, ajánljuk tag-társaink figyelmébe.)

Zeitschrift für Volkskunde. 1891. III. Bd. XI. XII. Heft. Die Kalewala vom aesthetischen Standpunkt betrachtet. — Sagen vom Schratel aus Steiermark — Volküberlieferungen aus Oesterreich — Mundari. (Kol.) Lieder — Kriminalistische Gedanken u. Anschauungen d. russischen Volkes — Der Schwerttanz von Atteln bei Büren — Die alten nordischen Frühlingsfeste — Die »grosse« wendische Hochzeit — Polnischer u. deutscher Aberglaube u. Brauch aus Posen — Bücherbesprechungen.

The Journal of the Cincinnati Society of Natural History. 1891. XIV. No. I. A Cincinnati boy in the Tropics.

The transactions of the Academy of science of St. Louis. Vol. V. No. I. et II. 1886—88. St. Louis, 1888. 336 + XLVIII. l. — Gatsches, Alb. J. Tchikilli, *kasihita* legend in the Creek and Hitchiti Languages 33—239 lap.

XIII. und XIV. annual reports of the trustees of the Peabody Museum of American Archeology and Ethnology in connection with Harvard University. Vol. IV. No. 3, 4. Cambridge, 1891.

Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. 1891. Nr. 5 Einladung zur XXII. allgemeiner Versammlung in Danzig. (1891. aug. 3—5.) — J. Kollmann, Die Kranometrie und ihre jüngsten Reformatoren. (Török A. tanár nagy kranometriai könyvével foglalkozik 22 hasábon). — W. Ostborne, Neues zur Slavenfrage. — Kleine Mitteilungen. — Nr. 6. J. Kollmann, Die Kranometrie (stb. vége). — Mittheilungen aus den Lokalvereinen. — Literaturbesprechungen. — Nr. 7. Dr. Grempler, Ein prähistorisches Instrument zur Weberei. — A. Wollemann, Ein domestizirtes Zwergrind der Primigeniusrasse. — Mitt. a. d. Lokalvereinen. — Literaturbesprechungen.

Oesterreichische Monatsschrift für den Orient. 1891. No. 6. 7. Biblische Urkunden. — Mauritius. — Die Agrarverfassung in Japan. — Die Medicin in Indien. — Beschreibung von Mostar. — Miscellen. No. 8. 9. Rund um die Erde, 1888—89. — Das heutige Griechenland. — Land und Volk der Kurden. — Miscellen. — Literatur.

Archivio per lo studio delle tradizioni popolari 1891. Vol. X. Fasc. 1. — Buon capo d'anno! Uso contadinesco siciliano. — Capo d'anno ed Epifania in Piemonte — Goethe e il poeta italiano Domenico Batacchi. — Sena vetus: Superstizioni, canti, indovinelli e giuochi. — La filata, o la coltivazione del canape nel Bellunose. — La leggenda dello sciocco nelle novelline calabre. — Novelline popolari toscane. — Spigolature di usi, credouze, leggende. — L'erba prodigiosa di San Giovanni. — Fiabe popolari dalmate — Folk-lore dell'agricoltura. — Contes de marius recueil-lis en Haute. — Bretagne. — Due racconti siciliani. — Tradições portuguezas. — Miscellanea. — Rivista bibliografica. — Bulletino bibliografico. — Recenti pubblicazioni. — Sommario dei giornati. — Notizie varie.

Vegyes közlemények.

Hol van Attila sirja? — Mi azt feleljük rá: a Tisza medrében. hármaskoporsóban. De a hatalmas hún királyt, ki félvilág ura volt, sok nép temeti saját földjébe. — A stajerszlovén nép szerint a halál a pettaui mezőn érte utól (453.), s azt a helyet, hol három drága koporsóban nyugszik, Pettau határában egy Szt. Rókus kápolna mellett mutatja. Pettautól északra a Ščavniska dolina (Stainz-völgy) és a Mura között délre vonuló Windischbühelék (Slovenske gorice) egyik legmagasabb déli pontján, a 300 m. magas Kapellenberg-en az ott levő iskolaépülettől dél felé mutatnak egy földgyűrűt, melyet a népmonda szintén Attila sirjának tart (krala Atila grob). — Egy, e helyhez közel levő házba befelazott reliefkövet — melyen koronás fő, egy paizs s a 444. évszám van — szintén reá vonatkoztatnak. A Kapella hegytől nem messze fekvő Katzián község (gorni Kacián) egy erdejében sánczárkok nyomai láthatók, melyekről azt tartja a nép, hogy azok Attila várának maradványai, s hogy az ugyanott elterülő „Kötzelwald“ az ő nevéből (Etsel) neveztetik így. A monda szerint ebben a községben az úgynevezett „Šutjov gaj“-ban (gaj=liget) egy kastélyt (!) is építettett. — A kaciáni mondára vonatkozólag Kreml Antalnak Stajersföld története (Dogodivšine Štajerske Zemle. Z'posebnim pogledom na Slovence. Spisal Anton Kreml, Farnešter per mali Nedli (Klein-Sonntag, Stajersorsz.) v' slovenjih Goricah i. dr. V'Grádci, 1845.) czimű munkájában is találtam adatot. „Na Kaciáni je bukovje, gradiše imenuvano, v'totem je okrogli brežčec z'dvojm globokim jarkom obdan. Od totega brežčeca se povéda, da je tu negda davno *krala Atila grad bil*; je pa tudi en kamen tu v'vunskopan, ker 'ma toti napisek: Ad. Kapellam. In Eremo. Kocian. Attila. Kastru. Metatus. Est. CCCXXXII. t. j. Pri Kapeli v' pustini Kocian je Atila tabor postival v' leti 442. Tu so tudi nenavadno velke živinske ino človečke kosti v'unskopane.“ — Hogy hová került az itt említett kő, arról hallgat.

Közi: *Bellosics Bálint*.

Mátyás király emléke a szlovén népmondákban. Ily czim alatt az Ethnographia I. évf. 6. füzetében közölte Scheinigg Jánosnak a szlovének meséiről, mondáiról és dalairól irt értekezéséből a Hunyadi Mátyásról szóló népmondát. — Baumbach Rudolf német költő Zlatorog (a „fehér asszonyok“ — bele zene — kincseit őrző aranyzarvú zergehák) czimen egy, az Isonzo (szláv: Soča) felső völgyében ma is ismeretes gyönyörű szlovén mondát dolgozott fel végtelenül bájosan. Benne egy ének-tárgyat ajánló öreg pásztor felemlíti a Kralj Matjašról szólót is:

„ — — — Du kennst der Lieder
 So viele — von dem Markó Kraljevič,
 Vom Peter Klepec und vom Kralj Matjaš,
 Der fern im Ungerlande schlafend sitzt
 Am Steintisch in der Höhle. Munter Špela!“ — stb.

Lássuk a költőnek a mondára vonatkozó jegyzését. — „Kralj Matjaš, vermutlich Mathias Hunjady (Corvinus) ist neben dem Königssohn Marko der gefeiertste Held der Südslaven. Ein Lied lässt ihn sogar, mit der Geige in der Hand zur Hölle steigen, um seine todte Geliebte herauf zu holen, was ihm freilich, da diese unterwegs das gebotene Stillschweigen bricht, ebenso wenig gelingt, wie Orpheus mit Eurydike. Ja der Sage nach ist derselbe noch gar nicht gestorben, sondern schläft nur sammt seinem Heere in einer Grotte im tiefen Ungarn. Erst wenn sein Bart siebenmal um den Tisch, an dem er sitzt, gewachsen ist, erwacht er und kommt mit seinen Kriegern wieder hervor, um die Slaven zu befreien.“

Kreml művében (Dogodivšine Štajerske Zemle. V' Grálcí, 1845) említi, hogy stajer szlovén nemzeti dalok is foglalkoznak vele. Mátyás hadjáratairól szólva említi, hogy: „On je ne samo Vogerskoj nepozablen, temuč tudi štajerske ino krajnske narodne pesmi še ga zdaj hvalijo.“
 Közli: *Bellosich Bálint*.

Markap meg az Ördög. Egy hetési (Zalamegye) embertől hallottam rólok egy mesetörvényt. A Salamon és Markalf című XVI. századbéli, deákból átültetett prózai elbeszélésben Markalf túljár Salamon király eszén; ebben szintén egy furfangos eszű paraszt legény — Markap — teszi bolonddá az Ördögöt. Hogy hogy nem, versenyre kél vele. Elhívja egy sűrű erdőbe, s így szól hozzá: no Ördög, ez a rudazó (melylyel a szénás szekeret nyomtatják le, négy-öt méter hosszú, egy decziméter átmérőjű rúd) legyen a te kezdedben, azzal üss engem, én meg csak ezzel a kis csőznikkal (rövid husáng) ütlek téged, melyikünk bánja meg. De az Ördög hiába ütöttvert a hosszú rúddal, mindig megakadt a faágakban. Markap azonban a rövid csőznikkal jól elverte. — Azután egy gyepehöz (sövénykerítés) hívta: no Ördög, te állj az egyik oldalára ezzel a háromágú vasvillával, nálam csak ez a rövid hegyes nyárs lesz, melyikünk szurkálja meg jobban a másikat A Markap jól mellbe bökötte az Ördögöt, de az Ördög háromágú villája mindig megakadt a sövényben. — Jól van Markap — szól az Ördög — de gyere most az útra, melyikünk tud magasabbra dojni. Felkapott egy nagy ménkű követ s olyan magasra dobtá, hogy alig látszott. — Hej Ördög — szól hozzá Markap — ez semmi; csak nézz fel az ég felé, ilyen magasra dobj, s azzal kiereszt az ökléből egy pacsirta-madarat, az felszáll mindig magasabbra, egyszer csak eltűnik. — Látod Ördög, az enyém vissza sem esett. — Jól van Markap, legyőztél, de most fussunk egyet. Neki is rugaszkodott s úgy elfutott, mint a szél. Egy darabon futott vele Markap, aztán kiugraszott az útmenti bokorból egy nyulat, az még az Ördögöt is elhagyta. Mikor az Ördög visszaért, oda kiált neki Markap: látod Ördög én már régen visszaértem. — Ennyi az egész, mit eddig megtudhattam belőle. Közli: *Bellosics Bálint*.

Hunfalvy Pál, társaságunk elnöke, most töltötte be akadémiai tagságának 50-ik évét. A M. T. Akadémia ez alkalomból üdvözlő iratot intézett a nagyérdemű tudóshoz, a ki friss erőben, ernyedetlen munkával tölti késő aggkorát. Tisztelői díszes Hunfalvy-albumot készülnek kiadni.

Önképzőköri munkálatok számára a néprajzi témák a legalkalmasabbak

közé tartoznak s igen üdvös volna, a tanuló ifjuság magán munkálkodását, vizenyős verselés és novellázás helyett, ez irányba terelni. A k. lozsvári r. k. főgymnasium önképzőkörének 1890—91. évi munkálataiból folklore-érdekű: „Szilágyi és Hajmási feldolgozásainak összehasonlítása”, Sigmond Elek pályanyertes dolgozata. „A népmese jellemző vonásai példákkal megvilágítva” pályátételre nem érkezett pályamű.

A falusi házak feliratainak s ezek mellé alkalmazott rajzoknak természetes hűséggel való összeszedését határozta el Kos Ferencz tanfelügyelő indítványára a Brassómezei Tanítótestület szept. hó 26-án Csernátfaluban tartott ez évi közgyűlésén Vajha minden tanítógyűlésnek — meddő egyéb viták helyett — volna egy-egy ilyen néprajzi érdekű tárgya, melyeknek feldolgozására első sorban a tanítók a hivatottak. A néprajzi társaság és értesítője szívesen fogadja az ilyen érdekes munkálatok becses eredményeit.

Lakberendezések tárlatát rendeznek Budapesten, 1892-ben az Orsz. magy. iparművészeti múzeum, a Magy. iparműv. társulat s a Műbarátok köre A programmból megemlítjük a XVII. századbeli magyar főúri szobát.

Két amerikai utazó, Pannel úr és neje, járvák be hónapok óta, többnyire vasparipán, az országot, néprajzi, kivált cigánytanulmányok kedvéért. Pannel József a legzenéiblisabb amerikai tollrajzoló, felesége igen jó nevű írónő. Utazásuk eredményeit a legelső amerikai képes folyóiratokban fogják közzé tenni.

Munkácsy Mihály itthon van s típusokat és kosztümekeket tanulmányoz az új országháza számára festendő honfoglalási képéhez.

A Nemzeti Múzeum ethnographiai osztálya közelebről értékes kollekciót szerzett be rumén néprajzi tárgyakból.

Keleti tanfolyamot szerveztek a budapesti kereskedelmi akadémia mellé a következő tanárokkal: Dr. Alexics György — rumén nyelv; Dr. Kúnos Ignác — török nyelv s a kelet néprajza és történeti ismertetése; Popovics Sándor — szerb és bulgár nyelv; Rhousopoulos Rhousos — görög nyelv; Strausz Adolf — keleti kereskedelmi földrajz. Mi, a kik rég hangoztatjuk, hogy egyetemeinken docenseket kelene tartani a hazai és szomszéd népek nyelve és ethnographiája számára, örömmel fogadjuk e tanfolyam szervezését, de nagyon kívánatosnak tartjuk, hogy az örmény nyelv is taníttassék.

A folkloristáknak Londonban okt. 1—7. tartott II. nemzetközi congressusán való részvétel céljából a vallás- és közoktatásügyi m. kir. Miniszter úr 250 frt. utazási segélyt engedélyezett Herrmann Antalnak, ezzel is dokumentálván a néphagyományok ügye iránti érdeklődését. Az elintézés késedelme miatt azonban II. nem mehetett el a congressusra.

A néprajzi társaság könyvtárának adományozott művek:

Kalmány Lajos, Szeged népe, Szeged vidéke népköltése. III. k. — Szerző.

Nagy József, A tótok otthonáról Árvamegyében. — Szerző.

Zolnai Gyula, Mátyusföld nyelvjárása. — Szerző.

Új tag: Csathó Imre, állami középiskolai tanár, Pipa-utca. 25. II.

Sajtóhibák: Az Ethnographia júniusi (VI.) füzetében közölt dalok vend szövegébe néhány sajtóhiba csúszott. Az I. számú dal első versszakában a második sorban eden (egy) helyett edeu nyomatott; hasonlóképen a II. sz. 3. versszakának második sorában san helyett sau; III. sz. 2. versszakának első sorában cërkvi helyett cërki olvasandó.

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zuglich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.* Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmánynak 1889 nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Évenként 20 ív az „Ethnographia“ alakjában. Ára egy évre 3 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára 2 frt.

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3. füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden németnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzete f. év végén fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedrést alakjában s az I. évfolyam előfüzetétől kívül az első 3 füzet csak azon birtokosainak küldetet meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. *Südost.* Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 ív, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. *Comes Géza Kun: Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima.* Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. *Katona Lajos és Herrmann Antal: Magyar népmesék* Kritikai kiadás német fordításban, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparatussal. I. kötet (Az egész mű 4 kötet)

3. *Strausz Adolf és Herrmann Antal: Bolgár népköltészet.* Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet

4. *Dr. Marienescu Atanáz és Herrmann Antal: Novák. Rumén népeposz.* Rumén népballadák sorozata, eredeti szöveg és német fordítás, tanulmányokkal. Egy kötet.

5. *Fr. S. Kuhač. Eigentümlichkeiten der magyarischen Volksmusik.* Alapvető musikologiai munka a délszláv népdallamok nagyhirű összegyűjtőjétől. Két kötet.

6. *Dr. Fr. S. Krauss. Auf Ungarn bezügliche epische Gesänge der südslavischen Völker.* Eredeti szövegek, német fordítással és magyarázattal a délszláv folklore terén ezen első tekintélytől.

IV. *Ural-Altai.* Bibliothek zur Volkskunde der ural-altaischen Völker. Évenként 4 kötet, 40—50 ív, az „Ethnographia“ alakjában.

Az 1891. évre kijelölt sorozat:

1. *Dr. Bernhard Munkácsi: Die Volkspoesie der Wotjaken* Übersetzt von Anton Herrmann und Heinrich v. Wlislöcki. Egy kötet.

2. *Dr. Ignaz Kúnos: Osmanisch-türkische Volkspoesie.* (Europäische u. asiatische Türkei) Bevezetéssel és tanulmányokkal. Egy kötet.

3. I. rész. *Dr. Karl Pápai: Ostjakisch-samojedische und ostjakische Helden-sagen u. Märchen.* Bevezetéssel és néprajzi tanulmányokkal. — II. rész *Béla Vikár: Finnische Studien.* — Egy kötet.

4. *Bálint Gábor: Mongol népköltészet.* Egy kötet.

A *Südest és Ural-Altai* egy évi sorozatának 8 kötete kiadótól (Herrmann Antal, Budapest, I. Attilautca 47.) vagy a „Közművelődés” nyomdától (Kolozsvárt, Bel-tordautca 1.) egyenesen megrendelve, bérmentes küldéssel 10 firt. Az egyes kötetek ára 2 firt 50 kr

Ugyanonnan megrendelhetők még: Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn I. kötet 4 füzet. 4 firt. — Továbbá: Publicationen der Ethnol. Mitteilungen aus Ungarn. 1. Anton Herrmann: Beiträge zur Vergleichung der Volkspoesie (kótákkal). 1 firt 50 kr. — 2 Dr. H. v. Wlislöcki: Zauber- und Besprechungsformeln der transylvanischen und südunгарischen Zigeuner. 60 kr. — 3. Dr. Fr. S. Krauss, J. v. Asbóth, J. v. Thallóczy: Südslavisches. 30 kr — 4. A. Herrmann: Heimische Völkerstimmen. 60 kr. — 5. Dr. Fr. S. Krauss: Das Burgfräulein von Pressburg. W v. Schulenburg: Die Frau bei den Südslaven. J. v. Asbóth: Das Lied von Gusinje. 90 kr. — 6. Dr. H. v. Wlislöcki: Ueber den Zauber mit menschlichen Körperteile bei den transylvanischen Zigeunern. 60 kr.

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. október hó 31-én, szombaton, d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia heti ülés-termében tartja meg **XVIII. felolvasó ülését.** Tárgyai:

1. *Herman Ottóné*, A harangok szava és még valami.
2. *Herrmann Antal*, A néprajz a milleniumi országos kiállításon.
3. *Dr. Alexics György*, A számok meséje.

Felolvasás után választmányi ülés. Vendégeket szívesen látunk.

TARTALOM.

I. <i>Jankó János dr.</i> , Kalotaszegi babonák	273
II. <i>Weber Samu</i> , Lakás és butorzat a sepesi szászoknál	286
III. <i>Balassa József</i> , Visontai néplalok és gyermekjátékok	291
IV. <i>Pintér Sándor</i> , A kimuzsikálás	295
V. <i>Istvánffy Gyula</i> , Palócz találós-mesék	297
VI. <i>Szivós Béla</i> , Hajdu-Szoboszlói adtlékok	299
VII. <i>Kiss Áron</i> , Porcsalmi babonák	301
VIII. <i>Juhász Mór</i> , Vizimanó a Hernádban	303
I. <i>P. K.</i> A néprajz a prágai kiállításon	306
X. Társasági ügyek	306
1. <i>Leland K.</i> jelentése a londoni folklóre-congressusról	306
2. Jegyzőkönyv	307
XI. Hazai irodalom	308
XII. Külföldi irodalom.	311
XIII. Hazai folyóiratok.	312
XIV. Külföldi folyóiratok	316
XV. Vegyesek	319

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és **KATONA LAJOS**

a Magy. Népr. Társ titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztároshoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz Budapest, I. (Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

A Magyarországi Néprajzi Társaság elnöke

HUNFALVY PÁL

50 éves akadémiai tagságának megünneplésére

1891, november hó 28-án, d. u. 5 órakor

a M. T. Akadémia I. emeleti heti ülés-termében

EMLÉK-ÜLÉST

tart.

Tárgyai :

1. Xantus János, társasági alelnök üdvözlő beszéde.
2. Herrmann Antal, Hunfalvy mint ethnographus.
3. Herman Ottó, A magyar pászlorok remekei.
4. Dr. Munkácsi Bernát, A vogulok medve-esküje
5. Dr. Réthy László, Hunfalvy és a rumének eredete.
6. Dr. Katona Lajos, A mesevizsgálat legközelebbi feladatairól.
7. Vikár Béla, Kalevala. X. runo.

$\frac{1}{2}$ 5 órakor választmányi ülés.

*Felolvasás után barátságos vacsora az István főherceghez
czimzett szállóban.*

A társaság tagjait és az érdeklődő közönséget tisztelettel meghívja

a választmány.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESÍTŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL

a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. november

9. szám.

A harangok szava és még valami.

Irta: *Herman Ottó.*

(Felolvasta a magyar Néprajzi Társaság 1891-dik évi október 31-én tartott ülésén
Herman Ottóné.)

Népnyelvi anyagot gyűjtő folyóirataink közül a derék „Nyelvőr“,
ujabban pedig az „Ethnographia“ *) többszörösen adtak ki oly mondókákat,
a melyek a harangok szavát festik; nemcsak, hanem magyarázzák is.

A magyarázatokban rendesen a néphumor nyilatkozik meg; leg-
többször bizonyos kötekedő irányzattal; a közlöttek között egy sin-
csen, a mely Schiller harang-mottójának:

„Vivos voco, mortuos plango, fulgura frango“
mélázó hangulatát követné.

Laikusok legfeljebb megmosolyogják ezeket a mondókákat, mert
fölszínesen veszik — kénytelenek vele; ellenben az, a ki e mondó-
kák tulajdonképeni szellemét föl bírja fogni, az élvezeten kívül értékes
tanulásokhoz is juthat.

És ha e becses tanulások valahol kinálkoznak, úgy Magyarorszá-
gon minden bizonynyal és teljes értékben is.

Ilyenekben a hasonlatokat amúgy is szerfölött kedvelő magyarság
invencziója rendkívülinek mondható; éles megfigyelő tehetsége teljesen
nyilatkozik s a miben azután a sajátos viszonyoknál fogva talán
egyetlen és páratlan, az a soknyelvűség jellemző felhasználása, még
pedig oly értelemben, hogy a magyar földön élő főbb népfajok viszo-
nya világossá válik; de még itt sem áll meg, mert a társadalom ré-
tegeit és a felekezeti viszonyokat sem hagyja ki.

Szóval, itt nem pusztán hangfestő elemről, hanem igazán a nép-
lélek nyilatkozásáról van szó, mely nem egyszer a játsziság köntö-
sébe rejti a komoly értelmet.

*) I. 109., 204., II. 94.

Azt talán nem szükséges külön fejtegetni, hogy a harangszó értelmezése a magasabb műveltség köréből sincsen kizárva, és mélyen belészól az éthoszba. Egy és ugyanazt a hangot az az alkalom, a mely megszólaltatja, más-másképen szinezi az ember lelke előtt, még pedig oly határozottsággal, hogy az erős élettani hatást gyakorol.

A félrevert harang megdöbbenést, riadalmat okoz; de ugyane harang hangjának más a hatása, a midőn délre kondúl; más ha temetésre szól, és ismét más, ha a bevonuló nagyot üdvözli. És bizonyos az, hogy erős, fegyvelmezett idegrendszerre van szüksége annak a művelt egyénnek, a ki a harangszó hatása alól ki akar menekülni.

Ha ezen a csapáson indulunk, legott kínálkozik egy jelentős harangszó-magyarázat, mely a negyvenes években, t. i. akkor kelt szárnyra, a mikor a lelkek már megsejtették a nagy idők bekövetkezését; mikor a szkepszist az emberi jogérzet ébredése nyomon követte.

Az akkora jobbadán németül beszélő polgár-féle rendnél széltében járta egy titkos harangszó-magyarázat, mely nagyon jól festette az akkor uralkodó közfelfogást.

A mondóka német volt s négyféle harangnak a szavát adta; még pedig úgy, hogy a legkisebbik, a csöngettyü kezdte, így:

Csengettyü: Was wollen sie?

Kis harang: Essen und trinken

Nagyobb harang: Wer wird das zahlen?

„Nagy“ harang: Bürger und Bauer?

Itt önkénytelenül fölötlik a kérdés, vajjon nem innen ered-e az a mondás:

„Majd megfizeti a „nagy“ harang“?

Lényegesen más szellemű a Tisza-Várkonyból származó harangszó, mely mintha a régibb magyar társadalom megkülönböztethető négy rétegének állapotát festené, u. m.:

Öreg harang — (mélyen, vontatva):

Úri Bunda, úri Bunda!

Kisebb harang — (szakadozva):

E-züstös gom-bokkal, e-züstös gom-bokkal.

Kis harang — (szaporán :)
Amilyen olyan csak vó-na !

~ ~ ~ ~ ~ — ~
Kis csöngettyü — (szaporán véknyan :)
Ringy-rongy — ringy-rongy !

Ezt alighanem a jobbágy helyzete, s az abból származó észjárás fakasztotta — valamikor „negyvennyolcz“ előtt.

Az úri bunda a mágnásé; az immár csak *ezüstös* gombos a köz-nemesé; az „amilyenolyan csak vóna“ a lenézett mesteremberé; a ringy rongy a jobbágyé, a „misera contribuens plebs-é“ — hiszen még temetéskor is rang szerint siratta el más-más harang az urat s a parasztot.

Még ennél is jelentősebb az a harangszó-magyarázat, a mely a magyar-tót nyelvhatáron keletkezett s Rimaszombat táján minden bizonynyal még ma is él.

A rimaszombati piac az egyik büszkesége az a hófehér, foszló belü kenyér, mely búzalisztból készül, a minőt csak magyar kenyérsütő kofa tud dagasztani. De Rimaszombat nemesak nyelvhatár, hanem sokszorosan növény határ is; világosan szólva: a magyar nyelv megszünésével, megszünik a búza is; amazt a tót, emezt a rozs váltja föl.

Egy keskeny pásztán az emberek magyarul is tótül is beszélnek; kenyertük „abajdóczból“ — (obadvojec) — való; azután pedig következik a tót, a rozskenyér — még tovább a zabkenyér, végre a telenként megújuló nyomor. Az a rimavölgyi magyarság erős önérzetű s minden bizonynyal tőle ered a harangszónak következő magyarázata, mely szerint Rimaszombat öreg harangja ezt mondja : (— mélyen, vontatva :)

Búza kenyér !

— ~ ~ —

Búza kenyér !

— ~ ~ —

A közel fekvő Cserencsény falut már tótság lakja, a határ már inkább rozsnak való; öreg harangra sem igen telik s így a kis harang azt hajtogatja szaporán :

Žitni chleb

~ ~ —

Žitni chleb

• ~ ~ —

vagyis: rozs kenyér, rozs kenyér !

Rimabrézó határa még ennél is szegényebb; a nép már iparra szorul, kenyér dolgában nem válogathat ugyan, de a látszat kedvéért mégis három kis harangot tart, mely azután világgá bocsátja az állapot hírét, mondván:

Chodzi jaki len bi bolo;

— () — () —
Chodzi jaki len bi bolo!

az az: akár milyen csak bár vóna!

A felekezetek közötti viszonyt festi és kifejezi Makó harangjainak a szava, a mint következik:

Katholikus harang (panaszosan):

Nincsen kenyér!

Református harang (mélyen, ünnepélyesen):

Ád az úr, ád az úr!

Orosz (kishitűen):

Nem tom biz' én, ád e vagy se!

Ennyi a harangok szaváról s legyen szabad ehhez a következő rövidke magyarázatot is hozzá fűzni.

A német mondóka, mely félszázad előtt az elnémetesedett közép-rend körében született — ha t. i. igaz -- csak kifejezésbeli nyomot hagyott reánk örökségül, azt, hogy „*nagy* harangról“ szólunk — germanizmussal; mert hiszen a magyar ember csak „*öreg*“ harangot ismer; festi azonban azt a politikai helyzetet is, a mikor a *német* uralkodott.

Az egyik tiszta magyar mondóka a feudalizmus korát festi — egy kicsit talán még a mait is, a másik statisztika nélkül is megmondja, hogy Makón a református elem az uralkodó; végre a *kétnyelvű* nyilván a magyar hegemonia kifejezője, melynek a tót mindég csak „*istenadta*“ volt.

Ezek a polyglott dolgok — úgy gondolom — kiváló figyelmet érdemelnek, mert nagyon valószínűnek tartom, hogy itt is két vége van a botnak s a különböző népelemek felelgetnek egymásnak, e felelgetésben pedig sok tanulság nyilatkozik.

De a tulajdonképeni harangozáson kívül a magyarság még más harangszót is ismer, ismét a hasonlat révén különböztetve, és ez nem más mint bizonyos békaszó, a melyről azt mondja: „*a békák harangoznak*“. A „brekegés“ más rendbe tartozik, a melyre majd rákerül a

sor; egyelőre elég annyi, hogy az nem népies magyar, mert kétségkívül az Aristophanes „brekekex“ — (βρεκεκεξ) — szólamától ered. A magyarnak a béka — ha nem harangozik, akkor „kuruttyol“

A békák „harangozása“ attól a kicsi, sárszin-hátú, sáfrányhasú varangyéktól ered, mely még a kerékvágás vizében is otthon van. Szava egy lágy „unk“, — innen a német „Unke“, mely az elhaló harangszóra emlékeztet; a *nem* rendszeres neve Bombinator — (a bombus, βουβος-tól).

De a békáknak ezen kívül még soknemű s részben nagyon jellemző a szava s ezt a nép föl is kapta abban a polyglott beszélgetésben, a melyet ezelőtt vagy tizennégy esztendővel a „Természetrizai füzetekben“ közöltem s a melyet azóta mások és pedig sokszorosan átvettek. Tehát a

Német békák:

- I. Kum — kom — kum — kom!
 II. Wart — wart — wart!

Tót béka:

Čo že je toto, čo že je toto?

Magyar béka:

Adta terremtette, adta terremtette!

A német és a tót béka erre a szóra ijedtében elbuvik.

A hangfestés oly éles és jellemző, hogy a Bombinator — Szent János béka —, — a Bufo — varangy —, és a Rana — kecskebéka — hangja tisztán fölismerhető; az utóbbinak az „adta terremtettéjére“ bújnak el a német és a tót békák, így tisztára kisül a magyarság hegemóniája, akárcsak a rimaszombati „búzakenyér“ harangszónál; és semmi kétség, hogy ez a nevezetes népetymologia a magyarságtól ered.

De maga a hangesés vagy lejtés is magyar eredetre vall; ez határozottan a magyar fülhöz van alkalmazva.

Ez a rhythmus sajátos valami s a békák szólamaiból fakadó népetymologiák ezt szépen és jellemzően világítják meg.

Igazán a tavasz hangos mocsara szól hozzánk ezekből:

Mit varrsz — mit varrsz — mit varrsz?

∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
 Papu — cso — cso — cso — cso — csot!

∪ ∪ ∪ ∪ ∪ ∪ —
 Kinek — kinek — kinek?

∪ — ∪ — ∪ —

Az urrraknak — az urraknak!

Továbbá:

Urrrak a papok!

De csak a nagyok!

Ügyesen előadva, valóban a békák szava hangzik felénk s a szó-
nak meg van a maga fulánkja is.

Az egyiket a szegény jobbágy, a másikat a szegényes congruán-
élődő falusi plebánus faragta.

Mennyire más a német rhythmus s tegyük hozzá az értelem is,
mely a béka szavából a németnek szól. A német kecskebéka ezt mon-
dogatja:

Wat kuokst, wat kuokst?

Järften, Järften, Järften!

Wu smakt se, wu smakt se?

Lecker, lecker, lecker!

Ez westfáliai magyarázat és *Landois* *) hozzá teszi, hogy e tar-
tomány népe — nagyétü.

Az oláhságnak is megvan a maga magyarázott békaszáva; az er-
délyi részekben ez a páros beszéd járja:

Kecskebéka: Cse ducs — cse ducs — cse ducs?

Szt.-János béka: Unt — unt — unt — unt!

Kecskebéka: Kum dáj — kum dáj — kum dáj?

Saszprezecse zlot? **)

A három első sor nagyon ügyes; de az utolsóról elmondhatni:
hol van az a pattogó, igazi békarythmus, mely a magyar „adta te-
remtette“ tulajdonsága?

Aristophanest *Droysen* (J. G.) fordította németre ***); de a „Bé-
kákat“ fordítva, nem alkalmazza a német népetymológiát, hanem az
Aristophanesét, t. i. a:

„Brekekekex, koax, koax“ ****)

— (Βρεκεκεκεξ, κοαξ, κοαξ) —

*) Thierstimmen, Freiburg I. B. 1874.

**) Mit vi-zel? — Vajat! — Hogy adod? — 16 forinton!

***) Des Aristophanes Werke, Berlin 1835.

****) *Βατραχοί*, lásd: Editio Kusteri, Amstelodami 1710 p. 128 129, — actus
I, scena V.

szólamot. A szövegben azonban igyekeznek, hogy a hangfestő elemeket kidomborítsa, a mi azután a *német fülnek* nagyszerűen hangzik, így:

Ihr *Bachgeschlecht*, *Sumpfesvolk*

Zum Flötenklang lasst Gesang

Anstimmen uns unser melodisches *Moorlied*: *koax*!

Kazinczy megtartja *Aristophanes* hangfestő szavait, kissé föleresztí s a szövegben ügyesen váriálja, így:

Brekeke, Brekeke, Brekeke!

Kél a hold szép *kereke*,

Ébred a tók *gyermeke*;

Zeng lakásuk *feneke*.

Zeüs minket *szerete*,

A midőn szent *végzete*

A vizekbe *szöktete*:

Brekeke, brekeke, brekeke

Kloax, kloax

Túú, túú!

Az a „túú, túú“ nyilván a *Bombinátor* harangszava, melyet a háromnyelvű mondókából már ismerünk a „kum, kom“ alakban.

Nyilván való, hogy a „brekegés“ *Aristophanes* révén jutott hozzánk.

Ovidiusnál is szerepel a béka szava, abban a jelenetben, a midőn *Latona* a parasztokat békákká változtatja.

„*Quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant.*“

Landois ezt művében így adja németül: „... im Gewässer versteckt, schmäh'n *keck* sie versteckt im Gewässer.“

Ezt a helyet *Voss* így fordította:

„Ob sie gleich *stecken* im *Quark*, im *Quark* sie *quackend* noch keifen.“

Eltékintve az értelmezéstől, az összegezés a következő elemeket adja: a *varrsz*, a *wart*, a *quark*, teljesen egyneműek; a *kuokst* és a klasszicus *koax* azonképen; a *quam* (vis) és a (cse) *dúcs* módosulások.

A második sorozat: adta *teremtette*, a *lecker*, *lecker*, a *saszpreze-cse* (zlot) a klasszikus *brekekekeke*x szintén egyneműek; a *Järften*, *stecken*, *versteckt* módosulások, valamint az *Ovid-féle maledicere* is.

A harmadik sorozat úgyszólván színező, még pedig hang és értelem szerint az, u. m.:

papu — *cso* — *cso* — *csot*, az *úrraknak*, *úrrak a papok*, *de csak a nagyok*, *wu smacht se*, *čo že je toto*, *kum dá*, valamint az irodalmi *kereke*, *gyermeke*, *szerete*, a *Geschlecht*, *Klang*, *Sang*, *Moor*, *aqua* stb.

Ezek az elemek együtt véve kiadják, s több kevesebb elmeélel értelmezik is a békák szavát; írónál meg a népnél is bizonyítékai annak a fogékonyságnak, a melylyel író és nép a hangok iránt viselkedik, ezt helyzetekre, állapotokra vonatkoztatja, rámagyarázza, sajátos izt kölcsönözve neki, mely nem egyszer sokat mondó is.

Nem állítom, hogy ebben a magyarság a legtökéletesebb; — mérészséget követnék el, ha állítanám, hiszen az összehasonlító anyag kevés; — de azt már bátran el lehet mondani, hogy nem sok példa akad arra, hogy valamely nép három nyelvből állítsa össze hangfestéssel értelmező képeit, melyek találóan festve helyesen értelmeznek is.

Azt hiszem, hogy a gyűjtőknek itt még háládatos tér kínálkozik. Talán akadnak ügyünk barátai között, a kik különösen a soknyelvű mondókákra ügyet vetnek.

A millenniumi nemzeti kiállítás és a néprajz

Herrmann Antaltól.

(Felolvasta a társaság 1891. okt. 31-iki ülésén.)

Néprajzi gyűjteményeink dolgában, nem számítva más helyen való felszólalásaimat, im negyedízben lépek a t. társaság elé. Mentse ezt az ügynek ép oly sürgős mint fontos volta!

A kereskedelmi miniszter előterjesztésére a minisztertanács a magyar nemzet ezredéves fennállásának ünnepe alkalmából 1895-ben *nagy országos nemzeti kiállítás* rendezését határozta el, s az eziránti törvényjavaslat ma került a képviselőház elé.

Nem fér kétség hozzá, hogy a vasminiszter teremtő energiája a nemzeti erő egyik legjelentékenyebb és legsikerültebb alkotásává teszi e nagy művet. Mi őszinte örömmel üdvözljük a kiállítás eszméjét. Akár országos, akár világkiállítás, bármelyiknek speciális színét, sajátos bélyegét, igazán az ünnepi alkalomhoz illő jelleget csak egy nagy szabású néprajzi kiállítás adhatja meg.

Hogy a miniszteri indokolásra reflektáljak, csak az ethnographiai színezet teheti a kiállítást *minden ízében nemzetivé* s csak a néprajz mutatja a tulajdonképeni *nemzeti kulturát*. Mert épen ez az, a mi a szűkebb értelemben vett kulturát, a népek primitív és eredeti műveltségét s ennek nemzeti szellemben való szerves ethnikus fejlődményét megkülönbözteti az általános civilizációtól, a mely világpolgárrá teszi az embert. A gyár gépe és gyártmánya nagyjában mindenütt egyforma, vagy azzá lesz; a népipar szerszáma és terméke számtalan módosító hatás mellett is mindig mutat valami eredetit és sajátoságot.

A nagy kiállítások mind jobban néprajzi színezetűek lettek. S ez nem csak azért volt, mert az ebbeli momentumok nyújtják a legérdekesebb látványosságot, tehát nagy vonzerőt gyakorolnak, hanem azért is, hogy a mindent nivelláló kozmopolita irányu rohamos haladásban legyen egy-egy pihenő, a hol az ernyedő emberi szellem, a petyhüdő teremtő képesség új erőt, új ösztöneket, új motívumokat nyerjen új formákban való alkotásokra és új irányu pályákra.

Nekünk pedig, ha nem csak magunknak, hanem a művelt nemzeteknek is ünnepet akarunk rendezni, kiállításunknál nem elég dekorációul használunk, hanem előtérbe kell állítanunk a néprajzi momentumokat. Csak ezzel érhetjük el azt, hogy kiállításunk ne lássék a nagy kiállítások halvány visszfényének, csak így fog az a látogató is, a ki 40 év óta végig nézett minden világkiállítást, a miénken tömredék újat, érdekest és tanulságost találni. És a mi a nemzeti munka haladását illeti, általános emberi szempontból is nem a magyar gyárnak és gyártmánynak pl. az angollal való összehasonlítása a legérdekesebb és a legtanulságosabb, hanem annak az egybevetése, hogy a nemzeti szellem az általános civilizáció számára hogyan tudta értékesíteni saját ethnikumát és kulturáját.

A millenniummal nemcsak nemzetünk történelmében értünk nevezetes stadiumhoz: világtörténelmi nagy jelentőségű az, hogy egy nemzet teljes erejében, kulturája fellendülésében érje meg 1000. évét. Rómát vénhedt hanyatlásban találta e kor, Németország ezer év előtt nem az volt, a mi most és nem ott. A népek keletkezésének, nemzetek életének törvényeire, az ethnikum philosophiájára nézve rendkívüli tanulságok vonhatók le az ezer évből, annál érdekesebbek, mert páratlan példáját mutatják annak, hogy egy politikai nemzet létének évezrede múltán válik igazán ethnikus egységgé is, a mely processuson más népek történelmük elején szoktak keresztül menni.

Jánus-arczczal tekint nemzetünk vissza az első ezer évre, melyben megbűnhődte a multat s jövendőt s előre a második millenniumra, a melyben jönni fog egy jobb kor. Ennek a tekintetnek kell hogy kifejezést adjon a rendezendő nagy kiállítás, mint a millenniumi ünnepélyek magva és tengelye. Meg kell mutatni, miből és mivé lett e nemzet ezer év alatt és milyen alapon és irányban kell haladnia, hogy a jövő századokra is biztosítsa lételetét. Már pedig világos, hogy nem az általános civilizációban elért fokozat, nem a nemzetközi munkában való versenyképesség stádiuma, nem a legfejlettebb társadalmi formák megközelítésének mértéke, szóval nem az általános kiállítások szokásos fősubstratuma mutatja a nemzetben a par excellence nemzeti elemet, eredeti sajátosságos mivoltát és tulajdonképeni lényegét, existentiájának gyökereit és tovább tenyészetének termő csiráit, hanem a népnek szóban, szokásban megőrzött hagyománya, ezzel összeforrt eredeti kulturája s ebben működő és nyilatkozó őseroje és egészséges ösztöne, mint fizikai és pszichikai faj-fenntartásának garanciái, szóval az, a mivel a néprajz és népléktan foglalkozik s minek némely tárgycsoportjait mint a kiállítások garnirungját az u. n paraszt házakban, házi- ipari és kézi-munka csarnokokban látjuk.

Ezeknek az elemeknek kell előtérbe lépni, ugyszólván dominálni, ha a millenniumi kiállítás igazán jubileumi ünnepély akar lenni s benne a magyar nemzetet a maga mivoltában akarjuk az ember millióinak bemutatni. E czélből nagy szabású, teljes néprajzi kiállítást kell rendezni, a mely felölelje az egész nemzetet, az ország valamennyi vidékének minden népét, századokon át való összes életnyilatkozataiban; a hazai néplélek történetét és természetrajzát, élő képét a nemzet belső házi életének. Ezen a földön, a melyet ezer éve már a nemzet nevére táblázott be a história, végre el kell készíteni a népiségek ingó örökségének, az ethnographiai tárgyaknak teljes és pontos leltárát s ha ez mind együtt lesz, bucsut fog hozzánk járni a külföld népe. És bámulni fogja a népelet páratlanul gazdag kincsestárát és meríteni fog belőle olyan okulást, mint semmi más kiállításon. És vágya fog kelni, hogy megismerje a helyszínen e népek életét s ez élet népeit és be fogja járni hazánkat és el lesz ragadtatva vidékeinek bájától.

De a haza népei is csodálkozni fognak gazdagságukon. Azt fogják észrevenni, hogy végre felfedezték egymást, sőt önmagukat is. És lesz a néprajzi kiállítás az új évezred előestéjén a hazai népek nagy általános ismerkedője. S aztán meggyökeredzik a békés egyetértés, a testvéri szeretet.

Csak azt birjuk teljesen, a mit ismerünk, a mit tudunk. Csak ha a népet ismerjük, ismerjük a hont is, mert a nemzet teszi hazává a hazát. S így szellemben is birtokba vesszük e földet, a melyen a honfoglalás most ezer éve kezdődött, de még nincs végkép befejezve. A néprajzi kiállítás is egyik zárköve lesz a honfoglalásnak.

A tárgyi hagyomány leltározására nagy és szép s a legillőbb alkalom a millennium. De talán egyuttal a legutolsó terminus is. Az a nagy haladás, a melyről a kiállítások tanuskodnak, sokat elcsiszolt már abból, a miben kidomborodott vala népeink eredeti egyénisége. S ezután még gyorsabban dolgozik a civilizáció gyaluja. Maradt ugyan rejtkehelyeken még menteni valónk. De ha nem sietünk a biztosítás munkájával, akkor a II. ezred végén nem fogják tudni, milyen volt a nemzet most, mint a hogy mi nem tudjuk, milyen volt ezer évvel ezelőtt. S ezzel a legdrágább örökséget pazaroljuk vala el, a melyért már azért sem teljes kárpótlás a hagyomány fejében kapott haladás, mert csak a kettőnek kiegyenlítése biztosítja a nemzet egészséges, szerves fejlődését. A rengetegben szükséges erdőt irtanunk, hogy mivelhető szántóföldet kapjunk. De ha az erdőt egészen letaroltuk, akkor a zápor lemossa a humust a lejtőkről és eliszapolja s elárasztja a völgyet: elpusztul a vetés! Vigyázva irtsunk a hagyomány erdejében!

Modern társadalmunk alakulásának egyik főfaktora a demokracia. Büszkék vagyunk rá és méltan. De ne kívánjuk, hogy igen rohamosan terjedjen. A demokracia megtámadja a közös hagyományt, a szentesített szokásokat, a mondát, a nemzeti sajátságokat és végső konzekvenciájában mint kozmopolitizmus a nemzeti individualitást.

A modern állam iparállam; az ipar diadala a demokracia győzelme. Kultiváljuk az egyenlőséget, de mentsük meg előbb a tudomány

számára s talán a nemzeti lét válságos percei részére a mindennapi életből kienyésző hagyományt. Az iparkiállítás mellett rendezünk néprajzi kiállítást!

Hogy ez megfelelhessen azoknak a nagy czéloknak, a melyeket eléje tűztünk, nagy lelkesedés és szakértelem, sok munka és pénz kell hozzá. De mikor egyesülhetének mind e tényezők a nagy nemzeti feladatra, ha nem ezen dicső és magasztos ünnepély alkalmával? E mű fölött a boldogult trónörökös szelleme lengene, kinek egy fenséges intenciója valósulna meg benne. Király és nép lelkesen hozzá járulnának, ha a kormány, a tudomány és a társadalom meg akarja alkotni. A szakértelem sem hiányoznék, ezt azonban nem kell csak a bürokbán és a nagy hangzású nevek mögött keresni. E kettő gátolta meg eddig főképen a hazai ethnographia ügyének szerves fejlődését. Az 1885-iki kiállítás különben a néprajzra nézve remélhetőleg üdvös tanulságokat szolgáltatott. Haladéktalanul hozzá kellene fogni terv- és rendszeres gyűjtéshez és aztán nagy szakértelemmel végezni a rendezést. Mind ennek módozatait itt nem fejtegetem, azokra nézve külön tervezetet készítettem, de ismerik azokat szakszerű ethnographusaink, kiváltképen a nemzeti muzeum néprajzi osztályának szakavatott öre, a ki már több ízben állított össze nagy értékű gyűjteményeket s most is sokat tenne ez irányban, ha nem volna e nagyfontosságú szakma dotációja valóban neveltségesen csekély.

Mert azzal is tisztába kell jönni, hogy a nagyszabású néprajzi kiállítás sok pénzbe fog kerülni. Százezer forinton alól nem is lehet szólani. A gyűjtésre nézve elmulasztottuk a kellő időpontot s most a néphagyomány megmaradt három Sibylla-könyveért körülbelül azt az árt kell fizetnünk, a mennyiért elébb 12-t kaphattunk volna. De ha vannak százazreink arra, hogy pl. az operában olaszul énekeljenek és a magyar zenét ignorálják, s ha lesznek milliók a kiállítás egyéb szükségleteire, legyen e legelsőrendű nemzeti célra is egy aránylag kis összeg. A nemzet ezt legszívesebben fogja adni, mert itt a maga egészében szerepel nemcsak mint kiállító és szemlélő, hanem mint a kiállítás tárgya is, és örömmel fog ráismerni jól talált fotográfiájára.

Különben nem volna nehéz kijelölni a fedezetet a néprajzi tételre. Hát kérem, tisztelt nemzeti ünnepélyt rendező nagy urak, legyen az ünnepély egyszer komoly és méltó a nagy, magasztos alkalomhoz, a melyhez nem illik vásári csinnadratta, czirkusz és tűzijáték, léha csillogás és vakító káprázat. Ha önök mulatni akarnak, rendezzenek fényes történelmi carousselt, de minél zártabb körben és mindekelőtt saját pénzükön. Ha pedig népünnepet akarnak csinálni, de ne a rendezők számára, mint nálunk szokás, hanem a nép számára, akkor intézkedjenek, hogy a nép pl. a lehető legolcsóbban felrándulhasson Szt.-István napra a fővárosba és 1—2 nap ingyen gyönyörködhesék a kiállítás csodáiban.

És még egy fedezetet. A magyar kiállítás kontójára ne tessék francia pezsgős banketteket rendezni. A mennyi közpénzbe az kerül, hogy az idegeneknek bemutassunk egyetlen egy magyar virtust, a kocsike-

rékkiszedő vendégszeretetet, (a mi igazi néprajzi barbárság és a hotelek és hálókocsik korszakában abszurd anachronizmus), azon a költségen be lehetne mutatni az egész magyar kultúra egy jelentékeny részét: a hazai népelet tárgyait. Meglehet, hogy látogatóink kevesebbet fognak rólunk ábrándozni, de többet és lényegileg kedvezőbbet fognak rólunk tudni. Mert az elragadtatás mámorel párolog s megérzik a komoly tapasztalás és okulás hiányának fanyar utóíze

A néprajzi kiállítást már eleve úgy kell szervezni, hogy az mint a magyar kulturtörténelemnek talán legfontosabb momentuma, örök emléke maradjon a millenniumnak. Feltétlen gondoskodni kell arról, hogy a néprajzi tárgyak ne kallódjanak el, mint az 1873-iki bécsi világkiállításra, rengeteg fáradsággal és 18000 frt *államköltséggel* beszerzett (ma háromszor annyit érő) néprajzi tárgyak nagyobb része, hogy ne veszzenek el, mint a nőipar kiállítás alkalmával, és maradandó haszon nélkül ne hurczoltassanak széjjel, mint az 1885-iki kiállítás házi iparsarokának tarka-barka tartalma a melynek nagy részét könnyen meg lehetett volna szerezni a nemzeti muzeum néprajzi osztálya számára. Most nincs ideje a rekriminációknak, de a millenniumi kiállításnak esetleges ethnographiai bünöseit mindenesetre a hazai kulturtörténelem ítélő széke elé fogjuk idézni. Intézkedni kell, hogy a néprajzi kiállítás tárgyai, a mennyiben lehet, a nemzet örök tulajdonába jussanak s a nemzeti muzeum mostani néprajzi osztályával, (a mely jelenleg egy folyósón pár szekrényben borneoi raritásokat mutogat s az almáriumok aljában néhány hazai tárgyat rejteget), az egyetem nagyértékű anthropologiai muzeumával, (a mely igazgatójának és ügyszólván semmiből való megteremtőjének minden lelkes buzgósága és áldozatkészsége mellett sem bir kellően érvényesülni és alkalmatlan helyen szorongva senyved), az iparművészeti muzeumból határozottan ide tartozó s más országos gyűjteményekből ide sorozható tárgyakkal, esetleg a nemzeti muzeum decentralizációja folytán onnan kiválandó praehistorikus és palaeethnologikus kincsekkel együtt egy külön országos nép- és embertani muzeumban egyesíttessenek. Ez volna a sokat emlegetett nemzeti geniusnak igaz és méltó pantheonja!

Hazai néprajzi muzeum szükséges és fontos voltáról már több ízben elkiáltottam magam a pusztában, ezt itt nem feszegetem. Ez igénytelen felszólalásomnak az volt a célja, hogy az intézőket figyelmeztessem ez ügyre, hogy annak a millenniumi kiállítás első koncepcziójában helyet adjanak, a bizottságban embereket, a tervezetben teret és a költségvetésben költséget. Részletesen kifejtettem nézetemet egy külön füzetben, a melyet közelebbről kiadni szándékozom. A magyarországi néprajzi társaság, a hazai néprajz őrállója és napszámosa, ez ügyben mindig megtette és ezután is megteszi kötelességét, a többiről felelőnek a nemzeti kultúra stratégiai és épületének főépítészei.

A magyar oroszok pásztoréletéből.

Beregmegye tisztai síkságát Munkáctól kezdve kilencz mértföldnyi szélességben fokonként a magas havasokig emelkedő rengeteg erdőségek körlik éjszakkéletről, melyek itt a galicziai határszélen érik el legnagyobb magasságukat, és a szolyvai *Sztoj* orom (1679 méter), a volóczi *Veliki verch* (Nagyhegy, 1598 méter), az itteni Beszkid ágazatainak e legkiválóbb pontjai a Tisza vidékéről s azontúl Szabolcs és Szatmár megyékből szabad szemmel is jól láthatók.

Ha Munkácsot elhagyva a Latorcza-völgybe kanyarodunk s a hegyek közt felfelé haladunk, s végre a regényes *Vócsi* szük völgybe érünk, ott szakgatott völgyeken át helyenkint szembetűnek a havasok hatalmas méretei, melyek Gácsorszáig s Máramarosig terjednek; e ropant vadonban emberi lakra sehol sem akadunk, s ha fent a lombos erdőkön s itt-ott örökzöld fenyveseken túl emelkedő fátalan, de mindenhol buján fűtermő televény réteggel borított havasok magas nyulványaira érünk, oly sivatagon találjuk magunkat, melyen, főleg ha a tájra köd borúl, eltéved a tapasztalt járó-kelő is.

E havasok zordon völgyeiben sajátságos élet honol, mely mind az itt élő emberek — rutének — alakjára, öltözetére, mind jellemekre, szokásaikra s lakhelyeikre nézve szemlátomást eltér a havasok inneni szintén orosz lakóitól. A hegyi patakoktól átszelt völgyek alján s lejtőin álló faházak itt keskenyek s igen magas, meredek szalmavagy zsindefeléllal fődvek, azért, hogy tél idején — mely itt hét hónapig is eltart, — a nagy hó sulyának ellenállhassanak s a gyakori eső és zápor könnyen lefolyhasson róluk.

A fürgé népség különben, daczára a földmivelés nehéz és háladatlan voltának, szorgalmas, kevéssel beérő s fáradszatlan munkás. Örül, ha udvara, padja megtelik terménnyel, mi főleg zabból áll. Sövénynyel kerített udvarában a jó gazda aborákba rakja széna és zabszalma készletét, hogy kedvelt marháit a hosszú télben hiányt ne szenvedjenek. A takarmány beszerzése nagy gondot ad a családnak s azért nem csak rétejéről hordja be, hanem az uradalomtól bérelt hegyi kaszálókról is gyűjti; azon fűtermést pedig, melyet a havasok meredélyein bérel s onnan sem szánon, sem gallyakon leszállítania nem lehet, sajátságos eljárással ott kénytelen felhasználni.

Vagy 2—3 századdal ezelőtt az itt jó emlékezetben élő Rákóczyak idejében a munkácsi és szentmiklósi uradalmak itteni jobbágjai néhány fillérnyi díjfizetés mellett szabadon legeltethették barmaikat, a mint-hogy más idegen urak jobbágjai is, sőt a szomszéd lengyelországi parasztok is csekély bérért felhajthatták legelésző jószágukat*); most azonban a hűbéri viszony megszűntével a volt uradalmi jobbágyság ha-

*) Özevgy Rákóczy Györgyné Lorántffy Zsuzsánna 1649. évi munkácsi uradalmi urbéri összeírása 129. lapján erre vonatkozólag ez áll: „A munkácsi várhoz tartozó havasokon. a mikor a más urak jobbágjai juhokat bajtanak legeltetni, minden ember az kinek ha száz vagy több, ha ötven avagy csak tíz juha vagyon is, minden nyájtól egy kossal és egy sajttal tartozik. Legeltető öreg marhától a havasi legelőkön három pénz jár. . . .“

társzabályozás következtében a helységek körül elkülönített urbéri legelőt és erdőt kapván, csak külön alku és díjfizetés mellett részesülnek a távoli uradalmi havasok és erdőkben levő kaszálók és legelők élvezetében, mi az uradalmi pénztárnak évenként sok ezer forintot hoz.

Igen sok szarvasmarhát hajtanak fel Bereg- és a szomszéd megyék alsó vidékeiről, különösen szárazság idején, a havasokra; mert itt a könnyen elmálló palarétegű termékeny talajon minden nyáron buján diszlik a kövér és virágos édes növényzet, melytől a felhajtott lábas jószág néhány hét alatt teljesen meghizik.

A 4—5 ezer holdnyi havasokon a felhajtott legelésző marhák nyaranta csoportonként barangolnak egyik oromról a másikra, minthogy ezt a tágas legelőtér könnyen megengedi; nem azonban a havasok meredélyein s csak nehezen megközelíthető hegyeken levő kaszálókon, melyeket egyes gazdák külön kibérelnek s leginkább télen felhasználnak oly módon, hogy a bő fűtermést augusztus hónapban lekaszálják s az illatos szénát kis tereméjű boglyákba rakván, ott hagyják a juhok számára téli eledelül; a letarolt kaszálókra azután felhajtják gyapjas juhait s ott mindaddig legeltetik, míg a tél be nem következik, mely itt október hónapban már rendszeren fehér lepellel borítja a rideg vidéket.

Az ily exponált juhnyáj rendszerint két felfogadott rutén juhászra bízatik, kiket a tulajdonosok falujokból szerződtenek, egyszerre több heti élelemmel ellátnak s felkísérnek, azután pedig koronként megmeglátogatnak, hogy a juhállomány sorsáról személyesen meggyőződjenek. E juhászok itt az elhagyatott vadonban nyaranta épen úgy, mint a havasokon legelésző marhák pásztorai, rudakból összeállított s fakéreggel fedett oly gunyhókban vonják meg magukat eső vagy vész idején, mely elől nyitott s hátul keskeny szögben végződik; a tél idején is itt maradó juhászok pedig a hegyoldalba egy három méter mély és másfél méter széles s alig ily magas üreget vájnak, melyet az ügyesek még nyárban jól ki is égetnek, hogy agyagos oldalai nyirok s penész nélkül maradjanak. A bejárat elébe rudakból készült gunyhószertű pitvart állítanak s azt szénával, gyeppel és földdel földik be; e tanya közelében pedig rudakból, sövényből, vagy 5—6 centimeter széles falemezekből csinált fonadékból ugynevezett kosárt vagy szállást készítenek, a végből, hogy e kerítésben csak úgy a szabad ég alatt a juhnyáj az éjszakákat töltsse.

A juhászok a földbe vájt üreg végében puha mohból és szénából ágyat, nyugvóhelyet készítenek, a falba pedig bükkfából hasított deszkákat alkalmaznak polczokul, melyeken összes készletüket: a tengeri vagy zablepényt, ilyen lisztet, ántalagba nyomott savanyú káposztát, burgonyát, paszulyt, szárított gombát, zsirt, sót, tejet, savót, ruhát, fazekat s egyéb szükséges apróságokat helyeznek el. Elöl a nyílt pitvar bejárásánál kövekből tőcze készíttetik, melyen egész éjjel lobog a tűz, melynek lángja világításul és melegítőül szolgál, a tűz heve türehető melegben tartván a hosszukás földi lakot. A tüzet élesztő egyszersmind ébren is tartozik lenni egész éjen át, vigyázván, hogy farkas, medve

vagy hiuz ne férjen a nyájhoz s ott hivatlanul ne gazdálkodjék; miért is az őrzésben egymást felváltják s inkább nappal s váltakozva alusznak. Különben a beállott hosszú éjjeleken át világításra még vékony szárított falemezeket, vékony szalagszerű hasábokat is használnak, melyeket egy földbe szurt meghasított pálczába csiptetnek s meggyujtanak. Ily gyér világításnál a végtelennek tetsző hosszú őszi és téli estéket azzal töltik, hogy egyszerű szerszámmal, fejszével vagy fanyelű bicsakkal, vakarczczal nyár-, hárs- és juharfából különféle edényeket, bödönöket, az itt szokásos két szakaszú *sztójacska* nevű tartályokat faragnak, melyek kerek fogantyúval birnak s tej és főzelek hordására használtatnak, s falemezből kosarakat fonnak.

Némelyik hársfából *pásztorkürtöt* farag, ez itteni divatu zeneszer 2—3 méter hosszú, egyenes, alsó végén tágasabb, tölcészerű; a juhászok ezzel tíz-tizenkét kilométernyi távolságról értekeznek s koronkint unaloműzésül vagy szerelmi ömlengésből melázó dallamokat fujnak oly módon, hogy eleinte felfelé tartják a hosszú, sulyos hangszert s azt fokozatosan lassan emelgetve nem csekély erőlködéssel mindaddig fújják, míg az önsúlyánál fogva lassan a földre ereszkedik, a midőn a fülhasogató dallam is végét éri.

E sajtáságos zenét távolabbról a juhnyáj mellől a bodros kuvaszok kísérik rémítő üvöltéseikkel. Ez ebek nyakára különösen nappalra terjedelmes fakoloncokat kötnek a juhászok, hogy hasznos vad hajhászására ne indulhassanak, s ha enélkül érné őket a koronkint ide vetődő uradalmi „jáger“ (erdész), vagy erdővéd, a szerződés és törvény értelmében mint kőborokat le is lőné.

Egyszer a juhászok napfelkeltekor arra ébrednek, hogy az egész láthatárt az éjjel esett első hó borítja. Magok a kosárba zárt juhok is fektőkben hórétanggal vannak fődve; azonban a juhász egy füttventésére felugrálnak s lerázva magukról a havat, menetkészen várják az etetésre való indulást. Itt a juhászok nem azonnal reggel, hanem csak úgy tízenegy óra tájban étkeznek először, nem gondolva saját éhségökkel, csakhamar felemelkednek s vezetik a nyáját etetésre. E végből, ha nagy az éjen át esett hó, a hegy lejtőjén, meredek oldalán elől az egyik juhász lépdél, nagy böcskoraival mély nyomokat vágva a hóba; ezeken azután a juhok egyenkint haladnak, úgy, hogy mire a 3—400 juhból álló nyáj elhagyja a kosarat, a gyalogut már egészen le van taposva; a végén halad a másik juhász, szemmel tartva a hosszú mozgó vonalat. Így érnek gyakran 2—3 kilométernyi távolságban a gunyhótól a szénaboglyához, melyet megbontanak s a juhok elébe vetnek.

Igy mulik e csendes magányban egyik nap a másik után; változásul néha átláthatlan köd borul a tájra, majd napokon át jégdara és zuhogó zápor ömlik; míg nyárban egetrázó dörgések és villámlások rezegtetik a környéket; szélvész és viharok vonulnak át rombolva és pusztítva, egész hegyoldalokról néhány perc alatt ledöntve a legszálasabb faállabokat s télben a felkapott hórétégekből óriási torlaszokat emelve. Ez elemi dulást egykedvűen nézi odujából a juhász. Önzetlen, jámbor s vidám kedélyét semmi sem képes lehangolni, még az sem, ha

gazdái koronkint késnek látogatásukkal; mert jól tudják, hogy meg nem feledkeznek róluk s a nyájról s az elfogyott élelmet majd ujjal, jobbal helyettesítik; lesz friss pálinka, dohány s lágy zablepény, mely a *zsenticével* (savó) és édes sajttal oly jól esik.

Ekép hónapokon át éldegél itt a szegény orosz juhászlegény, addig, míg a szénakészlet teljesen el nem fogy; a mikor azután január végén, de sokszor tavasz kezdetén, a husvéti kedves ünnepekre visszatér a faluba, a midőn leszámol a rábizott jószágról s átvevén gazdájától a parányi díjazást, elégedetten, mint ki jól, becsületesen teljesíté feladatait, élvezi a szerényke helység egyszerű gyönyöreit. Estenkint kedveseik lakása közelében, vagy a falu felett emelkedő dombról meg-megfujják a havasi kürtöt. Néhány hónap mulva ismét felkerülnek a havasokra s újból kezdik a sajátságos pásztoréletet.

Munkács.

Lehoczky Tivadar.

A bácskai ruténekről.

Irta: *Vrábely Mihály.*

I. Mulatság. Fonó.

A bácskai ruthén víg kedélyű, mulató természetű. Szereti a bort és pálinkát, de nem tulságos mértékben. Vendégsé alkalmával nagyban dalol világi és egyházi énekeket, szónokol és adomáz. Szónoklatai rendszeren a házbeliekre irányul, adomái és elbeszélései csak a leg-ritkább esetben trágárok. Borozás közben szeretnek találós kérdéseket és fejbeli számtani feladványokat (az egyenletek köréből) feladni és megfejteni. Drasztikusabb káromkodással a ruthén igen ritkán szólja el magát, erre nyelvében nem igen talál kifejezéseket, ha mégis akad néha-néha egy-egy káromkodó, az rendszeren magyar, illetőleg szerb kifejezéseket használ. A legtöbb mulatság őszi és farsangkor szokott megesni, a lakadalmak és disznótorok idejében. Az utóbbiakra hivatalosak rendszeren a szomszédok, komák és rokonok s módosabb gazdáknál a község főbbjei. A bácskai ruthén a nagyobb mezei munka idején (márczius—október) kívül többet pihen, mint dolgozik.

Az asszonyok a mezei munka megszűnésével télen át fonó estékre gyülekeznek. Ez estéket (*prádkí*), külön tartják a leányok és külön a férjezett asszonyok. A leányok fonó estéinek állandó lovagjai a legények és néha a fiatal házasság emberek, kik a legény életéről csak nehezen tudnak lemondani. Ezek megjelenése különben illetlenségnek tartatik s a legények haraguszna is érte, minek néha tettelegesség az eredménye. A fonó társaság télen át többször mulatságot rendez a kompánia számára. A fonó esték ünnepélyes berekesztése nagy mulatsággal történik.

A fonóestéken az ifjúság bizalmasan érintkezik és közelebbi viszonyba lépnek 15—16 éves legények 13—14 éves leányokkal. Ez

talán inkább szokás, mintsem szívbeli érzelmek kifolyása, mert felfogásuk szerint legénynek vagy lánynak szerető nélkül lenni gyávaság és szégyen számba megy. Az ily bizalmas viszony, ha sikerül a szülők kölcsönös beleegyezését és áldását kieszközölni, rendszeren egybekelésre vezet. A szerelmes felek csak a legritkább esetben lesznek hűtlenek egymáshoz s ha mégis feloldatik valamely viszony, az rendszerint a szülők ellenségeskedésén mulik, mert szülői beleegyezés és áldás nélkül a legritkább esetben kelnek össze. Az itteni rutének a fonáshoz nem egyszerű rokkát, hanem fonógépet (kudzelya) használnak, mely a mellett, hogy könnyen hordható, a munkát háromszorosan gyorsítja, s nagyon kívánatos volna, hogy ezeket megismerjék és elfogadják ott is, hol még egyszerű régi rokkák divatoznak.

A házasulandó legény a lakodalom előestéjén, vagy egy két nappal hamarabb megjelenik a fonó társaságban és legény élete befejezésének emlékére, a leányok fonógépeinek kender vesszőjét (naversnyik) összetöri. A leányok az ily „naversnyik törési“ estélyekről előre értesülnek s valódi „naversnyik“ helyett ilyenkor nádszálat használnak.

Az ifjuság a táncmultságokat egyházilag engedélyezett időben majdnem minden vasárnapon és ünnepnapokon tartja meg, hol minden legény a maga imádottságával tánczol legtöbbit, sőt még „bombócot“ és más e. f. nyalánkságot is vesz neki. A költségről kizárólag a legények gondoskodnak. Tánczok a sebes csárdásnak igen közeli rokona, jó magasra ugrálnak. A tánczot a legény maga kezdi, tánczosnőjét a csoportból hívja. Ily multságokon részt vehetnek a fiatal házások és menyecskék is.

II. A lakodalom.

Egy idősebb asszony bekopogtat a férjhez adandó leány szüleinek házába, hol megkérdezi, vajlon hajlandók volnának-e leány-gyermekeiket X. Y. legényhez illetőleg özvegyhez férjhez adni? s ha kedvező választ kap, a leány beleegyezése jeléül a legény számára egy kendőt küld, melynek finomsága és értéke a leány vagyoni állapotához van szabva. Egy pár napra reá kitűzik az ünnepélyes kézfogást, mely alkalommal két násznagy, két koszorus leány ünnepélyes öltözetben megjelennek a menyasszony házánál. Az idősebb násznagy, miután az eljegyzendők kölcsönös beleegyezését kikérte, előveszi a tányéron kendőbe burkolt bokrétát és a vőlegény (mladij) kalapja tetejébe tüzi, a kendőt pedig nadrágja zsebébe illetőleg ujjasába úgy bedugja, hogy legalább fele kilássék. Ezután következnek a lakoma, melynél a fiatal pár minden ételből csak három kanállal eszik. A rendszeren nyitott ablak alatt a kíváncsi fiatalság összecsoportosul s a legények a fiatal párra nem hizelgő szavakat kiáltanak be.

Az eljegyzés után a vőlegény esténként gyakrabban ellátogat a menyasszony házához, vagy valahol titokban összejönnek.

Az eljegyzés után a lakodalom 3—4 hétre következik be. Hivatalos személyek: Első, illetőleg idősebb násznagy és ifjabb násznagy (sztároszta), idősebb vőfély és ifjabb vőfély (druzsba), idősebb násznagy-

asszony és ifjabb násznagyasszony (szváska). A leány részéről pedig a kiházásító (vidavács) és a két koszorus leány (druzski). A vendégek összehívása az idősebb vőfély kötelessége.

Lakadalmi napon reggel 7–8 óra között a vőlegény házánál összejönnek a két násznagy, két vőfély és a két násznagyasszony. Kilencz óra tájban a menyasszonyért mennek gyalog, idegen községbe pedig kocsin, ott rendszerint a *vidavács* fogadja őket. Az eljegyzés itten következőkép ismétlődik:

A násznagy elmondja a világ teremtésének történetét egész addig, midőn Nőe a bárkából a galambot kibocsátotta; mikor oda jut, hogy a galambok visszatértek, bevezet a vidavács egy leányt, aztán egy másikat is, de mivelhogy zöld ág nélkül jöttek, a násznagy visszabocsátja azokat. A vidavács aztán mókából bevezet valami piszkosan felöltözött vén asszonyt, kinek kezében zöld ág helyett seprű van, s azt mondja: hogy egy galambot fogott, talán nála lesz a zöld galy, de a násznagy ezt is elbocsátja; erre a vidavács bevezeti a valódi menyasszonyt s azt mondja: „Íme itt van az a galamb, melyet kendtek keresnek, azt elfogtam s kendtek számára be is hoztam.“ (A galyat egy bokréta képviseli, melyet a vidavács tányéron hoz be.) A fiatalok kezét fognak és háromszor körül fordulnak. Ezután asztalhoz ülnek, és feladják a villás reggelit, a mely nagyobb részt egy paprikás ételből áll; a bornak hiányozni nem szabad. Az asztaltól fölállva az idősebb násznagy a menyasszony nevében a szülőkhez bucsúbeszédet intéz, mely igen megható szokott lenni, a végén kéri őket, hogy ez „utolsó“ útra áldják meg gyermeküket. A menyasszony térden állva megkapja szüleinek az áldását, megcsókolja őket, nem különben a körülálló női személyeket is, és a nászcsoporttal templomba indul. E közben az idősebb „szváska“ rágyújt a következő bucsú nótára:

Bláhoszlov mátko dcseru,
Bo usz ju ot ce beru,
Bláhoszlov obidvojo,
Bo usz szu dzeci tvojo.

Anyám, áld meg gyermekedet,
Már őt viszik tőled,
Áldd meg mind kettőt,
Mert ők már a te gyermekeid.

Énekelni szerető kompánia még a következő verseket is elfújja:

Kedz se Julká vibere
Ot szvojoj lyuboj mácere,
Mác jej poszcely hotujé,
Oná jej krászno dzekuje;
Dzekuj mi mojá dzivocsko,
Sák mozsés, bo más zács,
Náucselám ce roboti
I chrányela szom cze ot szrámoti.

Ha Juliska menni akar
Az ő édes anyjától,
Anyja neki ágyat készít,
Ő pedig neki köszönetet mond.
Köszönhetsz kedves lányom,
Köszönhetsz, mert van miért,
Megtanítottalak a dologra
És őriztelek a szégyentől.

Vibiváj mámoesco
Zosz sztyini klinocski,
Dze Julká visálá

Huzd ki mamácska
A falból a szögeket,
Melyekre Juliska aggatta

Zselyeni vinoeski.

Visalá, visalá,
Uzs vecej nye budze,
Sák to jej máczeri
Prevelykij zsály budze.

Osztávájce zse tu zdrávi
Sztoli lávki pocsucháni
A kto zse vász csuchác budze
Kedz usz tu Julki nyebudze.
Osztvá tu mládsa sesztrá,
Szvoho verchá nye doroszlá,
Tá oná ich csuchác budze,
Kedz usz tu Julki nye budze.

Viprovádzáj mámoesko
Szvoje lyube csádoesko —
Iz dvorá ocsicskámi
A zahoru szlyizoeskámi.

Zöld koszorúit.

Aggatta, aggatta,
De már többé nem fog,
Pedig az anyjának
Nagy fájdalmat okoz.

Isten veletek,
Kisurolt asztalok és lóczák,
Ki fog titeket surolni,
Ha majd Juliska nem lesz itt.
Itt marad még húga,
A ki korát nem érte el,
Az fogja azokat surolni,
Ha majd Juliska nem lesz itt.

Kisérd ki mamácska
Kedves gyermekedet
Szemeiddel az udvarból,
Könnyeiddel hegyen tulra!

Az ifjabb vőfély borral telt kulacsot visz az oldalán, s megkinál mindenkit, a kit az utczán talál. Templomba érve a „szvaskák“ egyike az esküvő helyén hosszú czifra törölközöt terít s arra felállítja jobbra a vőlegényt, balra a menyasszonyt. Midőn a pap után az esküt elmondták, az ifjabb vőfély felbontja és kifejti a menyasszony varkocs-haját s a hajába font pántlikát a maga kalapjára teszi. Ezután a vőlegény házához indulnak, hol a kapuban muzsikaszó és a vőlegény szülei, különösen pedig a menyasszony jövődébeli anyósa kifordított ködmönben (hogy jó termésük legyen) fogadja őket. A násznagy asszonyok ezt éneklék :

Otvoráj mámo vrátá,
Kedz si nyeveszci rádá,
Otvoráj i komoru,
Vedzeme czi podporu,
Otvoráj i pivniczu,
Vedzeme czi pomoesznicu.

Mama, nyisd ki az ajtót,
Ha örülsz menyednek,
Nyisd ki a kamarát is,
Hozunk neked támasztót,
Nyisd ki a pinczét is,
Hozunk neked segítőt.

Erre a násznagy a szokásos köszöntéssel üdvözli a vőlegény szüleit és az ifju Tóbiás történelmébe belefonna elmondja járásukat, s végre így mond: „Mint az öreg Tóbiás örült és vigadozott, midőn fia ifju nejevel hazatért, ugy kendtek is áldják meg kedves fiukat ifju nejevel együtt és visszatérésének örömeben velünk együtt szerény hajlékukban örüljenek és vigadozzanak.“ Be mennek a szobába, s megkezdődik a táncz. Ez alatt a násznagyasszonyok a menyasszonyt egy különálló szobába vagy a szomszéd házba viszik s fejére teszik a fejkötőt (csiptyenye, csepec). Onnan újból a lakodalmi házba vezetik, hol megeskü a menyasszony eladása a következőképen :

— Adj Isten! — köszön az idősebb szvaska.

— Adj Isten! — felel a násznagy. — Mi járatban vannak kendetek itt?

— Mi messze földről jövünk, hallottuk, hogy itt jó vásár van, pénzre van szükségünk, van pedig egy árucikkünk, a ki többet adna érte, annak eladnók.

Hasonló párbeszédok s alkudozások után a násznagy az asztalon álló, e czélra elkészített tányérba dob 4, 10, 20 krajczárt, a muzsikaszó felhangzik és a menyasszonnyal megkezdí a tánczot. Jön egy más személy, a ki szintén dob a tányérba kedveszerinti pénzösszeget s a menyasszonnyal való tánczolásí jog rendre az övé. E körül többnyire verseny is támad; a hetyke legények egymás ellenében igyekeznek minél többször dobni (persze krajczáros összegeket) s a versengők közül azé a győzelem, a ki a dobásban tovább tart ki. Az így összegyűlt pénz a menyasszonyé. A vőlegény, midőn belátja, hogy a tánczban menyasszonya jól kifáradt, a fenti módon megváltja őt; vele aztán nem versenyez senki. az ő megváltásával megszűnik a muzsikaszó s így a táncz is. Az itt leirt eladási mód háromszor ismétlődik.

Nézzük meg, mit csinálnak ez alatt a menyasszony szüleinek házánál.

Midőn az apa és az anya leányukra és jövendőbeli férjére ráadták az áldást és ezek templomba mentek esküdni, a szülők is utánuk menni készülődnek, hogy őket kikisérjék. A kikisérő társaságnak (*pridáni*) vezetője a vidavács, tagjai az apa, az anya, ezeknek legközelebbi rokonaik és szomszédjaik. A vőlegény házánál az ünnepélyes lakadalmi ebédet addig föl sem adják, míg a „pridáncki“ meg nem érkezik.

Midőn a „pridáni“ társaság a lakadalmi udvarba megérkezik, a vidavács bekopogtat a násznagyhoz, s a következő párbeszéd fejlődik ki közöttük:

— Adj Isten! — köszön a vidavács.

— Adj Isten! — felel a násznagy — Ugyan idegen ember, mit keres kendet itt?

— Én egy társasággal jövök messze idegen földről, szomjasok és éhesek vagyunk; halljuk, hogy e becsületes hajlékban vigadalom tartatik s reméljük, hogy e vigadalomban bennünket is részesítieni fognak.

— Jól van, jó ember, hanem minálunk az ily szives részesítések kötelességtevással vannak összekötve. Nálunk munkálkodni kell, a nélkül vigadozó társaságunkba nem fogadunk be senkit. Ha tehát kendetek hajlandók velünk együtt munkálkodni, bejöhettek.

— És miből áll az a munkálkodás?

— A munka nem könnyű; abból áll, hogy fölfelé erőnek megfeszítésével föl kell ugrani, lefelé pedig magától le kell esni (a táncz képlete.) Nos elfogadják-e?

Ezre formaképen a vidavács kiszól a vezetése alatti „pridani“ kompániának, kikéri annak beleegyezését, s elől a menyasszony apja, majd az anyja, legközelebbi rokonok stb egyenkint a szobába jönnek; a pitvarajtóban a menyasszony sorban csókokkal üdvözli őket, a csók fejében minden pridanectól bizonyos pénzösszeget kap ajándékba: a szváskák pedig énekelnek:

Szlyidom otczoesku, szlyidom,	Utána apácska, utána,
Zá szvojim lyubim csádom ;	Kedves gyermeked után ;
Szlyidom mámoesko, szlyidom,	Utána mamácska, utána,
Zá szvojim lyubim csádom ;	Kedves gyermeked után ;
Szlyidom rodino, szlyidom,	Utána rokonság, utána,
Zá szvojim lyubim csádom.	Kedves gyermeked után
Zse bi szcze dobri ználi,	Hogy jól emlékezettek,
Dze szcze szvoje csádo dáli? :	Gyermeketeket adtátok?
Dáli szte ju v'zlátoj párti.	Adtátok őt a pártában.
Násli szte ju v'fátyolácze ;	Megtaláltátok őt a fátyolban ;
Dáli szte ju u vinocsku,	Adtátok őt koszoruban,
Násli szte ju u csepocsku.	Megtaláltátok őt fejkötőben.

Ezután nyomban az ebédhez ülnek, a mi körülbelül délután 3—4 óra között szokott történni. Az asztalnál az első helyet az idősebb násznagy foglalja el, utána az első szvácska (násznagy asszony), a vidavács, a második szvácska stb. A lakomát imával nyitják meg. Az egész ünnepélyt az idősebb násznagy vezeti. Ő parancsol, a násznéppel ő rendelkezik, ő nyitja meg a lakomát és minden tekintetben övé az első szó. A fiatal párok, vőfélyek és koszorus leányok nem ülnek az asztalnál, hanem az ételt felszolgálják és pedig a következő sorrendben: a menyasszony a konyhából kihozza az ételt, átadja a vőlegénynek, a vőlegény pedig a vőfélynek, ez pedig minden egyes ételt a következő vers kíséretében helyezi az asztalra:

Klányá se vám dáricsok,	Adatik kendteknek ajándék ;
Právdá zse nye velicsok,	Igaz, hogy nem nagy,
Prijimjte ho zá nájveksij!	Fogadják el mint a legnagyobbat!

A lakodalmi ebéden szerepelni szokott ételnemek körülbelül a következők: leves, tyúkhús, káposzta főzelék, kása főzelék, (ennek egy lakodalmi ebédéről sem szabad hiányoznia), paprikás, módosabbaknál pecsénye, és mindenütt különféle pogácsa és egyéb sütemények. Italokból pedig: ebéd előtt pálinka, ebéd közben és után bor, a kinek mennyi kell. Ebéd közben szónokolnak, különösen a násznagy és a vidavács. A násznagy asszonyok tartoznak a lakodalmi társaságot énekekkel mulattatni. Az ebéd rendszeren 3 óra hosszát eltart, úgy, hogy midőn a násznagy a vendégeket az asztaltól felszabadítja, kint már sötét van.

A most következő táncban a meghívottak örege ifja mind részt vesznek.

9.—10 óra tájban a „pridanczi“ a vidavács vezetése alatt haza mennek, a többi vendégek ki-ki tetszése szerint mulat 12-ig, esetleg tovább 1—2 között éjjel a násznagy eloszlatja a társaságot. Muzsikaszó nélkül utólakoma úgy a menyasszony, valamint a vőlegény házában másnap is tartatik, melyre rendszeren azok hivatalosak, kik a tulajdonképeni lakozni nem vettek részt.

Egy hét múlva a lakodalom után a menyasszony szüleinél adott ünnepélyes ebédre a fiatal pár, a vőlegény szülői és az egész lakodalmi násznép hivatalosak.

Czigány tűzre olvasás.

Dr. Wlislócki Henriktől.

Közép-Europa cigányainak néphite szerint égés nem csak vigyázatlanságból keletkezhetik, hanem 1) villám, 2) állatok, 3) boszorkányok által is. Hogy oly ember, ki nem áll boszorkányokkal összekötetésben, bosszúból vagy más okból tüzesetet idézhessen elő, azt a cigányok általában nem hiszik, s talán nem is volt még rá eset, hogy valaha ép eszű cigányt gyujtogatással jogosan lehetett volna vádolni. Sőt még erdő égéseket sem igen lehet vándor cigányoknak tulajdonítani, mert néphitük szerint az, ki erdőt károsít (kivéve a falopást), egész életén át betegeskedik.

A délmagyarországi és szerb cigányok hite szerint a villám csak oly épületeket borít lángba, a melyekbe „még élve“ jut el s a hol oly emberek lagnak, kik „valami nagy vétket követtek el.“ Az úgynevezett villámfüvet (németül: Donnerkraut, Hauswurz; latinul: sempervivum tectorum; cigányul: csereszrobareszke erme) a házfedeleken kell növeszteni, mert megóvjá az épületet a villámtól. Magyaróvesszőket a házeresz alatt elhelyezni szintén jó ellenszer a villámcsapás ellen. A szerb telepített cigánynők pünkösdkor kilenczféle növényből, melyek közt csalánnak is kell lenni, koszorut fonnak és azt kunyhóik fedelén keresztül dobják, hogy a villám az évben ne csapjon lakásukba. A hol csalán nő, ott a cigány néphit szerint a Phuvusoknak (földi szellemek) valamelyik elrejtett bejárata van földalatti lakásukhoz. „A csalán a koszorúban mutatja az utat a villámnak a Phuvusokhoz“, magyarázta nekem Dilocs Mara, temerini (délmagyarországi) cigánynő az említett püskösdi szokást. Délmagyarországi és szerb cigányok új kunyhók építése alkalmával csalánt, csattantyumagot és fenyőágacskákat szoktak elásni a kunyhó talajába, hogy elhárítsák a villámot. Felsőmagyarországi cigányok ugyanezen szándékkal ily alkalommal egy fekete tyúk tojását ássák el, melyen keresztül egy új szeget szúrnak; rumén cigányok ellenben új kunyhóikba a templom füstölő edényéből szemet ásnak el. Monostorszeg községben (Bács-Bodrogye megyében) a telepített cigányok kunyhó építkezéskor egy téglát ásnak el hasonló czélból. E téglára, a míg az agyag még lágy, négy növényalaku figurát (csattantyú-növényt), két kigyót és egy kettős keresztet vájnak. Ha tűz üt ki a szomszédságban, akkor e téglát kiássák és a lángba borult épületbe dobják, hogy a vész ne terjedjen tovább. Egy fatáblácskára is ezen alakok égettetnek be tüzesített tűvel, és a táblácska az első tűzbe dobatik, melyet az új kunyhóban raknak. A telepített

erdélyi román cigányok is ismerik e szokást, csak hogy e táblácska vagy köralakú, és madár- meg kigyó alak van rá rajzolva; vagy a táblácskába két kigyó, a „nap“, egy „galamb“, két kereszt és kilencz pont van beégetve; a kilencz pont a „Krisztus szent vérének halála előtt kiontott kilencz cseppje.“ Ezen táblácskák is óvszerűl szolgálnak a villámcsapás ellen. A telepített erdélyi magyar cigányok házépítéskor egy bodzafacsövet ásnak el, mely furulyakép kilencz oldallyukkal van ellátva. Bodzabokrokat jó a lakás közelébe ültetni, mert ezek elhárítják a villámot. Egy villámütötte fából egyes részecskéket szintén jó a kunyhóba elásni. Azt hiszik t. i., hogy a hová már egyszer becsapott a villám, oda többé nem jut el.

Szarvas- és őzsarvakat Felső-Magyarország és Galiczia telepített cigányai e czélból szintén elásnak kunyhóikba. Azt is hiszik, hogy oly erdőbe, hol szarvasok vagy őzek tanyáznak, nem csap be a villám. Ez állatok bőrének egy darabkáját jó az első tűzben elégetni, melyet az ember új kunyhójában gyujt Hazánk felvidéki vándor cigányai a helyet jól megvizsgálják, hol a szabadban tüzet raknak, hogy ott négylevelű lóhere ne legyen, mert szerintök „a villám szeret ott meghalni“ (kamel odoj csereszrobar the merel). Ugyanazon döglött ló négy patáját szintén e czélból szokás a bánáti cigányoknál a kunyhó négy szegletébe elásni.

Czigány néphit szerint tüzet támaszthatnak következő madarak: pírók, kakuk, veresbegy, gólya és harkály. Ezek néha egy égő galyat raknak észrevétlenül a házfedél alá. Teszik pedig ezt vagy bosszúból, vagy pedig a Nivasik (vizi szellemek), Phuvusok (földalatti szellemek) vagy a Kesalyi (hegyi tündérek) megbizásából. A hol harkály kalapál vagy pírók fütyöl, ott rendesen Phuvus van a közelben. E földalatti szellemek gyakran láthatatlanul barangolnak a földszinen, ha a fejkön lévő három aranyhajsza nem fedik el; ha elfedik kucsmájukkal, akkor mindenki láthatja őket. A harkály és a pírók tehát mindig jelt ad a Phuvusnak, ha ember közeledik, hogy idejében elfedje aranyhaját, vagy tetszés szerint fedetlenül hagyja. Ha valaki egy a földszinén kóborló Phuvusnak alkalmatlanná válik, ez egy harkályt vagy pírókot megbiz, hogy az illető ember lakását lángba borítsa. Harkály, pírók és veresbegy tollakat nem jó a házban tartani, mert a villámot magokhoz vonják. A kakuk a hegyi tündérek, a Kesalyik, kedvencz madara. Ha valaki akarva vagy nem akarva ily tündért megsért, a kakuk felgyujtja az illető lakását. Gólyák csak akkor gyujtanak fel egy házat, ha a fedelén fészkelnek és a háznépe zavarja őket.

Hogy ezen gyujtogató madarak a lakásoktól távol tartassanak, azaz az épületek előttük megóvassanak, Közép-Európa telepített cigányainál különböző óvó szerek szokásosak. Legelterjedtebb az a szokás, hogy e madarak néhány tollai, csontdarabjai vagy egy-egy tojása az új kunyhóba elásatik, vagy az első tűzben, melyet az új lakásban raknak, elégetik. Csak a gölyától nem szabad egy részecskét sem elégetni, mert ezen madár akkor csakugyan boszút áll. A felsőmagyarországi és lengyel telepített cigányok csak a harkályt ismerik gyujtogató madárnak, és ha ilyen madarat megfoghatnak, élve elássák valamely hegy tetejébe, azt hívén, hogy a míg a hullából csak egy parányi részecske is megvan a földben, a környék épületei tűzvész ellen biztosítva vannak. E cigányok néphitében a menyét is gyujtogató állat; azért is jónak tartják egy menyétbőrbe oltatlan meszet tölteni és a kunyhóba azt elásván, vízzel leönteni. Újév napján egy menyétbőr részecskéjét titkon le kell locsolni szentelt vízzel és aztán a kunyhó tűzhelyén elégetni; ezzel az épület egy évre mindennemű tűzvész ellen biztosítatik.

Mármarosi és felvidéki cigányoknál Szt.-György-napján következő szokás dívik: Ezen a napon minden cigány háziatya egy kereken egy rudat huz keresztül és a kerék tengelylyukat a rúd körül szalmával és szöszszel erősen eldugaszolja. Erre a kereket addig forgatják, míg a szalma és szösz meggyül, ezzel aztán a kunyhóban tüzet raknak, azt hívén, hogy az által megóvják az épületet egy évre a boszorkányoktól, ha ezek a lakást netalán fel akárnák gyujtani. Ha egy nő gyanusittatik, hogy boszorkányságot üz, olyan tűzhely elé kell állítani, melyen Szt.-György napján nevezett módon tüzet rakott a házigazda, s fel kell szólítani az illető nőt, hogy gyujtsa meg a tüzet; — ha boszorkány e nő, az ilyen tűzhelyen nem bir tüzet gyujtani. Közép-Európa majdnem minden cigány törzse azt hiszi, hogy a világ összes boszorkányai minden évben első Pünkösdsnap éjjelén a „legnagyobb“ ördög vagy az „ördög-király“ (legbareder beng *vagy* thagar bengengre) elnöklete alatt ünnepélyt rendeznek azon szikla közelében, a melyhez az ugynevezett *Sugolak* van lánczolva. Ezen Sugolak valami óriás fajtájú szőrös lény, kit egyszer az ördögök legyőztek és egy sziklához lánczoltak. Ha onnan elszabadulna, az egész világot elpusztitaná. Ez ünnepen minden boszorkány hoz neki eledelt, melyből ő egy évig éldegel. Ilyenkor felbőszülve megrázza a lánczait, a szikla inog, a bilincsek már-már lazulnak és majdnem elszabadul a Sugolak, de ekkor megjelenik egy kigyó, megmászssa testét és akkor eltűnik; s a Sugolak ismét egy évig meg sem tud moczcanni. Ez ünnepen minden bo-

szorkány érdeme szerint megjutalmaztatik vagy hanyagságáért megbüntetik. A legnagyobb jutalom, melyre minden boszorkány vágyik, abban áll, hogy az ördög- király az illető érdemdús boszorkánynak farkat növeszt. T. i. hátgerinczét a Sugolak nyálával bekeni, mire a boszorkánynak egy parányi kis farka nő. Ha egy ily módon megjutalmazott boszorkány farkából szándékosan, vagy nem szándékosan egy szőrszálát hullat valamely épületre, ez elébb-utóbb lángba borul. Hogy ezen boszorkányfarkszőrök veszélyes, gyújtogató hatását megsemmisítsék, a délmagyarországi és balkánföldi cigányok kunyhóik építésekor elásnak a talajba egy fatáblácskát, melynek két végoldalát háromszög forma bevágással látják el s kiálló szegleteit lószőrrel tekerik körül. A táblácska közepén egy lyukon át egy vesszőt tengelyformán húznak keresztül. E lyuk körül tüzesített vassal kilencz görbe vonalat égetnek, melyek boszorkányfarkakat ábrázolnak. Ilyen táblácskákat „boszorkánybilincs“-nek (holyipakri szasztra) nevezik. Bács-Bodrogyamegyében az ilyen táblákra még egy ruczalábat is rajzolnak; az erdélyi oláh cigányok egyszerűen csak valódi rucza- vagy libalábat néhány lószőrre fűznek és szintén e czélból új kunyhóikban elásnak. T. i. azt hiszik, hogy minden boszorkánynak ballába ruczalábforma; s továbbá azt is hiszik, hogy ha egy boszorkány véletlenül lószőrre lép, néhány pillanatra elveszti erejét s mint valami holt, mozdulatlanul terül el a földön.

Hogy egy épület tüzvészről megóvassék, még nem elegendő, ha az ember az említett dolgokat megteszi, hanem szükséges az is, hogy bizonyos időben — újév éjjelén, Szt.-György napján és azon a napon a melyen az évben az első menydörgést hallja, — a tűzhelyen lógó tűz elé álljon és annak ráolvasásokat mondjon.

Mint ősrégi néphit töredékei ezen tűzre olvasások a népvizsgálatra nézve fölötte nagy fontossággal bírnak, és keletkezéseiknél fogva nagyon érdekesek.

Midőn a cigányok legelőször megjelentek Közép-Európában, mindnyájan „vándorcigányok“ voltak, kik nem bírtak állandó lakással, és valószínűleg nem ismerték a tűzreolvasásokat, mivel állandó lakhelyek hiányában a tűzvész nem érdekelhette őket. Midőn pedig kényszer és erőszak által részben letelepítették, akkor őket is érdekelte a tűzkár, és megtanulták azon népek idevágó ráolvasóit, a melyek körébe letelepítették, ezen ráolvasásokat saját felfogásuk és néphitök szerint változtatva. Tehát két okból fontosak a cigány tűzre-olvasások, mert 1) alapjukban idegen népektől erednek, melyek a miveltség bizonyos fokát elérve, ez iránti néphitöket manapság részben már elfelejtették;

2) mert a cigányok oly elemeket vegyitettek ezen idegen származású ráolvasásokba, mely elemek a letelepített cigányok egyéb néphitéből rég kiveszték s még csak a tüzre olvasásokban találhatók fel.

Manapság a vándor cigányok is, kiknek a néphit „szerencsés kezét“, azaz ily dolgokban sikeres működést tulajdonít, a tüzre-olvasást „mint üzleti dolgot“ gyakorolják s akárhány vidéken a falusi népségtől ily munkálkodásukért több jövedelemre tesznek szert, mint akárhány tűzkárbiztosító társaság vezérügynöksége ezen a vidéken. Különben már Közép-Európában való első fellépésükkor üzték e mesterséget. Egy régi tüzre-olvasás, mely a délmagyarországi cigányoknál közhasználatban áll, keletkezésének idejére utal vissza. A fent nevezett napokon t. i. az e vidékbeli cigányok timsót dobnak a tűzbe és ezt a ráolvasást mondják:

Dsivesze te racsije
 Szaszyár, bare Rakocziye,
 The jak mange paguba
 Kerel nikana,
 Mange taisza szaszczarel,
 Mange tatyarel.
 Kana divlesz avla,
 Kana kerel paguba,
 Rakocziya, t're vasztaha
 Jaka tu mara,
 Szar e bibolda marde
 Gule Krisztusesz!
 Efta lanczaha
 Pandav jaka;
 Efta gragengre balensza
 Pandav jaka;
 Andro nav devleszkro te szvate

Nappal és éjjel
 Segits nagy Rákóczi,
 Hogy tűz nekem kárt
 Ne csináljon soha,
 Nekem mindig segítsen,
 Engem melegítsen.
 Ha vad lesz,
 Ha csinál kárt,
 Oh Rákóczi, kezeddél
 A tüzet te megverd,
 Mint a zsidók megverték volt
 Az édes Krisztust!
 Hét lánczczal
 Megkötöm a tüzet;
 Hét ló szőrével
 Megkötöm a tüzet;
 Isten nevében, és a szent Máriáé-
 ban! Amen!

Ezen tüzre-olvasás — akár cigány körökben, akár más nép körében támadt eredetileg, — valószínűleg a kurucz-háborúk idejéből származik, hol a tüzvész nem ritka eset volt. Kurucz reminiscenciát ¹⁾ tartalmaz a következő tüzre-olvasás is, melyet a volt bánági telepített cigányok használnak:

¹⁾ Ilyen reminiscenciát tartalmaz három cigány népdal is. Lsd. érekekezésemet: „Erdélyi cigány kuruczdalok“ (szerző sajátja).

Jak, oh gule jak,
 Kerav tute duj kolyiba,
 Kerav tute duj kolyiba
 Turkerengre bare serensza;
 Kerav tute toronyisza
 Kuruczengre muszijensza,
 Szaszoszengre purensza.
 Odoj tu the besesz,
 Odoj tu the dsidesz,
 Kija manga esa th' avesz,
 Kana lacesesz mange anesz
 Andro nav devleszkro;
 Kija mange na th' avesz,
 Kana miszechesz tu anesz
 Andro nav devleszkro!

Tüz, oh édes tüz,
 Csinálok neked két kalibát,
 Csinálok neked két kalibát
 Törökök nagy fejéből;
 Csinálok neked tornyot
 Kuruczok karjából,
 Szászok (németek) lábából.
 Ott te lakjál,
 Ott te élj,
 Hozzám csak jöjj,
 Ha jót hozol
 Isten nevében;
 Hozzám ne jöjj,
 Ha roszt hozol
 Isten nevében!

E szavak elmondása mellett újév estéjén a balkéz mutató-ujjával a tűzhely hamujába három keresztet rajzolnak. Szt.-György-napján pedig egy pókot fognak és azt e szavakkal dobják a tűzbe:

Csereszrobareszkro jak,
 Pedengre jak,
 Holyipengre jak,
 Adai tumen na th' aven,
 Odoi tumen the acsen,
 Kai akana besen.
 Szigesz tumen szan,
 Szigeder pizano hin.
 Tumen jov the pandel,
 Jov tumen liszperel.
 Kide kamel Maria,
 Szvate raklyi!

Villám tüze,
 Állatok tüze,
 Boszorkányok tüze,
 Ide ti ne jöjjetek,
 Ott ti maradjatok,
 Hol most laktok.
 Gyorsak ti vagytok,
 Gyorsabb a pók.
 Titeket ő megfonjon,
 Ő titeket befogjon.
 Igy akarja Mária,
 A szent hajadon!

Bács-Bodrogmegyében a telepített cigányok leányai csalánt dob-
 nak Szt.-György napján, napfelkelte előtt a tűzbe és ezt mondják:

Phuvusa nikana
 Jak kamena;
 Amen kamaha
 Jaka taisza,
 Kana lacse hin.
 Lenge dasz amen
 Csadcserli.

A Phuvusok sohasem
 A tüzet szeretni fogják;
 Mi szeretni fogjuk
 A tüzeket mindig,
 Ha jók.
 Nekik adunk mi
 Csalánt.

Uva jak divlesz hin,
Leszke dasz amen
E panyi;
Andro nav bare devleszkro.

De ha a tűz vad,
Neki adunk mi
Vizet;
A nagy Isten nevében.

Erre vizet öntenek a tűzbe és eloltják. Ha ezen cigányok azon évben az első menydörgést hallják, kiköpnék és ezt mondják:

Kai me szom,
Avatu nikana;
Andro m' ro ker
Taisza hni jaka;
Tut me na kamav!
Dsa odoi the merel,
Kai tut bicsdvel
O baro devel!

Hol én vagyok,
Ne jöjj te soha;
Házamban
Mindíg vannak tüzek;
Aéged én nem szeretlek!
Menj oda meghalni,
Hová téged küld
A nagy Isten!

Az erdélyi telepített cigányok ily alkalommal sőt és babot vagy borsót dobnak a tűzhelyre és ezt mondják:

Kamav Krisztesz te mire dad
na odoi avlasz, miro papusz na
odoi avlasz, kana bibolda amare
gule rajesz marde! Dsa tu tehat,
oh divle jak kija biboldenge te ker
tu lenge paguba! Me kamav szave
pancs rakla phure csereszskro te
phure phuvakri te asarav bare
devlesz. Szvate Maria szasztyar
man!

Szeretem én Krisztust, és az én
atyám nem volt ott, az én nagy-
apám nem volt ott, midőn a zsi-
dók a mi édes urunkat megverték
volt! Menj tehát vad tűz a zsidók-
hoz, kiknek vörös hajuk van és
tégy nekik kárt! Én szeretem a vén
ég és a vén föld mind az öt fiat ¹⁾
és dicsérem a nagy Istent! Szent
Mária segits nekem!

Ez alkalommal néhány helyt (Szászsebes, Enyed, Kolozsvár, Nagy-
Szeben stb) a tűzbe dobják egy vörös kakas néhány tollát is e sza-
vakkal:

Lole pora dav tute,
Divlyipen marav tute!
Szo tu kamesz, me na kamav,
Szo me kamav, ada tu kama
Andro nav devleszkerero!

Veres tollakat adok neked.
A vadságot verem el neked!
Mit te akarsz, én nem akarom,
Mit én akarok, azt te (is) akard
Isten nevében!

Újév estéjén ezen cigányoknál a családfő sőt dob a tűzbe és ne-
hány csepp vizet önt belé, mialatt e szavakat mondja:

¹⁾ T. i. a nap-, hold-, köd-, szél- és tűzkirályt, kik a monda szerint az ég és föld fiai. Lsd. gyűjteményemet: „Volksdichtungen der südungarischen und siebenbürgischen Zigeuner.“ (Bécs 1890) 179 l.

Me dav tute, szo mange hin; Én adom neked azt, a mi nekem
uva mik mange, szo mange hin. van; de hadd meg nekem azt a mi
nekem van!

Jómódu cigányok ez alkalommal bort öntenek a tűzbe. Szent-György napján ugyanezt teszik és vagy a fenti szavakat, vagy pedig ezeket mondják:

Szvato Gregoro dsialasz andre
temlin; csingerelasz kasta te ane-
lasz mange bute kasta enyafele
rukengre, the mange th' avlasz
jak! Oh jak andro m'ro ker, kana
tu divlesz avla, akor avel szvato
Gregoro; csuraha csingerel tut,
szviraha lyimel tut, kopalaha marel
tut, pusumeha puszel tut, panyaha
mudarel tut, the manthe szasztya-
rel! Andro navo devleszkero!

A következő erdélyi cigány tűzre-olvasásban ismét „György úr“ szerepel, ezt szintén Szt.-György napján mondják:

O raj Georgo dsialasz andro bes
te rodelasz thagaresz jakeszkro. „Kai
dsiasz tu!“ -- Me dsiaiv kija mire
gakkaja! „O raj Georgo penelasz
atuncsi: „Asuna, tu thagareja ja-
keszkro! Kana tire gakkija paguba
kerel, kide me avav pusumeha, szvi-
reha, kopalaha te panyeha te tra-
dav tumen andral phuv, the tumen
na dureder kija tumare daj, hanem
kija tumaro dad szan. Odoi tumen
o thagar barvalengre nasvalesz
kerela! Dzsá te pen tu szo tire
gakkijake andro navo bare devlesz-
kero, ko szave kerdyasz“ . . . Me
the tute szo penav, oh jak asuna
te dara!

Szt.-György elment a havasra;
vágott magának fát és hozott ne-
kem sok fát kilenczféle fáról, hogy
tűz legyen nekem! Tűz az én há-
zamban, ha vad leszel, eljön ak-
kor Szent-György; késsel elvág
téged, kalapáccsal szétzúz téged,
pálczával megver téged, nyárssal
megszúr téged, vízzel megöl té-
ged, hogy rajtam segítsen! Isten
nevében!

György úr elment az erdőbe
és találkozott a tűzkirálylyal „Ho-
vá mész?“ — „Nemzetségemhez!“
— György úr mondá arra: „Hall-
jad, te tűzkirály! Ha a te nemzet-
séged kárt csinál, akkor eljövök
én nyárssal, kalapáccsal, pálczá-
val és vízzel és elűzlek bennete-
ket a földről, hogy tovább ne le-
hessetek anyátoknál (a földnél),
hanem atyátoknál (az égnél). Ot-
tan (majd) a szélkirály megbetegít
titeket! Menj és mondd ezt meg
nemzetségednek a nagy Isten ne-
vében, ki mindent teremtett!“ . . .
Én is ezt mondom neked, oh tűz,
halljad és félj!“

Szt.-György általában nagy szerepet játszik a cigány tűzreolvasásokban, sőt az erdélyi cigányok még azt is hiszik, hogy a ki Szt.-György napján alkalmas órában (melyet persze senki sem ismer) e szent

képe előtt meztelenül megjelenik, az azon tulajdonságra tesz szert, hogy teste a tűz és égés ellen érzéketlenné válik. Szebenmegye telepitett cigányai néha e szent képét is elégetik azon tűzben, melyet új kunyhóikban legelőször meggyujtanak, hogy az által az épület tűzkár ellen biztosítva legyen. Ha ezen cigányok községében tűz üt ki, háromszor saját kunyhóik körül futnak és e szavakat mondják: „Tűz, a szent György nem enged téged ide jönni!“ (Jak, o szvate Gregoro, na mikel tut kate the avel!) Jónak tartják, ily alkalommal fokhagymát vagy csalánt átdobni a háztetőn. Felsőmagyarországi cigányok háromszor lovagolnak a villámcsapás által lángba borult épület körül és kiáltják: „Tűz, megállj, Isten, a nagy ember mondja ezt neked!“ (Jak, tu acs, devla, o baro manus penel ada tute!), és jónak tartják ily alkalommal kecsketejet a tűzbe önteni, hogy az tovább ne terjedjen.

Mint tüzre-olvasók a cigányok az erdélyi falusi népnél nagy hírnek örvendenek, és akárhány falusi ember új házába cigánynyal elásatja az említett óvószereket. Régi időben ily cigány tüzre-olvasásokat fel is irtak, és tűz esetén a cédulát a lángba dobták, hogy a tűz tovább ne terjedjen. Ily irat 1791 óta az erdélyi Nagysinki szász, Gottschlig nevű családban apáról fiura szállt, és Goos Vilmos úr szívésségéből majdnem száz év után az én birtokomba került. Ezen irat hiábaival együtt szószerint így hangzik:

+ + +

Herr Prandt die Zigunen sprechent also zu dir:

Mariake alas rako, — o rako gelas kiya Jerusalem tebi bolda lesmarde — Jag amentut maren, na astu an droker, ava tumansa an droschero. Man gavtut an dro navo devleske ro, an dro navo bengeske ro, an dro navo bengeske ro, an dro navo urme gre.

al drey Jar nimb dies in dei Hand und lies es. Beym Prandt wirfs in das Feuer.

Grosschenken, anno 1791 die 19 septempris.

Gott beschütz mei gebäu.

Ez irat helyesen szövegezve, így hangzik:

Mariake avlasz raklo, — o raklo gelyasz kiga Jeruzsalem te bibolda lesz marde — Jak, amen tut maren, na acs tu andro ker, ava tu mansza andro esero. Mangav tut andro navo devleszkero, andro navo bengeszkeró, andro navo Urmengre. . .

Magyar fordítása pedig a következő:

Máriának volt (egy) fia, — a fiu elment volt Jeruzsálembe és a zsidók őt megverték volt — Tűz, mi téged megverünk, ne légy a

házban, menj te velünk (t. i. az eléggő czédulával mint füst szállj) égbé Kérlek Isten nevében, ördög nevében, az Urmék (tündérek) nevében. . . .¹⁾

Adalékok a hazai babonaság történetéhez.

A babonák ismeretének művelődés-történelmi fontossága ma már minden kétségen felül áll. Néprajzi jelentősége is elvitázhatatlan. Osztózik e felfogásban e folyóirat szerkesztősége is, midőn a nép babonás hiedelmeiről egy-egy cikket közöl. E közlemények azonban inkább a jelen korból merítik anyagukat, a mit korántsem gáncsképen említek fel, (mert hisz a babonák nyilvánulása jó formán ma is ugyanaz, mint századokkal azelőtt), hanem csak annak kiemelése végett, hogy e tárgy *multjának* ismertetését sem szabad elhanyagolnunk. A külföld e téren is előbb van. Némely irodalom, főleg a német. jeles monographiákat tud felmutatni. Igaz, hogy épen a németeket vádolják azzal, hogy a boszorkányság s annak legembertelenebb büntetése legjobban náluk fejlődött ki. Ott tehát a történeti anyag is gazdagabb. A babonás vakhit nálunk is szedett áldozatokat. A régi iratok közt akadunk elég boszorkányperre, de az Isten nevében és dicsőségére diühöngő vad fanatismusnak - dicséretére legyen mondva nemzetünk türelmes természetének — nem estek egész családok, sőt községek martalékul, mint pl. Németországban.

A hazai babonaság, boszorkányság multjából jelentek má: meg elszórtan közlemények, így különösen a Századok régibb évfolyamaiban. Én úgy vélem, hogy e folyóirat a legalkalmasabb az ily nemű cikkek befogadására s a néprajzi társaság a leghivatottabb e tér művelésére.

Az itt következő, commentár nélküli adalékok szolgáljanak szerény kezdeményezésül.

I.

Kivonat Gömör vármegye széke előtt 1653. szeptember havában tartott törvénykezés jegyzőkönyvéből:

„Vádoltatott egy szömölcsiei asszony Bobrik János felesége praefectus uram előtt varázslásnak vétkével, melyet citáltatván, kívánt el-

¹⁾ Az Urmékről lsd. értekezésemet a F. S. Krauss-féle „Am Urquell“ cz. folyóiratban II. köt. 133 s. k. 1

lene érdeme szerint való büntetést ilyen dolga végett: hogy ez elmúlt napokban egy tehene megbornysodván, a borju tartójába fokhagymát, veres hagymát rakván, a folyó vízbe vitte; mivel ezen kívül semmi varázslási nem liquidaltattak és ezen cselekedetét is maga megvallotta a községnek, állatván azt, hogy gyermek korában hallotta volna azt, hogy ugy el ne fogyjon tehenének teje, mint a folyó viz. Ezen cselekedete, noha igen nagy botránkozására lehetett mindeneknek, de mint-hogy ex infirmitate muliebris sexus cselekedte, ilyen törvényt pronunciantunk, hogy mától tizenötöd napra mentse magát, hogy nem másoknak ártalmára és nem az ördögök szövetségével cselekedte, ki ha megmenti magát, tehát a botránkozásért kövessék ecclesiát; ha meg nem mentheti, nagyobb poenitentiát tartson, három vasárnap nyakkal tétesék a kalodába, azután reconciliálja az ecclesiát és többé sub poena capitis varázslásokat ne cselekedjék.

(Orsz. Ltár. Limbus II. sor.)

II

Anno 1726 Die 5. Novembris De eo utrum: Tanu ezen leszen hited jó lelked ismereted szerint tartozol megmondani, a kire mit tudsz, szitkozódást, káromkodást, lopást, tolvajságot, paráznaságot, gyilkosságot, boszorkányságot e helységben félre tevén atyafiságot, barátságot, szomszédságot, tartozol megmondani.

Másodszor ezen leszen hited: hallottad-e, avagy láttad-e Kelemen György nyakában azt a czolonkot, ¹⁾ hogy kirántotta Nagy Ferencz uram a nyakából, a feleségének is ha látott e valami czolonkot, vagy egyebet viselni a nyakában, mért viseli, ha visel valamit?

Harmadszor: hallottad-e, hogy Csordás Tamás mondotta, hogy a berczeli, karádi boszorkányok rávallottanak a Kelemen György feleségére, szájából hallottad-e Csordás Tamásnak? és ha ezen kívül valami boszorkányságot tudsz, tartozol megmondani jó lelkiismeret szerint, vagy valami gyanúságod vagyon-e rajta boszorkánysága iránt? ²⁾

8. Tanu Taskó Mihályné hite szerint mondotta, hogy látta a Ke-

¹⁾ Czolonk, hangátvétellel = kolonc, mint kalán-kanál, stb. Aféle talizmán, melyről már Cicero emlékezik virgula divina). Csoda erőt tulajdonítottak neki. A híres költő és hadvezér Zrinyi Miklós tragikus halálának leírásában olvassuk gr. Bethlen Miklósnál, mint a megsebesült Zrinyi utolsó szavait: „rutul bánék velem a disznó, de ihol egy fa, — melyet csatákon is magával hordozott zsebében — állítsatok meg a sebnek vérét vele, ez arra igen jó “

²⁾ Az itt következő tanuvallomásokat kivonatossan közlöm, csupán azokat, melyek a czikk szempontjából névezetsek.

lemen György nyakában a czolonkot viselni és a feleségét is látta a nyakában czolonkot viselni, mért viseli, mért nem? nem tudja, és hallotta azt is Csodás Tamás szájából, hogy azt mondotta, hogy a berczeli boszorkányok, Fábiánné azt mondotta, hogy szintén olyan boszorkányok mint ők, és 30 esztendeje vagyon, hogy együtt tanultanak; ismét gyanúsága vagyon boszorkánysága iránt Kelemennére, mert egy alkalmatossággal a bort reá nem köszönté, egy kakas mindjárt reá ugrott, a kezét megvágta es tiz hétig kinlódott a kezére.

11. Tanu, Megyesi Sándorné vallotta, hogy egy alkalmatossággal mondotta az ura Kelemennének, hogy a másik ura idejében sokat elvontak szolgálatjában, mindjárt akkor a keze kitört, a földhöz csapták és két tináját megnyargalták, elvesztek. Csak ő rá gyanakodtak, végre is ő mondott a karjának orvosságot.

12. Tanu, Szabó Istvánné hite szerint vallott, hogy egy alkalmatossággal Berczelre ment, a mikor azokat a boszorkányokat megégették; a prédikátor azt mondotta, hogy vagyon Vencsellőn is egy boszorkány, Kelemen Györgyné és Csordás Tamás is hasonlóképen mondotta. Hallotta azt is, hogy a falu együtt volt, hogy Borsos András azt mondotta: ördög adták b... m az apátokat, anyátokat. A falunak mondotta...

13. Tanu, Szabó Mihályné hite szerint vallotta, hogy egy vásári alkalmatossággal süveget akart Tokajban venni az urának és kérte Kelemen Györgyöt, hogy válasszon egy süveget és mondotta, hogy próbálja, ha jó leszen az urának. Kelemen György mondotta tréfából, ha a fejemet a kegyelmed fejéhez tehettem volna, inkább meg tudnám választani. Ezen megharagszik Kelemenné és egész hazáig rut mocsokkal illette az urát. Más napra virradván, mindjárt a szájamat vissza vonták, sem ehettem, sem ihattam, hanem a gyógyító megmondotta, hogy a ki vásárban megharagudott reád, az vonta félre a szádat, a szomszédasszonyod. Ismét Pipa Tamásnéól hallotta adta teremtetével való szitkozódást.

17. Tanu, Tarkó Mihály hite szerint mondotta, hogy nagy erős gyanúsága vagyon Kelemen Györgynére, hogy ő vesztette meg a kezét a feleségének. Láttam azt is, hogy Nagy Ferencz főesküdt uram kirángatta a czolonkot Kelemen György nyakából és mondotta Nagy Ferencz uram, hogy ebben van minden mesterséged és ezért nem tehet a falu sem törvénnel, sem egyébbel; azzal csak elment Kelemen házához.

19. Tanu, Nagy György, hites ember, hite szerint vallotta, hogy mikor Szenyesinét elvitték Ibrányba lakodalmi alkalmatossággal, hogy

illik és mulattak, mondotta Nagy György, hogy hozassanak egy iteze bort és Kelemen György is mondotta, hogy nem bánja; arra mondotta Nagy György, hogy Kelemen kettőt hozasson. Erre a szóra megharagszik és elmegyén haza. Kimenvén Nagy Mátyás a házból egy fertelmes nagy agár szem közben reá agyarkodik, hogy a foga is szikrázik és előtte csak bement a házba, a szeme közzé köpdösött. Nagy Ferencz és Tarkó Mihály hasonló képen vallják, hogy bement a házba. Ugyan Nagy György vallotta, hogy e nyáron Gáván Sátor János házánál Tiszai István mondotta, hogy olyan kan ördög Kelemen György, hogy tiszta gyémánt a t. . e és annak a világánál járnak Török országra.

24. Tanu, Megyesi András hite szerint vallotta mint a 18 tanu, a felesége Megyesi Andrásné, hogy mind tinójának, disznójának elveszése, felesége karja kitörése iránt nagy gyanusága vagyon Kelemen Györgynére. A czolonkot is látta a nyakában Kelemen Györgynek stb.

(Orsz. Ltár. Limbus II. sor.)

III.

1730-ban Bátorfalván (Hontmegye) történt, hogy garamszegi Géczy Adám jó módu nemes ember meghalálozott, kevéssel azután, hogy második feleségét Szenczy Juliánnát elvette. A közbeszéd azt suttogetta, hogy az asszony tette el láb alól. Végre is bíró elé került az ügy. A kihallgatott tanuk egyértelműleg vallják, hogy azelőtt egészséges volt, mint a makk, azután hirtelen el kezdett dagadozni. A férj nejét vádolta, hogy romlott nő s a nemi betegségeket ráragasztotta. Némely tanu szerint Géczyné a szolgálójával szövetkezett férje élete ellen, többen látták, hogy a szolgáló éjjel Géczy uram ablaka alatt, a hol az ágya állott, térdepelt, mormolt, mintha imádkoznék s más titkos dolgokat mivelt. Mikor kérdezték tőle, mit csinál? azt mondta, hogy imádkozik. Géczy ezért elkergette a háztól, az asszony meg keservesen megsiratta. Egy alkalommal Géczy megparancsolta a cselédeknek, hogy mind az ő, mind a felesége ágyneműjét lugozzák ki. Az asszony a magáét sehogy sem akarta engedni s mikor erőszakkal is szétbontották az alsó két derékalját, két kis fényes pénzt, kenyérmorzsát, egér vagy valami madárlábat, hólyagot, koporsó deszka darabot, némely tanu szerint kigyótetemet is találtak bennök, mindezeket nyilván a férje vesztére tartogatta ott.

(Orsz. Ltár. Limbus II. sor.)

Dr. Illésy János.

Háromszéki babonák.

Közli: *Benkő András.*

I. Előjelek

Ha a tenered viszket, pénzt kapsz.

Ha a szemed viszket, sirni fogsz.

Ha a pánk (pók) valaki előtt leereszkedik, jó emberit látja.

Ha a szikra kiszökik a kályhából, idegen ember jön a házhoz.

Ha a kakas az ajtó előtt kikiril, idegen embert várhatsz.

Ha a tűz a kályhában dorombolva ég, mérges, haragos ember jön a házhoz.

Ha bal füled cseng, jó hirt hallasz, ha jobb füled cseng, rossz hirt hallasz.

Tavaszi első napján háttal menj ki a házból, nem feketedel meg a nyáron.

Ha az orrod viszket, bosszuság ér.

Ha a füled cseng, kérd meg valakitől: mejjik fülem cseng? Ha az illető eltalálja, jó embered; ha nem, rossz embered.

Ha csiklasz, emleget valaki.

Ha bellérkedel (marhát adsz el vagy vész) és el kell hálnod valahol, ne vetkezz le, mert rossz ér.

Ha a csillag elf . . sa magát, valaki meghal.

II. Szerencse, szerencsétlenség.

Ha vásárba mész és cigányt látsz v. tele edénnyel találsz valakit, szerencsés leszel; ha asszonyt látsz v. üress edénnyel találsz valakit, szerencsétlen leszel a vásárlásban.

A pánkot (pók) ne öld meg, mert szerencsétlenséget hozol aházadra.

Ha pajtádban béka lakik, szerencse, de ha agyonütöd, nagy szerencsétlenséget hozol házadra.

Nap mente után ne vidd ki a szemetet, mert más nap szerencsétlenség ér; vagy valamidet ellopják v. megvakulsz.

Ha az uton vasdarabot találsz, vedd fel, de az mindég valami szerencsétlenségnek az előjele.

Ha hetfőn valami szerencse ér, egész héten szerencsés leszel.

Ha este futócsillagot látsz, ne mondd meg senkinek, mert szerencsétlenség ér.

III. Időjárás

Ha a macska a házban befelé fordulva mosdik, hideg lesz; ha kifelé, meleg lesz.

Ha több kakas egymásután kikiril, esős idő lesz. — Ha Margit lepeseli magát, 6 hétig esik.

Mikor a katonák megindulnak, eső lesz.

Midőn jégeső hull, a fészit az ajtó előtt keresztesen vágd a földbe, dobd ki mellé a seprűt, szénvonót s eláll az eső.

Ha Ilia napján dörög, likas lesz a magyaró.

IV. Állatok.

Hushagyó kedd este fonj balog fonalat, a beteg állat derekát kösd át vele s meggyógyul.

A megjárót (szövéskor fennmaradt szálak) tedd el, mert ha megvan az, egy állatod sem pusztul el abban az esztendőben.

Seperj szemetet a küszöb alá, hogy ne menjén bé a béka a házba.

Ha a kocsisnak akasztott ember uja v. füle van s azzal tisztítja a lovat, a ló erős, kövér és tiszta lesz.

V. Tehén.

3 darab fokhagymát, 3 darab sót, 3 darab kenyérhéjat köss fancsikába, kösd a szarva tövire, nem megy el a teje, semmi rosz nem éri.

Mikor a tehény megbornyuzik, végy 3 mákot, bontsd ki és hintsd végig a mákot a farka tövétől a szarváig, de úgy, hogy a csipejénél és a lapoczkájánál keresztesen. Mondd ezt: „akkor vigyék el a tehényem tejit, mikor ezt a mákszemeket felszedem.“

Ha a tehény megbornyuzzik, fejj egy kicsi tejet a csidmaszáradba; tartsd egy lánczot az estálóajtaja előtt 6 hétig. Ne féjj, nem viszik el a tejit.

Ha a bács sok turót csinál az esztenán, akkor mindég a tehények tejit vitte el.

Ha a tehényed tejit mán elvitték, 9 háztól vigy 9 hótszenet, a haranglábból vágj egy kicsi darabot, vidd haza. Azután menj vissza és a harang köteliből is vágj egy kicsi darabot, ezeket tedd vízbe; ha a tehény megissza a vizet, vissza menyen a teje.

Ha a tehény csecsiből vér foj v. megdagad, egy tököt hasíts két-felé, kösd mind a két darabját a tőgyire, tartsd rajta 24 óráig s meggyógyul.

Tavaszkor mikor kicsapod a tehényed legelőbb a fűre, kend bé a száját bűdöskővel s nem éri semmi baj.

VI. Gazdasági növények.

Hasítsd meg a karó végét keresztesen, tégy belé fokhagymát, szurd a buza közé s nem veri el a búzád a madár (veréb).

Szedd le az ugorkának a paczkona virágait, hintsd ki este a kapu elé, hogy egye meg a disznó csorda, ne féjj, lesz elég ugorkád.

Mikor virágzik a mák, szakítsd le a legelső mákvirágot s nem lesz nyüves a mákod.

VII. Házasodás.

Ujév napján. harangozáskor a leány apró czédulákra legény neveket ír. A czédulákat összehajtogatva galuskákba teszi és főzi. A mely galuska leghamarább feljön a víz színére, az foglalja magában azt a legény nevet, a ki az ura lesz.

A leány, hogy ne tudjon a guzsajosa tőle megszabadulni, hogy őt elvegye, vegye fel a nyomát és tegye a küszöb alá. A legény mást nem fog soha szeretni.

Ha két galambot látsz egy színüt, valaki férjhez megy ismerőseid közül.

Ha társaságban két egyén egyszerre mond ki valamit, lakodalom lesz.

VIII. Gyermekek.

Ne lépj keresztül a gyermek felett, mert megcsökik (nem nő).

Ha már a gyermek megcsökött, lépj 3 szor visszafelé keresztül rejta.

A küs gyermeket ne nevezd öregnek, mert akkor nap nem nő.

A hetedik fiú gyermeknek 7 éves korában, ha megkenik a két hüvelyk ujján levő körmit fehér mákolajjal és a gyermeket lepedő alá bujtatják, meg tudja mondani a lepedő alatt, hogy hol van pénz a földben.

Ha a gyermek 9 hónapos korában megszólal, ne szólj hezza, mert nem ér nagy kort.

Ha a kis gyermeket hideg leli, az anya jókor reggel fusson a ház körül csórén (meztelen) s 3-szor mondja ezt: „Éjjasszonyok, éjjurak vigyétek el a hideget a gyermekemről.”

Vigyázz, hogy a küs gyermek, kinek még a foga nem jött ki, ne lássa meg a hódat, mert beteg lesz.

Ha a gyermek meglátta a hódat s beteg lett, a bábaasszony jókor reggel kerülje meg a házat csórén s a fészit üsse minden kerületnél a gerezdbe, (a ház szegleténél lévő favégek). Vagy pedig: Tégy 9 hótszenet fancsikába rongy), tedd a küszöbre, üss rá a fészi fokával egyszer, tedd vízbe, itasd meg a gyermekkel a vizet s meggyógyul.

A gyermeket ha kereszteleetlen még, ne hagyd egyedül a házban, megváltásák (Az ördögök megféltségítik).

Ha olyan helyre mész, hol küs gyermek van, ki még nem tőtötte bé a hat hetet, ott kell hagynod valamit, mert ha nem, elviszed a gyermek álmát.

Ha a gyermek születéskor szőrös, tégy a feresztő tekenyő 4 szegire (szeglet) hamut, tégy a vízbe 3 küs pityókát, fereszd meg a gyermeket a vízben, azután a három küs pityókát tedd a pest megi, a meddig a pityókák megszáradnak, addig a gyermek testéről lemegy a szőr.

Ha a terhes asszony komaasszony lesz, az ő gyermeke halva születik.

Ha a gyermek haldoklik s a keresztanya felveszi az ölibe, hamarább meghal.

IX. Ördög, szépasszonyok.

Pénteken mosott ingbe ne járj, mert a szép asszonyok félre viszik a szájodot.

Mikor a csürödöt zsupoztatod, egy döglött állatfejet rakass a szalma közi, mert az ördög megvédelmezi a tüztől a csürödöt.

Tarts az estálóban fokhagymát, az ördög nem járja a marhákat.

Ha ördög jár az estálóban, üsd a vasvillát bal kézzel a hidlás végibe, mert akkor oda szegezted az ördögöt.

Szöngyörgynap előtt (Szent-György) ne feküdj künn, mert minden erődöt elviszik a szép asszonyok.

X. Igézés.

Vigyázz, a kinek essze ér a szemöldöke, leghamarább megigéz.

Csonka késsel csinájj keresztet a pest alá (tűzhely), a keresztre tégy egy pohár vizet, vess bele 5 eleven szenet, a kezedd csinájj keresztet a pohár felett. Azután vess ki a mutató ujjoddal egy csepp vizet, mártsd bele a nevetlen ujjodot s kend meg a gyermek homlokát. Azután a nevetlen ujjoddal vess ki 3-szor 3 csepp vizet és mond ezt: vetem zöld szemre, kék szemre, kőszikláról kősziklára, vad leányról vad leányra; muljék el." A nevetlen ujjodot mártsd a vízbe és húzz keresztet a gyermek homlokára. A vizet öntsd a kutyára.

XI. Betegség.

Hideglelés.

A hideglelés 99-féle és 99-féle orvossága van.

Szakasz 9 aranyverselőről 9 levelet, tégy hozzá 9 darabocskát sőt, törd éssze; kösd bé vele a nevetlen ujjadot, ha hojjag lesz rejta, elhagy a hideg.

Rongyból csinájj 3 bubát (báb) és a hol 3-felé ágazik az út, tedd

oda, nézz körül s mond ezt: „Ugy elvigyétek a hideget rólam, hogy soha se lássam meg többet.“ Vagy ezt: „Akkor lelj ki hideg, mikor én ezt a három bubát felveszem.“ A hideg arra megyen, a ki valamejjik bubát felveszi.

Ültesd a pest alá (kémény alá) a hideglelőst, mikor észre sem veszi, önts bé egy kártya vizet a fejire s elhagyja a hideg.

Szemfájás.

Gyujtatlan fagyúgyertyával nyomogasd meg a fájós szemedet s elhagy a szemfájás.

Veres szemű bontatlan törökbúzával hengergesd meg a fájós szemedet, osztán elhagy a szemfájás.

Ha szemed fáj, borogasd verttejes ronggyal.

A szemfájás 77-féle.

Hurutás (köhögés).

Igyál minden reggel lúdsziros tejet.

Éhomra egyél szalonát fokhagymával.

Ha ezek nem használnak, akkor biztosan a száraz betegségbe esel.

Fülfájás.

Vakonesokturást ránts eczetbe, s avval borogasd a füled.

Ha füled fáj, koporsószeeggel tisztítsd.

A fülfájós tegye a fejít a küszöbre, a keresztanyja ollóhegyin tőtsön vizeletet a fülibe s nem fog fájni a füle.

Hasfájás.

Tőts a hasfájós ködökibe eczetet, kösd be s elhagyja a hasfájás.

Hideg pujszkat tédd lénge vízbe s azzal borogasd a hasad.

Egy hagymát vágj 7 czikkbe, süsd meg s mártsd eczetbe, tedd a hasfájós hasára; borítsd meleg fődővel bé s nem fog többé fájni a hasa abban az esztendőben.

Sárgaság.

Végy egy nagy murkot (sárga répa), vágd ki tölcser alakúra, csak hogy alól ne legyen likas. Égy hosszú czérnán ereszd bé a kürtön, töltsd teli vízzel, hagyd a kürtőbe három napig, azután idd meg belőle a vizet. Ezt folytasd addig, a míg így kilenczszor ittál. Ez alatt minden nap feregygyél olyan vízbe, a mejjikbe tettél fehér ürmöt, daradicsot, csombort és kerti seprű füvet. Ne féj, meggyógyulsz.

9 vérrejáróról szakasz 9 levelet, szárazd meg, törd esze, tedd pálinkába, idd meg s ez használ.

Torokfájás.

Fogj gyékot, mikor vetkezik; törölgesd meg vele a torkodat. Többet soha sem fáj a torkod.

Szalوناتetőt kenj bé kámforral és piritussal s azt kösd a torkodra.

Keresetlen kutya-trágyát (fehér kutya-trágya) fujtass egy csövön a torkodra, mert a legjobb orvosság, ha fáj a torkod.

Árpa.

Nyomogasd meg egy sallóval keresztesen s mond ezt: „Árpa elvetlek, learatlak, kicsépellek, megőröllek, megsüttelek, megeszlek.“ Köpögyj széjjel s mondd: hogy sohase legyen többet.

Épsemereg.

Az epsemereget kend bé zsirral s nyalasd le a macskával.

Az epsemereget kenjed pergelt nyirfalével.

Sümötyü (Szemócs)

Végy 9 szalmabogot, nyomogasd meg mind a kilenczcel, ásd el a csepegés alá, mondd ezt: „Akkor lássalak meg te sümötyü, mikor ezt a szalmabogokat.“

Ha sümötyüd van, keress 9 csontot, mindegyikkel nyomogasd meg a sümötyüdot, de mindegyiket úgy tedd vissza a hejire, a hogy vót.

Ne számlájj csillagot, mert sümötyüd lesz.

Nyavalyatörés.

A nyavalyatörés a hová leesik, azt a helyet fel kell ásni, 9 hót szenet törj meg, itasd meg vele s elhagyja a baj.

Vérkelés, kelés.

A kelést kerekítsd körül a nevetlen ujjaddal háromszor; ekközben mindég nyomd meg a közepét. Ugyanigy csinájj egy hót szénnel, akkor dobd el, de ne nézd meg, hogy hova dobtad, s mond ezt: Akkor lássalak, mikor ezt a hót szenet.“

Ha valamelyik testrészedbe csipke megy, vétesd ki mással és a csipkét rágd meg s nem kél meg a heje.

Ha kelés jár, hordozz a zsebedben lópatköszeget.

XII. Halál.

Ha a halálmadár (kuvik) átrepül a ház felett v. rászáll és sikoltoz (kuvikol); abból a házból meghal valaki.

Ha temetés alkalmával a harangok nagyon sirnak, meghal az, kit a halott legjobban szeretett.

Ha szombat esti harangozáskor a harangok nagyon sirnak, rövid időn meghal valaki.

Ha a halott feje elfordul a nyújtóztatón, utána hal valaki a szomszédok közül (abból a szomszéd házból, a merre a halott feje fordult.)

Ha a macska a ház közepibe piszkol, halál lesz a háznál.

Ha valaki több ideig ül egy széken, onnan felállva a szék kiesik alóla, meghal az illető abban az esztendőben.

Ha valaki azt álmodja, hogy felmegy egy hegyre s ott kút van, melybe ő bele esik, a rokonai közül rövid időn meghal valaki.

Mármarosi oláh babonák.

1. *Újévkor* a lányok kimennek egy olyan helyre, a hol karós kerítést találnak s azután bekötött szemmel 9-ig és visszafelé egyig számolva érintenek meg karókat, az utolsót megkötik szalaggal. Ha e karó szép egyenes és magas, akkor férjök is szép, derék s hatalmas ember lesz; de ha a karó kicsiny vagy épen görbe, férjök is alacsony, illetőleg púpos ember lesz.

2. *Vízkereszt* előestéjén a lányok száraz majoránnából bokkrétákat kötnek, s a folyó vízbe helyeznek el, a melyiknek csokrán reggelre a legtöbb jégcsap képződik, az megy közülök leghamarább férjhez és pedig szerencsésen. A ki pedig vízkereszt napján legelőször lép a keresztrel járó pap nyomába, az a farsangon férjhez megy.

3. Hogy a ház környékét kigyók ellen biztosítsák, *gyümölcsoltó boldogasszony napján* meztelen leány- vagy fiu gyermekkel egy hosszú lánczot húzatnak háromszor a ház körül.

4. A melyik leány meg akarja tudni, hogy ki lesz az élete párja, *András* napkor egész nap sem nem eszik, sem nem iszik, csak este szabad sós vízbe gyúrt pogácsát ennie; ha azután így elsenderül, ál-mában a jövődöbelije fogja őt vízzel megkinálni.

5. Ha valamelyik családban a *gyermek* igen nagy *beteg*, az ablakon keresztül kiadva, névleg eladják, tényleg azonban a családi körben marad úgy azonban, hogy ezentúl nem használják a kereszttségben nyert nevét, hanem más, többnyire állatnevet — mint minő *Lupuj* (*Lupus*) — adnak neki s ezen a nevéen hivatja ő maga is magát egész életén keresztül.

6. Gyakran a leányok el szokták lopni a *csorgó* (forrás) *csatornáját*, hogy hozzájuk is annyian járjanak kérőben, mint a hányan a kútra járnak vízért.

7. Mikor tavasszal először hallanak *dörgést*, köhöz verik fejüket, hogy oly kemény legyen az, mint a kő és ne fájjon, mint a hogy a kőnek nem fáj.

8. Ha az árva gyermek elhalt szüleit *felejteti* akarja, a sírhalmukról vett földet hord kebelében.

9. Aki *húsvétkor* a templomból leghamarább érkezik haza a szentelttel, annak lesz azon évben a halászat- és vadászatban legnagyobb szerencséje.

10. Hiszik, hogy a *boszorkányok* szerencsétlenséget hoznak azon családra, melyben a nő kedden és pénteken fon, vagy ha e két napon kisépri a szobát. Ha pedig bőjt napokon tejet ad a háztól, a tehenet megrontják, esetleg annak tejét elveszik.

11. Ha valaki igen tüzetesen néz meg valakit s ez történetesen reá megbetegszik, azt hiszik, hogy *megigézte*. Ekkor rögtön elhívják az igézőt, hogy a beteg szájába köpjön; ha az igéző nem volna közel, akkor egy edényt megtöltenek folyó vízzel, melyet egy réznyelű késsel keresztbe vágnak s aztán valami ráolvasást*) mormolva 9 égő szentet tesznek a vízbe. Ha azok az edény fenekére leülepszene, nyilvánvaló az illetőnek megigézése; ugyanazért a betegnek e vízből 9-szer kell egymásután innia, aztán ugyancsak e vízből megmossák a beteg halántékát, homlokát, szíve táját és a két kezét; a megmaradt vízzel pedig az ajtó és ablakok sarkaira csinálnak keresztet; ha még ez után is maradna fönn víz, azt a kutya vagy macska füleibe öntik. — Az igézés ellen különben előre is szoktak védekezni. Igen hathatós szernek tartják a gyermekek karjára kötött vagy a nagy (felnőtt) emberek gubája ujjába fűzött veres szalagot vagy harasztot, sőt még a kis borjuk s más újszülött állatok nyakára is kötnek efféléket. — Az összenőtt szemöldökű embert igézőnek tartják.

12. Ha valakinek valami baja esik, gyakran hallhatjuk a népet mondani: „így volt neki rendelve, ez volt a *végzete*.” Hiszik, hogy mindenkinek születésekor megállapítatik a sorsa, melyen változtatni nem lehet.

13. Rosz jel, ha *útközben* üres edénnyel jönnek eléjük, vagy ha fülök cseng vagy szemök repked; ez utóbbit nem jó mással közölni, mert a szem is sokat lát s még sem szól erről senkinek semmit.

14. Nagyon gyakran hallja az ember emlegetni a hosszú téli esteiken a *Márczolyát*. Beszélgetik, hogy e szellem kedden este minden házba betekint. Abba a házba, a hova az asszonyok, lányok fonóra

*) Kérjük a szövegét!

Szerk.

gyültek össze, a Márczolya üres orsókat visz, melyeken reggelre fonálnak kell lenni; a fonalból lesz azután a vászon, a vászonból pedig az ing a Márczolya számára. Ha valaki orsóját fonállal nem töltötte be teljesen, vagy félben hagyta azt: az közelebbről meghal. Bezzeg siet is mindenik reggelre orsóit befogni. E lényt tisztán szelleminek képzelik.

15. Az erdei lány az erdő szülöttje és lakója. Magas, sugár természetű s csodaszépségű leány, bokáig érő dús haja és nagyon kellemesen csengő, elbájoló hangja van Folytonosan jár és énekel. Nem bánt senkit, csak erkölcstelen magaviseletű férfihez közeledik. Ezt egész a végkimerülésig kényszeríti a nemi ösztön kielégítésére. s ha vonakodik, megfojtja. Erőtlenne csak úgy tehető, ha az alsó nadrág szalagjával sikerült őt megkötni, mely esetben csak azzal az ünnepélyes ígérettel válthatja meg magát, hogy az illetőhöz többé nem közeledik s őt megkísérteni nem fogja. — Urunk színe változása napjának éjszakáján siratja a fák leveleinek lehullását, mivel tőlök immár búcsúznia kénytelen. A nép azt tartja, hogy a ki ilyenkor az ő fájdalmas zokogását meghallja, rögtön megbolondul.

Desze faluból.

Közli: *Sróth Péter.*

A palázulás.*)

A palázulás (palázolás) Lucza napi babonás szokás Vas megyében (pl Német-Gencsen és környékén) s abból áll, hogy 7–12 éves fiuk jóval napkelte előtt a szalmakazalból, vagy boglyából „kinyúnek“ egy jó csomót s azt a hónuk alá fogva, sorra veszik a falu házait, hogy ismerőshöz és nem ismerőshöz egyiránt beköszönjenek.

Az ilyen „palázuló“ gyermek a házba beléptekor katolikus szokás szerint mindig így köszön: „Dícsírtessik a Jézus Kirisztus!“ Aztán a szoba ajtajához rendesen közel eső kályha, vagy kemence melletti szögletbe lehint a földre egy keveset a hóna alatt szorongatott szalmából, arra ráül és a következő mondókába kezd:

„Lucza, Lucza, kitty-kotty!
Tiktyok, lúgygyok ülőssék légyenek!
Fejszójék, fúrajok éléssek légyenek!
Fejszójék ú-m-mégájjon a nyelibe,
Mind a tús fa a tövibe!

*) V. Ö. Ethnographia II 113. l.

Lucza, Lucza, kitty-kotty!
 Kéték lányának akkora csöcsei légyenek,
 mind az arató bugyoga!
 akkora szalonnájok,
 mind az ajtó szárfájo!
 annyi zsirgyok,
 mind kutba víz!
 akkora sunkájuk,
 mind az öt akós hordó!
 ollan hosszi kóbászsok,
 mind a kert-kerítés!
 annyi pénzek,
 mind az égen a csillag!
 annyi csibéjék,
 mind a ríten a fűjszál!
 Lucza, Lucza, kitty-kotty!
 Dícsírtéssík a Jêzus Kirisztus!“

E köszöntés elmondása után a gyermek föláll s rendesen pár krajczár-ból, vagy gyümölcsből álló ajándékot kap, mire elbúcsúzik s odább megy a következő házba, hol mondókáját ugyanazon módon ismétli.

A gyermek távoztával a „gazdaasszon“ gondosan fölszedi a földre hintett szalmát, hogy majd a kotlós tyúkja (lúdja, vagy kacskája) fész kébe tegye, mert attól jobban és szaporábban kél a baromfi.

E szokás eredetéről semmi bizonyosat nem tudhatni; de az nyilvánvaló, hogy itt a fiú gyermek a termékenyítő erőt személyesíti s ezt az erőt az ülésközben történő érintéssel adja át a szalmának.

A mi a palázulás (palázolás) szót illeti, az kétségkívül a *palos*, *polos* (Tájszótár), *polozs*, *polyozs* (Abaújban), *palozsna*, *polozsna* (Duna-Tisza közén) vagy *polozsnak* (Dunán túl) szók valamelyikének származéka, melyek mind azt az üres, vagy záptojást jelentik, melyet a gazdasszonyok a tyúkok tojó helyére vagy fészkébe szoktak tenni, hogy a tyúkok ezt látva, mindig oda menjenek tojni. E szóalakok őse pedig minden bizonynyal a *podlòrok* (alátétel, alátévő) tót szó, mely nem épen zengzetes hangzása mellett is országosan el tudott terjedni a magyar gazdasszonyoknál

A mondókában előjövő *bugyoga* szűk szájú, hasas korsót, a *szárfa* ajtófelet jelent. Emezt jelzővel is használják így: *ajtó szárfájo* (ajtó-fél fa), *kapu szárfájo* (vagy *kapuszárfa* is = kapufélfa)

Budapest.

Király Pál.

Ugocsai babonák.

Hogy viszi el a boszorkány a tehén tejét?

A boszorkánynak tartott, vagy magát annak hívó asszony ráteríti a kötényét a fejére annak a tehénnek, a melynek a tejét el akarja vinni, s egy ideig ott állva, mormol valami értelmetlen mondókát, mire a tej a tehén tőgyéből átvarázslódik a kapu „lábfejébe“ (kapufélfá). A boszorkány, mikor nem látják, megfurja a kapu lábfejét s abból úgy ömlik a tej, mint a csorgó-kút vize. Míg a varázslat tart, hiába fejk a tehenet; nem ad az — egy csepp nem sok — annyi tejet se.

Hogy lehet az elvitt tejet visszaszerezni?

Ütni kell a tehén fejét, míg csak a teje meg nem indul. Az ütlegelés nem a tehénnek, hanem a tejrabló boszorkánynak fog fájni, a ki, ha megsokalja a verést, visszababonázza a tejet, mire az magától megindul a tehén tőgyéből.

A fenyegető tűz elhárítása.

Ha tűz támad s valamely közeli, vagy épen szomszéd épület ég: a fenyegedett ház gazdájának a felesége, felnőtt lánya, vagy valamely nőrokona „anyaszült meztelenre“ vetkezik, egy egész kenyeret a bal hóna alá szorít s azzal a házat szemlesítve háromszor megkerüli. Ennek megtörténte alatt és után az egész háznép biztonságban érzi magát s nem fél, hogy most már meggyúlhat a ház. Ha azonban mégis meggyúl, az azt bizonyítja, hogy a „kerülés“ nem elég jól történt.

Igézés.

Az olyan ember, a kinek a két szemöldöke összeér, „igézős.“ Ha valakit megigéz, annak iszonyatosan megfájul a feje. Ha bizonyos, hogy a fejfájást „szemverés“ okozta, a fejfájós elővesz egy pohár vizet, abba bele vet öt darab eleven szenet, a pohár szája fölött a jobb kezével keresztet von. Ha e közben a széndarabok a vízben leülnek; vagy épen a pohár fenekére szállnak le: ez újabb jele, hogy a szenvedő csakugyan meg van igézve. Most, hogy bajától menekülhessen, a széndarabokról hét korty vizet leszik, a maradék vízbe mártott ujjával a homlokára három keresztet húz; ettől bizonyosan elmúlik az igézés is, a fájdalom is.

A váltott gyerek.

A gyereket hat „hetüs“ koráig soha sem szabad feltügyelet nélkül hagyni, mert a „gonosz lelkek“ kicserélik s a helyette ott hagyott gyerek „sisakfejü“ lesz, a ki hét éves korán túl nem fog élni. Az ilyen csempészett gyerek a „váltott gyerek“, a ki rövid életében mindig cse-nevész, „penészes“. Fiatal anyák különösen rettegnek a váltott gyerektől.

Király Pál, gyűjteményeiből.

Külföldi irodalom.

Andrian Ferd. Freih. v. Der Höhencultus asiatischer und europäischer Völker. Wien 1891. C. Konegen. XXXIV., 385 lap. A terjedelmes bevezetésben szerző előadja művének kidolgozásánál követett methodusát és dolgozatának gazdag anyagából levonja a következményeket Szerinte a hegycultusban (Bergcult) két képzetsoport különböztethető meg. Az egyik az animismuson alapszik, a természet megelevenítésén. A hegy dämonnak vagy annak lakásának képzeltek. A hegy a dämon tulajdona és azt megsérteni nem szabad Mint minden dämon, ő is jót vagy rosszat tesz az emberrel. Kincseket, gyógytüveket stb. ad, vagy vihart, tüzet stb támaszt. Ezen felfogásból ered sok hegy állatneve is. A másik képzetsoport, „a hegyek kozmikus felfogása nem minden népnél található. Ehez már b zonyos miveltség kell. A hegyek ég és föld közti határvonalak, a menny előcsarnoka, hol az égi lények néha letelepednek, hol jó és rossz szellemek lagnak, egymással harcolnak.

Az 1—366. lapon a különböző népek hitéből összeállítja mindazon adatokat, melyek a hegykultusra vonatkoznak, kezdi az indusokkal, folytatja Elő- és Hátsó-India anáriai lakóival, aztán áttér a maláyok, khinaiak, japánok, altai, ualiai, hiperboréi, koreai, semi, erani, kaukázusi népek idevágó hitére, végül a szlávok, románok és germánok hegyikultusára vonatkozó néphitét tárgyalja. A görögök és rómaiak idevágó cultusát teljesen mellözi; azt *R. Beer* önálló műben feldolgozta, ép *Andrian* munkájától serkentve, atólirt a cz gányok idevágó hitét közelebb megjelenő értekezésben tárgyalta. Ez óriási anyaggal szemben gondolható, (mit a szerző is hangsulyoz), hogy akárhány feltűnő hézagot találunk. Feltűnő pl. az, hogy az idevágó magyar néphitből mitsem közöl mitsem említ; pedig már csak az eddigelé német nyelven megjelent magyar mesékből is bizonyára sokkal több anyagot nyervehetett volna, mint a mennyit pl. az oláhokra vonatkozólag: Müller, Siebenb. Sagen cz. gyűjteményében és Mailand egyik kis cikkéből meritett, a mely anyagot másfél oldalon tárgyal. E mű alapján minden nép tanulmányozhatja a saját hegyi-cultusát.

Dr. Wüslöcki Henrik.

Hazai folyóiratok.

Arménia. 1891. XI. Dr. Molnár A., Az örmények Törökországban. — Dr. Gopcsa Z. Erdélyi örmény közmondások.

Az erdélyi Muzzeum-egylet stb. kiadványai. 1891. V. Imre S., Lugossy József nyelvbölcselete III.

Egyetértés. 1891. 299. sz. Angol folyóirat a csásárdásról. Dr. Sármainak a Journal of the Gypsy Lore Society-ben (IV. 2.) megjelent (l. Ethnogr. 318 l.) cikke lefordítva.

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. IX. Bognár Tofil. Egy pár szó a Toldimondáéhoz. — Porder Károly, Max Müller Physical religion.

Földrajzi közlemények. 1891. VIII. Délafrikai kiállítás.

Kelet. 1891. Decsy Antal, a magyar oroszokról való igen rövid elmélkedés, 46. 47. stb. sz.

Kolozsvár. 1891. 257. sz. Dr. Jankó János, Kalotaszegi babonák. (Az Ethnographiából.)

Magyar Nyelvőr. 1891. XI. Szigetvári J., A névmagyarosítás.

Muraköz. Csáktornyan magyar és horvát nyelven megjelenő heti lap, kiválóan érdekes a muraközi speciális horvát nyelvjárás kultiválása által. Szerkesztője Margitai József, tanítóképző-igazgató. — 1891. Vorhotai Károly, Levél Göcsejből (Ethnographiai). 37, 39, 41, 44. sz. — A legrádi sajkások czéhlevele 1717-ből. 37. sz.

Művészi Ipar. Az országos magyar iparművészeti muzeum és a magyar iparművészeti társulat közlönye. Szerkeszti a vallás- és közoktatási m. k. Ministerium megbízásából Pasteiner Gyula. Szerkesztőtárs Radisics Jenő. Évenként 6 füzet, sok képpel, 5 frt. (Budapest, VI. Andrásyút, 67.) — VI. évfolyam. 1891. I. II. szám. Radisics Jenő, A legyező. — Diner József, A magyar paraszt majolika. — III. sz. Dr. Szendrei János, Magyar diszitmények. — IV. sz. Szmrecsányi M., A budapesti törvénykezési palota képei. (Tűzpróba. Kálmán király eltiltja a boszorkány égetést. Perdöntő párbaj). — E diszes kiállítású folyóirat előbbi évfolyamaiban is számos néprajzi érdekű cikket közölt becses illusztrációkkal

Osztr. Magy. Monarchia. 143 füzet — közgazdasági élet az osztrák Tenger-melléken. Dalmácia tájképekben. — 144. Budapesti élet, Jókai Mórtól.

Pesti Hírlap. 1891. 311. sz. Herrmann Antal, A néprajz a milleniumi országos kiállításon. — 314. sz. Gáspár Ferencz, Az indiai Gibraltár.

Revue de Orient et de Hongrie. Cher les Ostiáks 44, sz. — Mme Mara Čop Lengér-Marlet, Une aventure dans la Pusztá. 45. 46. sz.

Természettudományi közlöny. 1891. XI. Balogh Elemér, Az ókor illatszerei.

Zombor és Vidéke. 1891. 38. sz. Dr. Wislocki H., Az alföldi cigányok keresztelési szokásai.

Viestnik hrvatskoga arkellogičekoga društva. 1891. XIII. 4. füzet.

Külföldi folyóiratok.

Archiv für Anthropologie. XX. 248—250. W. Golther ismerteti Wislocki munkáit az erdélyi cigányokról.

Am Urquell. II. köt. XII. füz. Geburt u. Taufe in der Nähe des Solinger Waldes — St. Martintag in Schleswigholstein — Die Scheidenrufer — Diebglauben — Sünden — Hexenglaube — Schlesische Volkssagen — Bida (das Unglück) — Lied der Arbeiter in Pommeru — Schimpfwörter — Jüdische Legenden — Ostpreussische Sprichwörter stb. — Nachrufe (Kopernicki, Wilkes). — E derék érdekes folyóirat a jövő évfolyamtól fogva évi 25 ivet nyujt 2 frt 40 krért. Ajánljuk olvasóinknak figyelmébe.

Archivio per lo studio delle tradizioni popolari. 1891. X. köt. II. füz. Proverbi bolognesi: Agricoltura. — Comte si ginoca coi bambini a Naso. — Tre leggende calabresi. — Contes de marius recuillis en Haute — Bretagne. — Due macchiette carnevalesche — Canti popolari romani. — Blasone popolare siciliano. — La filata, o la coltivazione del canape nel Bellunese. — Nuove contributo alla bibliografia paremiologica italiana. — La onnipotenza dei proverbi. — Fiabe popolari dalmate. — Sena vetus. — Il canto di S. Giorgio. — Le dodici parole della verita in Siena. — Folk-lore dell' agricoltura — Miscellanea. — Rivista bibliografica.

— *Bulletino bibliografico.* — *Recenti pubblicazioni.* — *Sommario dei giornali.* — *Notize varie.*

Bosnische Post. Der Gruss u. seine Geschichte Nr. 48. 49. — Die Serben in französischer Beleuchtung, nach L. Legèr. Nr. 50–52 — Problematische Naturen. 53. — Wie Onkel Melentije geheirathet hat 56. — Rascien, 59–63 — Dr. Ig. Kúnos, Türkisches Karagöz-Theater (a Pester Lloyd-ból) 64–65. — Die Ausgrabungen in Gradina. 67–70. — Orientalische Teppiche. 74–76 — Nuredin und sein Gold 77–78 — Ein Wort über unsere Hausindustrie. 80. — Ein Städtebild aus der Hercegovina (Mostar) 81. 82. — Die römischen Gräber bei dem Han Potoci. 83. 84. — 1891. Die Blutrache bei den süddalmatinischen Slaven. 91. 92. sz

Globus. 1891. 18. sz. Wislocki H., Handarbeiten der Zigeuner, 7 rajzzal.

Mittheilungen der Anthropologischen Gesellschaft in Wien. 1891. XXI. Bd. II. u. III. Heft. Dr. W. Hein, Die Verwendung der Menschengestalt in Flechtwerken. — Dr. A. Peez, Das Bauernhaus in Österreich-Ungarn (Egy pécsi magyar parasztház alaprajzával és gyarló leírásával. Nagyon kívánatos volna, hogy mi is foglalkozni kezdenék a hazai népek lakás-viszonyainak néprajzilag is rendkívül fontos eddig teljesen elhanyagolt ügyével). — W. I. Dolbeshew, Ausgrabungen auf den Gräberfeldern von Kumbulte in Digorien (Kaukasus). — C. Toldt, Die Körpergrösse der Tiroler und Vorarlberger. — Literaturberichte: Nehring A., Über Tundren u. Steppen. Buschan, Über praehistorische Gewebe. Nordhof, Das Westphalenland u. d. urgesch. Anthropologie. A. v. Török, Grundzüge einer systematischen Kranometrie (ism. Weissbach) Jahrbuch für Geschichte, Sprache u. Literatur Elsass-Lothringens. — Sitzungsberichte. 1891. März u. April. Dr. M. Haberlandt, Nachruf auf Dr. Fr. v. Miklosich. — Benno Karpeles, Beiträge zur Statistik der Zigeuner in Österreich. — R. Fr. Kaindl, Ethnographische u. archaeologische Forschungen in der Bukovina. — M. Much, K. k. Centralcommission für Kunst u. hist. Denkmale. — Josef Strnad, Funde von Pilsen. — Br. Jelinek, Památky archaeologické — M. Hoernes, Castellier von Villanova. — W. Hein, Zur Gesch. d. Labyrinth. — Dr. Otto Müller, Archaeologiai értesítő (az 1888. évfolyam bő kivonata). — G. Balka, Erdstall in Reitling. — 1891. Mai u. Juni. Fr. Heger, Alte Bronzepakuen aus Ostasien. — Fr. Heger, Alterthümer aus Palästina. — C. L. Moser, Höhlenfunde im Küstenlande. — Bericht über die Excursion der Anthrop. Gesellschaft nach Ödenburg (1891. június 28. és 29.)

Nachrichten über deutsche Alterthumsfunde. 1891. Heft. 3. 4

Russka Praoda. 1891. 9. 10

The american antiquarian and oriental journal. 1891. XIII. No 5 Two indian documents. — The mysterious races. — Carved columns or totem posts of the Haidas. — Lewis and Clarke and the antiquities of the Upper Missouri River. — Neolithic man in Nicaragua. — The man of Spy. — Editorial. — Archaeological notes.

Zeitschrift für Ethnologie. 1891. III. Heft. Dr. K. Schumacher, Barbarische u. griechische Spiegel. — Ed. Selor, Zur mexicanischen Chronologie, mit bes. Berücksichtigung des zapotekischen Kalenders. — Besprechungen. (Kiemeljük: „Aurel v. Török, Grundzüge einer systematischen Kranometrie. Ein Handbuch fürs Laboratorium—Stuttgart, F. Enke. 1890. 631. Seiten mit 52 Figurentafeln.“ Ismerteti R. Virchow a 137–139. lapon. Ez egészen önálló, roppant munkáról nálunk még nem vettek tudomást.) — Verhandlungen der Gesellschaft: Ausserord. Sitzung vom 4.

Februar 1891. — Sitzung vom 21. Febr. — Sitzung vom 21. März. — IV. Heft. Dr. E. Förstemann, Zur Maya-Chronologie. — Dr. O. Schellong, Beiträge zur Anthropologie der Papua. — Besprechungen. — Verhandl. d. Gesellsch: Sitzung v. 21. März (Schluss). — Sitzung v. 18. April. — Sitzung v. 30. Mai. — Sitzung v. 30. Juni.

Verhandlungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie u. Urgeschichte. 1891. Sitzung vom 20. Juni. Kirchow Nachruf an Ottó Tischler. — Zelia Nutall, Ein altmexikanischer Federschmuck in Ambras. — R. Kirchow, Silberring zum Bogenspannen. — Schumann, Pommersche Skeletgräber. — Virchow, Geknüpft mit Thierfiguren besetzte Ringe — M. Uhle, Das dänische Haus in Deutschland. — E. F. Lehmann, Metrologische Studien in British Museum. — Dr. Franz Boas, Sagen aus British-Columbien.

Wislá. 1891. V. kötet, 2 füzet (tartalmáról később. — 1891. Mutatványfüzet. *Wislá.* V. köt. 3. füzet.

Hazai irodalom.

Märchen u. Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen u. fremden Sammlungen übersetzt von *Dr. Heinrich von Wlislöcki.* Hamburg, Verlagsanstalt, 1892.

Nagy szorgalom dolgozótársunktól, a ki Jegenyefüldöben elvonultan a néprajzi tudományoknak él, most jelent meg e 12 nagy ivnyi díszes kiállítású kötet 60 örmény népmese és egy csomó közmondás német fordításával. Az eredeti szövegeket Mauzath G. galicziai örmény tudós fogja közelebről kiadni az európai örményekről szóló nagy munkájában. E könyvre még visszatérünk s itt megemlítjük, hogy Wlislöckinek még két nagyérdékű munkája fog a napokban megjelenni: „Die Szekler und Ungarn in Siebenbürgen“ című füzeté és egy nagy munkája a cigány mythológiáról.

Társasági ügyek.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. szeptember 30-án tartott XVII. felolvasó és XVIII. választmányi üléséről.

A felolv. ülés tárgyai:

1) *Jankó János dr.* bemutatja „Kalotaszeg Magyar Népe“ című, sajtó alatt lévő munkáját.

2) *Strauss Adolf* néhány bolgár lakodalmi szokást ismertet.

A vál. ülésen a gyengélkedő elnök helyett *György Aladár* legidősb vál. tag elnökölt.

Jelen vannak: Borovszky Samu, Herrmann Antal, Jankó János dr., Kúnos Ignác, Munkácsi Bernát, Pápai Károly, Strauss Adolf, Baróthy Lajos és a jegyző.

1) A titkár indítványára a vál. elhatározza, hogy Firczák Gyula úr ő mlgát, társaságunk ruthén szakosztályának elnökét, munkácsi püspökké történt kineveztetése alkalmából a társaság üdvözölje.

2) A titkár négy új tagot jelent be s ugyanannyinak belépéséről értesíti a választmányt. — Tudomásul szolgál.

3) A titkár néhány újabban megjelent néprajzi munkát mutatván be (Pintér, Nagy, Kálmány) s néhány sajtó alatt lévő, szakmánkba vágó könyvről emlékeztet meg (Jankó János, Vikár stb.), örömmel constatálja, hogy utóbbi időben tudományunk terén mind érték, mind mennyiség tekintetében tetemesen emelkedő munkásság észlelhető, amiben szerényen bár, de eszközeihez mérten mégis szép eredménnyel működő társaságunknak is van egy kis része. — Örvendetes tudomásul szolgál.

4) Ugyancsak a titkár jelentést tesz társaságunknak a f. é. okt. 1-jétől u. e. hó 7-éig Londonban tartandó II. nemzetközi folklore-congressuson leendő képviselteséről. — Tudomásul szolgál.

5) A pénztárnok újból felhívja a vál. figyelmét azon sajnálatos körülményre, hogy a tagsági díjak még mindig vajmi gyéren folynak be s föltötte nagy még mindig a hátralékosok, még pedig a mult évről is hátralékosok száma. — A választmány utasítja a pénztárnokot, hogy egyelőre az „Ethnographia“ legközelebbi füzetének boritékán intézzen erélyesb hangú felszólítást oly hozzáadással a hátralékos tagokhoz, hogy a november közepéig be nem folyt tavalyi tagdíjak törvényes úton, az ugyanezen ideig be nem fizetett idei tartozások pedig postai megbízás útján fognak behajtatni.

6) György Aladár egy indítványt terjeszt be, egyelőre bizalmas megbeszélés czéljából a vál. elé melynek érdemleges tárgyalását egyik legközelebbi ülésünkre kéri halasztani. — Strauss Adolf, Herrmann A, s még többek, valamint az indítványozó hozzászólása után, a vál. György Aladár úr kikívánása szerint legközelebb tárgyalandónak tűzi ki az indítványt.

Vegyes közlemények.

Budapest nyelve. Budapest népének több mint négy ötöde: 403,941 ember érti a magyar nyelvet a németet 313,040. Tótul 66,901 ember ért a fővárosban, a mi a fölvidéki bevándorlás nagyságára mutat. Csak 5000 egyén van olyan, a ki 3 nyelv közül egyiket sem beszél. Csak magyarul beszél: 146 000. Csak németül: 57,000. Csak tótul: 11,000. Magyarul és németül is 210 000 beszél.— Hitfelekezet szerint a helvétek közül 98% beszél magyarul, az izraeliták közül 88%₀, az ágostaiak közül 82%₀, a katolikusok közül 79%₀. Németül beszél 100 izraelita közül: 88%₀; ágostai 75%₀; kath. 76%₀; helvét 38%₀. Az izraeliták közül a három főnyelvet 70%₀ beszéli; az ágostaiak közül 61%₀; a katolikusok közül 52%₀, a helvétek közül 27%₀.

Drohobeczky Gyula, társaságunk rutin szakosztályának előadója, a magyar fiókkör megteremtője, népének buzgó tanulmányozója és kiváló ismerője, az ungvári „Kelet” jeles szerkesztője s a kath. tanítóképző igazgatója, mint értesülünk, körösi gör. kath. püspökké fog kineveztetni. A legőszintébben gratulálunk lelkes tagtársunknak a megérdemelt diszes álláshoz, a melyen bő alkalma lesz társaságunk nemesei céljait hathatósan támogatni.

Cseh néprajzi kiállítás Prágában. Harrach János úr előnökle alatt nagy bizottság alakult, mely 1893-ban a cseh fővárosban nagy nemzeti néprajzi kiállítást rendez, a mely kiterjed mindarra, ami a cseh- és morvaországi, sziléziai és magyarországi cseh nép jelen életére, múltjára és fejlődésére vonatkozik. 14 szakosztály lesz: 1. anthropologia és demographia, 2. statisztika és földrajz, 3. köztisztviselők, 4. nyelv és néphagyományok, 5. könyvészet, 6. lakás, 7. eszköz és butor, 8. viselet, 9. szokások és szertartások, 10. táplálkozás, 11. díszítő művészetek, 12. nemzeti zene és táncz, 13. történelmi és 14. hírlapi osztály. Nagy erélyvel fognak az előkészületekhez és nagy sikerre számítanak. Ügyvivők: Dr. Lubor Niederle, Prága, Ječná ul. 29. — Talán ez is ösztönzésül szolgálhat a magyar néprajz kiállítás érdekében!

Hogy eszébe jusson A bács megyei Nagy-Koszmály községben, hogy valamely nevezetesebb esemény feledésbe ne menjen, az esemény után azonnal megfognak néhány 12—15 éves suhanczot, lehúzzák és jól megütlegelik: „Jusson eszedbe, mikor avatták fel az iskolát, vagy mikor készült el az új községház, vagy mikor látogatta meg valamelyik megyei vagy városi kapacitás ünnepélyes funktióban a községet. Így történt, mikor e sorok írója a falu felmérésekor felállította a mérnöki jelrudat, a körülötte álldogáló előljárók, kisbíró hamar elcsiptek néhány suhanczot és jól megverték, mondván, hogy eszükbe jusson, mikor mérték a határunkat királyi mérnökök. Az executiót hatalmas kaczag és sirás kísérte Mikor kérdeztem egy-két embertől: megtudnák-e mondani itt és ott hogyan megy a határ? „Megbizony” felelték ők. — „Mikor kijelölték, kicsaltak engem is oda, akkor gyerek voltam és megmutatták, hogy erre megy a határ; ezzel jól megverték, és haza hagytak szaladni.” S csakugyan jól meg tudta mondani, merre megy a határ. Közli *Prohászka Ferencz*.

Erdélyi örmény közmondások: Mi chéndá the unisz, u mi véchpá the csunisz. Se ne örvendj ha van, se ne busulj ha nincs — gyermekek. — Khicse gohti, ádó gihádni. A kevés elég, a sok elfogy. — Dur pán chevin u gérág gudá dánéd. Adj a bolondnak dolgot, felgyújtja a házat. — Sun zárg u bán vásztege. Kutyát üss és pénzt nyerj (azaz: a munka nem szégyenítő). — Élá ender élá nómá muhe sidág ele. Legyen a mi lesz, csak a füst jöjjön ki egyenesen. —

Erdélyi örmény babona. Az év utolsó napján régen az erdélyi örmények lefekvés előtt fokhagymával bekenték az ajtókat és ablakokat, hogy az újévre azokon ne jöhessen be a rossz szellem. Közli *Dr. Gopcsa László*.

Bálint Gábor, a hírlapok közlése szerint, ismét elbucsuzni készül hazánkból a hol nem talál kellő existenciát. Azt mondják, hogy különös természetű, nehezen megférő, nyakas ember, a ki nem tud alkalmazkodni bizonyos hivatalos paragrafusokhoz és a büro sablonjaihoz. Hát akkor alkalmazkodjanak ezek hozzá. Mert sablon — nagyságaink és §. — méltóságaink vannak nekünk is fölös számban, de olyan ember, a ki annyit tanult és tapasztalt, és annyi újat tud, mint Bálint G., nagyon kevés van máshol is. A nemzeti kultúra az első, aztán az etikett! — Legmegfelelőbb volna, ha az országgyűlés szerény nemzeti díjat, pl. évi 2000 frtot szavazna meg Bálintnak, hogy itthon nyugalmasan megérlelhethné tapasztalatainak gyümölcseit.

Felolvasások. A torda-aranyosmegyei tanítótestület nov. 6. és 7-én tar ott évi közgyűlésén Kriza Sándor Dr. Kiss Áron »*Magyar gyermekjáték-gyűjteményét*« ismertette. — A népszerű felolvasásokat rendező budapesti társulat f. évi első estélyén, nov. 19-én a budai reáliskola disztermében Balázsy Dénes tan r tartott felolvasást *a magyar népballadákról*. — Tordai Grail Erzi k. a., a jeles recitátor nő, a ki Németországban nagyhatású felolvasásokat tart a magyar irodalomról, közelebb-ről Hofban *a cigányokról* tartott sikerült előadást, az ottani lapok szerint különösen Herrmann Antal kutatásai nyomán.

Szicíliai néprajzi kiállítás lesz a Palermóban rendezendő olasz nemzeti kiállítás alkalmából. A rendezéssel Pitre G. van megbízva.

Magyar népelet. Mikszáth Kálmán az Egyetemes Regénytár idei Almanachja első számában panaszkodik, hogy modern elbeszélő irodalmunkból nem lehet megismerkedni a mostani magyar néppel, s ajánlja a fiatal íróknak, hogy behatóbban foglalkozzanak a népelettel. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy mindennemű művészre nézve mily fontos a népeletnek és népléleknek rendszeres és tudatos tanulmányozása, a néprajzzal való tüzetes foglalkozás!

Új tagok: Farkas Dániel takarékpénztári pénztáros és Kudász Kálmán községi főjegyző, Tokaj. Horváth János, ev. ref. néptanító, Ónod, Borsodmegye, és Vecsey Oláh Miklós, Tokaj, 1892-től kezdve. (Mind a négy Trencsény Lajos által). Krecsarevics Márk, polg. isk. tanár és kir. törvénysz. tolmács Újvidék (1890-re is). — Páncsovai állami főgymnasium. — Farkas Imre, tanuló, Mezőtúr. — Stantzl János, siketnéma intézeti tanár, Vác, 1890-re is (Borbély Sándor által).

A vándor cigányok ügyének rendezésével foglalkoznak a belügyminiszteriumban. Eddig ezen ügyet rendesen csak közigazgatási és rendőri szempontból tekintették; kívánatosnak látszik, hogy számba vegyék az ethnographiai és néppsycho-logiai momentumokat is.

Pénztáros kimutatása.

A Magyarországi Néprajzi Társaság pénztárába legutóbb (október végeig) befolyt tag-sági díjakról:

1891-re: Alexics György. — Bakos János. — Baló József. — Baróti József. — Bayer József. — Bodola Sándor, S. Szentgyörgy. — Bogisich Mihály. — Ifj. Bölöny Sándor, N.-Várad. — Brózik Károly. — Capdebo Gergely, Lippa. — Csánki Dezső. — Cseh Bertalan, Pécs. — Csopey László. — Czámber Samu. — Duka Tivadar, London. — Ebner Lajos. — Farkas Sándor, Szentes. — Firczak Gyula. — Fröhlich Róbert. — Gebhardt Sándor, Lippa. — Gyertyánffy István. — Havass Rezső. — Hód m.-vásárhelyi ev. ref. főgymnasium. — Hodossy Béla, Sárospatak. — Jancsó Benedek. — Jókai Mór. — Juhász Mór, Kassa. — Kiss Albert. — Kónyi Manó. — Lázár Ernő, Lippa. — Lenkei Henrik. — Lotz Károly. — Lovcsányi Gyula. — Lutter Nándor. — Majláth Béla. — Pauler Ákos. — Pauler Gyula. — Péter János. — Rombauer Emil, Brassó. — Br. Salmen Jenő. — Dr. Steiner János, Lippa. — Spóner Andor. — Stróbl Alajos. — Szathmári kir. kath. főgymnasium. — Szathmári György. — Sztankó Béla. — Thury József, Halas. — Újvidéki kir. kath. főgymnasium. — Vikár Béla. — Weber Rezső. — Weiss Ignác, Sepsiszig. — György.

1892-re: Duka Tivadar, London.

Fe'hivás.

Sajnálattal kell tapasztalnunk, hogy a társasági tagdíjak igen lanyhán folynak be, a miért is a társaság működésének fennakadásától lehet tartani. Az idej tagdíjaknak csak kis része folyt be, sőt még a tavalyival is sokan vannak hátrálékban. Ez utóbbiakat felkérem, hogy hátrálékaikat f. évi november hó közepéig kifizessék, ellenkező esetben kénytelenek leszünk a törvényes eljárást megindítani. A folyó évi tagdíjjal tartozókat is felkérem, hogy a díjt minél előbb befizessék; a késedelmezőkhez a jövő hónapban postai megbizással fogunk fordulni.

A választmány megbizásából:

Dr. Borovszky Samu,
pénztáros.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogassák a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kulturumkára egyesítvén, a legszamosabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Néprajzi dolgozatok szerzőit és kiadóit

kérjük, legyenek segítségünkre a hazai néprajz minél teljesebb bibliographiájának összeállításában (folyóiratunk egyik feladatában) és küldjék meg az „Ethnographia“ szerkesztőségének vagy társaságunk könyvtárának néprajzi érdekű régebbi és újabb kiadványaikat (könyveket, cikkekét stb.), a melyeket lapunkban megemlíteni és ismertetni fogunk. Különösen *a vidéki időszaki sajtó* számos értékes cikkét lehetne így a végleges elfeledéstől a tudomány számára megmenteni.

Felkéretnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographia“-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás czimzéssel kapták, sziveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

Irodalmi vállalatok Magyarország néprajza köréből.

I. „Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zugleich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmánynak 1889 nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Évenként 20 ív az „Ethnographia“ alakjában. Ára egy évre 3 frt. *A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára 2 frt.*

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „*Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell őt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá hasonló irányú törekvésekkel!*“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzete f. év végén fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedréte alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzet csak azok birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

III. **Südst.** Nagyobb munkák és gyűjtemények a hazai és szomszéd népek ismertetésére. Évenként 4 kötet, 40—50 ív, az „Ethnographia“ alakjában. Az első két sorozatba a következő művek vannak kijelölve:

1. „*Comes Géza Kuun: Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis Historia antiquissima.* Első rendű nélkülözhetetlen forrásmunka a régi magyar történelemhez. Két kötet.

2. *Katona Lajos és Herrmann Antal: Magyar népmesék.* Kritikai kiadás német fordításhoz, bevezetéssel, kommentárral, összehasonlító apparatussal. I. kötet. (Az egész mű 4 kötet)

3. *Strausz Adolf és Herrmann Antal: Bolgár népköltészet.* Kiadatlan bolgár népköltési termékek, eredeti szöveg, német fordítás, bevezetés, jegyzetek. Egy kötet.

TARTALOM.

I. Herman Otó, A harangok szava és még valami.	323
II. Herrmann Antal, A millenniumi nemzeti kiállítás és a néprajz.	330
III. Lehoczky Tivadar, A magyar orosz pásztoréletből.	335
IV. Vrabely Mihály, A hácskai ruthenekről.	338
V. Dr. Whisloczky Henrik, Czigány tűzre olvasás.	334
VI. Dr. Illésy János, Adalékok a hazai babonaság történetéhez.	353
VII. Benkő András, Háromszéki babonák.	357
VIII. Sróth Péter, Máramarosi oláh babonák.	363
IX. Király Pál, A palázulás.	365
X. Ugocsai babonák.	367
XI. Külföldi irodalom.	368
XII. Hazai folyóiratok.	368
XIII. Külföldi folyóiratok.	369
XIV. Társasági ügyek	371
XV. Vegyesek.	372

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG

ÉRTESITŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL és KATONA LAJOS

a Magy. Népr. Társ. titkára

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

Megjelenik augusztust és szeptembert kivéve minden hónap elején.

Ára egy évre 3 frt. A rendes tagoknak a 3 frt tagsági díj fejében jár. — A társaságot illető pénzek *Dr. Borovszki Samu* pénztárhoz (M. T. Akadémia) intézendők, minden egyéb küldemény a szerkesztő-titkárhoz, Budapest, I. (Attila-utca 47.)

BUDAPEST

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG KIADÁSA.

A t. szerkesztőségekhez.

Tisztelettel kérjük azon szerkesztőségeket, a melyekhez az „Ethnographia“-t küldjük, sziveskedjenek folyóiratunkról és társaságunkról időnként megemlékezni; ellenkező esetben megszüntetjük az „Ethnographia“ küldését. Némi viszonzásképen s a néprajzi tudomány érdekében kérjük a t. szerkesztőségeket, küldjék be az „Ethnographia“ szerkesztőségéhez becses lapjaik azon számaikat, a melyek ethnographia érdekű közleményeket tartalmaznak, hogy ezeket ismertethessük és a bibliographia számára regisztrálhassuk.

A t. könyvkiadókhöz.

Kérjük a néprajzi érdekű munkák kiadóit, sziveskedjenek úgy a tudomány mint kiadványaik érdekében ezekből egy-egy példányt ismertetés végett az „Ethnographia“ szerkesztőségéhez juttatni.

A társaság könyvtárának ajándékozott:

Dr. Wislocki Henrik: Märchen u. Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. — Die Szekler u. Ungarn in Siebenbürgen. — Volksglaube u. religiöser Brauch der Zigeuner.

Gyűjtsünk tagokat!

Félezer taggal kezdette meg társaságunk nyilvános pályáját. Szép szám, de vajmi csekély azokhoz a nagy feladatokhoz képest, a melyek előttünk állanak. Kérjük tagtársainkat, terjeszszék körükben társaságunk eszméjét, szerezzenek neki híveket, a kik anyagilag és szellemileg támogassák a társaságot nagy céljai elérésében. Tanulmányai körének úgy felette fontos mint közérdekű voltánál fogva a mi társaságunk arra van hivatva, hogy a haza összes népeit nagy kultur munkára egyesítvén, a legszámasabb tagu tudományos egyesület legyen az országban. Hogy ezt mihamarább elérjük, az főleg tagtársaink buzgóságától függ.

Felkéretnek azon tisztelt tagtársaink, a kik az „Ethnographia“-t vagy épen nem, vagy hiányosan, vagy hibás czimzéssel kapták, sziveskedjenek eziránt a titkárt értesíteni.

ETHNOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ÉRTESEITŐJE.

SZERKESZTIK

HERRMANN ANTAL

a Magy. Népr. Társ. titkára.

ÉS

KATONA LAJOS

a Magy. Népr. Társ. jegyzője.

II. évf.

1891. december

10. szám.

Hunfalvy Pál.

1810—1891.

Hunfalvy Pál, a Magyarországi Néprajzi Társaság első elnöke, 1891. november hó 30-án hajnalban jobblétre szenderült. Kialudt a fáklya, a mely a tudomány tág téreit bevilágította volt egy hosszú félszázadon keresztül, s a mely vezérszövétnekünk volt nekünk, kik a hazai népek tanulmányozásával foglalkozunk. A mi társaságunkat szeretettel melengette a dicsőült, szellemének házi tűzhelyénél; büszke lelkesedéssel tekintettük magunkat családjának és fenkölt lelkü özvegye, életének őrangyala után bizonyára a mi társaságunk, az ő árvája, érzi legmélyebben, érzi csüggedve a pótolhatatlan veszteséget. És hogy tudjuk méltányolni azt, mit veszítettünk Hunfalvyban, az némi vigaszunk is: azt engedi reménylentünk, hogy megértettük példáját; az annak követésére való erő a legdrágább örökség, a mi ránk szállott dús lelkének kincseiből.

A boldogult egy hosszú, ernyedetlenül munkás, eszményileg szép élettel érdemelte ki a csendes szép kimulást. Élte napjának késő alkonyát az ő szelleme tündöklésének visszfényéből beragyogta egy szelíd sugár: az a meghitt kis házi ünnepély, a mit társaságunk rendezett az ő tiszteletére, s a melynek alkalmából az ünnepelt rendkívül jelentős nyilatkozatában jelezte lefolyt élete programját s mintegy kihirdette szellemi végrendeletét. Sajnos, azon szívből fakadó jó kívánságok, a melyekkel azon alkalommal patriarchánk elé járultunk, nem teljesedtek. Mert még csak egy nap volt neki adva, a melyet lankadatlan munkában töltött. Utolsó sora a melyet halála előestéjén irt nagy munkájában, a rumunok történetében, ez volt: „S itt megszakad az elbeszélés“. Más nap hajnalban megszakadt a legszebb, legtartalmasabb elbeszélés, a melyet a magyar tudományok története mondhat!

A néprajzi társaság nevében a választmány szerény koszorút helyezett elnöke ravatalára, testületileg részt vett a temetésen, a hol a sirnál Réthy László mondott bucsúszt, s intézkedett, hogy a boldogultnak emléke a társaságban megörökíttessék.

Áldott legyen az ő emléke! Az ő szellemében való munkálkodás legyen a kegyelet legillőbb adója!

H. A.

Br. Eötvös L. gyászjelentése.

A M. T. Akadémiának nov. 30-án tartott összes ülésén Br. Eötvös Loránd elnök következőkben jelenti Hunfalvy Pál elhunytát:

„Tisztelt Akadémia!

Rendes heti ülésünkre gyűltünk ma egybe; azért jöttünk, hogy mint rendesen, folytassuk a munkát s ime megilletődve látjuk, hogy halottas házhoz jöttünk, melyben szünetel a munka s melyben csak egy szó van helyén, a fájdalom szívből eredő csendes szava.

Hunfalvy Pál itt e palotában ravatalán fekszik!

Két napja csak, itt állott az emelvényen, itt fogadta az ethnographiai társaság üdvözlését s a szavak, melyeket ekkor mondott, fájdalom, az ő bucsúszt, még el sem némultak, de ne is némuljanak el soha e teremben.

A maga szerény modorában, szívének egész melegével elmondta akkor, mily nagy hálával tartozik ő Akadémiánknak, mert a sikert, melyet ő kötelessége teljesítése közben elért, az Akadémia buzdításának és segítségének köszönheti.

Mondjunk hálát mi is halottunknak ravatalán, hiszen ő életének egész munkaerjét Akadémiánknak szentelte.

Nagy feladatok egész embert kívánnak. Ilyen nagy, Akadémiánkra nézve minden egyébnél nagyobb feladat a magyar nyelvtudomány megalapítása és kiművelése. Hunfalvy egész életében, egész erejével e feladaton dolgozott, milyen sikerrel, azt tudjuk mi itthon és tudja a külföld — tudományszakában nálam avatottabb fogja azt más alkalommal elmondani.

Minden gondolatában tudós, minden érzésében magyar volt ő, tudományért és magyarságért munkára mindig kész, kérdésre soha. Tudományának fitogtatása, hazafiságának fenhángú hirdetése által népszerűséget soha sem keresett, de kiállott a síkra és bátran harczolt mindig, a mikor tudományos meggyőződését és hazafiságát, melyek szívében egygyé forrtak, komoly veszély fenyegette.

Igen, Hunfalvy egész ember volt életében, egész még halálában is, mert gondoskodott arról, hogy a munkásság, melyet megkezdett, ne szakadjon meg az ő életfonalával, iskolát teremtett s ez a Hunfalvy-iskola folytatni fogja mesterének munkáját.

A nagy fájdalom, melyet elhúnyta felett érzünk, ez legyen némi vigasztalásunk!

Az Akadémia legmélyebb fájdalmát fejezve ki a nagy tudósnak, az Akadémia egyik kiváló dicsőségének elvesztése fölött, az elhunyt iránti tisztelete és kegyelete kifejezésére a következőket határozza:

a) Az Akadémia tagjai külön gyászjelentésben fölhivatnak, hogy december 2-án délután 3 órakor, az Akadémia palotájában tartandó gyászünnepélyen testületileg jelenjenek meg.

b) Gyulai Pál osztálytitkár fölkéretik, hogy a gyászünnepélyen az Akadémia nevében bucsúszt intézzon az elköltözöthöz.

c) Az Akadémia koszorút helyez az elhunyt ravatalára.

d) Az elhunyt özvegyének az elnöktől vezetett küldöttség útján fejezi ki mély részvétét.

e) Az I osztály megbizatik, hogy az emlékeszéd iránt intézkedjék.

f) Ezen ülésből a jövő évi nagygyűlés elé indítvány terjesztetik, hogy Hunfalvy Pál képmása az Akadémia termében elhelyeztessék.

g) A mai napra hirdetett rendes ülés nem tartatik meg, és december 7-ére, a következő osztályülések pedig december 14-ikére, illetőleg 21-ikére halasztatnak el.

Gyulai Pál Hunfalvy ravatalánál.

„Még egy szót, még egy pár bucsúszt hozzád szeretett barátunk, mesterünk, az akadémia és a Kisfaludy-társaság nevében, melyeknek félszázadon át egyik dísze, büszkesége voltál. Hosszú életed munkásságát egy rövid perc alatt megszakítja a halál, de nem győzedelmeskedhetik szellemeden, mert mély nyomokat hagyál tudományos irodalmunkban. Megalapítottad az újabb magyar nyelvtudományt, különösen a magyar összehasonlító nyelvészetet, melyet tanítványaid folyvást művelnek s mely magára vonta a külföld figyelmét is; a nyelvészet segélyével megvilágítottad nemzeti multunk nem egy homályos helyét s új szempontokkal, új igazságokkal gazdagítottad történelmi irodalmunkat. De ez a vigasz nem csillapítja fájdalmunkat. Az egyén, az élő egyén termékenyítő hatása, vonzó kedvessége nincs többé. Nincs köztünk többé

az a valódi tudós, a ki az európaiságot erős nemzeti érzéssel párosította, nincs köztünk többé a humanizmusnak az a kiváló képviselője, a ki minden iránt érdeklődik, a mi emberi s kinek bölcsességét emberszerető szíve táplálta, nincs köztünk többé közéletünknek az a szilárd férfia, a ki nehéz megpróbáltatásokat élt át, de mindig hű maradt magához s ha kellett, épen oly bátran felszólalt a kormány, mint a nemzet tévelygése ellen; nincs köztünk többé a gyöngéd férj, a jó barát, hű rokon, a kit éppen úgy szerettünk mint tiszteltünk. Oh mennyit veszítettünk benned! Mily nehéz a válás! Koporsódat hálánk, áldásunk kíséri, de fájdalomba veszve s koporsóidon könnyeink csillognak. Isten veled! Isten veled!”

Réthy László Hunfalvy sirjánál.

„Tisztelt gyászoló gyülekezet! Vérző szívvel kísértük örök nyugvó helyére Hunfalvy Pált mi is, kik mint a magyarországi néprajzi társaság képviselői Hunfalvynak évek óta mintegy második családját alkottuk. A mi társaságunk volt az a kör, melyben az ősz mester mint családfő jelent meg, körülvéve mindazoktól, kik szellemi törekvéseiben követői, eszméiben tanítványai s azoknak a nagy nemzeti feladatoknak leendő örökösei, — melyek e szavakban voltak zászlójára felírva: „Sancta veritas!”

Csak néhány napja, hogy a mi kis családnak a mesternek és családfőnek ünnepet rendezett, a mikor a szeretet és tisztelet versengő szavaival igyekeztünk neki ragaszkodásunkról és hálánkról tanúságot tenni s mint legjobbat kívántuk, hogy még sokáig közöttünk maradjon. Fájdalom, nem így történt. S ma, midőn őt már nem bírjuk, midőn az ősz atya széke üresen áll a családi lakban, a sivár üresség látára érezzük csak teljesen: mi volt nekünk Hunfalvy Pál. Drága halott! Megdicsőült koszorús mesterünk! A mikor végbúcsunk szavait intézzük hozzád, e szent órában ígérjük s fogadjuk Neked, hogy az a munka, melyet Te nagy talentumoddal magad végeztél s a melylyel annyi dicsőséget szereztél a magyar tudománynak, nem szakad meg. Sokan összeállva, kettőzött erővel fogjuk azt folytatni s a sikert biztosítani fogja az, hogy szellemed köztünk maradt. Nyugodjál békében! Isten veled!”

A néprajzi társaság Hunfalvy-ünnepélye.

Az idén volt 50 éve, hogy a M. T. Akadémia tagjává választotta Hunfalvy Pált E nevezetes jubileum, e nagy nemzeti kulturtörténelmi fontosságú momentum alkalmából a magyarországi néprajzi társaság nem tartotta illetlennek, hogy a nagynevű jubilánsnak, a kit büszkén vall elnökének, tiszteletére szerény családi jellegű ünnepélyt rendezzen. Idejéül a havi ülések rendes napját, a hó utolsó szombatját, ez alkalommal november 28-át tűzte ki.

D. u. 5 órakor a M. T. Akadémia heti üléstermém igen diszes és előkelő közönség töltötte meg, közte kiválóbb tudományos társaságaink: az Akadémia, Kisfaludy társaság, Természettudományi társulat, Földrajzi társaság elnökei, Budenz József, Schvarcz Gyula, Zsilinszky Mihály stb. A bizalmas, szíves ováció valóságos fényes és rendkívül sikerült ünnepélylyé nőtte ki magát egész magától; a tisztelet és szeretet őszinte nyilatkozatai láthatólag kellemesen lepték meg az ősz jubilánst, a kiben törhetetlen szelleme erejét csodálhattuk e ritka ünnepen.

Xantus János alelnök nyitotta meg az ülést, indítványozva, hogy Hunfalvyt küldöttségileg hívják meg. A belépő elnököt zajos éljenzéssel fogadták.

Xantus János hosszabb beszédet mondott üdvözlétül, a melyből kiemeljük a következőket.

„Ha valaki 50. életévét betölti, már ez magában is nagy istenáldása, de mennyivel nagyobb istenáldás az, ha e hosszú időt buzgó munkásságban, mint az akadémia tagja tölti be. És ilyen istenáldás sugallata volt az, a midőn a mi igen tisztelt elnökünket, az akadémia már fiatal korában tagjává választotta. Ő ezt a kitüntetést azzal hálálta meg, hogy az akadémian, hosszú életpályája alatt folyvást dolgozott, működött. Diszére vált az akadémianak és dicsőséget szerzett neki. Az akadémia csak nem rég igen kitüntető módon ismerte el Hunfalvy érdemeit, sőt a jubileum bekövetkezése előtt jóval, az ő irodalmi és társadalmi érdemei elismeréseként, ő Felsője a főrendiház örökös tagjává nevezte ki. Az akadémianban töltött munkássága bennünket kétszeresen érdekel, mert, ugyszólván egész életének munkássága ethnographiai és az ethnographiával szorosán kapcsolatos tudomány érdekében tölt el.

Mint a mai ülés programja mutatja, többen fogják az ő kimagasló tevékenységének egyes mozzanatait méltatni, én nem akarok tagtársaim munkájába vágni, csak egyszerűen megemlítem az ő legnagyobb érdemt: azt, hogy az akadémianban dult finn háboru az ő nagy-

fontosságú fejtegetései folytán, mind a két fél megelégedésére ért véget. Egy másik igen nagy érdeme, hogy az oláh nagyzási hóortot óriási, tudományos, történelmi és philologiai apparatussal s megdönthetetlen érvekkel a minimumra szállította le, és a rendes kerékvágásba terelte. E tevékenysége mellett, az egész magyar nemzetet nagy hállára kötelezte az által is, hogy a folyóiratokban a külföldön rólunk elterjedt téves nézeteket helyreigazította az által, hogy Magyarország szellemi tevékenységét, kulturális működését megismertette. A mi szerény társaságunk megalakítása is az ő nagy befolyásának és szívós kitartásának volt köszönhető.

És most, igen tisztelt barátom, te hozzád szólok és engedd meg, hogy társaságunk megbizásából és annak nevében kívánjam neked, miként a jóságos Isten nőddel együtt igen sokáig éltessen jó egészségben és lankadatlan erőben. Tarts meg bennünket továbbra is jóindulatu szeretettedben.“

Ez üdvözlő beszédre *Hunfa'vy* a következő nagyjelentőségű, egy nagy hatású életnek mintegy programjára visszatekintő, kulturtörténelmünk két nevezetes korszakát jellemző, szerénységtől ragyogó nyilatkozatot tette:

„A néprajzi társaság t. alelnöke és ez alkalommal szónoka sok dicséretet halmozott rám, a melynek azonban csak pirányi részét fogadhatom el és tulajdoníthatom magamnak.

A hosszú élet Istennek az ajándéka, és a kinek eme nagybecsű ajándék jutott, és azt haszontalanságokkal elfecséreli, nem érdemes erre az ajándékra. A ki pedig valami hasznos munkával tölti idejét, az kötelességét teljesítette. Mert munkálkodni kell minden embernek. Ha azután munkájának hasznát ő maga is látja, és mások is elismerik, akkor sem mindig az ő saját érdeme az, hanem sokszor külső körülmények eredményei. Gondoljuk csak magunkat Révay Miklós idejébe, ama vasszorgalmu és éles elméjü tudós korába. És képzeljük hozzá, hogy neki is meg lettek volna munkálkodásához ama segédeszközök, a melyek az én kezem ügyében vannak, ért-e volna el ő oly sikereket, a minőket én elértem? Alig hiszem! És miért? Mert akkor nem volt még meg a magyar nemzeti irány.

Nem volt még meg az az intézet, a mely őt buzdította volna, amely pénzzel segélyezte volna. És buzdítás, pénzzel segélyezés nélkül Révay nem sokat tehetett — A mi keveset, vagy sokat irtam, az mind a magyar tud. akadémia költségén lett kinyomatva. Magam, egyedül semmit sem tehettem volna Utazásaimat, a melyek által embere-

ket és viszonyokat ismertem meg, tudósokkal érintkezhettem, az akadémia áldozatkészsége tette lehetővé. Azért is áldom ama hazafiak emlékét, a kik az akadémia felállításán dolgoztak és azt jótékony alapítványaikkal. Európa ilyenmű intézetei között az első helyre juttatták. Révay — mondom — mindezek nélkül szükölködött és ezért több sikert nem érhetett el, míg énnekem mindez rendelkezésemre állt; onnan vannak az én szerény sikereim. És én még egyben szerencsésebb vagyok Révaynál: ő maghalt, a nélkül, hogy utódot hagyott volna maga után. Én, ha meghalok, ama tudattal csukom le szemeimet, hogy a tudományok mindama ágaiban, a melyekben működtem, utódokat hagyok magam után. Ha szabad parányiságomat valami nagyhoz hasonlítani, mondhatnám, hogy, mint Keresztelő Szent János után, utánam sokkal hatalmasabbak fognak következni

Tehát mélyen t. uraim és hölgyeim, méltóztassék nem annyira személyem érdemének tulajdonítani az elért sikereket, hanem a gondviselés kezének. A mi nyilvános állapotaink olyan helyzetbe jutottak, a melyben a magyar tudományosság sokkal jobban fejlődhetik, mint fejlődött valaha.

Nagyon köszönöm ezen megtiszteltetést és kívánom, hogy a társaság feladatainak ezentul is, ugy, mint eddig, meg tudjon felelni.“

A felolvasó ülés első tárgya Herrmann Antal felolvasása volt: Hunfalvy Pál mint ethnographus.

Herman Ottó tartott ezután igen érdekes előadást: a magyar ornamentikáról. Külföldi szaktudósok — ugy mond — szeretnének tőlünk mindent elvitatni s így azt is kétségbe vonják, hogy eredeti ornamentikánk van. Pedig van. Mert ha minden népnél megvan, a magyaroknál is fejlődött bizonyos oly formaérzés, a melylyel átöröklés útján, szinte át van itatva a nép érzéke s másként nem is lenne felfogható, hogy miként kristályozódhatnak ki bizonyos formák, a melyek más népektől teljesen elütők. *Herman Ottó* bemutatja a magyar pásztor nép több diszitményes munkáját: tülköket, karikás-nyeleket, dohányzacskókat stb., a melyek külön-külön művészeti remek számba mehetnek s mint egyszerű emberek művei annak bizonyítékául szolgálnak, hogy az ornamentika mélyen gyökeredzik a nép szellemében. Bemutatta azokat a megrendelésre készült diszitményes tülköket, a melyeket Szapáry Gyula gr. miniszterelnök, Ivánka Imre stb. készítették, egyszerű kanászemberekkel. Bemutat egy német mesterember készítette bőrvet is, a mely a magyar kanászok munkája mellett, valóságos kontárkodás. A rendkívül érdekes előadást a hallgatóság zajos éljenzéssel és tapssal fogadta. Az elnök külön köszönetet szavaz *Hermannak* ép oly élvezetes mint tanulságos előadásáért.

Munkácsy Bernát a vogulok medve-esküjéről tartott hosszabb felolvasást. Ezután *Réthy* László felolvasása következett: Hunfalvy Pál helye az irodalomban.

A programnak utolsó két számát (Dr. Katona Lajos: A mesevizsgálat legközelebbi feladatairól, és Vikár Béla: Kalevala, X. runo.) tekintettel az idő előrehaladottságára, levették a napirendről.

Xantus János elnök köszönetet mondván a megjelent nagyszámu közönségnek, az ülés véget ért

Hunfalvy Pál mint ethnographus.

Herrmann Antaltól.

Felolvasta a nov. 28-iki emlékülésen.

Társaságunk szeretve tisztelt elnökéről és vezérééről, a hazai tudománynak e világra ható fényéről, működése irányánál fogva mint ethnologusról kellene szólni a szó szoros értelme szerint. De ő maga, mint legilletékesebb, a hazai néptanra nézve úttörő munkáját Magyarország Ethnographiájának nevezte el, indokolván ezt a könyv 47. lapján, s a mi társaságunk az „Ethnographia” tágabb értelmű címet adta folyóiratának, a mely a Hunfalvy Pál inaugurálta irányokban buzgolkodik. Midőn társaságunk e szerény házi ünnepélyén elnökünk s mesterünk néptani működéséről kívánok szólni, csak röviden akarom igénybe venni a t. közönség figyelmét, úgyszólván csak mintegy alkalmi bevezetést adván azokhoz a nagybecsű előadásokhoz, a melyekkel a hazai és rokon népek kiváló tanulmányozói a mai ülés programját az ünnepelt mester iránti hódolatuk jeléül gazdagítani szivesek voltak. Nincs szándékom elsorolni Hunfalvy Pálnak könyvtárra menő mindazon műveit és dolgozatait, a melyekkel inaugurálta nálunk azt a nyelv- és történettudományt, mely egyedül lehet biztos alapja a néptani tanulmányoknak. Nem szándékom ismertetni e munkák tartalmát és nagyfontosságú eredményeit, csak általában akarok rámutatni irányukra s azokra a nagyértékű tanulságokra, a melyeket azokból működésünknel levonhatunk.

Hunfalvy Pál a nép köréből származott, 1810-ben a szepesmegyei Szalókon született szegény földmives szülőktől. Előbb az antik klasszikusokkal, a joggal és politikával s a keleti nyelvekkel foglalkozott. Az ötvenes évek elejétől fogva iránya határozottan a nyelvtudománynál állapodott meg. 1851-ben kimondotta az Akadémiában, hogy az áltáji

nyelvészet terén nekünk kell megragadni a vezérséget, hogy az európai tudomány számára szükségessé tegyük magunkat. 1856. mint a „Magyar Nyelvészet“, majd 1862-től a „Nyelvtudományi Közlemények“ szerkesztője, a tudományos magyar nyelvészetnek és a finn-ugor összehasonlító nyelvtudománynak megalapítója lett. E folyóiratokban igen fontos ethnologiai kérdéseket tárgyal. Nagyjelentőségű munkákban („A vogul teremtés mondája“, 1859. „A vogul föld és népe“, 1864. „A kondai vogul nyelv“, 1872. „Az északi osztják nyelv“ stb.) megfejtji, feltárja és feldolgozza egy új világnak, főképp Reguly gyűjtésének rejtett kincseiben az ethnographia és folklore megbecsülhetetlen anyagát. Legjelesebb tanítványával, kinek nálunk való meghonosodása részben a Hunfalvy érdeme, Budenz Józseffel, a magyar-ugor rokonság elméletének diadalmas iskolát teremt, melynek fiatalabb hívei a finn-ugor összehasonlító nyelvtudomány mellett s annak alapján a néptani tudományok legavatottabb művelői.

Hogy tudományos elméletét az élő szemlélettel erősítse, 1869-ben nagy utazást tett Hunfalvy, melynek tapasztalatait közérdekű vonzó előadásban két kötetben kiadta. („Utazás a balti tenger vidékén“, 1871.)

Némely többnyire kisebb terjedelmű, de nagyfontosságú, főleg kulturtörténeti tanulmányait csak érintve („Tájékozás a magyar nyelvtudományban“. — „A török, magyar és finn szók összehasonlítása“. — „Finn olvasmányok“ — „Ugor v. török tatár eredetű-e a magyar nemzet?“ — „A számlálás módja s az év hónapjai“. — „Az aranyosszéki mohácsi nyelvemlékek“ stb.) Hunfalvy munkáinak azon csoportjához érünk, a mely legközetlenebbül érdekli társaságunk főcéljait. A hazai népek származása, legrégebb története körüli vizsgálódásaiban a nemzeti hiúságnak hízogó, de különben nem genuin népies eredetű hagyományok ellenében, univerzális modern tudással és kérlelhetetlen kritikával diadalra juttatja az objektív igazságot. A székelyek hiúságát ép úgy megtámadja (A székelyek, 1870. s a „Századok“ stb. cikkei), mint a rumének képzelt rómaiságát s ez igen bonyolult és fontos problema megoldásának egész irodalmat szentelt. (Rumun nyelv, 1878. Die Rumänen und ihre Ansprüche, 1883. Hogyan csinálódik némely historia? Pillantások a rumun történetírásba, 1885. Neuere Erscheinungen der rumänischen Geschichtsforschung, 1886. Továbbá számos cikk a Hunfalvy szerkesztette Litterarische Berichte és Ungarische Revue című folyóiratokban), s e témával foglalkozik legújabb monumentális munkája is, a rumunok története. a melynek két nagy kötetét még a jövő évben reméli birni a hazai tudomány. A magyar nép ethnológiáját egy

mintaszerű kötetben tárgyalta (Die Ungarn oder Magyaren, 1881.), miután már előbb (1876) kiadta e tanulmányok tárgyait mintegy összefoglaló nagy művét: „Magyarország ethnographiája“.

Mindnyájan, a kik ma a hazai néptani diszciplinákban buzgólkodunk, Hunfalvy Pál hálás tanítványai vagyunk. Ő gyűjtötte meg számmunkra az igazság fátylóját; kövessük azt és nem fogunk tévedni a népelet roppant térein a népvizsgálat homályában. Az ő sokoldalú tudásának fényénél világos áttekintést nyerhetünk munkakörünk fölött s nem fogunk egyes jelenségekből álelméleteket koholni s idegen hypothesiseket kritika nélkül elfogadni. Ő a nemzeti hagyományok tanának terén is megtörte a hagyomány alaptalan tekintélyét és megtanított minket elfogulatlan tárgyilagossággal kutatni a népelet törvényeit. A nemzeti hiúság gyarló álnyibusát elhalványította az igazság gloriájával és mindinkább hódít az a meggyőződés, hogy a legszebb dicsőség az igazság s hogy a tiszta való tények tanúsága sehol sem ellenkezik a mi jogos nemzeti érdekeinkkel és helyes aspirációinkkal.

Természetes, hogy az ilyen óriási úttörő, alapvető, korszakalkotó munkának nem lehet minden apró részlete kifogástalan, tökéletes. A detail-munkások találtak és majd találnak helyreigazítani valót. De hogy e téren van, a mit csak igazítani kell, az is Hunfalvy nagy érdeme. S még természetesebb, hogy a hazai ethnographia terén Hunfalvynak titáni munkája után is sok hézag maradt Ezeket kitölteni, Hunfalvynak magának programjelentőségű elnöki megnyitó beszédeiben foglalt nyilatkozatai szerint is, társaságunk feladata. Hogy a két évvel ezelőtti elnöki megnyitójában használt képpel éljek: Hunfalvy felépítette a néptani tudományok palotáját: belső berendezéséről nekünk kell gondoskodnunk. — Hunfalvy egy rendkívül hosszú és sikeres működésű élet munkájával megalakította az ethnographia kaptárainak sejtjeit: a mi szorgalmunk feladata megtölteni azokat a néplélek virágainak mézével. Hunfalvy Pál egymaga hatalmas méretekben megrajzolta a legnagyobb történelmi festményt, a hazai népeket ábrázoló kép alakjait: a mi dolgunk, hogy azokat ellássuk a jelen élet élénk színeivel. Hunfalvy Pál, a mint maga is a hazai néptan éltető gyökere és hatalmas törzse, úgy az ő termelő buzgalmából a hazai népvizsgálat fájának gyökerei, a népek eredetének tudása, szilárd talajba fogózik; a nyelvnek pedig, Hunfalvy szerint is a nemzeti élet fájának, tudománya messze elágazó hatalmas törzsszé nőtt és fejlett. A többi részek, a fa évenként változó zöld lombozata, illetve a népelet folyton átalakuló nyilatkozatai, u. m. szokás és hagyomány, költészet és művészet, esz-

köz és viselet: ennek a kutatását ránk hagyta Hunfalvy. Vagyis egészen konkrétan, f. évi május hó 2-án tartott elnöki megnyitó beszédjének szavait idézve: „Magyarország Ethnographiája, melyet 1876-ban kiadtam, csak politikai vagy külső. A lélektani vagy belső ethnographiájára Magyarországnak gyűjteni az anyagot, a mi Társulatunknak a feladata.“

E feladatot a Hunfalvy szellemében teljesítve, egészítsük ki az ő működését!

S ez elnöki beszédekkel Hunfalvy ethnographiai működésének legujabb phasisaihoz értem, ahhoz a gondviselésszerű szerephez, a melyet ő a mi társaságunkban visel. Hálás kegyelettel emlékezünk arra a teremtő erejű iniciatívára, a melylyel ő megalkotta a magyarországi néprajzi társaságot. Mindnyájunknak állandó lelkesítő példája ő a hű kötelességteljesítésben, a fáradhatatlan munkálkodásban, a társaság ügyei iránti legmelegebb érdeklődésben. Az ő atyai gondoskodásának, az ő bölcs vezetésének köszönheti társaságunk, hogy mint egy úgyszólván új diszciplinának, nem kenyértudománynak, mivelője rövid két év alatt elismerést követelő munkát végzett. És Hunfalvy elnöksége s fenséges védnökünk auspiciuma alatt tetterős bizalommal tekint a jövőbe, mint a nemzeti kulturának nemcsak hasznos, de szükséges tényezője.

Mondhatni nagyatyai szeretettel gondozza, becézi Hunfalvy a mi társaságunkat, úgy látszik, legkedvesebb unokáját! Teljék sokáig kedve és sok öröme ez életerős szellemi sarjában és legyen társaságunk Hunfalvy Pál a XX. századba benyuló életfájának viruló zöld koszorúja!“

Hunfalvy Pál helye az irodalomban.

Dr. Réthy Lászlótól.

(Felolvasta a nov 28-iki emlékülésen.)

Azok között a nagy tudományos alakok között, kik az ötvenes és hatvanas években fellendült magyar tudományosságnak uttörői voltak, több oly fényes nevet ismer irodalmunk, melyekhez egy-egy, ma már virágzó tudományágnak eszménye és története lesz mindenkor kötve.

E férfiak között, kik a ma író és kutató nemzedékre tudományos anyagon kívül kritikai módszert s kipróbált eszközöket is hagytak: három olyan mestert ismerek, a kiknek munkássága és egyéni hatása úgyszólván teljesen hasonló.

Azonos viszonyok közt, az emberek munkásságában is azonos vagy hasonló eredmények jönnek létre. Az ötvenes és hatvanas években azok az elmék, a kikről szövegek, ugyyszólván magukra voltak utalva azokban a tudományágakban, melyeknek ajtait feltárták s az ismereteknek gazdagabbnál gazdagabb forrásait látták felbugyogni. S ez elmék, kik a megismert tudományágot a maga nagy egészében látták szemeik előtt kibontakozni, százféle részletet, kérdést és kérdéssorozatot láttak egyszerre maguk előtt, összefolyó határokkal, homályos kapcsolatokkal, ismeretlen tartalommal, melyeknek egészben is alig volt formájuk. Olyan világ volt az, mint egy nagy erdő, melybe csak egy-egy alig megkezdett vagy elfelejtett út vezet.

A nagy terület látása kiszélesítette a tevékenység mezgyeit, hártalan vágygyal töltötte el a tudós lelkét, ki a gazdag területet a meddig belátta, a maga birodalmának tekintette. Hozzáláttak nagy feladatokhoz, kimérni a tudomány körét s alakot adni az egésznek; kutattak, gyűjtöttek és rendeztek, kis részletmunka mellett, nagy határokat kellett megjárniok, az eszközöket munkaközben szerezniök meg, melyeket kísérleteikkel tökéletesítettek. E kor férfiai egyetemleges, széles határok közt mozgó munkásságukban hasonlítottak egymáshoz.

Ilyen nagy elmék voltak *Toldy* Ferencz az irodalomtörténetben, *Rómer* Flóris Ferencz a régészetben s az ősembertanban, ilyen *Hunfalvy* Pál az újabb összehasonlító magyar nyelvészetben, s különösen az ethnológiában. S miként *Toldy* Ferenczet az irodalomtörténet és *Rómer* Flórist az archaeologia, úgy *Hunfalvy* Pált a magyar és rokon ethnologiai tudományok atyjának tekintjük, tekinteni fogja a jövő, mint olyanokat, a kik roppant munkásságuk körében magas szempontokra emelkedve, koloszális vonásokkal tudták a nagy anyagot meghatározni, a kérdéseket osztályozni, a diszciplínák főkérdéseit világosságba helyezni.

Az a munkásság, mely e korszak férfait jellemzi, ma már lehetetlen. A természettudományok, melyek úgyszólván szemeink előtt fejlettek ki egész nagyszerűségükben, a tudományos tevékenység egész rendszerét megváltoztatták, az ismeretek felhalmozódása pedig speciális kutatásra kényszerítette a tudomány művelőit. Az egyetemleges tudás helyére a speciális tudományok léptek s ma úgy az irodalomtörténetben, mint a régészetben s az ethnológiában megaprózódott kérdéseknek vannak művelői, kik a részletek tanulmányával tetőzik be azt a munkát, a mit az előzők nagy vonásokkal irtak körül. Azt mondják, *Toldy* és *Rómer* tanai meg vannak haladva, hisz az ő munkásságuk ott ér véget, a hol a speciális kutatás iránya kezdődik. Nem keresem, hogy e büsz-

ke ítélet mennyire igazságos a mesterek iránt? Csak arra akarok térni, hogy e pont az, ahol a ma ünnepeelt Hunfalvy Pál nagy kortársaitól különbözik. Koszorús tudósunk, társaságunk elnöke, ki a magyar ethnologiai irodalmat megindította, megérte azt a kort, midőn szemtől-szembe láthatja azt a nagy átalakulást, melyen a tudományszak átment, midőn annak művelői megsokasodtak s a tevékenység megoszlott; és nemcsak látja azt, de fiatalon maradt szelleme nyomról nyomról kíséri a kort, s az ötvenes évek úttörőjét ma itt látjuk magunk közt vezérrükiül az első helyen, abban a modern szellemvilágban, amit a haladó idő hozott létre

Hunfalvy Pál, a magyar ethnologia nagymestere ott jár előttünk a speciális tudomány művelésében is, midőn eltekintve a magyar összehasonlító nyelvészet s a rokonyelvek terén kifejtett nagybecsű monographiáitól, immár másfél évtizede egy olyan kérdéssel foglalkozik kiválóan, melyet aktuális érdekével az egész nemzet figyelme kísér.

Az oláh kérdést, melylyel a hazai tudomány e század eleje óta nem foglalkozott: Hunfalvy Pál vetette fel újra irodalmunkban s munkássága olyan mozgalmat hozott létre, mely ma van teljes tevékenységében. „Magyarország ethnographiája“ megírásakor Hunfalvy Pál még csak vázolta az oláh kérdést, amennyiben a hazai ethnographiával összefügg, de meg nem állva itt, a szűkre szabott uton, az oláhság nyelvészetének, ethnographiájának és történetének művelésére fordította figyelmét; külön munkákban fejtette ki az oláh nyelv állását a latinsággal szemben, megvitatta az oláh historiairás irányát és anyagát s most mint örömmel halljuk, egy nagyszabású történeti munkával készült el, mely a román nemzet teljes történetét foglalja magában.

A könyv megjelenése esemény lesz. A mint mi várjuk, várják azok is, a kiket közvetlenül illet. Mi a könyvet irodalmunk legbecsebb alkotásai közé fogjuk sorozni, azok a kikről a könyv szól, azt még nem tudják megbecsülni. A román közvélemény Hunfalvy Pálban a tudóst még nem látja. Százszor és százszor megirt s világgá kürtölt vád, hogy Hunfalvy Pál *nem tudós*, csak *magyar ember*, a ki históriát költ a magyar nemzet érdekei szerint, s e felfogás annyira uralkodó, hogy szinte dogmává lett a románságnál.

Az idő rohan, férfi lesz az ifjúból s a férfiből agg. Népek is átmennek az emberi élet e korszakain. A román nép ma első ifju korát éli; még eszmények kápráztatják a szemét, melynek fényétől a valóságot nem ismeri fel. Eljő az a kor és pedig hamarabb, mint gondolnók, amikor a szomszéd román nemzet, mely ma a magyar Hunfalvyban po-

litikai ellenfelet lát, más szemmel fogja őt nézni s akkor Hunfalvy Pál működését a román nyelvtudomány, néprajz és történet úgy fogja tekinteni, mint mi magyarok a francia Thierry Amadé alakját tekintjük, a ki Attila és utódai történetét írta meg.

Hunfalvy Pálnak az oláh nyelvészet s történet előbbre vitelében kifejtett nagy szabású és eredeti munkásságáról lényegében alig beszélhetek most, midőn a mai ünnepélyes alkalommal tanítványainak és tisztelőinek egész sora lép a felolvasó asztalhoz, hogy a mester koszorújához egy-egy levéllel járuljon; a rövidke időt, mely számomra hagyva van, csak annak szentelhetem, hogy mint követője s egyik legrégebb tanítványa, midőn hódolatom adóját fejezem ki, azt kívánjam neki s magunknak is, hogy engedje az ég, hogy a tudományos munkásság fáradalmas útján, az igazság leplezetlen hirdetésében, még soká köztünk munkálkodva, példányképiünk legyen.

Betlehemi pásztorjáték a mátraalji palóczoknál.

Közli: *Istránffy Gyula.*

A Mátra alján is, mint az ország különböző vidékein, divatos ugyan még az úgynevezett „betlehem-járás“, de korántsem oly mérvben, mint ennek előtte még csak 50—60 esztendővel is, a mikor a palócz „suhader legények“ a karácsonyt megelőző „Advent“ egész ideje alatt hatan-hatan összeállva, nemcsak saját falujokat járták be téli estvéken, hanem a szomszédos községek, tanyák valamennyiét is.

Nem volt az a ház, melynek ablakán be ne koczogtattak volna, megkérdezni a ház urától, hogy: „szabad-e a kis Jézuskát köszönteni?“

Ma már azonban a „betlehem-járás“-i kedv e népnél is lohad mintha csak a modern civilizáció kezdené kiirtani belőlük a patriarchalis idők vallásos buzgalmát. Az újabb nemzedéket bizonyos apathia szállotta meg, mely az apáktól örökül hagyott vallásos szokásokat lassankint kivesszi engedi, elannyira, hogy egynémelyikének csak itt-ott, elvéte akadni már ma is a nyomára, mint a minők a *Szent-Iván éji tüzugrás*, vagy az úgynevezett „*Gergely-járás*“, melyeket egyéb palócz szokásokkal együtt, más alkalommal óhajtok itt közölni.

A betlehemesek rendesen hatan vannak Ezek közül hárman a betlehemi pásztorok képviselői, fehérbe vannak öltözködve, fejükön

kemény papírból készült, henger alakú magas és czifra süveg, a kezökben pedig csörgős bot van. A negyedik öreg számadó juhásznak van öltözködve, fejét hegyesre kinyomott báránybőr sipka födi, állát len- v. kender-csepeüből készített hosszú szakál övezi, rajta magán pedig egy hatalmas, fürtös szőrével kifelé fordított juhász-bunda van. Az ötödik szintén fehérbe van öltözködve s a Jézus születését hirdető angyal szerepét játszsza s egyúttal az apró viaszgyertyákkal megvilágított „Betlehem“ hordozója is. A hatodik végül az ú. n. „szamár“, a kinek a pásztor-játékban csak olyan statiszta szerepe van: ő hordozza a „betlehemesek“ után a „négy lábú“ v. „húzó-s-tarisznya“-ban az ajándékba kapott sódort, kolbászt, szalonnát, kalácsot stb., a miket aztán más alkalommal közösen elköltének.

Ezek előre bocsájtása után, ime itt közlöm a lejegyezni sikerült pásztor-játékot magát:

Betlehemi pásztorjáték.

Személyek:

Fedor	}	juhászok
Titere		
Gubu		
Az öreg számadó		
Angyal.		

A betlehemesek ott künn a konyhában éneklik:

Jêzusho' ja kisdédhe'	Mer' örvendetés
Ti lelkék sihésseték,	Szén' születési.
Gyertek minnyâjan	Jêzusho', ja kisdédhe'
Mongyátok: szalve, szalve!	Ti lelkék sihésseték.

Erre az angyal bekopogtat az „első ház“ ajtaján és bemegy a betlehemmel.

Angyal: Hallottá'jé pajtás ole daogot,
 Méjjet a mennyei követ mondott:
 Hun született Jêzus Betlehembe,
 Jêzus mi Mé'vváltaonk embéri testbe.

Az angyal csenget, Fedor bemegy s köszön:

Dicsértessen a Jêzus Kirisztus, aggyon Isten jaó estét.
 Hun vettem ên itt magamat,
 Hová húztam-vontam fáradt lábaimat,
 Móg az nagy hegyeken is tú' jártam,
 Pásztor pajtásimtú' ên így eemaradtam,

Így eltévelyedtek nyájbélyi juhaim,
 Pásztor nê'kú' lettek szopao báránkâim.
 Azê' bújban fújom pásztori naotâmat
 Hiszem, hogy mê'llelém kedves barátimat.

(Azután énekli):

Barâtim, pajtâsim,	Tudom nincsen gondod,
Juhaim, nyâjaim	Keserves bánatod,
De eemaradtatok,	Hegyeken-veógyeken
Csak magam hattatok.	Mulatozó' tudom,
Titere, Titere	Legeleő szép pâston
Kedves jao barâtom,	Bikkfa víg ârnyêkon.

(Titere bemegy).

Titere: Jaó estêt Fedor pajtâsom!
 Hallom panasziadat,
 Pásztori szomorú naótâdat,
 Fâradao', bânkodó', hogy eetévelyedtê',
 Talân a nyâjadbaó' el is vesztitettê',
 Vagy pedig farkasok prêdâjâvá' tettê'.

<i>Fedor:</i> Harmincznyaocz esztendeót,	De mideőn nyâjamná',
Harminczhat napokat,	Nyugodván tanyâmnâ,
Pásztorságban éltem,	Az egéknek kapuji,
Sok szép víg aórâkât,	Ménynyiltak ablaki,
Hegyeket, veógyeket	Csattogás, robogás,
Víg mezeőket jártâm,	Nagy êgi villâmlás
Vadkecske bakokat,	Hallatszott a hegyekén,
Szarvasokat láttâm,	Hangzott a veógyekén,
Farkasokat, medvét	Akkaó' jaz âlmombú'
Csoportba' vizgâ'tam,	Ugrottam nyâjamtú'
A vadkan disznaoktú'	Erdeőbú'-erdeőbe
Rettegnyi nem tudtam.	S ím ide jutottam.

<i>Titere:</i> Ne ihégygy, ne rettegj	Szép szopao bárânyid,
Jaó Fedor pajtâsom,	Legelteti a Gubu
Az âlmod nem kârod,	Hegyeken, veógyekén,
Hun vigasztalásod.	Szép tiszta vizekén.
Mê' vannak nyâjaid,	

<i>Fedor:</i> Jaól vagon Titere pajtâsom.	Mongyuk ee' naotânkat,
Etteő' most szivünkbe,	Mozgassuk lábunkat,
Mulassaónk kedvünkre,	Elfâradt talpunkat.
Fújjuk feő' dudânkat,	

Hát ti így isztok-esztek, az öreget agyid f'cscsallyátok?!

Fedor: Túled tanú'tuk apaó!

Öreg: Régen vaót a'ffiam

Fedor: E'mme' most van apao! Szálusz öreg!

Öreg: Igyâ' fiam.

Fedor: Sz . . . t neked öreg!

Öreg: Egye meg a fiatal.

Fedor: Fordúlly a setétre,

Ne ihass' kedvedre

Öreg: Inkáább a világosra, hogy a fulykó (kulacs)
száját jobban me'lláthassam és többet ihassam.

Fedor: Tudnáje éhen szomjan tánczaónyi?

Öreg: Maj' mé'ppraobálom.

(Ekkor az eddig boton guggoló három juhász tánczra perdülve együtt énekeli):

<i>Mind</i> : Nosza pajtás vígagygyaónk,	Fújd furulyád Titere,
Víg éneket mi mongyaónk,	Fedor dudá' kedvünkre,
Vigasztalljuk magunkat	Mos' kedvünkre vígagygyaónk
Ne sajnályuk talpukat.	Víg éneket mi mongyaónk.
	Hipp, hopp!

Fedor: Deóly le öreg a jaó vetett ágy alá.

Öreg: Inkább a jaó vetett ágyra.

Titere: Deóly rá Fedor pajtás, nyomd meg az öreget!

Az angyal (háromszor):

Gloria in excelsis Deo!

Mind, karban:

Kellyetek fél pástorok,	De üresen ne menyneőnk,
Örömet hirdetek,	Ajándékocskát vigyeőnk,
Mer' született ma nektek,	E'szszép göndör báránkát,
Ki me'jjövendöltetett,	Fehér tarka gidácskát,
Egy szűznek méhitű',	És íros vajocskát,
Szúzen szű't vèritű,	És génge sajtocskát
Mévváltaó Jézusunk.	Vigyünk a Jézusnak.
Alle, Alleluja!	Alle, Alleluja!

Az ének befejezése után Fedor a betlehemhez menve mondja:

Hoztam göndör báránkát.

Titere: szintén oda megy s így szól:

Én hoztam íros vajocskát.

Gubu utánuk:

Én hoztam génge sajtocskát.

(Fedor ezután a betlehem mellett marad, Titere és Gubu pedig elmennek az öregért, a ki a háttérben az ajtó sarokban vonta meg magát; megfogják a bundáját két oldalról s előre vonszolva így szólnak hozzá):

Gyere öreg Betlehembe!

Öreg: Nem ménék beteg tehenbe.

Gubu, Titere: Gyere öreg Betlehembe.

Öreg: Nem mérék mer' megesz'.

Titere: Ha megesz' maj' kitesz.

(Vgre is oda húzzák az öreget a betlehemhez).

Fedor az öreghez:

Mit hoztá' já kis Jézuskának?

Öreg: Aranyat, tömjént, mirhát.

Fedor: Mit? Pipát? Hisz' nem keő a kis Jézusnak pipa.

Öreg: Aranyat, tömjént, mirhát.

Fedor: Mit? Nyirkát? *) Hisz' nincs i'sszűcs.

Öreg: Aranyat, tömjént, mirhát.

Fedor: Most értjük öreg.

(Erre Titere, Gubu, Fedor botjaikat csörgetve egymásután »karikába járnak« énekelik:

Óh kisked Jézus vigasztalásidat
 Ez ház urára nyujtsd áldásidat;
 Mert eő aluszik, paolyába nyugoszik,
 Hideg jászolyba szénán bagyadozik.
 Nem fekszik ágyba',
 Sem friss palotába',
 Hanem jászolyba',
 Rongyos estállaoába'. —
 Ha valaki vigan él,
 A juhász is csak úgy él,
 Az erdeőben, a mezeőben
 Sípó', dudá', furullyá',
 Billeg-ballag, mémmegá'. —
 Város kívül, nem messze
 Van egy estállaoácska,
 Barmok között ott fekszik,
 Száraz szénán nyugoszik,
 Mellette szűz anynya

*) „Nyirka“ alatt a palóc a szűcs által ollóval levagdalt lenyirkált apró bőr darabkákat érti.

Fedor, Titere együtt éneklük:

A szigetbe, a ligetbe	A kulacsot, Veres Gyurkaót
Jaó élnyi, jaó élnyi,	Forgatnyi,
A Gubuvaa', Titérévee'	Víg énekkal hippet hoppot
Tánczaonyi, tánczaonyi.	Mondanyi.

Fedor: Hipp! hopp!

(Erre Gubu bemegy a konyhából).

Gubu: Jaó estét kedvesim!

Fedor és Titere, de eetávoztatok,
Az öreg apaóvaa' magamat hattatok.
A nyáját és csordát mind reám biztátok.

Fedor: Jaól vagyon Gubu társunk,
Rúlad vagyon varsunk (versünk)
Hozott Isten tehát, azê mi mulassunk.
Megeórzi nyájunkat az a nagy jaó Isten,
Azê' mi tanyânkat reád bizzuk híven.
Üsseönk itten tanyát,
Vágjaonk le é'kkecskét,
A'mmellê é'fecskekét,
A'mmellê pegy' é'szszép
Barna kis menyecskekét.

Egyszerre *mind*:

Üsseönk no!

(Akkor leülnek egymás háta mögé sorjában a botra az ajtó elé, oly formán, mint a gyermek mikor az apja botjával lovacskazik és várják az „öregtet“).

Fedor: Szálusz öreg!

(Az öreg erre belép s a mint látja, hogy három bojtárja az üres kulacsot forgatja egymás közt így szól):

És az eő vaót apja
József és Mária

Ale, alleluja!

Nosza bion Miska pajtás
Rosszú' járánk,
A szűrünket, bocskorunkat
Otthon hagyánk,
Majd elévennénk még a szüreönket,
Ha a hideg mévveszi kezeönket.

Fedor: Agygyon Isten minden jaót,
 Gyió-fábao' koporsaót,
 Bort, búzát, baraczkot,
 Makkot, hizaó malaczoť.
 Kolbász, ódal-szalonna
 Az „öreg“-nek jaó vaóna.

Öreg: Jaó bion fiam! Jaóra is tanétotalak benneteket. „Szamar“
 gyér elè!

Czigány tolvajlási babonák.

*Dr. Wislocki Henrik*től.

Minden nép szellemi életében van egy-egy sötét fejezet. A köz-nép életében a babona, varázslás, kuruzslás mindannyi sötét fejezetnek mondható, de a népismeretre nézve ép ezek talán a legérdekesebbek. Czigányaink körében is lépten-nyomon akadunk oly babonás dolgokra, melyek nem csak egy szempontból tekintve felkeltik figyelmünket. A czigány néphitnek talán a legsötétebb fejezetét azon babonák képezik, melyek a „tolvajlásra“ vonatkoznak és melyek legnagyobb részt az emberi vérnek titokzatos felhasználására czéloznak. Ilyeneket akarunk e helyen felsorolni.

Hogy vállalataik felfedezése ellen biztosítva legyenek a *tolvajok*, a következő dolgokat viszik véghez, melyek a vérrel való varázslással vannak összefüggésben.

A ki ennivalót akar lopni, az a bal keze hátán egy kettős keresztet hasít és a kibuggyanó vért felnyalja. Ekkor a lopás sikerül és az ételnemüeket nyugodtan fogyaszthatja el. A ki egy éjjeli betörésre szánja magát, az dörzsölje be lábait egészen a bokáig valamely leánynak *első* havi vérével; a míg lábait ezen vér takarja, addig biztosítva van a felfedezés ellen. 1884 december 4-én Nadabula községben (Gömörmegyében) a tót parasztok egy czigányt fogtak el, kinek lábai vérrel voltak bekenve. Ezen különös felfedezést a parasztok nem tudták magoknak megmagyarázni. Végül azt gondolták, hogy a czigány gyilkosságot hajtott végre. A falusi bíró előtt aztán azt vallotta a moré, hogy in-szaggatását gyógyítani akarván, vérrel dörzsöli be lábait. Erre közbe-szólásomra szabadon lett bocsátva; de a következő éjjel a szomszédfaluban, Betlérben két levágott disznót lopott el.

1883-ban, czigányok közt való legelső tartozkodásomkor tartós

esős idő volt, és három mértföldnyire Homoródtól (Erdély) az eláraszott országúton vándorlásunkat nem folytathattuk tovább. Az ennivalók majdnem mind elfogytak. Ekkor mondá az én cigány barátom, Dankó István, a Kukuja nemzetségből: „Várj, hozok én mindjárt libákat!” El is ment, s néhány óra múlva négy leölt libát hozott. Ezek után egy kis faszelenczét mutatott nekem, melyben beteg-ágyban meghalt asszony porrá száradt vére volt. „Ki ujjait ezen vérrrel bedörzsöli,“ — mondá István — „annak mindennemű lopás sikerül!” Ugyanő azt is mondá, ha tolvajok olyan gyertyát égetnek, mely ezen vérporral van behintve, tolvajlásaik közben nem lepetnek meg. Ezen vérporral hintik be a délmagyarországi vándor cigányok a kaput, vagy ajtóküszöböt azon háznál, honnan valamit „elvinni“ akarnak. A cigányok titkos tolvajnyelvükön ezt a port „szökőpornak“ (hutjado praho) nevezik; azaz oly por, mely a tolvajnak a megszökésnél segítségére van.

Mielőtt a tolvaj valamely épületbe be akar törni, elébb a közelben elvégzi szükségét. Míg a „rakás“ meleg, addig a tolvaj minden kizavarástól biztosítva van. Ha már működésének terét el akarja hagyni, szórjon keveset ezen „szökőporból“ a „rakásra“ — a cigány titkos tolvaj nyelven „örzöre“ (feris) —, akkor az ő zavartalan tulajdona marad a lopott tárgy. Ha egy élő állatot lop és azt hiszi, hogy arra „ráolvastak“ valami „varázsigét“ lopás ellen, akkor mielőtt az állatot leöli, hogy a hús élvezete által esetleg betegséget ne okozzon magának, annak ivóvizébe szintén ezen „szökőporból“ vegyit. Szerb vándor cigányok a lopott állat bal lábába egy keresztet metszenek, (négy lábúaknál a bal előlábba), mielőtt azt ételnek megkésztik, és a kibugygyanó vér néhány cseppjét egy kis faszelenczében örzik „magnak“ (palalpisdipen = utánvonás), azaz, hogy a lopott állat még másokat is „maga után csaljon“, tehát hogy a lopás nekik azontúl is sikerüljön. Ezen állati vércseppek idővel porrá száradnak, mely „utánvonási-pornak“ (palalpisdipnakro praho) neveztetik. Az olyan állat takarmányát is szokták ezen porral behinteni, melyet előbbre avagy későbbre ellopásra szemeltek ki, és azt hiszik, hogy ez által a lopás hátrány nélkül sikerülhet. A török vándor cigányoknál szokásban van ezen „maga után csaló porból“ keveset a lábbelire (cipőkre) hinteni, mikor lopni mennek; így közlé velem Dr. Jakobčić Szvetozár úr, egy ilyen dolgokban nagyon jártas törvényszéki hivatalnok. Szóval azt tartják, hogy ekkor a lopott állat teljesen megadva magát, követi a tolvajt. Ha a lopással vádolt ember ezen porból zsandárokra, törvényszéki hivatalnokokra stb.-félékre hinthet keveset, akkor elháríthatja magáról a

gyanút. Ha a tolvaj attól tart, hogy tettei valaki előtt ismereteseek, s az illető őt elárulhatná, akkor saját véréből összevegyit néhány cseppet az úgynevezett „utánvonási porral“ és ezt aztán az illető ételébe kavarja. Ez által azt éri el, hogy az illető nemcsak hogy el nem árulja, hanem továbbra is baráti vonzalommal fog iránta viseltetni. Saját vérére ezen „szökőporral“ vegyítnek és ebből arra a helyre, honnan valamit loptak, egy keresztet és föléje egy pontot is szoktak rajzolni, — cigány tolvajhit szerint ez által a tolvaj elhárítja magáról a gyanút. Ilyen jegyet a tavaly nyáron Herrmann barátom és cigány vizsgáló társam fürdő helyében — Jegenyén — még egész frissében, meg nem száradva, találtam egy cölöpre rárajzolva, miután ép arról a helyről néhány órával azelőtt vándorczigányok egy lóhámot loptak volt el. Erdélyben ez a lopási babona általában el van terjedve a cigányok közt. A szerb és boszniai cigányok ezen vérkeverékhez fehér kutya zsirjából is vegyítenek hozzá, mivel aztán a lopott jószág helyén egy kettős keresztet festenek.

Fehér kutya hája, halva született gyermeknek vére és fekete tyúk szive péppé főzetik, és a ki a legcsekélyebb neszt, zörejt a legnagyobb távolságról is hallani akarja, az kenje be ezen szerrel a nyakszirtjét és a fül kagylóit és e mellett mondja el még a következő ráolvasást is, melyet velem a híres horvát cigány gyógymesternő Drenovič Mara Budrovčiban közölt.

Szave asunav, the dikhav,
Szave dikhav, th' asunav!
Efta lanczaha
Bengesztar pandla,
Szave th' avelas,
Csin mro jak dsial,
Csin mro kan dsial!

Mindent mit hallok, lássak is,
Mindent mit látok, halljak is!
Hét lánczczal
Az ördögtől megkötvé
Minden legyen,
A hová szemem elér,
A hová fülem elér!

A ki a fennebbi péphez egy kevés belladonna növényt (czigányul: *nak bengesz kro* = ördögornak nevezve) is vegyit és ezzel azt, a ki meglopni akar, észrevétlenül bekenni, ez által azt éri el, hogy az illető mély álomba esik. 1887-ben a délmagyarországi Monostorszegen a vándorczigányok éjjel egy szatócs üzletet törtek fel és elfogattak. Egy zsandár őrmester talált nálok ilyen kenőcsöt és így aztán kényszerítette őket ezen szer titkát elárulni. A kihallgatásnál a járásbiróság előtt azt mondá az egyik betörő: a kenőcs elvesztette a tulajdonságát, mert mikor azt főzték, a jelenlevők valamelyike megköstolta. Ezen

kenőcsöt a délmagyarországi cigányok *meribmakónak* nevezik (meriben — halál, és mako — kenőcs; tehát „halálkenőcs“)

Az északmagyarországi cigányok, mielőtt lopni mennének, a következőkép készített kenőccsel kenik be kezeiket: egy halva született gyermek véréből és ezen gyermek anyjának szintén néhány csepp véréből két külön nembeli kutyának a zsirjával kemény pépet főznek sz. János vagy sz. Tamás éjjelén; a bedörzsölésnél pedig a következő ráolvasást mondják:

Csaveszkro te dajakri
 Mulana rata
 Hin kate pandla;
 Mulano dsiukel
 Kija dsiukli
 Kate jov avel!
 Szar peda, szar rata
 Kate hin pandla,
 Szar ada, szo kamav,
 Acs mange akana!

A gyermek és anya
 Holt vére
 Itt van megkötve;
 Holt kutya
 Kutyanöstényhez
 Itt jön!
 Mint (ezen) állatok, mint e vér
 Itt megkötve vannak,
 Ugy az, mit kívánok,
 Enyém legyen most!

Keletmagyarországi cigány mielőtt lopott lovára ülne, lábszárait és oldalát ezen kenőccsel dörzsöli be, és minden bekenésnél a ráolvasást is elmondja

Ha a tolvajt üzőbe veszik, és búvó helyét már elérte, ezen kenőcsöt a saját köpésével vegyíti, azon hitben, hogy ekkor nem fedezhetik fel. Ha egy magyar cigány lopás miatt lesz üzőbe véve, akkor futás közben bal kezét kissé megvágja egy késsel, és a kicsorduló vért bárminő tárgyhoz keni, és előre sietve, mondja: „Szólj értem!“ (Pen pro man!) Deres Samunak, a mármárosi vándorcigányok, Renyate törzse egyik tagjának számos ilyen vágási sebe volt a bal kezén, és üldöztetése alkalmával sosem mulasztotta el kezét meghasítani. Mentől több ilyen behegedt sebet tud egy-egy cigány pajtásainak felmutatni, annál több „becsülésben“ részesül az ő törzselijeinél az ő „kedves kezéért“ (kamilo vast), az az tolvajlási ügyességeért.

Egy olyan rongy darabka, melyen akasztott embernek bár csak egy csepp vére is van, ha ez bármilyen régen száradt is bele, bárminő tolvajlási vállalat felfedezésétől megóvja a tolvajt. Akasztott ember ruhájának bármilyen rongy darabja, úgy szintén bárminő testrésze fentebbi tulajdonsággal bír. Ki akasztott ember véréből iszik, a legsötétebb éjjel is a legcsekélyebb tárgyakat ép úgy észre veszi, mint

világos nappal. Mikor 1885-ben Márton nevű gyilkost Szebenben felakasztották, az ítélet végrehajtásánál levő cigány, Roska Lajos, ismeretlen módon a tetem véréhez jutott. Ivott is belőle, de előbb erős kendermagfőzettel vegyítette össze. Nehány óra múlva halálos beteg lett és az orvosnak bevallotta tettét. Két nap múlva meg is halt. — Erdélyi vándor cigányok azt hiszik, hogy a vidék összes boszorkányait láthatják, ha éjfélkor kendermagkóréval tüzet raknak. A ki egy halvaszületett gyermek bal kezének kis ujját éjféle órában keresztúton éjszaka felé ülve megeszi, az lehelletével az alvó embereknél oly mély álmodást idézhet elő, hogy azok a legnagyobb zajra sem ébredhetnek fel. Szerb és török vándor cigányok halva született gyermek bal kezének kis ujját egy új varrótüvel szúrják keresztül, hogy a halottat senki se áshassa ki, és annak kis ujját ne eméssze fel. Ki mégis megeszi, az megbolondul. Tolvajok, kik olyan gyertyát égetnek, mely fehér kutya zsirjából és halva született ikrek véreből készült, bátran végezhetik el vállalataikat, míg az égő gyertyát bal kezükben tartják, mert akkor senki sem látja meg őket. Vörösmarton (Délmagyarország) egy vándor cigány 1890 novemberében egy paraszt nőnek, Warga Linának, ki holt ikreket szült, a hulla minden csepp vééréért négy krajczárt fizetett. Aztán a zsandárok előtt mindkét fél határozottan tagadta a cselekedetet. A ki *alkalmas időben* az említett kenőcsből, mely a megnevezett részekből van készítve, — cigány tolvaj nyelven: *dujdujenga* moszurának, *kettős arcznak* nevezik — csak valamicskét megeszik, az sz. János vagy új év éjszakáján az elrejtett kincseket láthatja. De azon kenőcsöt azon nap kell megennie, melyen az ikrek fogantatása történt. A délmagyarországi vándor cigányok ezen kenőcsvel kenik be lábaik talpát, hogy lopásaik alkalmával lépteiket senki meg ne hallja. És ha testüket dörzsölik be ilyen szerrel, a legnagyobb ütéseket sem érzik. (Jegenyefüldő).

Regölés.*)

(Vas megye, Körömdi járás, Hegyhátvidéke.)

Közli: Nagy József.

Karácson utáni nap, István napkor 7—8 óra között szokás a „regölés“. Két-három legény (16—20 éves) szokta bejárni a házakat és az ajtóhoz érve a következőket mondják közönséges hanghordozással:

*) V. ö. Király Pál, Regesek mondókája, Ethnographia, 1891. 237—239. l.

„Szerencsés jó estét adjon isten! Megjötték szegény Szt -István szolgái, elfagyott kinek füle, kinek farka: nyomjuk-e vagy mondjuk?“

Ha belülről azt kiabálják ki, hogy nyomják, akkor nem mondják, hanem boszankodva tovább mennek, miközben azt mondják boszúságból: „Adjon isten száz ólat, meg egy koszos malacot!“ De ha belülről azt kiáltják ki, hogy mondják, akkor rákezdik a regölést énekelni:

Amott keletkezik egy kerék pázsit,
Abba legelődik csoda fiu-szarvas,
Annak a szarvasnak ezer ága-boga.

Misemondó gyertya gyujtatlan gyuladjon, ótatlan alugyék!

<p>1. Haj, regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy úr isten.
Enné a házná is van
Egy nyősző legény (v. leány).
Jaj mi a neve?
N a neve.
Jaj kit adjunk neki?
N . . . lányt (v. legényt) neki.
Isten meg se mentse,
Kebelébe ejtse.
Bele csöndörödjék,
Bele pöndörödjék,
Mint a czicza farka,
Még annál is jobban.</p> <p>2. Haj, regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy úr isten.
Adjon az úr isten
Ennek a gazdának:
Négy kis ökröt,
Két kis bérest,
Aranyos ostort
A kezébe,
Aranyos ösztöket
A kezébe.</p> <p>3. Haj, regő rejtem!
Azt is megengedte</p> | <p>Az a nagy úr isten.
Adjon az úr isten
Ennek az asszonynak
Egy tiktya (tyuk) alatt
Száz csibe fiat,
Egy ludja alatt
Száz zsiba (liba) fiat;
Annyi turót,
Réten mennyi turás;
Annyi vajat
Kutba mennyi csöpp viz.</p> <p>4. Haj, regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy úr isten?
Adjon az úr isten
Ennek a gazdának:
Egy hold földjén
Száz kepe buzát,
Annak a buzának
Ezer mennyi köblöt.</p> <p>5. Haj, regő rejtem!
Azt is megengedte
Az a nagy úr isten.
Ha a maguk asztala
Szent oltár lehetne;
Ha a maguk kenyere
Krisztus teste (v. szent ostya)
lehetne;</p> |
|--|--|

Ha a maguk bora Isten vére lehetne!	Vetett asztalával, Teli poharával.
6. Haj, regő rejtem! Azt is megengedte Az a nagy úr isten! Rétt ökör régi törvény! Szálljon isten A házukba; Szárnyával, seregével,	Szegen vagyon Csotós erszény, Abban vagyon Kétszáz garas, Fele szegény Regősöké, Fele a gazdáé.

Ezután a következő szavakkal nyitják föl az ajtót és lépnek be: „Dicsértessék a Jézus neve!” és addig állnak, míg meg nem ajándékozzák őket.

Nyárad-menti babonák.

Közlő: *Harmath Lujza.*

Ha szombaton fonnak a háznál, a tehén a jászolba döglik.
Ha asszony korában tanul meg valaki nyüstet kötni, az ura meghal.
Mikor egy asszony elvégzi a szövést és a borda-tartót nem zárja le, az ő szeme is nyitva marad halálakor.
A szövés utolsó nyulását a mennyi ideig szövi valaki, addig fog az ő haldoklása tartani.
Ha a fehérnép olyan kutya kölyökhez nyul, melynek még nincs kinyilva a szeme, nem kél meg a tézta a keze után
Nagypénteken, ha megseprük a háztáját, egész évben nem közeledik béka a ház felé.
Az apró csirkéket behunyt szemmel és háttal kell legelőször kivenni az udvarra, mert akkor nem látja meg az ülü.
A kis csirkékhez költés idején nem jó éhesen hozzá nyulni, mert aztán örökké sirnak az étel után.
Mikor valaki felkél a székről és a szék felborul, még abban az évben meghal az illető.
Ujévkor, ha fehér gunya marad kiterítve a háznál, abban az évben sok állat elpusztul azon az életen.
Ha rossz álma van az embernek, hétszer vessen keresztet és elmullik azonnal.
Nagypénteken kell kitenni a mának valót, mert akkor bő termése lesz.

Muraközi horvát ballada-töredék.

<p>1. Kata, Kata, Katica,
Z-dalka moža zela;
Črnoga vuğrina,
Hudoga tolvaja</p> <p>2. Svigdar noči odišel,
Svigdar noči došel,
Na sable donesel
Moje majke glave.</p> <p>3. „Kata, Kata, Katica,
Poznaš ti to glavo?“
„Haj bi nei poznala, —
Moje majki glava.“</p> <p>4. Či boš se plakala,
J tebi odsečem!“
Srce se plakala, —
Vusnica smijala</p> | <p>1. Kata, Kata, Kati,
Messziről van urad;
Fekete, rossz magyar
Elvetemült tolvaj.</p> <p>2. Mindíg éjjel ment el,
S mindig éjjel jött meg,
Egyszer anyám fejét
A kardján hozta el.</p> <p>3. „Kata, Kata, Kati,
Ismered e fejet?“ . . .
„Hát hogy ne ismerném,
Mikor anyám feje.“</p> <p>4. „Tied is elvágom,
Ha siratni fogod!“
A szája nevetett,
Szive siránkozott.</p> |
|--|---|

Közli: *Gönczi Ferencz*

Ermelléki néprajzi adalékok.

Közli: *Bartha Gyula*.

Tojás-hajgálás.

(Sváb népünne).

Husvét szombatján összegyűlnek a sváb ifjak egy előre megállapított helyen s kiválasztanak maguk közül két derék legényt, kik a megalkuló két pártnak vezetőivé lesznek. Ezután az ifjak két egyenlő részre oszlanak. Most több papirka-darabot vesznek s egyre reá írják e szót „szedő“, a másikra „futó“, s e kettőt a tisztán hagyottakkal együtt összehajtogatva bedobják egy kalapba; a két pártvezér addig szed váltogatva egyet-egyét a kalapból, míg valamelyik az egyik írott papirt kihuzza; így határozzák meg, hogy melyik lesz a szedő, és melyik a futó párt.

Ezek után a két párt külön gyűl össze a pártteendők megállapítása végett. E gyűlésen választja ki mindkét párt a maga emberét,

kit a versenyre állít; nevét az utolsó perczig titokban tartják. E gyűlésen biznak meg mindkét pártban egy-egy legényt, kik aztán más nap kosárral házról-házra járva összeszedik a szükséges mennyiségű tojást. Midőn a két tojás-szedő valamelyik ház udvarára belép, a szokásos „pipikám . . . pi . . . pi . . . pi . . . pi . . . pi!” tyukhivogató szóra előhívják a tyukokat; a gazdasszony hallva s tudva már e szavak jelentését, néhány (2—10) tojást ad a legényeknek, kik ezt megköszönve távoznak.

Ünnep másod napja délelőttjén mindkét párt tagjai a tojás megírását és festését végzik el; a festett tojásokat aztán az ünnepély után elárusítják, darabját 5—10 krajczárért.

Festetlenül hagynak 80—100 tojást; ezeket délután, egy egyenes vonalban, egy lábnyi távolságban egyik tojást a másiktól az utcán lerakják. Az isteni tisztelet végeztével a község lakosai a verseny helyére sietnek, hova midőn megérkeznek, a verseny kezdetét veszi.

A két versenyző kezét fogva szalad a versenytérre, hol mindkettő 2—2 tojást feldob a magasba úgy, hogy az lehetőleg a közönség közé essék le. Természetesen van futás, mert mindenki igyekszik kikerülni, ne hogy a magasra feldobott tojás fején törjek szét. (Többször kotlós tojást dobnak fel). Megesik, hogy valaki a feje fölött leeső tojás elől menekül s a másik esik reá. A tojás feldobása után kezdődik a valódi verseny. A futónak körülbelől 4—5 kilométert kell szaladni (oda és vissza), s a meghatározott helyről az ellenpárt által letüzött jelvényt előhozni. Míg a futó ezt teszi, addig a szedőnek a lerakott tojást kell fölszednie. Azonban csak egy-egy tojást vehet föl az egyik végről, ha kettőt vesz föl, másodszori futás alkalmával üresen kell vissza térnie. A felszedett tojásokat a másik végén, a földre terített csomó szalmára dobja. (Ezért nevezik tojás hajgálásnak). A hány tojást eltör a hajításkor, árát megfizeti; ha a lerakott tojást fel nem szedi addig, míg a másik a jelvényvel visszaérkezik, vesztes félnek tekintetik.

A nyertest saját pártfelei vállalkra emelve hordják a nép között.

A festett tojások elárusítása után a népiünnep véget ér.

A sváb ifjak ünnepélye azonban még csak most következik el valóban. A piros tojásokból begyűlt összeget közös akarattal megiszszak. Az egyik párt örömeiben, a másik bosszúságában iszik.

A tojáshajgálással kapcsolatosan megemlítem, hogy leányhoz nem járhat, sem vasárnap a nagyobb legényekkel nem sétálhat oly sváb ifju, ki az ifjusági társulatnak egy forintot le nem tesz; ha leánynál kapják, a házból kiviszik, maguk közül pedig elkergetik e szavakkal:

„Ki közülünk, te tejeles száju!“ Ha azonban az egy forintot leteszi, az ifjusági társulat tagjává lesz; megszűnik tejeles száju lenni s jogot nyer a többit „per te“ szólítani.

Katona-dal.

1.

Ferencz Józsi azt irta a muszkának,
Sorozza b' a lányokat katonának,
De a muszka azt irta a levélre,
Levéltre, hejde levélre,
Nem illik az csákó a lány fejibe.

2.

Ides anyám ne lepőgygyik meg azon,
Mától fogva katona fia vagyok.
Ides anyám, nem vagyok már magájé,
Magájé, hej de magájé,
Októberben leszek Ferencz császáré.

3.

Ides anyám, ha eljön a városba,
Nízzik fel a kaszárnya ablakába,
Ott lát engem komisz baka ruhába,
Ruhába, hej de ruhába,
Esik a hó, fázik a lábom szára.

4.

Ferencz Józsi, mír kend olyan szomoru?
Tán biz azir', mer megszólalt az ágyu?
Sose busujj, ides kedves kirájom,
Kirájom, hej de kirájom,
Megmutatjuk a muszkának, ki a legény a gáton.

Érmelléki babonák.

A ki *vérhasban* szenved, igyék meg 1 liter pálinkában $\frac{1}{2}$ liter tégla-port mindennap 3 pálinkás pohárral. Használatkor az üveget jól meg kell rázni.

Ha *nyű* van valamely házi állatodban, forralj zsirt, s a midőn legjobban forr, fogasd meg az állatot, öntsd le a zsirral a sebet, melyben a nyű van, s nem telik bele három 24 óra, az állatnak semmi baja sem lesz.

Szent-Györgynap előtt ha egy *gyíkot* fogsz, s megkened annak állát, tartós egészségre tettel szert a másik Szt-György napig.

Ha azt akarod, hogy kis gyermeked a *járást* megkezdje, állítsd a seprű helyére (szegletbe) s bizonyosan elindul onnan.

Ha kis gyermek teste bármely részen *kipállik*, kérj a fazekastól égetlen, de már kiszáradt edénydarabot, (legjobb a tejes csupor darab) kaparj róla késsel a pállott részre egy kevés port s elmulik.

A jércének *első kis tojását* dobd át házad tetején, különben mindig oly kicsit tojik.

Ha azt akarod, hogy a *kutya* ne nőjön nagyot, ha akkorára nőtt, milyenek mindenkor látni akarod, ekkor tedd rostába, rázd meg benne jól s nem nő nagyobbat.

A néprajz a nemzeti kiállításon.

Sajtó és társadalom most sokat foglalkozik a millenniumi kiállítással, a melyre vonatkozólag a kereskedelmi Miniszter törvényjavaslatát decz. 9-én és 10-én tárgyalta a képviselőház, azt el is fogadván. Sajnos, hogy eleddig igen kevesen hangsúlyozták azokat a momentumokat, a melyek a millenniumi kiállítást igazán nemzetivé és az ünnepi alkalomnak megfelelővé tehetik.

E tekintetben most két nyomósabb nyilatkozatot regisztrálhatunk:

A képviselőház decz. 9-iki ülésén *Herman Ottó*, az ethnographiának a házban és bizottságaiban régi bajnoka, azt fejtegeti, hogy a világkiállítások megszűntek az ipar versenyterei lenni, és óriási nagy vásárokká váltak, a melyeknek tulajdonképeni hivatásuk az, hogy egy városnak nagy előnyöket nyujtsanak, nem pedig az, a mi az első angol és az első párizsi kiállítás hivatása volt. Szóló nem barátja egy rendezendő világkiállításnak és ezt még mással is indokolja s e közben fölemlíti a svájcezi jubiláris kiállítási mozgalmakat is Millennáris kiállítás, komolyen szervezve, szerinte csak úgy definiálható, hogy abban Magyarország valóságos értékét kell kimutatni.

Ismételvén azt, hogy egy jól előkészített nemzeti történeti és ethnographiai karakterrel bíró kiállításnak a feltétlen hiva, ettől vár Magyarország érdekében rendkívül sok tanulságot, a külföldre nézve nagy vonzó erőt: ajánlja a ház figyelmébe a következő határozati javaslatot:

„Tekintettel arra, hogy egy igazán magyar nemzeti kiállítás, mely a történeti és néprajzi követelményeknek kellő módon eleget tesz’

alapos előkészítést kíván, ez pedig a tervezett 1895. évig nem hajtható végre, elhatározza a képviselőház, hogy a millenáris kiállítás határidejét 1896. évre teszi át."

Az országos iparegyesület *házi-ipar szakosztálya* decz. 15-én tartott ülésén megállapította, hogy a népipar felkarolását a hazai gazdasági egyesületekkel, s első sorban az orsz. gazdasági egylettel karöltve kívánja főleg az oly vidékeken előmozdítani, a hol a mezőgazdasággal foglalkozó népnek egész télen át semmi keresete sincs, mert a népiparból keletkezhetik a rendszeresebb háziipar, mely egész családoknak biztosíthat jövedelmező keresetforrásokat. Az erre vonatkozó akció előkészítésével az elnököt bizták meg. Ezután *Gelléri Mór* terjesztette elő javaslatát a *háziiparnak az 1895. évi millenniumi kiállításon való rendszeres bemutatása* tárgyában. E szerint a háziipar teljes és rendszeres bemutatására különösen két szempontból kell súlyt helyezni. Először azért, mert ethnographiai szempontból is érdekes kapcsolatban van népünk ezeréves történetével; másodsor, mert a közelmúlt is megmutatta, hogy számos háziipari cikkünk irányában a külföld is kiváló érdeklődést tanusít s hogy e cikkek kevés fáradság mellett jelentékeny kivitel tárgyává lehetnének. A háziiparcsarnok az 1895-iki kiállításon nem lehet ideiglenes faalkotmány, hanem tágas, jól világított állandó épületnek kell lennie, melyben a háziipar zónák szerint volna bemutatandó; egyes vidékek lakberendezésének is bizonyos speciális népszokások, jelenetek stb. feltüntetése a millennium alkalmából több szempontból fontos s míg egyrészt berendezések és jelenetek csoportosítása körül a háziipari cikkekre különös figyelmet kell fordítani, másrészt a népies típusok jellegzetes bemutatására művészi gondot kell pazarolni, mert semmi sem rontja az illúziót jobban mint otromba életnélküli figurák, szögletes pózok és jól-rosszul felcíczomázott bábuknak czél és értelem nélkül egymás mellé való állítása. Tehát évekkel előbb kell e csoportra nézve a tervet megállapítani s a munkát jó eleve megkezdeni, nehogy e fontos-csoport bemutatása körül az illető iparosoknak robot-munkát kelljen végezniök. Az ethnographiai rész teljes sikere érdekében szóló szükségesnek látja a *nép-rajzi társaság* érdekebe vonását annál is inkább, mert e kiállítási csoport a legalkalmasabb volna arra, hogy állandósíttatván, az országos ethnographiai muzeumnak alapját képezze. A tetszéssel fogadott előterjesztésben foglalt elveket a szakosztály magáévá tette s fölkérte az előadót, hogy e tárgyban emlékiratot dolgozzon ki, melyet a szakosztály a szakminiszterhez fog beterjeszteni.

Társasági ügyek

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1891. november 28-án tartott választmányi üléséről.

Jelen voltak: György A. mint elnök, Herman Ottó, Herrmann Antal, Borovszky Samu, Dr. Réthy László, Dr. Pápay Károly, Tialiosz György és Dr. Jankó János mint jegyző.

Titkár jelenti, hogy Drohobeczky Gyulát, a rutén szakosztály előadóját kő-rösi g. kath. püspöknek nevezték ki, s indítványozza, hogy ez alkalommal üdvözlje őt a társaság.

A választmány a titkárt megbizsa Drohobeczky püspök üdvözlésével.

Titkár bemutatja Wlilocki legujabb munkáit. — Érdeklődve tudomásul vétetik.

Titkár tudatja, hogy az Erdélyi Kárpát-Egyesület „Erdély“ czimmel turistia, fürdőügyi és néprajzi folyóiratot indit meg.

Örvendetes tudomásul szolgál.

Borovszky Samu jelenti, hogy a Magy. Tud. Akadémia 8 (nyolcz) kötet ki'aványát a társulat könyvtárának ajándékozta. — Hálás tudomásul vétetik.

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaságnak 1891. deczember 1-én tartott rendkívüli vá-lasztmányi üléséről.

Jelen vannak: György Aladár mint elnök, Herman Ottó, Munkácsi Bernát, Strausz Adolf, Borovszky Samu, Herrmann Antal, Katona Lajos.

Elnök fájdalommal jelenti, hogy a társaságot pótolhatatlan veszteség érte, első elnöke Hunfalvy Pál elhunyt. Indítványt tesz, hogy a választmány a társaság nevében helyezzen koszorút a ravatalra, intézzon részvétiratot az özvegyhez, jelen-jék meg testületileg a temetésen, mondasson bucsúsztót, intézkedjék emlékezéséd tar-tása s a dicsőült emlékének megörökítése iránt.

A választmány a legmélyebb fájdalmát fejezi ki a lesújtó gyász eset fölött, az indítványokat elfogadja, elhatározza, hogy a bucsuztatóra Réthy Lászlót, az emlék-beszédre Vikár Bélát kéri fel, és Herman Ottó, György Aladár, Munkácsi Bernát, a titkár és pénztáros személyében bizottságot küld ki, hogy a közgyűlésnek javasla-tot tegyenek Hunfalvy Pál emlékének megörökítése dolgában.

Hazai irodalom.

Emke emlékkönyv. Az Emke javára szerkesztette Radnóti Dezső. 1890. 96 lap, negyedrét; sok képpel. Ára 1 frt. — Az erdélyi Kárpát Egyesület buzgó titkárának e tavalyi érdemes kiadványából regisztráljuk a néprajzi érdekű czikkeket: Rákosi Je-nő, Magyar geniusz. Bartha Miklós, Egységes társadalom. Felméri Lajos, Egy pár szó a székelyekről. Kuun Géza gróf, Hunyadmegyeről. Szathmáry György, A hu-nyadmegyei magyar kulturmozgalom. Szóts Sándor, Eloláhosodás és magyarosodás Hunyadmegyében. Téglás Gábor, Hunyadmegyei östelepek ismertetése.

Dr. Heinrich v. Wislocki. Volksglaube u. religiöser Brauch der Zigeuner. Münster, 1891. (Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristlichen Religionsgeschichte, IV. Band.) XVI. 184. l. nagy 8°. Ára 3 márka, kötve 3-75. Bámulatos termékenységi népvizsgálónk e legújabb könyve a cigány mythologia maradványait tárgyalja igen érdekes, majduem egészen új anyag, t. i. a szerző saját megfigyelései alapján. Még szólunk e könyvről.

Dr. Heinrich von Wislocki. Die Szekler und Ungarn in Siebenbürgen. — Sammlung gemeinverständlicher, wissenschaftlicher Vorträge, herausgegeben v. Rud Virchow u. Wilh. Wattenbach. Neue Folge. Heft 137 Hamburg, 1891. 40 lap. Ara előfizetéssel 50 fillér. — E nagytekintélyű gyűjteményben, a melyből már 600 füzet jelent meg, Wislockinak immár negyedik dolgozatával találkozunk, a mely az erdélyi részek népeletét ismerteti vonzó népszerű előadásban, rövid világos vonásokban egy-egy népfajnak rokonszenves képét rajzolva. Az előbbi három füzet a cigányokkal, szászokkal és oláhokkal foglalkozott. Tekintve azt, hogy a nagy Virchow szerkesztésében megjelenő ez igen népszerű füzetek rendkívüli elterjedésnek (10-000) örvendenek, meglepéssel szemlélhetjük, hogy ilyen avatott népvizsgáló hosszú évek autopsiája alapján, szülőföldje iránti lelkesedéssel és nagy tárgyszere-ttel ismerteti a külföld előtt Erdélyt, az európai ethnographia legklasszikusabb földjét.

Lampel Róbert (Wodianer F és fiai) újabb ifjusági irataiból népköltési érdekűek: Bánfi János, Legszebb regefűzér, és Tündérek között, képekkel, kötve, mindenik 1-40 kr. Többnyire ismert népmese-gyűjteményekből összeválogatva. — Ezeregy éjszaka regéi. Radó Antal átdolgozásában, képekkel, kötve 1-80 kr.

A Singer és Wolfner cég a Kiss Áron és Pósa Lajos szerkesztette „Apró emberek könyve” igen olcsó új kiadását (50 kr.) bocsátotta közre.

*Strausz Adolf*nak nagy munkája a bolgár népköltészetéről, a mely 2 kötetben mintegy 50 iven terjedelmes bevezetést, bolgár népdalok magyar fordítását, kiadatlán bolgár népdalokat, s bő jegyzeteket tartalmaz, már ki van nyomva és közelebb-ről megjelenik. A nagyérdékű munkát a bolgár kormány segítségével a M. T. Akadémia adja ki.

Margitai József. Medjamurski kolendar za 1892. Naptár a muraközi horvát nép számára. Kiadja a „Muraköz” derék szerkesztője, Margitai J. csáktornyai tanítóképző igazgató. Ára 20 kr. — Érdekes a népies naptár jelképekkel, olvasni nem tudók számára.

A m. földrajzi társaság Balaton-bizottságának jelentése 1891. évi működéséről. — 66. l.

A nagymama meséi, szerkeszti Pósa Lajos, Singer és Wolfner kiadása. 2 frt. Benne három népmese Herrmann Antaltól.

Nagy József tudrosini tanítónak az árvamegyei tótokról irt munkáját méltányolva, az uradalmi tisztiszék Kubinyi Miklós jószágigazgató ajánlatára 100 forintnyi jutalmat szavazott meg; a derék munkának különben eddig kevés vevője akadt, pedig belső becsén kívül már azért is kívánatos volna minél több példány elkélése, hogy szerzőnek anyagi áldozatai csökkenjenek.

Az „*Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*” című folyóirat II. kötetének 6—8 füzete közelebről meg fog jelenni, s csak az előfizetőknek kuldetik meg. A II. kötet (10 füzet, 20 iv) ára 3 frt, a néprajzi társaság tagjainak 2 frt.

Az osztrák-magyar monarchia. 147. füzet. Dalmácia története.

A rumén folklore kötetből néhány érdekes füzetet adott ki újabban a szamos-ujvári Todorán-féle Aurora-nyomda Jon Pop Reteganultól, a buzgó ó-radnai tanítótól: Trandafir și vioare. Poisie populare. II. kiadás. 192 lap. 60 kr. — Starosteale seú dat ni dela nunțile Românilor Ardeleni. 72 l. 30 kr. — Chiuituri de care strigă feciorii în joc. 120 l. 40 kr. — Megjelentek még ugyanott. D. O. Olinescu, Te-saurul dela Petrósa, 15 kr. — Tit. V. Gheaja, 365 anecdote și glume 40 kr.

Az 1887-iki deési kiállítás emlékére. Szerkesztették Kádár József és Szemmáry József. Deés 1887. 70 l. 31 fénynyomatu képpel.

Lenkei Henrik. Petőfi és a természet. Budapest, 1892. Lampel-Wodianer. 134 lap. 1 frt 20 kr. A folkloristát is érdeklő szorgalmas, szellemes tanulmány.

S. Weber. Geschichte der Stadt Béla. Igló, 1892. 28 iv, számos képpel. Társaságunk szepesi német szakosztályának derék előadója, a szepesi kulturtörténelem legavatottabb művelője, Weber Samu szepes-bélai lelkész, nagy szorgalommal írta meg ez érdekes kis város történetét. Művének sok fejezete néprajzi érdekű, a XII. fejezet egészen az; néhány részletet az „Ethnographia“ közölt. (Ruházat, I. 291. Lakás és butorzat, II. 286.)

Külföldi irodalom.

Hungary and its people (Magyarország és népei) című angol könyv van sajtó alatt és fog nem-sokára megjelenni Londonban Griffith Farran & Co. könyvkiadó cég kiadásában. Szerzője: *Felbermann Lajos*, hazánkfia és társaságunk tagja, ki már körülbelül tíz év óta állandóan Londonban tartózkodik, ott két tekintélyes angol folyóirat kiadója és szerkesztője, a londoni magyar jótékonyági egyesületnek több év óta buzgó titkára, ki az irodalom és főleg a hírlapirodalom s a jótékony-ság terén igen sokat fáradozik, hogy hazájának és a hazájabelieknek szolgálatot te-hessen.

A jelenleg sajtó alatt levő „Magyarország és népei“, — mely angol nyelven és londoni kiadónál jelenvén meg, nagymérvű elterjedése csaknem biztosítva van, — a magyarok eredetéről fönmaradt hagyományok s az ide vonatkozó eltérő magyarázatok és tanok rövid ismertetésével kezdődik, s az ország történetének átnézetes és érdekes előadása után, magát az országot s az azt lakó különböző népeket írja le, az őket környező természeti szépségekkel együtt.

Alkalmunk volt már megjelenés előtt betekinthezni a könyv tervezetbe, és már előre jelenthetjük, hogy az néprajzi tekintetben is sokban hivatva lesz Magyarország az english speaking world előtt megismertetni. A fővárosnak, nem kü-lönben az alföldnek az alföldi pusztákkal, csordákkal, csikósokkal, tanyákkal, úgy szinte a különböző népviseletnek, egész külön fejezetek vannak szánuva. A különböző népszokások az eljegyzéseknél, lakodalmaknál, vásárokon, a fonóban, továbbá az aratás, disznótör, stb mind érdekessé és tarkává ígériek tenni a művet. Csaknem turista-részletességgel van megírva a felvidék s abban a tót lakosság; Erdély s benne az oláhság meg a cigányok is; a délvidek s a szerbek a szövő és fonó iparral.

E könyvre, mely azon kívül a szövegben gazdag illusztrációkkal is lesz dí-szítve, megjelenése után még bővebben rátérünk.

S. J.

Hellwald Friedr. v., Ethnographische Rösselsprünge. Kultur- und volksge-

schichtliche Bilder und Skizzen. Leipzig, 1891. C. Reissner 416 l. — E terjedelmes művet, melynek czélja egyes népszokásokat a legkülönbözőbb világrészekben a legkülönbözőbb népeknél ugyanazon vagy legalább rokon alakban kimutatni, a kezdő ethnographus és a mivel község nagy érdekléssel olvashatja. A 27 fejezet mindegyike valamelyik divatozó szokást tárgyalja és a végén kimutatatik, hogy az emberi elme a legkülönbözőbb éghajlati viszonyok és életkörülmények közt is sok irányban ugyanegy eredményhez jut; titkos egyesületek mint pl. a szabadkőművesek, megvannak nem csak ázsiai népeknél, hanem a legsötétebb Afrikában is, — ha bár más iránnyal, más szervezettel. A kozmetikus szerek készítésénél a mi szerb nőinket is felemlíti a tudós szerző. Megszivlelhető azon szakasz, melynek czime: Egy sötét fejezet, (Ein dunkles Kapitel), s mely a mai divat-házasságot tárgyalja. Figyelemre méltó a szerző nagy olvasottsága és csinos előadása. *Dr. Wislocki Henrik.*

Geissler K. berlini író, egy magyar tárgyú színmű: „Mariska“ szerzője, egy cigány tárgyú német eposzt írt, melybe egyes lírai részeket Wislocki nagy művéből „Vom wandernden Zigeunervolk“ (Hamburg 1890) vett fel. Az eposzt a napokban nyilvános estélyen felolvasták. Nyomatásban s mielőbb megjelenik.

Felix Wahnschaffe, Die Ursachen der Oberflächengestaltung des Norddeutschen Flachlandes. 5 fénynyomattal és 25 képpel, 166 lap. Stuttgart. Engelhorn. Ára 7 márka 20 fillér. Ez már a VI. kötet első füzeté abból a nagy vállalatból, a melyet Kirchhoff A. szerkeszt ily czim alatt: Forschungen zur deutschen Landes- und Volkskunde, melyet egy birodalmi Centralcommission ad ki. Nálunk is roppant papírt nyomtatnak be hivatalból, de mégis nagy hiányon volna segíve, ha kormány és akadémia összeállana, hogy hasonló magyar vállalatot létesítsen.

Dr. Kaindl Raymond Frigyes. Csernoviczban évek óta szorgalmasan foglalkozik Bukovina történetével és néprajzával. Monastyrski Sándorral együtt a ruthénekről nagyobb munkát írtak, (Die Rutenen in der Bukovina), a melyből eddig két füzet jelent meg, (Czerowitz, 1889. 88 l. 50 kr., és 1890. 98. 50 kr.) az északi ruténekről mint a „Der Buchenwald. — Beiträge zur Kunde der Bukovina“ című gyűjtemény (Pardini, Czerowitz) 3. és 4. kötete. A 3. füzet a Szeret-melléki ruténekről közelebb fog megjelenni. A bécsi antropológiai társaság támogatásával Kaindl nagyobb művén dolgozik a huczulokról. K. munkálkodása megérdemli hazai népvizsgálóink figyelmét is. Kisebb dolgozatai közül megemlítjük: Hausbau u. Bauopfer bei den Huzulen. 1890. 4 lap. — Liebesorakel. 1887. 11 lap.

Hazai folyóiratok.

Akadémiai Értesítő. 1891. XII. Kivonatok: Szentkláray Jenő, Oláhok költődése Délmagyarországon a múlt században. — Demkó Kálmán, A szepesi jog. — Halász Ignác, Harmadik lappöldi útamról. — Nyelvt. közl. XXII. kötete.

Archaeologiai Értesítő. 1891. V. Dr. Szendrei János, Magyar viseletképek ezimeres leveleinkben (képekkel) — Mihálik J., Óskori emlékek Ugocsában. — Wosinszky Mór, A kaposvölgyi népvándorlaskori lelet. — Régi áldozó poharak Ugocsában. Régi bolgár ezüstpohár.

Arménia. 1891. XII. A magyar Choronei. — Az örmények Törökországban. III. 1892. I. Herrmann Antal, Örmény népmesék (Wislocki könyvének ismertetése). —

Ápoljuk az örmény hagyományt. (Herrmann Antal előadása). — A dalauzi. — Emin végrendelete (Örmény ethnographiai munkákra hagyta vagyonát.)

Az Én Újságom. 1891. A három botlás. (Szász népmese). 35. sz. — Az osztozkodó medvék. Népmese. Közli Vass Mátyás. 39. sz. — A taiping'ek (Schildbürger-historiák) 44. sz. — Mese a kis egérről (sinai népmese). Közli Herrmann Antal. 45. sz. — A kis balta (Grimm: Die drei Äxte verses feldolgozása). Pósa Lajostól. 46. sz. — Ezen kívül számos népmese feldolgozása versben és prózában, képekkel; népies gyermekjátékok; közmondások; rajzok a népeletből.

Brassó. 66. sz. Dr. H. Hunfalvy Pál. Egy brassói tanár e jeles czikke a legáltalában jellemzi Hunfalvy nagy életfeladatát.

Egyetemes philologiai közlöny. 1891. X. Bognár Teofil, Kalilah va Dimnah. — Vegyesek: A Gesta Romanorum és a Toldi-monda. Faust-monda. Brunhild és Siegrida Reinke de Vos.

Kronstädter Zeitung. 1891. 202. Wlislöcki egy cigány meséje. 282. Az „Ethnologische Mitteilungen“ ról. 286. Wlislöckinak „Vom wandernden Zigeunervolk“, és „Székler u. Ungarn“ című könyveiről.

Kelet. Drohobeczky Gyula püspökké nevezetvé ki, ideiglenes szerkesztő Antalóczy Péter. 50. sz. Tudósítás a néprajzi társaság titkáranak az ungmegyei fiók érdekében Ungvárt tartózkodásáról.

Kolozsvár. A régi héberek társadalmi életéről 273. 274. sz.

Magyar Tanítóképző. A tanítóképzőintézeti tanárok országos egyesületének havi értesítője. (Tagsági díj 4 frt.) Szerkesztő Nagy László, szerkesztőtársak Heteyi Gábor és Herrmann Antal) 1891. X. H. A. Mit olvasson a gyermek? (A kedélynemesítő, jellemfejlesztő olvasmány az élő példának kiegészítése és a nemzeti hagyomány élő propagálásának pótlása. Azért a gyermek gyönyörködtető és nemesítő olvasmánya első sorban a népelet genuin termékei, aztán a nemzeti geniusnak a nagy költők alkalmas műveiben való nyilatkozásai)

Magyar Nyelvőr. 1891. 12. sz. Szómagyarzatok. Katonai műnyelv. A kombináló szóalkotáshoz. A székelyek nyelve s a dunántuli nyugati nyelvjárások (V. ö. Ethnographia, I. 309—313). Irodalom. Helyreigazítások. Válaszok. Népnyelv-hagyományok: Közmondások. Párbeszédék. Népbabonák. Székely adomák. Kassai kifejezések. Álomfejtések. Találós mesék. Mit beszélnek az állatok. Tájszók.

Nyugatmagyarországi Híradó 1891. Solmossy Sándor, A főrévi betlehemes játék. 280. 282

Népinevelők Lapja. Szerkeszti Konczek L. XXVII. 1. szám. Bélay Z. Iskolák a Saharában. — Szemlész, Magyar Gyermekekjátékgyűjtemény. A t. ismertetőnek súlyos kifogásai vannak e monumentális munka II. és III. része ellen. Eszünkbe jut Lessing egy meséje: Restauráltak egy templomot, a mely sok verébnek hajlékot adott volt. A verebek visszatértek s fészkeiket befalazva találták. „Mi haszna ez épületnek? hagyjuk el e hasznavehetetlen kőhalmazt!“ 1892. 3. Schwetz V., Az a babona.

Pesti Hírlap. 336. sz. Zenés felolvasás. (Barthalus Istváné.)

Revue d' Orient et de Hongrie. Une école supérieure arménienne a Moscon.

Székely Nemzet. 1891. 191. sz. A néprajzról. Herrmann Antalnak S.-Szent-Györgyön, decz. 7-én tartott előadásából. — A hétfői előadás (ugyanarról). 199. sz. Karácsonyi melléklet. Koós F., Mondák a cigányok eredetéről — Bálint Gábor, A legelterjedtebb vallás. — Huszka József, A sepsi-besenyői ev. ref. templom. — Herrmann Antal, Levél a szerkesztőhöz. — Koós F. Cigány gyászdalok.

Szolnok-Doboka. Heti lap. Deés. Szerkeszti Kovács Samu. Ára 6 frt — 1892. 2. sz. — Ethnographia megyénkben (Herrmann Antal decz. 28-iki deési előadásának kivonata s a néprajzi szervező bizottság alakulása).

Transilvania. 1891. XII. Dr. At. M. Marienescu, Din cari partii ala imperiului romanu s' au adusa coloniile romane asedate in Dacia.

Természettudományi Közlöny. 1891. 12. sz. 1892. Január. A pálinka pusztítása. — A kezdetleges pénz. — A kínai porcellán történetéhez.

Turisták lapja. 1891. VIII. Dr. Pápai Károly, Ajnácskő és vidéke. II. III.

Vasárnapi Ujság. 1891. 49. sz. Dr. Váczy János, Huntalvy Pál (arcképpel).

Külföldi folyóiratok.

Bosnische Post. Horica, Durch die Župa und Konavlje, 98. 99. sz. — 102. sz. Eine albanische Bilderhandschrift.

Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie u. s. w. 1891. 8. Zum Gedächtniss an Otto Tischler. — Dr. Aurel v. Török, Zur Entgegnung auf Herrn Kollmanns Angriffe. — Mittheilungen aus den Lokalvereinen. — Literaturbesprechungen. — 9. Bericht über die XXII. allg. Versammlung der deutschen anthropologischen Gesellschaft zu Danzig: Eröffnungsrede des Vorsitzenden R. Virchow

Nyare bidrag till kannedom om de svenska landsmålen ock svenskt folklif 1881—1890. 4 - 40. füzet.

Römische Revue. 1891. XI. XII. Von der „Academia romană“. — Zur Frage des Memorandums der Rumänen in Ungarn u. Siebenbürgen. — Geschichte der Rumänen im Trajanischen Dacien.

Revue mensuelle de l'ecole d'anthropologie de Paris. I. 4. G. de Mortillet, Empoisonnement des armes. — G. Jaime, La population du Monifabougou et du Sarro. — 5. Dr. A. Bordier, Le milieu interieur et l'acclimatation. — Hovelacque, Limite du Catalan et du Languedocien. — 7. Gabriel de Mortillet, Excursion en Belgique. — André Lefèvre, Les Étrusques. — 8. L. Manouvrier, L'atavisme et le crime. — Adrien de Mortillet, Les propulseurs a crochet modernes et préhistoriques. — 9. A. Lefèvre, Les Étrusques. — 10. Ch. Letourneau, Le passé et l'avenir de la pensée religieuse. — 11. A. de Mortillet, L'industrie humaine pendant les temps quaternaires en Italie. 12. J. V. Laborde, Introduction à l'étude de la fonction du langage. — Ezen kívül az egyes füzetekben: Chronique préhistorique. — Livres et revues. — Varia — Necrologie.

Zeitschrift für Volkskunde. Vorabend u. Tag St.-Johannis des Täufers. — Mythische Volksdichtungen. — Sagen und Schwänke aus Pommern. — Volkslieder aus Brandenburg. — Ein Schützenfestbrauch. — Der Festkalender von Spickendorf. — Bücherbesprechungen — Zur Bücherkunde

Volkskunde. 1891. 9. 10. A Kanonike játékról. — Ethnologia és népies orvoslás. — Könyvimertetés. Kérdések és feleletek.

Vegyes közlemények.

Müller Miksát tiszteletbeli tagjává választotta a budapesti philológiai társaság, 1891. decz. 27-iki közgyűlésén.

A néprajzi társaságnak az 1891. év végén volt alapító tagja 20, rendes tagja 600. Az év folyamán meghaltak: Hunfalvy Pál alapító tag, elnök. Komócsy Lajos, Pratscher Ede.

A millenniumi kiállítás ügyében eddig történt felszólalások nem igen tanuskodnak arról, hogy a közvélemény helyesen fogná fel ez alkalomnak igazi nemzeti és ünnepi jelentőségét. Üdvös volna, ha azon tudományos társaságaink, amelyek a haza földje és népei történetével és állapotával foglalkoznak, közös értekezletet tartanának és actiót in litanának a czélból, hogy a kiállításnál a kulturtörténeti és ethnikus szempontok kellő érvényesítése biztosítsassék H. A.

A **Mária-Dorothea-Egyesület** előadási ciklusából kiemeljük a következőket: Febr. 11. Dr. Ballagi Aladár, A magyar boszorkányokról. — Márcz. 3. Török Aurél, A görög nők típusáról. — Márcz. 17. Lóczy Lajos, A chiuai nőkről. — Márcz. 24. Keleti Károly, A népszámlálási mozgalmakról.

Kossuth mint keresztnev. K. és F. Norrman a svéd néprajzi folyóiratban (Nyare Bidrag till kännedom om de svenska landsmönens ock svenska folkliif 1888. VI. 7.) 37-191 férfi és 32-986 női név alapján áttekintést közölnek a svéd keresztnevekről, megállapítván, hogy mely név hányszor fordul elő. A 9. lapon a Kossuth mint férfi keresztnev van említve egyszeri előfordulással. Valószínű, hogy Kossuth egy svéd tisztelője az ő nevről nevezte el gyermekét.

A londoni nemzetközi folklore-congressus a magyarországi néprajzi társaság titkárát a nemzetközi állandó folklore-tanács tagjának megválasztotta.

Felolvasások Bartalus István, társaságunk zenei szakosztályának előadója, decz. 6-án, a M. T. Akadémia disztermében zenemutatóványokkal kísért nagyérdékű előadást tartott a palotászene történetéről. — Dr. Jankó János, társaságunk anthrop. szakelőadója, Kolozsvárt, decz. 12-én az Emke estélyén érdekes előadást tartott az ethnographiáról és különösen kalotaszegi tanulmányairól. — Dr. Keleti Károly az Akadémia decz. 14-iki ülésén mutatta be az idei népszámlálásnak általán kielégítő s kivált a magyarságnak kedvező nagyfontosságú eredményeit. — Társaságunk titkára megkezdte néprajzi misszió-utazását; nov. 30-án az ungvári kaszinóban tartott értekezleten fejtegette a néprajzi társaság czélját és a közreműködés módját; decz. 6-án a brassói, 7-én a sepsi-szent-györgyi kaszinóban tartott a helyi viszonyokból kiindulva az ethnographiáról általánosan tájékoztató előadást; decz. 26-án a szamosújvári dal-zene-egyesület hangversenyén felolvasott e témáról: Ápoljuk az örmény hagyományt; decz. 27-én a deési iparoskörben beszélt néprajzról, tekintettel a helyi viszonyokra és behatóbban fejtegette a néprajznak ipari fontosságát.

Hogy lehet ivó vendéget hódítani? A kocsmárosnék, hogy vendégeiknek a bor jobban kelljen, egy pár liternyit réczegégen folytatnak át. A ki az ilyen borból csak egy pohárnyit is iszik, úgy megkívánja az italt, hogy azon túl folytonosan részeskedni fog, de mindig csak abban a kocsmában, a hol a csalóborból ivott.

Új tagok december végéig. Szabó Ferencz, plébános, Német-Elemér, Torontálmegeye. (1890-re is). — Sándor Kálmán, kir. törv. bíró, Torda — Louis Felbermann, Esq., 15. A. Clifford-street, New-Bondsstreet, W. London.

Pénztárnok kimutatása.

A Magyarországi Néprajzi Társaság pénztárába legutóbb (december végeig) befolyt tagsági díjakról:

1890. évi tagsági díjak: Kovács Sándor, Szászváros. — Dr. Matirko Bertalan, Arad-Mácsa.

1891. évi tagsági díjak: Dr. Bologa László, N.-Szeben. — Dr. Czirbusz Géza Léva. — Farkas Dávid, Tokaj. — Failné Hentaller Mariska. — Louis Felbermann, London. — Főkővi Lajos, Szeged — Hatschek Ignác. — Holdházy János apát, Alcsúth. — Karánsebes, Institut pedagogic. — Dr. Kellemen Károly, Sümeg. — Kúdasz Kálmán, Tokaj. — Kurz Sámuel. — Kutnyánszky Jenő, Znióváralfa. — Dr. Matirko Bertalan, Arad-Mácsa. — Miklovicz Bálint, Hód-Mező-Vásárhely. — Piláthy Béla. — Podhradzky Lajos, Besztercebánya. — Dr. Schullerus A., N.-Szeben. — Trausch József, Brassó. — Ugray János. — Veress Endre, Kolozsvár. — Dr. Wagner Lajos, Pozsony.

1892. évi tagsági díjak: Holdházy János, apát, Alcsúth. — Kassai Prém. róm. kath. főgymnasium. — Nagykállói áll. főreáliskola — Póra Ferencz. — Prukker Károly, Kismárton (Sopronm). — Sárospataki ev. ref. főiskola főkönyvtára. — Tialios György. — Vecsey Oláh Miklós, Tokaj.

Kérelem.

Az ismeretlen tartozkodásu következő t. tagok felkéretnek, hogy jelenlegi czimöket a titkárral tudatni sziveskedjenek: Vásárhelyi Lajos, Heringer Sándor, Schmidt Pál, Kispál Mihály, Kubicsek Albert és Feltóthy László tanárjelölt urak, a kik mind Budapesten jelentkeztek a társaság tagjaiul; Feichtinger Sándor úr és Lill Tivadar úr Budapest; Chalupka Rezső úr Felső-Méra; Honisch Z. István fényképész úr, Lipító-Szt.-Miklós vagy Eperjes; Naményi Lajos úr, Arad, később Ipolyság; Dr. Radu Sebestyén úr, Balászfalva.

A Magyarországi Néprajzi Társaság 1892. január 30-án d. u. 5 órakor, a M. T. Akadémia I. emeleti heti ülés-termében tartja **XX. felolvasó ülését.** Tárgyai:

1. *Lindner Ernő*, Szepesi német tájszólásu kortesvers Hunfalvy Pál mellett, 1865.

2. *Baróti Lajos*, Délvidéki német népballadák.

3. *Kurcz Sámuel*, Hiencz lakodalom.

4. *Lehoczky Tivadar*, Német telepek Bereg megyében.

5. *Dr. Szilágyi Albert*, A hártfai Roland.

6. *Dr. Wlislöcki Henrik*, Erdélyi szász Gyermeekjátékok.

Vendégeket szivesen látunk. Felolvasások után (6¹/₂ órakor) választmányi ülés.

„Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zugleich Anzeiger der Gesellschaft für die Völkerkunde Ungarns.“ Szerkesztik Herrmann Antal és Katona Lajos. A néprajzi társaság alapszabályainak 31. §-a alapján, a választmányának 1889. nov. 2-án hozott határozata értelmében, a társaság hivatalos közleményeinek, az előadó üléseken felolvasott, úgyszintén az „Ethnographia“-ban megjelent dolgozatoknak német nyelven való kivonatos közlésére szolgáló folyóirat. Évenként 20 ív az „Ethnographia“ alakjában. Ára egy évre 3 frt. A magyarországi néprajzi társaság tagjai számára 2 frt.

Az Ethnol. Mitteilungen első kötetét (1887—89), a melyből eddig 3 füzet jelent meg, nagy elismeréssel méltatták az összes szaktudósok. A német anthropologiai társaság hivatalos értesítőjében (1888. V. sz.) a szerkesztő, Dr. Ranke János müncheni tanár így zárja be ismertetését: „*Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakozniék hozzá hasonló irányu törekvésekkel!*“ Az I. évfolyam 4. (utolsó) füzeté 1892. tavaszán fog megjelenni, az első 3 füzetnek nagy negyedrért alakjában s az I. évfolyam előfizetőin kívül az első 3 füzet csak azok birtokosainak küldetik meg, kik a II. évfolyamot megrendelik.

TARTALOM.

I. Hunfalvy Pál †	375
1. Br. Eötvös L. gyászjelentése.	376
2. Gyulai Pál Hunfalvy ravatalánál.	377
3. Réthy László Hunfalvy sirjánál.	378
II. A néprajzi társaság Hunfalvy ünnepélye	379
III. Herrmann Antal, Hunfalvy mint ethnographus.	382
IV. Dr. Réthy László, Hunfalvy Pál helve az irodalomban	385
V. Istvánffy Gyula, Betlehemi pásztorjáték a mátraaljai palócoknál.	388
VI. Dr. Wlislöcki Henrik, Czigány tolvajlási babonák.	394
VII. Nagy József, Regölés.	398
VIII. Bartha Gyula, Érmelléki néprajzi adalékok :	
1. Tojás hajgálás.	401
2. Katona-dal.	403
3. Érmelléki babonák.	403
IX. A néprajz a nemzeti kiállításon.	404
X. Társasági ügyek	371
XI. Hazai irodalom.	406
XII. Külföldi irodalom.	408
XIII. Hazai folyóiratok.	409
XIV. Külföldi folyóiratok.	411
XV. Vegyes közlemények.	411
XVI. Az 1891. évfolyam tartalma.	413